

ТЕЗИ

Інтернет-конференції

«РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

15 листопада 2018 р.
м. Житомир

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Житомирський державний технологічний університет
Житомирський національний агроекологічний університет
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Кафедра фінансів і кредиту

ТЕЗИ

Інтернет-конференції

«РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

м. Житомир, 15 листопада 2018 р.

ЖДТУ
2018

УДК 336
Т 30

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного технологічного університету (протокол № 11 від 29.10.2018 р.)

Редакційна колегія: д.е.н., проф. В.В. Євдокимов; д.е.н., проф. О.В. Олійник; д.е.н., проф. Н.Г. Виговська; д.е.н., проф. О.М. Петрук; д.е.н., проф. О.А. Лаговська; к.е.н., проф. Д.І. Дема; к.е.н., с.н.с. Ю.С. Бездушна; к.е.н., с.н.с. Б.В. Мельничук; к.е.н., с.н.с. О.П. Панадій; к.т.н., доц. В.І. Шестаков; к.е.н., доц. Л.В. Недільська; к.е.н., доц. М.М. Александрова; к.е.н., доц. В.В. Довгалюк; к.е.н., доц. С.М. Дячек; к.е.н., доц. Є.Б. Коцюбинська; к.е.н., доц. І.В. Литвинчук; к.е.н., доц. О.С. Новак; к.е.н., доц. А.Ю. Полчанов.

Т 30

Розвиток фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах динамічного зовнішнього середовища: тези Інтернет-конференції (15 листопада 2018 р.). – Житомир, 2018. – 397 с.

ISBN 978-966-683-512-6

Представлено доповіді учасників Інтернет-конференції «Розвиток фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах динамічного зовнішнього середовища», що відбулася на базі Житомирського державного технологічного університету 15 листопада 2018 р.

Видано в авторській редакції.

УДК 336

ISBN 978-966-683-512-6

© ЖДТУ 2018

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ КРИЗИ

Абрамова І.В. Тенденції розвитку ринку строкових угод в Україні.....	10
Бутенко Д.С. Роль фінансового планування в забезпеченні розвитку підприємницької діяльності.....	12
Вербовський К.С., Полчанов А.Ю. Моделювання впливу фінансового стану енергетичних компаній на ефективність їх діяльності (на прикладі ПАТ «Житомиробленерго»).....	14
Глухова В.В., Григораш Т.Ф. Економічна сутність поняття капіталу підприємства та його структури.....	15
Гончарук В.М., Гаєвська Л.М. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові.....	17
Гришук А.І. Антикризове управління та його інструментарій.....	19
Дідик А.О., Маслій Н.Д. Особливості організації управління вертикально інтегрованих підприємств сфери зв'язку та інформатизації.....	22
Домалевська О.С. Місце інвестування у системі фінансового забезпечення підприємства..	24
Дрозд М.Л. Сучасний стан наукових досліджень з питань стратегічного фінансового управління.....	26
Дячек С.М., Поліщук О.А. Сучасний стан дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання.....	27
Журавльова А.В., Красномоєць В.А. Фінансове забезпечення розвитку інноваційних процесів у сфері готельно-ресторанного бізнесу.....	29
Ішук С.А. Ефективний фінансовий механізм розвитку малого бізнесу.....	31
Казмирчук Т.Р. Управління фінансовою санацією підприємства.....	33
Карченкова О.Л. Організація внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств.....	34
Козлова Д.С., Соломіна Г.В. Сутнісні аспекти фінансів корпорацій.....	35
Корінь М.В. Заходи щодо активізації політики ресурсозбереження на підприємствах залізничного транспорту України.....	37
Кошельок Г.В., Жамбей Т.В. Бізнес-інжиніринг як фактор зростання конкурентоспроможності підприємства.....	39
Крупенко А.В. Методи прогнозування банкрутства підприємства.....	41
Кучер Ю.В. Оцінка можливості оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації величини WACC.....	43
Ляпкало М.М. Розвиток малого підприємництва в сфері туризму.....	45
Ляшенко Р.В. Структурування корпоративного агробізнесу як елемент системного менеджменту.....	47
Митюк О.С. Переваги та недоліки сучасних методів оцінки фінансової безпеки підприємства.....	48
Падій І.О. Класифікація резервів: особливості їх тлумачення.....	50
Панченко Н.Г. Особливості управління якістю послуг залізничного транспорту на принципах соціальної відповідальності.....	51
Петрова К.Ф. Щодо проблем фінансового забезпечення малих підприємств.....	53
Подлинова Д.В., Молчанов А.М. Современные проблемы неплатежеспособности сельскохозяйственных организаций.....	55
Пухальська Я.В., Прохорчук Н.О. Основні недоліки податкової системи України....	57

Сероветнік Д.В. Фінансова безпека молокопереробних підприємств України.....	58
Сокол Р.В., Соломіна Г.В. Корпоративні відносини у взаємозв'язку з сучасним середовищем.....	60
Сікаченко Т.П. Місце аграрної розписки в кредитуванні аграріїв.....	62
Сясько І.В., Романишин В.О. Диспропорції структури капіталу вітчизняних підприємств як наслідок перманентної фінансової кризи.....	64
Тихонова І.В., Туболець І.І. Реструктуризація як засіб подолання кризового стану підприємства та підвищення ефективності його функціонування.....	66
Трикиша М.В., Полчанов А.Ю. Моделювання впливу фінансового стану підприємств газової промисловості на оборотність їх активів (на прикладі ПАТ «Житомиргаз»).....	68

СЕКЦІЯ 2

Розвиток фінансів у державному секторі економіки

Внукова Н.М. Концептульні аспекти формування ризик-орієнтованої системи протидії «відмиванню» коштів та фінансуванню тероризму.....	69
Адаменко А.С. Сутність поведінкових фінансів та їх зв'язок з іншими науками.....	71
Багута В.О. Проблеми України в частині управління митними платежами та шляхи їх вирішення.....	74
Бачинська О.М. Вплив державного фінансування на якість освітніх послуг закладів вищої освіти.....	76
Білецька А.Ю. Загрози та ризики податкової безпеки держави.....	78
Боголюб А.О. Теоретичні основи бюджетного фінансування.....	80
Бондарчук В.В. Вплив монетарної політики на економічне зростання в Україні.....	81
Борисюк О. В. Нові продукти фінансового ринку в умовах цифрової економіки.....	82
Булах І.І., Шиманська О.В. Фінанси як складова частина стратегії економічного розвитку України.....	84
Ваганова О.В., Мельник А.Г. Роль держави у фінансовій діяльності підприємства... ..	86
Вакульчук Ю.О. Міжнародна організація вищих органів фінансового контролю – INTOSAI: її роль у розбудові та вдосконаленні державного фінансового контролю.....	88
Виговська О.А. Проблеми державно-приватного партнерства в транспортній галузі... ..	90
Власенко В.Ю., Красномоєць В.А. Фінансування ресторанного сектору інструментами громадського бюджету як інноваційний елемент фінансового забезпечення галузі.....	92
Гордієнко В.О., Борвінко Е.В. Чи варто бути аграрною супердержавою?.....	93
Гриб О.В., Прохорчук Н.О. Внутрішній контроль у бюджетних установах.....	95
Гусев А.А. Влияние дефляции и отрицательной учетной ставки на экономический рост страны.....	97
Давидович Н.Н. Налоговые консультанты в Республике Беларусь.....	99
Дема Д.І. Трансформація земельного оподаткування в умовах реформування власності на землю.....	101
Дзень В.О., Красномоєць В.А. Фінансові складові організації підприємств франчайзингового типу.....	103
Довгалюк В.В. Проблеми функціонування системи соціального захисту населення України.....	105
Дурицька Т.О. Індустріальна економіка чи економіка знань?.....	106
Засемчук Н.А. Совершенствование подходов поддержки организаций агропромышленного комплекса Республики Беларусь.....	108
Зеленкова Л.В. Развитие финансов в государственном секторе экономики.....	110
Зюзін В.О. Фінансове забезпечення соціальних програм охорони здоров'я у різних країнах світу.....	112

Івануц А. Стан розвитку роздрібної торгівлі України.....	114
Івануц М. Проблеми та перспективи розвитку оптової торгівлі в Україні.....	116
Каширіна Л.Ю., Сокирко О.С. Проблеми управління державним боргом України....	117
Коваленко А.О., Красномоєць В.А. Управління фінансовою стабільністю в підприємствах готельного господарства.....	119
Конишева Ю.Ю., Красномоєць В.А. Фінансові аспекти інноваційної діяльності.....	121
Костюк Л.В. Місце бюджетної безпеки в системі фінансової безпеки країни.....	123
Курьян Т.И. Роль государственных финансов в социальной поддержке населения.....	125
Лисенко К.А., Маслій Н.Д. Методичні засади підвищення ефективності діяльності управлінського персоналу в інтегрованих горизонтальних системах.....	126
Литвинчук І.В., Герасимчук О.М. Зарубіжний досвід фінансування охорони здоров'я.....	128
Майбенко К.С. Методи державного фінансового контролю.....	130
Манченко К.І., Ломачинська І.А. Фінансові аспекти інноваційного розвитку Чехії та Польщі в умовах євроінтеграції.....	132
Михайленко В.В., Сокирко О.С. Аналіз динаміки податкових надходжень до державного бюджету України.....	134
Мягченко Н.О. Система пенсійного забезпечення в Україні.....	136
Natorina A. Monitoring of higher education institutions financial indicators.....	138
Новосьолова О.С. Система митного контролю в Україні: сучасний стан та орієнтири вдосконалення.....	140
Онищук Я.Ф. Особливості контролю у сфері оподаткування фізичних осіб.....	142
Павлишина К.І., Олійник А.А. Аналіз стратегії управління державними фінансами..	143
Пеня К.В., Туболец І.І. Оцінка легкості ведення бізнесу в Україні на сучасному етапі розвитку економіки.....	144
Погорельцева І.В. Фандрейзинг – джерело фінансування бібліотек України.....	146
Полчанов А.Ю. Програма фінансової реінтеграції невідконтрольних територій в Україні.....	149
Псьота В.О. Публічні закупівлі, як інструмент управління державними фінансами.....	151
Пустовіт М.В. Економічна сутність податкового контролю.....	153
Пустовіт Н.В., Мусятовська О.С. Аналіз ринку сфери послуг в Україні.....	154
Сівакова Є.А., Канцур І.Г. Актуальність реформування бюджетного менеджменту України в умовах євроінтеграції.....	156
Сектименко В.С., Брежнева-Єрмоленко О.В. Впровадження бюджетів участі в містах України.....	157
Соболева М.В. Митна система її роль, структура, значення і завдання.....	159
Солонінко К.С. Фінансова система та її глобалізація.....	160
Синипостол В.В. Міжнародна трудова міграція: причини, тенденції та наслідки.....	161
Суворова О.К., Литвинчук І.В. Державний податковий менеджмент у системі адміністрування податків.....	163
Темна Я.С. Перспективи розвитку малого бізнесу в умовах євроінтеграції України з ЄС.....	165
Томашевський Ю.Ю. Напрями удосконалення діяльності міського електротранспорту.....	167
Sharaienko O.A., Pernarivska T.P. Formation of intellectual ownership: external experience.....	169
Шевчук І.В. Організація діяльності державної фіскальної служби України з адміністрування податків і зборів.....	171
Шевчук І.Ю. Удосконалення управління державним боргом України.....	173
Язкова Г.В. Функции налогового менеджмента: содержание и развитие.....	175

СЕКЦІЯ 3

Проблеми та пріоритети розвитку фінансів страхових організацій

Ачкасова С.А. Підходи до визначення поняття «капіталізація страхових компаній»...	178
Банченко О.С. Сутність поняття «автотранспортне страхування».....	180
Вериго А.В., Короткевич А.И. Теоретические аспекты эффективного управления формированием финансовых результатов страховых организаций.....	182
Грек Д.Д. Приоритеты развития страховых организаций.....	184
Демчук Д.А. Блокчейн технології в страхуванні.....	185
Доманчук А.І. Нормативно-правове регулювання страхової діяльності як складова забезпечувальної підсистеми управління фінансами страхових компаній.....	187
Клапків Ю.М. Основні принципи страхової справи.....	189
Лазар Е.А. Проблеми і перспективи розвитку страхового ринку України.....	191
Огородник А.О. Особливості становлення поняття «фінансова стійкість» страхових компаній.....	193
Павленко М.О. Ризики туристичної діяльності.....	194
Павлюк В.А. Проблеми і перспективи інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні.....	196
Петракович А.В. Организация страхования сельскохозяйственных рисков отрасли животноводства.....	197
Pugachevska K.S., Dziuba A.O. Financial aspects of international competitiveness ensuring in foreign markets.....	199
Плутенко О.Д. Сучасні форми оплати праці.....	201
Романовська О.О., Мусятовська О.С. Сучасні реалії майнового страхування в Україні.....	202
Рудківська А.М. Теорія ідеального страхування.....	204
Рябчикова Д.А., Тур Н.В. Розвиток галузі страхування в Україні.....	205
Савчук Л.С. Особливості антикризового управління у страхових компаніях.....	207
Сліпак І.Р. Роль страхових компаній у розбудові фінансового ринку України.....	209
Сомова Т.О. Закордонний досвід розвитку ринку страхових послуг.....	211
Сторожук І., Александрова М.М. Поняття та склад капіталу страхової компанії.....	213
Федосюк В.О. Шляхи оптимізації управління фінансовими ресурсами страховика.....	214
Шупа Л.З. Медичне страхування дітей, як механізм зменшення показника дитячої смертності.....	215
Шустова Ю.С. Сутність поняття «платоспроможність страхової компанії».....	217

СЕКЦІЯ 4

Напрями підвищення ефективності функціонування комерційних банків в сучасних умовах

Богашко О.Л. Соціальний банкінг як перспективний напрям підвищення ефективності функціонування комерційних банків.....	219
Бойко А.В. Удосконалення організації валютних операцій в комерційних банках.....	221
Бойчук Р.А. Управління витратами банку: напрями удосконалення.....	223
Василюк И.Ю. Корпоративные банковские карты – преимущества и недостатки.....	224
Вишневська Л.В. Інфляційні процеси в Україні, шляхи їх подолання в сучасних умовах.....	226
Волинець О.В. Сучасний стан наукових досліджень з питань рейтингової оцінки банку.....	228
Волкова О.В. Роль банків в розвитку агропромислового комплексу Республіки Беларусь.....	230
Гаврилів Ю.Т. Проблеми банківської інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів України.....	232

Гарашук О.С. Удосконалення законодавчої регламентації протидії легалізації тіньових доходів в банківській системі України.....	233
Гладкий М.С. Підходи до оцінки фінансової безпеки установ фінансово-кредитної сфери.....	234
Голяк А.Ю. Розвиток банківського кредитування суб'єктів господарювання.....	236
Гурська Л.Л. Іпотечне кредитування та перспективи його розвитку в Україні.....	238
Дячек С.М. Стратегії та методи управління проблемними кредитами комерційних банків.....	240
Іванова С.М. Проблеми і перспективи формування кредитного портфелю банків України.....	242
Кесарь Я.П., Куниця В.С. Fintech як основа нової фінансової екосистеми.....	243
Ковальова В.І. Особливості системи розвитку персоналу у банківській сфері.....	245
Ковальчук В.Ф. Види планування у банках.....	247
Колесник Я.В. Організація та регулювання касових операцій комерційних банків.....	249
Костюченко К.И. Класифікація денежних потоків и пути их оптимизации.....	251
Кошенко А.С. Валютні інтервенції як ефективний інструмент монетарної політики...	253
Крижанівська Ю.В. Проблемні аспекти кредитування сільськогосподарських підприємств.....	254
Кульчицька Н.С., Бондаренко Л.А. Стабільна прибутковість комерційних банків як запорука ефективності їх діяльності.....	255
Макарова А.О. Організаційні засади впровадження системи контролінгу банку.....	257
Маліновська К.О. Особливості функціонування сектору небанківських фінансових послуг на сучасному етапі.....	258
Малтиз В.В., Короленко.О. Проблеми та перспективи банківського кредитування на прикладі АТ КБ «Приватбанк».....	260
Маркович Т.Г. Стан та перспективи формування комплексної методології оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання.....	262
Мартинюк А.Е. Управління кредитним ризиком комерційного банку.....	264
Меліхова Є.Д., Гордієнко В.О. Іноземна інвестиційна діяльність в Україні: аналіз та перспективи.....	266
Недільська Л. Дестабілізуючі проблеми розвитку банківської системи України.....	267
Недільська С. Оновлення методичного підходу класифікації комерційних банків України.....	270
Обозна В.О. Міжнародні розрахунки: сутність та форми.....	272
Овсійчук Л.О. Розвиток житлово-іпотечного кредитування в Україні.....	274
Онищук М. Інноваційні продукти на ринку банківських послуг України.....	276
Петрук А.О. Регулювання похідних фінансових інструментів на ринку фінансових послуг.....	278
Приймаченко І.О. Аналіз сучасного стану депозитних операцій в Україні.....	279
Прянишникова М.В. Врегулювання проблеми прострочених кредитів в Україні.....	281
Пугачевська К.Й. Підходи до вдосконалення бізнес-процесів комерційних банків....	282
Сергатюк О.А. Стан та перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні.....	284
Сірош Н.М. Управління інноваціями на ринку банківських послуг.....	285
Сторожук С.І. Проблеми банківського споживчого кредитування в Україні.....	288
Строганова І.А. Состояние рынка хеджирования в Республике Беларусь.....	289
Сус Л.В., Сус Ю.Ю. Сучасні передумови забезпечення якості кредитного портфелю банків України.....	291
Репета М.М. Особливості розрахунково-касового обслуговування комерційних банків та шляхи покращення його якості.....	293
Тичина І.М. Розвиток банківського кредитування енергоефективних проєктів.....	295
Хинцинська С.І. Основні напрями удосконалення грошово-кредитної системи України.....	296

Цигилик Т.І. Оптимізація кредитної політики домогосподарств в контексті мінімізації ризиків.....	297
Черноморська Г.Л. Управління конкурентоспроможністю кредитних операцій банку	299
Швайко Ю.В., Костогриз В.Г. Антикризове управління банком та стрес-тестування як інструмент його реалізації.....	301
Шелевер А.М., Неизвестна О.В. Основні проблеми та рекомендації щодо покращення фінансової стійкості банків.....	303
Шмарина Е.И. Пути повышения эффективности деятельности коммерческих банков.	305
Шостак Ю.П., Гільорме Т.В. Особливості запровадження міжнародних стандартів регулювання ринку фінансових послуг в Україні.....	306
Яценко В.В. Сучасний стан та проблеми розвитку депозитних операцій.....	308

СЕКЦІЯ 5

Розвиток місцевих фінансів в умовах бюджетної децентралізації

Абрамович Э.В. Основные направления развития местных финансов в Республике Беларусь.....	311
Безкревна О.О. Сучасний стан децентралізації в Україні.....	313
Вахнюк Н.П. Фінансове забезпечення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) в Україні.....	315
Іванисько Н.М. ОТГ: сутність, фінансова підтримка держави.....	317
Качула С.В. Використання бюджетного потенціалу для забезпечення соціального розвитку в Україні.....	319
Недогибченко Н.В. Сутність і призначення міжбюджетних трансфертів.....	321
Овсієнко К.О. Проблеми розвитку державного фінансового аудиту місцевих бюджетів.....	322
Соломіна Г.В. Вплив бюджетної децентралізації на доходи місцевих бюджетів.....	324
Сосновська Д.О. Сутність фінансового контролю на місцевому рівні.....	326
Тихенька А.С., Мусятовська О.С. Роль бюджетної децентралізації у розвитку місцевих фінансів.....	327
Фурман О.Ю. Бюджетний і громадський контроль за виконанням бюджетів: порівняльна характеристика.....	329
Шевчук В.Г. Поняття та склад фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.....	331

СЕКЦІЯ 6

Проблеми теорії та практики бухгалтерського обліку, контролю і аналізу

Бобрихіна Г.В. Аналіз структури доходів та оборотність грошових коштів автосалону.....	334
Виростко А.В. Облікове забезпечення контролю трансфертного ціноутворення.....	336
Вольська К.О. Безпека як критерій якості програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку.....	338
Гершман Ю.В. Оренда землі у сільському господарстві: особливі аспекти оподаткування.....	340
Гетьман Д.В. Бухгалтерський облік і контроль операцій з нарахування та сплати податку на прибуток.....	342
Гриліцька А.В. Концептуальні підходи до системи управління вартістю людського капіталу підприємства.....	343
Демченко В.С., Денисюк І.М. Облік витрат і калькулювання собівартості продукції..	346
Жерносек В.В., Гудкова Е.А. Трудности перехода на МСФО в Беларуси.....	348
Житова Т.Л. Расчеты с персоналом по оплате труда в сельскохозяйственных организациях Республики Беларусь.....	350

Коробова Н.М. Актуальность инициативного аудита.....	352
Короленко О.Н. Использование инструментов экономического механизма в повышении эффективности снабжения сельскохозяйственных организаций агрохимической продукцией.....	354
Корчагіна В.Г. Облікове забезпечення стратегічної концепції розвитку підприємств..	356
Коцовська І. Проблеми формування та трактування собівартості продукції на підприємстві.....	358
Кубанов Р.А., Руденко А.І., Чернишов Д.Ю. Внутрішній контроль на підприємстві.....	360
Луговська А.Ю., Івата В.В. Особливості бухгалтерського обліку основних засобів за П(С)БО та МСБО: порівняльний аналіз та концептуальні відмінності.....	362
Микульський В.С. Диджиталізація управлінського обліку: напрями та перспективи наукового пошуку.....	364
Михалевич О.И. Экономическая сущность, понятие и значимость договоров концессии, их виды.....	366
Мочалова М.О. Методика оцінки інвестиційної привабливості підприємства.....	367
Назаренко Т.П. Проблемні аспекти аудиту ефективності в системі державного фінансового контролю.....	369
Омельчук С.В. Окремі аспекти звітності непідприємницького товариства в контексті змін у законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»....	370
Осіпчук Д.С. Зміна логіки фінансового аналізу.....	372
Остапчук С.М. Який облік сільськогосподарського землекористування потрібен в Україні?.....	373
Подлісняк І. С. Альтернативний підхід в методології оподаткування ТНК.....	375
Порошина О.О. Направлення підвищення качества аудита в Республике Беларусь.....	377
Протасов В.В. Критерії оцінки якості бухгалтерської інформації.....	379
Ручина А.О., Єршова Н.Ю. Платоспроможність підприємства як об'єкт наукових досліджень.....	381
Сидорова Ю.О., Єршова Н.Ю. Удосконалення методики аналізу запасів підприємств.....	382
Соколова О.А., Борщ В.І. Управлінський капітал: сутність та природа поняття.....	383
Тимунь О. Шляхи вдосконалення обліку фінансових результатів операційної діяльності.....	385
Трубович Р.О. Становление и развитие аудита эффективности использования бюджетных средств в республике Беларусь.....	387
Тудовші В.В., Мехович С.А. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення ділової активності підприємства.....	389
Харченко А.А., Примакова М.В. Радиоактивные отходы: экономическая сущность и классификация как объекта бухгалтерского учета.....	390
Цветинская К.В., Гудков С.В. Учет расчетов с персоналом по возмещению материального ущерба.....	392
Шило М.Е. Направлення совершенствования контрольной (надзорной) деятельности в Республике Беларусь.....	394
Шлінчак О.Б. Проблеми організації бухгалтерського обліку в умовах комп'ютеризації.....	396

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ КРИЗИ

УДК 338.45:621

Абрамова І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський національний агроекологічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРОКОВИХ УГОД В УКРАЇНІ

Основною функцією деривативів є захист учасників товарних та фінансових ринків від можливих цінових коливань. Строкові угоди відкривають можливість уникнення значних втрат через управління ризиками. Окрім того, що деривативи виступають ефективними інструментами ризик-менеджменту, вони також забезпечують спекулятивні інтереси біржових гравців, підвищуючи таким чином ліквідність спотового ринку. Тому, якої б сторони строкового ринку в цілому і окремих його елементів зокрема не торкнутися, дослідження будуть актуальними і необхідними.

Значний внесок у розробку питань становлення і розвитку ринку цінних паперів та важливої його складової – ринку деривативів, зробили такі вчені як Т.Ю. Андросович, Л.О. Петик, Л.О. Примостка, Г.В. Щербина, В.О. Яворська [7–9] та ін. Критичний аналіз робіт з досліджуваної проблеми свідчить про те, що ряд методологічних і теоретичних питань щодо розвитку ринку строкових угод залишаються недостатньо дослідженими, деякі позиції вимагають уточнень та доповнень.

Ринок деривативів є доволі молодим сегментом фінансового ринку в Україні. Він переважно представлений ф'ючерсними контрактами, опціонами та опціонними сертифікатами. За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у 2017 р. кількість випусків деривативів, що перебувають в обігу на фондовому ринку становила 361 одиниці, з них допущено до торгів на фондових біржах 72,02 %. Впродовж останніх років деривативи котирувалися на фондових біржах у якості позалістингових цінних паперів. На початок 2017 р. обсяг торгів деривативами становив 2,40 млрд. грн. Слід зазначити, що найбільший обсяг торгів на ринку цінних паперів деривативами зафіксовано у грудні 2016 р. – 387,17 млн. грн. [2–5].

У загальному обсязі торгів на ринку цінних паперів частка строкових угод була незначною і становила у 2017 р. 0,11 %. Якщо розглядати в розрізі окремих сегментів фондового ринку, то всі операції з похідними фінансовими інструментами здійснювалися на строковому ринку. Протягом 2016 р. в структурі торгів деривативами за видами осіб, в інтересах яких укладалися контракти на біржовому ринку, значна частка належала фізичним особам – 94,67% [6].

В сучасних умовах поряд з біржовим сегментом фондового ринку активно розвивається його позабіржова складова. Об'єктивною причиною існування позабіржового ринку є той факт, що багато фірм-емітентів не можуть у силу різних обставин реалізувати свої цінні папери шляхом біржового торгу. Досить часто якість їх цінних паперів не відповідає лістинговим вимогам фондових бірж. Саме тому у позабіржовий обіг потрапляє значна частина цінних паперів українських емітентів. Крім того, порівнюючи ціноутворення на

основні цінні папери на біржовому та позабіржовому ринках, можна констатувати, що спред цін на неорганізованому ринку значно ширший. Впродовж 2016 р. на позабіржовому ринку вартість середньозваженої угоди була значно вищою ніж на біржовому, а середньоденний обсяг торгів складав понад 500 млн. грн.

Обсяги торгів деривативами на біржовому та позабіржовому ринках у 2015–2017 рр. представлено у табл. 1. Очевидно, що торгівля строковими угодами здійснюється переважно на біржовому ринку. Це пояснюється в першу чергу тим, що біржа надає додаткові гарантії за укладами угодами, координує та контролює не лише перебіг торгів, а й виконання контрактів. Частка обсягу торгів деривативами на біржовому ринку впродовж досліджуваного періоду складала 94,72 % або 2,40 млрд. грн. Водночас у 2017 р. позабіржовий сегмент ринку похідних фінансових інструментів дещо зріс (з 0,1 млрд. грн. у 2015 р. до 0,12 млрд. грн. у 2017 р.). Впродовж 2017 р. в структурі торгів деривативами за видами осіб, в інтересах яких уклалися контракти значна питома вага належала фізичним особам – 94,67%.

Таблиця 1

Обсяг торгів деривативами на біржовому та позабіржовому ринках
у 2015–2017 рр., млрд. грн.

Вид ринку	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Позабіржовий	0,01	0,04	0,12
Біржовий	9,59	5,83	2,28
Всього	9,60	5,87	2,40

Джерело: складено автором на основі [6].

У складі ТОП-10 деривативів, які користувалися попитом на біржовому ринку були: ф'ючерсний контракт без поставки валюти (3996 шт. – ПАТ «Українська біржа»), ф'ючерсний контракт без поставки валюти (2971 шт. – ПАТ «Українська біржа»), ф'ючерсний контракт без поставки валюти (1478 шт. – ПАТ «Українська біржа»), ф'ючерсний контракт без поставки базового активу (фондового індексу) (266186 шт. – ПАТ «Українська біржа»), ф'ючерсний контракт без поставки базового активу (фондового індексу) (17553 шт. – ПАТ «Українська біржа»), ф'ючерсний контракт без поставки базового активу (процентної ставки) (1840 шт. – ПАТ «ФБ «Перспектива»»), ф'ючерсний контракт без поставки валюти (558 шт. – ПАТ «Українська біржа»), ф'ючерсний контракт без поставки базового активу (процентної ставки) (825 шт. – ПАТ «ФБ «Перспектива»»), ф'ючерсний контракт без поставки валюти (753 шт. – ПАТ «ФБ «Перспектива»»), ф'ючерсний контракт без поставки базового активу (процентної ставки) (1022 шт. – ПАТ «ФБ «Перспектива»») [6].

Загалом, впродовж останніх років спостерігається суттєве погіршення загального стану фінансового ринку України та стагнація сегментів, пов'язаних з функціонуванням фінансових деривативів. До такої ситуації призвели як зовнішні, так і внутрішні чинники. До зовнішніх слід віднести, насамперед, світову фінансову кризу 2008 р., яка мала дестабілізаційний вплив на економіки практично всіх країн світу. Серед внутрішніх чинників – недосконалість економічних реформ, відсутність чіткої політики на ринку державних цінних паперів, нерозвиненість внутрішнього фондового ринку, значна залежність від зовнішніх ринків тощо.

На сучасному етапі об'єктивна необхідність розвитку строкового ринку в Україні зростає, адже підвищення волатильності валютного, фондового ринків і ринку грошей загострює проблему створення ефективних механізмів хеджування цінних ризиків. Крім основної функції – хеджування ризиків – ринок деривативів виконує й інші важливі функції загальноекономічного характеру. Строковий ринок служить одним з інструментів державного регулювання економіки, підвищує ліквідність спотового ринку, підсилює конкурентні позиції малих і середніх підприємств, знижує монопольну інформаційну владу великих компаній, дозволяє знизити витрати трансакції.

Список використаних джерел:

1. Загальна інформація щодо обігу цінних паперів на неорганізованому ринку: Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/2018/11/02/byuleteny-shtodo-stanu-rinku-tsnnih-paperv-zhovteny-2017/> (дата звернення 02.11.2018)
2. Звіт НКЦПФР за 2014 р. URL: https://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1434454281.pdf (дата звернення 15.09.2018)
3. Звіт НКЦПФР за 2015 р. URL: https://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1473066406.pdf (дата звернення 15.09.2018)
4. Звіт НКЦПФР за 2016 р. URL: https://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1473066845.pdf (дата звернення 15.09.2018)
5. Звіт НКЦПФР за I–III півріччя 2017 р. URL: https://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1473066845.pdf (дата звернення 15.09.2018)
6. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом 2015–2017 рр.: Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку. URL: <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics> (дата звернення 23.10.2018)
7. Петик Л. О. Сучасний стан фондового ринку в Україні // Національний лісотехнічний університет України. 2015. Вип. 25.1. С. 344–350.
8. Примостка Л.О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: Монографія. К.: КНЕУ, 2001. 263 с.
9. Яворська В.О., Андросович Т.Ю. Деривативи в розвитку біржового ринку // Сучасні питання економіки і права. № 2. 2013. С. 107–112.

УДК 336.144.2

Бутенко Д.С.
к.е.н., доцент кафедри підприємницької діяльності
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах господарювання суб'єкти підприємницької діяльності повинні приділяти більшу увагу фінансовому плануванню, бо практика, коли йде мова лише про порівняння фактичних даних за попередній період є ознакою пасивного підходу до управління.

Проблемою теоретико-методичного забезпечення фінансового планування займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених.

Так, наприклад, Ставерська Т.О. та Андрущенко І.С. [4] під фінансовим плануванням розуміють функція фінансового управління, спрямована на планування доходів та напрямків витрачання грошових коштів підприємства, прогнозування результатів їх руху та впливу на економічне оточення, тобто процес розробки системи фінансових планів, фінансових норм і нормативів різного змісту і призначення залежно від завдань та об'єктів планування, спрямованих на забезпечення подальшого економічного розвитку підприємства.

Метою фінансового планування є визначення можливих обсягів фінансових ресурсів, капіталу і резервів на основі прогнозування величини грошових потоків за рахунок власних, позикових і залучених з фондового ринку джерел коштів; розробка ефективної системи управління фінансовими ресурсами для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства [4].

Значення фінансового планування та прогнозування операційної діяльності полягає в тому, що воно дає можливість визначити життєздатність проекту підприємства за умов конкуренції і є інструментом одержання фінансової підтримки від зовнішніх інвесторів [2].

Для уточнення економічного змісту фінансового планування, необхідно розглянути його складові. Складові фінансового планування представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Складові фінансового планування

Складові фінансового планування	Зміст
Мета	забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування
Основні завдання	забезпечення господарською та виробничою діяльністю необхідними фінансовими ресурсами; забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності фінансовими ресурсами; встановлення раціональних фінансових відносин із суб'єктами господарювання, банками, страховими компаніями тощо; підвищення якості використання наявних фінансових ресурсів; здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів; планування виплат у бюджет
Принципи	науковості, комплексності, системності, оптимальності, взаємозв'язку поточних та стратегічних планів та погодженості провідних ланок і напрямів
Види	Стратегічне фінансове планування, тактичне фінансове планування та оперативне фінансове планування
Елементи	план доходів і видатків; план грошових виплат і надходжень; балансового плану

(складено автором за даними[1–4])

План доходів і видатків носить стратегічний (планування на декілька років) і тактичний характер (планування на місяць, квартал або рік). При тактичному плануванні, як правило розраховуються наступні показники: обсягу реалізації; собівартості продукції, робіт, послуг; прямих та операційних витрат; прогнозу чистого прибутку підприємства. Отже, за допомогою плану доходів і видатків суб'єкти підприємницької діяльності прогнозують значення показників ліквідності.

Головним завданням плану грошових надходжень і виплат є перевірка синхронності надходжень та виплат грошових засобів, тобто перевірка майбутньої ліквідності підприємства. Це надає змогу більш точно спрогнозувати прибуток, який отримають суб'єкти підприємницької діяльності.

План грошових надходжень і виплат включає детальну інформацію, щодо надходження коштів з усіх джерел фінансування підприємницької діяльності, а не лише дохід від реалізованої продукції. Також повинен включати повну інформацію про існуючі видатки.

Таким чином, з'являється можливість отримати «фінансовий календар», який характеризує кожний період діяльності та надає можливість встановити дефіцит або надлишок готів, що в свою чергу дозволяє заздалегідь прийняти відповідне управлінське рішення.

План грошових надходжень і виплат дозволяє визначити періоди, коли підприємство відчуватиме дефіцит або надлишок готівки, розміри позички на ці періоди, спрямування та строки повернення коштів.

Балансовий план є третім розділом фінансового плану підприємства. Баланс – фінансовий документ, в якому відображено джерела надходження, склад і розміщення грошових засобів. Баланс дає чітке уявлення про те, що підприємство має у своєму розпорядженні, зобов'язання перед постачальниками і кредиторами, залишок. Різниця (сальдо активів і пасивів) дає оцінку власного капіталу підприємства [3].

Відповідно обґрунтований фінансовий план є основою для опрацювання детального робочого бюджету підприємства.

Таким чином, можна підсумувати, що фінансове планування, перш за все спрямовано на забезпечення джерелами фінансування всі напрями господарської діяльності суб'єктів підприємництва. Це є можливим за умов грамотної та збалансованої фінансової стратегії, яка повинна містити план доходів і видатків, план грошових надходжень і виплат та балансовий план.

Список використаних джерел:

1. Бортнік С.М. Принципи та роль фінансового планування в забезпеченні розвитку підприємства / С.М. Бортнік // Lviv Polytechnic National University Institutional [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/31260/1/04-015-023.pdf>

2. Левицький В.В. Фінансове планування та прогнозування операційної діяльності підприємства як складовий елемент системи забезпечення його соціально-економічної стійкості / В.В. Левицький // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – № 2. – С. 120–123.

3. Планування діяльності підприємства: Конспект лекцій / Укладач О.Ю. Древаль. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 146 с.

4. Фінансове планування та прогнозування в підприємствах і фінансових установах : навч. посіб. / Т.О. Ставерська, І.С. Андрющенко. – Харків: Видавець Іванченко І.С., 2013. – 146 с.

УДК 336.645

Вербовський К.С.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Полчанов А.Ю.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КОМПАНІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ЖИТОМИРОБЛЕНЕРГО»)

Аналіз даних про діяльність ПАТ «Житомиробленерго» дає підстави припустити існування взаємозв'язку між окремими фінансовими коефіцієнтами у 2008 – 2017 рр. та можливість їх формалізації у вигляді економіко-математичної моделі.

Зокрема виявлено вплив зміни частки робочого капіталу у валюті балансу на прибутковість активів компаній, що представлено на рис. 1.

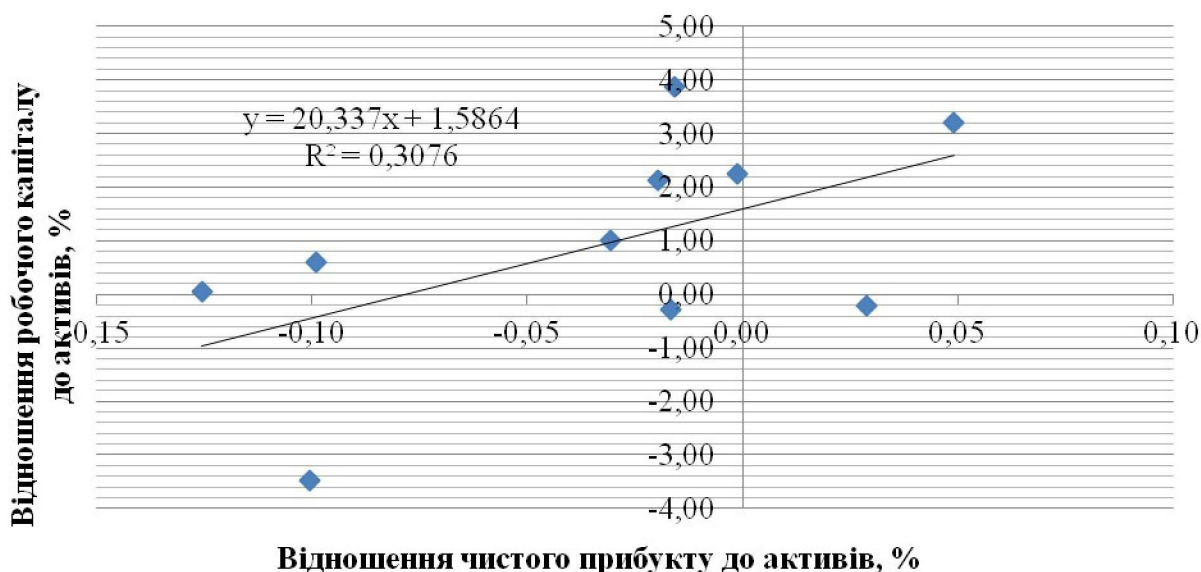

Рис. 1. Побудована економіко-математична модель впливу фінансового стану ПАТ «Житомиробленерго» на ефективність її діяльності

Економічний зміст параметрів моделі полягає в тому що, якщо відношення робочого капіталу до активів ПАТ «Житомиробленерго» зростатиме на 1 в.п., то це призводить до того, що відношення чистого прибутку до активів в середньому зростатиме на 0,2 в.п.

З огляду на це, для підвищення ефективності діяльності ПАТ «Житомиробленерго» рекомендуємо:

1) збільшувати частку оборотних активів у структурі майна, що, відповідно до проведених розрахунків, сприятиме зростанню співвідношення чистого прибутку до активів підприємства, за умови незмінності обсягу поточних зобов'язань;

2) скорочувати обсяг поточних зобов'язань у структурі джерел фінансування, що, відповідно до проведених розрахунків, сприятиме зростанню співвідношення чистого прибутку до активів підприємства, за умови незмінності обсягу оборотних активів.

УДК 658.15

Глухова В.В.
студентка
Григораш Т.Ф.
старший викладач
Університет митної справи та фінансів

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО СТРУКТУРИ

Найважливішою економічною базою створення і розвитку господарюючого суб'єкта є капітал, який у процесі свого функціонування виступає основним фактором виробництва, характеризує фінансові ресурси підприємства та забезпечує інтереси держави, власників та персоналу.

Капітал – категорія всеохоплююча, універсальна та багатоаспектна, через це трактувань капіталу існує дуже багато. Але, незважаючи на численні дослідження, ще й досі немає єдиного універсального визначення економічної суті капіталу, яке б охоплювало всі сутнісні характеристики цієї категорії.

Структура капіталу, що використовується підприємством визначає багато аспектів не тільки фінансової, але й операційної та інвестиційної діяльності, здійснює активний вплив на кінцеві результати цієї діяльності. Вона впливає на коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу (тобто на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства), визначає систему коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності (тобто рівень основних фінансових ризиків) і остаточно формує співвідношення в ступенях прибутковості та ризику в процесі розвитку підприємства [3, с. 144–148].

Основною метою формування капіталу є задоволення потреби в придбанні необхідних активів і оптимізації його структури з позиції забезпечення умов ефективного його використання. Класифікацію видів капіталу подано в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація видів капіталу

Класифікаційні ознаки	Види капіталу
За джерелами формування	– власний капітал (належить підприємству на правах власності); – залучений капітал (не належить підприємству, але знаходиться у його розпорядженні тимчасово на безоплатній основі)
За формою надходження у процесі кругообігу	– грошовий капітал (у грошовій формі); – виробничий капітал (інвестований у виробничі активи); – товарний капітал (у товарній формі)
За характером використання у господарському процесі	– працюючий капітал (бере участь у формуванні доходів); – непрацюючий капітал (не бере участі у формуванні доходів)
За метою використання	– інвестиційний капітал (використовується з метою збільшення підприємницьких можливостей); – інноваційний капітал (використовується з метою реалізації інноваційного проєкту)

Джерело: [1, с. 688]

На нашу думку, вищенаведений перелік слід доповнити класифікацією капіталу за масштабами функціонування. За цією ознакою, вважаємо, його можна поділити на: локальний, регіональний, національний, міждержавний, глобальний.

Сучасний етап розвитку економіки України та її інтеграція у світовий економічний простір зумовлює необхідність пошуку для вітчизняних підприємств нових способів функціонування. Ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання залежить від правильної стратегії управління капіталом підприємства, оскільки від співвідношення між власними та позиковими ресурсами залежить фінансовий результат і стан. У зв'язку з цим зростає роль стратегічного аналізу джерел фінансування підприємства, а саме їх оптимальної структури.

Для оптимізації структури капіталу підприємства можуть використовувати різноманітні методи, що охарактеризовані в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика основних концепцій оптимізації структури капіталу

Назва концепції	Характеристика
Традиціоналістська модель	Оптимізація структури капіталу здійснюється шляхом визначення окремої вартості складових капіталу
Концепція ідентиферентності структури капіталу	Ця концепція полягає в тому, що капітал підприємства не здійснює вплив на ринкову вартість. Підприємство повинно оптимізувати активи
Компромісна концепція	Оцінка оптимізаційної структури здійснюється з урахуванням як рівня прибутковості, так і можливих фінансових ризиків
Концепція суперечності інтересів	В основі її положення лежить відмінність інтересів і рівня інформованості власників, інвесторів, кредиторів і менеджерів у процесі управління ефективністю використання капіталу, вирівнювання яких викликає збільшення вартості окремих його елементів

Джерело: [4, с. 278–279]

Слід також відзначити, що багато підприємств мають застарілі форми виробництва, які не здатні забезпечувати швидке оновлення продукції, шляхом модернізації або випуску принципово нових виробів, не зважаючи на наявні конструкторські розробки, і, в окремих випадках, фінансові можливості. Внаслідок чого, продукція більшості підприємств промисловості є неконкурентоздатною щодо якості.

Таким чином, процес оптимізації структури капіталу при здійсненні фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання є однією зі складних проблем у фінансовому менеджменті. Оптимізацію структури капіталу вітчизняних підприємств варто здійснювати за допомогою послідовного виконання певних етапів, за допомогою яких підприємство має можливість визначити на плановий прогностичний період найбільш прийнятну структуру капіталу.

Проаналізуємо структуру капіталу підприємства ТОВ «Відродження» за 2015–2017 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз капіталу підприємства ТОВ «Відродження» за 2015–2017 рр., тис. грн.

Показник	Джерело інформації	2015	2016	2017	Відхилення 2017 до 2015 (+,-)		Відхилення 2017 до 2016 (+,-)	
					Абсолютне +	Темп росту. %	Абсолютне +	Темп росту. %
Пасив	1900	41691	46460	16750	-24941	40,2	-29710	36,1
Власний капітал	1495	17729	31940	13676	-4053	77,1	-18264	42,8
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595	-	-	-	-	-	-	-
Поточні зобов'язання і забезпечення	1695	23962	14520	3074	-20888	12,8	-11446	21,2

Основним джерелом капіталу підприємства ТОВ «Відродження» є власний капітал, розмір якого у 2017 р. у порівнянні з 2016 р. зменшився на 18264,0 тис. грн. (57,2%), а у порівнянні з 2015 р. зменшився на 4053,0 тис. грн. (22,9%). Поточні зобов'язання і забезпечення у 2017 р. у порівнянні з 2016 р. зменшилися на 11446,0 тис. грн. (78,8%), а у порівнянні з 2015 р. на 20888,0 тис. грн. (87,2%).

Питома вага власного капіталу ТОВ «Відродження» протягом досліджуваного періоду збільшилася з 42,5 % у 2015 р. до 81,6 % у 2017 р. Відповідно питома вага поточних зобов'язань і забезпечень зменшилася з 57,5 % у 2015 р. до 18,4 % у 2017 р. Це говорить про зменшення фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Загалом, проаналізувавши склад та структуру власного капіталу підприємства, можна підсумувати, що підприємству ТОВ «Відродження» необхідно покращити політику управління структурою капіталу. Адже співвідношення власних коштів до позикових становить у 2017 р. 81,6 % : 18,4 %, при нормативному значенні 50,0 % : 50,0 %.

Таким чином, капітал є одним із найважливіших понять функціонування та розвитку економічної системи. Капітал посідає головне місце в системі розподілу і перерозподілу матеріальних благ, тому що саме йому належить ця функція.

Список використаних джерел:

1. Міценко Н.Г. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посіб. / Н.Г. Міценко. – К.: Ліра-К, 2014. – 688 с.
2. Портна О.В. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / О.В. Портна. – Львів: Магнолія, 2015. – 312 с.
3. Рибіцька А.В. Управління капіталом підприємства на основі оптимізації структури позикового капіталу / А.В. Рибіцька // Фінансовий простір. – 2014. – № 2 (14). – С. 144–148.
4. Чернецька Ю.А. Детерміновані факторні моделі в управлінні капіталом підприємства / Ю.А. Чернецька // Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., Тернопіль, 29–30 квіт. 2014 р. – Тернопіль: Крок, 2014. – С. 278–279.

УДК 005.934:005

Гончарук В.М.
студентка

Навчально-науковий інститут інформаційних технологій та менеджменту
Гаєвська Л.М.

д.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ОСНОВНІ СКЛАДОВІ

Сучасний період розвитку економіки потребує зміни підходів до дослідження фінансово-економічної безпеки, що пояснюється змінами, як у глобальному, так і локальному масштабі. Фінансова безпека є важливою складовою економічної безпеки підприємства, поряд з такими її складовими, як інтелектуальна, кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, екологічна, силова. В сучасних умовах перед підприємствами України стоїть проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки шляхом запровадження відповідного механізму управління та ефективного застосування його складових.

Питання механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств досліджуються у працях І.Мойсеєнко, О. Марченко, К. Горячевої, Ю. Кім, Т. Загорельської, Т. Васильцева, В. Волошина, О. Бойкевича, В. Каркавчука тощо. На сьогодні в економічній літературі відсутній єдиний підхід щодо складових механізму управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання, що зумовлює подальші дослідження у цьому напрямку. Метою статті є дослідження основних складових механізму управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання.

Перед кожним суб'єктом господарювання стоїть завдання забезпечення стабільного функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Це зумовлює об'єктивну необхідність постійного дотримання відповідного рівня економічної безпеки підприємства. Фінансова безпека підприємства розглядається як: здатність самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного і конкурентного середовища [1, с.28]. Незважаючи на різні підходи щодо дефініції фінансової безпеки слід відзначити, що: суть фінансової безпеки підприємства вчені в основному розуміють як фінансову стійкість і/або як захищеність від загроз; головною метою фінансової безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства зумовлює формування необхідних елементів і загальної схеми організації економічної безпеки. Враховуючі це, процес управління фінансовою безпекою підприємства можна поділити на ряд етапів: розроблення системи фінансових інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі функціонування підприємства; ідентифікація, аналіз та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства та реалізації його фінансових інтересів; оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства; забезпечення ефективної нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства; реалізація запланованих заходів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства; контроль за ходом реалізації запланованих заходів щодо забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки підприємства; оперативне управління системою фінансової безпеки підприємства [2, с. 71].

Процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства базується на відповідному механізмі її управління, під яким розглядають сукупність станів та процесів, з яких складається управління щодо протидії небезпекам, загрозам та ризикам. До складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства можна віднести такі складові елементи, як: об'єкти та суб'єкти управління, сукупність фінансових інтересів підприємства, функції, принципи і методи управління, організаційну структуру, нормативно-правове забезпечення, інформаційне забезпечення тощо. Усі перелічені складові елементи управління в сукупності складають механізм управління фінансово-економічною безпекою [3, с. 340].

Управління фінансово-економічною безпекою має здійснюватися у разі дотримання ряду основних принципів управління фінансово-економічною безпекою підприємства: принцип законності; системності побудови; економічної доцільності; результативності; оптимізації витрат; збалансованості; постійного моніторингу тощо. Суб'єктами управління фінансовою безпекою є власники, керівництво підприємства та фінансові менеджери, які шляхом проведення аналітичних досліджень, як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства, розробляють відповідні пропозиції щодо запобігання фінансовим проблемам, а також впливають на об'єкти управлінського впливу за допомогою певних методів управління, які розкривають шляхи протидії реальним та потенційним загрозам, небезпекам та ризикам у конкретних умовах і відображають безпосередній стан захищеності підприємства.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки в рамках інституційно-правових методів передбачає: запровадження моніторингу рівня економічної безпеки та її складових, зокрема фінансової безпеки; прогнозування загроз, ризиків та розробку заходів з їх нейтралізації; коригування планових показників діяльності у контексті забезпечення економічної безпеки; розробку системи правил та режимів безпеки та інше. За допомогою адміністративних методів управління відбувається: формування організаційної структури управління фінансово-економічною безпекою; визначення повноважень та відповідальності посадових осіб, розпорядку роботи, порядку дій у ситуації; регламентування інших дій суб'єктів управління фінансово-економічною безпекою. Забезпечення фінансово-економічної безпеки економічними методами передбачає: реалізацію заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання господарських ресурсів; підвищення рентабельності активів та конкурентоспроможності підприємства.

Організаційно-технологічні методи спрямовані на підвищення ефективності управління безпекою шляхом впровадження на підприємстві міжнародних систем управління якістю.

Інформаційні методи передбачають створення механізму оперативного реагування на загрози інформаційній безпеці та поширення негативної інформації про підприємство. Застосування соціально-психологічних методів передбачає: заходів матеріального стимулювання; створення ефективної системи морального заохочення працівників; підбір кадрів з урахуванням психологічних характеристик працівників; діагностику психоемоційного стану працівників; створення атмосфери корпоративного духу; формування сприятливого морально-психологічного клімату в колективі. Однією зі складових механізму регулювання фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання є нормативно-правове забезпечення управлінських рішень, яке включає Закони України «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів» тощо.

Висновки. Фінансово-економічна безпека виступає як основний елемент і чинник формування економічної безпеки підприємства. Саме забезпеченню і удосконаленню фінансової безпеки на підприємстві повинна приділятися особлива увага. Наявність великої кількості загроз фінансово-економічній безпеці підприємства вимагає розробки та реалізації дієвих заходів із забезпечення даної безпеки. Механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є невід'ємною частиною системи його економічної безпеки, що базується на певних завданнях, функціях і принципах; передбачає використання системної сукупності методів, інструментів та конкретних заходів їх реалізації, які необхідно використовувати не розрізнено, а у поєднанні, комплексно і оперативно.

Список використаних джерел:

1. Мойсеєнко, І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Текст] / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 380 с.
2. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення [Текст]: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук ; за ред. Т.Г. Васильціва. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 386 с.
3. Клименко, Т.В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання [Текст] / Т.В. Клименко // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2011. – № 4 (58). – С. 340–343.

УДК 336

Гришук А.І.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Виговська Н.Г.
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ТА ЙОГО ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Існування будь-якого підприємства представляє собою циклічний процес, для якого характерна закономірність настання та розв'язання криз. Кризу на підприємстві можна розуміти як незапланований, небажаний та обмежений за часом процес, який може істотно нашкودити або навіть зробити неможливим функціонування підприємства. У причинах кризи лежить багато різних факторів, які можна розділити на дві основні групи:

- зовнішні фактори (які не залежать від діяльності підприємства);
- внутрішні фактори (залежать від діяльності підприємства).

Незалежно від факторів, за якими виникають кризові ситуації на підприємстві, основною причиною кризи є неефективне управління. Для того, щоб максимально швидко і менш проблематично вийти з несприятливої ситуації, на підприємстві розробляються заходи з антикризового управління.

Завдання антикризового управління часто рознесені в часі, характеризують якісно відмінну оцінку стану підприємства і припускають використання різних інструментів

управління. Після вивчення і узагальнення різних вітчизняних та закордонних джерел, нами було виділено три основні інструменти антикризового управління (рис. 1).

Рис. 1. Основні інструменти антикризового управління

Пропонуємо розглянути докладніше кожен з інструментів.

Моніторинг є одним з найбільш дієвих інструментів прогнозування і коригування розвитку підприємства, а також антикризового управління його діяльністю. Основною метою створення системи моніторингу економічної політики є забезпечення інформацією про фінансово-господарські операції акціонерів, інвесторів і менеджерів підприємства.

Для створення системи моніторингу на підприємстві необхідно здійснити вибір інформативних показників. При розробці системи індикаторів моніторингу важливе місце займає питання про структуру показників, що відображають функціональні складові економічної політики фірми.

Системи показників на практиці підприємств існують давно, але оцінити їх як інструмент управління непросто. Після аналізу різних джерел інформації, було відзначено, що більшість авторів виділяють наступні показники:

- коефіцієнт поточної ліквідності (або коефіцієнт покриття), який розраховується як відношення поточних активів до короткострокових зобов'язань. Даний показник виділений у зв'язку з тим, що дає чітке уявлення, якою мірою короткострокові зобов'язання можуть бути покриті активами, можливість перетворення яких в готівковий грошовий капітал очікується в майбутньому. Якщо динаміка даного показника відображає зниження, це означає, що підприємство починає оплачувати свої боргові зобов'язання (кредиторські заборгованості) уповільненими темпами, накопичує банківські позики, тобто підприємство має фінансові труднощі. Тому саме цей коефіцієнт найбільш широко використовується як показник короткострокової платоспроможності.

- коефіцієнти рентабельності (прибутковості) найчастіше використовується при аналізі показників ефективності. Це відносні показники, що порівнюють отриманий ефект з витратами або ресурсами, використаними для досягнення цього ефекту. Розрахунок таких показників, як і вивчення їх динаміки, дозволять в процесі моніторингу зафіксувати перші ознаки відхилень від нормального функціонування підприємства.

Залежно від розміру підприємства, стадії життєвого циклу, цілей проведення моніторингу можуть розраховуватися і інші фінансові показники, необхідні для оцінки фінансово-господарської діяльності компанії.

Першим етапом діагностики є якісна ідентифікація. Для антикризового управління це поняття має на меті виявлення внутрішніх факторів, що впливають на погіршення фінансового стану компанії.

Внутрішні чинники можна класифікувати за чотирма категоріями в розрізі функціональних підсистем управління: маркетинг, виробництво, кадри і фінанси.

На другому етапі здійснюється кількісна ідентифікація. Для цього використовують базові параметри діагнозу, далі визначають відхилення фактичних показників від базових. Постановка діагнозу ґрунтується на порівнянні.

Залежно від розміру компанії, стадії життєвого циклу на якій вона знаходиться, час проведення антикризових заходів методи, форми і засоби діагнозу можуть відрізнятися.

Діагностика здійснюється різними методами – аналітичними, експертними, лінійного і динамічного програмування, математичного моделювання.

Можливість проведення моніторингу та діагностики дозволяє компанії отримати раціональне рішення і зробити висновки щодо економічного розвитку компанії, яку діагностують.

Наступним інструментом антикризового управління є планування і розробка антикризової стратегії. Як показує теорія, порушення платоспроможності в сучасних умовах є наслідком невідповідності стратегії компанії змінам у зовнішньому середовищі. Без чіткого формулювання проблеми не можна почати розробку антикризових стратегій. Найважливіше – постановка цілей компанії, адже саме цілі є вихідним пунктом систем стратегічного планування. Процес стратегічного планування формує методи стратегічного аналізу і планування стратегічних альтернатив, виходячи з глибини економічної кризи. Починається процес визначення тактики реалізації обраної стратегії (оперативне планування).

Існує кілька видів стратегій підприємства:

- початкова;
- стратегія проникнення;
- стратегія прискореного зростання;
- стратегія управління;
- інші види.

В умовах антикризових заходів розробляється стратегія стабілізації і виживання.

Стратегія стабілізації та виживання спрямована на досягнення раннього вирівнювання об'єму продажів і прибутків з подальшим їх підвищенням, тобто з переходом на наступний етап зростання, а стратегія виживання – чисто оборонна стратегія і застосовується у випадках повного розбалансування економічної діяльності підприємства, в стані, близькому до банкрутства.

Якщо оперативні заходи по виходу з економічної кризи здійснюються у відриві від стратегічних цілей, це може привести до короточасного поліпшення фінансового стану, але не дозволить усунути глибинні причини кризових явищ.

На стадії реалізації антикризової стратегії керівництво може переглянути план здійснення нової стратегії, якщо цього вимагають обставини. Необхідним етапом антикризового стратегічного управління є оцінка і контроль за її виконанням.

В даний час найкраще функції прогнозування майбутніх кризових ситуацій і антикризового управління може виконувати третій інструмент – система контролінгу, під якою в даному випадку розуміється механізм «управління управлінням».

Контролінг – це контрольно-інформаційна система забезпечення управління розвитком підприємства на основі вимірювання ресурсів, витрат і результатів внутрішньогосподарської діяльності, бізнес-процесів і всієї діяльності компанії.

Найважливіше завдання контролінгу – координація діяльності системи управління. Впровадження системи контролінгу дозволяє збільшити швидкість реакції управлінського персоналу на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, змістити акцент з контролю минулого на аналіз і прогнозування майбутнього.

Таким чином, антикризове управління – це цілий комплекс взаємопов'язаних заходів від ранньої діагностики кризи до заходів з її подолання. Для розробки найбільш ефективних антикризових заходів слід застосовувати вищеперераховані інструменти в сукупності.

Дідик А.О.
студентка
Маслій Н.Д.
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВаних ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ЗВ'ЯЗКУ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Ефективна діяльність вертикальних інтегрованих підприємств є одним із напрямів забезпечення рівності прав, обов'язків і положення на ринку всіх економічних суб'єктів, а також подолання міжгалузевого диспаритету цін, відновлення і покращання виробничо-господарських зв'язків і стабілізації фінансово-економічного стану підприємств, що увійшли до такого об'єднання [2].

Інтеграція за вертикаллю об'єднує керівників, фахівців та виконавців на різних ієрархічних щаблях підприємства – корпоративному, діловому, функціональному, оперативному. Здійснюючи інтеграцію за вертикаллю, важливо сформувавши таку корпоративну команду, яка буде поєднана не тільки спільними цілями у сфері управління персоналом, а й підтримуватиме добрі персональні відносини.

Так, вищих менеджерів вертикально інтегрованих підприємств власники розглядають як повноважних представників своїх інтересів, тому добір, оцінку і просування менеджерів вищого рівня здійснюють індивідуально, і ця робота покладається на членів ради директорів компанії. Форми підвищення їхньої кваліфікації і підготовки до обіймання нової посади побудовані так, щоб, мінімально використовуючи час керівника, дати йому максимум корисних знань і навичок.

Керівники середнього рівня складають найчисельніший прошарок в адміністративно-управлінському апараті виробничої і невиробничої сфер, вони частіше перемищуються з одних посад на інші, з них формується резерв кадрів на вищі керівні посади. Саме для керівників цього рівня у великих інтегрованих підприємствах створюються комплексні системи кадрової роботи, що охоплюють: планування забезпечення підприємствами керівними кадрами, їх «кар'єри», просування; конкурсний добір кандидатів на заміщення вакантних керівних посад; регулярну процедуру оцінки всіх керівників середнього рівня при особистій участі в ній вищих керівників та активне проведення перепідготовки і підвищення кваліфікації керівників з урахуванням перспектив їхнього просування в посаді. Стосовно керівників нижчої ланки управління, вони набираються з числа робочих або молодих фахівців, більшість із яких уперше стають на посаду, що передбачає управління людьми [1].

Ставиться завдання забезпечення тісних робочих зв'язків між керівниками різного рівня в рамках інтегрованого підприємства шляхом: широкої мережі консультативних та інших органів, що дозволяють вести підготовку і приймати рішення; спеціально розробленої і постійно діючої системи переміщення керівників на різні посади всередині підприємства для вироблення в них універсалізму; постійного процесу підвищення кваліфікації кадрів у рамках різних семінарів, робочих груп і т.п., у який включаються представники різних функціональних служб і рівнів управління.

Прикладом такого, виступає Nippon Telegraph & Telephone (NTT) – це велика корпорація, що знаходиться в Японії, що спеціалізується в сфері телекомунікації і створює проекти, спільно з компаніями Великобританії, Бельгії, Нідерландів, Німеччини і Франції, яка володіє контрольним пакетом акцій одного з провідних операторів мобільного зв'язку в Японії. NTT DoCoMo є найбільшим постачальником послуг мобільного зв'язку в Японії, що обслуговує понад 60 мільйонів клієнтів. Компанія надає послуги зв'язку найвищої якості 3G і LTE ультра-високої швидкості. До складу організації Nippon Telegraph & Telephone входить 2850 чоловік.

Рис. 1. Приклад організаційної структури вертикальноінтегрованої компанії Nippon Telegraph & Telephone

Джерело: [3]

Зростання конкуренції змушує керівництво вертикально інтегрованих підприємств слідувати по шляху подальшого об'єднання. Така інтеграція дозволяє впроваджувати передові організаційні технології, здатна істотно знижувати транзакційні витрати монополіста, а значить, і собівартість продукції. В кінцевому рахунку від цього виграє споживач.

Таким чином, існує велика кількість шляхів і методів підвищення ефективності управління на підприємстві. Підвищити ефективність управління можна також застосовуючи різноманітні методи безпосередньо відносно самого фахівця, наприклад, збільшити рівень його кваліфікації, отримати додаткову освіту тощо. Кожне підприємство самостійно вирішує питання про вибір шляхів підвищення ефективності управління залежно від специфіки діяльності і особливостей вже сформованої системи управління [3].

Список використаних джерел:

1. Дубовик С.Г. Застосування сучасної концепції менеджменту знань в організаціях / С.Г. Дубовик, В.О.Кунда // Проблеми формування нової економіки 21 століття. – 2008. – № 12. – С. 17–19.
2. Колосок В.М. Змінення моделі стратегічного управління промислового підприємства у складі вертикально інтегрованої структури / Колосок В.М., Дроботіна К.М. // Вісник Приазовського державного технічного університету: Сер.: Економічні науки: Зб.наук.пр. – Маріуполь: ПДТУ, 2013. – Вип. 25 – С. 5–11.
3. Nippon Telegraph & Telephone (NTT) [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://economicdefinition.com/html>.

Домалевська О.С.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Довгалюк В.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

МІСЦЕ ІНВЕСТУВАННЯ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Необхідною умовою прибуткової діяльності будь-якого підприємства є правильна і раціональна організація його фінансів. Для того, щоб успішно функціонувати на ринку кожне підприємство зобов'язане формувати, розподіляти і використовувати фонди грошових коштів, обґрунтовано залучати зовнішні джерела фінансування. В ринкових умовах, коли в Україні відбуваються структурні зміни в економіці, особлива увага приділяється оцінці фінансових результатів. В останній час значення фінансового забезпечення і процесу управління ним значно зросло, так як швидкоплинні процеси в економіці вимагають від підприємств розширеного відтворення, оновлення процесу виробництва та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Вагомий внесок у дослідження проблем фінансового забезпечення підприємства зроблено вітчизняними та закордонними вченими (економістами). Проблемам теорії, методології і практики фінансування розвитку підприємства присвячено праці О. Амоша, О. Алимов, М. Герасимчук, М. Іванов, О. Орлов, В. Хобта, М. Чумаченко а також М. Djonk, L. Gitman, R. Kotter, F. Modigliani, C. Mayer, E. Rid, P. Rouze, W. Sharpe.

На сучасному етапі розвитку економіки більшість вітчизняних суб'єктів господарювання відчують гостру потребу у фінансових ресурсах. Пошук способів фінансування діяльності підприємств не повинен обмежуватися загальновідомими джерелами, адже важливо використовувати увесь існуючий вітчизняний досвід. В табл. 1 проаналізовано особливості основних джерел залучення додаткових фінансових ресурсів, зокрема: кредитування, інвестування, бюджетне фінансування.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика джерел фінансування підприємств

Критерії порівняння	Інвестування	Бюджетне фінансування	Кредитування
Обсяги	Визначаються інвестором, залежить від потреб реалізації проекту	Визначаються бюджетними установами різних рівнів, в залежності від об'єкта бюджетного фінансування	Визначаються позичальником, в межах встановленого ліміту банком
Призначення	Цільове використання згідно інвестиційного проекту	Цільове використання згідно державної програми розвитку	Цільове використання згідно кредитного договору
Фінансові інструменти	Інвестиції	Трансферти (субсидії, дотації, субвенції)	Кредит
Умови залучення	1) цільовий характер; 2) дохідність;	1) цільовий характер; 2) безповоротність; 3) безвідплатність основної частини бюджетних асигнувань.	1) цільове призначення позички; 2) строковість передачі коштів; 3) платність користування коштами; 4) поверненість коштів в повному обсязі.

Бюджетне фінансування – сукупність грошових відносин, розподіляються і використовуються для фінансування розвитку суб'єктів господарювання на проведення заходів, передбачених бюджетом. Зокрема, бюджетом передбачено фінансування таких заходів: утримання державних установ; реалізація державних освітніх програм; допомога для потреб освіти органам місцевого самоврядування.

Щодо кредитування, як механізму фінансового забезпечення, то кредит є найпростішим способом отримання коштів, хоча і найдорожчим.

Ще одним методом, що дозволяє підприємству залучити кошти із зовнішніх джерел є інвестування. Інвестиції являють собою вкладення грошових, матеріальних та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання або досягнення більшого прибутку, які у сукупності забезпечують безперервність процесу розширеного відтворення, та (або) отримання соціального ефекту.

За даними Держкомстату у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу). Зокрема, найвагомішими обсягами надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 26,1% та підприємств промисловості – 27,3%. До таких основних країн-інвесторів належать Кіпр – 25,6%, Нідерланди – 16,1%, Російська Федерація – 11,7%, Велика Британія – 5,5%, Німеччина – 4,6%, Віргінські Острови (Брит.) – 4,1%, і Швейцарія – 3,9%.

Щодо капітальних інвестицій, то провідними сферами економічної діяльності їх у 2017 році є: промисловість – 33,1%, будівництво – 12,3%, сільське, лісове та рибне господарство – 14,0%, інформація та телекомунікації – 4,1%, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,0%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,7%, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 7,4% (рис.1).

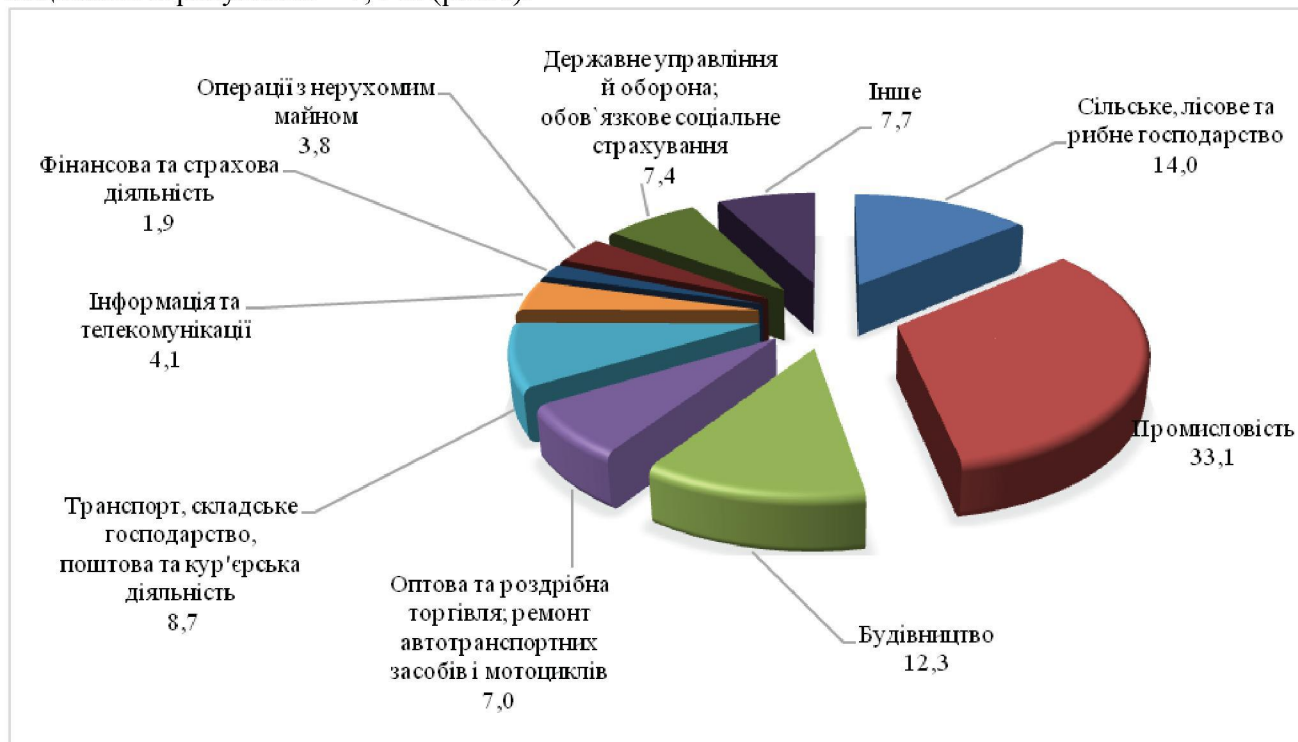

Рис.1. Розподіл освоєних капітальних інвестицій за сферами економічної діяльності (у % до загального обсягу)

На сьогодні Україна є привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство. Важливу роль у стимулюванні розвитку підприємництва відіграє створення належного фінансового забезпечення. Світова практика показує важливість застосування державних програм розвитку підприємництва, пов'язаних із створенням сприятливих умов для залучення різного роду інвестицій. Вибір ефективних форм та методів підтримки розвитку підприємництва сприяє розвитку конкурентного та інноваційного середовища, підвищенню рівня життя населення.

СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПИТАНЬ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ

За даними Google Scholar кількість наукових публікацій з проблематики стратегічного фінансового управління підприємством зростає протягом останніх століть (враховано статті, що містять в назві словосполучення «фінансова стратегія»), що свідчить про суттєвий інтерес до даного питання у вітчизняному академічному середовищі (рис. 1).

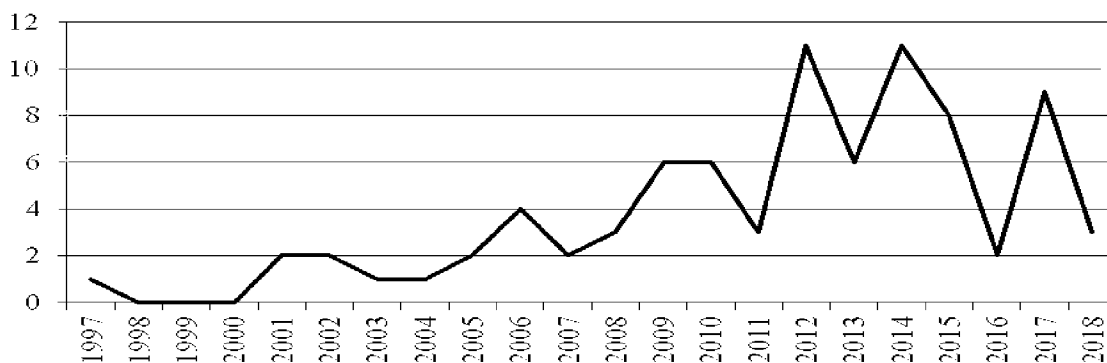

Рис. 1. Кількість наукових публікацій з проблематики стратегічного фінансового управління підприємством у 1997–2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних Google Scholar

Важливим критерієм оцінки наукової публікації є кількість посилань на неї зі сторони інших дослідників. З огляду на це ми визначили найбільш вагомі роботи у цьому напрямі, до яких відносять (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-5 найбільш цитованих наукових публікацій з проблематики стратегічного фінансового управління підприємством

№ з/п	Автор(и)	Назва наукової публікації	Рік	Кількість цитувань	Частка у загальному обсязі цитувань
1	Бланк І.А.	Фінансова стратегія підприємства	2010	61	15,40%
2	Осадчук Ю.М.	Фінансова стратегія у системі управління підприємством	2017	43	10,86%
3	Вовчак О., Меда Н.	Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його діяльності	2006	30	7,58%
4	Лихота У.П.	Фінансова стратегія управління підприємством	2009	28	7,07%
5	Блакита Г.В.	Фінансова стратегія торговельних підприємств: методологічні та прикладні аспекти: монографія	2008	27	6,82%

Джерело: побудовано автором на основі даних Google Scholar

Так з-поміж 101 публікації майже половина цитат приходить саме на зазначені в таблиці, серед яких варто відмітити монографію Бланка І.А. «Фінансова стратегія підприємства», що цитувалась у 61 роботі.

В цілому роботи з досліджуваної проблематики були опубліковані у таких провідних наукових виданнях як «Фінанси України», «Банківська справа», «Вісник Київського національного торговельно-економічного університету», «Формування ринкових відносин» та ін.

Разом з тим, у вітчизняній теорії та практиці недостатньо розвинуті теоретичні та методичні підходи у вирішенні завдань розробки фінансової стратегії у забезпеченні конкурентних переваг підприємств з урахуванням галузевої специфіки, впливу військового конфлікту.

Актуальними при цьому стають: дослідження фінансової стратегії як інструменту забезпечення конкурентних переваг підприємств у сучасних умовах; вивчення критеріїв ефективності фінансових стратегій у формуванні сучасної концепції управління; діагностика фінансового потенціалу підприємств; аналіз методів і моделей до розробки та реалізації їх фінансової стратегії; розробка методичного підходу щодо формування фінансової стратегії підприємства; формування альтернатив конкуренто-орієнтованої фінансової стратегії; вибір оптимальних механізмів фінансової стабілізації машинобудівних підприємств у забезпеченні конкурентних переваг.

Список використаних джерел:

1. Александрова М.М., Полчанов А.Ю. Теоретичні основи фінансової стратегії страхової компанії // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. – № 2 (52). – С. 315–319.

2. Вовчак О., Меда Н. Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його діяльності // Банківська справа. – 2008. – № 3. – С. 23–36.

3. Полчанов А.Ю. Стратегічний фінансовий аналіз як ключовий етап формування фінансової стратегії страхової компанії // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2011. – № 2 (56) Ч. 1. – С. 185–188.

4. Полчанов А.Ю. Фінансова стійкість страхової компанії як об'єкт стратегічного управління // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – № 7 (1). – С. 116–122.

УДК 336.6

Дячек С.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Поліщук О.А.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Важливим показником, що характеризує фінансовий стан підприємства, є стан розрахунків з його дебіторами. Значна сума дебіторської заборгованості призводить до зменшення оборотних коштів, що, у свою чергу, може викликати збільшення кредиторської заборгованості, що є негативним явищем в економіці будь-якої держави. Значні обсяги дебіторської і кредиторської заборгованостей, що мають місце у відносинах між вітчизняними підприємствами, безсумнівно ведуть до кризи неплатежів, в свою чергу, до недоотримання наявних грошових коштів підприємствами, які б могли бути ними вкладені у свою господарську діяльність, і, як наслідок, гальмують розвиток підприємницької діяльності в цілому в країні.

Дані рис. 1 свідчать про негативні зміни у обсягах дебіторської заборгованості підприємств України протягом останніх років, оскільки: по-перше, дебіторська заборгованість у динаміці має тенденцію до збільшення; по-друге, при цьому питома вага дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів теж невпинно зростає. Так, в економічно розвинених країнах Заходу нормально вважають частку дебіторської заборгованості в активах підприємства близько 20%. Як свідчать статистичні дані, фактичний розмір дебіторської заборгованості у більшості вітчизняних підприємств в 2008–2017 рр. перевищує 50% (мінімальна частка склала – 54,34% у 2013 р., максимальна – 68,35% у 2016 р.).

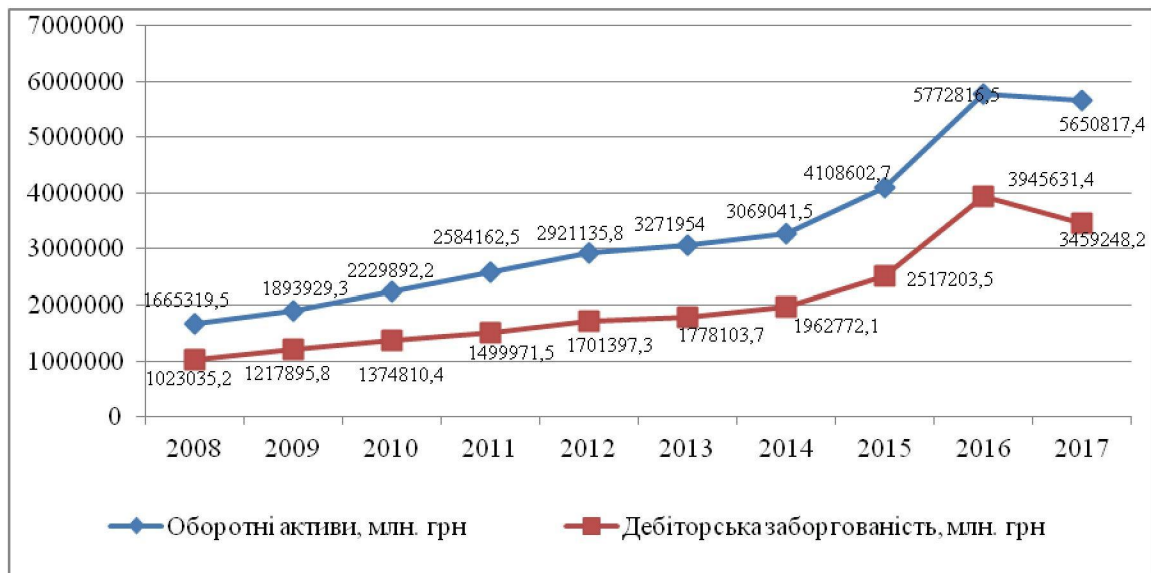

Рис. 1. Дебіторська заборгованість на підприємствах України у 2008–2017 рр., млн. грн. (сформовано на основі даних Державної служби статистики України)

Такий стан дебіторської заборгованості вітчизняних підприємств, в першу чергу, був викликаний впливом зовнішніх факторів на фоні Світової економічної кризи, яка охопила Україну в 2008 р., та політичної ситуації, що склалася на початку 2014 р.

Світова фінансова криза в Україні розпочалася як криза ліквідності, потім переросла у валютну, а згодом, через падіння обсягів виробництва і зростання заборгованості за кредитами, практично перетворилася на економічну. Загострення світової фінансової кризи у вересні 2008 р. та припинення надходжень в економіку України іноземного капіталу миттєво актуалізували проблему відсутності надійної амортизації ліквідності для збалансування валютно-фінансових потоків країни.

Протягом 2006–2008 рр. банківський ринок України зазнав стрімкого зростання, обумовленого різким збільшенням попиту населення на споживчі кредити та підприємств – на кредити для інвестування в розширення, модернізацію, купівлю бізнесу.

Починаючи з 2006 р., валовий зовнішній борг України зріс більше, ніж удвічі (на 45 млрд. дол. США) і станом на 1 січня 2008 р. досяг розміру 84,5 млрд. дол. США, тобто близько 60 % ВВП. За критеріями МВФ, відсоток зовнішнього боргу для країн із низьким та середнім рівнем доходів не має бути більшим, ніж 49,7% ВВП. За умови перевищення цього рівня ймовірність розгортання фінансової кризи значно зростає.

Глобальна фінансова криза, яка охопила і Україну в 2008–2009 рр., мала такі наслідки: збільшення темпів інфляції; зменшення валютних резервів; дострокове вилучення банківських депозитів населенням; тимчасове припинення кредитування банками реального сектора народного господарства; зростання комерційної та державної заборгованості; скорочення обсягів іноземних інвестицій; скорочення експорту викликало падіння всієї економіки.

Після кризи, населення збідніло на 10 %, а 78 % громадян, за статистикою ООН, перебували за межею бідності і це стало однією із причин зменшення ВВП у 2009 р. на 15 %.

Впродовж 2010–2012 рр. Україна оговтувалась від економічної кризи, змінивши економічний курс країни, який, перш за все, був націлений на розвиток внутрішнього ринку. Обсяги промислового виробництва зросли на 3,1 %. Поступово відновлюється й довіра населення до банківської системи, відбувається стабільний приріст депозитів фізичних осіб. Це дозволило посилити ресурсну базу банківської системи та сприяло зростанню обсягу кредитування реального сектора економіки – на 1,4 %. Про це свідчить зменшення частки дебіторської заборгованості в складі оборотних активів з 64,31 % у 2009 р. до 54,34 % у 2013 р.

Чергова економічна криза, яка охопила Україну у 2013–2015 рр., почалася через торговельну війну з боку Росії. Її значно поглибили російська збройна агресія 2014 року та

девальвація гривні (від 8 грн. / дол. на початку 2014 р. до 25 грн. / дол. у червні 2016 р.). У цей період відбувалося скорочення ВВП (у 2015 р. зменшився на 10 % порівняно з 2014 р.), яке було спричинене погіршенням стану майже усіх галузей економіки України. Руїнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, розрив виробничих міжрегіональних зв'язків через воєнне протистояння на сході країни призвели до падіння обсягів промислового виробництва, падіння експорту – 30,9 %, імпорту – 27,6 %. У цей період частка дебіторської заборгованості у загальному обсязі оборотних активів зросла на 3,33 % і складала 2517203,5 млн. грн. Зниження реальної заробітної плати в умовах погіршення споживчих настроїв населення становило 27,7 %. Високі темпи інфляції – 148,7 %, спричинили звуження внутрішнього споживчого попиту. Зниження інвестиційного попиту було зумовлене високими ризиками через військовий конфлікт на Сході України.

У 2015–2017 рр. українська економіка пристосувалась до функціонування в умовах окупації частини території України та війни з Росією. Реформи, проведені у 2014–2015 рр., допомогли стабілізувати економіку та покращити інвестиційні настрої. В результаті, зростання ВВП склало 2,3 % у 2016 р., що, однак, все ще залишається помірним порівняно із 16 % кумулятивного падіння протягом попередніх років. У 2016 р. реальні доходи населення підвищились за рахунок сповільнення зростання споживчих цін та відновлення економічного зростання. Інфляція скоротилась із 43,3 % до 12,4 %, за рахунок стабілізації ситуації на валютному ринку та поміркованої монетарної політики, тоді як зростання реальної заробітної плати становило 11,6 % у річному співставленні у грудні 2016 р.. Однак, ситуація на ринку праці залишається складною, а рівень безробіття зріс з 9,1 % у 2015 році і до 9,3 % у 2016 році. У 2016 р. питома вага дебіторської заборгованості у складі оборотних активів досягла свого максимуму і складала 68,35 %.

Отже, основними причинами зростання дебіторської заборгованості у 2008–2017 рр. стало суттєве коливання курсу національної валюти, високий рівень інфляції, зниження купівельної спроможності населення, спад виробництва, скорочення ВВП, викликані Світовою економічною кризою 2008 р. та російською збройною агресією 2014–2017 рр. Однак, навіть у посткризові періоди обсяги дебіторської заборгованості підприємств не зменшувались, що свідчить і про низький рівень менеджменту, в першу чергу, фінансового. Тому в умовах кризи суттєво зростає роль ефективного управління дебіторською заборгованістю, виникає необхідність формування підприємством ефективної системи заходів своєчасного її повернення та попередження безнадійних боргів.

УДК 338.48

Журавльова А.В.
студентка
Красномовець В.А.
к.е.н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Готельно-ресторанний бізнес – це основна складова туристичної індустрії. Готельно-ресторанний бізнес містить цілий комплекс послуг для туристів і є ключовим чинником, що визначає перспективи розвитку туризму.

Стан готельно-ресторанного бізнесу впливає на розвиток індустрії туризму загалом, створення туристичних послуг, інші ключові сегменти економіки – транспорт, будівництво, зв'язок, торгівлю та ін. Таким чином, створення ефективного готельно-ресторанного бізнесу відіграє важливе значення як один з пріоритетних напрямів структурної перебудови економіки України.

На думку Я.В. Литвиненко, готельно-ресторанний бізнес має ряд проблем, які вона опублікувала у своїй статті досить чітко та лаконічно, але стисло. Першою проблемою у сфері готельно-ресторанного бізнесу вона вважає швидке будівництво підприємств, як було за підготовки та проведення чемпіонату Європи з футболу (ЄВРО-2012), а саме бажання інвесторів отримати швидкий прибуток від вкладання тимчасово вільних грошових ресурсів, що може дати швидку віддачу. При цьому по закінченню чемпіонату підприємства поступово стали не конкурентоспроможними. Другою проблемою є не використання нових технологій обслуговування. Причиною чого є третя проблема – це інвестиційна діяльність, тому що для того, щоб вивести готель чи ресторан із кризової ситуації і повернути йому конкурентоспроможність потрібні власні кошти. Але прибутку підприємства замало, тому що не має оборотності. Тоді джерелом фінансування є отримання кредитів чи послуги інвестора. Але в двох випадках інноваційна діяльність може передбачити отримання прибутку тільки в кінці виконання строку проекту. Інноваційний проект має за мету збільшення витрат, тобто нову продукцію, яка не факт, що стане конкурентоспроможною і буде користуватися попитом споживачів. Ще одним джерелом фінансування є кошти державного бюджету. Для отримання фінансів від держави повинно бути досить ретельне обґрунтування свого проекту та визначення кінцевого результату. Але в сучасних умовах при постійному дефіциті державного бюджету це не варіант.

До вище розглянутих проблем про фінансове забезпечення розвитку інноваційних процесів у сфері готельно-ресторанного бізнесу Я.В. Литвиненко, я розглянула ще декілька проблем, які вона не врахувала у своєму дослідженні. По-перше, в сучасних умовах України, яка знаходиться на бездоріжжі, побудувати власний бізнес і втримати його на ринку досить складно. Через те, що економіка країни не розвинена, кон'юнктура ринку готельних і ресторанных послуг не відповідає належним чином. Фінансове становище громадян України в скрутному становищі, тому що мінімальної заробітної плати не вистачає на повне проживання. Відповідно люди, особливо молоде покоління, виїжджають за кордон у пошуках кращої долі. Таким чином, в Україні на 2018 рік не вистачає кваліфікованих спеціалістів.

По-друге, підприємства малого та середнього бізнесу витісняють з ринку фірми широкого масштабу. Вони створюють умови не можливих для піддержання конкурентоспроможності бізнесу. Тому підприємства або ж підкорюються, або ж йдуть з ринку. Також основна маса суб'єктів, а саме малі підприємства, виступають на світовому ринку через транснаціональні корпорації, з якими вони мають довгостроковий контракт. До проблем, що гальмують розвиток малого і середнього бізнесу в Україні можна віднести: загальний стан економіки України; монополізація бізнесу, зокрема великого бізнесу, підприємства якого витісняють дрібний бізнес з ринку; низька конкуренція на внутрішніх ринках; відсутність достатнього стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання для відкриття бізнесу; недосконалість податкової системи; високий рівень корупції, нестабільність умов ведення бізнесу, бюрократія, рейдерство; нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва; декларативна форма державної підтримки; нестача кваліфікованого персоналу, відсутність практичних навичок підприємливості працівників у веденні бізнесу, недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності; обмежені можливості для захисту від протиправних посягань; надмірна кількість дозволів, норм та ліцензій; неефективні та корумповані перевірки; застарілі технічні стандарти; слабкий захист прав; низька забезпеченість інформаційно-комунікаційними технологіями.

Слід звернути увагу на те, що та ситуація, яка склалася в Україні стосовно розвитку малого і середнього бізнесу потребує негайного вирішення, оскільки статистичні дані та їх прогноз на найближчу перспективу вказують на її погіршення. У розвинених країнах малий і середній бізнес забезпечують половину внутрішнього валового продукту. В Італії середній та малий бізнес забезпечує близько 95 % доходу держави.

По-третє, важливою проблемою є те, що Україна не займається розвитком туризму в середині країни. Варто зазначити, що відсутність достатньої кількості цікавих екскурсійних

маршрутів стримує його розвиток. За даними Державного агентства України з туризму та курортів, розроблених краєзнавчих програм залишилося не більше 1,5 тис., при цьому більшість із них існує на папері. Також стримує внутрішній туризм якість надаваних послуг і їх вартість, яка на порядок вище, ніж за кордоном. Розвиток туристичної галузі стримують також такі проблеми, як: недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази, відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі та туристичних представництв за кордоном, недостатньо кваліфікований персонал, невідповідність рівня якості послуг та засобів розміщення міжнародним стандартам, відсутність достатньо розвинутої інфраструктури, незадовільний стан доріг.

Для вирішення цих проблем необхідно законодавчим та виконавчим органам сприяти створенню організаційно-правових та економічних засад становлення туризму як високорентабельної галузі економіки, залучати інвестиції, упроваджувати передовий зарубіжний досвід, підвищити конкурентоспроможність українського туристичного продукту, поліпшити інформаційне та рекламне забезпечення, усувати адміністративні бар'єри.

Щодо інноваційних процесів, то подальший розвиток готельно-ресторанного господарства неможливий без сучасного обладнання і новітніх технологій. Сучасні інновації коштують недешево, проте власники готелів та ресторанів все одно мають витратитися на них, тому що тільки так можна забезпечити власне виживання на ринку.

Отже, необхідність впровадження інновацій у сфері готельно-ресторанного бізнесу стимулює конкурентна боротьба і цілий ряд інших вимог ринку. Важливість їх використання також обумовлюється мінливими вимогами споживачів. Впровадження і дифузія інновації стає об'єктивною необхідністю на всіх етапах діяльності підприємства.

Сучасний розвиток індустрії гостинності спрямований на створення інноваційних технологій, які сприятимуть залученню якомога більшої кількості клієнтів, максимальній кількості продажів, завоюванню довіри гостя, формуванню позитивного іміджу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Мальська М.П. Готельний бізнес: теорія та практика: підручник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – 2-е вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.

2. Литвиненко Я.В. Фінансове забезпечення розвитку інноваційних процесів у сфері готельно-ресторанного бізнесу [Електронний ресурс] / Я.В. Литвиненко, Т.Є. Литвиненко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 3(2). – С. 98–100. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_3\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_3(2)_22)

УДК 336.225.3(477)

Іщук С.А.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Довгалюк В.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ЕФЕКТИВНИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Сучасна розвинена економіка ґрунтується на активному розвитку бізнес-середовища. У практиці економічного розвитку країни відстежено випадки, коли малий бізнес є джерелом великих надходжень до бюджету, проте істинною причиною необхідності підтримки і стимулювання цієї сфери на державному рівні є можливість суспільству суттєво покращити свої умови життя. Окрім розв'язання важливих соціально-економічних проблем ринкової економіки, малий бізнес виконує важливу роль у стимулюванні та розробці технологічних інновацій, створюючи їх у 2–2,5 рази більше, ніж великі підприємства. Однак, інноваційна

функція малими підприємствами України майже не виконується через відсутність державної підтримки та зацікавленості великих підприємств, які сьогодні намагаються іншими шляхами, ніж інноваційними, забезпечити отримання прибутку.

Багатоаспектність напрямів дослідження, пошук підходів щодо підтримки й економічного розвитку малого бізнесу набули свого висвітлення в наукових працях вітчизняних вчених: Є. Ахромкіна, І. Бузько З. Варналія, В. Гейця, Ю. Д'яченко, В. Дубровського, П. Єгорова, В. Захарченка, Д. Лук'яненка, В. Ляшенко, А. Малишеви, Г. Надьон, І. Рукіної, Д. Стеченко, І. Труніної, М. Пашкевич, Н. Прямухіної, Л. Сарани, Д. Циганкова, Л. Швайка, В. Філатова, О. Фінагіної, О. Якушевої та ін. Однак, мінливість економічних умов господарювання малого підприємництва вимагає подальших досліджень механізмів їх розвитку.

Фінансовий механізм, як система управління фінансами на підприємстві, відіграє ключову роль у його функціонуванні. На рис. 1 подано схему реалізації фінансового механізму розвитку малого підприємництва, де основу становлять фінансові методи, фінансові інструменти та важелі (за даними Боцьора Л.О., Новицької О.В., Губарева В.В.).

ФІНАНСОВІ МЕТОДИ		
1. Планування, прогнозування	3. Кредитування	5. Оподаткування
2. Фінансування	4. Інвестування	6. Страхування

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ВАЖЕЛІ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ		
1. Національна та регіональні програми розвитку МП, різноманітні плани та прогнози щодо діяльності	3. Державні кредити; надання банкам податкових пільг за коштами, які спрямовані на кредитування МП	5. Податки, збори, обов'язкові платежі, штрафні санкції; податкові пільги, податковий інвестиційний кредит, податкові канікули, відстрочення зі сплати податків; розмір мінімальної заробітної плати
2. Дотації, субвенції, програмно-цільове фінансування; норми амортизаційних відрахувань	4. Державні закупівлі; часткова компенсація процентних платежів за операціями кредитування МП	6. Державні гарантії за кредитами

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ВАЖЕЛІ НА РИНКОВОМУ РІВНІ		
1. Плани, прогнози, програми співпраці з МП професійних учасників фінансового ринку	3. Кредити банків, позики кредитних спілок, ломбардів, інвестиційне кредитування	5. Вибір оптимальної схеми оподаткування та оптимізація договірних відносин
2. Спонсорські кошти, добродійні внески, краудфандинг; оренда, лізинг; факторинг, форфейтинг	4. Франчайзинг, венчурне фінансування	6. Страхове відшкодування

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ВАЖЕЛІ НА ВНУТРІШНЬОМУ РІВНІ		
1. Плани, прогнози діяльності МП	3. Поворотна фінансова допомога від засновників	5. Вибір оптимальної схеми оподаткування
2. Чистий прибуток; власний капітал; грошові фонди; заощадження засновників, найближчого оточення; амортизаційні відрахування; кошти від продажу ліквідних активів; кредиторська заборгованість	4. Капітальні інвестиції; вкладення коштів в акції та інші цінні папери	6. Витрати на страхування предметів застави

Рис. 1. Схема реалізації фінансового механізму розвитку малого підприємництва в Україні

Існує три рівні функціонування фінансового механізму: 1) державний (ефективне застосування фінансових інструментів та важелів державою); 2) ринковий (застосування фінансових

інструментів та важелів при взаємодії суб'єкта малого підприємництва й інших суб'єктів господарювання); 3) внутрішній (застосування фінансових інструментів та важелів безпосередньо самим суб'єктом малого бізнесу).

Ефективне управління формуванням і використанням фінансових ресурсів може забезпечити підприємцю конкурентоспроможність та безпосередній розвиток діяльності.

До фінансових інструментів та важелів належать: різноманітні плани, прогнози щодо діяльності малого бізнесу, програми розвитку малого підприємництва (фінансові методи планування, прогнозування); чистий прибуток, власний капітал, грошові фонди, заощадження засновників і найближчого оточення, амортизаційні відрахування, кошти від продажу ліквідних активів, кредиторська заборгованість, спонсорські кошти, добровільні внески, краудфандинг, оренда, лізинг, факторинг, форфейтинг, дотації, субвенції, програмно-цільове фінансування, норми амортизаційних відрахувань (фінансування); поворотна фінансова допомога від засновників, кредити банків, позики кредитних спілок, ломбардів, інвестиційне кредитування; державні кредити, надання банкам податкових пільг за коштами, які спрямовані на кредитування малого бізнесу; капітальні інвестиції, вкладення коштів в акції та інші цінні папери, франчайзинг, венчурне фінансування, державні закупівлі, часткова компенсація процентних платежів за операціями кредитування малого бізнесу (інвестування); вибір оптимальної схеми оподаткування та оптимізація договірних відносин; податки, збори, обов'язкові платежі, штрафні санкції, податкові пільги, податковий інвестиційний кредит, податкові канікули, відстрочення зі сплати податків, розмір мінімальної заробітної плати (оподаткування); витрати на страхування предметів застави, страхове відшкодування, державні гарантії за кредитами (страхування).

Завдяки взаємодії фінансових методів та ефективній їх реалізації за допомогою інструментів та важелів на державному, внутрішньому та ринковому рівнях функціонування фінансового механізму, за відповідної нормативно-правової, інституційної, інформаційної та інфраструктурної систем забезпечується розвиток малого підприємництва в Україні. Завданням кожного підприємця, зокрема, є визначення оптимального співвідношення та взаємодії елементів вказаного механізму, в результаті чого створюються сприятливі умови економічного розвитку даного суб'єкта господарювання.

УДК 336.64

Казмирчук Т.Р.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Виговська Н.Г.
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА

За статистичними даними, значна частина вітчизняних підприємств є неплатоспроможними або наближаються до кризи та банкрутства, причиною чого є складні економічні умови в країні.

Криза в економічній літературі, як правило, ідентифікується із загрозою неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльністю його в неприбутковій зоні або відсутністю у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування.

Найбільш вдалим способом виходу підприємства із кризи є застосування системи антикризового управління. На нашу думку, антикризове управління представляє собою цілеспрямовану систему управління, яка має комплексний, системний характер і його головною метою є виведення господарюючого суб'єкта із кризового стану шляхом запровадження санаційних заходів.

Водночас санація підприємства – це загальна кількість заходів, які пов'язані з можливістю усунути підприємство від всіх можливих загроз.

Коли підприємство знаходиться в кризовій ситуації, воно повинно будь-яким способом подолати цей стан. Але у вітчизняних підприємств є недостатньо якісний рівень фінансового менеджменту. Для того, щоб вивести підприємство з кризового стану, керівник повинен оцінити вид та фазу кризи та за необхідності провести фінансову санацію.

Основною та головною метою фінансової санації є можливість покриття поточних збитків і усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності, платоспроможності, зменшення усіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу і формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санації.

Сьогодні відомо безліч моделей прогнозування банкрутства підприємства, наприклад, такі як: двофакторна модель Альтмана, п'ятифакторна модель Альтмана, модель Таффлера, модель Бівера, модель Спрінгейта, модель Ліса, модель Аргенти, модель Сайфуліна-Кадикова, модель Терещенка. Водночас використання частини із вищезгаданих моделей ускладнено на вітчизняних підприємств з причини неможливості розрахунку низки показників, які є основою для закордонних методик визначення банкрутства, а також їх орієнтації виключно на фінансову звітність інших країн.

Слід відзначити також той факт, що в Україні банкрутство підприємства досить часто виступає й інструментом фальсифікації і зловживання з метою ухилення від сплати податків або для виведення активів підприємства-боржника.

Все вищезазначене вказує на необхідність функціонування в країн ефективного інституту банкрутства, який діє у розвинутих країнах і є необхідним елементом системи державного регулювання економіки. Велике значення має наявність в країні дієвої законодавчої бази щодо банкрутства. Аналіз основних принципів, покладених у основу законодавчих актів, присвячених банкрутству, дозволяє спостерігати зміщення акцентів від самої процедури банкрутства до заходів зі запобігання банкрутства.

УДК 657

Карченкова О.Л.

студентка

Науковий керівник – Скляр Н.М.

к.е.н.

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток ринкових відносин та інтеграція України у світову економіку передбачає підвищення умов ефективності господарювання. Різка глобальна зміна інформаційних умов, призводить до виникнення нових інформаційних потреб з боку власників і керівників підприємств, що вимагає оптимізації управління ними.

Серед вітчизняних та закордонних науковців немає єдиного погляду щодо поняття контролю, який діє на підприємствах різних сфер діяльності та галузей. Даний вид контролю розглядається як внутрішній економічний контроль, фінансово-господарський контроль, фінансовий контроль, контроль на мікроекономічному рівні, внутрішній контроль, внутрішньосистемний контроль. Ці розбіжності насамперед пов'язані з тим, що дану функцію на різних підприємствах можуть виконувати різні департаменти, в залежності від організаційної структури і рішень вищого керівництва. Але всі ці визначення об'єднує характер відносин, які мають характер господарських, обслуговують господарську діяльність суб'єкта господарювання, відбуваються у сфері господарювання і викликають внутрішньогосподарські відносини. Тому, доцільно

використовувати саме трактування «внутрішньогосподарський контроль» [1; 38].

Міжнародно визнані теоретико-методологічні основи внутрішньогосподарського контролю були сформульовані організацією COSO [2]. Розробки цієї організації об'єднують в собі як компоненти системи внутрішньогосподарського контролю, так і компоненти системи управління ризиками. Однією з основних цілей COSO є ухвалення відповідних рекомендацій корпоративному керівництву по найважливіших аспектах організаційного управління, ділової етики, фінансової звітності, внутрішнього контролю, компаній по управлінню ризиками і боротьбі з шахрайством.

Модель COSO визначає п'ять взаємозв'язаних компонентів внутрішньогосподарського контролю: контрольне середовище, оцінка ризиків, контрольна діяльність, інформація і зв'язок, моніторинг [3; 739].

Основні поняття моделі COSO можуть бути визначені таким чином:

1. Внутрішньогосподарський контроль – це процес, тобто засіб для досягнення мети, а не самоціль.

2. Для внутрішньогосподарського контролю важливі не стільки документи, скільки люди на всіх рівнях організації [3; 741].

3. З таких позицій, внутрішньогосподарський контроль – це процес, здійснюваний радою директорів, керівництвом, персоналом підприємства/організації, покликаний забезпечити впевненість в досягненні цілей, що стосуються операцій, звітності і дотримання нормативних вимог.

Отже, можна зробити висновок, що сутність внутрішньогосподарського контролю обумовлюється потребами суспільства в ефективному управлінні підприємством, його організація передбачає встановлення завдань, побудову організаційної структури, вибір головних параметрів, налагодження координації між суб'єктами та регламентацію функцій служб.

Список використаних джерел:

1. Пантелеєв В.П. Нова парадигма внутрішньогосподарського контролю / В.П. Пантелеєв // Науковий Вісник ДАСОА. – 2008. – № 1. – С. 37–44.

2. Welcome to COSO. – [Заголовок з екрану]. – Режим доступу: <http://www.coso.org> (звернення 08.02.2018).

3. Тофельок Е.Ю. Основные положения модели COSO и их влияние на внутренний контроль в организации / Е.Ю. Тофельок // Молодой ученый. – 2015. – №9. – С. 738–741.

УДК 336.76

Козлова Д.С.
студентка

Соломіна Г.В.

к.е.н, доцент кафедри економіки та фінансів
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

СУТНІСНІ АСПЕКТИ ФІНАНСІВ КОРПОРАЦІЙ

Залежно від методу заснування та формування статутного капіталу в Україні діють два види підприємств (рис. 1).

Отже, можемо класифікувати корпорацію, як організацію, що створена групою різнопрофільних юридичних осіб які з метою реалізації своїх послуг об'єднують своє майно, в той же час залишаючись його безпосередніми господарями, вони націлені на один результат, та усвідомлюють рівноправність кожного із засновників, обумовлюючи це в документах на підставі яких вони узгоджують та розпочинають свою діяльність. Однією з основних ознак корпорації є заснування капіталу шляхом випуску акцій, облігацій та інших цінних паперів. Є декілька видів корпорацій:

Асоціація – добровільне об'єднання фізичних чи юридичних осіб з метою співпраці при збереженні власної незалежності.

Рис. 1. Види підприємств за числом засновників

Консорціум – тимчасове об’єднання корпорацій, банків та інших організацій на засадах домовленості сторін для втілення конкретних цілей.

Концерн – масштабне об’єднання підприємств зі спільними інтересами, домовленостями, капіталом, сферою діяльності.

Синдикат – об’єднання підприємств спорідненої спеціалізації з метою організації збуту через єдину мережу.

Холдинг – акціонерна компанія, що володіє контрольним пакетом акцій, і має можливість здійснювати контроль та регуляцію за діяльністю підпорядкованих їй компаній. Не завжди займається виробництвом, може взагалі не мати виробничого потенціалу. Здебільшого управління корпораціями здійснюють не її засновники, адже це може породжувати авторитарність, а уповноважені ними особи – менеджери. Тому, можемо охарактеризувати корпорацію, як широко поширену в країнах з розвинутою ринковою економікою форму організації підприємницької діяльності, що передбачає часткову власність, юридичний статус і зосередження функцій управління в руках верхнього ешелону професійних управляючих, які працюють за наймом [1, с. 5].

Отже, фінансами корпорацій є – закріплені законом відносини між корпоративними підприємствами та іншими суб’єктами фінансового ринку (юридичні та фізичні особи, фінансові структури – банки, бюджетні фонди, страхові компанії, домашні господарства, держава). Спеціалізації корпорацій можуть бути абсолютно різними, але їх об’єднує те, що всі вони керуються передовою метою, що полягає у збільшенні вартості та попиту на їхні акції в умовах ринкових відносин, як і на державному, так і на міжнародному рівнях, адже інвестування для таких компаній є для них не лише методом збільшення статутного капіталу, а і методом розширення власних кордонів. Основними категоріями корпоративних фінансів є [1, с.5]:

- Акція
- Акціонерний капітал
- Позиковий капітал
- Функціонуючий капітал корпорації
- Інвестиції в активи
- Прибуток

Розуміння цих понять, дає можливість до кінця проаналізувати структуру фінансів корпорацій. Вище наведена ієрархія чітко показує процес формування прибутку в таких організаціях. Фінанси корпорацій мають наступні функції (рис.2).

Розподільча: виражає себе в процесі розподілу та перерозподілу внутрішніх грошових фондів та доходу.

Контрольна: зосереджується на контролі щодо розподілу, перерозподілу, використання сформованих грошових фондів у процесі діяльності організації.

Наочно відображає стан підприємства такими показниками, як рентабельність, ціна, прибуток, амортизація, основні та оборотні засоби.

Найбільшими корпораціями України є Державне підприємство «Енергоринок», яке станом на 2015 рік посідало перше місце за розміром отриманої виручки, що становить 109.4 мільярдів гривень, в той час, коли чистий прибуток склав 1672 мільйонів гривень, на другому місці – «Арселормітал», що є металургійним комбінатом, та найбільшим в своїй категорії на території України.

Рис. 2. Процес дії розподільчої функції

Утворене за участю іноземного капіталу. Виручка даного підприємства становила 46,3 мільярдів гривень, а чистий прибуток – 1384,8 мільйонів гривень [2]. На основі даних статистики, ми можемо зробити висновок, що виручка даних підприємств в декілька разів перевищує прибуток, що є показником високих затрат на її випуск та реалізацію. Зважаючи на те, що ці організації є промисловими, можна допустити, що таке відхилення спричинене умовами та засобами виробництва. Але якщо звернути увагу на компанії, що займаються рітейлом, як наприклад «АТБ», що посіло третє місце з показниками виручки: 38,6 мільярдів гривень, та прибутку 2363 мільйонів гривень [2], виникає думка, про реальне нераціональне ведення внутрішньої фінансової політики та достатньо неурегульоване використання власних фінансів.

Фінанси корпорацій характеризуються не лише як відносини між їх суб'єктами, їх ще можна класифікувати, як процес грошового регулювання компанії, а також, діяльність підприємства, спрямована на управління фінансами, що передбачає використання різних прийомів, методів і засобів для підвищення прибутковості і мінімізації ризиків [3].

Список використаних джерел:

1. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е.С. Стояновой. – 5-е изд. перераб. и доп. – М.: Перспектива, 2000. – 656 с.
2. 200 найбільших компаній України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/cdn/cd1/2016/10/top-200-companij-ukrainy/index.html>
3. Що таке фінансовий менеджмент. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biznesua.com.ua/shho-take-finansoviy-menedzhment/>

УДК 656.2:658

Корінь М.В.
к.е.н., доцент кафедри економіки та
управління виробничим і комерційним бізнесом
Український державний університет залізничного транспорту

ЗАХОДИ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ УКРАЇНИ

Стратегія економічного розвитку України визначається вектором забезпечення сталого розвитку базових галузей, проведення структурних реформ, а тому й підвищення стандартів життя з метою досягнення рівня технологічно та інноваційної спроможної країни у світовому господарстві [1]. Цього можна досягти, передусім, шляхом забезпечення стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом та створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності в усіх галузях економіки країни на засадах ресурсозбереження [2].

Для залізничного транспорту процеси ресурсозбереження мають стратегічне значення, що і визначено в Стратегії розвитку ПАТ «Укрзалізниця» до 2021 року. В першу чергу, це викликано тим, що високий рівень зношеності основних фондів, який наразі характерний для підприємств галузі, негативно впливає на рівень експлуатаційних витрат та екологічні показники її діяльності, а тому і знижує рівень конкурентоспроможності залізничного транспорту на ринку перевезень.

Уже протягом тривалих років в галузі реалізуються заходи, спрямовані на скорочення рівня використання ресурсів, в першу чергу, паливно-енергетичних, однак незважаючи на це рівень їх споживання по окремих видах є ще досить значним. Згідно з офіційними даними ПАТ «Укрзалізниця», за останні 12 років за рахунок впровадження енергоощадних технологій в перевізному процесі і сучасного енергоефективного обладнання в галузі вдалося знизити споживання дизельного палива на 21,7 %, бензину – на 58,2 %, вугілля – на 71,8 %, природного газу – на 56,5 %, мазуту – на 92,6 % [3]. Безумовно, що така динаміка скорочення рівня споживання паливно-енергетичних ресурсів в галузі має позитивний ефект, адже сприяє зменшенню рівня експлуатаційних витрат, а відповідно, і зростанню доходів залізничного транспорту. Однак, в значній мірі зниження рівня споживання даних видів ресурсів стало результатом погіршення показників роботи залізниць – падіння обсягів перевезень в ПАТ «Укрзалізниця». Так, у 2015 році обсяг перевезень ПАТ «Укрзалізниця» в порівнянні з 2014 роком скоротився на 8,6 %, а споживання паливно-енергетичних ресурсів – на 6,7 тис. т палива в умовному обчисленні, що грошовому виразі становить 160 млн. грн. [4].

Незважаючи на реалізацію численних проектів, спрямованих на зниження рівня використання ресурсів на залізничному транспорті, наразі найважливіше завдання галузі полягає в оптимізації рівня експлуатаційних витрат з метою забезпечення максимально повного і своєчасного задоволення попиту на послуги з перевезення пасажирів та вантажів за конкурентними тарифами. Особливо гостро проблема управління ресурсозбереженням на залізничному транспорті актуалізується в умовах впровадження в Україні швидкісного руху поїздів та інтеграції ПАТ «Укрзалізниця» в європейський транспортний простір. Адже особливість українських залізниць, яка стримує можливість розвитку швидкісного руху, є те, що майже вся інфраструктура та рухомий склад залишилися в спадок ще з радянських часів, а тому і якість транспортних послуг, і більшість показників експлуатаційної роботи галузі не відповідають європейських стандартам і нормам. Враховуючи існуюче становище в сфері ресурсозбереження на залізничному транспорті, варто визначити, що реалізація політики ресурсозбереження в умовах інтеграції в європейський транспортний простір має відбуватися на різних рівнях управління галуззю і стосуватися впровадження заходів організаційно-управлінського, техніко-технологічного та інформаційного характеру.

Відповідно до цього заходи організаційно-управлінського характеру мають передбачати: створення в структурі ПАТ «Укрзалізниця» спеціалізовано департаменту з енергетичного менеджменту, що розробляв би проекти з енергозбереження та здійснював контроль за ефективністю реалізації ресурсозберігаючих заходів; розроблення та реалізацію програм створення об'єктів альтернативної енергетики на підприємствах ПАТ «Укрзалізниця»; розроблення системи мотивації локомотивних бригад до економії паливно-енергетичних ресурсів за рахунок впровадження системи преміювання працівників залежно від розміру економії паливно-енергетичних ресурсів (наприклад, 10 % від економії ПЕР у вантажному русі та 25 % у маневровому та пасажирському русі); підвищення рівня кваліфікації працівників локомотивних бригад, організація шкіл передового досвіду економного режиму ведення поїздів; перегляд діючих методів нормування та обліку паливно-енергетичних ресурсів; формування бази даних перспективних для галузі проектів в сфері ресурсозбереження тощо.

Заходи техніко-технологічного характеру мають бути спрямовані на покращення техніко-технологічного стану тягового рухомого складу та інших об'єктів інфраструктури за рахунок їх оновлення і модернізації. Особливе значення для зниження рівня використання ресурсів в транспортному процесі має впровадження різного роду інформаційні системи, що дозволяють контролювати за рівнем споживання електроенергії чи палива, а також

отримувати інформацію щодо бажаних параметрів руху. Окрім цього, для залізничного транспорту необхідним є впровадження власної системи утилізації відходів, а також системи рекуперації енергії шляхом безперебійної роботи схем рекуперативного гальмування, забезпечення використання повернутої в контактну мережу електроенергії іншими локомотивами тощо. Величезний потенціал для реалізації стратегії ресурсозбереження має ремонтне господарство залізничного транспорту. Ресурсозбереження при ремонті рухомого складу охоплює такі напрямки, як оновлення ремонтної бази підприємств та підвищення енергетичної ефективності технологічних процесів за рахунок їх комп'ютеризації, впровадження сучасних систем опалення, вентиляції і освітлення, розвиток альтернативних джерел енергії тощо [5].

До заходів інформаційного характеру, спрямованих на активізацію політики ресурсозбереження на залізничному транспорті варто віднести:

- проведення роз'яснювальної роботи серед всього кадрового складу щодо економічної ефективності реалізації ресурсозберігаючих проектів (впровадження ощадливого виробництва) та забезпечення збалансовано використання ресурсів галузі;
- організація та участь у різного роду виставках, ярмарках, міжнародних конференціях, присвячених проблемам ресурсозбереження на залізничному транспорті тощо.

Список використаних джерел:

1. Табачкова Н.А. Українські реалії та перспективи сталого розвитку в умовах глобалізації економіки [Текст] / Н.А. Табачкова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 6. – С. 71–74.

2. Карпуніна М.С. Удосконалення механізму ресурсозбереження в металургійній галузі України [Текст]: дис.. на здобуття наук. ступеня канд. екон.наук; спеціальність: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / М.С. Карпуніна. – Запоріжжя, 2018. – 209 с.

3. Енергоємність залізничного транспорту в Україні за 12 років знизилася на 42% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vcourse.ua/ua/business/energoemkost-zh-d-transporta-v-ukraine.html>. – Назва з екрану.

4. Експерти оцінюють резерви енергозбереження ПАТ «Укрзалізниця» у 160 млн. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://info.uz.ua/analitika/u-zaliznichnogo-transportu-velikiy-rezerv-energozberezhennya>. – Назва з екрану.

5. Луханін М. Тяга поїздів — ресурсозберігаючі традиції та інновації бережливого виробництва на Одеській залізниці [Текст] / М. Луханін // Українські залізниці. – 2014. – № 6 (12). – С. 42–55.

УДК 658.821:005.521

Кошельок Г.В.
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності
Жамбей Т.В.
магістр кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності
Одеський національний економічний університет

БІЗНЕС-ІНЖИНІРИНГ ЯК ФАКТОР ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день розвиток світової і української економіки безпосередньо залежить від конкуренції і впливу інноваційної діяльності на шкалу економічного зростання. Дедалі більше використання нововведень в широких масштабах пов'язане зі збільшенням рівня розвитку економіки [4, с. 131].

Саме інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні. Вони є також істотними для побудови та результативності бізнес-моделей [3, с. 425].

Конкурентоспроможність підприємства – один із найважливіших показників оцінки діяльності підприємства. Можна сказати, що однією з цілей підприємства є досягнення високої конкурентоспроможності, так як висока конкурентоспроможність забезпечує зростання реалізації продукції, «позитивний імідж» серед споживачів продукції, а це гарантує високу прибутковість підприємства. Також з іншого боку висока конкурентоспроможність свідчить про надійність та фінансову стійкість підприємства, що є досить важливим при співпраці з партнерами та пошуку нових.

У сучасних умовах, коли технології змінюються кожного дня, досить важко мати високу конкурентоспроможність. Адже зараз на підприємство і на його конкурентоспроможність в тому числі впливають набагато більше факторів, чим десять років назад. Якщо раніше конкурентоспроможність значною мірою залежала від наявності у підприємства трьох основних факторів виробництва – природних ресурсів, трудових ресурсів та капіталу – то розвиток виробництва, технічний прогрес і сучасні процеси глобалізації зумовили появу нових факторів конкурентоспроможності. Одним із таких факторів є бізнес-інжиніринг.

Термін «інжиніринг» походить від латинського «ingenium» (створювати, творити, винаходити) і застосовувався спочатку при використанні людських інтелектуальних здібностей для вирішення деяких практичних завдань. Надалі цей термін з'явився у Франції, Англії, а згодом набув поширення і в інших європейських країнах. Найбільш поширене поняття терміна «інжиніринг» в даний час походить від англійського «engineering» [4, с. 132].

Бізнес-інжиніринг – наукова концепція, що базується на використанні наукових методів і моделювання та конструювання підприємства в інформаційному столітті.

Поняття «бізнес-інжиніринг» підкреслює, що мова йде про науково-інженерні принципи. Дана концепція відрізняється від вузькоспеціального та індивідуального проектування системним підходом і кооперацією різних методів при розробці «конструкцій» підприємств. Мета концепції – розробка інноваційних рішень при створенні бізнесу в такій же мірі професійно, як і при створенні літаків або промислового обладнання [1, с. 227].

Метою бізнес-інжинірингу є забезпечення фахівцеві найбільш сприятливих умов роботи при підвищенні прибутковості організації (за рахунок досягнення ефективності виробництва), зниженні собівартості проєктованих робіт, скороченні внутрішніх витрат, підвищенні професійної підготовки, відповідальності, продуктивності праці персоналу, збільшенні об'єму продажів, надання широкого спектру послуг на ринку [2, с. 32].

Покращення цих показників призводить до підвищення конкурентоспроможності підприємства. Тобто можна зазначити, що метою бізнес-інжинірингу є підвищення конкурентоспроможності. Але ефективність бізнес-інжинірингу набагато вища. Крім того, підприємство зможе швидше адаптуватись до мінливого зовнішнього середовища, а, отже, і зможе зберігати високу конкурентоспроможність.

Також конкурентоспроможність підприємства – комплексна характеристика, тобто складається з конкурентоспроможності продукції, менеджменту, системи збуту тощо. Висока конкурентоспроможність досягається лише при взаємодії всіх складових. В основному підприємство робить акцент на одній із складових конкурентоспроможності. Бізнес-інжиніринг охоплює всі складові конкурентоспроможності підприємства.

Крім того швидкі зміни довкілля функціонування підприємств підсилюють обов'язкову потребу до самостійної творчої діяльності фахівців [4, с. 134].

В радянські часи ігнорувалась важливість такого фактору як людський капітал. Навіть саме поняття «людський капітал» прийшло з Заходу. Але зараз ініціатива працівників має важливе значення для підприємства. Найбільші компанії світу: Google, Apple, Ikea тощо надають своїм працівникам величезну самостійність в прийнятті рішень, заохочують творче та нестандартне рішення ситуації. На жаль, в Україні це не розповсюджено. Бізнес-

інжиніринг орієнтується на західні стандарти. В бізнес-інжиніринговому підприємстві дуже важлива думка кожного працівника. Як показала практика, рішення задач інжинірингу в напрямку розкриття творчого потенціалу співробітників підвищує конкурентоспроможність підприємства.

Отже, необхідність використання інжинірингу впливає з логіки ускладнення підприємницької діяльності. Зовнішнє середовище підприємства швидко змінюється – з'являються нові технології та матеріали, так само швидко зношуються старі. Такі високі темпи сьогоденної господарської діяльності задають нову, набагато вищу планку конкуренції. І для того, щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно швидко реагувати на зміни, бути відкритим для інновацій. Саме такі підприємства створюються за допомогою бізнес-інжинірингу. Тому зараз послуги бізнес-інжинірингу стають все більш популярними в Україні. Якщо раніше цим займалися закордонні компанії, то зараз з'являються вітчизняні, які активно переймають їхній досвід. Тобто можна сказати, що в Україні, незважаючи на кризу, інноваційний спосіб ведення бізнесу та в загалі інновації стають все більш розповсюдженими.

Список використаних джерел:

1. Коваленко О.М. Актуальні шляхи та фактори підвищення конкурентоспроможності вітчизняного підприємства / О.В. Станіславик, О.М. Коваленко // Економічний форум. Науковий журнал. – № 2. – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2017. – С. 223–231.

2. Новіков В.С. Інноваційні технології як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств/ В.С. Новіков // Теорія і практика сучасної науки: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. – К. : Міжнар. центр наук. дослід., 2018. – Ч. 1. – С. 31–35.

3. Соболева Г.Г. Інноваційні технології як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства / Г.Г. Соболева // Молодий вчений – № 2 (54). – 2018. – С. 424–427.

4. Шарко М.В. Роль аутсорсингу та інжинірингу в підвищенні конкурентоспроможності переробних підприємств / М.В. Шарко, А.В. Алексеев, Л.А. Кокина // Проблеми економіки – 2016. – № 2. – С. 129–135.

5. Ярошук А.О. Україна в міжнародному обміні інженерно-технічними послугами / А.О. Ярошук // Управління економічними процесами у світовій та національній економіці: зб. тез наук. робіт. – К. : Аналітичний центр «Нова Економіка», 2015. – 144 с.

УДК 658.14/17

Крупенко А.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – **Виговська Н.Г.**
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Банкрутство є результатом кризового фінансового стану підприємства, яке призводить суб'єкт господарювання до неспроможності задовольняти вимоги кредиторів. Ринковою економікою була вироблена ціла система фінансових методів діагностики банкрутства і розроблена методика, що дозволяє приймати управлінські рішення в умовах загрози настання банкрутства. Ці методи призначені як для організацій, у яких криза неминуха і потрібно вжити термінових заходів для покращення фінансової ситуації, так і для інших організацій, які працюють в умовах ринку. Виявлення негативних чинників впливу на розвиток організації та їх попередження також є призначенням використання цих методів.

Для діагностики неспроможності організації функціонувати призначена система фінансового аналізу, яка на основі фінансової звітності дозволяє вивчити ознаки розвитку

кризи. Для оцінки стану організації, а також вибору контрагентів важливим є визначення ймовірності банкрутства. Під час аналізу ймовірності банкрутства здійснюється узагальнююча оцінка фінансової стійкості підприємства та платоспроможності, робиться прогноз на майбутнє і оцінюється сама ймовірність настання банкрутства. Розрахунок і оцінка комплексу фінансових показників представляють собою аналіз фінансового стану організації. Суб'єктами фінансового аналізу є різні користувачі: внутрішні (власники і керівництво організації) та зовнішні (інвестори, контрагенти, кредитори). Будь-який користувач інформації досліджує її, виходячи з особистих інтересів. Аналіз фінансового стану проводять не лише керівники, засновники і відповідні служби підприємства, але і його інвестори (зрозуміти ефективність використання ресурсів), банки (оцінити умови кредитування і визначити ступінь ризику), фіскальні органи (щоб виконати план надходження коштів до бюджету), постачальники.

Існує значна кількість методів оцінки ймовірності банкрутства, розглянемо деякі з них.

Одним з найбільш популярних підходів, який часто використовується у зарубіжній практиці, є модель Альтмана. Z-рахунок Альтмана – це фінансова модель, розроблена американським економістом, яка покликана надати прогноз ймовірності настання фінансових труднощів для підприємства. Така модель ґрунтується на комбінації п'яти ключових коефіцієнтів. Коефіцієнти характеризують результати діяльності підприємства та його фінансовий стан. Саме п'ятифакторна модель більш адаптована і може бути застосована відносно вітчизняних підприємств. Основні переваги методики: можливість використання на українських підприємствах; простота інтерпретації показників; дистанційна оцінка. До основних недоліків слід віднести те, що методика не враховує: якісні показники діяльності підприємства; макроекономічні чинники; особливості діяльності підприємства.

Не менш популярною є модель М. Спрінгейта, що передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого проводиться оцінка ймовірності банкрутства. Ця модель побудована за допомогою покрокового дискримінантного аналізу, на основі розробок Альтмана. В процесі створення модель реформувалася з 19 фінансових коефіцієнтів до чотирьох. Точність моделі досить висока і складає приблизно 90 %.

Модель Спрінгейта має власні недоліки: під час розрахунків не враховувалися умови розвитку економік різних країн (орієнтована на США та Канаду); необхідне коригування на національну валюту (що порушує безперервність) та при перерахунку на долари, зміна курсу призводить до появи відхилення.

Оцінюючи фінансовий стан неплатоспроможних підприємств, нерідко бувають ситуації, коли одні оціночні показники досягають критичної межі, а решта, навпаки, перевищують нормативні значення. Беручи до уваги велику кількість фінансових процесів, які не завжди відображаються за допомогою коефіцієнтів платоспроможності, майже всі зарубіжні та вітчизняні фахівці радять проводити інтегральну і комплексну оцінку фінансового стану компанії, спираючись на один критерій. В якості такого критерію використовується ймовірність настання банкрутства. Але, незважаючи на існування великої кількості способів, які дозволяють визначити ймовірність банкрутства, жоден з них не може бути універсальним у використанні. Тому є доцільним відстежувати динаміку змін результатів показників за декількома методиками. Вивчаючи значення даних показників, можна встановити реальну можливість відновлення платоспроможності підприємства або ж остаточну втрату її.

Як правило, структура балансу аналізується і оцінюється, спираючись на наступні показники: коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт забезпеченості власними коштами.

Отже, банкрутство є результатом взаємодії як зовнішніх чинників – нестабільність законодавчої бази, недосконалість фінансової та податкової систем, досить висока інфляція, так і внутрішніх, пов'язаних з неефективною фінансовою, операційною та інвестиційною діяльністю підприємства. На сьогоднішній день на фінансовий стан вітчизняних компаній більшою мірою впливають зовнішні чинники, тому можливість підприємства пристосуватися до змін цих факторів є запорукою не тільки виживання, але і його розвитку.

Кучер Ю.В.
магістрант
Науковий керівник – Романишин В.О.
к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів та контролінгу
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОЦІНКА МОЖЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ЗА КРИТЕРІЄМ МІНІМІЗАЦІЇ ВЕЛИЧИНИ WACC

Визначення оптимальної структури капіталу – це важливе та досить складне завдання для будь-якого підприємства, вирішення якого прямо впливає на його вартість. Це пов'язано з тим, що вартість підприємства відповідно до дохідного підходу залежить від грошових потоків, а останні – мають тісний зв'язок із структурою капіталу. Наприклад, якщо частка позикового капіталу в загальній структурі капіталу досить вагома, то підприємство щорічно витрачає значні кошти на погашення заборгованостей за кредитами, купонними платежами за облігаціями тощо.

Оцінка розміру і структури капіталу є важливою умовою пошуку ефективних способів його формування та використання. Ефективне управління структурою капіталу дає змогу підприємству забезпечити свою діяльність необхідним обсягом фінансових ресурсів з метою подальшого розвитку, а також знизити рівень витрат на фінансування, які пов'язані з використанням різних джерел.

Оптимальна структура капіталу відноситься до розряду індивідуальних для кожного окремого підприємства, що залежить від галузевої приналежності бізнесу, життєвого циклу, стратегічних завдань та різного роду управлінських рішень щодо розвитку підприємства.

На практиці визначити оптимальну структуру капіталу для підприємства можна із застосуванням двох стандартних методів, а саме, порівняльного бенчмаркінгу та фундаментального аналізу, пов'язаного із побудовою фінансових моделей. Одним із критеріїв оптимізації структури капіталу є мінімізація середньозваженої вартості капіталу (далі WACC). Розглянемо, яким чином структура капіталу впливає на WACC на прикладі підприємства ПрАТ «Чумак».

За результатами 2017 року вартість залучення позикового капіталу для підприємства склала 27,94 %, що була обчислена як середньозважена величина вартості кредитів, емітованих облігацій за даними фінансової звітності [1]. Вважатимемо, що із зміною загальної структури капіталу вартість позикового капіталу не зміниться.

Щодо вартості власного капіталу, то найбільш поширеним методом оцінки є використання моделі САМР, що включає обчислення трьох показників: безризикової ставки дохідності, коефіцієнта системного ризику, ринкової премії за ризик. Акції підприємства ПрАТ «Чумак» не котируються на жодній фондовій біржі, тому для визначення коефіцієнта системного ризику скористаємось алгоритмом відомого науковця А. Домодарана [2], а саме: визначимо галузевий коефіцієнт системного ризику (β_u), що в нашому прикладі становить 0,94; та скоригуємо його знайшовши бета-леверидж (β_L) за різних варіантів співвідношення власного капіталу до позикового.

Ринкова премія за ризик залежить від кредитного рейтингу країни, що присвоюється рейтинговим агентством Moody's, та у 2017 році в Україні становив Саа2 [3], що за обчисленнями А. Домодарана відповідає премії за ризик у розмірі 20,54 % [3].

Питання визначення безризикової ставки в Україні досить суперечливе, проте використовуємо найбільш вживаних варіант – облікову ставку НБУ [4]. В 2017 році облікова ставка змінювала декілька разів, тому розрахувавши середньозважену величину отримуємо безризикову ставку на рівні 13 %.

Таким чином, із зміною структури капіталу незмінним залишатиметься вартість позикового капіталу, галузевий коефіцієнт системного ризику, безризикова ставка, премія за ризик та податкова ставка.

Відповідно до розрахунків, що наведені у табл. 1, із зростанням частки позикового капіталу досить стрімко зростає коефіцієнт системного ризику та як наслідок збільшується вартість власного капіталу. Це пояснюється тим, що значне зростання частки позикового капіталу негативно впливає на платоспроможність підприємства та збільшує ризики втрати ліквідності, тому власники вимагають більш високого рівня плати за наданий капітал.

Таблиця 1

Значення WACC підприємства ПрАТ «Чумак» за різних варіантів структури капіталу

Показники / Варіанти	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Частка власного капіталу (E), %	90 %	80 %	70 %	60 %	50 %	40 %	30 %	20 %	10 %
Частка позикового капіталу (D), %	10 %	20 %	30 %	40 %	50 %	60 %	70 %	80 %	90 %
Податкова ставка (T), %	18 %								
β_u	0,94								
β_L	1,03	1,13	1,27	1,45	1,71	2,10	2,74	4,02	7,88
Безризикова ставка дохідності, %	13 %								
Премія за ризик, %	20,54 %								
Вартість власного капіталу (K_E), %	34,1 %	36,3 %	39,1 %	42,9 %	48,1 %	56,1 %	69,2 %	95,6 %	174,8 %
Вартість позикового капіталу (K_D), %	27,94 %								
WACC, %	33,0 %	33,6 %	34,2 %	34,9 %	35,5 %	36,2 %	36,8 %	37,5 %	38,1 %

Джерело: розраховано автором на основі [2,3,4,5]

Відповідно до критерію мінімізації середньозваженої вартості капіталу мінімальна величина WACC (33 %) досягається за частки власного капіталу 90 %, і частки позикового капіталу – 10 %. На даний час ситуація на підприємстві майже діаметрально протилежна, що свідчить про неоптимальний вибір структури капіталу.

Разом з тим, варто зазначити декілька аспектів, а саме: по-перше, досягнути частки власного капіталу у розмірі 90 % не є досить реальним, оскільки для цього необхідно або, щоб акціонери володіли значними ресурсами та бажанням їх інвестувати у підприємство, або ж необхідно різко зменшити величину позикового капіталу, що теж малоймовірно. Крім того, зменшення частки позикового капіталу за незмінного розміру власного означатиме суттєве зменшення загальної суми капіталу, що є неприпустимим для забезпечення стабільної роботи підприємства; по-друге, позиковий капітал мобільніший в процесі залучення та повернення, а також дешевший, тому мінімізації його частки до 10 % вважається недоцільним.

Отже, визначення оптимальної структури капіталу відповідно до величини WACC це лише один з методів, за допомогою якого інколи можна отримати досить суперечливі результати, тому до питання оптимізації структури капіталу необхідно підходити комплексно, розглядаючи декілька методів/критеріїв при визначенні оптимальної структури капіталу.

Список використаних джерел:

1. Фінансова звітність ПрАТ «Чумак» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://smida.gov.ua/>

2. Офіційний сайт АсватаДамодарана[Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://pages.stern.nyu.edu/~adamodar>

3. Офіційний сайт рейтингового агентства Moody's[Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.moody.com>

4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bank.gov.ua>

РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Актуальність теми. В сучасних реаліях глобалізації та відкритості національних кордонів для іноземних корпорацій туристичного бізнесу, збільшення попиту на послуги вітчизняного туристичного ринку, постають проблеми вдосконалення управління розвитком підприємств туристичної індустрії, оптимізації механізму взаємодії учасників туристичного ринку, обґрунтування нових підходів до організації діяльності малих підприємств туристичного бізнесу.

Мета полягає у розробці теоретичних, методичних і практичних рекомендацій з удосконалення управління розвитком малих підприємств туристичного бізнесу.

Об'єктом дослідження є процеси управління розвитком підприємств туристичного бізнесу.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні і практичні аспекти удосконалення управління розвитком малих підприємств туристичного бізнесу.

Світовий досвід показує, що малий бізнес – це важливий елемент ринкової економіки, який впливає на темпи економічного зростання, структуру і якість валового національного продукту.

Туризм робить істотний вплив на економіку та розвиток регіону, сприяючи притоку валюти в країну, створенню нових робочих місць, поліпшенню інфраструктури і т. д. Для отримання максимальної вигоди від туризму кожна держава розробляє туристську політику, яка є одним з видів соціально-економічної політики держави [2].

На сьогодні розвиток підприємництва віднесено до пріоритетних завдань регіональної політики, при цьому мале підприємництво визначено як один із вагомих чинників забезпечення економічного зростання нашої держави.

До суб'єктів малих туристичних підприємств відносяться, установи, організації та фізичні особи, які зареєстровані в установленому чинним законодавством України порядку і отримали ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг. Туристичні господарюючі суб'єкти виконують такі функції: виробництво туристичного продукту; реалізація туристичного продукту [3].

Результати досліджень туристичної сфери економіки свідчать: кількість малих підприємств в галузі становить 94 %. Саме така форма організації бізнесу здатна найоперативніше реагувати на кон'юнктуру туристичного ринку, що набуває особливого значення в сучасних економічних умовах, коли відбувається швидка індивідуалізація і диференціація споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури туристичних товарів і послуг. Суб'єкти малого бізнесу можуть залучатися до рекреаційно-туристського підприємництва та підсобної діяльності шляхом створення підприємств національної кухні, виробництва та збуту виробів народних художніх промислів, продажу туристичного спорядження [4].

До перспективних видів туризму, що задіюють малі туристичні підприємства можна віднести:

- зелений (екологічний);
- археологічний;
- музейний;
- військовий;
- автомобільний.

Проведені дослідження показують, що туристичні підприємства, які успішно конкурують на ринку, в своїй діяльності керуються такими стратегічними методами, як розвиток туризму на основі стабільного ринку, розширення географії подорожей, впровадження суміжних сфер туристичної діяльності шляхом створення нових підприємств. Малі підприємства туристичного бізнесу реалізують ряд важливих завдань, що сприяє подальшому сталому розвитку галузі: формування ринку туристичних послуг різного рівня комплексності; удосконалення інфраструктури туризму; швидка адаптація до нових туристичних технологій, що ґрунтуються на комп'ютерній техніці, та гнучке просування до інтеграційних та інших процесів у світовому просторі. Саме мале підприємництво у туризмі є сферою, в якій дешево створюються робочі місця і забезпечується високий рівень ефективності й швидка окупність інвестицій.

Зелений та сільський туризм здійснює позитивний вплив на відродження, збереження і розвиток місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток історико-культурної спадщини, а також розширює канали реалізації продукції підсобного господарства селянина.

Сьогодні найбільш динамічно зростаючим сектором світового туристичного господарства є сфера сільського зеленого туризму. Відпочинок на селі приваблює туристів, які прагнуть хоча б короткий час пожити в екологічно чистій сільській місцевості, поласувати традиційною кухнею, оздоровитися, сільська свобода, яку не дають масові курорти, певна екзотика сільської праці, прагнення показати дітям звідки береться хліб, молоко та інші продукти тощо.

Сільський зелений туризму є новою формою підприємницької діяльності, його можна віднести до сфери малого підприємництва. яке формує ринкове середовище у вітчизняному агропромисловому комплекс.

Сільський туризм можна вважати підприємництвом, оскільки власники садиб створюють додаткові робочі місця, цим самим зменшуючи безробіття на селі. Надають послуги, пов'язані з проживанням і харчуванням, а також атракції пов'язані зі звичайним побутом сільського жителя за певну плату, що і є прибутком для власників даної садиби [5].

Безперечно, в сучасних умовах господарювання малі підприємства в туристичній сфері мають ряд проблем. В першу чергу це нестабільність доходів і обмежені фінансові можливості: фінансова діяльність будується з урахуванням постійного фактора недостатності ресурсів з огляду на незначний загальний обсяг господарського обороту та неможливість залучення коштів інвесторів, які не є власниками підприємства. Необхідність самофінансування за рахунок власного прибутку в умовах обмеженості зовнішнього фінансування обумовлює стратегію постійного підвищення рентабельності бізнесу.

Ринкова економіка вимагає необхідності переорієнтації малих туристичних підприємств на діяльність у сучасних умовах. Це, насамперед, вивчення ринкової кон'юнктури, систематичне удосконалення організаційно-технічного рівня підприємств, забезпечення високого ступеня соціального розвитку, перебудова організаційних структур управління. Це дасть змогу мінімізувати вплив на діяльність підприємств несприятливих факторів, подолати обмеженість зростання, підвищити рівень надання послуг до міжнародних стандартів якості.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про туризм» №1282/4 від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29.

2. Біркович В.І. Модернізація туристичного та рекреаційного потенціалу регіонів України //Статистика України. – 2006. – № 3. – С. 83–86.

3. Статистичний щорічник України за 2008 р. [Текст] / Державний Комітет статистики України // О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант». – 2009 р.

4. Долгоруков Ю., Кужман О.О. розвитку малого підприємництва [Текст] / Долгоруков Ю., Кужман О. // Економіка України. – 2006. – №12. – С.11–18.

5. Біркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Біркович //– 2008. – №1 (6). – С.138–143.

СТРУКТУРУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО АГРОБІЗНЕСУ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Протягом останніх років, в Україні, кількість агропідприємств зростає. Збільшення їх кількості відбувається як за рахунок агрохолдингів створених шляхом інвестування іноземного капіталу, так і дрібних та середніх аграріїв серед яких є і підприємці, які залучили власний вільний капітал, хоча раніше ніколи не працювали в аграрній сфері. Вітчизняні та іноземні інвестори почали інтенсивніше вкладати кошти в агробізнес. Зокрема, придбавати агропідприємства й передавати їх в управління окремим менеджерам або й агрохолдингам, а інколи навіть пробують себе у ролі менеджерів таких підприємств.

Наслідком такої динаміки є укрупнення підприємств агробізнесу, розширення спектру видів їх діяльності, впровадження систем роботи так званого закритого циклу переробки. Саме під час такого зростання, власники та менеджери компаній, повинні враховувати об'єктивну необхідність структурування бізнесу для отримання можливості ефективного управління ним.

В сучасних українських реаліях структурування в компаніях здійснюється внаслідок планування власником або менеджером суб'єкта господарювання нових видів діяльності, придбання нових дорогих активів, необхідності оптимізації внутрішніх та зовнішніх зв'язків, стихійно сформованих в організації, бажання закріпити, а в деяких випадках – перерозподілити частки участі (впливу) власників у бізнесі.

Початковим завданням структурування агробізнесу, незалежно від мети структурування, є поділ господарської діяльності компанії на кілька юридичних осіб з необхідними зв'язками підпорядкування та участі. Таким чином, генеральний менеджер бізнесу знижує ризики за рахунок розподілу між різними компаніями напрямків його бізнесу. Такий поділ з його належним структуруванням дозволяє використовувати різні системи оподаткування для різних юридичних осіб, що не можливо було б зробити за умови розвитку бізнесу в межах однієї юридичної особи. В подальшому, правильне використання внутрішніх транзакцій між елементами структурованого бізнесу – окремими юридичними особами, дозволить оптимізувати податкове навантаження, що, в свою чергу, надасть можливість використання вивільнених коштів на розвиток бізнесу.

Враховуючи той факт, що Менеджер повинен об'єктивно оцінювати всі можливі ризики, які може понести його компанія, незалежно від форми власності, капіталу і товарообігу, йому необхідно приймати рішення щодо забезпечення безпеки бізнесу загалом та безпеки активів зокрема.

Загальнозастосовна в Україні стратегія структурування бізнесу передбачає основні напрями поділу бізнесу на загальні три напрями діяльності компанії. Перший напрям діяльності відповідає за безпосереднє виробництво продукції, однак він зазвичай не володіє активами та не несе зобов'язань перед зовнішніми контрагентами, його діяльність здійснюється виключно в межах структурованої групи. Другий напрям відповідає виключно за забезпечення першого напрямку сировиною та реалізацію виготовленої продукції. Його також не забезпечують власними активами, однак участь в отриманні позичених коштів, в т.ч. кредитів, цей напрям приймає. Третій напрям володіє всіма активами та основними засобами компанії: обладнання, транспорт або нерухомість, земельними ресурсами, передаючи їх в користування першим двом компаніям. Одним з його основних завдань є забезпечення безпеки активів та й бізнесу загалом. Компанія такого напрямку створюється більш закритою та недоступною для зовнішнього вторгнення. Таку компанію зазвичай не залучають до діяльності з отримання кредитних коштів або участі в інших зобов'язувальних

правочинах. Часто такого роду компанії створюються за участю іноземної інвестиції або засновуються офшорними компаніями. Рідше вини самі є офшорними компаніями.

В Україні досить широко розповсюджене використання іноземних компаній для структурування агробізнесу. Більше того, це напрацьована система, що допомагає значно пластичніше та надійніше налагодити управління компаніями великий холдингів. Як правило, нерезидентна компанія використовується як материнська. Перш за все, це пов'язано із тим, що в Україні відсутній інститут акціонерної угоди, регулювання корпоративних відносин між власниками підприємства за допомогою якого є дуже популярним, а подекуди навіть необхідним. Крім того, при виході компанії на IPO також використовують нерезидентну компанію [1].

За умови здійснення належного системного управління таким структурованим бізнесом він діятиме як єдиний злагоджений механізм та забезпечуватиме виконання всіх покладених а нього функцій.

В агробізнесі за результатами управлінської роботи зі структурування буде отримано агрохолдинг з надійною структурою, захищеною не тільки від рейдерських атак, а й від зайвих податкових втрат та обтяжень. Такий агробізнес буде мати зрозумілу структуру з чітким розподілом функцій, що в свою чергу спрощує систематизацію процесів управління.

Структурування в межах системного менеджменту дозволяє побудувати чіткої вертикалі управління, документально закріпити перелік обов'язків кожної посадової особи, передбачити наявність більш конкретизованих посадових інструкцій для всіх співробітників.

Отже, як вбачається з аналізу сучасного стану розвитку агробізнесу в Україні, структурування є діючим та ефективним елементом системного менеджменту, який дозволяє вибудовувати дієву структуру бізнесу з чіткою та ефективною системою управління таким бізнесом.

Список використаних джерел:

1. Александров Д. «Гаряча сімка» питань українського агробізнесу, Юридична газета/ Александров Д. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/garyacha-simka-pitan-ukrayinskogo-agrobiznesu.html>.

2. Стецюк П.А. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/problems-finansovogo-zabezpechennyasilskogospodarskih-pidpriemstv.html>.

3. Белов Б.О. Економічна діагностика як один з методів удосконалення системи управління фінансовими ресурсами АПК // Агросвіт. – № 20 – 2008.

4. Шемет А.А. Управлінське консультування / Управлінський консалтинг: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Навчальний. – М.: Наукова бібліотека, 2014.

УДК 338

Митюк О.С.
студентка кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Дячек С.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується наявністю значної кількості чинників, які негативно впливають на функціонування держави в цілому та підприємств зокрема, що позначається на рівні їх фінансової безпеки. З огляду на це актуальності набуває оцінка рівня фінансової безпеки на усіх рівнях, що дасть змогу

діагностувати зовнішні та внутрішні загрози та окреслити заходи щодо їх нейтралізації. Якщо оцінка фінансової безпеки держави здійснюється на підставі Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, то на рівні підприємств процес оцінки не регламентований жодним нормативним актом. Причому ситуацію ускладнює також відсутність єдиних поглядів з боку науковців щодо методів та методик, які пропонуються ними для оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання (рис. 1).

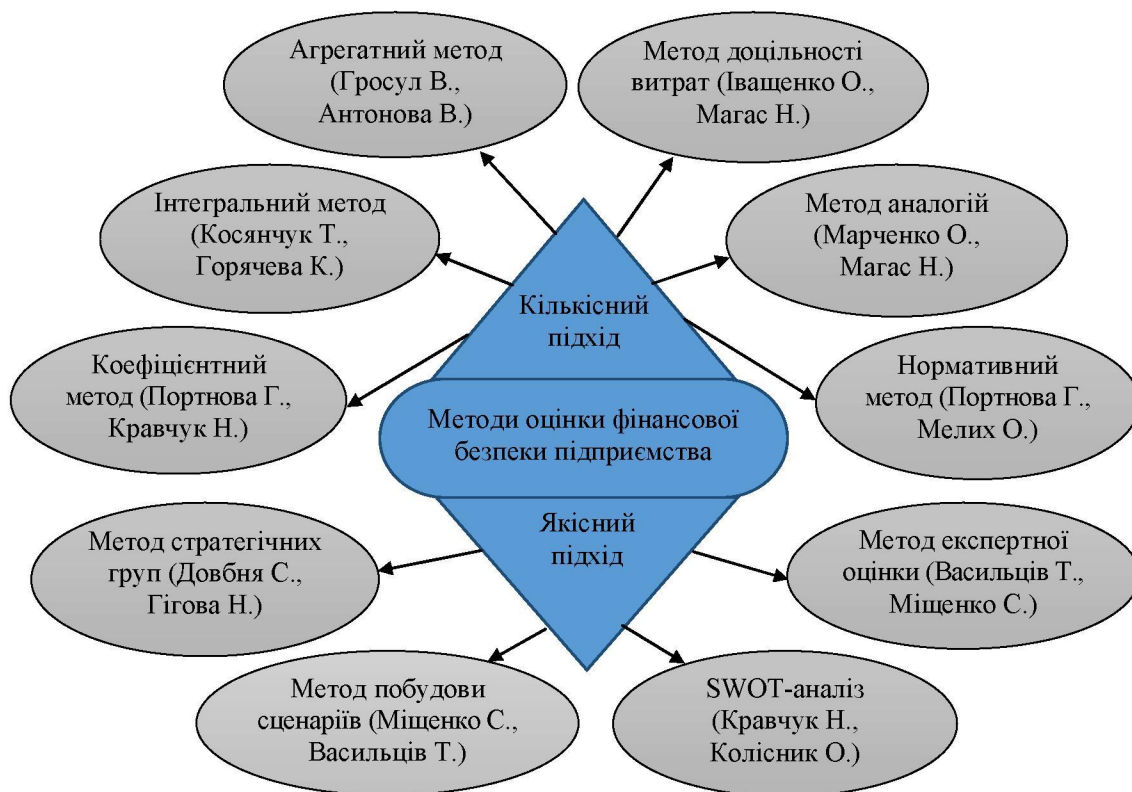

Рис. 1. Методи оцінки фінансової безпеки підприємства

Коефіцієнтний метод передбачає визначення рівня фінансової безпеки підприємства на основі розрахунків фінансових показників. Поширення цей метод набув завдяки простоті та швидкості проведення. Коефіцієнтний метод відображає різні аспекти діяльності, враховує фактори зовнішнього і внутрішнього середовища. До недоліків можна віднести відсутність нормативних значень деяких коефіцієнтів, значення коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретованими.

Суть інтегрального методу полягає у розкладанні абсолютного приросту (відхилення) показника результативності детальніше на окремі показники-фактори. З переваг можна виділити легкість у розрахунку та розумінні, дозволяє отримати однозначні оцінки конкурентних позицій. Недоліками є те, що він не враховує особливості галузі та не дає можливість повноцінно оцінити стан підприємства із значною номенклатурою товарів.

Метод аналогій застосовується для оцінки ризиків проектів, що повторюються, і базується на аналізі подій, що відбулися в минулому, і проведенні аналогій з можливими подіями. Дозволяє оцінити ступінь ризику, причини негативних наслідків та уникнути їх повторення в майбутньому. Проте існує вірогідність помилкового використання даних минулих років, що пов'язано із зміною кожним продуктом стадій свого розвитку.

Нормативний метод – це система дій, яка дає можливість визначити відповідність стану до встановлених нормативів. Цей метод є досить простим у розрахунку та оперативним. Але різноманітність нормативів та наявність багатьох шкал рейтингових оцінок не дозволяє врахувати всі можливі деталі конкретної ситуації.

Метод доцільності витрат передбачає порівняння витрат підприємства та його запасів, що є необхідними для ведення виробничої діяльності. Перевагою цього методу є забезпечення

покриття витрат та планового рівня рентабельності. До недоліків слід віднести неможливість забезпечити потрібний обсяг виробництва в пік сезону або потреби випуску незапланованого рівня продукції.

Агрегатний метод ґрунтується на підсумуванні собівартості всіх комплектуючих товару або його конструктивних частин. Агрегатний метод дає можливість побудови балансових моделей відповідно до величин запасів. Суттєвим недоліком цього методу є досить вузький підхід, оскільки оцінка фінансової безпеки підприємства повинна здійснюватися на основі багаторівневої інтеграції показників.

Метод експертної оцінки передбачає формування висновку про фінансову безпеку підприємства на основі суджень декількох експертів. Перевагами цього методу є системність і можливість дослідити питання з різних сторін. Проте у цього методу також є і недоліки, серед них складність ухвалення рішення в умовах задачі з багатьма невідомими а також людський фактор.

SWOT-аналіз дає можливість дослідження взаємозв'язків між сильними та слабкими сторонами підприємства, його можливостями та потенційними загрозами. Його позитивною стороною є можливість дослідження найменших проблем і можливостей та легкість проведення. Негативною ж стороною є проблематичність реалізації всіх можливостей та складність врахування всіх загроз.

Метод побудови сценаріїв – це процес побудови сценаріїв можливого розвитку підприємства, для якого виконується аналіз. Цей метод дозволяє розглянути усі альтернативні варіанти розвитку подій, до яких може прийти ситуація під впливом тих чи інших факторів. Недоліком у даному випадку є значний вплив середовища, що схильне до мінливості, яку не завжди можна передбачити.

Метод стратегічних груп передбачає дослідження та формування груп підприємств-конкурентів, що є найбільш ближчими за вибраною характеристикою для аналізу. Цей метод є відносно універсальним і простим. Проте у разі зміни підприємством стратегії чи впровадженні значних змін у діяльності підприємства потрібно створювати нові стратегічні групи, для дослідження нових загроз та можливостей притаманних цій групі.

Отже, в сучасних умовах господарювання, питання оцінювання фінансової безпеки підприємства насправді потребує ґрунтовного вивчення. Досліджені методи поодиночі не дають можливість повноцінно оцінити рівень фінансової безпеки підприємства, тому необхідним є застосування комплексних методів оцінки. Найкраще поєднувати коефіцієнтний й інтегральний метод, метод стратегічних груп та SWOT-аналіз, оскільки вони дозволяють виявити, як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу на фінансову безпеку підприємства, включаючи як кількісний, так якісний підходи.

УДК 657.412.7

Падій І.О.
аспірантка

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

КЛАСИФІКАЦІЯ РЕЗЕРВІВ: ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ТЛУМАЧЕННЯ

Особливо актуальним виступає класифікація резервів на сільськогосподарських підприємствах. Резервування на підприємстві відіграє важливу роль в фінансовому забезпеченні. Процес створення та використання резервів повинно бути прописано в обліковій політиці підприємства. Правильне створення і ведення резервів в бухгалтерському обліку дає можливість стабільності підприємстві. Особливо актуальним визначення класифікація резервів в бухгалтерському обліку.

Сьогодні в різних сферах діяльності суспільства питання резервування досить актуальним, адже фінансовий стан будь-якого підприємства значною мірою залежить від

наявності та ефективного управління резервами, який має значний інноваційний потенціал, здатний забезпечити високий рівень науково-технічного розвитку України у міжнародному діловому середовищі. Реалізація управлінських функцій підприємством щодо резервів зумовлює необхідність вирішення таких завдань, як дослідження глобалізації стану економічної сутності резервів та її виникнення у сучасних умовах господарювання. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО) не повинні суперечити міжнародним стандартам фінансової звітності (далі – МСФЗ) та міжнародним стандартам бухгалтерського обліку (далі – МСБО). На відміну від П(С)БО, МСФЗ та МСБО не передбачають єдиного стандарту, що регулює порядок обліку і відображення у звітності резервів.

Постають актуальні пропозиції щодо класифікації резервів сприятимуть достовірної, прозорої і своєчасної інформації для управління підприємством. Виконання наміченої стратегії формування і використання резервів на підприємстві, яке розроблено в національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для правильного ведення фінансової звітності, а також сприяння науково-технічному прогресу.

Постає актуальна пропозиція, а саме запропонувати нашу класифікацію видів резервів сільськогосподарських підприємств, зокрема їх поділ на обов'язкові (встановлюються на законодавчому рівні) та добровільні (утворення відповідно до положень облікової політики). Також запропонувати класифікувати резерви на прогностні та розрахункові. При цьому розрахунковим резервом є резерв, який визначають на підставі розрахункових даних минулих подій, а прогностний резерв передбачає розрахунок ймовірної суми резерву на основі прогнозування майбутніх витрат пов'язаних з умовною подією. Вважаємо, що така класифікація резервів відіграє роль, оскільки за її правильного ведення в фінансовій звітності на підприємстві необхідно розглядати обґрунтування їх складу згідно з вимогами сучасної постіндустріальної економіки та розроблення методик їхнього оцінювання, які більшою мірою базуються на формалізованих (об'єктивних) критеріях, а не суб'єктивних суджень бухгалтера.

Узагальнюючи вищенаведене, можемо стверджувати, що процес резервування є одним із найефективніших інструментів забезпечення стабільності діяльності підприємства та самострахування від господарських ризиків. Сформовані на підприємстві резерви відображаються у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, вони здійснюють істотний вплив на капітал підприємства та його фінансові результати. Запропоновані автором класифікаційні види резервів надають багатогранну характеристику досліджуваному об'єкту і можуть бути використані як основа для організації та ведення обліку операцій щодо формування та використання резервів.

УДК 658.56:656.2

Панченко Н.Г.
к.е.н., доцент кафедри економіки та управління
виробничим і комерційним бізнесом
Український державний університет залізничного транспорту

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ НА ПРИНЦИПАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сьогочасне світове бізнес-середовище характеризується зміною пріоритетів формування економічних відносин на основі актуалізації принципів соціальної відповідальності, що висуває нові вимоги до забезпечення якості продукції та послуг. Необхідність адаптації до сучасних правил ведення бізнесу спонукає вітчизняні підприємства залізничного транспорту до ґрунтовного перегляду підходів до управління з метою врахування не тільки економічних

аспектів функціонування бізнес-суб'єктів, але й особливостей соціально-етичного та екологічного характеру.

У цих умовах вкрай вагомим значення набуває розуміння залізничною компанією першочерговості та стратегічної важливості надання якісних та доступних транспортно-логістичних послуг з урахуванням принципів соціальної та екологічної відповідальності. Однак, попри задекларовану першочерговість вирішення наголошеного завдання, нині якість послуг залізничного транспорту залишається на катастрофічно низькому рівні як у сфері вантажних, так і пасажирських перевезень, що призводить до зниження лояльності клієнтів та переходу споживачів до користування послугами інших суб'єктів ринку транспортно-логістичних послуг. У зв'язку з цим виникає потреба удосконалення підходу до управління якістю послуг залізничного транспорту на основі використання кращої практики впровадження концепції соціальної відповідальності, що дозволить покращити якісні параметри транспортно-логістичних послуг та досягти низки інших конкурентних переваг.

Ґрунтуючись на теоретичних здобутках науковців у сфері менеджменту якості продукції та послуг, виділено такі особливості управління якістю транспортно-логістичних послуг на принципах соціальної відповідальності:

- управління якістю є безперервним процесом контролю та коригування якості з метою поліпшення якісних параметрів транспортно-логістичних послуг;
- управління якістю транспортно-логістичних послуг залежить від ефективного функціонування не лише спеціалізованого підрозділу у сфері якості, але й злагодженої та продуктивної праці всього персоналу залізничної компанії, починаючи від керівництва й до працівників структурних підрозділів;
- управління якістю передбачає формування довірчих партнерських взаємовідносин з державними та місцевими органами влади, транспортно-логістичними підприємствами, постачальниками, суспільством та споживачами;
- управління якістю транспортно-логістичних послуг є складною системою взаємопов'язаних елементів, що включає нормативно-правове та методичне, організаційно-управлінське, ресурсне, кадрове, інформаційне та інфраструктурне забезпечення;
- управління якістю є ключовим елементом корпоративного управління, що забезпечує формування конкурентних переваг та досягнення низки соціально-економічних ефектів.

Проте, у сьогочасних умовах функціонування залізничного транспорту відбувається під впливом низки загроз, що значно ускладнюють процес управління якістю транспортно-логістичних послуг, серед яких загрози як мікро-, так і макрорівня. Зокрема, серед основних загроз макрорівня найбільш вагомим впливу завдають такі як: недосконалість нормативно-правової бази у сфері управління якістю продукції та послуг з урахуванням принципів соціальної відповідальності; відсутність чітких пріоритетів щодо розвитку національної економіки; випереджаючий розвиток суб'єктів міжнародної транспортно-логістичної системи; загострення конкуренції як на національному, так і міжнародному рівнях; політична та соціально-економічна нестабільність в країні; низький рівень інтелектуально-інноваційного розвитку; критично низький рівень фінансування науково-дослідних робіт у сфері управління якістю продукції та послуг; відсутність державної підтримки залізничної галузі стосовно реалізації інноваційних проектів, зокрема у сфері управління якістю транспортно-логістичних послуг; відсутність повноцінної компенсації державою пільгових пасажирських перевезень; підвищення рівня конкурентного потенціалу інших видів транспорту; низький рівень поінформованості бізнес-суб'єктів стосовно практики впровадження принципів соціальної відповідальності тощо. Ключовими загрозами мікрорівня, що негативно впливають на процес управління якістю транспортно-логістичних послуг, є: обмеженість фінансово-інвестиційних ресурсів; критичний стан зносу рухомого складу та залізничної інфраструктури і високий рівень їх техніко-технологічного обслуговування; недосконалість системи матеріально-технічного забезпечення залізничного транспорту; низький інвестиційний та кредитний рейтинги залізничної компанії; внутрішнє протистояння процесам реалізації реформаційних змін у залізничній компанії; обмеженість

споживчого ринку послуг залізничного транспорту; низький рівень використання транзитних можливостей залізничного транспорту; обмежена пропускна здатність залізничних ліній; низький рівень транспортно-логістичного сервісу тощо.

Приймаючи до уваги визначені загрози управління якістю транспортно-логістичних послуг, вагомим значенням набуває розробка теоретичних основ управління якістю послуг залізничного транспорту на принципах соціальної відповідальності як базової складової удосконалення корпоративного управління залізничною компанією. Формування теоретичного базису управління якістю послуг залізничного транспорту має відбуватися за рахунок імплементації концепції соціальної відповідальності в діяльність залізничного транспорту на основі використання таких інструментів як: міжнародні та національні стандарти у сфері корпоративної соціальної відповідальності; міжнародні та національні стандарти у сфері управління якістю послуг; інформаційно-консультативна інфраструктура з питань корпоративної соціальної відповідальності; стандартизація та сертифікація транспортно-логістичних послуг; єдиний веб-портал корпоративної соціальної відповідальності; підзвітність стосовно корпоративної соціальної відповідальності, у т.ч. у сфері управління якістю послуг; рівноцінна відповідальність бізнес-партнерів; корпоративна культура, традиції, цінності та норми; корпоративні галузеві стандарти у сфері управління якістю послуг; концепція бережливого виробництва; логістична концепція «Just-In-Time»; концепція управління знаннями; системний моніторинг якості послуг; реінжиніринг бізнес-процесів; аутсорсинг бізнес-процесів; ресурсозбереження та ресурсоефективність; енергетичний менеджмент та енергетичний аудит; ризик-орієнтоване управління тощо.

Практичне використання представлених теоретичних розробок дозволить забезпечити не тільки підвищення якості транспортно-логістичного обслуговування, але й надасть низку інших конкурентних переваг, зокрема формування позитивного іміджу та лояльності клієнтів, забезпечення максимального задоволення попиту на послуги залізничного транспорту, розширення доступу до нових ринків, мінімізація ринкових та корпоративних ризиків, зміцнення неформальних зв'язків та довіри між бізнес-партнерами.

УДК 334.012

Петрова К.Ф.
магістрант

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ЩОДО ПРОБЛЕМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Малі підприємства відіграють важливу роль у розвитку національної економіки. Втім, останніми роками діяльність значної частки суб'єктів малого підприємництва є збитковою, що обумовлено не лише фінансово-економічною нестабільністю, а й все ще високими адміністративними бар'єрами. Серед основних проблем розвитку малих підприємств в Україні за результатами опитування виявлено обмежений доступ до фінансових ресурсів (57%), податковий тиск (54%). Разом із цим, серед очікуваних напрямів підтримки підприємництва визначено саме фінансово-кредитну (78%), інфраструктурну (68%), стимулювання інновацій та експорту (65%) [1]. Держава переймається більше забезпеченням стабільних умов для функціонування і розвитку великих підприємств, оскільки вони є більш законотворчими та дисциплінованими щодо сплати податків і у значних розмірах, що є вигідним для державного бюджету і забезпечує його збагачення. Проте, малі підприємства є основним резервом для забезпечення робочих місць та зменшення безробіття в країні [2].

За оцінками потреби малого бізнесу у запозичених коштах забезпечується лише на 17–20% [3]. Питома частка кредитів, наданих суб'єктам малого підприємництва, в загальному кредитному портфелі комерційних банків на протязі останніх 10–12 років не перевищувала

14%, а рівень мікрокредитування, який є основним зовнішнім джерелом фінансування традиційних малих підприємств, значно менший. Для суб'єктів малого підприємництва в Україні головними недоліками кредиту як джерела фінансування є тривалий термін ухвалення рішення про надання кредитів, їх коротко- та середньостроковий характер, нестача інформації про кредитні ресурси, вимоги щодо розкриття інформації. Починаючи з 2013 р. значно зросла вартість кредитних ресурсів для суб'єктів господарювання – 16–22 % річних [4]. Високі ризики кредитування сегменту малого і середнього бізнесу і нестабільна ситуація на фінансовому ринку не дають комерційним банкам змоги активно кредитувати невеликі компанії за ставками, порівняними із кредитами для великого бізнесу. Такий стан фінансово-кредитного ринку України не сприяє розвитку МСП та ускладнює доступ до фінансових ресурсів для малого бізнесу. Хоча у 2018 р. зростає пропозиція банківських продуктів саме для малих і середніх підприємств, обсяг їх кредитування все ще незначний.

Розвиток малого підприємництва на рівні регіонів істотно відрізняється від регіону до регіону. Крім того, в деяких регіонах реалізуються стратегії чи програми розвитку малого і середнього підприємництва, в деяких – ні, до того ж їх якість та ефективність варіюються. Сьогодні інфраструктура підтримки малого і середнього підприємництва складається з: торгово-промислових палат, профільних структурних підрозділів органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій та об'єднань підприємств тощо. Її розвиток відіграє важливу роль у розвитку малого і середнього бізнесу [1; 4–5]. Крім того, відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» та постанови Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 258 «Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку» передбачається створення 25 агенцій регіонального розвитку з метою підтримки малого і середнього підприємництва на регіональному рівні. В результаті на сьогодні малі підприємства в Україні отримали доступ до допомоги, у тому числі й до фінансової, від Фонду підтримки підприємництва України та за Регіональними програмами підтримки підприємництва. Втім ефективність такої підтримки з боку державних і місцевих органів влади знижується в результаті фінансово-економічної нестабільності.

Проблемою є й те, що малі підприємства сьогодні не можуть повноцінно виконувати роль стимулятора інноваційного розвитку в Україні через відсутність у чинному законодавстві визнання та закріплення цієї функції за малими підприємствами з визначенням відповідних важелів регулювання державою інноваційних процесів. Так Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» має загальний бюджет на 2014–2020 роки для всіх країн у розмірі близько 80 млрд. євро без урахування приватних інвестицій [3]. Програма спрямована на здійснення інновацій та винаходів, зокрема шляхом трансферу нових технологій з лабораторії на ринок. Однак вітчизняні суб'єкти малого підприємництва на сьогодні загалом не змогли скористатися інструментом зазначеної Рамкової програми, в якому був закладений великий обсяг фінансування для інноваційних компаній. З 44 проектів, які отримали фінансування на суму 7 млн. євро, тільки два – для суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Отже, фінансова підтримка малих підприємств вкрай обмежена, несистемна, програми не користуються популярністю серед підприємців, відсутня мотивація їх використання в результаті високих адміністративних витрат тощо. При цьому, держава на сьогодні хоч і приймає участь у підтримці розвитку малого підприємництва, але заходи не носять комплексного, системного характеру. В результаті інфраструктура фінансового розвитку малих підприємств формується вкрай повільно.

Список використаних джерел:

1. Мельник В.М., Ломачинська І.А. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України. Економічний вісник: серія фінанси, облік, оподаткування. 2017. №1. С. 120–128.
2. Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Розпорядження КМУ від 24 травня 2017 р. № 504. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250167535>

3. Финансовое обеспечение развития субъектов предпринимательства реального сектора экономики : коллективная монография / за заг. ред. В.П. Ильчука. Чернігів : ЧНТУ, 2017. 272 с.

4. Жежерун Ю.В. Міжнародний досвід банківського кредитування малого і середнього підприємництва. Фінансовий простір. 2017. №1 (25). С. 27–32.

5. Ломачинська І.А. Удосконалення фінансового забезпечення малого і середнього підприємництва в Україні в контексті польського досвіду. A conceptual framework for economic growth in the age of globalization : kollektive monograph. Verlag SWG imex GmbH Nunberg, Deutschland, 2016. P. 253–263.

УДК 631.162

Подлинова Д.В.

магістрант

Молчанов А.М.

к.э.н, доцент

УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»

(Республика Беларусь)

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Развитие белорусской экономики на современном этапе характеризуется динамично меняющейся экономической средой, наличием сложных управленческих проблем. Многие предприятия, в особенности сельскохозяйственные, испытывают трудности и находятся в кризисной ситуации.

Платежеспособность – это возможность организации вовремя оплачивать свои долги. В более конкретном смысле платежеспособность – это наличие у предприятия денежных средств и их эквивалентов, достаточных для расчетов по кредиторской задолженности, требующей погашения в ближайшее время.

Неплатежеспособность организации – это ее неспособность своевременно и полностью выполнять платежные обязательства, вытекающие из торговых, кредитных и иных операций денежного характера.

В случае если показатели платежеспособности ниже нормативных значений, организация объявляется неплатежеспособным. При этом:

1) неплатежеспособной признается организация при недостижении одновременно значений коэффициентов текущей ликвидности и обеспеченности собственными оборотными средствами на конец отчетного периода нормативных величин;

2) неплатежеспособностью, приобретающей устойчивый характер, считается неплатежеспособность организации в течение 4 кварталов, предшествующих составлению последнего бухгалтерского баланса;

3) неплатежеспособностью, имеющей устойчивый характер, считается неплатежеспособность организации в течение 4 кварталов, предшествующих составлению последнего бухгалтерского баланса, при наличии на дату составления последнего бухгалтерского баланса коэффициента обеспеченности финансовых обязательств активами, значение которого превышает 0,85.

При оценке платежеспособности организации, следует рассматривать причины финансовых затруднений, частоту их возникновения и продолжительность невыплаты по обязательствам организации. Таким образом, причинами неплатежеспособности организаций могут быть:

1) невыполнение плана по производству и продаже готовой продукции, повышение её себестоимости, также невыполнение плана прибыли (уменьшение прибыли), а следовательно и недостаток собственных источников самофинансирования организации;

2) отвлечение средств в дебиторскую задолженность, вложения в сверхплановые запасы и другие цели, которые не имеют источников финансирования – т.е. неправильное использование оборотного капитала организации;

3) высокие налоговые обязательства, штрафы за несвоевременную или неполную уплату налогов;

4) несостоятельность клиентов организации.

Также неустойчивое состояние организации обычно связано с невысокими показателями платежеспособности, недостаточными свободными активами, снижением общей доходности организации. При этом существует вероятность достижения нормальной устойчивости при помощи повышения величины собственного капитала или привлечения дополнительных заемных средств.

При кризисном состоянии организация находится на грани несостоятельности, так как денежные средства, краткосрочные финансовые вложения, дебиторская задолженность и прочие оборотные активы не покрывают кредиторской задолженности и прочих краткосрочных обязательств.

Кризисное состояние может подразделяться на три степени: первая степень – наличие просроченных кредитов; вторая степень – существовании задолженности поставщикам; третья степень – неплатежи в бюджеты разных уровней.

При неустойчивом финансовом положении организации его платежеспособность изменяется при помощи оптимизации структуры активов и пассивов, а также при помощи обоснованного уменьшения уровня запасов и продукции на складе. Для уменьшения финансового напряжения, организации необходимо выяснить причины резкого уменьшения платежеспособности, а также увеличения производственных запасов, незавершенного производства, готовой продукции и товаров.

Существует два основных способа повышения платежеспособности:

1) пополнение источников формирования запасов и оптимизация их структуры;

2) рациональное уменьшение уровня запасов (при эффективном планировании их остатков, повышении контроля и т.д.).

Использование данных методов анализа позволяет менеджменту организации проводить финансовый контроль, который представляет собой систему действий, направленных на своевременное выявление отклонений фактических результатов платежеспособности организации от плановых. По его результатам принимаются соответствующие управленческие решения.

Таким образом, основной задачей руководства организации выступает поддержание необходимого уровня платежеспособности и ликвидности, а также обеспечение деятельности организации необходимыми ресурсами при минимизации затрат на них и минимизации рисков.

Признание предприятия неплатежеспособным не означает признания его банкротом, не влечет за собой наступления гражданско-правовой ответственности. Это лишь зафиксированное состояние финансовой устойчивости, направленное на обеспечение оперативного контроля за финансовым положением организации и заблаговременно осуществления мер по предупреждению несостоятельности, а также стимулирования организации к самостоятельному выходу из кризисного состояния.

Следовательно, анализ и оценка платежеспособности необходимы для повышения эффективности планирования; поддержания рациональности и непрерывности производства продукции; своевременности ответных мер на внешние и внутренние воздействия; оценки правильности учета и оперативности контроля; мотивации сотрудников для повышения производительности; повышения уровня платежеспособности и ликвидности.

Список использованных источников:

1. Гурко В. Платежеспособность и финансовое состояние предприятия: нормативно-правовое регулирование и методика анализа [электронный ресурс]//бизнес-инфо: аналит. Правовая система. – Режим доступа: <http://www.business-info.by> – Дата доступа: 19.10.2018 г.

2. Беспалов М.В. Методика проведения анализа ликвидности и платежеспособности организации / М.В. Беспалов // Финансы: планирование, управление, контроль. – 2011. – № 3. – С. 2–7.

3. Инструкция о порядке расчета коэффициентов платежеспособности и проведения анализа финансового состояния и платежеспособности субъектов хозяйствования [Электронный ресурс]: утв. Постановлением Мин. фин. Республики Беларусь и Мин. эк. Республики Беларусь от 27.12.2011 № 140/206: с изм. и доп. от 4.10.2017 г. № 33/23. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/document/?guid=3961&p0=W21224..> – Дата доступа: 19.10.2018 г.

УДК 336.1

Пухальська Я.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Прохорчук Н.О.
аспірант
Житомирський державний технологічний університет

ОСНОВНІ НЕДОЛІКИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В умовах розвитку ринкової економіки України та процесів євроінтеграції нашої держави виникає потреба перегляду особливостей функціонування податкової системи України. Хоча на сьогоднішній день було проведено багато реформ, але проблеми все ще виникають щодо ефективності функціонування податкової системи України, зумовлені недосконалістю законодавства України та неактуальними підходами підходами стосовно справляння податків.

Згідно ПКУ податкова система – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету України і державних цільових фондів, які діють у встановленому законом порядку.

Проблема побудови ефективної податкової системи – одна з найбільш актуальних в Україні. Її вирішення має здійснюватися шляхом вивчення та аналізу як існуючої в Україні законодавчої бази, так і накопиченого в світі досвіду в сфері оподаткування.

Основними недоліками податкової системи України є наступні:

– серйозним недоліком є недосконалість та нестабільність законодавства. Питання оподаткування все ще регулюється підзаконними нормативними документами, постанови Кабінету Міністрів, Указами Президента. Податкове законодавство має схожість з європейським законодавством, але тільки в назвах податків. Неоднозначність тлумачення податкового законодавства негативно впливає на діяльність суб'єктів господарювання, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів;

– система митно-тарифного регулювання не дозволяє оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку, а також на торговельних режимів в інших державах та структури економіки в Україні;

– складна система адміністрування (середній час витрачений на підготовку, подання звітності та сплати податків в Україні складає 350 год., у той час як у середньому по Європі і Центральній Азії 232,7 год.).

– витрати на адміністрування окремих податків вищі, ніж доходи бюджету, отримані під час їх збирання;

– податки в Україні не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави. Це проявляється у тому, що система формування державних надходжень має в основному фіскальний характер, а регулююча функція податків не орієнтована на стабільне економічне зростання. Цей недолік значно знижує рівень конкурентоспроможності національної податкової системи серед країн ЄС.

Таким чином, поточними проблемами реалізації податкової політики в Україні залишаються складність і суперечливість податкового законодавства, запровадження численних змін до податкового законодавства, надмірне податкове навантаження платників податків, скорочення ділової активності суб'єктів господарювання, численні конфлікти між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків, значна тінізація економіки тощо. Намір України інтегруватися в Європейський економічний і політичний простір зумовлює необхідність не лише адаптації національного законодавства до вимог ЄС, але і його гармонізації та об'єднання.

УДК 658.15:637.1

Серветнік Д.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Дячек С.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Невід'ємну роль у забезпеченні фінансової безпеки держави відіграє агропромисловий комплекс, що є однією з основних ланок народного господарства. В сучасних умовах нестабільності національної економіки, політичної ситуації, коливання та постійного знецінення національної валюти, розвитку тіньової економіки значне зростання вартості сировини та паливно-мастильних матеріалів, віддаленість молокозаводів від сировинної бази, нерозвинена структура заготівельних пунктів у сільській місцевості, негативно впливають на розвиток молокопереробних підприємств та призводять до скорочення обсягів їх виробництва, тому забезпечення фінансової безпеки підприємства є важливим і актуальним питанням ефективного функціонування, як господарських одиниць, так і держави в цілому.

Молочна промисловість України працює в трьох основних напрямках: виробництво цільномолочної продукції, виробництво сирів та виробництво масла (а також сухого молока й казеїну). Стабільність попиту на даний товар зумовлена насамперед віднесенням даної продукції до споживчого кошику першої необхідності. Більшість виробленої продукції вітчизняними молокопереробними підприємствами використовується для внутрішніх продажів.

Більшість існуючих на сьогодні молокозаводів створювались ще в період до 1990 р., для якого особливістю було гарантоване планове надходження сировини при відносно дешевих матеріальних ресурсах, енергоресурсах, і робочої сили. Після розпаду Радянського Союзу в Україні залишилось більше, ніж 600 підприємств молочної галузі.

Нині ситуація значно змінилась майже 80 % ринку контролює 50 підприємств, значна частина яких входить до складу великих холдингів, ефективного функціонування яких завдячує постійному забезпеченню на належному рівні фінансової безпеки підприємства, що включає постійний моніторинг та нейтралізацію ризиків, що впливають на дану галузь.

Фінансова безпека молокопереробних підприємств – це стан функціонування підприємства, за якого забезпечується захист від зовнішніх і внутрішніх загроз, зміцнення фінансової стійкості, забезпечення належного рівня платоспроможності та ліквідності з метою забезпечення його ефективного функціонування.

За даними Державної служби статистики, виробництво молока в Україні у 2017 р. становило 950 тисяч тонн, що на 2 % більше, ніж в 2016 році. Українські підприємства в 2017 р. скоротили виробництво молоковмісних продуктів на 1,4 % порівняно з 2016 р. – до 141 тисяча тонн. Основною проблемою, що турбує сучасні молокопереробні підприємства, є забезпечення виробництва необхідною кількістю сировини, яке формує сировинні зони,

основними з яких є: Київська, Харківська, Дніпропетровська, Вінницька, Чернігівська, Полтавська, Житомирська, Хмельницька області.

Виходячи з аналізу технології виробництва молокопереробних продуктів можна виділити наступні ризики (табл.1).

Таблиця 1

Ризики молокопереробних підприємств на стадіях їх виробничого процесу

Стадія технологічного процесу	Можливі ризики
Закупівля сировини та матеріалів	– невідповідність сертифікату якості продукції; – закінчення терміну придатності
Зберігання сировини	– недотримання умов зберігання продукції; – псування сировини; – розкрадання сировини та матеріалів
Виробництво готової продукції	– невідповідність якості готової продукції; – порушення технологічних норм; – неопробування готової продукції; – неправильне визначення собівартості продукції
Зберігання готової продукції	– порушення умов зберігання; – псування готової продукції.

Крім ризиків безпосередньо виробничому процесу для молокопереробних підприємств можна виділити: дефіцит сировини на вітчизняному молочному ринку; стійка динаміка скорочення поголів'я корів; сезонний та дрібнотоварний характер виробництва молока; брак високоякісного молока; відсутність ефективних зв'язків між виробниками сировини і переробниками; значна частка імпорту деяких молочних продуктів.

Господарську діяльність молокопереробного підприємства можуть супроводжувати також різні види фінансових ризиків – ризики зниження фінансової стійкості та неплатоспроможності, а також інвестиційний, відсотковий, депозитний, кредитний, валютний, цінний, інфляційний, інноваційний ризики та інші. Вони можуть бути викликані як змінами кон'юнктури фінансового ринку, так і неефективною діяльністю підприємства.

Окресливши ризики, що загрожують молокопереробним підприємствам, проведемо оцінку фінансової безпеки на основі експрес-аналізу фінансового стану окремих представників галузі (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз фінансової безпеки молокопереробних підприємств за 2015–2017 рр.

Показник	ПАТ «Житомирський маслозавод»			ПАТ «Юрія»			ПАТ «Дубномолоко»			Нормат. значення
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,02	0,02	0	0,05	0,05	0,08	0,02	0,02	> 0,2
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,83	0,82	0,7	0,13	0,09	0,12	0,65	0,61	0,48	> 1
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,83	0,76	0,61	–	–	–	0,03	0,05	0,02	> 0,5
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	2,23	2,08	1,09	0,73	0,83	0,95	3,16	0,96	1,08	> 2
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,41	0,43	0,38	0,44	0,48	0,55	0,48	0,48	0,55	< 0,5
Фондовіддача	8,24	4,45	3,54	12,74	8,5	13,42	12,85	7,82	10,49	
Частка основних засобів в активах	0,54	0,46	0,5	0,3	0,21	0,16	0,28	0,29	0,21	–
Рентабельність активів за чистим прибутком, %	27,61	16,88	10,94	–	2,9	2,7	–	2,48	–	зростання
Коефіцієнт забезпечення запасів власними обіговими коштами	1,11	1,15	0,17	–0,92	–0,47	–0,23	–	–	0,14	> 0,2
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	2,09	2,81	3,07	0,2	0,57	0,83	1,12	0,46	20,59	1
Коефіцієнт оборотності активів	4,48	2,21	1,72	3,84	2,08	2,42	3,57	2,21	2,55	зростання
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (обороту)	24,46	11,52	9,58	22,53	5,92	4,28	15,89	11,41	11,39	Порівняння з середньогалузевим

Як бачимо з табл. 2, фінансовий стан усіх аналізованих підприємств є далекий від задовільного за рядом ознак. Найбільші проблеми підприємств стосуються ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості. Значення більшості показників фінансового стану ПАТ «Юрія» та ПАТ «Дубномолоко» не тільки нижче норми, а й стрімко знижується протягом трьох останніх років діяльності, найбільші негативні відхилення від нормативу спостерігаються в значеннях коефіцієнту покриття, коефіцієнту абсолютної ліквідності, коефіцієнту автономії, фінансової стійкості. До того ж діяльність ПАТ «Юрія» та ПАТ «Дубномолоко» в окремі роки аналізованого періоду є збитковою, про що свідчить відсутність розрахованого значення у показника чистої рентабельності активів. Фінансовий стан ПАТ «Житомирський маслозавод» характеризується кращими параметрами, а діяльність підприємства є стабільно прибутковою. Скорочення частки основних засобів в активах підприємств може свідчити про зниження виробничого потенціалу. Підприємства ведуть неефективну політику управління активами, в тому числі дебіторською заборгованістю, що простежується в стійкій тенденції до зменшення кількості оборотів, які здійснюють активи за рік.

Отже, фінансова безпека молокопереробних підприємств залежить від багатьох чинників: політичних, економічних та соціальних. Дана галузь представлена достатньою кількістю виробників, що мають принципово різні стратегії управління фінансовою безпекою.

Однак, у зв'язку з нестабільністю економічного стану в країні, стан захищеності підприємств на всіх його рівнях значно погіршився, ризик втрат суттєво зріс, про що свідчить погіршення фінансового стану і, як наслідок, зниження рівня фінансової безпеки досліджуваних підприємств.

УДК 334.78

Сокол Р.В.
студентка
Соломіна Г.В.
к.е.н, доцент кафедри економіки та фінансів,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КОРПОРАТИВНІ ВІДНОСИНИ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З СУЧАСНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Акціонерна форма господарювання, в Україні, є провідною. У перелік господарських товариств корпоративного сектору потрапляють акціонерні товариства і лише та частина товариств з обмеженою відповідальністю, в яких управління відокремлене від власності. Поняття «корпоративні фінанси» поєднує у собі дві категорії – «фінанси» і «корпорація». На думку вітчизняних вчених-економістів [1, 2, 3], фінанси – це економічні відносини, які пов'язані з формуванням і використанням фондів фінансових ресурсів. Трактують корпорації, у вітчизняній правовій базі, не збігається із загальноприйнятим у світовій практиці. Вітчизняне законодавство трактує зміст категорії «корпорація» – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації [4].

З цілого ряду об'єктивних та суб'єктивних причин фінанси підприємств у сучасній Україні, досить часто розглядаються як «придаток» до державних фінансів, що є наслідком домінування пострадянської фінансової школи. Цілком очевидно, що інтерпретація фінансової систему «зверху», з позицій державних фінансів, як це прийнято у вітчизняній фінансовій науці є односторонньою і недостатньою. Як наслідок, має місце значний розрив між запитами фінансової практики та пропозицією фінансової науки та освіти.

Сучасне бачення функцій корпоративних фінансів дещо відрізняються від традиційної їх інтерпретації пострадянською фінансовою наукою. Поряд із усталеними функціями

(формування фінансових ресурсів, їх розподілу, контролю за ефективним формування та розподілом ресурсів), виокремлюються новітні: трансформація преференцій капіталодавців у параметри залучення капіталу, функція впливу на поведінку учасників фінансових відносин, вартість, формуюча функція та функція трансферту інформації [1, с. 78]. Дослідження теорії корпоративних фінансів дозволяє зробити висновок, що концептуально вона сформувалась на основі низки модельних конструкцій (рис. 1) [2, с. 28; 3, с. 43; 5, с. 159].

Рис. 1. Модельні конструкції корпоративних фінансів

Крім того, корпоративні фінанси включають практичні розробки та рекомендації у сфері управління, фінансового інжинірингу, обліку, аналізу та контролю фінансових ресурсів.

В останні десятиріччя теорія корпоративних фінансів зазнала значних змін, оскільки у 70–80–ті роки ХХ ст. на зміну економічному раціоналізму прийшли концепції «поведінкових фінансів» і «емпіричних ефектів», що зосереджуються на ірраціональній поведінці учасників економічних відносин у ситуаціях невизначеності та ризику. Результатом їх появи стало формулювання нових принципів фінансового мислення, до яких, як вважають автори належать [5, с. 13; 6]: доходи та витрати минулих періодів необхідно аналізувати для оцінки прийнятих рішень, однак оптимізувати можливо лише майбутні доходи й витрати; гроші мають вартість, що являє собою функцію часу, на яку здійснюють вплив фактори інфляції, ризику та ліквідності; вартість народжується на ринку, оскільки цінність товарів визначається тим, за скільки його можна придбати чи продати; ризики мають вартість, адже їх можна набути та уникнути, однак для цього необхідно здійснити певні витрати; власність обтяжлива, адже являє собою не тільки потенціал можливостей, а й сукупність зобов'язань та ризиків, пов'язаних з її утриманням; бухгалтерський прибуток є умовним, адже бухгалтерські доходи та витрати – результат приведення господарських операцій до певного

періоду часу, без урахування упущених можливостей і зміни цін на наявні ресурси; альтернативне вимірювання фінансових результатів, адже в ході формування прибутку необхідно враховувати не лише витрати, а й упущені можливості.

Дослідження особливостей розвитку корпоративних фінансів в умовах нестабільної ринкової економіки, швидких змін зовнішнього і внутрішнього середовища, ірраціональної фінансової поведінки та мислення, свідчить про необхідність постійного удосконалення та пошуку методичних прийомів обґрунтування управлінських рішень у зазначеній сфері, фінансових технологій та інструментів їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Зимовець В.В. Корпоративні фінанси як домінанта фінансової науки/ В.В. Зимовець, О.О. Терещенко //Фінанси України. – 2015. – № 9. – С. 78–95.

2. Хотинская Г.И. Корпоративные финансы: эволюция теории и практики / Г.И. Хотинская, Е.И. Шохин // Вестник Финансового университета. – 2010. – № 6. – С. 28–33.

3. Теплова Т.В. Корпоративные финансы : учебник для бакалавров / Т.В. Теплова. – М.: Издательство Юрайт, 2013. – 655 с. – Серия: Бакалавр. Углубленный курс.

4. Господарський кодекс України: Закон України № 436–IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2003. – №№18–22. – ст. 144 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>

5. Корпоративные финансы: учебн. пособие / [Е.В. Устюжанина, А.Г. Петров, А.В. Садовнича, С.Г. Евсюков]. – М.: Дело, 2008 – 672 с.

УДК 338.434

Сікаченко Т.П.
студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

МІСЦЕ АГРАРНОЇ РОЗПИСКИ В КРЕДИТУВАННІ АГРАРІЇВ

На сьогоднішній день, аграрний сектор є лідером національної економіки за обсягом експорту товарів, демонструє сталу динаміку зростання й потребує додаткових ресурсів для свого розвитку. Кредитування агропідприємств є ефективним джерелом стимулювання їх розвитку та призводить до зростання внутрішнього сільськогосподарського ринку.

Зокрема, одним із вагомих переваг кредитування аграріїв є зростання власного виробництва, стимулювання населення купувати вітчизняні товари, зміцнюючи економіку держави та загальний показник ВВП.

Аграрні підприємства мають обмежений доступ до банківського кредиту, що зумовлено недостатньою фінансовою стійкістю, недостатнім рівнем державної підтримки та низькою прибутковістю діяльності. Усі ці передумови вимагають інноваційних методів кредитування.

Впродовж останніх п'яти років система підтримки аграріїв в Україні перебувала в процесі постійних змін.

У 2018 році уряд України виділив рекордні 6,3 млрд. грн. платників податків на підтримку аграріїв у формі різноманітних дотацій на фактори виробництва.

Державна підтримка, яка існувала до 2017 року базувалася на субсидіях аграрним підприємствам. До 2017 року понад 90 % всієї підтримки становили податкові пільги. Це пільги від так званого єдиного податку 4ої групи (або фіксований сільськогосподарський податок до 2015 року – ФСП) та спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість (ПДВ) для сільськогосподарських підприємств (Світовий банк, 2013). Проте, лише мізерна частка всіх дотацій залишається в кишенях аграріїв.

ФСП – це фіксований податок, який замінює податок на прибуток та податок на землю. Ставка податку коливається від 0,09 % до 1,00 % від нормативної вартості сільськогосподарських земель, в залежності від типу та місцезнаходження землі.

У 2017 році спеціальний режим оподаткування ПДВ для сільськогосподарських підприємств припинив своє існування. Його було замінено на так званий режим «квазіаккумуляції ПДВ», котрий по факту вже не був пільговим оподаткуванням. Натомість, сільськогосподарські підприємства (переважно виробники продукції тваринництва та садівництва) мали право на отримання дотацій, пропорційно до сплаченого ПДВ. Загальний обсяг дотацій за цією програмою склав 4 млрд. грн.

Задля забезпечення потреб аграріїв у фінансах, у чинному законодавстві передбачені механізми їх кредитування шляхом видачі аграрної розписки чи векселя.

Аграрна розписка – документ, який містить обіцянку поставити майбутню сільськогосподарську продукцію або сплатити отримані внаслідок її реалізації кошти задля сьогоdnішнього отримання ресурсів (фінансових, товарних чи у вигляді наданих послуг/виконаних робіт), необхідних для ведення сільськогосподарської діяльності.

Аграрні розписки є двох видів – щодо поставки сільгосппродукції (товарні) та щодо сплати грошової суми, отриманої від реалізації сільгосппродукції (фінансові).

Аграрні розписки в Україні впроваджуються з 2014 року за підтримки Міністерства аграрної політики та продовольства, Міністерства юстиції та Проекту ІФС «Аграрні розписки в Україні». Робота здійснюється за фінансового сприяння уряду Швейцарської Конфедерації.

Згідно з наявною практикою АР швидша в оформленні (до 2 тижнів порівняно із 4 тижнями на банківський кредит). Банківський кредит – фінансовий, тоді як АР може бути товарною і передбачати, фактично, обмін певних ресурсів на с/г продукцію.

Перевагою АР для кредитора є те, що це більш надійний інструмент. За АР передбачена обов'язкова застава (майбутній врожай), механізм стягнення за виконавчим написом нотаріуса та Реєстр аграрних розписок, який, по суті, виконує роль джерела кредитної історії по боржника. Крім того, АР – це можливість виходу на нові ринки та нових клієнтів.

Найбільша перевага АР порівняно з векселем – це гнучкість. Вексель, на відміну від АР, може бути виконаний тільки шляхом сплати грошових коштів. АР може бути фінансовою та товарною, тобто агровиробник може вибрати, яка форма розрахунків йому зручніша: фінансова чи товарна. Як правило, кредит під вексель може бути виданий тільки за умови його авалювання (поруки банку), що, відповідно, підвищує вартість його оформлення. Заставою за векселем може бути товар або кошти на рахунках, тоді як заставою за АР може бути майбутній врожай, тобто агровиробнику не потрібно додаткове заставне майно для оформлення АР. За АР примусове виконання відбувається протягом 7 днів, тоді як за векселем може тривати декілька місяців. За векселями немає єдиного джерела кредитної історії боржників, по суті, це може бути лише реєстр виданих векселів компанії-векселедавця. За АР існує єдиний відкритий державний реєстр – Реєстр аграрних розписок – де можна перевірити виконання АР.

Строк зберігання інформації у Реєстрі аграрних розписок 75 років. Банки по АР можуть надавати послуги з поруки за АР або надання кредитних коштів на умовах оформленої АР. Очікується, що вартість кредитування по АР буде нижчою ніж класичний банківський кредит.

АР буде виконуватися відповідно до зазначених у ній умов. Зокрема, товарна АР виконується шляхом поставки сільськогосподарської продукції, визначеної кількості та якості. Фінансова АР буде виконуватися шляхом сплати суми коштів, розрахованих за формулою, однією зі змінних якої є ціна на певну сільськогосподарську продукцію. Сторони можуть включити до такої формули показник індексу інфляції.

У 2015 році на самому початку роботи пілотного проекту було підписано 11 аграрних розписок на орієнтовну суму 60 млн. грн. Після розширення проекту ще на три області в 2016 році була підписана 61 розписка на суму близько 370 млн. грн.

Станом на 27 березня 2017 року в Україні з початку дії проекту було підписано 96 аграрних розписок, за допомогою яких фермери отримали фінансування в обсязі понад 845 млн. грн.

Статистика за регіонами виглядає наступним чином: лідером за кількістю розписок є Вінницька область, де було підписано 34 агророзписки, в Полтавській області – 25, Черкаській – 19, Харківській – 11, Хмельницькій – 5, Тернопільській – 2.

Отже, аграрні розписки набирають обороти у всіх пілотних регіонах, що говорить про їх універсальність, життєздатність, економічну обґрунтованість.

УДК 336.74

Сясько І.В.
магістрант
Романишин В.О.

к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів та контролінгу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ДИСПРОПОРЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК НАСЛІДОК ПЕРМАНЕНТНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Визначення оптимальної структури капіталу є чи не найбільш неоднозначним та комплексним питанням у сфері фінансового менеджменту, оскільки кожне підприємство в процесі господарської діяльності використовує як власні, так і позикові ресурси. В економічній теорії питання впливу структури капіталу на ринкову капіталізацію компанії не набуло достатньо прагматичного розгляду. Разом з тим, варто зазначити, що в реальних умовах функціонування компанії менеджери не опираються на певну визначену концепцію оптимальної структури капіталу задля прийняття управлінських рішень, а більшої уваги надають поточним та оперативним питанням.

Розвиток спочатку національних, а згодом і глобальних фінансових ринків і, як наслідок, розширення можливостей компаній в питаннях залучення довгострокового фінансування, неминуче призвело до розвитку досліджень питань структури капіталу. Сфера встановлення взаємозв'язку дисбалансу структури капіталу підприємств та фінансових криз зосереджує в собі два аспекти: наслідки кризи для структури капіталу вітчизняних підприємств та вплив процесів оптимізації структури капіталу на перебіг кризових явищ в країні.

За Є.Р. Жоровою, розбалансованість структури капіталу «у підсумку може спричинити нестачу фінансових ресурсів, втрату фінансової стійкості та руйнування ефекту синергії діяльності, що тягне за собою появу інших факторів кризового стану підприємства» [1].

Динамічні зміни середовища, разом з мінливістю та нестатичністю його ендогенних та екзогенних складових спричиняє збій руху фінансових потоків, який, на думку В.Б.Кочкодана, «призводить до дисбалансу структури капіталу, зниження фінансової стійкості підприємства, а саме зміни кредиторської заборгованості підприємства у вигляді заборгованості з заробітної плати, запасів сировини і матеріалів на складі і виробництві, грошових коштів в касі і на розрахункових рахунках підприємства, прибутку тощо» [2].

Тобто, як економічна категорія поняття «структура капіталу» має значний вплив на показники операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання, а також його темпи розвитку. Оптимальна структура капіталу являє собою таке співвідношення використання власних і позичених коштів, при якому забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності і коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість

Визначення оптимальної структури капіталу для підприємств залежить від таких факторів як: форма власності, етап розвитку галузі, масштаби господарської діяльності, фіскальна політика, грошово-кредитна політика та низки інших. Варто акцентувати увагу й на те, що за різних етапів життєвого циклу підприємства цілі формування структури капіталу теж відрізняються (рис. 1). Е. Фламхольц диференціював 7 унікальних стадій життєвого циклу підприємства, що окреслюють певні закономірності в розвитку будь-якого підприємства, при

чому кожна з них характеризується набором стратегічних цілей та завдань, особливостями формування ресурсного потенціалу, що відображається на підходах до оптимізації структури капіталу.

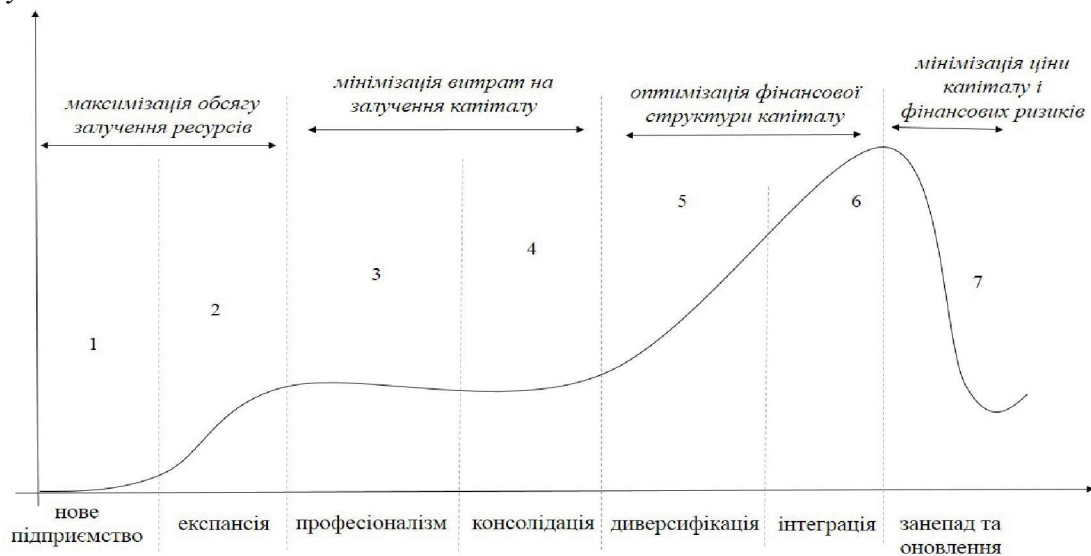

Рис. 1. Цілі формування структури капіталу на різних етапах життєвого циклу підприємства
Джерело: розроблено автором на основі [3]

Аналіз динаміки деяких показників балансу вітчизняних підприємств (рис. 2) свідчить про те, що в Україні виявилась стійка тенденція зростання обсягів позикового капіталу у загальній структурі фінансових ресурсів протягом періоду, що досліджується. Однак, у 2017 р. спостерігалось зниження обсягів капіталу, що свідчить про несприятливі загальноекономічні умови та неефективне фінансове управління суб'єктів ринку.

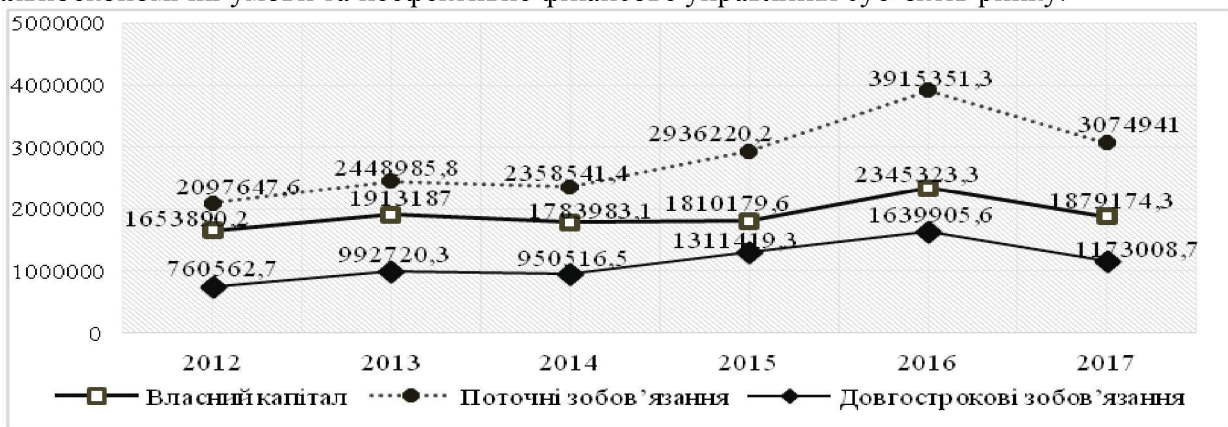

Рис. 2. Динаміка показників балансу великих та середніх підприємств України за 2012–2017 рр., млн.грн.

Джерело: складено за даними [4]

У сучасних умовах зросло значення вдосконалення структури капіталу, оскільки тільки його оптимальна структура дозволяє будь-якому підприємству найповніше реалізувати свої виробничі можливості. Зважаючи на постійну зміну факторів зовнішнього середовища, підтримання оптимального співвідношення власного і позикового капіталу підприємства на протязі тривалого часового відрізка у вигляді конкретного значення неможливо. У зв'язку з цим, логічно та доцільно визначати діапазон допустимих значень структури капіталу підприємств, наприклад, для окремих галузей.

Найважливішою формою управління капіталом підприємства повинні стати ті рішення, що дозволяють вирішувати ключові проблеми фінансування та вмикають «зелене світло» кожному кроку на шляху до підвищення показників платоспроможності, ліквідності, прибутковості.

Список використаних джерел:

1. Жорова Є.Р. Оптимізація фінансової структури капіталу підприємства / Є.Р. Жорова // БізнесІнформ. 2014. – № 4. – С. 330–333
2. Кочкодан В.Б. Синтез механізмів управління структурою капіталу підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.04 «економіка та управління підприємствами» / Кочкодан Володимир Борисович – Хмельницький, 2008. – 23 с.
3. Flamholtz E.G. Managing the Transition from an Entrepreneurship to a Professionally Managed Firm. San Francisco: Jossey-Bass. 1986.
4. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності станом на 30 вересня 2017 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/sbp/sbp_u/sbp_9_17_u.htm.

УДК 005.591.4

Тихонова І.В.
студентка
Туболець І.І.
к.е.н., доцент
Університет митної справи та фінансів

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Враховуючи сьогоднішню економічну ситуацію в Україні, яку можна охарактеризувати як кризову, що зумовлена неспроможністю промислових підприємств ефективно функціонувати та нарощувати потенціал. Одним із найважливіших завдань розвитку потенціалу є його структурна перебудова, що здійснюється за допомогою ефективного управління процесом реструктуризації промислового підприємства.

Термін «реструктуризація» (лат. «re» – префікс, який означає зворотну або повторну дію, і «structura» – внутрішня будова чого-небудь, певний взаємозв'язок складових частин цілого) буквально означає «зміну структури чого-небудь»[1].

Відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», реструктуризація підприємств – це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів [2].

Основною метою реструктуризації є поступова гармонійна трансформація підприємства, спрямована на підвищення ефективності його виробничої діяльності та конкурентоспроможності. Відповідно, реструктуризацію підприємства можна розглядати як постійно еволюціонуючий процес перетворень на підприємстві шляхом комплексного впровадження необхідних дій, різних за видами та формами, спрямованих на подолання кризових явищ і подальший розвиток підприємства.

Найчастіше основними причинами впровадження процесів реструктуризації на підприємстві виступають:

- фізичне та моральне старіння активів підприємства;
- зростання собівартості продукції відносно її ціни;
- недосконалість системи організації та управління підприємством в сучасних ринкових умовах;
- зниження попиту або ж його відсутність на ринку виробничої товарної маси [3].

Задля підвищення ефективності роботи, а в свою чергу і підвищення конкурентоздатності та збільшення прибутковості промислових підприємств необхідно проводити реструктуризації не лише на неспроможних, а й нормально працюючих підприємствах.

Реструктуризація в повній мірі функціонуючого підприємства має свого роду профілактичний характер для попередження можливих криз в майбутньому та спрямовується на збереження прибутків, а у разі застосування вдалих короткострокових стратегій й збільшення прибутків.

При реструктуризації неспроможних підприємств варто застосовувати середньострокові цілі – відновлення платоспроможності, перетворення на нормально функціонуюче підприємство, а в негативному варіанті – повна його ліквідація [3].

Реструктуризація – це процес, який повинен ураховувати безліч обмежень і специфіку тієї компанії, в якій він проводиться. Проводити його необхідно, маючи чіткі цілі, концепцію реструктуризації, розуміння кожного з її етапів і методів, за допомогою яких необхідно діяти. До найбільш важливих факторів, зміна яких може з'явитися підставою для реструктуризації, належать вибір нової організаційної структури управління, радикальний перегляд складу та структури інвестицій підприємства й ін.

Процес реструктуризації промислових підприємств полягає у залученні кредитних та інвестиційних ресурсів, пошуку партнерів для спільного бізнесу, розширенні і укрупненні виробництва, впровадженні новітніх технологій, диверсифікації та демонополізації виробництва, подрібненні майнового комплексу підприємства на окремі [1].

Основними цілями реструктуризації є:

- поліпшення економічних і фінансових показників діяльності підприємства на короткострокову і довгострокову перспективу;
- залучення довгострокових зобов'язань; збільшення ринкової вартості власного капіталу компанії (акцій компанії);
- посилення конкурентоспроможності продукції на ринку;
- розширення існуючого або завоювання нових ринкових сегментів;
- уникнення банкрутства.

Реструктуризація компанії може включати такі етапи:

1. Аналіз результатів господарської діяльності підприємства;
2. Визначення та аналіз проблем функціонування та обґрунтування доцільності реструктуризації;
3. Діагностика зовнішнього середовища підприємства;
4. Оцінка поточної конкурентної позиції на ринку;
5. Формування потенційних стратегічних можливостей здійснення внутрішніх реструктуризаційних заходів;
6. Розробка проекту та основних напрямів реструктуризації, формулювання цілей, задач та визначення методів її проведення [4].

Кінцева мета оцінки ефективності реструктуризації завжди полягає у тому, щоб обґрунтувати прийняття яких-небудь управлінських або інвестиційних рішень. Оскільки більшість із них припускає деякий ступінь невизначеності й ризику, оцінка буде залежати, головним чином, від розуміння бізнесу, галузі й загальної економічної ситуації.

Процес реструктуризації передбачає не часткові зміни деяких складових структури підприємства, а комплексне перетворення усєї господарської системи підприємства, що формується під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ. Проведення ефективних реструктуризаційних заходів спрямоване на збереження або забезпечення здатності підприємства до стійкого розвитку в умовах високого рівня невизначеності та нестабільності бізнес-середовища [1].

Таким чином, реструктуризація підприємства є тривалим процесом, який здійснюється за допомогою спеціалістів різного профілю і спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємства та адаптацію до нових ринкових умов.

Список використаних джерел:

1. Гарафонова О.І., Черташ А.В. Особливості здійснення реструктуризаційних змін на вітчизняних підприємствах // Молодий вчений.– 2014.– №5. – С. 82–85.

2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». [Електронний ресурс]: Закон України від 14.05.1992 № 2343–ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

3. Круш П.В., Якименко Р.А. Реструктуризація як фактор підвищення ефективності діяльності ПАТ «Київхліб» // Ефективна економіка. – 2016. – №10. – С. 32–37.

4. Селівестрова Л.С. Реструктуризація як засіб подолання кризових явищ на підприємстві//Актуальні проблеми економіки. – 2016. – №4. – С.37–44.

УДК 336.645

Трикиша М.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Полчанов А.Ю.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ОБОРОТНІСТЬ ЇХ АКТИВІВ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ЖИТОМИРГАЗ»)

Аналіз даних про ПАТ «Житомиргаз» дає підстави стверджувати про існування взаємозв'язку між окремими фінансовими коефіцієнтами у 2008–2017 рр., та можливість їх формалізації у вигляді економіко-математичної моделі. Зокрема було виявлено існування взаємозв'язку між відношенням оборотних активів до поточних зобов'язань та відношенням чистого доходу до активів (рис. 1).

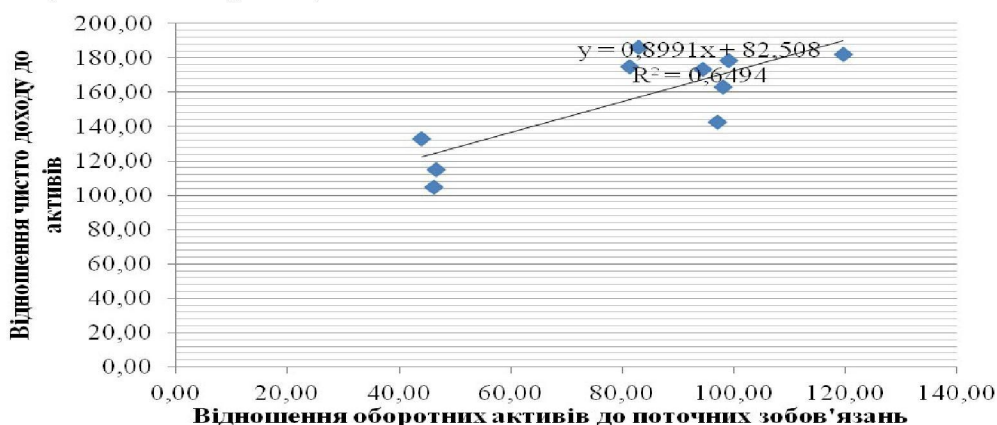

Рис. 1. Економіко-математична модель залежності оборотності активів від рівня поточної ліквідності ПАТ «Житомиргаз»

Економічний зміст даних параметрів полягає в тому що, якщо відношення оборотних активів до поточних зобов'язань ПАТ «Житомиргаз» зростатиме на 1 в.п., то це призводить до того, що відношення чистого доходу до активів в середньому зростатиме на 0,9 в.п.

З огляду на це, для прискорення обороту вкладених у ПАТ «Житомиргаз» ресурсів рекомендуємо:

1) збільшувати обсяг оборотних активів, що, відповідно до проведених розрахунків, сприятиме зростанню співвідношення чистих доходів до активів підприємства, за умови незмінності обсягу поточних зобов'язань;

2) скорочувати обсяг поточних зобов'язань, що, відповідно до проведених розрахунків, сприятиме зростанню співвідношення чистих доходів до активів підприємства, за умови незмінності обсягу оборотних активів.

СЕКЦІЯ 2

РОЗВИТОК ФІНАНСІВ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

УДК 336

Внукова Н.М.
д.е.н., професор,
завідувач кафедри управління фінансовими послугами
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

КОНЦЕПТУЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ «ВІДМИВАННЮ» КОШТІВ ТА ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

Значними загрозами глобальній безпеці та цілісності фінансової системи є «відмивання» коштів (ВК) та фінансування тероризму (ФТ), на протидію яким спрямовані міжнародні стандарти FATF (Рекомендації FATF) [5]. 2015 року КМУ прийнято Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму до 2020 року [1] спрямовано на адаптацію міжнародних стандартів FATF, у якій передбачені заходи, направлені на запобігання виникненню умов для ВК/ФТ, мінімізацію ризиків використання фінансової системи з метою ВК/ФТ, підвищення ефективності діяльності правоохоронних та інших уповноважених органів державної влади і розвиток міжнародного співробітництва. Для реалізації положень Стратегії пропонується розробити Концепцію формування ризик-орієнтованої системи (далі Концепція) забезпечення протидії ВК/ФТРЗ [7].

Питання застосування ризик-орієнтованого підходу для протидії ВК/ФТ та запровадження у вітчизняну практику залишаються мало дослідженими. За результатами національної оцінки ризиків у сфері протидії ВК/ФТРЗ [4] виділяють широкий перелік ризиків, пов'язаний з недосконалістю системи державного та первинного фінансового моніторингу.

Розробка та впровадження Концепції посилює дію у сфері протидії ВК/ФТ, а також прискорило подальшу інтеграцію у світовий безпековий простір. Ризик-орієнтований підхід націлений на досягнення балансу щодо посилення вимог до осередків підвищеного ризику та зменшення витрат на контроль за суб'єктами первинного фінансового моніторингу з низьким ризиком, а також поліпшення практичної реалізації міжнародних стандартів.

Стратегія запровадження ризик-орієнтованого підходу в систему протидії ВК/ФТ в Україні спрямована на розроблення теоретико-методичного і практичного інструментарію імплементації міжнародних стандартів FATF у сфері фінансового моніторингу.

Досліджуючи перелік нормативних документів, що мають стратегічний характер для функціонування системи забезпечення протидії ВК/ФТРЗ в Україні, виокремлено три їх види: концепцію, стратегію, програму. Незважаючи на те, що документи стратегічного характеру різняться між собою змістовим наповненням та метою створення, в Україні і стратегії, і програми розвитку містять елементи, притаманні концепціям, під якими розуміється системи поглядів та опису певного предмета або явища щодо його побудови, функціонування, що сприяє його розумінню, тлумаченню, визначенню пріоритетних ідей

Стратегія є переліком послідовних аналітичних заходів, концепцій, методик, аргументів та дій, що покликані знайти таке рішення проблеми, яке дозволить цілеспрямовано вплинути

на обставини та впорядкувати їх. Під концепцією розуміється система поглядів на вибрану проблему, яка складається з кількох взаємопов'язаних гіпотез та положень, що їх розкривають.

Для розробки концепції формування ризик-орієнтованої системи забезпечення протидії ВК/ФТ встановлено комплекс гіпотез; означено принципи, які стануть основою її побудови; оброблено низку концептуальних положень розвитку цієї системи, для чого застосовано алгоритм, запропонований К. А. Стрижиченком [2].

Для адаптації міжнародних стандартів FATF з метою реалізації підходів держави щодо системи забезпечення протидії ВК/ФТ проаналізовано існуючі Рекомендації міжнародних організацій щодо ризик-орієнтованої системи забезпечення протидії ВК/ФТРЗ, які узагальнені та розроблено рекомендації щодо запровадження ризик-орієнтованого підходу при застосовуванні платіжних карток, мобільних платежів і послуг онлайн-платежів, зокрема, через комерційні веб-сайти та платіжні системи Інтернету, використанні віртуальних валют, у роботі банків, протидії фінансуванню тероризму, наданні грошових послуг, операціях з нерухомістю. Систематизовано загальний вплив Рекомендацій FATF на процес оцінки ризиків ВК/ФТ.

Процедури протидії ВК/ФТ, які застосовуються у приватному секторі та компетентними органами, можуть надати необхідну інформацію та інструкції, на яких ґрунтувалася Національна оцінка ризиків ВК/ФТ, в якій визначено, що під час розробки міжнародно визнаних стандартів протидії ВК/ФТ фінансові установи та інші визначені нефінансові установи вивчали своїх клієнтів та вели їх облік. Значення фінансової інформації у розслідуваннях по боротьбі з тероризмом значно виросло за останні роки [3].

При запровадженні механізмів реалізації пропонується створити концептуальну основу для протидії ВК/ФТ з координацією з національною стратегією. Питання комплексного розвитку системи забезпечення протидії ВК/ФТ недостатньо розглядається суб'єктами державного фінансового моніторингу та об'єднаннями професійних учасників ринків фінансових послуг. Між тим Кабінетом Міністрів України 2017 року прийнято Розпорядження № 601-р від 30 серпня 2017 р. «Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року» [6], у якому передбачено заходи, спрямовані на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків ризиків системи запобігання та протидії ВК/ФТ.

Методологічною основою концепції формування ризик-орієнтованої системи забезпечення протидії ВК/ФТ є системний, інституціональний та функціональний підходи.

Елементом методологічного підґрунтя з розроблення концепції є гіпотези, які враховують особливості ризик-орієнтованої системи забезпечення протидії ВК/ФТ у сучасних умовах реформування державного регулювання ринків фінансових послуг та їх інтеграції у європейський економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1407-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-p>

2. Стрижиченко К.А. Формування концепції регулювання фінансового ринку України / К.А. Стрижиченко // Бізнес-Інформ. – 2014. – №10. – С. 324–330.

3. Посібник щодо застосування підходу, що ґрунтується на оцінці ризику відмивання коштів та фінансування тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=227&art_id=988&lang=uk.

4. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161125/zvit_ukr.pdf

5. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf.

6. Про реалізацію Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 30 серпня 2017 р. № 601–р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/601-2017-p>.

7. Vnukova N. International Preconditions for Development the Basics of a Concept of Risk-oriented System on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation / N. Vnukova, D. Hontar, Zh. Andriichenko // Modern Management: Economy and Administration: Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. – Pp. 37–44.

УДК 336

Адаменко А.С.
студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

СУТНІСТЬ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ НАУКАМИ

Поведінкові фінанси – це новий напрям фінансової науки, головне завдання якого пояснити специфічні особливості прийняття фінансових рішень, на основі поєднання теоретичних основ психології, а також економічної і фінансової теорії. Головним чинником впливу на становлення і подальший розвиток поведінкових фінансів є неспроможність неокласичної теорії пояснити ряд аномалій, які виникають внаслідок нераціональних рішень суб'єкта господарювання.

В сучасних умовах дослідження даної галузі є надзвичайно важливим через те, що поведінкові фінанси спроможні пояснити ірраціональність поведінки суб'єкта господарювання під час прийняття фінансових рішень, а також дають можливість оцінити ефективність ринків. Через зростаючу тенденцію практичного застосування поведінкових фінансів, зростає й актуальність дослідження теоретичного аспекту даного напрямку фінансової науки.

Впродовж останніх двох століть, науковці намагаються узагальнити й систематизувати усі емпіричні напрацювання задля того, щоб визначити причину появи і можливі наслідки ринкових аномалій, а також дати адекватну оцінку і пояснення поведінки індивідів. Однак, більше уваги сьогодні потребують саме дослідження теоретичних аспектів функціонування поведінкових фінансів, а саме визначення сутності даного поняття, його взаємозв'язків з іншими економічними категоріями та характеристики основних теорій сучасних поведінкових фінансів.

Поняття «поведінкових фінансів» характеризується вченими з різних сторін. Фундаментом для всіх тлумачень є те, що поведінкові фінанси безпосередньо пов'язані з фінансовою теорією та психологією. З одного боку, поведінкові фінанси вважають прогресивною альтернативою класичним і неокласичним теоріям, з іншого – акцент у цій науці дослідники ставлять на вивчення впливу поведінкових чинників та прийняття фінансових рішень інвесторів та впливу прийняття фінансових рішень на ситуацію фінансового ринку [3]. На нашу думку, найповнішим визначенням даного поняття є тлумачення М.Севелла. Згідно з ним, поведінкові фінанси – вчення, яке досліджує вплив психології на поведінку фінансових фахівців і подальший ефект на ринках [4].

У наш час також дуже складним і суперечливим є питання хронологічних меж сучасних поведінкових фінансів. У 1957 році американський психолог Л. Фестингер сформулював відому теорію «когнітивного дисонансу», сутність якої полягає в тому, що коли ситуація в реальному житті складається не так як запланував індивід, то виникає певний дисонанс, тобто людина вступає в суперечність із самою собою, підлаштовуючи всі наявні результати і факти під себе, аніж змінюючи власну точку зору.

Послідовники праць Фестингера, американські психологи Д. Канеман та Е. Тверські сформулювали так звану «теорію можливостей» (Prospect Theory). Саме ця теорія і стала основоположною для поведінкових фінансів.

На противагу першому підходу, сучасні науковці вважають, що як наука поведінкові фінанси виникли в 1985 році і пов'язані публікацією De Bondt and Thaler (1985) про надреакцію фондового ринку.

У наш час поведінкові фінанси взаємопов'язані з багатьма іншими науками. Головна особливість поведінкових фінансів полягає в їх інтеграції з різними теоріями, школами і напрямками. Поведінкові фінанси є дисципліною на основі міждисциплінарного підходу, які включають вчених з галузі соціальних наук і бізнес-шкіл (рис. 1).

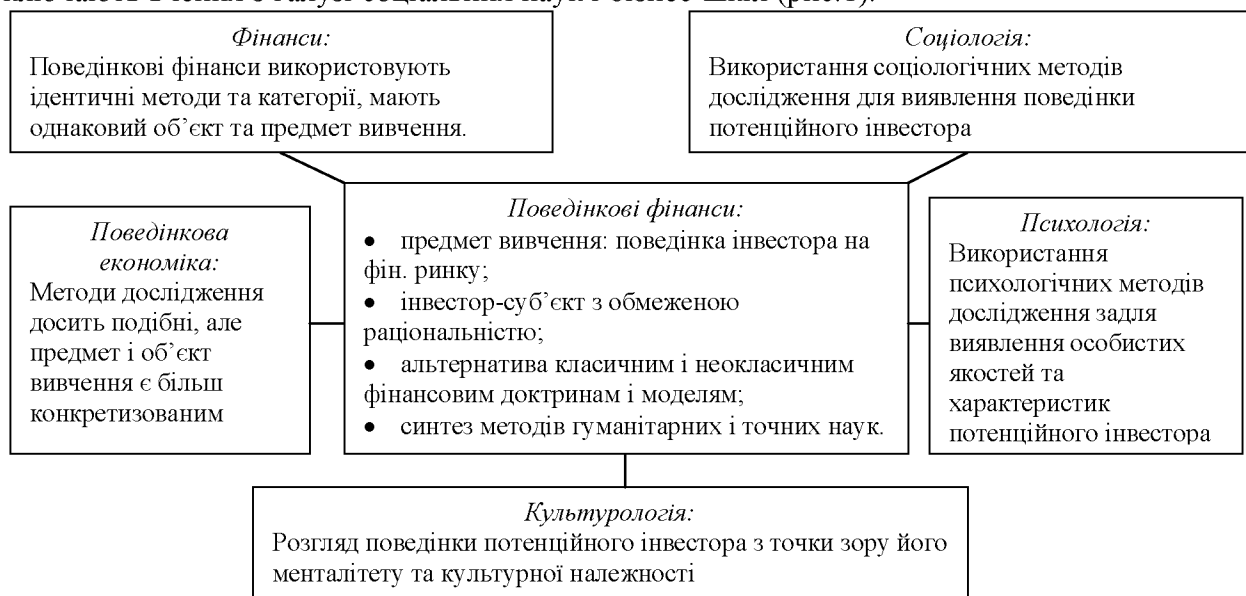

Рис. 1. Зв'язок поведінкових фінансів з іншими науками

Джерело: побудовано автором

Сучасні поведінкові фінанси складаються з 2 окремих частин. Американський економіст М. Міллер вказує на те, що дослідження у сфері фінансів поділяються на два напрями: мікро-нормативний (присвячений індивідуальному прийняттю рішень і пов'язаний з підходом, що використовують сучасні бізнес-школи з метою навчання студентів прийняттю ефективних фінансових рішень) і макро-нормативний (пов'язаний із дослідженнями, притаманними економічним департаментам університетів, головною метою яких є виведення динаміки цін активів з поведінки індивідів) Мікро-поведінкові фінанси документують поведінкові помилки приватних інвесторів та їх наслідки, макро-поведінкові фінанси зацікавлені в визначенні того, як поведінка економічних агентів визначає ціни активів та пояснює їх динаміку [2].

Вчені Н. Барберіс та Дж.Р. Ріттер виділяють у поведінкових фінансах 2 основні теоретичні блоки: ліміти арбітражу (дослідження ситуацій, коли ринки не є ефективними), а також когнітивну психологію (дослідження поведінки і думок людини).

Кандидат економічних наук Ващенко Т.В. з точки зору практичного використання поведінкових фінансів виділяє чотири основних теорії.

1. Теорія перспектив. Загалом дана теорія має описовий характер, але базується на результатах сотень проведених досліджень. В цих експериментах учасникам пропонували

обрати альтернативний варіант в умовах невизначеності та ризику. Дані дослідження показали, що люди певною мірою є неефективними переробниками інформаційних потоків, бо приймають спонтанні рішення швидше за ті, які засновані на обережній логіці. Основні положення поведінкової теорії перспектив і її відмінність від класичних теорій очікуваної корисності і раціональних очікувань полягають в наступному:

– у теорії перспектив корисність кожного результату зважується відповідно до його імовірності;

– альтернативою функції корисності, яка використовується в класичній теорії, в теорії перспектив виступає функція вартості, яка визначена не на підсумковому добробуті суб'єкта, а на величинах, які є в даному конкретному випадку «виграшними» і «програшними» і розділяються деякою «точкою байдужості». При цьому точка байдужості в різних ситуаціях може бути різною.

Основою для даних припущень є три основні чинники, що стосуються поведінки людей в умовах невизначеності і ризику: боязнь втрат, прагнення до визначеності, а також нелінійність переваг.

2. Теорія поведінки інвесторів. Сутність теорії полягає в тому, що інвестори недостатньо швидко реагують на нові потоки інформації (як негативні, так і позитивні), які надаються ринком щодо компаній-емітентів. Американський економіст А.Шлейфер пояснив це твердження, яке згодом отримало назву «ефект консерватизму». Він полягає у недостатній реакції на негативну інформацію, що досить часто спостерігається в ситуаціях, коли інформація не відповідає уявленням про компанію-емітента. Некоректна робота з моделями теорії імовірності, а також невчасна реакція безсумнівно спричинюють втрати. Неправильне використання на практиці моделей теорії ймовірностей полягає в тому, що, ґрунтуючись на серії адекватної інформації про компанії, інвестори передбачають збереження позитивної тенденції і в майбутньому. Дане невиправдане переконання знову веде до переоцінки акцій і зниження доходу їх власників.

3. Теорія шумової торгівлі. Ця теорія полягає в тому, що на ринку постійно присутні непереверені дані, чутки, які називаються «шумовими трейдерами». В таких умовах рішення частіше приймаються не на основі достовірної та адекватної інформації, а під проводом шуму.

4. Теорія впливу психологічних якостей трейдера на ефективність проведених ним операцій. За цією теорією потенційний учасник ринку обов'язково повинен мати низку якостей, таких як: відсутність бажання підкорити собі ринок і почати його контролювати; здатність розпізнати стан стресу та виробляти захисні механізми проти необдуманих дій; здатність абстрагуватись від власних емоцій і переживань; – здатність враховувати вплив негативних установок, уподобань і настроїв. Наявність перерахованих рис породжує так званий «трейдерний оптимізм» – умова успішної діяльності на фондовому ринку.

Сучасні вчені Лісіцина В.П. та Ващенко Т.В. стверджують, що всі суб'єктивні фактори поведінкових фінансів варто поділити на дві великі групи:

– фактори, пов'язані з помилковим сприйняттям дійсності або неправильною оцінкою реальної ситуації (вплив способу подачі інформації (як значимої, так і не зовсім) на оцінку ситуації та формування відповідного рішення; дія так званого «ефекту якоря»);

– емоційні фактори, закладені в людській природі, які впливають на поведінку людей («ефект консерватизму», «ефект визначеності», «відраза до втрат», «ефект компетентності», «ефект капкана»).

Саме ці чинники і фактори пояснюють ірраціональну поведінку індивідів на фінансовому ринку. Практичне застосування цих ефектів посприяло виокремленню поведінкових фінансів у самостійний напрям сучасної фінансової науки.

Не зважаючи на свій ще досить юний науковий вік, поведінкові фінанси здобувають все більше і більше прихильників в особах теоретиків і практиків економічних та фінансових дисциплін. Розуміння психології прийняття різноманітних фінансових рішень та здатність уникати ризиків – мабуть половина успіху будь-якого фінансового проекту. Тому і не дивно,

що закордоном у всіх економічних вузах поведінкові фінанси викладаються у курсах «Теорія контрактів», «Корпоративні фінанси» і т.д. [1].

Отже, поведінкові фінанси – це досить молода але в той самий час безумовно популярна сфера наукових досліджень. Навіть сьогодні немає єдиного підходу до визначення сутності та хронологічних меж даної науки. Поведінкові фінанси є міждисциплінарною наукою, яка поєднує в собі різні методи, прийоми і теорії соціальних наук та наук про бізнес.

За допомогою теорії поведінкових фінансів вченим вдалося виокремити фундаментальні чинники та суб'єктивні фактори впливу на поведінку індивіда. Їх дії піддаються фактично всі потенційні інвестори незалежно від сфери діяльності, професійного досвіду та підготовки. Подальше врахування цих чинників зумовить підвищення ефективності фінансово-інвестиційної діяльності кожного з учасників ринку. Основними напрямками вдосконалення даної науки науковці називають: знаходження ефективних методів підвищення загальної фінансової грамотності суспільства, формування логічної та раціональної поведінки індивідів у прийнятті фінансових рішень.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Т.В. Поведенческие финансы – новое направление финансового менеджмента. История возникновения и развития / Т.В. Ващенко, Е.В. Лисицина // Финансовый менеджмент. – 2006. – № 1. – С. 89–98.

2. Ілляшенко П. Поведінкові фінанси: історичний огляд і основні засади // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/Pavlo_Illashenko/publication/317259002_Povedinkovi_finansi_istoricnij_oglad_i_osnovni_zasadi/links/592ea19caca272fc55be8d1d/Povedinkovi-finansi-istoricnij-oglad-i-osnovni-zasadi.pdf

3. Ліпич М.А. Поведінкові фінанси: концептуалізація поняття // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2014_19_3_4/13.pdf

4. Sewell W. Behavioural Finance / Sewell W. – University of Cambridge, 2007.

УДК 336.24.07

Багута В.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ ПЛАТЕЖАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сучасна розгалуженість економічної політики України вимагає вдосконалення та застосування нових методів регулювання зовнішньо-економічних зв'язків країни з іншими державами та застосування нових методів адміністрування митних платежів, що зумовлено досить високим рівнем надходжень митних платежів у структурі податкових надходжень Державного бюджету України. З огляду на це особливу увагу потребує проблема дослідження особливостей управління митними платежами на засадах контролінгу, адже сучасний етап інтеграційних і глобалізаційних процесів потребує подальших досліджень у сфері побудови організаційних засад контролінгу з урахуванням потенціалу взаємодії фіскальної служби та суб'єктів ринку фінансових послуг. Під контролінгом слід розуміти процес або закономірну, послідовну зміну явища, що забезпечує ефективну реалізацію основних функцій управління. Митний контролінг – це комплекс організаційних, методологічних, технічних та інформаційних засобів, а також відповідні технології, системи та інфраструктура автоматизації митної діяльності та системного управління. Розробка нових підходів до управління в митних органах, створення орієнтованих на досягнення цілей систем інформаційно-аналітичної та методичної підтримки керівників в процесі прийняття рішень, отримання достовірної інформації про результати діяльності митних підрозділів і

використання цих даних в цілях вдосконалення управління в митних органах є надзвичайно актуальною.

До числа проблем, що виходять за рамки окремих митних органів, рішення яких повинно сприяти застосуванню контролінгу в практиці, можна віднести: недостатнє розуміння концепції контролінгу; відсутність навчених і досвідчених кадрів для контролінгу; недостатню участь керівництва організацій в побудові системи контролінгу та її експлуатації; системні проблеми в галузі управління організаціями; відхилення в бік оперативного контролінгу, переважання обліково-аналітичного аспекту над активним «зворотним зв'язком».

На сьогодні ключовими проблемами на шляху розвитку державної митної справи та реформування митниць є: складність, надмірна бюрократизованість та вразливість для корупції процедур здійснення митного контролю та оформлення, а також дозвільної системи, яка передбачає необхідність отримання великої кількості погоджень та дозволів; відсутність збалансованості безпекової складової та спрощення митних процедур, впроваджених або впровадження яких передбачено найближчим часом. Індикатором цих проблем є значна частка митних спорів, рішення судів за якими прийняті не на користь митниці. За оцінками експертів вона становить від 61 % до 90 %. Часто це пов'язано з заплутаними, неякісними нормативними актами, неузгодженістю з ними відомчих наказів і листів, які при цьому є в неконтрольовано великій кількості.

Підвищення ефективності організації справляння митних платежів можна досягти за рахунок: покращення організаційно-правового та інформаційного забезпечення діяльності контролюючих органів шляхом проведення аналізу класифікаційних рішень традиційного імпорту та перегляду переліку товарів «групи ризику»; активізації співпраці з виробниками та імпортерами товарів в частині одержання довідкової інформації про ціни та чинники, які впливають на їх рівень; обмеження термінів подання висновків експертними підрозділами з метою забезпечення вимог Митного кодексу щодо оформлення повної митної декларації; вдосконалення організаційних заходів шляхом посилення контролю митних органів за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів, стосовно яких встановлено диференційовані ставки ввізного мита і спеціальні та антидемпінгові заходи.

Вирішення зазначених питань на практичному рівні дозволить підвищити якість митного регулювання та вдосконалити процес справляння митних платежів в Україні, що в свою чергу збільшить надходження до державного бюджету. Удосконалення управління в митних органах на основі контролінгу має відбуватися на шляхах реалізації принципів: менеджменту якості; системного аналізу; процесно-вартісного управління; управління за відхиленнями; програмно-цільового управління; програмно-цільового і індикаційного планування.

З метою попередження порушень митних правил та забезпечення сплати митних платежів в повному обсязі зобов'язати обласні митниці ДФС забезпечити:

- проведення поглибленого аналізу зовнішньо-економічних операцій щодо товарів, які ввозяться в Україну без зазначення конкретного одержувача (ордерні поставки) для формування додаткових митних формальностей;

- митного огляду та зважування;

- посилення аналітично-пошукової роботи, у тому числі із застосуванням системи управління ризиками, в напрямку, виявлення ризикових зовнішньо-економічних операцій, пов'язаних з недостовірним декларуванням товарів, а саме їх фізичними, кількісними, якісними, ваговими характеристиками тощо;

- обов'язкове письмове інформування митниці про встановлені розбіжності, виявлені під час митного огляду товарів, зважування тощо, для врахування ними отриманих відомостей при випуску товарів у вільний обіг.

Таким чином, удосконалення управління митними платежами на засадах контролінгу в митних органах можливе лише за умови систематизації законодавчих і нормативно-правових актів та приведення їх у відповідність до загальноприйнятих світових норм і стандартів з метою забезпечення зручності їхнього застосування контролюючими органами. Незважаючи

на те, що контролінг є ефективним методом управління митними платежами, на сьогоднішній день спостерігається його впровадження митними службами Німеччини, Австрії та окремих елементів в Росії. В Україні, як і в інших державах, концепція контролінгу як системи інформаційно-аналітичної та методичної підтримки управлінської діяльності не є розробленою в повному обсязі. Цьому передують ряд причин, насамперед таких як: недостатнє розуміння концепції контролінгу; відсутність досвідчених кадрів в області контролінгу; недостатня участь керівництва організацій в побудові системи контролінгу тощо.

З метою удосконалення управління в митних органах на основі контролінгу мають бути реалізовані принципи системного аналізу, менеджменту якості, програмно-цільового управління, розроблена нова система управління ризиками, імплементовані нові положення митного кодексу ЄС до законодавства України, встановлені зобов'язання обласних митниць ДФС письмово інформувати про встановлені розбіжності, виявлені під час митного огляду товарів в обов'язковому порядку з метою забезпечення сплати митних платежів в повному обсязі.

УДК 336.338

Бачинська О.М.
к.е.н., викладач кафедри економіки,
фінансів, обліку та оподаткування
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ НА ЯКІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У світі освіта розглядається як основна умова стабільного розвитку суспільства. Система вищої освіти проникає як у соціальну, так і економічну сфери, виходить на ринки капіталу, праці, товарів та послуг. Вкладання коштів в освіту вважається найбільш перспективним з точки зору соціально-економічної значимості. Тобто, забезпечення високої якості освітніх продуктів є можливим при умові достатнього обсягу фінансування, що дозволить створити належний рівень матеріально-технічної бази закладів вищої освіти (ЗВО), сформувані кваліфікований науково-педагогічний штат, сприятиме розвитку викладачів і студентів.

На сьогодні в Україні фінансування системи вищої освіти може здійснюватися за рахунок бюджетних коштів, платних послуг, що їх мають право надавати навчальні заклади, дивідендів від цінних паперів, валютних надходжень, добровільних грошових внесків, матеріальних цінностей, одержаних від підприємств, установ, організацій, окремих громадян. Джерелами фінансування ЗВО України можуть бути кошти сплачені іноземними фізичними і юридичними особами за підготовку спеціалістів. Фінансування вищої освіти за рахунок цих джерел проводиться за такими методами:

- бюджетне фінансування ЗВО на основі показника вартості навчання одного студента;
- кошторисне фінансування ЗВО;
- індивідуальна оплата навчання за рахунок коштів фізичних і юридичних осіб;
- кредити на здобуття вищої освіти;
- спонсорські та добровільні внески;
- отримання доходів від послуг не освітнього характеру.

Головними формами фінансування ЗВО за основною діяльністю є державний контракт (замовлення) та угоди з юридичними і фізичними особами [1].

У світовій практиці частка витрат на вищу освіту у відсотках до ВВП використовується як індикатор участі держави у розвитку національної системи освіти. Законом України «Про вищу освіту» було передбачено фінансування національної освіти у розмірі не менше 10 % ВВП. Проте досягти такого рівня фінансування освіти в Україні ніколи не вдавалось (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка видатків зведеного бюджету України на фінансування вищої освіти

Рік	Загальні видатки зведеного бюджету, млн. грн.	Видатки на вищу освіту, млн. грн.	Видатки на вищу освіту у % до	
			Загальних видатків	ВВП
2000	48148,6	2285,5	4,7	1,3
2005	141989,5	7934,1	5,7	1,8
2007	226054,4	12827,8	5,7	1,8
2008	309203,7	18552,9	6,0	2,0
2009	307399,4	20966,3	6,8	2,3
2010	377842,8	24998,4	6,6	2,3
2011	416853,6	26619,6	6,4	2,0
2012	492454,7	29335,9	6,0	2,0
2014	523004,8	28340,5	5,4	1,8
2015	679871,4	30981,8	4,6	1,6
2016	835589,8	30595,9	4,4	1,9

Джерело: [3]

Однак функціонування державних ЗВО неможливе лише за рахунок бюджетних асигнувань. Така ситуація є ідеальною за умови, коли держава має достатньо ресурсів для реалізації всіх соціальних програм. Коли ж у державному бюджеті немає відповідних коштів це може призвести до занепаду навчальних закладів і погіршення якості освітніх послуг (рис. 1).

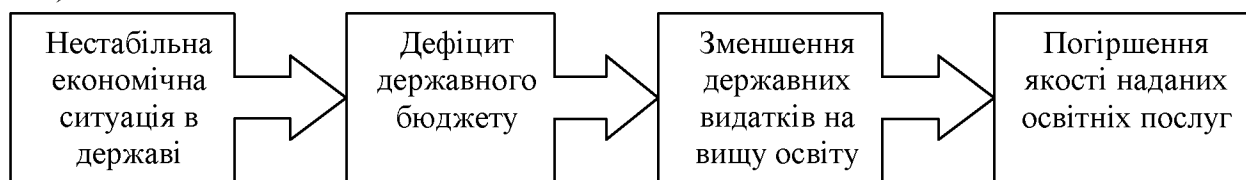

Рис. 1. Ланцюг впливу бюджетних асигнувань на якість освітніх послуг

Джерело: розроблено автором

На сьогодні до основних проблем у фінансуванні науки і освіти в Україні Г. Терещенко та Л. Олейнікова відносять: не сформованість інноваційних механізмів фінансування, які б забезпечували високу якість освіти і науки; неможливість залучення кредитних ресурсів для фінансування освіти домогосподарствами через їх високу вартість; неефективне витрачання бюджетних коштів у сферах освіти і науки (передусім через несформовані критерії соціально-економічної ефективності, а також недостатній рівень застосування принципу «evidence-based knowledge transfer»); низький рівень приватних інвестицій у розвиток науки і освіти, зумовлений несформованим попитом суб'єктів господарювання на інновації, а також недостатньою практичною спрямованістю наукових досліджень і розробок; низький рівень залучення міжнародних грантів унаслідок недостатньої інтегрованості українських учених у Єдиний науковий (дослідницький) простір; передача повноважень на фінансування професійно-технічної освіти з державного бюджету до місцевих бюджетів без належного опрацювання передумов залучення регіонального приватного капіталу до цієї сфери, зокрема із передбаченням можливостей публічно-приватного партнерства (ППП); нерозвиненість інститутів громадського контролю за ефективним використанням державних фінансових ресурсів, у тому числі з урахуванням галузевої специфіки [2].

Таким чином, якість освітніх послуг і як результат рівень конкурентоспроможності ЗВО тісно пов'язані з обсягом фінансування вищої освіти. Проведений аналіз статистичних даних показав низький рівень бюджетних асигнувань на освіту. Держава виділяє кошти лише на покриття соціальних статей витрат: на стипендію студентам, на заробітну плату викладачам і на часткове покриття витрат за комунальні послуги. Тому ЗВО змушені самостійно виживати в умовах ринкового середовища і шукати додаткові джерела фінансування для власного розвитку і надання освітніх послуг належного рівня якості.

Брак бюджетних асигнувань вимагає від вищої школи пошуку додаткових джерел фінансування, і тут варто звернути увагу на такі можливі шляхи розв'язання даної проблеми:

- вивчення передового світового досвіду співфінансування освіти державою і підприємствами;
- вдосконалення правового поля з метою стимулювання розвитку меценатства, спонсорства;
- розробка механізму кредитування вищої освіти;
- активізація науково-дослідної та інноваційної діяльності, трансфер наукових розробок у реальний сектор економіки.

Список використаних джерел:

1. Буцька О.Ю. Особливості джерел фінансування вищих навчальних закладів за організаційно-правовою формою власності та управління / О.Ю. Буцька // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2010. – № 1. – С. 177–183.

2. Терещенко Г., Олейнікова Л. Державне фінансування вищої освіти як чинник розвитку економіки знань / Г. Терещенко, Л. Олейнікова // СХІД. – 2017. – № 4 (150). – С. 25–31.

3. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України.

УДК 336.22

Білецька А.Ю.
студентка кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Дячек С.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Податкова безпека держави є одним із найважливіших елементів системи забезпечення її фінансової безпеки. Зміцнення податкової безпеки держави можливо досягнути за рахунок виявлення, оцінювання та усунення податкових загроз та ризиків. Питання податкової безпеки держави в цілому та податкових загроз та ризиків зокрема знайшли своє відображення у працях таких вчених, як: О. Барановський, Ю. Бережна, М. Виклюк, В. Задорожній, В. Іщенко, В. Коробова, В. Соловійова, О. Тимченко, І. Цимбалюк, та інші.

Основне джерело, яке створює загрози податковій безпеці держави, є податковий ризик. Під податковим ризиком розуміють імовірність виникнення негативних наслідків для податкової системи країни через неефективну її побудову та вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Відмінністю між ризиками та загрозами є те, що ризики є ймовірними і їх можна кількісно оцінити за умови, що вони настали, а загрози є фактично сформовані небезпеки, які під впливом певних чинників сприяють настанню ризиків, а їх взаємозв'язок призводить до втрат держави через неефективну податкову політику.

Загрози податковій безпеці держави окремі науковці поєднують у наступні групи:

- загрози, пов'язані з порушенням виконання податкових зобов'язань, наприклад, високий рівень податкових злочинів і податкових правопорушень;
- загрози правового характеру: непослідовність податкової політики держави; недосконалість експертної оцінки прийняття і зміни законодавства з урахуванням економічної безпеки;
- загрози інституційного характеру: недостатня результативність контролю за надходженням податкових платежів і зборів до бюджетів різних рівнів.

Але найчастіше в наукових працях зустрічається групування податкових загроз та ризиків з позиції держави та платника податків (див. рис. 1).

Однією з загроз для платників податків є високий рівня податкового навантаження. Збільшення тягара в майбутньому (через введення нових податків) може створити

несприятливі умови для соціально-економічного розвитку, кількість податкових надходжень може скоротитися та спричинити для податкової безпеки більш загрозові наслідки.

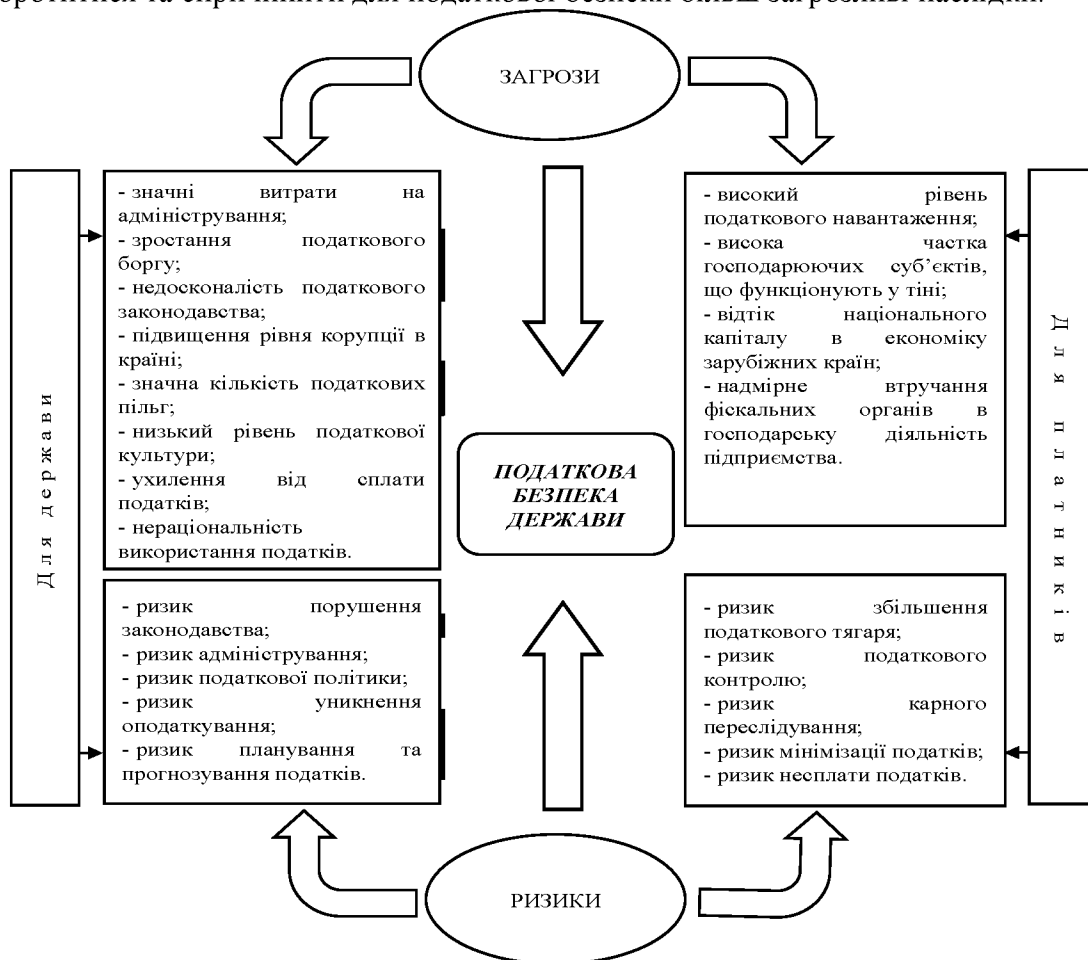

Рис. 1. Загрози та ризики податкової безпеки держави

Значна частка господарюючих суб'єктів, що функціонують у тіні, є вкрай небезпечною загрозою, яка характерна для усіх економічних систем, при цьому найбільш вразливими є країни з трансформаційною економікою. За розрахунками Міністерства економічного розвитку та торгівлі, обсяг тіньової економіки становив 31 % у 2017 році. Отже, майже третина економіки України знаходиться «в тіні», що впливає на значне недоотримання податків до бюджету. Великі масштаби тінізації економіки представляють суттєву загрозу податковій безпеці України.

Низький рівень податкової культури також негативно відображається на стані податкової безпеки держави. Головними причинами серед платників податків є недостатнє усвідомлення необхідності податкових надходжень у економічному та соціальному розвитку, значний рівень корупції в усіх органах влади, зокрема в фіскальних органах, усвідомлення неефективного використання коштів із бюджету органами влади, зловживання податковими пільгами, часті зміни у податковому законодавстві тощо. Завдяки постійним змінам у законодавстві, неоднозначності його трактування, платники податків можуть уникати оподаткування їх прибутку. Недосконалість законодавства підвищує ризики неефективної організації збору податків та контролю своєчасності та повноти сплати податків.

Щодо ризиків, то одним з ризиків, що здійснює вагомий вплив на рівень податкової безпеки, є ризик порушення законодавства. Не дивлячись на те, що саме цей ризик науковцями віднесений до податкових ризиків з позиції держави, він спричиняє втрати не тільки для держави, а і для платника податків. Погане знання податкового законодавства суб'єктами господарювання спричиняє несвідоме порушення законодавства, а, отже, призводить до фінансових втрат платників через сплату штрафів та різноманітних санкцій.

Ризик адміністрування податків спричиняється недосконалою організаційно-правовою системою, що зменшує ефективність управління податковим боргом, наслідком чого є зростання ризику бюджетних втрат. Щодо ризику планування та прогнозування, то він виникає через недосконалість даного процесу, що може спричинити зменшення надходжень до бюджету. Недобросовісна сплата платниками податків до державного бюджету свідчить про ризик уникнення оподаткування. Податковий ризик платників податків відноситься до різновиду підприємницьких ризиків. Його чинниками можуть бути: зміна податкової політики, через що є ймовірність збільшення податкового тиску, а, отже, відповідно, зросте податкове зобов'язання; можливість платежів та штрафів за несвідоме порушення платником чинного законодавства; недоліки та помилки при плануванні, проектуванні й організації бізнесу. Під ризиком мінімізації податків розуміють ймовірність зазнати фінансових втрат, пов'язаних з даним процесом, виражених у грошовому еквіваленті.

Ризик податковою контролю з'являється разом з ймовірними втратами через сплату фінансових штрафів та адміністративних санкцій, які передбачені податковим законодавством за правопорушення. Відчутні фінансові втрати можуть виникнути у платників податків також і в межах карного переслідування внаслідок здійснення правопорушень, які передбачені статтями Кримінального кодексу України. Ці ризики можуть стосуватися не лише платників, що уникають сплати податків, а також і законослухняних підприємств, які сплачують податки.

Отже, у випадку реалізації зазначених ризиків та загроз держава недоотримує значну кількість грошових ресурсів, що негативно позначається як на податковій безпеці зокрема, так і на фінансовій безпеці держави в цілому, і засвідчує необхідність розробки ефективної політики управління фінансовою безпекою на всіх етапах.

УДК 336.1

Боголюб А.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Бюджетне фінансування є досить важливою ланкою бюджетного механізму. Оскільки без фінансування таких важливих бюджетних установ як освітні, медичні чи інші заклади, держава не може виконувати свої головні функції.

Бюджетне фінансування – це надання коштів з державного та місцевих бюджетів, бюджетним установам та організаціям, на виконання певних функцій та забезпечення їх діяльності.

Теоретичні основи бюджетного фінансування необхідно розглядати через призму принципів, на основі яких воно здійснюється (див. табл. 1).

Вважаємо, що найважливішими принципами бюджетного фінансування є принципи безоплатності, безповоротності, та цільового спрямування (призначення).

На сьогодні використовуються такі форми бюджетного фінансування:

1) кошторисне фінансування – виділення бюджетних асигнувань на основі кошторису у безповоротному і безоплатному порядку на фінансування певних об'єктів (програм, заходів) з визначенням їх цільового призначення і розподілом за окремими періодами фінансування;

2) бюджетні інвестиції, які можуть здійснюватися у вигляді фінансування капітальних вкладень, проектного фінансування конкретного інвестиційного проекту та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством;

3) бюджетні кредити є формою надання державним підприємствам тимчасової фінансової допомоги на поворотній і платній основі;

Принципи бюджетного фінансування (узагальнено автором)

№	Назва	Характеристика
1	Безоплатність	Відсутність плати за виділені бюджетні кошти
2	Безповоротність	Кошти спрямовані на фінансування не потребують їх відшкодування
3	Цільове спрямування (призначення)	Бюджетні видатки мають здійснюватися лише за суворо визначеними цілями
4	Плановість	Обсяг видатків з Державного бюджету визначається законом про Державний бюджет на наступний рік
5	Публічність та прозорість	Надання об'єктивної інформації суспільству у формі звітів про використання бюджетних коштів їх розпорядниками та прийняті відповідних рішень
6	Справедливість і неупередженість	Бюджетне фінансування здійснюється на засадах справедливого і неупередженого розподілу бюджетних ресурсів між усіма розпорядниками коштів
7	Повнота	Видатки бюджетних установ здійснюються з одного бюджету за рахунок коштів загального і спеціального фондів
8	Контрольованість	Використання всіх видів, форм і методів бюджетного контролю щодо кожного розпорядника і одержувача бюджетних коштів

4) державні трансферти – це невідплатні й безповоротні платежі з бюджету юридичним і фізичним особам, які не призначені для придбання товарів чи послуг, надання кредиту або на виплату непогашеного боргу. Державними трансфертами є державне субсидіювання (державні субсидії, державні субвенції, державні дотації) і державна допомога населенню.

УДК 336

Бондарчук В.В.
к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Житомирський державний технологічний університет

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Україна запровадила інфляційне таргетування у 2014 році і цей крок розпочав трансформацію монетарної політики в нашій державі. Було скасовано режим фіксованого валютного курсу (хоча формально він таким і не був), оскільки резерви центрального банку більше не давали змоги підтримувати накопичені дисбаланси платіжного балансу, які нагромаджувалися починаючи з 1996 року, коли внаслідок грошової реформи ввели в обіг національну грошову одиницю.

Монетарна політика є одним із інструментів забезпечення економічного зростання, зокрема через регулювання інфляції та встановлення ключової процентної ставки центрального банку. Хоча в Україні і спостерігалось економічне зростання протягом 2001–2002 рр., яку роль в цьому відіграли монетарні фактори? І взагалі, чи здійснює монетарна політика вплив на економічне зростання в Україні, як то передбачено економічною теорією?

В основі дослідження лежить неокейнсіанська теорія економічного зростання та модель IS–LM. Відповідно до цієї теорії ми припускаємо, що ВВП є функцією монетарних факторів: кількості грошей, обмінного курсу, процентної ставки та інфляції (рівняння 1).

$$GDP = f(M3, EXR, IR, INF) \quad (1)$$

Експліцитно рівняння 1 можна представити у формі рівняння 2:

$$GDP = \beta_0 + \beta_1 M3 + \beta_2 EXR + \beta_3 IR + \beta_4 INF + \varepsilon_i \quad (2)$$

де: GDP – реальний ВВП;

M3 – грошова маса (грошовий агрегат M3);

EXR – обмінний курс гривні відносно долара США;

IR – облікова ставка НБУ;
 INF – рівень інфляції;
 β_0 – константа;
 $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ – коефіцієнти параметрів;
 ε_i – стандартна похибка моделі.

Для моделі використовувались квартальні дані за період 1996–2016 рр. отримані з офіційного сайту НБУ та бази даних ЮНКТАД (UNCTAD). Отримані результати наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Показники моделі впливу монетарних факторів на ВВП

Variables	Coefficient	t-statistics	Prob.
Constant	-6,82412	-2,691	0,0168
EXR	0,380689	2,326	0,0345
IR	-0,0663042	-1,240	0,2341
INF	-0,239146	-3,173	0,0063
M3	0,365031	7,156	0,0001
Standard regression error	3,731356		
R-squared	0,761136		
DW	2,223808		
rho	-0,116480		

Дані табл. 1 свідчать, що грошова маса (M3) має позитивний і статистично значущий ефект на економічне зростання. Обмінний курс (EXR) також має значний ефект на зростання ВВП в Україні. Це означає, що зростання грошової маси на 1 % призводить до зростання ВВП на 0,37 %. Відповідно, одновідсоткове зростання обмінного курсу призводить до зростання ВВП на 0,38 %. Натомість, інфляція (INF) та процентна ставка (IR) здійснюють негативний вплив на ВВП. Одновідсоткове зростання інфляції та процентної ставки НБУ призводить до зменшення ВВП на 0,24 % та 0,07 % відповідно. Дані також свідчать про те, що інфляція та процентна ставка негативно впливають на економічне зростання, а вплив процентної ставки НБУ є статистично незначущим.

Відповідно до отриманих результатів, можемо констатувати, що в Україні монетарна політика не сприяє економічному зростанню та не є ефективним інструментом стимулювання економічної активності в період 1996–2016 рр. Саме процентна ставка, а не грошова маса повинна забезпечувати економічне зростання. Досвід України свідчить, що НБУ не використовував облікову ставку за її основним призначенням. Разом з тим в сучасному періоді монетарної політики НБУ використовує облікову ставку для досягнення цілей інфляційного таргетування, що дає сподівання на стабілізацію макроекономічної ситуації та покращення тенденцій макроекономічної стабільності.

УДК 658.14

Борисюк О. В.
 к.е.н, доцент кафедри фінансів,
 банківської справи та страхування
 Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

НОВІ ПРОДУКТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг отримання інформації збільшуються з кожним днем. Всі ці процеси відкривають значні можливості для створення і розвитку бізнесу, заснованого на нових технологічних рішеннях

або бізнес-моделях, які не застосовувалися раніше. На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше уваги приділяється цифровим технологіям та електронному бізнесу. Сюди спрямовуються інвестиційні потоки та тут накопичуються людські та фінансові ресурси світу. Статистика показує, що найбільшого поширення сучасні технології отримали в країнах з найвищим співвідношенням ВВП до числа працюючого населення. Проте цифрова економіка залишається сферою з нерозкритим потенціалом для України [3].

На сучасному етапі цифровізація фінансового ринку створила умови для [2]:

– комп'ютеризації внутрішньої структури фінансового ринку та створення сучасного фінансового телекомунікаційного середовища;

– орієнтування фінансової діяльності на впровадження передових цифрових технологій;

– формування базових стандартів, що регламентують форму представлення, способи обробки та пересилання даних інформації (протоколи обміну, інтерфейси) з врахуванням міжнародних стандартів аналогічного призначення;

– створення основних компонентів інформатизації інфраструктури фінансового ринку;

– досягнення чіткої взаємодії із національною інформаційною системою;

– виходу в глобальну комп'ютерну мережу для користування нагромадженими базами даних про учасників фінансового ринку;

– здійснення масштабного застосування інтегрованих систем обробки інформації;

– відслідковування зростаючих можливостей використання цифрових технологій.

У зв'язку із такими змінами і входженням в цифрову епоху за останні роки в лексику дослідників і практиків фінансового ринку увійшли такі поняття, як «фінансовий інжиніринг» (financial engineering), «фінансові інновації» (financial innovation), «Фінтех» (FinTech), що стало свідченням бурхливого розвитку нових фінансових інструментів і технологій біржової торгівлі, а також істотної технологізації процесу надання класичних банківських та інших фінансових послуг. Це визнається двома паралельними, але також і конкуруючими тенденціями: а) модернізацією діяльності і форматів надання послуг існуючими фінансовими посередниками; б) розвитком альтернативних фінансів. При цьому обидві тенденції були пов'язані з використанням соціально-мережних форматів взаємодії учасників фінансового ринку [4, с.45].

Разом із тим, їм на допомогу прийшли технології розподіленої системи обліку записів (distributed ledger technology, DLT), в т. ч. Блокчейн (blockchain), відкриті коди і платформи для збору, і обробки великих даних, розробка численних фінансових мобільних додатків (mobile application, mobile banking), які часто створюються групами ентузіастів в обхід традиційним банківським інститутам. Експерти Всесвітнього економічного форуму виділяють шість основних секторів фінансової діяльності, де відбулися найбільш істотні з технологічної точки зору зміни: система платежів і розрахунків (payments); залучення депозитів і кредитування (deposit and lending); страхування (insurance); управління інвестиціями (investment management); залучення капіталу (capital rising) і організація та забезпечення ринкових угод (market provisioning) [5].

У зазначених секторах ними були визначені 11 кластерів фінансових інновацій, які є підризними по відношенню до традиційних моделей фінансового ринку. Найбільший інтерес представляють ті кластери, де сучасні технології не тільки ґрунтуються на мережевий природі ринкових зв'язків, а сприяють відновленню і розширенню соціально-мережних форматів фінансової діяльності. Це, в свою чергу, впливає на парадигму державної участі в економічному житті й вимагає заміни традиційних форм державного регулювання економічних інститутів і відносин, збудованих за ієрархічним принципом, більш гнучкими формами, що відображають соціально-мережевий характер сучасного світу та певного дерегулювання економіки і фінансів (deregulation). Зазначені тенденції формують умови для якісних і поступальних змін фінансового ринку, окреслюють образ його можливого майбутнього [1].

Основними сегментами області фінансових технологій на даний момент є: платежі та перекази, краудфандінг, управління активами, фінансовий маркетплейс, блокчейн. При

цьому можна спостерігати посилення тенденцій зі створення повністю цифрових банків, які в своїй діяльності орієнтуються переважно на тих, хто вважає за краще використання онлайн банківських послуг [6].

Одним із нових елементів фінансової інфраструктури цифрової економіки стала поява так званих «віртуальних банків» спочатку в Європі і США, які потім вони почали розповсюджуватися і в інших країнах світу. Більшість науковців визначають термін «віртуальний банк» як віртуальну організацію, яка генерує економічну вартість. По суті, це фінансовий посередник між клієнтом та «традиційними» банками і фінансовими компаніями, який в рамках глобального цифрового середовища через Інтернет мережу на основі інтерфейсу пропонує фінансові послуги в режимі реального часу. Головною відмінністю цих структур від традиційних мультинаціональних компаній є їх здатність швидко реагувати на зміни ринку і вимоги клієнтів.

Загалом глобальний цифровий простір динамічно розвивається під впливом активної інвестиційної діяльності провідних країн світу та агресивної політики найбільших ІТ-компаній світу, що безпосередньо відображається на розвитку вітчизняного фінансового ринку. При цьому можливість ефективної роботи фінансового ринку найближчим часом буде залежати в першу чергу від держави, яка зможе забезпечити всі необхідні умови для функціонування фінансової інфраструктури усіх його сегментів.

Список використаних джерел:

1. Бажал Ю. «Інформаційна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/123456789/2430/1/Bazhal-Infomatsiyна_ekonomika.pdf.
2. Бондаренко О.С. Тенденції функціонування фінансового ринку в економіці України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2018/3.pdf.
3. Джусов О.А. Альпаков С.С. Цифрова економіка: структурні зрушення на міжнародному ринку капіталу – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/322644079>.
4. Карлін М.І. Управління державними фінансами: [навч. посібн.] / М.І. Карлін, О.В. Борисюк. – Луцьк: ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
5. Як цифрова економіка змінить Україну. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/16/633057>.
6. Available at: JAAP JAN NIENHUIS: Product Development in two-sided markets <http://www.innopay.com/content/product-development-two-sided-markets>.

УДК 336.1

Булах І.І.
викладач-методист
Шиманська О.В.
викладач-методист

Відокремлений структурний підрозділ «Агротехнічний коледж
Уманського національного університету садівництва»

ФІНАНСИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Найважливішим завданням, що стоїть на даному етапі розвитку економіки нашої країни, є утвердження ринкових відносин, створення конкурентоспроможного ринкового господарства. Розгляд концепцій соціалізації та екологізації економіки дозволяє зробити висновок, що у ринковій економіці спрямованість податкової політики повинна визначатись цілями сталого розвитку, що залежить від рівнів зайнятості, купівельної спроможності, якості навколишнього середовища, темпів економічного зростання, характеру розподілу

тощо. Основним інструментом реалізації цих цілей є фінанси як економічні відносини, що виникають у процесі функціонування податкової системи з приводу формування, розподілу та використання фондів грошових коштів.

Фінанси є одним із найважливіших і складних елементів економічної системи, без якого держава не може ефективно виконувати свої функції. Досвід розвинених країн демонструє, що від стану та ефективності державних фінансів багато в чому залежать умови споживання, заощаджень та інвестування, обсяги сукупного попиту та пропозиції, пропорції між реальним та фінансовим секторами економіки. Через державні фінанси найяскравіше виявляються та проголошуються суспільні інтереси, набувають чіткіших форм реальні пріоритети суспільства. Державні фінанси опосередковують рух реально створеного валового внутрішнього продукту і водночас вони можуть бути самостійним та відносно незалежним чинником прискорення або гальмування економічного зростання [1].

Система фінансів – це сукупність різних ланок фінансово-кредитних відносин, внаслідок чого створюються і використовуються фонди грошових коштів. Складається із загальнодержавних фінансів підприємств і галузей народного господарства. Загальнодержавні фінанси охоплюють державний бюджет, бюджет державного соціального страхування і соціального забезпечення, банківського кредиту, тощо. До складу фінансів підприємств і галузей народного господарства входять фінанси державних підприємств та їх виробничих об'єднань, асоціацій тощо [2].

У країнах з розвинутою ринковою економікою нині сформувалася достатньо ефективна модель функціонування державних фінансів. Водночас трансформаційні процеси, які сьогодні відбуваються в Україні, мають свої особливості й потребують уважного вивчення [3].

Щодо питання розвитку фінансової науки у нашій країні підвищення результативності наукових досліджень та впровадження їх у діяльність Міністерства фінансів в Україні є досить важливими для прийняття виважених практичних рішень у сфері державної фінансової політики. Урядом розроблена стратегія економічного розвитку країни, спрямована на проведення реформування податкової та бюджетної політики управління державними фінансами та підвищення їх ефективності. Першочергове значення в її підготовці належить розробкам науковців у сфері фінансів. Ми вважаємо, що наукові дослідження мають спрямовуватися на розв'язання реальних проблем фінансового розвитку нашої країни. До важливих завдань належить вдосконалення управління державними фінансами, яке повинне охоплювати наступні заходи:

- інвентаризацію всіх прийнятих законодавчих і нормативних актів стосовно використання і контролю бюджетних коштів, їх перегляд і підготовку змін;
- створення єдиної нормативної бази витрат бюджетних коштів як обов'язкової передумови для формування обсягу місцевих бюджетів;
- затвердження законодавчих і нормативних актів про повноваження міністра фінансів, керівника Державного казначейства з державних коштів;
- реорганізацію структури Міністерства фінансів і місцевих фінорганів, територіальних казначейств державними фінансами та підвищення їх ефективності. Першочергове значення в її підготовці належить розробкам науковців у сфері фінансів.

Виходячи з цього можна зробити висновки, що в Україні формування цілісної фінансової системи ще не завершено. Державні органи управління недостатньо згруповано в єдиний механізм управління фінансами країни. Потребує більш чіткої координації діяльність Міністерства фінансів з фінансовими управліннями обласних і районних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, контрольно-ревізійного управління, податкової служби, митниці та інших державних органів. Необхідно проведення наукових досліджень у сфері фінансів з чіткою координацією та спрямуванням на досягнення практичних результатів. Проблема управління процесами формування і використання бюджетних та інших ресурсів у регіонах постійно перебуває в центрі уваги вітчизняної фінансової науки. Однак ряд питань щодо форм і методів обслуговування процесів формування і використання фінансових ресурсів регіону вимагають додаткового вивчення і розробки. Зокрема, це стосується методологічних засад фінансової та податкової політики сталого розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України / Ярошенко Ф.О., Єфименко Т.І. та ін. – К.: НДФІ, 2014. – 712с.
2. М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Каблук, В.М. Скутий та ін.; за ред. Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 555с., с. –503.
3. «Фінанси України» №2, 2016. Павлюк К.В., Іголкін І.В. «Досвід реформування державних фінансів у нових країнах-членах Європейського Союзу». – с.45.

УДК 336.1

Ваганова О.В.
студентка
Мельник А.Г.
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Активна участь фінансово-кредитної системи у забезпеченні економічного розвитку країни вимагає, зокрема, тісної співпраці підприємств з тією її частиною, що найтісніше пов'язана із обслуговуванням суб'єктів господарювання в ринковій економіці – комерційними банками. Комерційні банки, як фінансово-забезпечувальна складова цієї системи, виконуючи увесь спектр банківських операцій, уможливають ефективну виробничу діяльність інших господарюючих суб'єктів у різних секторах економіки і забезпечують тим самим безперервність суспільних відтворювальних процесів.

У той же час, під фінансовою діяльністю підприємства розуміють такий фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпеченням розвитку своєї фінансової системи [1].

Базуючись на теорії держави і практиці державотворення, в ринкових умовах визначено, що держава впливає на стан фінансової діяльності підприємства будь-якої форми власності в основному по таких ланках [3]:

- шляхом реалізації політики держави: економічної, грошово-кредитної, бюджетної, податкової та інвестиційної;
- через збалансованість національних фінансових інтересів та фінансових інтересів підприємств;
- через функціонування наступних секторів фінансово-кредитної сфери країни: бюджетного, грошово-кредитного, валютного, банківського, інвестиційного, фондового, страхового;
- шляхом реалізації національної стратегії забезпечення фінансової безпеки держави;
- через чинне законодавство у фінансово-кредитній сфері країни;
- шляхом реалізації контрольної функції, а саме з боку Державної податкової адміністрації, Рахункової палати Верховної Ради України, Національного банку, Державного казначейства, Державної контрольно-ревізійної служби, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку, Державної комісії з регулювання послуг фінансових ринків, Державної митної служби, Пенсійного фонду.

Зі свого боку, підприємство також впливає на стан фінансової діяльності держави за такими основними напрямками:

- здійсненням відрахувань (податки збори обов'язкові платежі) до Державного бюджету і Пенсійного фонду на стан бюджетного сектора;
- змінами у чисельності персоналу на рівень зайнятості по країні в цілому;
- змінами у рівні оплати праці і своєчасною виплатою заробітної плати на стан грошово-кредитної сфери;
- своїми внесками у вигляді депозитів на стан банківського сектора країни в цілому;
- страхуванням своєї діяльності і майна на стан страхового сектора;
- переведенням власних валютних коштів у національну валюту на стан валютного і грошово-кредитного секторів змінами в обсягах кредиторської і дебіторської заборгованості на стан грошово-кредитного сектора додатковою емісією акцій або їхнім продажем на стан фондового сектора депозитами, отриманням і поверненням короткострокових і довгострокових кредитів на стан банківського сектора вкладенням фінансових ресурсів у розвиток свого підприємства на стан інвестиційного сектора країни.

Найважливішими проблемами розвитку фінансової системи України на сучасному етапі є [2]:

- відсутність політики захисту вітчизняного товаровиробника;
- відсутність ефективної державної підтримки розвитку малого і середнього бізнесу;
- недосконала процедура банкрутства підприємств;
- недосконалість діючої системи оподаткування;
- неефективний контроль за сплатою податків;
- недостатній контроль за цільовим і раціональним використанням бюджетних коштів;
- високий рівень видатків на управління;
- невідокремленість державних цільових фондів від Державного бюджету;
- недостатні обсяги тимчасово вільних коштів у підприємств і населення;
- низький рівень довіри до держави взагалі і до банківської системи зокрема;
- низький рівень розвиненості фінансового ринку;
- нераціональне використання коштів, залучених за допомогою державного кредиту;
- низький рівень кредитування реального сектора економіки;
- великі обсяги тіньової економіки;
- надлишкова кількість готівкових коштів, які перебувають в обігу.

Удосконалення фінансової системи України можливе через здійснення комплексу таких заходів:

- чіткий розподіл фінансових ресурсів між центральними та регіональними органами влади як на стадії їх формування, так і у процесі їх використання;
- розширення функцій, прав і можливостей регіонів з підвищенням їх відповідальності за результати діяльності;
- перегляд витратної частини бюджету (зокрема, відмова від фінансування більшої частини виробничого сектора, особливо за тими напрямками, де є зацікавленість приватного капіталу);
- перегляд політики надання субсидій у напрямку їх скорочення, за винятком пріоритетних галузей (наприклад, сільського господарства);
- формування необхідних централізованих резервів для їх використання замість залучення емісійних кредитів;
- чітка організація діяльності державного казначейства з метою контролю за надходженням коштів та їх цільовим використанням.

Отже, роль держави фінансової діяльності дуже впливає на діяльність підприємства. Проте недоліком вважається неефективний контроль сплати податків, великі обсяги тіньової економіки і тп. Але незважаючи на ці недоліки існує ряд комплексів за допомогою якого здійснюється удосконалення на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Горячева К.С. Оцінка рівня підприємства // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. Т. 10. – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2014. – С. 288–295.

2. Вашук Т.Р. Грошово-фінансові аспекти економічної діяльності малого та середнього бізнесу// Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць. Вип. 26. – К.: ВПЦ «Київський ун-т», Ін-т міжнарод. відносин, 2016. – С. 394–396.

3. Диба М.І. Регулювання в сучасній економічній системі: Монографія. – К.: КНЕУ, 2016.

УДК 366

Вакульчук Ю.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – **Виговська Н.Г.**
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИЩИХ ОРГАНІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ – INTOSAI: ЇЇ РОЛЬ У РОЗБУДОВІ ТА ВДОСКОНАЛЕННІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

2 липня 2015 року було ухвалено редакції нового закону, що стало реальним кроком на шляху України про затвердження стандартів аудиту публічного сектору INTOSAI. За Статутом INTOSAI (2007 р.) затверджено вищий орган державної або наднаціональної організації, який призначений, конституйований або організований для здійснення на підставі закону та інших офіційних дій держави або наднаціонального органу вищої функції аудиту в незалежному порядку, з використанням чи ні юридичних повноважень. В організаційному плані державний аудит за стандартами INTOSAI має здійснюватися в двох самостійних формах: незалежній від органів виконавчої влади зовнішній аудит (Рахункова палата) і внутрішній урядовий аудит (Державна аудиторська служба України).

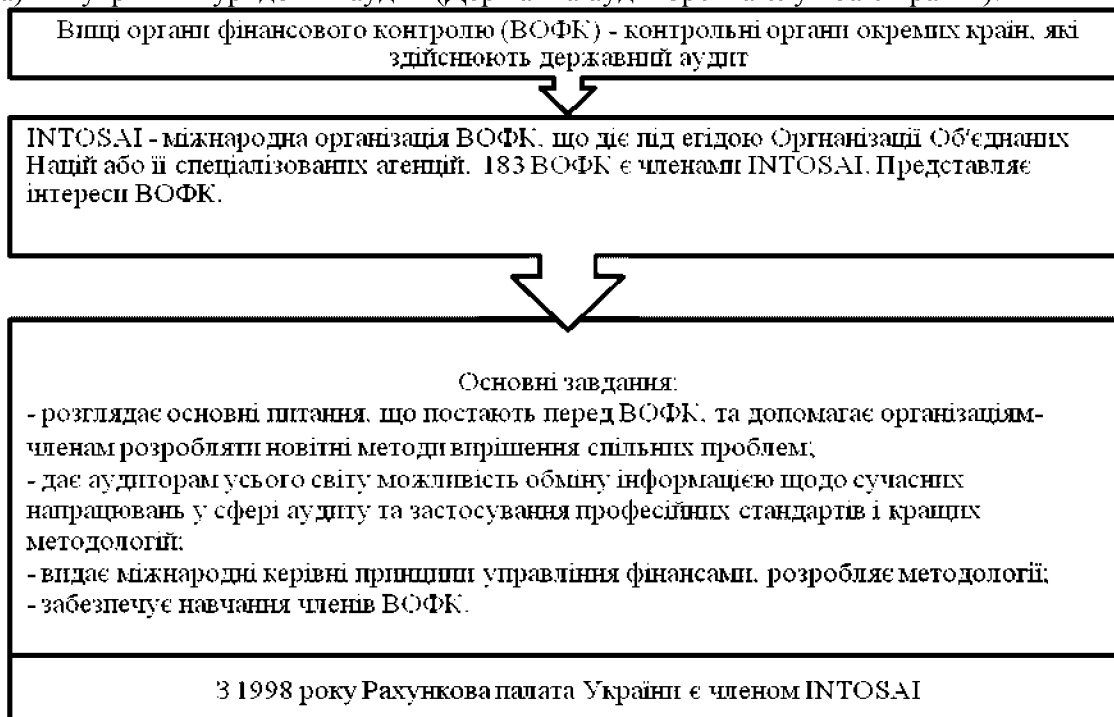

Рис. 1. Статус та завдання діяльності INTOSAI

Провідну роль в цій системі відіграє саме Рахункова палата як вищий національний орган аудиту. Проте, урядовий аудит в органах виконавчої влади виконується самостійно поза прямого втручання Рахункової палати. Остання враховує результати внутрішнього аудиту при здійсненні власних перевірок, аналізує діяльність Державної аудиторської служби як

урядової установи, не втручаючись в її внутрішній розпорядок. У сферу компетенції Державної аудиторської служби мають входити й органи внутрішнього відомчого аудиту, але на засадах професійного нагляду, а не прямого підпорядкування.

INTOSAI розробила Міжнародні стандарти вищих органів фінансового контролю (ISSAI), які містять професійні стандарти і керівні принципи найкращої практики для аудиторів державного сектора, офіційно уповноважених і схвалених Міжнародною організацією вищих органів фінансового контролю.

У відповідності з девізом INTOSAI «*Experientia mutua omnibusprodest*» (що можна перекласти як «Взаємний досвід корисний усім») відбувається обмін досвідом між членами INTOSAI, результатом чого є гарантія, що державний фінансовий контроль безперервно прогресує разом із новими розробками з питань контролю.

Офіційними мовами INTOSAI є арабська, англійська, французька, німецька та іспанська.

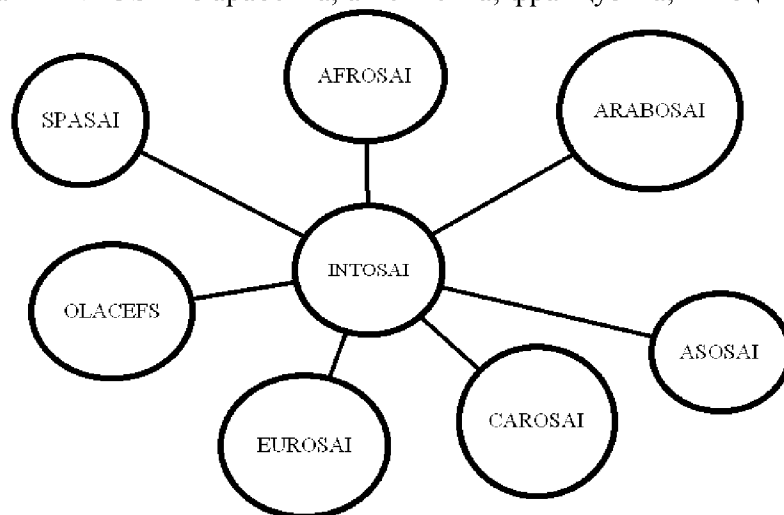

Рис.2. Глобальна система наднаціональних інститутів із державного фінансового контролю

Мета регіональних організації вищих органів фінансового контролю у забезпеченні просування цілей INTOSAI на регіональному рівні, зокрема:

- AFROSAI: Організація вищих органів фінансового контролю африканських країн (створена у 1976 році);
- ARABOSAI: Організація вищих органів фінансового контролю країн арабського світу (створена у 1976 році);
- ASOSAI: Азійська організація вищих органів контролю державних фінансів (створена у 1978 році);
- CAROSAI: Організація вищих органів фінансового контролю країн Карибського регіону (створена у 1988 році);
- EUROSAI: Європейська організація вищих органів фінансового контролю (створена у 1990 році);
- OLACEFS: Організація вищих органів фінансового контролю країн Латинської Америки (створена у 1965 році);
- SPASAI: Організація вищих органів фінансового контролю країн Південно-тихоокеанського регіону (створена у 1987 році).

Лімська декларація закладає принципи функціонування державного фінансового контролю, зокрема:

1. Контроль – це метод державного регулювання що направлений на виявлення усунення порушень, та загально прийнятих стандартів з метою виявлення порушень на ранніх стадіях та прийняття відповідних рішень що до виявлених порушень, а в деяких випадках притягнення до відповідальності винних, запобігання та скорочення витрат у майбутньому.

2. Контролюючі органи ефективно та максимально спрямовані на результат в тих випадках коли вони майже повністю захищені від стороннього впливу.

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ

Сучасний стан фінансового забезпечення перевезень громадським транспортом вимагає застосування нових інструментів у вирішенні ряду проблем з якими стикаються підприємства транспортної галузі. Тому важливо збалансувати відносини в системі «держава – регіональна влада – суб'єкт господарювання».

Реалізація інноваційних проектів транспортної галузі не повинна ставати тягарем для держави. Інноваційно-привабливим механізмом залучення приватних інвестицій є державно-приватне партнерство. Досвід функціонування фінансового забезпечення через взаємодію держави та приватних транспортних підприємств використовують у всьому світі.

Вивченням питань державно-приватного партнерства займалися зарубіжні та вітчизняні науковці. Зокрема, Делмон Д.Дж., Горобінська І., Пашенко Ю., Богомазов В., Бойко О., Вінник О., Максимов В.

Питанню ефективного розвитку транспортної галузі присвячена значна кількість досліджень вітчизняних та закордонних вчених. Але вивчення державно-приватного партнерства транспортної галузі не отримало достатнього висвітлення в наукових джерелах і потребує подальшого дослідження.

Джерелом регулювання державно-приватного партнерства є Закон України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI, який набрав чинності 31.10.2010 р. і визначив організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів із приватними партнерами основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі. Другим документом, щодо регулювання державно-приватного партнерства є розпорядження Кабінету Міністрів України в 2013 році «Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 роки».

Важливим стратегічним документом у визначенні пріоритетних напрямків розвитку транспортної галузі є Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 430-р. «Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року».

Головними напрямками вдосконалення функціонування та фінансового забезпечення транспортної галузі згідно стратегії до 2030 року є:

- 1) ефективність державного управління транспортним сектором;
- 2) надання якісних та ефективних послуг перевезень;
- 3) забезпечення сталого фінансування транспорту;
- 4) обсяг інвестицій для забезпечення сталого розвитку міського транспорту оцінено у 13,5 млрд. євро до 2030 року.

Загальними проблемами, що потребують розв'язання відповідно до Національної транспортної стратегії України – це брак фінансування транспортної галузі та недосконала фіскальна політика, що призводить до відпливу коштів з підприємств транспортної галузі; недостатній рівень фінансування розвитку об'єктів транспортної інфраструктури для забезпечення сталого зростання обсягу перевезень територією України; низький рівень управління ресурсами та недостатність заходів щодо стабільного розвитку підприємств транспортної галузі; високий рівень зношеності основних фондів (ступінь зносу основних засобів підприємств транспорту та складського господарства у 2014 році – 97,9 відсотка).

Згідно Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року важливу роль у становленні нових підходів до створення потужної інфраструктури країни є тісна взаємодія держави та приватного бізнесу.

Державно-приватне партнерство (далі – ДПП) – співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами-підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам ДПП, визначеним цим Законом.

Державне регулювання транспортної галузі здійснюється через прийняття законів та нормативно-правових актів, загальних для всієї транспортної системи, незалежно від виду транспорту, територіального розташування тих чи інших об'єктів, економічної кон'юнктури, прибутковості або збитковості окремих підприємств і галузей.

Вплив держави на суб'єкти господарювання транспортної галузі здійснюється через:

- використання коштів податкового регулювання;
- пряме встановлення цін на послуги суб'єкта господарювання і обмеження підвищувальних коефіцієнтів, примусове виконання наданих пільг на проїзд;
- конкурентний розподіл державного та регіонального замовлення й відповідних бюджетних дотацій;
- державні замовлення на обслуговування серед приватних підприємців; фінансова підтримка розвитку пасажирського транспорту бюджетами різного рівня, враховуючи компенсацію пільгових поїздок через дотації, субвенції, субсидії тощо.

Фінансове забезпечення транспортної галузі на державному та регіональному рівнях має нестійкий характер, що зумовлює необхідність впровадження фундаментальних змін. Окрім недофінансування, причиною критичного рівня розвитку галузі є технічна відсталість.

Досвід вирішення проблем обмеженого фінансового забезпечення транспортної галузі в багатьох країнах пов'язують з впровадженням механізму ДПП. Сучасний стан галузі не відповідає вимогам реалізації нового європейського курсу в повному обсязі.

Необхідним є збільшення ефективності та конкурентоспроможності транспортної галузі, вдосконалення правового механізму державно-приватного партнерства, посилення взаємодії між державним та приватним сектором, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, проведення необхідних реформ, у тому числі запровадження децентралізації, особливо шляхом скоординованих ініціатив державної політики. Наведені принципи забезпечать міцну основу сталого розвитку транспортної галузі та створення вільного та конкурентного ринку транспортних послуг.

Реалізація ДПП в транспортній галузі на регіональному рівні має здійснюватися через фінансове забезпечення з місцевих бюджетів. Органи місцевого самоврядування повинні отримати можливість приймати рішення, щодо реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Впровадження проектів ДПП в транспортній галузі супроводжується певними ризиками, проте механізм партнерства держави та приватного бізнесу має більше переваг і успіх в реалізації інвестиційних проектів.

Для створення сприятливих умов впровадження ефективного ДПП в транспортній галузі України існує ряд перешкод.

- оформлення та отримання дозвільної документації на реалізацію проекту ДПП через надмірну бюрократію;
- відсутність методології надання державної підтримки в рамках реалізації проектів, через низьку кількість впроваджених українських проектів ДПП в цілому;
- дефіцит бюджетних коштів та складність механізму надання державної підтримки;
- невідповідність форм і принципів ДПП міжнародним стандартам;
- обмеженість в отриманні державних гарантій в реалізації проектів ДПП на регіональному рівні;
- значна частина коштів для поліпшення транспортної галузі очікується від міжнародних фінансових інститутів, що уповільнює процес впровадження ДПП.

Отже, впровадження механізму взаємодії «держава – регіональна влада – суб'єкт господарювання» в транспортній галузі через ДПП має ряд перешкод. Але партнерство держави та бізнесу – це один із шляхів забезпечення сталого розвитку інфраструктури України.

УДК 338.48

Власенко В.Ю.
студентка
Красномовець В.А.
к.е.н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ФІНАНСУВАННЯ РЕСТОРАННОГО СЕКТОРУ ІНСТРУМЕНТАМИ ГРОМАДСЬКОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ

Фінансове забезпечення – це формування цільових грошових фондів господарюючих суб'єктів у достатньому розмірі та їх ефективне використання. Воно здійснюється у таких формах:

- самофінансування (фінансування діяльності суб'єкта господарювання за рахунок власних фінансових ресурсів);
- бюджетне фінансування (надання коштів з бюджету на безповоротних засадах);
- кредитування (надання коштів на принципах поворотності, платності, терміновості, забезпеченості та цільового використання);
- оренда (передача майна у користування на визначений угодою термін і за певну плату);
- інвестування (вкладання коштів у певні об'єкти з метою отримання додаткового доходу) [2, 111].

Втім, серед наведених класичних форм фінансового забезпечення не виокремлено ще одного підходу – фінансування господарюючих об'єктів силами та фінансами громад. В сучасних умовах децентралізації економіки воно набуває особливого значення на макрорівні. Втім, мають місце і випадки, коли фінансові ресурси громад формуються силами самих громадян певного регіону чи міста.

Прикладом подібного формату фінансування є ресторан «Urban space», що розташований у місті Івано-Франківськ. Ресторан «Urban Space 100» було відкрито 27 грудня 2014 року. Ідея громадського ресторану належить платформі «Тепле Місто». Управління закладом здійснює компанія «23 ресторани».

Форматом даного ресторану є створення платформи, де можна не лише поїсти, а й організувати власну презентацію, обговорити ідеї, знайти однодумців. А ще почитати книгу або придбати щось у крамниці. Студія Urban Space Radio, медіа про сучасну культуру та урбаністику, також розташована тут. Це своєрідне місце зустрічі пасіонаріїв – тих, хто вважає, що місто має бути комфортним для життя: зеленим, технологічним, відповідним до інтересів громади.

Головна ідея ресторану – це створити громадський ресторан у форматі Urban Space, що стане успішним прикладом об'єднання громади навколо спільної ідеї. Унікальність проекту у тому, що засновниками є 100 соціально активних людей, які вклали власні кошти у розмірі 1000 дол. в реалізацію проекту, яких об'єднує ідея якісного розвитку міського простору. А також в тому, що 80 % прибутку ресторану направлено винятково на реалізацію громадських проектів. Ресторан працює та генерує прибуток, який направляється винятково на реалізацію громадських проектів, що розвивають міське середовище Івано-Франківська. Рішення про те, які проекти підтримати, приймають засновники проекту.

Цілями даної форми організації є:

– створення прозорого цільового фонду, призначеного для фінансування соціальних проектів та стартапів, спрямованих на розвиток міста;

– створення фізичного майданчика для активізації проактивного кластера міста, що дає імпульс ініціативам та зберігає динаміку їх розвитку;

– об'єднання 100 людей практичного інтелекту, готових інвестувати у проект та розподіляти кошти на фінансування інших ініціатив.

Операційне управління «Urban Space 100» забезпечує управлінська компанія, яка за необхідності може змінюватись.

І в завершення можна сказати, що завдяки активним мешканцям, які долучаються до розвитку міста (в тому числі меценати таких соціальних проектів, як Urban Space 100), у Івано-Франківську розвивається активна спільнота, створюються нові ініціативи, виникають спільні ідеї, а тепер з'явився потенційний донор у вигляді громадського ресторану для фінансування соціальних проектів міста. Важливо дати імпульс ініціативі та тримати динаміку її розвитку відкрито та якісно. Люди будуть об'єднуватись навколо тих ідей, які здатні створювати нові можливості.

Список використаних джерел:

1. Сайт ресторану «Urban Space 100» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://urbanspace.if.ua/>

2. Маначинська Ю.А. Визначення фінансового результату в умовах комплексного характеру готельних послуг [Електронний ресурс] / Ю.А. Маначинська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4. – С.110–114. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2011_4_25

УДК 631 (477)

Гордієнко В.О.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Університет митної справи та фінансів
Борвінко Е.В.
к.м.н., доцент кафедри соціальної медицини,
організації і управління охороною здоров'я
Дніпропетровська медична академія

ЧИ ВАРТО БУТИ АГРАРНОЮ СУПЕРДЕРЖАВОЮ?

В суспільстві України існує думка що за рахунок розвитку АПК можливо подолання спаду економіки. Таку ж економічну політику рекомендують Україні і західні політики. Так посол США в Україні Джефрі Пайетт висловився про потенціал України: «Україна – один з найбільших виробників сільгосппродукції в світі, але вона повинна стати сільськогосподарською супердержавою».

Зробимо допущення – Україна, попри все, становиться аграрною супердержавою. Чи забезпечить АПК соціально-економічний розвиток держави? Двадцятка розвинутих країн світу – це країни, ВВП яких перевищує 1 триліон доларів США, що приблизно у 10 разів більше, ніж зараз в Україні. І природно зрозуміти яким чином ці країни досягли цього рівня. Для цього слід дослідити і порівняти макроструктури економік провідних країн і України. Макроструктури країн світу досліджуються за сегментами: промисловість, сільське господарство, послуги. Порівняльний аналіз макроструктури економіки України і США представлено в табл. 1 (див. табл. 1).

В макроструктурі провідних країн доля АПК складає близько 1 %. Таким чином їх високий соціально-економічний рівень досягнуто не за рахунок розвитку АПК. В світі в цілому цей показник складає близько 3 %, а країнах ЄС 1,6 %.

Макроструктури економіки України і США

Макроструктура економіки	Україна	США
Послуги	58,2	80,2
Сільське господарство	14	0,9
Промисловість	27,8	18,9

На сьогодні АПК забезпечує 14 % ВВП країни і приносить більше третини доходів від експорту. По суті, зараз АПК це та частина нашої економіки, яка постачає найбільше валютних надходжень на внутрішній ринок. Агротренд наразі такий, що через декілька років доля сільськогосподарської продукції зросте до рівня 15–17 % ВВП. Але слід зазначити що така висока доля продукції АПК характерна для дуже бідних країн.

Тенденції економіки провідних країн світу наразі такі, що галузі матеріального виробництва, тобто галузі, де виготовляються матеріально-речові вироби, склали лише третину ВВП. А галузі, що забезпечують усі різноманітні види послуг, включаючи торгіві, фінансово-банківські, транспортні, комунікаційні, комунальні та інші, підвищили свою частку до 70 %. Феномен сфери послуг – це явище суспільства, яке вступило в постіндустріальну еру свого розвитку, коли роль людського фактора багаторазово зростає і все більшого значення набуває обслуговування людини, від здоров'я, освіти і креативності якої залежить науковий потенціал країни, що став вирішальним аргументом у суперечках держав за лідерство в сучасному світі. Результат проведених досліджень було представлено у вигляді SWOT-аналізу перспектив розвитку АПК України (табл. 2).

Таблиця 2

SWOT-аналіз перспектив розвитку АПК

Середовище	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішнє	1. Площа. 2. Природно-кліматичні умови. 3. Забезпеченість населення основними видами продовольства. 4. Динаміка експорту сільськогосподарської продукції.	1. Падіння кількості голів великої рогатої худоби у 6,7 рази і свиней у 3 рази. 2. Падіння виробництва продукції хімічної промисловості України для сільського господарства. 3. Падіння виробництва машинобудівної промисловості України для сільського господарства. 4. Падіння переробки продукції АПК і внутрішнього споживання. 5. Тренд розвитку сільського господарства в в напрямку виробництва проміжної продукції з меншою добавленою вартістю і з орієнтацією АПК на її експорт. 6. Тренд розвитку сільського господарства в в напрямку виробництва соняшника (зростання у 5,3 рази). 7. Падіння енергетичних потужностей в сільськогосподарських підприємствах у 1,3 рази.
Зовнішнє	1. Попит на продукцію рослинництва. 2. Попит на чисту продукцію.	1. Незначний рівень прямих інвестицій. 2. Замалі квоти до країн ЄС. 3. Стандарти на продукцію АПК.

Підводячи підсумки системного дослідження АПК за допомогою SWOT-аналізу можна констатувати що позитивний агротренд урожайності зернових та зернобобових культур в Україні не збережеться. У кращому разі якщо будуть гарні погодні умови (зокрема кількість опадів) виробництво стабілізується на досягнутому рівні. Натомість для підвищення ефективності АПК по-перше потрібно поновити тваринництво, виробництво продукції хімічної промисловості та машинобудування для сільського господарства, розвивати переробку і внутрішнє споживання.

А стосовно порад в яких нас просять стати аграрною супердержавою, потрібно вказати на те, що насправді розвинені країни діяли якраз протилежним образом. Частка сільського господарства у ВВП традиційно нижче для країн з більш розвинутою економікою. Для розвинених економік таких як США і Німеччина характерне 1 % сільського господарства у ВВП, тому можливо зробити висновок, що розвиток АПК не може бути локомотивом економіки держави, а зростання обсягів експорту аграрної продукції не слід ставити за пріоритетну мету діяльності Уряду України.

Гриб О.В.
 магістрант кафедри фінансів і кредиту
 Прохорчук Н.О.
 аспірант
 Науковий керівник – Литвинчук І.В.
 к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
 Житомирський державний технологічний університет

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні, які супроводжуються процесами поширення корупції та проявами шахрайства в бюджетній сфері, виникає об'єктивна необхідність у забезпеченні дієвості державного фінансового контролю, який би сприяв законності та раціональності використання коштів і майна, які належать державі. Багато в чому це спричинено тим, що державний фінансовий контроль недостатньо адаптовано до мінливого ринкового середовища, а його дія, яка була ефективною в умовах командно-адміністративної економіки, втратила свою результативність. За для вдосконалення діючої в сучасних умовах системи державного фінансового контролю прийнято ряд нормотворчих документів та запроваджено в практику нове поняття – «внутрішній контроль», який покликаний у майбутньому стати пріоритетною формою державного фінансового контролю і вмістить у собі всі найважливіші напрацювання світової економічної думки в цій сфері. Актуальність процесів реформування системи державного внутрішнього фінансового контролю є обов'язковою складовою підвищення ефективності роботи державного апарату, забезпечення чіткої, системної роботи органів державної влади в бюджетному процесі, що не завжди виконується в частині побудови внутрішнього контролю та забезпечення якості проведення внутрішнього аудиту. Однак процеси реформування системи державного фінансового контролю, пов'язані, передусім, із впровадженням внутрішнього контролю, стикаються зі значною кількістю проблем: відсутністю належного теоретичного підґрунтя, неузгодженістю базових понять, відсутністю методичних розробок щодо практичної реалізації заходів із реформування.

Внутрішній контроль – це комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ [1].

З метою розуміння сутності внутрішнього контролю визначено його основні характеристики (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика внутрішнього контролю

Характерні ознаки	Внутрішній контроль
1	2
Мета	Спостереження за фінансово-господарською діяльністю підприємства для виявлення та аналізу негативних сторін його функціонування, проведення профілактичної роботи і вироблення тактичних рішень.
Об'єкти	Процеси формування та використання фінансових, матеріальних та трудових ресурсів.
Суб'єкти	– Служба внутрішнього контролю. – Працівники різних структурних підрозділів, які виконують контрольні функції (бухгалтерія, фінансовий відділ та інші). – Працівники підприємства, в обов'язки яких безпосередньо не входить контроль, але в силу виробничої необхідності на них покладено контрольні функції. – Працівники, які повинні здійснювати самоконтроль виконаної роботи. – Власники та акціонери, що здійснюють контроль непрямо чи безпосередньо через найманих експертів.
Предмет	Фінансово-господарська діяльність підприємства, установи, організації.

1	2
Функції	– Спостережна – Аналітична – Коригуюча – Прогнозна – Превентивна – Інформаційна (консультації, забезпечення прийняття рішень)
Складові	– Затвердження керівником сукупності внутрішніх документів з внутрішнього контролю (або єдиного документа); – Виконання керівництвом, керівниками структурних підрозділів та працівниками завдань та функцій, включаючи функції щоденного контролю; – Оцінка функціонування системи внутрішнього контролю підрозділом внутрішнього аудиту.
Методи	– Документальні: дослідження документів, камеральні перевірки, нормативно-правове регулювання, групування недоліків. – Організаційні: інвентаризація, ревізія, контрольні заміри, вибіркові та суцільні спостереження, технологічний контроль, експертиза, експеримент, службове розслідування, обстеження. – Розрахунково-аналітичні: економічний аналіз, статистичний аналіз, економіко-математичні методи.
Елементи	– Внутрішнє середовище; – Визначення цілей – Заходи контролю; – Моніторинг; – Інформація та комунікація.

Проаналізувавши наукові статті і літературні джерела, видно, що визначення внутрішнього контролю науковцями трактується по-різному. Найбільш повним вважаємо наступне: внутрішній контроль – це система заходів, визначених управлінським персоналом підприємства та здійснюваних на підприємстві операцій з метою найбільш ефективного використання усіма працівниками своїх обов'язків щодо забезпечення та здійснення господарських операцій.

З розвитком економічних реалій в Україні внутрішній контроль стає невід'ємним засобом управління навчальним закладом державного сектору. Ефективна система внутрішнього контролю у загальноосвітньому навчальному закладі (ЗНЗ) може запобігти нераціональному та нецільовому використанню ресурсів і мінімізувати ризик фінансових порушень під час ревізії фінансово-господарської діяльності державного закладу вищої освіти. Внутрішній контроль у загальноосвітньому навчальному закладі є постійним управлінським процесом, що охоплює усі операції кожної структурної одиниці, забезпечуючи визначення й аналіз ризиків його діяльності для їх попередження (недопущення) чи обмеження [2]. Потрібно пам'ятати про те, що внутрішній контроль повинен бути вбудований в операційні процеси, а не накладатися на них. Внутрішній контроль у ЗНЗ повинен діяти системно, попереджуючи можливі недоліки та відхилення, а не здійснюватися у вигляді окремих контрольних заходів для покарання винних осіб. Успіх у створенні дієвої системи внутрішнього контролю залежатиме від кожного працівника закладу вищої освіти, тому ефективна система внутрішнього контролю може бути сформована лише у разі зацікавлення керівника навчального закладу державного сектору.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України 2018 – Режим доступу: https://urist-ua.net/кодекси/бюджетний_кодекс_україни/
2. Откаленко О.М. Впровадження внутрішнього контролю у вищих навчальних закладах державного сектору // О.М. Откаленко// Економіка і суспільство – Вип. 11 – 2017.

ВЛИЯНИЕ ДЕФЛЯЦИИ И ОТРИЦАТЕЛЬНОЙ УЧЕТНОЙ СТАВКИ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ СТРАНЫ

Учетная ставка – один из монетарных инструментов кредитно-денежной политики, при помощи которого центральным банком осуществляется регулирование стоимости кредитных ресурсов. Учетная ставка является одним из основных инструментов для сдерживания инфляционных процессов в государстве. При повышении учетной ставки, сдерживаются инфляционные процессы, но при этом также снижаются темпы экономического роста. Таким образом, центральные банки, как правило, поднимают учетные ставки в период экономического кризиса, что становится очевидным, исходя из динамики изменения учетной ставки Национального банка Украины (НБУ).

На графике видно, что наибольшая учетная ставка в Украине была в начале 1990-ых годов – в период гиперинфляции (с целью снижения ее темпов) и глубокого экономического спада (в данный период ВВП Украины снизился на 60%). Также повышение учетной ставки в Украине было отмечено в период экономических кризисов 1998–1999; 2008–2009 и 2014–2016 годов.

В краткосрочном периоде, повышение учетной ставки приводит к таким последствиям:

- 1) Рост ставок по депозитам и кредитам;
- 2) рост штрафов и пени в денежном выражении;
- 3) рост платежей по кредитам с плавающими ставками;
- 4) отток инвестиций;
- 5) девальвация денежной единицы.

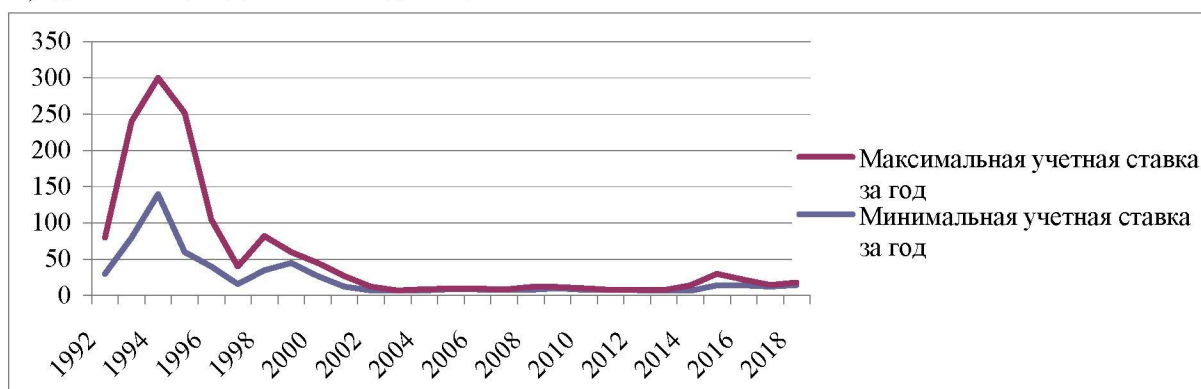

Рис. 1. Учетная ставка в Украине

Источник: Построено автором на основании данных [1]

Следовательно, при понижении учетной ставки, ускоряется экономический рост, а также повышается уровень инфляции. Исходя из этого, низкие учетные ставки (в пределах 0–3 %) отмечаются у большинства развитых государств:

- США – 2,25 %;
- Австралия – 1,5 %;
- Республика Корея – 1,5 %;
- Великобритания – 0,75 %;
- Норвегия – 0,75 % [2].

Тем не менее, даже при очень низких (положительных) учетных ставках под влиянием прочих факторов значительно замедляется экономический рост, снижается инфляция,

которая иногда достигает отрицательных значений (наблюдается процесс, противоположный инфляции – дефляция). В таких условиях очень трудно стимулировать экономический рост государства. Несмотря на крайне низкие кредитные ставки (кредиты становятся доступными для всех), «традиционными методами» невозможно стимулировать инвестиции и, как следствие, экономическое развитие. Это приводит к стагнации экономики (подобная ситуация возникла, в частности, в Японии на рубеже XX–XXI веков, что получило название «Японская экономическая болезнь»).

В последнее время, данная проблема решается путем введения отрицательных учетных ставок. Экономический смысл отрицательных учетных ставок заключается в том, что заемщик, при получении кредита, вместо уплаты процентов, получает бонусы от банка за взятый заем. Вкладчик, в свою очередь, должен доплачивать банку за хранение денег на депозите. Такая политика приводит, прежде всего, к стимулированию кредитов, и, как следствие, к развитию бизнеса с последующим экономическим ростом. На сегодняшний день отрицательную учетную ставку уже ввели несколько наиболее развитых государств мира: Швейцария, Дания, Швеция и Япония.

Учетные ставки данных государств отражены на диаграмме:

Следует отметить, что столь радикальные меры могут привести как к укреплению национальной денежной единицы – ревальвации (Япония), так и к снижению курса национальной денежной единицы – девальвации (Швейцария).

Снижение учетной ставки до отрицательных значений может также привести к различным техническим сбоям (подобный сбой банковских компьютерных систем, которые не предусматривали учетные ставки отрицательных значений, в частности, произошел в Дании).

Кроме того, во многих государствах к учетной ставке привязана доходность государственных облигаций, а в случае введения отрицательной учетной ставки, инвесторы вместо дохода по облигациям, несут за их владение убытки.

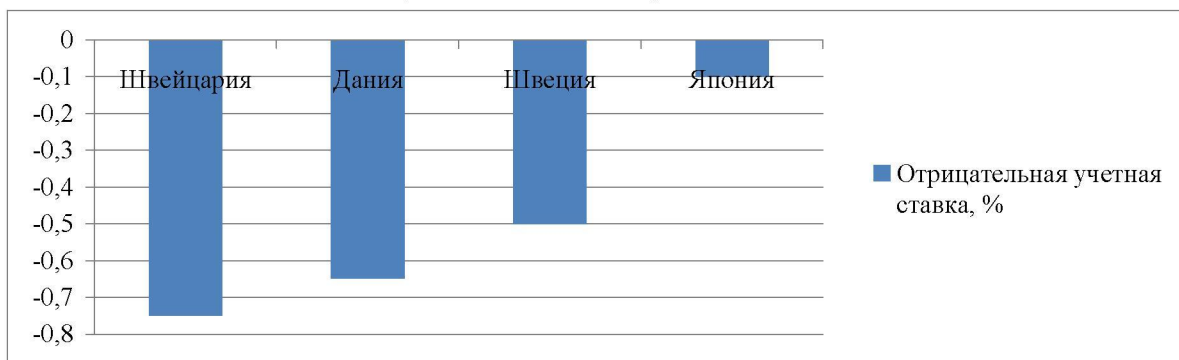

Рис. 2. Отрицательная учетная ставка в различных странах мира

Источник: Построено автором на основании данных [2]

Предполагается, что данная мера является временной, и осуществляется с целью достижения экономического роста, после чего центральный банк обратно должен повысить учетную ставку до положительных значений.

Список использованных источников:

1. Облікова ставка Національного банку України. – Режим доступа: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647

2. Процентная ставка. Список стран. – Режим доступа: <https://ru.tradingeconomics.com/country-list/interest-rate>

Давидович Н.Н.
старший преподаватель кафедры финансов и контроля в сельском хозяйстве
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
(Республика Беларусь)

НАЛОГОВЫЕ КОНСУЛЬТАНТЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Институт налогового консультирования успешно функционирует в большинстве развитых стран мира. Его положительное влияние на развитие бизнеса и налоговый климат неоднократно подтверждено многолетним опытом. В Республике Беларусь необходимость законодательного регулирования деятельности по налоговому консультированию обусловлена сформировавшейся общественной потребностью в развитии цивилизованного рынка консалтинга в данной области, а также в обеспечении на международном уровне высоких стандартов и квалификационных требований, предъявляемых к налоговым консультантам. Наличие института налогового консультирования направлено на создание благоприятных условий для развития бизнеса путем обеспечения повышения защиты интересов граждан и юридических лиц, эффективности налогового администрирования, уменьшения правонарушений и споров, увеличения бизнес-активности в стране.

Что же касается общегосударственного масштаба, налоговое консультирование приблизит Беларусь к международным стандартам налогового обслуживания бизнеса и смягчит инвестиционный климат в стране. Наше государство заинтересовано в инвесторах, а они хотят работать в привычных и понятных для них условиях. Мировое сообщество принимает за норму то, что от лица компании с представителями налоговой инспекции должны вести дискуссию именно налоговые консультанты. Учитывая необходимость ориентироваться во множестве законодательных нюансов для принятия объективных и эффективных решений, требуется участие в диалоге профессионалов.

Принятый в целях обеспечения защиты интересов субъектов хозяйствования в сфере налогообложения и создания правовых основ для осуществления деятельности по налоговому консультированию, Указ № 338 от 19 сентября 2017 года «О налоговом консультировании» регламентирует эту деятельность – налоговое консультирование – как вид предпринимательской деятельности. Согласно данного Указа, статус налогового консультанта присваивает Палата налоговых консультантов (или Министерство по налогам и сборам) посредством включения в Единый реестр налоговых консультантов и выдачи квалификационного аттестата налогового консультанта. Указом предусмотрены определенные основания для включения в Единый реестр налоговых консультантов.

К квалификационному экзамену допускаются лишь граждане: имеющие высшее экономическое или юридическое образование (без четкой специализации) и опыт практической деятельности в области налогообложения не менее 3-х лет; среднее специальное экономическое образование с дополнительной квалификацией специалиста по налогам или сертифицированного бухгалтера и опыт практической деятельности в области налогообложения не менее 7 лет; среднее специальное экономическое образование и опыт практической деятельности в области налогообложения не менее 10 лет.

Также стоит отметить, что аудиторам и юристам в соответствии с Указом не запрещено продолжать выполнять эту же работу учитывая то, что у этой категории лиц другая направленность. Согласно Указа выделяется класс специалистов, которые могут целенаправленно заниматься налоговым учетом, налоговым консультированием, что позволит удешевить стоимость таких услуг. Стоит учесть что, аудиторы чаще работают с крупными компаниями, а налоговые консультанты работают и с физическими лицами. При этом данный вид услуг полностью добровольен.

Следует отметить, что бухгалтер, аудитор и налоговый консультант хоть и смежные, но разные профессии на рынке труда, и каждая требует соответствующего уровня компетенции

и подготовки. Опытный бухгалтер не только принимает участие в детальном анализе финансово-экономического состояния бизнеса, но и осуществляет налоговое планирование, дает руководителю советы по налогообложению. Однако при этом бухгалтер не несет материальную ответственность, как налоговый консультант. На практике бухгалтер, подстраховывая себя, предпочитает уплатить налоги в большем размере, что приводит как к упущенным возможностям предприятия из-за необоснованного оттока финансовых ресурсов, так и дополнительной работе налоговых инспекций по возврату излишне уплаченных сумм.

Адвокат может специализироваться по налоговым спорам, однако пробелы в знаниях особенностей бухгалтерского и налогового учета значительно сужают область консультирования данного специалиста.

В отличие от аудитора, который подчиняется строгим стандартам и правилам аудиторской деятельности, налоговый консультант смотрит вперед, моделирует разные сценарии развития бизнес-процессов и выполняет расчеты по различным вариантам для оптимизации налогообложения. Кроме того, при предоставлении аудиторами услуг по налоговому консультированию не исключается конфликт интересов между исполнителями и заказчиками, так как один из принципов профессионального поведения аудитора заключается в соблюдении им приоритета общественных интересов, а налоговый консультант осуществляет свою деятельность по поручению и в интересах клиента.

Необходимо подчеркнуть, что налоговый консультант не имеет полномочий на выполнение функций, связанных с деятельностью аудитора или адвоката, и тем самым не является их прямым конкурентом на рынке консалтинговых услуг. Явное пересечение их деятельности есть только при представлении прав и интересов клиентов по вопросам, связанным с уплатой налогов в государственных и судебных органах. Тем не менее, налоговый консультант скорее схож с адвокатом, чем, скажем, с бухгалтером, так как обязан быть независимым от государства и не разглашать тайну.

Услуги налогового консультанта более специфичны и комплексны: разъяснение налогового законодательства, ведение налогового учета, представление интересов в налоговых, налоговое планирование в текущей и инвестиционной деятельности, судебных и правоохранительных органах и т.д. Налоговые консультанты страхуют профессиональную ответственность и отвечают за ошибки, допущенные в ходе выполнения своих функций. Как инструмент правового, финансового и управленческого содействия хозяйствующим субъектам институт налогового консультирования способствует разрешению проблем применения норм законодательства, созданию делового климата в налоговых отношениях, сокращению коррупции, повышению бизнес-активности.

Оказываемые услуги по налоговому консультированию варьируются от разъяснения налогового законодательства, оптимизации налогов в текущей и инвестиционной деятельности до комплексного налогового обслуживания клиента. Касательно субъектов малого и среднего бизнеса, налоговые консультанты обычно ведут для своих клиентов бухгалтерский и (или) налоговый учет, осуществляют расчет заработной платы, составляют финансовую и налоговую отчетность, что при небольшой численности работников, как правило, экономически выгоднее, чем содержать штатного бухгалтера или специалиста по расчету налогов. Кроме этого, на основании данных экономических показателей предприятия налоговые консультанты способны давать рекомендации руководителям в решении оперативных вопросов в управлении предприятием. В сферу деятельности налогового консультанта входят также вопросы, связанные с экономическим анализом деятельности, проверкой налоговых деклараций (расчетов) по налогам, расчетом налогооблагаемой базы, информированием клиентов о новшествах в налоговом законодательстве, защитой интересов налогоплательщиков в судах и правоохранительных органах по вопросам налоговых правоотношений и т.д.

Воспользоваться услугами налогового консультанта – это исключительно добровольное волеизъявление. Согласно Указа № 338, налоговые консультанты не могут заниматься видами деятельности, несовместимыми с профессией налогового консультанта.

В заключение следует отметить, что Указ направлен на улучшение инвестиционного климата, повышение качества и ответственности за оказание услуг в области налогового обслуживания организаций и физических лиц, эффективности взаимодействия налогоплательщиков с налоговыми органами.

УДК 336.21:63

Дема Д.І.
к.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський національний агроекологічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

В системі оподаткування будь-якої країни земля виступає об'єктом оподаткування. Не є виключенням із цього, і Україна. Земельні відносини в Україні регулюються Земельним кодексом, а система оподаткування землі – Податковим кодексом. Використання землі в Україні є платним, відповідно до ст. 206 Земельного кодексу: за будь-яку земельну ділянку або пай необхідно сплачувати податок. Платниками податку є всі власники земельних ділянок, часток, паїв, а також землекористувачі. Податок на землю – це обов'язковий платіж власників і користувачів земельних ділянок. Відповідно до Податкового кодексу України, плата за землю є частиною місцевого податку на майно і стягується у двох формах: земельний податок (стягується із власників земельних ділянок і земельних паїв та постійних землекористувачів) та орендна плата за користування земельними ділянками, що перебувають у комунальній або державній власності (платять орендарі за користування земельною ділянкою).

Більшість країн світу ефективно використовують оподаткування землі для наповнення бюджетів, особливо місцевих. Разом з тим, дослідження показують, що оподаткування землі не є простою проблемою. Володіння та використання землі потребує пошуку такого механізму її оподаткування, який влаштовує власників і землекористувачів та державу.

Розвиток земельних відносин є предметом дослідження багатьох українських вчених. Зокрема, цій проблемі присвячені праці В. Андрійчука, П. Гайдуцького, А. Даниленка, І. Кириленка, Ю. Лупенка, Б. Пасхавера, П. Саблука, А. Третяка, М. Федорова, О. Ходаківської та ін. Питання, пов'язані з оподаткуванням землі знаходять висвітлення в працях П. Боровика, М. Дем'яненка, В. Жука, П. Лайка, Л. Тулуша та ін.

Оподаткування землі в Україні було передбачено Законом України «Про систему оподаткування» [1], а запроваджено законами «Про плату за землю» [2] та «Про оренду землі» [3]. Слід відмітити, що до реформування колективних та державних сільськогосподарських підприємств в податковому полі об'єктом оподаткування перебувала лише земля. Після реформування земельних відносин значно розширилося податкове поле землі як об'єкту оподаткування, в значній мірі це пов'язано з земельно-орендними відносинами. Необхідність реформування аграрного сектору економіки було визване рядом причин. Одна з них, пов'язана з процесами приватизації, що проводилися в Україні. В перші роки незалежності України більшість міського населення приватизувало житловий фонд та одержали приватизаційні сертифікати на майно підприємств. Сільське населення якби «випало» з процесів приватизації. Враховуючи це, в кінці 90-х років минулого століття було прийнято рішення про реформування аграрного сектору економіки, яке було спрямоване на приватизацію сільським населення землі та іншого майна сільськогосподарських підприємств та виведення аграрного сектору економіки з глибокої кризи. В результаті цього, майже 7 млн. селян одержали в приватну власність земельну частку(пай). Цей процес змінив структуру власності на землю. Так, на 1 червня 2018 року у приватній власності перебувало більше 31 млн. га землі сільськогосподарського призначення або 74,8 %, з якої 15,7 млн. га

перебувало у власності господарств населення [5]. Селяни, одержавши землю в приватну власність могли на свій розсуд її використовувати. В перші роки володіння землею, значна частина селян самостійно її обробляли. Зрозумівши, що це не легкий бізнес, селяни почали об'єднуватися та створювати нові форми сільськогосподарських підприємств. Більшість власників земельних паїв передали їх в оренду. Станом на 1 січня 2018 року в Україні укладено 4,9 млн. договорів оренди земельної частки(паю), із них лише 0,75 млн. з фермерськими господарствами. Більшість договорів оренди укладено на 8–10 років (2,3 млн.) [6]. Звичайно, передавши землю в приватну власність, держава почала шукати механізми, як її оподатковувати. Починаючи з 1 січня 1999 року запроваджується фіксований сільськогосподарський податок (ФСП), який на початковому етапі замінив 12 податків та обов'язкових платежів [4]. Його сплата не залежала від ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств. Платниками цього податку були підприємства в яких виручка від реалізації сільськогосподарської продукції за попередній звітний рік перевищувала 50 % загальної суми валового доходу підприємства, а базою оподаткування було визначено нормативну грошову оцінку 1 га землі. Відмітимо, що нормативну грошову оцінку земельних ділянок здійснюють для визначення обсягу земельного податку, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок, Масово нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення проведено станом на 01.07.1995р. В основу розрахунку покладено рентний дохід, який створюється при виробництві зернових культур і визначається за даними економічної оцінки земель. Так, середня по Україні нормативна грошова оцінка (НГО) ріллі та перелогів станом на 01.01.2018 року становила 27520 грн. / га. Найбільша НГО – у Черкаській (33931 грн. / га), Чернівецькій (32991 грн. / га) та Харківській (32549 грн. / га) областях, а найнижча – у Рівненській (22050 грн. / га), Волинській (21607 грн. / га) та Житомирській (21165 грн. / га) [6]. В результаті зростання НГО землі зросли надходження ФСП в розрахунку на одиницю площі. Так, на момент запровадження ФСП його розмір в розрахунку на 1 гектар сільськогосподарських земель становив, 6 грн., то в 2017 році – 249 грн. В механізмі адміністрування ФСП відбувається ряд інших змін. Зокрема, його включають в склад єдиного податку (4 група платників). Дещо змінено і вимоги до його платників. В даний час його платниками можуть бути сільськогосподарські підприємства, в яких частка доходу від сільськогосподарської діяльності за попередній податковий рік становить не менше 75 % проти 50 % раніше. В 2018 р. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств» в земельне оподаткування було внесено цілий ряд змін, які значно збільшать надходження від земель [7]. Зокрема, цей Закон надає право створювати сімейні фермерські господарства з набуттям статусу фізичної особи-підприємця, що дозволить залучити в податкове поле значні площі сільськогосподарських угідь, які знаходяться у власності господарств населення. Також встановлено, що податок на доходи фізичних осіб з орендної плати за земельні ділянки (паї) буде зараховуватися до місцевих бюджетів за місцезнаходженням земельних ділянок. Це, на нашу думку, дозволить вивести з «тіні» значну кількість земельних ділянок, зокрема, ділянок від умерлої спадщини.

Розвиток земельно-орендних відносин показує, що сьогодні земельні ділянки сільськогосподарського призначення знаходяться у користуванні багатьох категорій землекористувачів: особистих селянських господарствах, фермерських господарствах, сільськогосподарських підприємствах, агрохолдингах, об'єднаннях територіальних громад та ін. Відбувається значна кількість транзакцій зі зміною власника або користувача, що вимагає їх врахування в податковому полі України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 р., №1251.
2. Закон України «Про плату за землю» в редакції від 3 липня 1992 р., №2535.
3. Закон України «Про оренду землі» в редакції від 6 жовтня 1998р., №161.
4. Закон України «Про фіксований сільськогосподарський податок» від 17 грудня 1998 р., № 320.

5. Ходаківська О.В. Земельні відносини: пошук балансу інтересів між державним регулюванням та неолібералізмом. / О.В. Ходаківська // Економіка АПК. – 2018. – № 6. – С. 5–15.

6. Моніторинг земельних відносин в Україні: 2016–2017рр. Статистичний щорічник.

7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств» від 10 липня 2018 р., № 2497.

УДК 658.15

Дзень В.О.
студентка
Красномовець В.А.
к.е.н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ФІНАНСОВІ СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ФРАНЧАЙЗИНГОВОГО ТИПУ

Статистика свідчить: комерційний ризик при відкритті підприємства на основі франчайзингу впятеро менший, ніж при відкритті власного підприємства. Для країни, де ринкові відносини тільки зароджуються, франчайзинг, як різновид готового бізнесу, де франчайзер передає франчайзі свій досвід ведення бізнесу – є ідеальним рішенням. Франчайзинг, в даний час, єдиний, відомий інструмент, що дозволяє підвищити ефективність малого бізнесу. Він дає можливість об'єднати переваги малого і крупного бізнесу.

Сприяння закріпленню на ринку. Слід зазначити, що ця ознака визначає одну з найважливіших цілей франчайзингу. Обидві сторони – франчайзер і франчайзі – об'єднуються в рамках єдиної франчайзингової системи, дістають додаткову можливість для розширення ринку:

– франчайзі проникають на новий для себе ринок, використовуючи потенціал і привабливість товару, наданого франчайзером, як правило, добре відомого споживачеві;

– франчайзер, привертаючи нових франчайзі, отримує нові ринки збуту.

Таким чином, обидві сторони мають можливість розширення і закріплення ринку, причому, як правило, більшою мірою, ніж це зміг би зробити кожен з них окремо.

У франчайзингу беруть участь щонайменше дві сторони, між якими укладається договір франчайзингу (франшиза).

Перша сторона – франчайзер (франшизодатель, правовласник, ліцензіар, franchisor). Франчайзером є крупна фірма (корпорація), що має широко відому торгову марку і імідж на споживчому ринку. Ця фірма надає іншій стороні (франчайзі), відшкодувальне право діяти на заздалегідь обумовлених умовах і на певний термін на ринку від імені франчайзера і під його торговою маркою. Франчайзер в системі завжди один.

Друга сторона – франчайзі (франшизоотримувач, франчайзіат, fransisee). Франчайзі є, як правило, мала фірма або підприємець, (юридична або фізична особа) що набуває (на відшкодувальній основі) у франчайзера виняткового права на ведення комерційної діяльності від його імені під його торговою маркою. Франчайзі може бути декілька в одній франчайзингової системі.

Франчайзинг, як і будь-який вид підприємницької діяльності, заснований, з одного боку, на прагненні суб'єктів цього бізнесу отримувати і збільшувати свій прибуток. У той час, як і будь-яка діяльність, франчайзинг вимагає певних витрат, які необхідно покривати, а для цього необхідно отримувати дохід, а за бажання розширювати бізнес-прибуток. Іншими словами, для ведення даної підприємницької діяльності, потрібні фінансові ресурси у всіх формах їх прояву.

Зрозуміло, що фінансові потоки, які складаються з доходів і витрат, у суб'єктів франчайзингу (франчайзера і франчайзі) – різні.

Доходи франчайзера складаються з платежів, які здійснюють франчайзі для забезпечення діяльності франчайзера. Ці платежі, складаються з чотирьох основних складових, як обов'язкових, так і договірних. Обов'язкові платежі здійснюються відповідно до франчайзингового договору, а договірні тільки при наданні додаткових, обумовлених франшизою, послуг.

У франчайзі своя система доходів і витрат. Основним і, найчастіше, єдиним джерелом доходів є реалізація товару. Всі його платежі, у тому числі і франчайзеру, його поточні витрати, інвестиції повинні покриватися і окупатися за рахунок цього джерела доходу.

Збільшення доходів відбувається за таких причин:

- франчайзі отримує відомий споживачеві товар, що продається під відомою маркою і легко ним впізнаний;

- споживач ототожнює франчайзі з виробником і упевнений в тому, що товар якісний, відповідає встановленому стандарту;

- споживач упевнений, що він отримає гарантійне обслуговування і сервісну підтримку не тільки у даного франчайзі, але і у будь-якого іншого;

- франчайзер організовує широку рекламу товару і необхідну маркетингову підтримку;

- франчайзер постійно удосконалює товар, про що інформує споживача через рекламу.

Найважливішим елементом організації системи франчайзингу є те, що збалансованість доходів і витрат франчайзера і франчайзі так, щоб вони покривали доходами свої витрати, отримували прибуток і, як наслідок мали можливість розвиватися.

Будь-яка діяльність здійснюється за рахунок:

- власних фінансових ресурсів суб'єктів діяльності, грошових внесків громадян і юридичних осіб;

- позичкових фінансових коштів (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);

- безоплатних та благодійних внесків, пожертвувань підприємств, установ, організацій і громадян;

- позабюджетних фондів;

- коштів фонду розвитку України, що формується за рахунок відрахувань суб'єктів підприємництва незалежно від форм власності;

- іноземних інвестицій;

- інших джерел, не заборонених законодавством України.

Відповідно до джерел коштів фінансування поділяється на внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє фінансування здійснюється за рахунок коштів, одержаних від діяльності самого підприємства: прибуток, амортизаційні відрахування, виручка від продажу чи здачі в оренду майна. Зовнішнє фінансування використовує кошти, не пов'язані з діяльністю підприємства: внески власників у статутний фонд, кредит, зобов'язання боржників, державні субсидії тощо.

Також розрізняють фінансування за рахунок власних і залучених коштів. Важливою формою фінансування є кредит – платне надання грошей або інших цінностей у борг на певний час. Залучення кредитних коштів розширює фінансові можливості підприємства, але одночасно створює ризик, пов'язаний із необхідністю повернення боргів у майбутньому і сплати відсотків за користування позиченими коштами.

Отже, для малих підприємств і індивідуальних підприємців франчайзинг надає в розпорядження стабільний дохідний бізнес, для відомих фірм і компаній – можливість розширити й утримати свої позиції на ринку. Важливим моментом є вибір типу франчайзингу, що залежить від конкретних умов та ситуацій, адже кожен тип характеризується своїми особливостями застосування та має різний результат.

Список використаних джерел:

1. Татомир І.Л. Франчайзинг – ефективний інструмент реалізації освітніх продуктів та послуг на внутрішніх і зовнішніх ринках [Електронний ресурс] / Татомир І.Л. // Науковий

вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.8. – С. 272–277. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2014_24.8_45

2. Босак І.П. Франчайзинг як форма організації підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / І.П. Босак // Наукові записки Української академії друкарства. – 2014. – № 4. – С. 93–97. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2014_4_16

УДК 336.226.12

Довгалюк В.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Соціальний захист населення є запорукою стабільного функціонування суспільства та економіки в цілому. Розвиток саме системи соціального захисту сприяє зниженню рівня бідності, що позитивно впливає на економічну складову державної політики. Сьогодні постає питання фінансового забезпечення соціального захисту населення, що є проблемним через кризову економічну та демографічну ситуацію в країні. Існуюча державна політика у сфері соціального захисту провокує розбалансування фінансових ресурсів держави.

Система планування бюджетних коштів на забезпечення соціальних державних програм не враховує чисельність верств населення, які дійсно потребують допомоги. Ця система не може врахувати реальної потреби суспільства у соціальній допомозі, а державні фінанси, відповідно, не можуть дотриматись принципу цільового використання бюджетних коштів. Тобто проблема соціальної нерівності населення не зникає, а лише провокує дослідження у її вирішенні.

Понад 60 % видатків зведеного бюджету України спрямовано на соціальний захист пенсіонерів, а решта – на соціальних захист сімей, дітей та молоді. Хоча за останні роки відмічається динамічне зростання соціальних виплат у системі недержавного соціального страхування (договорів страхування життя – на 50–60 %, договорів особистого страхування – 5–10 %, НПФ – 30–40 %).

Якщо аналізувати динаміку соціальних виплат на душу населення в Україні у дол. США за чинним обмінним курсом, то починаючи з 2013 р. вони знизились майже на 85 %. Це свідчить про те, що не дивлячись на високу частку соціальних виплат у ВВП, їх абсолютний розмір є дуже низьким порівняно з країнами ЄС.

Звісно, ВВП є єдиним джерелом фінансових ресурсів для соціального захисту населення. Вітчизняним науковцем Мальованим М.І. дуже влучно було зображено схему розподілу та перерозподілу ВВП України та на основі цього – формування фінансових ресурсів на соціальні цілі (Мальований М.І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія, 2016, С. 197). Порівнюючи джерела фінансування соціального захисту населення в різних країнах, можна відмітити неоднозначність їх превалювання. Але однозначно, поміж усіх джерел, переважну роль відіграють державні кошти, які формуються на основі податкових надходжень та внесків від працівників та роботодавців в обов'язковому або добровільному порядку у фонди соціального страхування, а також приватні кошти, які формуються через недержавні фінансовими організаціями.

Україна, як країна із нестабільною демографічною ситуацією, потребує більш ефективний механізм соціального захисту. Помітно, що в останні роки, з метою фінансової стійкості системи соціального захисту проводиться її реформування за рахунок розширення страхових

відносин. Однак, незмінними перешкодами для реалізації нових фінансових та соціальних програм є з одного боку негативна демографічна ситуація в країні, з іншого – зростання пільгових категорій населення, а також з одного боку – постійне зростання дефіциту Пенсійного фонду України, а з іншого – недовіра та фінансова необізнаність населення у перевагах недержавної пенсійної системи.

Державна система фінансування соціальних виплат є ключовою для загальної системи соціального захисту України. Але не дивлячись і вдалу закордонну практику, на сьогодні для України цього не достатньо. Шукаючи додаткові шляхи залучення нових джерел фінансування, державі потрібно спочатку удосконалити ринок фінансових послуг, який би забезпечив реалізацію накопичувального принципу пенсійного забезпечення. Держава повинна бути гарантом виконання не лише своїх зобов'язань перед соціально-незахищеними верствами населення, але й – зобов'язань фінансових організацій (НПФ).

УДК 336

Дурицька Т.О.
студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

ІНДУСТРІАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЧИ ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ?

Економічна наука не стоїть на місці, а постійно розвивається. І на сьогоднішній день гостро стоїть питання переходу від індустріальної економіки до економіки знань.

Індустріальна економіка зосереджена на потужних технологіях, які вже досягли великого розвитку і здатні контролювати не лише навколишнє середовище, а й, в окремих випадках, починають загрожувати існуванню навколишнього середовища, так і суспільства в цілому. Виробництво продукції набуває масового і стандартизованого характеру. В індустріальній економіці основним видом капіталу стає грошовий капітал, який потрібен для закупівлі знарядь праці і нові способи його акумуляції. Знаряддя праці кожного разу стають ще складнішими, а праця стає ще більш спеціалізованою і вимагає ще вищого рівня підготовки. Поряд з ринком сировини і готової продукції з'являється ринок праці. Кваліфікований ремісник, що є виступає характерною рисою індустріальної економіки, витісняється спеціалізованим робітником, який виконує за допомогою машин стандартних операцій. Організація і управління економікою відбувається за допомогою складних інститутів: держави, права ринку, фабрик, корпорацій, тощо.

Даний вид економіки, як правило, розвивається помірними темпами – в силу відносно високої стабільності технологічних стандартів і способів виробництва. Окупність бізнесів не дуже оперативна, обсяг ВВП – достатній, але не характеризується видатними показниками, стійкість господарства може бути різною – залежно від особливостей організації виробництва в конкретній державі. В даному типі економіки зростає роль держави, яка мусить узяти на себе частину витрат для забезпечення технічного процесу і зменшення ризику підприємств від його запровадження. Тобто саме техніка визначає всю економічну структуру суспільства.

Із розвитком технології знання перетворюються у безпосередню виробничу силу суспільства. Економіка перестає бути індустріальною, тобто пов'язаною із видобуванням і переробкою сировини – все більша частина переходить у сферу обслуговування. Розвиваються як виробничі (фінансові, банківські, страхові і т. д.), так і невиробничі послуги (наука, освіта, охорона здоров'я, культура, тризм).

Нові інформаційні технології створили нові умови для зародження нового суспільства, визначальним фактором якого є знання. Економіка, заснована на знаннях забезпечує

визначення, виробництво, передачу, трансформування, розповсюдження та використання інформації задля розвитку особистості.

Суспільство знань відрізняється від свого попередника створенням можливостей для людського розвитку. Як було зазначено на «Світовому саміті з приводу розвитку інформаційного суспільства»: «... концепція економіки, оснований на знаннях є більш принагідна та потрібна навіть чим ідея технологізації, яка завжди домінує на економічних дебатах. Ідея технологізації та комп'ютеризації наголошує на глобальному пануванні цифрових технологій на планеті, що є без всякого сумніву надзвичайно важливим, але не є останньою інстанцією...» [4]. Із даного вислову можна зробити висновок, що глобальне інформаційне суспільство є основою для розвитку суспільства, оснований на знаннях яке і є основною заміною індустріального суспільства.

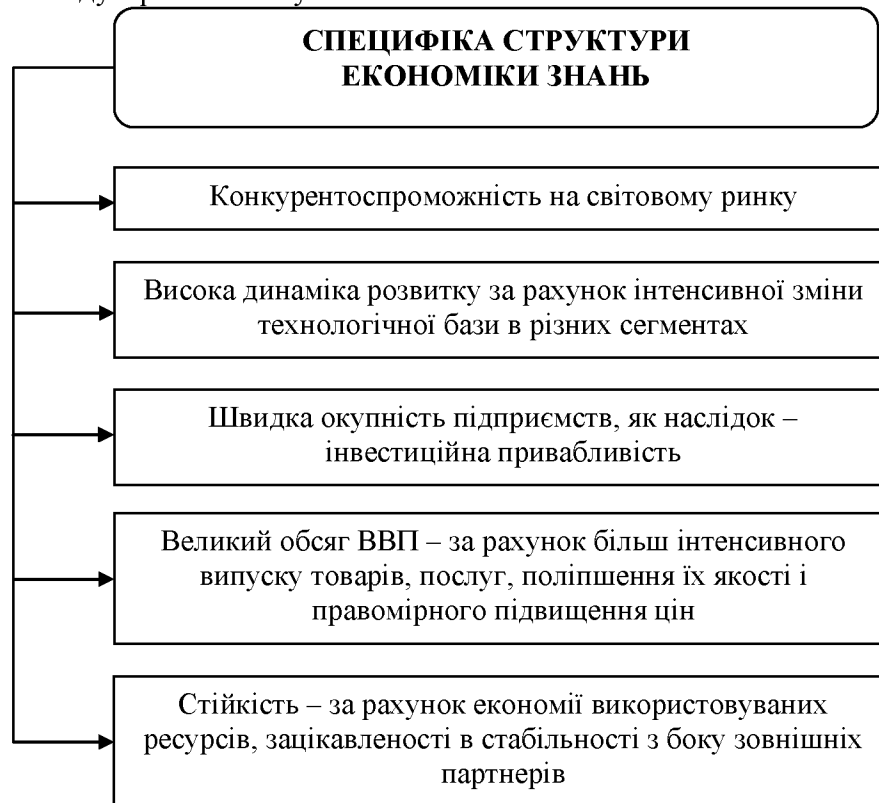

Рис. 1. Специфіка структури економіки знань

За визначенням економіка, основана на знаннях не може бути лише інформаційною економікою. Основним стрижнем нової економічної формації є ідея навчання на протязі всього життя, яке оберне критичне сприйняття дійсності і дозволить суспільству поглинути той масив інформації, який постійно створюється. Ідея навчання повинна проникнути на всі стадії суспільної свідомості і створити нову модель організації як робочого так і вільного часу.

Процес побудови економіки знань тісно пов'язаний із глобалізацією світової економіки. Знання є найбільш автономним, портативним та швидко доступним фактором виробництва, що передбачає їх глобальний аспект. Вони не можуть бути прив'язаними до одного місця, а з розвитком різних комунікацій легко передаються та споживаються в будь-яком куточку землі.

Вивчення цих двох типів економічної науки, можна зробити висновок – головна відмінність індустріальної економіки від економіки знань полягає в тому, що за індустріальної економіки суб'єкти господарювання спрямовані на стабільне виробництво товарів та забезпечення попиту на них; за економіки знань система господарювання характеризується пріоритетом інновацій та за рахунок цього забезпечується зростання добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Іванова В.В. «Інформація та розвиток економіки знань» – Режим доступу: сайт (дата звернення: 02.11.2018).
2. Комендант О.В. «Індустріальна економіка та економіка, основана на знаннях: основні відмінності» – Режим доступу: сайт (дата звернення: 03.11.2018).
3. Крапивний І.В. «Теорії індустріального економічного розвитку» – Режим доступу: сайт (дата звернення: 03.11.2018).
4. African Information Society Initiative. 2003. Towards an Information Society in Africa. The Case for National Policies. AISI. (<http://www.uneca.org/aisi/>).

УДК 338.436.33 (476)

Засемчук Н.А.
преподаватель
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
(Республика Беларусь)

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПОДХОДОВ ПОДДЕРЖКИ ОРГАНИЗАЦИЙ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В последние годы агропромышленный комплекс Республики Беларусь добился значительных успехов в качестве и объеме выпускаемой продукции. Высокий уровень и оптимистичные темпы развития производства обусловлены в том числе и действующими в Беларуси мерами бюджетной поддержки. Однако в целом положительную картину портят долги профильных предприятий, а также очень высокий для страны уровень дотаций отрасли. Хронические проблемы ряда сельскохозяйственных организаций вынуждают выработать новые подходы в функционировании АПК.

Бюджетная поддержка АПК осуществляется с учетом норм Указа Президента Республики Беларусь от 17 июля 2014 г. № 347 «О государственной аграрной политике», которым унифицированы подходы по оказанию государственной поддержки АПК в соответствии с принятыми Республикой Беларусь обязательствами в рамках Договора о Евразийском экономическом союзе и сложившейся практикой ВТО. Бюджетные средства направляются на финансирование мероприятий государственных программ в агропромышленном комплексе.

С 2016 г. поддержка АПК осуществляется в рамках Государственной программы развития аграрного бизнеса в Республике Беларусь на 2016–2020 гг. В ее рамках предполагается реализация 12 подпрограмм, в которых определены мероприятия, сроки их реализации, объемы и источники финансирования с разбивкой по задачам, заказчикам и годам реализации.

По предварительной оценке, объем бюджетных средств, предоставленных в 2017 г. на развитие АПК, составил около 1,6 млрд. руб., при этом практически половина этой суммы – средства республиканского бюджета. Около трети общего объема поддержки направлено на компенсацию потерь банков при выдаче льготных кредитов субъектам АПК, что связано с высокими процентными ставками на кредитном рынке.

Порядка 80 % средств, выделяемых отрасли из республиканского бюджета, планируется направить на финансирование общегосударственных мероприятий, к которым относятся, в том числе: компенсация потерь банков, расходы на уплату страховых взносов, противоэпизоотические мероприятия, реализация в НАН Республики Беларусь пилотных инновационных объектов по разработке новейших перспективных технологий, машин и оборудования для АПК. Помимо этого аграриям оказываются и косвенные меры поддержки в виде предоставления гарантий исполнения обязательств, налоговых льгот, отсрочки и рассрочки по платежам в бюджет. Что касается более ранних периодов, то в 2015 г. на развитие АПК было выделено около 1,8 млрд. руб., в 2016 – 2 млрд. руб.

Бюджетная поддержка в дальнейшем будет направлена на усиление ее целевого характера, в частности, на укрепление базовых условий для ведения сельскохозяйственного производства. А именно, на выполнение мелиоративных работ, известкование кислых почв, страхование сельскохозяйственных культур, на противоэпизоотические и другие мероприятия, что в конечном счете положительно будет сказываться на результативности выделяемых государством средств. Что касается прямых выплат производителям, то они будут осуществляться из местных бюджетов в виде надбавок за реализованную продукцию, что призвано стимулировать ее производство и поставки на переработку с целью последующей реализации продовольственных товаров с высокой добавленной стоимостью. Выплата надбавок за реализацию молока, крупного рогатого скота, тресту льна-долгунца и других видов продукции должна стать основной формой поддержки сельскохозяйственных производителей, на основе которой уже по существу действует механизм поддержки сельхозпредприятий, расположенных в неблагоприятных районах для такого производства.

Помимо бюджетных ассигнований источниками финансирования намечаемых мероприятий будут собственные средства организаций АПК, местных бюджетов (в том числе за счет приватизации объектов госсобственности), инновационные фонды, кредиты банков, спонсорская помощь.

Действительно, якобы чрезмерный объем поддержки аграрной отрасли порой становится темой дискуссий. Но давайте обратимся к опыту наших соседей! Например, в Европейском союзе уровень господдержки составляет около 300 евро (более 330 долл.) на 1 га сельхозугодий. У нас этот показатель в 2016 г. составил около 132 долл., и это с учетом расходов на компенсацию потерь банков (такая мера поддержки для стран ЕС нехарактерна)! Без такой компенсации объем господдержки на 1 га в республике составил всего 89,5 долл. А в 2017 г., по предварительной оценке, он еще меньше – 108 долл. (72 долл. без компенсации потерь банкам).

Нужно отметить, что результаты работы сельскохозяйственных организаций улучшились уже в первый год реализации Государственной программы развития аграрного бизнеса в Республике Беларусь на 2016–2020 гг. Рост выручки от реализации продукции за 2016 г. составил 107,5 % к 2015 г., а рентабельность продаж сложилась на уровне 2,2 % против 0,6 % за 2015 г. Получено 239,6 млн. руб. чистой прибыли при убытках в 2015 г. на сумму 89,6 млн. руб.

Мероприятия по финансовому оздоровлению и реформированию неплатежеспособных сельскохозяйственных организаций осуществлялись также в соответствии с Указами главы государства №253 от 4 июля 2016 г. «О мерах по финансовому оздоровлению сельскохозяйственных организаций», и №268 от 14 июля 2016 г. «О создании и деятельности открытого акционерного общества «Агентство по управлению активами».

В результате этой работы количество убыточных сельскохозяйственных организаций сократилось в 1,3 раза. Число убыточных хозяйств на 1 августа 2018 года составило 134 организации (без учета господдержки конечно их значительно больше), их удельный вес – 9,8 % против 24,9 % за 2017 г.

По словам премьер-министра Республики, Беларусь, постоянная государственная поддержка убыточных организаций, в том числе путем предоставления льготных кредитов, не приводит к финансовому оздоровлению, а, скорее, приучает к неисполнению обязательств и тем самым – к обременению их дополнительными долгами. В результате появляется цепочка неплатежей, затягивающая в себя сельхозпроизводителей, переработку, бюджет и банки.

Чтобы разорвать порочный круг, Министерством сельского хозяйства и продовольствия Республики Беларусь разработан комплексный нормативный правовой акт, который на системной основе создаст для сельскохозяйственных организаций специальный режим финансового оздоровления. Соответствующий документ закреплен Указом Президента Республики Беларусь «О финансовом оздоровлении сельскохозяйственных организаций» от 2 октября 2018 года № 399.

В соответствии с данным документом, в отношении неплатежеспособных сельхозорганизаций исключается проведение процедуры банкротства. Их финансовое

оздоровление будет осуществляться в досудебном порядке – соответствующими полномочиями председателя райисполкома. Указ разрешает таким субъектам хозяйствования увеличить свой уставный фонд в пределах суммы образовавшейся задолженности с передачей акций в собственность кредитора; получать отсрочку по обязательствам на 3 года и рассрочку на 5 лет; снижение ставки по кредитам до 1,5 % годовых, и др. Ожидается что утвержденные механизмы финансового оздоровления позволят обеспечить эффективную работу проблемных организаций АПК.

Таким образом, следует отметить, что в нашей стране аграрному сектору оказывается существенная поддержка. Выработанные подходы должны иметь системный и долгосрочный характер, способствовать сокращению проблемных организаций, создавать условия для эффективной экономики.

УДК 336.58:338

Зеленкова Л.В.
студентка

УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
(Республика Беларусь)

РАЗВИТИЕ ФИНАНСОВ В ГОСУДАРСТВЕННОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

На сегодняшний момент острой проблемой нашего государства является его роль в экономической системе. Эта проблема определяет необходимость изучения функционирования государственного сектора экономики, влияние госсектора на протекания рыночных процессов. Современная действительность дает немало поводов для анализа места и роли государства в экономике.

Финансовая система страны включает финансы государственного сектора управления, нефинансовых корпораций, финансовых учреждений, некоммерческих организаций, обслуживающих домашние хозяйства, и домашних хозяйств.

Государственный сектор – это часть экономики страны, представляющая комплекс хозяйственных объектов, целиком или частично принадлежащих центральным или местным государственным органам, полностью контролируемая государством. В системе государственного регулирования экономик: государственный сектор занимает особое место. С одной стороны, он выступает как объект государственного регулирования, где государство является собственником, предпринимателем, крупным инвестором, организатором НИОКР, а также потребителем конечной продукции. С другой стороны, государственный сектор – самостоятельный комплексный инструмент государственного регулирования экономики, обеспечивающий реализацию принимаемых государством мер и решений, касающихся частного (коммерческого) сектора либо затрагивающих интересы нации и экономики в целом.

В общественном секторе ведущую роль играют финансы сектора государственного управления – государственные финансы. Это единый комплекс финансовых операций, с помощью которого органы государственного управления аккумулируют денежные средства и осуществляют денежные расходы. Денежные фонды, которыми оперируют органы государственного управления, формируются как за счет собственных средств, так и за счет кредитных ресурсов. Собственные средства сектора государственного управления формируются главным образом за счет налогов и отчислений, уплачиваемых в бюджеты и внебюджетные фонды предприятиями и населением, а также за счет доходов от собственности и продажи рыночных услуг.

Государственные финансы обеспечивают как текущие внутренние потребности сектора государственного управления (например, оплата труда государственных служащих), так и выполнение им своих функций путем предоставления нерыночных товаров и услуг для их коллективного или индивидуального потребления населением, а также посредством перераспределения доходов и богатства.

Государственные финансы обслуживают государство как систему органов власти, управляющих жизнью общества. Они являются не только инструментом формирования и расходования денежных ресурсов, обеспечивающим предоставление общественных благ, но также инструментом, обеспечивающим формирование всех активов и пассивов органов государственного управления, включая нефинансовые активы и пассивы.

Под государственным сектором экономики понимают совокупность всех предприятий и организаций, которые находятся в собственности государства, а их финансирование осуществляется из государственного бюджета. Помимо этого, существуют и другие определения данного понятия.

Государственный сектор – это та часть экономики, которая не контролируется физическими лицами, добровольными организациями или частными компаниями. Государственный сектор, таким образом, включает правительства всех уровней – центральные, региональные и местные органы власти; государственные фирмы и квазиавтономные неправительственные организации.

Государственный сектор выступает в роли гаранта сохранения национального богатства, являясь залогом устойчивого развития и стабильности, способствует экономическому росту. Государственное предпринимательство способствует накоплению капитала, обеспечивает оздоровление отраслей хозяйства и укрепляет позиции страны на мировом рынке. Значительная часть производственной и социальной инфраструктуры находится в собственности государства и выступает в роли материальной базы устойчивого развития.

Государственный сектор Республики Беларусь используется как инструмент регулирования широкого спектра социально-экономических целей и задач. Наибольшую значимость он приобретает в условиях ухудшения конъюнктуры, депрессии или кризиса.

Наличие действенного государственного Республики Беларусь сектора позволяет решить следующие задачи:

– усилить контроль со стороны государства над важнейшими народнохозяйственными процессами

– повысить общее антикризисное воздействие;

– урегулировать потоки инвестиций;

– упрочить независимость национальной политики государства в промышленности и других отраслях материального производства;

– противостоять иностранному капиталу в стратегически важных областях экономики;

– решение проблем занятости;

– обеспечение внешнеэкономического равновесия;

– обеспечение приоритета социальных целей.

Государственный сектор в Республике Беларусь в лице Национального банка и государственных банков выступает со специальными функциями на финансовом рынке: аккумулирует денежные средства и направляет их в сферы, от развития которых зависят экономическая конъюнктура и структура народного хозяйства страны; определяет процентные ставки на рынках ссудных капиталов, влияя тем самым на темпы экономического роста; осуществляет операции на рынке ценных бумаг, регулируя наличие ликвидных средств и обеспечивая поступление средств в бюджет.

Государственный сектор выступает стимулятором развития фундаментальной науки, приоритетных отраслей хозяйствования, таких как технологии в сфере окружающей среды, био- и нанотехнологии и др. С деятельностью госсектора связано, в том числе, и обеспечение в обществе высокой политической, социально-экономической стабильности.

Государственный сектор экономики представляет собой, таким образом, системно структурированное множество взаимосвязанных элементов, выполняющих определенные функции в интересах достижения установленных государством целей. Их реализация осуществляется посредством государственного регулирования, которое становится составным элементом системы организации функционирования современной рыночной экономики и управления ею.

Итак, из всего выше перечисленного можно сделать вывод о том государственный сектор является определяющим и необходимым звеном для всей страны в целом. Понятие государственного сектора носит сложный многоаспектный характер, ввиду неоднозначности определения структуры государственного сектора.

Понятие государственного сектора включает в себя множество экономических, правовых отношений. На сегодняшний день наиболее актуально применение расширенной трактовки государственного сектора, включающей в себя ресурсную базу, все уровни законодательной и исполнительной власти, систему финансов, государственные компании и государственные корпорации, государственные учреждения.

УДК 336.58

Зюзін В.О.
аспірант кафедри фінансів
Університет митної справи та фінансів

ФІНАСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Сьогодні більшість розвинутих економік світу приділяють значну увагу соціальній складовій фінансування соціальних програм, зокрема програм охорони здоров'я, бо використовують прозорі інструменти та ефективний механізм взаємодії усіх зацікавлених сторін.

У країнах ЄС соціальний захист становить найбільш важливу частину держаних витрат. Частка витрат на соціальний захист у ВВП коливалася по країнах ЄС від 9,9 % в Ірландії до 25,6 % у Фінляндії [4]. Витрати на охорону здоров'я та допомогу з непрацездатності склали 2,7 % від загального обсягу соціальних витрат у середньому по ЄС у 2016 р. Серед країн-членів частка цих витрат коливалася від 0,2 % в Болгарії до 4,6 % в Данії. Ці витрати вдвічі перевищують витрати на допомогу по безробіттю.

До теперішнього часу визначаються чотири основні види фінансування охорони здоров'я: державне, муніципальне, обов'язкове і добровільне медичне страхування та змішана форма [2]. Треба зауважити, що ці види у відокремленому вигляді практично не використовуються ні в одній державі, але в деяких державах вони займають домінуюче положення. Так, наприклад, в Великобританії, Швеції, Шотландії, Італії та Данії домінує державна система фінансування, а у Алжирі – муніципальна. В таких країнах, як Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди та Ізраїль домінує система медичного страхування, в той час, як у США має перевагу змішана форма фінансування медичної допомоги.

Змішана форма системи фінансування охорони здоров'я націлена на досягнення повної рівноваги між джерелами коштів, що витрачаються на охорону здоров'я, і ефективністю діяльності медичних закладів. З фінансової точки зору державна модель потребує менших витрат коштів. Змішана система побудована за такою схемою: першу медичну допомогу пацієнтам надають сімейні лікарі, коли сімейний лікар наполягає на госпіталізації, тоді вступає в дію друга ланка – лікарні, консультаційні пункти та діагностичні центри, які фінансуються зі страхових фондів.

Усі форми фінансування мають свої переваги та недоліки, однак суспільство виявляє більший інтерес до змішаної системи. Вона забезпечує, з одного боку, потрібний рівень медичного обслуговування населення, а з іншого – створює певну зацікавленість у населення в посиленні турботи до здоров'я, а також забезпечує відповідальність медичних працівників за якість роботи. Перехід від однієї системи до іншої – дуже складний і тривалий процес. Розглянемо основні види фінансування охорони здоров'я на прикладі окремих держав.

Шведська система охорони здоров'я виходить із засад доступності медичного обслуговування для всіх верств населення, незалежно від того, працюють вони чи ні.

Головне – наявність громадянства цієї країни чи дозволу на перебування на її території на час праці. Шведський фонд охорони здоров'я на 80 % поповнюється за рахунок внесків роботодавців, громадян та державних дотацій. Решту 20 % становлять оплата пацієнтів та продаж послуг. Кожен місцевий роботодавець сплачує 32,8 % податок із фонду оплати праці. Із них на медичну опіку йде лише 11,81 %, решта з 20 із лишком відсотків потрапляють до пенсійного фонду, на страхування від нещасних випадків на виробництві та до інших обов'язкових фондів. Працівники вільних професій та люди, які є самі собі роботодавцями, теж сплачують податок роботодавця, але при цьому користуються системою пільг, згідно з якою він знижується з 32,8 % до 26 % [3].

У Франції домінує система обов'язкового медичного страхування. Населення даної країни, саме може вибирати лікарів, а вартість лікування майже повністю покривається за рахунок соціального страхування. Іншу частину оплачують завдяки соціальним гарантіям, передбаченим у колективних трудових угодах. Соціальне страхування здоров'я фінансується із внесків та спеціальних податків. До соцстраху відраховують 13,55 % від загальної суми заробітної плати працівника, але це не означає, що гроші повністю вираховують з його зарплати. Робітник платить лише 0,75 %, а решту покриває роботодавець. Натомість із заробітної плати працівника вираховують 6,2 % на суспільний внесок та 0,5 % – на повернення суспільного боргу. Окрім того, до фонду страхування здоров'я знімають фіксовану суму від кожної проданої пляшки міцного алкоголю та, віднедавна, з пачки цигарок.

Вважається, що Бельгія має одну з найкращих систем охорони здоров'я у Європі. Медичне обслуговування тут є загальнодоступним та відносно дешевим для всіх громадян, але дуже дорогим для роботодавців та платників податків. Бельгійську систему охорони здоров'я фінансують з централізованого Національного управління соціального страхування. Воно накопичує кошти головним чином за рахунок внесків роботодавців, робітників та пенсіонерів, а також бюджетних дотацій, частини прибутків від податку на додану вартість, 10% відрахування з приватного страхування автомобілів та внесків фармацевтичних фірм. Та все ж найбільше коштів надходить завдяки медичному страхуванню. З приватних підприємств вираховують 37,94 % від суми зарплати працівника, але сам робітник платить лише 13,07 %, а решту – 24,87 % – сплачує роботодавець. Відрахування із зарплатні держслужбовців значно менші – 7,35 % від своєї зарплати платить сам чиновник, а 3,8 % за нього доплачує держава [1].

У Великобританії використовується система бюджетного фінансування охорони здоров'я, що обумовлює його державний характер та централізацію управління. Фінансовою основою Національної системи охорони здоров'я є надходження від податків, які складають 90 % бюджету охорони здоров'я. Тільки 7,5 % бюджету формується за рахунок внесків роботодавців. В цілому пацієнти платять 10 % вартості лікування. Всі працюючі підлягають обов'язковому страхуванню здоров'я, за винятком непрацюючих, жінок у шлюбі, які можуть приєднатися до страхування за добровільними програмами. За рахунок цих коштів часто надаються фінансові допомоги по тимчасовій непрацездатності в зв'язку із хворобою. Приватне медичне страхування у Великобританії охоплює переважно ті сфери медичних послуг, що не забезпечуються Національною службою охорони здоров'я. Приватним та добровільним медичним страхування охоплено більше 13 % населення.

В Україні на державному рівні у 2018 р. фінансується лише 1 соціальна програма у сфері охорони здоров'я – Загальнодержавна цільова соціальна програма протидії ВІЛ-інфекції / СНІДу на 2014–2018 р. Орієнтовний обсяг фінансування, передбачений програмою на 2018 р. – 1,28 млрд. грн. в тому числі 1,13 млрд. грн. з державного бюджету.

Отже, система охорони здоров'я повинна бути побудована на засадах змішаного медичного страхування, відповідати принципам соціальної справедливості, забезпечуючи рівність і доступність медичних послуг достатньо високої якості для всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Глазко Н.Д. Зарубіжний досвід забезпечення соціальної сфери / Н.Д. Глазко // Ефективна економіка: наукове фахове видання: [Електронний ресурс]. – 2014. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3059>.

2. Гончаренко І.В. Світовий досвід подолання проблем охорони здоров'я у формуванні людського капіталу сільських територій України / І.В. Гончаренко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2013. – Вип. 1. – С. 26–34. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vanp_2013_1_6.

3. Зеленевиц В.О. Зарубіжний досвід фінансування охорони здоров'я / В.О. Зеленевиц, А.І. Кузьмин. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org/zelenevich-vo-ktn-kuzmin-ai-zarubizhnyi-dosvid-finansuvannya-ohoroni-zdorovya/>.

4. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection.

УДК 339.37 (477)

Івануц А.
студентка
Науковий керівник – Кобеля З.І.
доцент

СТАН РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Розвиток роздрібною торгівлі є надзвичайно важливим для економіки держави, оскільки саме вона виступає дзеркалом економічного життя держави, відображає якість життя населення, забезпечення його безпеки і здоров'я.

Останніми роками відбуваються складні процеси економічного розвитку економіки України, в тому числі і торгівлі. Це, на нашу думку, можна пояснити тим, що спостерігаються суттєві зміни соціально-економічних умов розвитку торгівлі в Україні.

Глобалізація економіки сприяє проявленню цілком нових закономірностей у розвитку світової економіки, посилює взаємозалежність національних економік та їх взаємопроникнення і, навпаки, послаблює можливості держав щодо формування незалежної економічної політики. І саме тому, як правильно зазначає Крисенко К.А., «Україна не може уникнути втягнення у глобалізаційні процеси, тому політичну та економічну політику держави треба формувати відповідно до факторів розвитку глобалізації, аби знешкодити можливі негативні наслідки та максимізувати вигоди від процесу глобалізації. Тому що Україна поступово інтегрується до міжнародних організацій та ринків і наслідки глобалізаційних процесів стають дедалі відчутнішими для української економіки» [3].

Ринкові перетворення в економіці істотно впливають на формування ринку послуг і розвиток торгівлі. Дані, представлені на рис. 1, свідчать про збільшення обсягу роздрібною торгівлі в 2017 р. на 5,5 % порівняно з 2016 р.

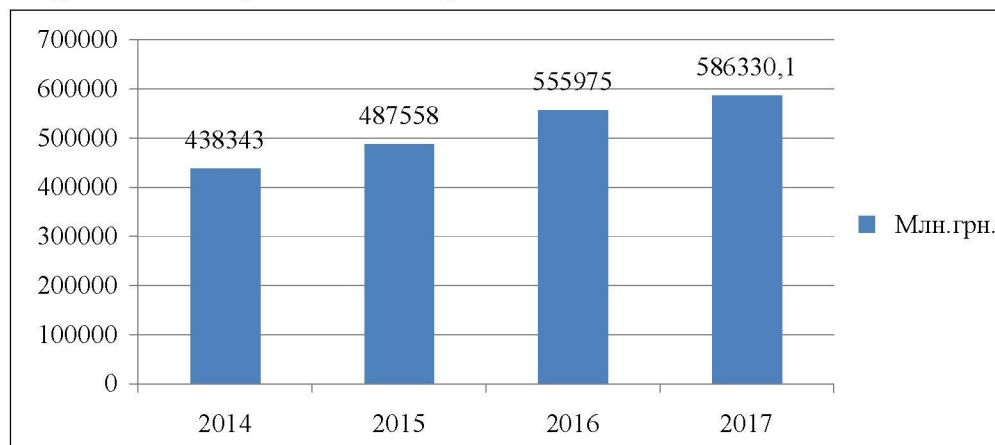

Рис. 1. Динаміка роздрібного товарообороту підприємств торгівлі України за 2014–2017 рр. [2]

Лідерами за показником обсягу роздрібного товарообігу залишаються м. Київ (158236,3 млн. грн.) і Харківська (64891,9 млн. грн.) і Дніпропетровська (72401 млн. грн.) області. Найнижчий обсяг роздрібного товарообігу зафіксований у Луганській області (5782,8 млн. грн.).

Насамперед слід зазначити: останніми роками відбувається експансія внутрішнього ринку провідними транснаціональними корпораціями. Так, нині на українському ринку роздрібною торгівлі непогано себе почувають такі іноземні торговельні структури, як «Metro Cash&Carry», «Auchan», «Zara», «Bershka», «Stradivarius» та ін. Вхідження на ринок іноземних корпоративних мереж призвело до прискорення розвитку вітчизняних корпоративних мереж, таких як АТБ, «Фуршет», «Велика кишеня», «Fozzy Group» тощо. Відповідно, це призвело до значного посилення конкуренції у внутрішній торгівлі, насичення ринку високоякісними товарами.

Останніми роками роздрібна торгівля України розвивається в умовах загострення економічної кризи (починаючи з 2012 р.), яка, до того ж, посилилася воєнними діями на сході держави (з 2014 р.).

Загострення економічної кризи призвело до:

- значного скорочення виробництва товарів народного споживання;
- зменшення а потім збільшення імпорту продукції;
- прискорення темпів інфляції;
- значного зростання цін на товари [4].

Такі несприятливі умови, що склалися в умовах кризи, призвели до суттєвого скорочення темпів розвитку роздрібного товарообороту в Україні.

Подальший розвиток роздрібною торгівлі в Україні й успішне виконання покладених на неї функцій залежить від створення сприятливих умов для започаткування і ведення торгового бізнесу, тобто від економічної свободи людей [1].

Аналізуючи вище описане, доходимо до висновку, що останніми роками роздрібна торгівля України розвивається в умовах глобалізації економіки, її інтеграції в ЄС, низького рівня економічної свободи в державі, поглиблення економічної кризи та дерегуляції економіки. Перелічені умови здійснюють як позитивний, так і в основному негативний вплив на розвиток торгівлі. Відповідно, це вимагає розроблення адекватних заходів по кожному з напрямів задля виведення роздрібною торгівлі з кризи.

Необхідне застосування економічних важелів державного впливу на розвиток торгівлі, таких як посилення позицій державного підприємництва у сфері торгівлі, державне інвестування об'єктів торгівлі, створення передумов для зростання розвитку внутрішнього споживчого ринку та торгівлі. Йдеться про створення передумов для зростання платоспроможного попиту, сприяння розвитку ринкових інститутів, які повинні забезпечувати підприємницьку активність, подолання технологічної відсталості торгівлі, створення сприятливого клімату для розвитку малого бізнесу в торгівлі. Все це може забезпечити сталий розвиток торгівлі та економіки України загалом [5].

Список використаних джерел:

1. Економічна свобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

2. Державна служба статистик України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Крисенко К.А. Глобалізація та її наслідки для економіки країн світу / К.А. Крисенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://center.kradmin.gov.ua/index.php?q=Elibr/27.html>.

4. Соціально-економічне становище України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2017/publ_12_2017_u.html

5. Сучасний стан і перспективи розвитку роздрібного товарообігу підприємств торгівлі в Україні [Електронний ресурс] // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/suchasniy-stand-i-perspektivi-rozvitku-rozdribnogo-tovaroobigu-pidpriemstv-torgivli-v-ukrayini.pdf>.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Оптова торгівля є важливою ланкою, що забезпечує необхідну інтенсивність і прискорення процесу товароруку в умовах ринкових відносин. Вона організовує рух товарів каналами розподілу, сприяє синхронізації виробництва та споживання товарів. Отже, оптова торгівля – це діяльність із придбання і відповідного перетворення товарів для наступної їх реалізації підприємствам роздрібною торгівлі, іншим суб'єктам підприємницької діяльності [6, с. 94].

Оптова торгівля є стратегічною сферою діяльності, оскільки вона може відігравати важливу роль у розвитку вітчизняного виробництва, внутрішньої та зовнішньої торгівлі, тобто сприяти більш повному задоволенню потреб споживачів та позитивно впливати на соціально-економічний розвиток країни в цілому [3, с. 7].

Рационально організована торговельна діяльність сприяє оптимізації виробничої і комерційної діяльності, розширенню її масштабів та підвищенню ефективності, вивченню факторів ризику, достовірному прогнозуванню майбутнього з достатньо чіткими орієнтирами бажаного комерційного успіху [6, с. 94].

В нашій країні розвиток оптової торгівлі характеризується позитивними показниками (рис. 1).

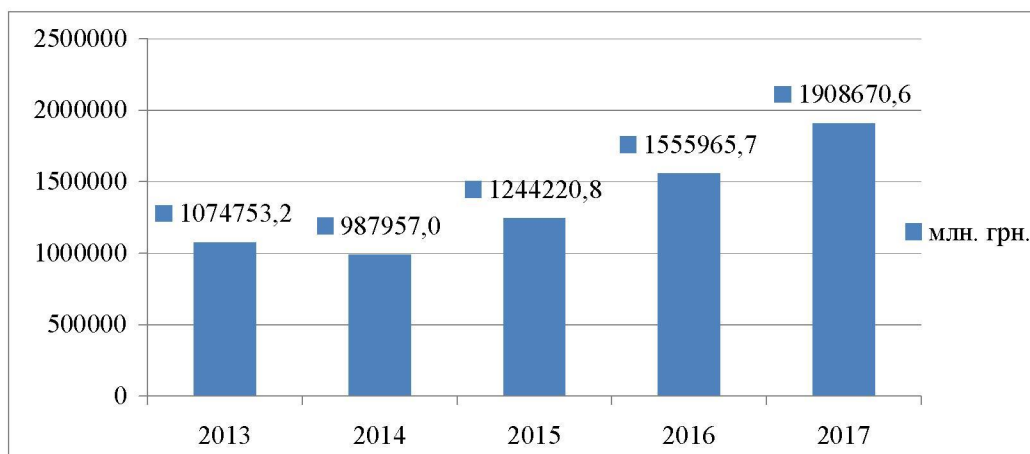

Рис. 1. Оптовий товарооборот в Україні [4]

Виходячи з даних, наведених на рисунку, можна сказати, що обсяг оптового товарообороту з 2013 р. по 2014 р. скоротився на 86796,2 млн. грн., або на 8,2 % – це було зумовлено політичною нестабільністю в країні та погіршенням економічного становища (розвиток інфляційних процесів, девальвація національної грошової одиниці, а відтак, і зниження купівельної спроможності споживачів та ін.). В результаті стабілізації внутрішнього ринку України відбулось поступове відновлення оптового товарообороту, як бачимо з 2014 по 2017 рр. оптовий товарооборот з кожним роком зростає. Якщо ж порівнювати ці роки, то оптовий товарооборот з 2014 р. по 2017 р. збільшився на 920 713,6 млн. грн., або на 93,2 %.

Незважаючи на динамічність розвитку сфери оптової торгівлі в Україні, їй притаманні певні проблеми, до основних з яких належать:

- зростання заборгованості із заробітної плати населенню;
- обмеження споживчого кредитування на придбання товарів тривалого користування;
- обмеження конкуренції на оптових ринках;

– недосконалість податкового законодавства, нормативно-правової бази, які створюють передумови до збільшення кількості економічних злочинів та правопорушень, зниження оподаткованої бази оптових підприємств та ін.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку перед торгівельними підприємствами постають питання щодо визначення стратегічних напрямів їх подальшого функціонування і підвищення ефективності ведення господарської діяльності. Вирішення цих питань потребує безпосереднього втручання державних органів влади.

Для вирішення цих проблем потрібне обов'язкове втручання державних органів, які б забезпечували розвиток конкурентного середовища, та подолання монополізму на ринку оптової торговельної діяльності, а також стимулювання роботи оптової ланки з упровадження активних форм просування товарів українських виробників [5].

Крім того, обов'язковими умовами для вирішення проблем, що стримують розвиток оптової торгівлі, мають стати паритетне інвестування об'єктів оптової торгівлі державою і приватним бізнесом, створення ефективної логістичної системи, впровадження сучасних складських технологій. Інтенсивне застосування принципів логістики дозволить налагодити систему товаропостачання, пакування, зберігання, транспортування та продажу товарів. Це сприятиме перетворенню оптової торгівлі в ефективну систему постачання та сервісного обслуговування клієнтів [1, с. 31].

Отже, враховуючи вище наведене, можна зробити такі висновки: оптова торгівля є важливим елементом розвитку господарського механізму, оскільки вона здійснює активний вплив на товаровиробників та на споживачів, задовольняючи їх потреби, через забезпечення роздрібною мережею не просто товарами, а сформованим торговельним асортиментом [2].

Список використаних джерел:

1. Богославець Г.Н. Проблеми та перспективи розвитку підприємств оптової торгівлі в Україні [Текст] / Г.Н. Богославець, О.Н. Трубей // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – № 6. – С. 28–32.

2. Бозуленко О.Ю. ОПТОВА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ, ЇЇ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ [Електронний ресурс] / О.Ю. Бозуленко // Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ м. Чернівці, Україна. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://sophus.at.ua/publ/2015_06_4_5_kam_podils/sekcija_section_3_2015_06_4_5/optova_torgivlja_v_ukrajini_jiji_problemi_ta_perspektivi/99-1-0-1401.

3. Голошубова Н.О. Оптова торгівля: організація та технологія [Текст]: [навч. посібн.] / Н.О. Голошубова, В.М. Торопков – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 265 с.

4. Державна служба статистик України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Роль та функції оптової торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.vipreshebnik.ru/torgova-sprava/272-rol-ta-funksiji-optovoji> (дата звернення 26.05.15).

6. Сотник І.М. Проблеми та перспективи розвитку оптової торгівлі в Україні [Текст] / І.М. Сотник, Т.П. Петренко // Механізм регулювання економіки. – 2012. – Вип. 4. – С. 94.

УДК 351.72:336.27

Каширіна Л.Ю.

студентка

Сокирко О.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів імені Л.Л. Тарангул
Університет ДФС України

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Державний борг є дуже важливим елементом ринкової економіки будь якої країни. У разі його ефективного використання він виступає додатковим ресурсом для розвитку національного господарства. При неефективному використанні стає важким тягарем для

бюджету як наслідок для громадян країни. Актуальним питанням, що турбує Україну впродовж останніх років є саме проблеми управління та обслуговування державного боргу.

Однією з найважливіших проблем на даному етапі розвитку економіки України є дефіцит грошових коштів. Як складова частина економічної системи, держаний борг, впливає на всі основні елементи економіки, тому це зумовлює необхідність стабілізації фінансової системи країни через ефективне управління запозиченнями.

Управління державним боргом потрібно розглядати як циклічний і багатостадійний процес, що включає в себе три стадії: залучення – використання – погашення.

Головною метою управління державним боргом є забезпечення платоспроможності держави та формування джерел погашення державного боргу. Управління боргом держави повинно бути спрямоване на мінімізацію витрат держави та населення [1].

Для визначення основних проблем управління державним боргом доцільно розглянути динаміку внутрішнього та зовнішнього державного боргу (табл. 1).

Таблиця 1

Державний та гарантований державою борг України з 2014 по 2018 рр. у млрд. дол. США

	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017
Державний борг	60,08	60,06	55,59	60,71	65,33
Внутрішній борг	32,15	29,24	21,17	24,66	26,84
Зовнішній борг	27,93	30,82	34,43	36,05	38,49
Гарантований державою борг	13,03	9,75	9,91	10,26	10,97
Внутрішній борг	3,39	1,77	0,89	0,70	0,47
Зовнішній борг	9,64	7,99	9,02	9,56	10,50

Джерело: [2]

Аналізуючи дані, можна сказати, що зберігається тенденція до збільшення державного боргу країни. На кінець 2017 року державний борг становив 76331,1 млн. дол. США. Роками найбільш інтенсивного боргового зростання можна назвати 2016–2017 рр., які характеризуються загостренням економічної нестабільності країни внаслідок високих валютних ризиків запозичень, а також політичної, фінансово-економічної та банківської кризи. Аналізуючи структуру державного боргу країни можна зробити висновок, що протягом всього періоду у структурі боргу України переважає зовнішній борг, що у середньому складає 61,8 % [3].

До основних чинників збільшення рівня державного боргу в 2016–2017 роках варто віднести:

- покриття бюджетного дефіциту державними запозиченнями;
- економічна криза;
- криза політичної системи;
- військові дії на території держави [4].

Однією з основних причин виникнення та зростання державного боргу в Україні є дефіцит державного бюджету та постійний дефіцит платіжного балансу країни. Для фінансування дефіциту Державного бюджету України залучаються кошти міжнародних фінансових організацій. Проблема управління державним боргом полягає в забезпеченні платоспроможності держави, реальних джерел погашення державного боргу [5].

Наслідком неефективної боргової політики та практичною відсутністю боргової стратегії є спрямування значної частини державних запозичень на фінансування дефіциту державного бюджету в той момент, коли лише незначна частина орієнтована на реальний сектор економіки, підтримку стратегічних галузей, та підтримку інноваційних проектів [4].

Ще одним чинником збільшення державного боргу є криза економічної та політичної систем, яка загострилась у 2016–2017 рр. через тривалі військові дії які проходили на території держави.

Тому для зменшення рівня державного боргу та покращення методів управління необхідно:

- удосконалення нормативно-правової бази з питань управління державним боргом;
- проведення аналізу й оцінки ризиків, пов'язаних із державним боргом;
- перегляд напрямів фінансування державних запозичень;
- активна політика щодо забезпечення зростання ВВП.

Отже, управління державним боргом в Україні на даному етапі розвитку має досить багато проблем, які гальмують розвиток економіки в цілому. Однією з головних проблем є розробка ефективної стратегії управління. Для її вирішення необхідна узгоджена взаємодія всіх відомств та установ, що відповідають за здійснення процесу управління на всіх його етапах. Уряд має сформувати ефективну та діючу систему управління боргом, яка забезпечила б при цьому фінансову стабільність. Важливими напрямками удосконалення боргової політики в першу чергу є вирішення питання бюджетної економії на всіх рівнях, використання запозичень для реального сектору економіки, орієнтація на внутрішній ринок.

Список використаних джерел:

1. Молчанова А.Ю. Державний борг України: механізм управління та обслуговування / А.Ю. Молчанова // Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи. – Львів: МАУП, 2016. – С. 40–42.
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua>
3. Колупаєва І.В. Управління державним боргом: аналіз, методи на напрями вдосконалення / І.В. Колупаєва // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – Луцьк, 2018. – №20. – С. 140–150.
4. Борисюк О.В. Шляхи оптимізації державного боргу в сучасних умовах / Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал / уклад. Любов Григорівна Ліпич, Мирослава Богданівна Кулинич. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – № 1. – с. 39–43.
5. Сальникова Т.В. Державний борг України: оцінка та напрями підвищення ефективності управління / Т.В. Сальникова // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 33(1). – С. 386–387.

УДК 658.14

Коваленко А.О.
студентка
Красномовець В.А.
к.е.н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТАБІЛЬНІСТЮ В ПІДПРИЄМСТВАХ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Управління фінансовою стабільністю підприємств готельного господарства – це складний багатофункціональний процес, який передбачає оцінку факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства, міру та рівень їх впливу.

Система управління фінансовою стабільністю підприємств готельного господарства являє собою комплекс зв'язаних заходів між собою, управлінських рішень, в комплектованих у загальну систему управління підприємством гостинності, задля забезпечення переважно власними матеріальними ресурсами діяльності, прибутковості, розвитку, технічного забезпечення матеріально-технічної бази, а також соціального та грошового заохочення своїх працівників [1].

При ухваленні відповідного управлінського рішення беруть до уваги відносну вартість і ризик, пов'язаний з кожним джерелом фінансування, методи державного регулювання.

Роблять також прогностичне оцінювання щодо можливих довгострокових перспектив і наслідків, необхідності застосування запобіжних заходів, таких як: повне або часткове страхування; формування застави та залучення поручителів за кредитними операціями; формування додаткових резервів для покриття можливих ризиків тощо.

Управління прибутковості підприємств гостинності можна умовно розділити на дві складові. Перша – це управління доходами, коли треба забезпечити шляхом ефективного вкладення коштів, встановлення рентабельної ціни за надання послуги гостинності, оскільки висока ціна спричинить втрату споживчих послуг. Друге – це управління витратами. Тому підприємствам гостинності необхідно завчасно переглядати свої витратні статті, що дасть змогу віднайти нові джерела збільшення прибутковості [2].

Держава впливає на фінансову стабільність підприємств гостинності через оподаткування. Унаслідок надмірного оподаткування відбуватиметься суттєве подорожчання послуг гостинності, помітний витік коштів з готельної діяльності, що погано відзначається і на інших сферах економіки. Незважаючи на те, що готелі встановлюють ціни на свій товар самостійно, без узгодження з державними органами ціноутворення, держава суттєво впливає на рівень цін у готелях шляхом непрямого економічного регулювання. Про це свідчить наявність майже понад 20 нормативно-правових актів, згідно з якими відбувається ціноутворення в готелях, а також внесення до них десятки разів за короткий проміжок часу різноманітних змін.

Управлінське тестування факторів здійснюється в кілька етапів за різними методами, вибір яких обумовлений специфікою діяльності підприємства готельного господарства, масштаби його діяльності, організаційною побудовою, доступу до фінансових ресурсів. Оскільки управління фінансовою стабільністю підприємств готельного господарства є циклічним процесом, об'єктивно викликає потреба у постійному вдосконаленні підходів до покращення його результатів.

Проведення управлінських тестувань являє собою певну систему послідовних поетапних дій, а саме:

- Чітке означення підприємством гостинності загальних та специфічних параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища, які підлягають тестуванню;

- Визначення принципів кількісної та якісної оцінки зовнішніх та внутрішніх чинників;

- Встановлення періодичності тестування параметрів стану зовнішнього та внутрішнього середовища;

- Вибір методів тестового аналізу можливих наслідків від факторів впливу, означення їх критичних «контрольних точок»;

- Вибір сукупності методів фінансового аналізу, які дозволять узагальнити результати тестування зовнішнього та внутрішнього середовища щодо можливості досягнення підприємством готельного господарства поставлених цілей і задач;

- Розробка та прийняття управлінських рішень щодо поліпшення умов господарювання підприємств гостинності із врахуванням конкретної ситуації.

Отже, управління фінансовою стабільністю підприємств гостинності може поєднувати в собі різні управлінські технології, а також їх різні комбінації, якість результатів яких значною мірою залежить від низки кількісних та якісних значень факторів, що на нього впливають, і з якими його діяльність має зворотний зв'язок.

Список використаних джерел:

1. Проценко Я.В. Управління фінансовою стабільністю підприємств готельного господарства в умовах кризи [Електронний ресурс] / Я.В. Проценко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – № 9. – С. 110–115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_9_26

2. Проценко Я.В. Методи управління фінансовою стабільністю підприємств готельного господарства [Електронний ресурс] / Я.В. Проценко // Економіка та підприємство. – 2016. – № 6. – С. 103–107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_6_93

Конишева Ю.Ю.
студентка
Красномовець В.А.
к.е.н., доцент кафедри туризму і готельно-ресторанної справи
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі розвитку економіки за умов глобалізації, жорсткої конкуренції та насиченості ринків дуже важливе місце посідають питання розробки і впровадження інновацій.

Інновації відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку загальнолюдської цивілізації та, зокрема, кожної окремої держави, відповідно більшість сучасних держав намагаються створити та постійно удосконалювати національні інноваційні системи для підтримки процесу створення та впровадження інновацій. Той бізнес, який перетворює світ на комфортніше та більш дружнє середовище, буде розвиватися, а той, який лише використовує ресурси, ризикує втратити свої позиції. Бізнес, націлений на сталий розвиток, уже викликає більшу довіру у споживачів. З іншого боку, для того щоб сьогодні залишатися конкурентоздатним, бізнесу життєво необхідні інновації. Тому це двосторонній та взаємовигідний процес як для країни, так і для бізнесу

Інноваційна діяльність – вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт введений на ринок, в оновлений чи вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до реалізації соціальних послуг, їх адаптацію до актуальних вимог суспільства.

В системі аналізу інноваційної діяльності важливе місце посідають питання фінансового забезпечення даного виду діяльності. Означена проблема як ніколи актуальна сьогодні за умов зростання складності інноваційних проєктів, що позначається на величині необхідних для їх реалізації фінансових ресурсів, які є предметом аналізу багатьох вчених, кожен з яких розглядає різні форми фінансового забезпечення інноваційної діяльності, теоретичні узагальнення яких наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Форми фінансового забезпечення інноваційної діяльності

Автори	Форми			
	Самофінансування	Бюджетне фінансування	Кредитування	Інвестування
Москаль О.І. [1, с. 16]	–	+	–	+
Колодізев О.М. [2, с. 508]	–	+	–	+
Сокирська І.Г. [3, с. 89–93]	+	+	–	+
Ільїна К.О. [4, с. 20]	+	–	–	–
Зінько Н.Я. [5, с. 20]	–	+	+	+
Юркевич О.М. [6, с. 20]	–	+	–	+
Онишко С.В. [7, с. 32]	+	–	–	–
Возняк Г.В. [8, с. 183]	–	+	–	+
Кузнєцова А.Я. [8, с. 183]	–	+	–	+

Отже, такі автори як Москаль О.І., Колодізев О.М., Юркевич О.М., Зінько Н.Я., Возняк Г.В., та Кузнєцова А.Я. базуються на пошуку джерел бюджетного фінансування та інвестування для фінансового забезпечення інноваційної діяльності без залучення власних ресурсів. Сокирська І.Г. також входить до цього переліку авторів, але вона вважає, що такий аспект як самофінансування є не менш важливим для розвитку інноваційної діяльності.

На відміну від вище зазначених авторів, Ільїна К.О. та Онишко С.В. вважають, що основним джерелом фінансового забезпечення є самофінансування.

Наведені складові відображають головні аспекти організації процесу фінансування інноваційної діяльності, які необхідно враховувати під час здійснення даного виду діяльності.

Основними принципами діяльності мають стати: чітка цільова орієнтація; обґрунтованість інструментів та методів, які будуть використані; залучення всіх можливих джерел фінансування; використання максимальної кількості технічних, технологічних, організаційних та інших видів інновацій; постійне пристосування до змінних умов навколишнього середовища.

Проведений аналіз динаміки та структури джерел фінансування дозволяє констатувати, що для вирішення питань інноваційного розвитку доводиться розраховувати в основному на інвестування та бюджетне фінансування.

Брак власних ресурсів і високі відсоткові ставки за кредитами становлять суттєву перешкоду здійсненню інноваційної діяльності.

Висновок. Інноваційна діяльність характеризується досить високим ступенем невизначеності й ризику, важливо використовувати різноманітні джерела фінансування для досягнення їхньої гнучкості та адаптивності до вимог ринку. Результатом інноваційної діяльності є виробництво нового продукту або продукту з якісно новими властивостями.

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності – це сукупність економічних відносин, що виникають між суб'єктами інноваційної діяльності з приводу пошуку, залучення та ефективного використання фінансових ресурсів задля отримання економічного ефекту із використанням методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Москаль О.І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. : 08.04.01 / О.І. Москаль. – К., 2001. – 16 с.

2. Колодізев О.М. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О.М. Колодізев; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2011. – 508 с.

3. Сокирська І.Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І.Г. Сокирська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 89–93.

4. Ільїна К.О. Формування системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку у відкритій економіці України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Ільїна Катерина Олександрівна; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2011. – 20 с.

5. Зінько Н.Я. Удосконалення банківського та небанківського фінансування інноваційної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Н.Я. Зінько; НАН України, Ін-т регіон. дослід. – Л., 2007. – 20 с.

6. Юркевич О.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в економіці України: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / О.М. Юркевич; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – 20 с.

7. Онишко С.В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.04.01 / С.В. Онишко; НАН України, Ін-т екон. прогнозування. – К., 2004. – 32 с.

8. Возняк Г.В. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія / Г.В. Возняк, А.Я. Кузнєцова. – К. : УБС НБУ, 2007. – 183 с.

МІСЦЕ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Провідне місце у забезпеченні фінансової безпеки займає бюджетна безпека. Бюджетна безпека є складовою такого фінансового явища як фінансової безпеки. Фінансова безпека – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни.

Фінансова безпека держави з позиції безпеки (стану) її складових, за визначенням, наведеним у Методичних рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України – це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни.

Основу фінансової безпеки держави в цілому складає її бюджетна безпека. Бюджет як основний елемент соціально-економічної системи країни та одна з умов забезпечення стабільного розвитку держави визначає необхідність гарантування бюджетної безпеки.

Відповідно до «Методичних рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України»¹ зазначено, що бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного і місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів. Вона виступає своєрідним індикатором і критерієм не лише бюджетної, а й соціальної політики та організації бюджетного процесу.

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», бюджетна безпека визначається наступними індикаторами:

- відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, у відсотках;
- дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, у відсотках до ВВП;
- рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, у відсотках;
- відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, у відсотках.

Бюджетні показники є ключовими в оцінюванні загального стану національної безпеки країни, а збільшення обсягів доходів та збільшення ефективності видатків є свідченням її загального розвитку. У зв'язку з цим, бюджетна система являє собою фінансовий сектор, який потребує особливої уваги. Через бюджет країни перерозподіляється частина національного доходу, що зумовлює необхідність створення централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для забезпечення суспільних потреб та повного виконання державою своїх функцій. Тому питання побудови ефективної системи забезпечення бюджетної безпеки країни є надзвичайно важливим.

Для підвищення рівня фінансової безпеки держави потрібні такі дії, які мають містити механізми у сфері бюджетної та монетарної політики, фондового ринку, у сфері регулювання корпоративного сектора економіки. Система заходів щодо зміцнення фінансової безпеки України зводиться до такого:

¹ Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. №1277 [Електронний ресурс]. – // Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=08U1H409F0&abz=F2GDT>

– реформування бюджетної системи: прогнозування основних бюджетних параметрів на середньо- та довгострокову перспективу в рамках єдиної макроекономічної і грошово-кредитної політики; удосконалення системи бюджетної статистики та діагностики у системному аналізі з індикаторами грошово-кредитної, боргової та валютної безпеки; наявність і дотримання формалізованих правил і процедур щорічного коригування та подовження середньострокових бюджетних прогнозів; наявність та використання формалізованих методів оцінки повної вартості витратних зобов'язань; розробка поетапної стратегії скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу, підвищення рівня управління державним боргом шляхом реалізації сучасної стратегії залучення позичкового капіталу, інвентаризації та класифікації всіх боргів, трансформації структури боргу, недопущення практики прийняття виключних рішень, не підпорядкованих єдиній борговій політиці, ліквідація прихованого дефіциту;

– удосконалення монетарної політики: зниження темпів інфляції(за індексом споживчих цін) до рівня однозначного показника; забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом лібералізації характеру грошово-кредитної політики; досягнення стійкого зростання виробництва і високого рівня зайнятості відбувається внаслідок цього по суті автоматично – через тенденцію ринкової системи до саморівноваги; припинення відтоку капіталу за кордон, шляхом створення сприятливих умов для репатріації вивезеного капіталу;

– удосконалення валютної політики: зменшення рівня доларизації економіки країни засобами проведення політики цілеспрямованої підтримки національної грошової одиниці, стимулювання здійснення операцій із її використанням; оптимізація структури золотовалютних резервів шляхом нарощення в них частки золота;

– регулювання фондового ринку: забезпечення грошовим капіталом потреб економіки країни шляхом створення механізму акумулювання, розподілу та перерозподілу фондів коштів від особи, яка володіє вільними інвестиційними ресурсами, до особи, якій необхідні такі ресурси для розвитку; розвиток фондового ринку України має бути тісно пов'язаним із розвитком інших сегментів фінансового ринку (банківського, страхового, сектору пенсійного забезпечення тощо);

– регулювання корпоративних відносин: узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин; чітке визначення прав і обов'язків емітентів та інвесторів шляхом розробки ефективної системи державного регулювання ринків капіталу, посилення контролю за дотриманням вимог законодавства, запобігання шахрайству;

– регулювання страхового ринку: сприяння розвитку страхового ринку та удосконалення порядку ліцензування діяльності страховиків, дотримання вимог до джерел формування статутного капіталу та фінансового становища страховиків; створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування.

Бюджетна безпека відіграє важливу роль в системі фінансової безпеки, оскільки дає змогу визначити частку дефіциту та профіциту державного бюджету в валовому внутрішньому продукті.

Отже, бюджетна безпека як характеристика дій держави є ґрунтовним критерієм ефективності її бюджетної політики, характер якої, вирішальною мірою, визначає вектори національної стратегії розвитку. З огляду на це, гарантування бюджетної безпеки є пріоритетним завданням діяльності держави у забезпеченні її соціально-економічного розвитку.

Дослідження теоретичних засад бюджетної безпеки доводить правомірність її розгляду як домінантної складової фінансової безпеки держави, невід'ємним атрибутом якої є бюджет. Концентруючи в собі ключові вектори життя суспільства, він трансформує грошові відносини між державою, громадянами та бізнесом у суспільні блага, значні масштаби яких визначають актуальність бюджетної проблематики загалом та гарантування бюджетної безпеки зокрема.

РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ В СОЦИАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКЕ НАСЕЛЕНИЯ

Республика Беларусь является социально-ориентированным государством, для которого в приоритете стоит забота о своих гражданах. Социальная поддержка предоставляется наиболее уязвимым группам населения, таким как дети, молодежь, пенсионеры, малообеспеченные граждане, безработные, граждане с ограниченными возможностями.

В Республике Беларусь социальная поддержка включает следующие меры: выплата пенсий, стипендий, пособий, предоставление социальных услуг, льгот, субсидий и другие меры.

Источниками такой поддержки являются государственный и местные бюджеты, а так же внебюджетные социальные фонды, источником пополнения которых служат взносы.

Роль и назначение государственных внебюджетных фондов в финансовой системе государства определяется в их взаимосвязи с другими звеньями в сфере общегосударственных (централизованных) финансов, а также с другими сферами в финансовой системе государства [1].

За последние четыре года социальные выплаты населению республики снизились на 2 %.

Однако удельный вес таких выплат в общем объеме денежных доходов населения увеличился. Это свидетельствует о том, что население страны стало более зависимым от социальных выплат (табл. 1).

Таблица 1
Социальные выплаты населению (пенсии, пособия, стипендии) [2, с. 111]

	2014	2015	2016	2017
Социальные выплаты населению – всего, млн. руб. (2014–2015 гг. – млрд. руб.)	101 968	119 197	12 840 ¹⁾	13 544 ¹⁾
Удельный вес социальных выплат в общем объеме денежных доходов населения, процентов	19,4	21,2	21,9	21,1
Изменение социальных выплат, в процентах к предыдущему году (в сопоставимых ценах)	101,4	103,0	96,4	99,5

¹⁾ – с учетом деноминации уменьшение в 10000 раз.

Эффективность социальной поддержки зависит от непрерывности, полноты, адресности и качества ее оказания. Так как государством не планируется повышение налоговой нагрузки на бизнес до 2020 года, то для выполнения всех этих принципов необходимо эффективное функционирование всех предприятий Республики Беларусь [3, с. 10].

Альтернативой может стать пересмотр льгот, так как на данный момент их существует большое количество и сложно рассчитать их эффективность и оправданность. Основная трудность, которая не позволяет уменьшить количество льгот, заключается в невозможности платить за услуги по дифференцированным тарифам.

Одной из проблемных сфер использования льгот является предоставление их на проезд в общественном транспорте. На сегодняшний день для пассажира не имеет значения, сколько он проехал, одну остановку или пятнадцать, плата за проезд является одинаковой. Такой подход приносит дополнительные убытки государству. Уровень возмещения гражданами затрат на проезд в городском транспорте, в целом по стране составляет 70,7 %. Поднятие цены так же не решит проблему, поскольку многие перестанут платить за проезд, в особенности те, кому надо проехать пару остановок [3, с. 10]. В этой связи нам кажется, что наиболее разумным подходом являются введение дифференцированных тарифов на оплату проезда в общественном транспорте. В итоге государство сможет направить 29,3 % в другие сферы социальной поддержки.

Помимо направления, связанного с дифференциацией тарифов на проезд в общественном транспорте, одним из путей совершенствования порядка оказания социальной поддержки является монетизация существующих льгот. В этом направлении правительство предусматривает возможность доведения тарифов до 100 % оплаты, в частности речь идет о тарифах на ЖКХ (за исключением отопления). Применение возможности монетизации существующих льгот позволит социально незащищенным слоям населения получать помощь через безличные субсидии. Нам представляется такой вариант справедливым и достаточно эффективным для реализации социальной политики государства.

Исходя из выше изложенного, можно сделать вывод, что социальная поддержка должна быть адресной, то есть предоставляться только тем, кто в ней действительно нуждается. Применение дифференцированных тарифов поможет сократить расходы государства на оказание социальной поддержки в размере 29,3 % от возмещения затрат на проезд в общественном транспорте. Монетизация существующих льгот позволит государству более адресно оказывать помощь нуждающимся гражданам. Предложенные мероприятия обеспечат большую социальную справедливость.

Список использованных источников:

1. Киевич А.В., Бухтик М.И., Койпаш Д.А. Роль доходов населения в финансировании реальных инвестиций в Республике Беларусь // Экономические науки. 2017. № 3 (148). С. 83–88.
2. Статистический ежегодник 2018. – Минск: Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2018. – С. 489.
3. Юрий Селивестров Время применять дифференцированные подходы // Финансы. Учет. Аудит. – 2018. – № 8. – С. 8–13.

УДК 334.78

Лисенко К.А.
студентка
Маслій Н.Д.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ В ІНТЕГРОВАНИХ ГОРИЗОНТАЛЬНИХ СИСТЕМАХ

Глобальні зміни у світовому підприємницькому середовищі, що відбуваються останні роки, спонукають підприємства проводити політику виживання в умовах світової конкуренції за рахунок активізації внутрішнього потенціалу, а також ефективної організаційно-економічної взаємодії з іншими учасниками виробничого процесу.

Тому, в сучасних умовах, економічна ефективність діяльності підприємств стає залежною від їх здатності підвищити ефективність управління персоналом та оптимізувати відносини з великою кількістю партнерів, управляти власними бізнес-процесами. Такі зміни призводять до виникнення інтеграційних зв'язків між підприємствами, а далі це призводить до швидкого становлення нових господарських структур – інтегрованих підприємств.

Сучасні тенденції в розвитку світової та вітчизняної економіки, фактори зовнішнього і внутрішнього середовища організацій сприяють розвитку інтеграційних процесів, появи нових форм об'єднання господарюючих суб'єктів [1].

Інтеграційна структура – це форма взаємодії між підприємствами, установами, науково-дослідними організаціями та фінансовими структурами, спрямована на поєднання можливостей високотехнологічного виробництва і концентрованого фінансового капіталу з метою забезпечення стабільності умов функціонування підприємств, створення необхідного інвестиційного потенціалу для інноваційного розвитку [2].

Інтеграційні процеси підприємств протікають за схемами, що передбачають вертикальну або горизонтальну консолідацію. Передбачається, що горизонтальна корпорація посяде провідне місце серед організацій майбутнього. Багато найбільших транснаціональних корпорацій, наприклад American Telephone & Telegraph (AT&T), DuPont, General Electric, Boeing, British Telecommunications, Ericsson, Volvo, Motorola, прагнуть поступово замінити стару організаційну модель на нову горизонтальну і вже мають певні досягнення на шляху до втілення цієї ідеї, хоча найчастіше горизонтальні принципи управління поки що застосовуються, причому доволі успішно, у низових ланках інтегрованих підприємств [4].

До переваг горизонтальної інтеграції можна віднести:

1. Забезпечення економії на масштабі.
2. Зростання частки ринку, відповідно, можливостей впливу на постачальників і споживачів.
3. Можливість здійснювати масштабні проекти.

Пристаючи до оцінки ефективності діяльності горизонтально-інтегрованої системи, у першу чергу необхідно враховувати внутрішню ефективність діяльності кожного учасника.

При розрахунку оцінки горизонтально інтегрованої бізнес-структури або потенційної горизонтальної інтеграції як спільної діяльності підприємств, що випускають однорідну продукцію та застосовують однакові технології, доцільно порівняння ефективності діяльності структурного підрозділу з ефективністю інтегрованого формування в цілому з урахуванням синергетичного ефекту, що виник в результаті інтеграції.

Концепція горизонтального інтегрованого підприємства найбільшою мірою стосується діяльності менеджерів середньої ланки, звичайної координувальної роботи відділів і служб.

Для керівництва інтегрованого підприємства важливо не просто передати менеджерам великі повноваження для прийняття оперативних рішень, забезпечивши їх відповідними інструментальними засобами, а й сформувати почуття відповідальності і мотивацію до творчої діяльності, усіляко заохочуючи ініціативу, генерацію нових ідей, прагнення до самостійного аналізу і вироблення рішення [3].

У зв'язку з переходом підприємств на горизонтальні принципи управління відбуваються серйозні зміни й у системі підготовки кадрів, схемах оцінювання результатів праці співробітників і її оплати. Оцінювання і системи оплати праці встановлюються не лише за індивідуальні дії і досягнення працівників, а передусім за результатами діяльності групи (команди) у цілому.

Рис. 1. Основні напрямки оцінки ефективності функціонування горизонтально-інтегрованих систем

Таким чином, існує велика кількість шляхів і методів підвищення ефективності управління на підприємстві. Кожне підприємство самостійно вирішує питання про вибір шляхів підвищення ефективності управління залежно від специфіки діяльності і особливостей вже сформованої системи управління. Узагальнення досвіду вітчизняних і зарубіжних підприємств дозволяє сформулювати головну мету системи управління персоналом: забезпечення кадрами, організація їхнього ефективного використання, фаховий і соціальний

розвиток професіоналізму, інтелекту та компетенцій. Тому будь-якому керівнику важливо усвідомлювати, що найбільша ефективність управлінської діяльності буде досягнута в тому випадку, коли будуть застосовуватися різноманітні методи в комплексі з урахуванням цілей та стратегії розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Маслій Н.Д. Теоретичні основи та понятійний апарат інтеграційних процесів / Н.Д. Маслій // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. Донецький державний університет управління МОН України; Інститут економіки промисловості НАН України. – Маріуполь: ДонДУУ; ІЕП НАН України. – 2014. – Вип. 3(45). – С. 52–56.

2. Сисоєва Л.Ю. Напрямки інтеграції банків і страхових компаній на інвестиційному ринку України / Л.Ю. Сисоєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Випуск 28. – С. 117–124.

3. Колосок В.М. Особливості стратегічного управління розвитком персоналу промислових інтегрованих структур / Колосок В.М., Алістаєва А.В. // Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук. пр. – Х.: УкрДАЗТ, 2012. – № 37. – С. 267–272.

4. Колосок В.М. Формування конкурентних якостей українських промислових підприємств на основі інноваційного розвитку / Колосок В.М., Трусова Я.С. // Ефективна економіка: [Електронний ресурс]. – 2013. – № 12. – Режим доступу <http://www.economy.nayka.com.ua>

УДК 336.1

Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Герасимчук О.М.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

На сьогоднішній день дуже гостро стоїть питання вдосконалення фінансування охорони здоров'я, бо це є важливою передумовою подолання негативних явищ в економіці та суспільстві в цілому.

Актуальність теми полягає в тому, що рівень охорони здоров'я населення на пряму залежить від ефективності фінансування галузі. З цього приводу завжди виникали жваві дискусії в країнах із різним рівнем розвитку економіки.

На сьогодні визначаються такі основні види фінансування охорони здоров'я: державне, муніципальне (через обов'язкове і добровільне медичне страхування) та змішана форма. Але ці види у відокремленому вигляді практично не використовуються не в одній державі, проте в деяких державах вони займають домінуюче положення.

Розглянемо основні види фінансування охорони здоров'я на прикладі окремих держав (табл. 1).

Таблиця 1

Зарубіжний досвід фінансування закладів охорони здоров'я (за даними*)

№	Країна	Характеристика
1	2	3
1	Ізраїль	У державі Ізраїль не має державної системи медичного обслуговування, 94% населення охоплене всебічним страхуванням здоров'я. В основному медичне страхування здійснюється в рамках медичного страхового фонду величезного профспілкового об'єднання Гістадруд (83% випадків), а також на базі інших фондів медичного страхування (17% випадків). Медичні заклади знаходяться у відомстві різних агентств, головними з яких, є Профспілки та уряд. Найбільша профспілка Ізраїлю є головним поставником медичних послуг через посередництво всезагального робочого фонду допомоги хворим.

1	2	3
2	Швеція	Система охорони здоров'я виходить із засад доступності медичного обслуговування для всіх, незалежно від того, працюють вони чи ні. Головне – наявність громадянства цієї країни чи дозволу на перебування на її території на час праці. Шведський фонд охорони здоров'я на 80 відсотків поповнюється за рахунок внесків роботодавців, громадян та державних дотацій. Решту 20 відсотків становлять оплата пацієнтів та продаж послуг. Кожен місцевий роботодавець сплачує 32,8-відсотковий податок. Із них на медичну опіку йде лише 11,81 відсотка, решта з 20 із лишком відсотків потрапляють до пенсійного фонду, на страхування від нещасних випадків на виробництві та до інших обов'язкових фондів.
3	Франція	Домінує система обов'язкового медичного страхування. Вони самі можуть вибирати лікарів, а вартість лікування майже повністю покривається за рахунок соціального страхування. Іншу частину оплачують завдяки соціальним гарантіям, передбаченим у колективних трудових угодах. Соціальне страхування здоров'я фінансується із внесків та спеціальних податків. До соцстраху відраховують 13,55 відсотка від загальної суми зарплатної плати працівника, але це не означає, що гроші повністю вираховують з його зарплатні. Робітник платить лише 0,75 відсотка, а решту покриває роботодавець. Натомість із зарплатні працівника вираховують 6,2 відсотка на суспільний внесок та 0,5 відсотка – на повернення суспільного боргу. Окрім того, до фонду страхування здоров'я знімають фіксовану суму від кожної проданої пляшки міцного алкоголю та, віднедавна, з пачки цигарок.
4	Бельгія	Одна з найкращих систем охорони здоров'я у Європі. Медичне обслуговування тут є загальнодоступним та відносно дешевим для всіх громадян, але дуже дорогим для роботодавців та платників податків. Бельгійську систему охорони здоров'я фінансують з централізованого Національного управління соціального страхування. Воно накопичує кошти головним чином за рахунок внесків роботодавців, робітників та пенсіонерів, а також бюджетних дотацій, частини прибутків від податку на додану вартість, 10-відсоткового відрахування з приватного страхування автомобілів та внесків фармацевтичних фірм. Та все ж найбільше коштів надходить завдяки медичному страхуванню. З приватних підприємств вираховують 37,94 відсотка від суми зарплати працівника, але сам робітник платить лише 13,07 відсотка, а решту – 24,87 відсотка – «тягне» роботодавець. Відрахування із зарплатні держслужбовців значно менші – 7,35 відсотка від своєї зарплати платить сам чиновник, а 3,8 відсотка за нього доплачує держава.
5	США	Сполучені Штати не мають гарантованої державою системи загального страхування здоров'я. Все тримається на системі приватного страхування, яка, втім, також забезпечує високий рівень медичного обслуговування. Федеральний уряд гарантує медичне страхування лише для літніх та найбільш вразливих людей. Пенсіонери користуються коштами з фонду Medicare («Медична опіка»), а бідні – з фонду Medicaid («Медична допомога»). Усі інші американці повинні покладатися на надзвичайно складну систему приватних страховок, які оплачують або роботодавці, або самі зацікавлені, якщо вони ні від кого не залежать і працюють лише на себе. Мільйони американців мають лише часткове страхування, яке аж ніяк не покриває коштів на перебування у лікарні, ліки та медичні процедури й операції.
6	Велика Британія	Використовується система бюджетного фінансування охорони здоров'я, що обумовлює його державний характер із великою отупінню централізації управління. Фінансовою основою Національної системи охорони здоров'я є надходження від податків, які складають 90% бюджету охорони здоров'я. Тільки 7,5% бюджету формується за рахунок внесків роботодавців. Таким чином, Національна система охорони здоров'я практично існує за рахунок коштів, що вносяться платниками податків та виділяються урядом на охорону здоров'я зі статті затрат на соціальні потреби. В цілому пацієнти платять 10% вартості лікування. Всі працюючі підлягають обов'язковому страхуванню здоров'я, за винятком непрацюючих, жінок у шлюбі, які можуть приєднатися до страхування за добровільними програмами. За рахунок цих коштів часто надаються фінансові допомоги по тимчасовій непрацездатності в зв'язку із хворобою. Уряд Великобританії пропонує стимулювати намагання Національної системи охорони здоров'я до підвищення ефективності надання медичних послуг за рахунок збільшення конкуренції між її різновидами. Приватне медичне страхування у Великобританії охоплює переважно ті сфери медичних послуг, що не забезпечуються Національною службою охорони здоров'я. Приватним та добровільним медичним страхування охоплено більше 13% населення.

1	2	3
7	Алжир	Існують спеціальні муніципальні медичні заклади, що надають невідкладну медичну допомогу безкоштовно як громадянам Алжиру, так і іноземцям. Джерелами їх фінансування є муніципальні чи територіальні бюджети. Муніципальні лікарні розраховані на надання медичних послуг бідним верствам населення. Дані заклади мають низку проблем, серед яких: низька якість обслуговування; переповнення госпіталів; слабе забезпечення муніципальних медичних закладів медичним обладнанням та ліками; санітарні умови в таких госпіталях не відповідають прийнятним нормам. В той же час в Алжирі існують приватні та відомчі медичні заклади, які надають медичну допомогу на платній основі.
8	Італія	Центральний уряд встановлює, на які цілі повинні витратитися гроші, наглядає за загальними показниками здоров'я населення і веде переговори з медиками про трудові угоди.

*<http://intkonf.org/zelenevich-vo-ktn-kuzmin-ai-zarubizhniy-dosvid-finansuvannya-ohoroni-zdorovya/>

Отже, вивчивши основні види фінансування охорони здоров'я в різних країнах світу можна зробити висновок, що найбільш прийнятною для більшості країн є змішана форма фінансування. Доцільним є поєднання змішаної системи медичного страхування та фінансування з бюджету держави. Система охорони здоров'я, побудована на засадах змішаного медичного страхування, повинна відповідати принципам соціальної справедливості, забезпечуючи рівність і доступність медичних послуг достатньо високої якості для всіх громадян. Більшість країн шукають шляхи забезпечення базових мінімальних рівнів послуг і умов їх надання, однакових для всіх громадян.

УДК 336.13.031:3.072.2

Майбенко К.С.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – **Виговська Н.Г.**
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Недооцінка ролі фінансового контролю є однією з причиною кризових явищ, що відбуваються у нашій державі протягом останніх років. Існування об'єктивної потреби створення дієвої, ефективної та життєздатної фінансової системи, і як наслідок покращення рівня фінансової дисципліни, що забезпечить зменшення кількості бюджетно-фінансових порушень, породжує необхідність звернути увагу на вирішення проблемних питань у сфері функціонування системи державного фінансового контролю в Україні.

На нашу думку, при виділенні класифікаційних ознак ДФК слід урахувувати його сферу впливу та повноважень, тобто з точки зору внутрішнього (безпосередньо) та зовнішнього (незалежного) контролю. Під зовнішнім стосовно органів державної влади розуміють контроль, який здійснюється незалежним у своїй діяльності від органів державної влади спеціально створеними контрольними органами. Під внутрішнім контролем розуміють контроль, який здійснюється безпосередньо в системі органів державної влади, в тому числі органів виконавчої влади.

На підтримку позиції щодо віднесення попереднього, поточного та наступного контролю до видів ДФК Гуцаленко Л. [1, с. 511] здійснено класифікацію державного фінансового контролю за п'ятьма ознаками, а саме:

- за часом проведення;
- за характером взаємовідносин суб'єкта та об'єкта;
- за інформаційним забезпеченням, по відношенню до власника;

– за формами здійснення контролю (рис. 1).

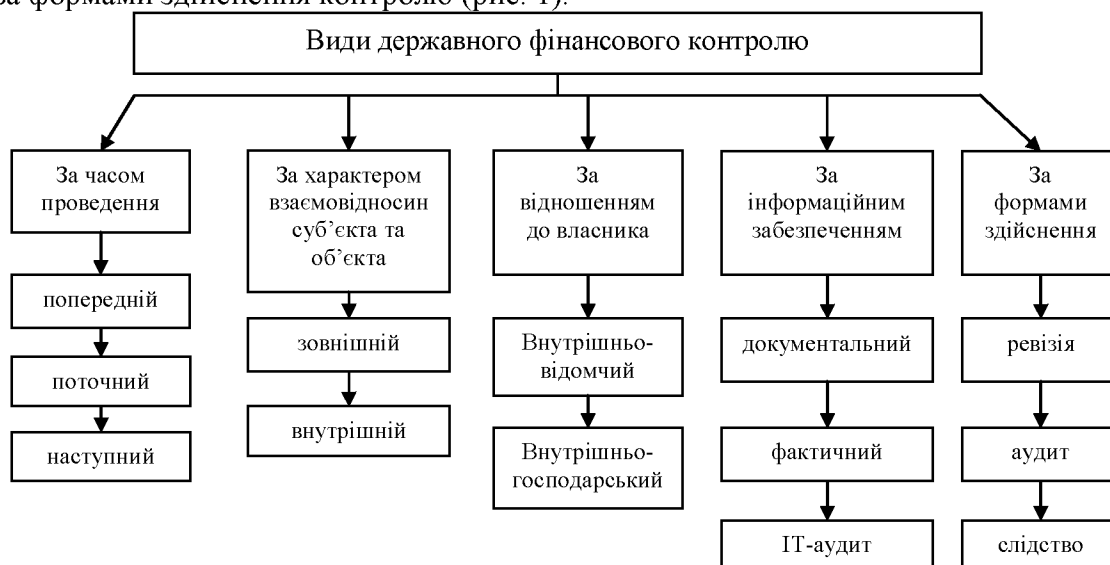

Рис. 1. Види державного фінансового контролю

Джерело: складено автором на підставі [1–7; 9;11–14]

Серед методів фінансового контролю використовуються такі: ревізія, перевірка, обстеження, нагляд [14]. В.П. Нагребельний визначає розширений перелік методів, який включає й спеціальні процедури, зокрема, такі як:

- ревізія;
- перевірка;
- інспекція;
- обстеження;
- спостереження;

– аналіз; а додатково включає до цього переліку ще й заслуховування доповідей, інформацій посадових осіб про фінансову діяльність на сесіях органів місцевого самоврядування, засіданнях органів державної виконавчої влади [7].

Таблиця 1

Основні методи Державного фінансового контролю

Назва	Сутність	Документи за результатами
Ревізія	Система контрольних дій, при якій за певний період і згідно із затвердженою програмою перевіряється відповідний підконтрольний суб'єкт на предмет економічності, ефективності його фінансово-господарської діяльності, законності, достовірності і доцільності господарських і фінансових операцій	За наслідками ревізії складається акт
Перевірка	Контроль за окремими ділянками фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації, або за окремими операціями, в процесі якого визначається законність використання фінансових ресурсів, виявляються порушення фінансової дисципліни.	Результати перевірки оформляються довідкою або доповідною запискою
Обстеження	Це оперативне виявлення стану справ на підконтрольному об'єкті з метою виявлення позитивних та негативних сторін фінансово-господарської діяльності та визначення доцільності вирішення проблеми	Складається акт
Експертиза	Метод контролю, який передбачає дослідження й оцінювання законодавчих та інших нормативно-правових актів, фінансових та економічних результатів діяльності, підготовку обґрунтованих висновків і пропозицій для прийняття рішень щодо об'єкта експертного дослідження.	Звіт
Аудит	Це незалежна експертиза аудиторськими фірмами стану бухгалтерського обліку, фінансових звітів та балансів, яка здійснюється з метою підтвердження достовірності показників звітності відповідно до чинного законодавства.	Аудиторський звіт

Таким чином, проведений аналіз форм державного фінансового контролю (попередній, поточний, наступний) та методів (перевірка, ревізія, аудит, обстеження, експертиза), дозволить обґрунтувати виокремлення основних методів державного фінансового контролю у сфері державних закупівель та специфіку їх застосування з точки зору перспективності застосування.

УДК 336.027:330.341

Манченко К.І.
магістрант
Ломачинська І.А.
к.е.н., доцент

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЧЕХІЇ ТА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Формування ефективної національної інноваційної системи (НІС) є важливим завданням як для розвиненої країни, так і для тієї, яка розвивається, оскільки інновації є одним з джерел і чинників соціально-економічного розвитку. Домінантою економічного зростання в умовах глобалізації при формуванні НІС стає система наукових знань, нових технологій, інноваційних процесів, продуктів і послуг. Вона повинна об'єднувати потенціал держави, організацій науково-технічної та освітньої сфер, підприємницького сектора, фінансово-кредитної сфери з метою реалізації результатів інтелектуальної діяльності на ринку високотехнологічної наукоємної продукції. Варто відзначити, що в НІС важливу роль відіграє державна інноваційна політика як частина державної соціально-економічної політики, що пов'язана зі комплексом організаційних, економічних, правових заходів, спрямованих на розвиток інноваційної діяльності. При цьому слід зазначити, що важливим елементом НІС є фінансова складова.

В умовах інтеграції України з країнами Європейського Союзу актуальним є досвід європейських країн щодо фінансового забезпечення формування інноваційної складової конкурентоспроможності національної економіки. Особливо цікавим і корисним є досвід Чехії та Польщі.

Незважаючи на те, що Чехія і Польща характеризуються високим рівнем відкритості економіки та її залученістю у світове господарство, є сусідами, мають схожі соціально-економічні моделі, вони мають різний рівень інноваційного розвитку. Лідером є Чехія.

Перш за все, слід відзначити, що в обох країнах недостатній рівень витрат на НДДКР. Якщо у Чехії рівень витрат у 2017 р. склав 1,68 % ВВП при середньому значенні по ЄС – 1,93 %, то у Польщі – 0,97 % [1–2]. До 2017 р. рівень витрат на НДДКР у Чехії дорівнював середньому значенню по ЄС. Слід також відзначити, що кошти, які приватний бізнес виділяє на фінансування НДДКР, в основному спрямовуються у малі і середні підприємства, що свідчить про низький рівень співпраці між приватним і державним секторами в інноваційній сфері.

Що стосується розвитку фінансової інфраструктури інноваційного розвитку, то у Чехії та Польщі створюються сприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), зокрема через науково-технологічні парки, бізнес-інкубатори, кластери, центри трансферту технологій, які сприяють розвитку інновацій, створенню нових робочих місць, розширенню кооперації між державним і приватним секторами, модернізації національної промисловості. Вагомий внесок забезпечують Національні мережі інновацій, Агентства по розвитку підприємництва й ін. [3]. І якщо Чехія останніми роками поступово підвищує рівень інноваційного розвитку, то Польща у

високотехнологічних галузях практично не винаходять інноваційні продукти, а скоріше ґрунтуються на інноваціях «другого покоління». Так, наприклад, поширена розробка аналогових препаратів, а не створення нових інноваційних ліків. Крім того, можна спостерігати, що значна частка досліджень не орієнтована на соціальні та економічні потреби населення. І серед причин цього недостатній рівень фінансування НДДКР.

В результаті довготривалої політики щодо залучення прямих іноземних інвестицій в Чехії та Польщі сформувалась висока залежність від іноземних компаній, що сприяють припливу ПІІ, а також обміну передовими технологіями, методами управління, науковими розробками й ін. Такі компанії є стимулами для розвитку економік. Більшою мірою завдяки їм країни досягають більш високої продуктивності. Однак, у випадку фінансово-економічної нестабільності приток ПІІ скорочується, а іноді може взагалі спостерігатися від'ємне сальдо ПІІ. Як результат, ПІІ є нестабільним джерелом фінансування інноваційного розвитку Чехії та Польщі.

В останній час країни демонструють поліпшення макроекономічних показників. Зокрема в Чехії спостерігаються високі темпи ВВП, зростання інфляції та вихід із зони дефляції (2 %, що повністю відповідає нормам ЄЦБ), спад безробіття (2-а позиція після Німеччини серед країн-учасниць ЄС в першому кварталі 2017 р.), значне зниження державного боргу та профіцит бюджету. Польща також у 2017 р. демонструє позитивну тенденцію, хоча не такими темпами, як Чехія. Можна засвідчити в Польщі низький рівень інфляції (2 %), стабілізацію динаміки державного боргу (67 %), зменшення дефіциту бюджету (-1,66 %). А, отже, можна очікувати відносного зростання інвестиційної привабливості цих країн.

Аналіз інноваційного розвитку Чехії та Польщі дозволяє виявити відносно високу частку витрат на вищу освіту. У 2016 р. цей показник склав 5% ВВП у Польщі та 4,5 % у Чехії при середньому значенні по ЄС – 4,7 % [1]. Така політика спрямована на зростання кваліфікованої робочої сили в країні, що, на думку уряду, призводить до зростання кількості науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Втім вже можна спостерігати позитивні результати у вигляді високої патентної активності. Так для Польщі 2015 р. став найбільш значущим, оскільки було подано рекордну кількість заяв на отримання патенту – 5250, видано патентів – 2554; у 2016 р. кількість поданих заявок зменшалась до 4675, однак кількість виданих патентів при цьому зросла до 3550. Польща займає 17 місце з 189 країн за кількістю патентних заявок, в той час як Чехія лише 36 позицію. У 2017 р. у Чехії кількість поданих патентів склала 981, виданих – 732. Втім позитивним є те, що у Чехії, не дивлячись на меншу кількість поданих заявок, близько 75% з них пройшли реєстрацію та отримали патент [4].

Поряд з цим, для Чехії та Польщі все ще характерно неефективне використання людського капіталу та інфраструктури для проведення досліджень. Втім у Чехії спостерігається висока частка зайнятих у високотехнологічних секторах (2017 р. – 4,7 %, що є вище середнього показника по ЄС – 4 %), на відміну від Польщі – 3 % [1].

Важливу роль у фінансуванні інноваційного розвитку, особливо малих і середніх підприємств [5], депресивних регіонів, відіграють фонди Європейського Союзу.

Не зважаючи на зусилля, Чехії та Польщі відносяться сьогодні до групи країн «помірних інноваторів». Відповідно для стимулювання інноваційного розвитку цих країн слід збільшити обсяг фінансування НДДКР, диверсифікувати структуру джерел фінансування, оскільки переважно це державні кошти та кошти фондів ЄС, підвищити ефективність їх використання, активізувати приватно-державну співпрацю у сфері інноваційного розвитку тощо.

Список використаних джерел:

1. World development indicators. The World Bank Group: веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/country/>

2. Lomachynska I., Podgorna I. Innovation potential: impact on the national economy competitiveness of the EU developed countries. Baltic Journal of Economic Studies. 2018. Vol. 4, № 1. P. 262–270.

3. Lomachynska I., Manchenko K. Influence of direct foreign investment on economy development of the Visegrad Group countries: conclusions for Ukraine. National Economic Development and Modernization: experience of Poland and prospects for Ukraine : multi-authored monograph. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. P. 74–87.

4. Statistical Country Profiles. World intellectual property organization : веб-сайт. URL: http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/

5. Мельник В.М., Ломачинська І.А. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України. Економічний вісник: серія фінанси, облік, оподаткування. 2017. № 1. С. 120–128.

УДК 336.221.26

Михайленко В.В.

студентка

Сокирко О.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів імені Л.Л. Тарангул
Університет державної фіскальної служби України

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Фінансове забезпечення функціонування держави, її соціально-економічний розвиток значною мірою обумовлені податковими надходженнями, які справляються до Державного бюджету України. Податкові надходження займають найбільшу частку серед інших методів централізації бюджетних ресурсів, а також посідають провідне місце серед інструментів регулювання економіки державою. Зростання дефіциту свідчить про недостатність доходів Державного бюджету, а тому слід зосередитись на джерелах їх зростання. Для цього необхідно удосконалювати складову надходжень, яка є найбільш вагомою у складі доходів, а отже найважливішою, тому розширювати існуючі зобов'язання держава може лише за наявності джерел зростання податкових надходжень.

Згідно класифікації Бюджетного Кодексу України виділяють чотири основні джерела надходжень до Державного бюджету: податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти [1]. Їх динаміка до Державного бюджету України зображена на табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка надходжень до Державного бюджету України протягом 2014–2017 рр.,

(млн. грн.)

	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	280 178	409 418	503 879	627 154
Неподаткові надходження	68 355	120 006	103 635	128 402
Інше	6 433	2 127	4 589	31 741
Всього	354 966	531 551	612 103	787 297

Джерело: складено автором на основі [2]

Згідно статистичним даним 2017 р. Державний бюджет України формується у середньому на 80 % за допомогою податкових надходжень. Проте цього недостатньо, оскільки за європейськими нормами неподаткові надходження у структурі бюджету держави мають складати не більше, ніж 5% [3]. Це свідчить про неоптимальну структуру доходів бюджету.

Так, у 2014 році частка податкових надходжень до Державного бюджету України становила 78,93%, або ж 28017 млн. грн. В наступному 2015 році частка податкових надходжень зменшилась на 1,91 % і складала 409418 млн. грн. У 2016 році частка податкових надходжень становила 82,32 %, а їх сума складала 503879 млн. грн. Через рік у 2017 її частка знову знизилась на 2,66 % і становила 627154 млн. грн. Тому частка

податкових надходжень до Державного бюджету поступово зростає, це свідчить, що їх роль є дуже значна, а тому ефективність здійснення державою покладених на неї функцій та добробут суспільства в основному залежить від розміру сплачених податків.

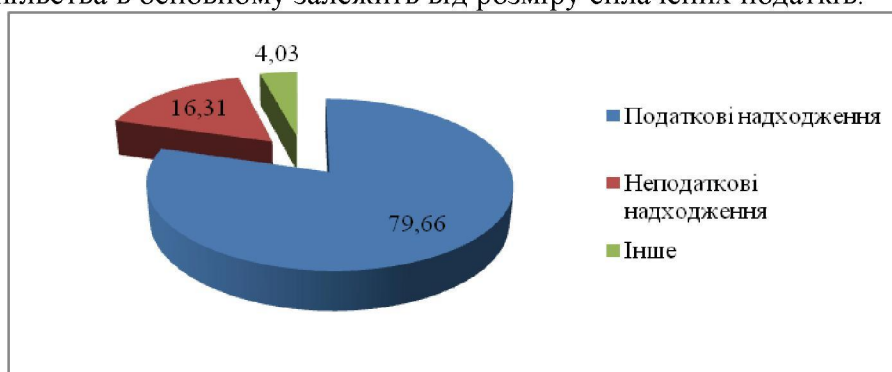

Рис. 1. Структура надходжень до Державного бюджету України за 2017 рік
Джерело: складено автором на основі [2]

Основною складовою аналізу податкових надходжень бюджету є їх динаміка у розрізі статей, яка дає можливість проаналізувати зміну обсягу надходжень до Державного бюджету з 2014 по 2017 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Склад і структура податкових надходжень до Державного бюджету України протягом 2014–2017 рр. (млн. грн.)

	2014	2015	2016	2017
ПДВ	189 241	246 858	329 911	434 041
ПДФО	12 646	45 062	59 810	75 033
Акцизний податок	44 941	63 111	90 122	108 293
Податок на прибуток підприємств	39 942	34 776	54 344	66 912
Місцеві податки і збори				695
Плата за користування надрами	18 199	36 990	39 699	43 876
Мито	12 389	39 881	20 001	23 898
Відшкодування ПДВ	-50 216	-68 405	-94 405	-120 061
Інше	13 038	11 146	4 396	-5 535
Всього	280 178	409 418	503 879	627 154

Джерело: складено автором на основі [2]

З табл. 2 видно, що загальна сума податкових надходжень у 2017 р. порівняно з 2014 р. зросла на 45 %, причому темп росту непрямих податків суттєво випереджає темп росту прямих. У доходах Державного бюджету України переважають непрямі податки, з них найбільша доля належить податку на додану вартість (ПДВ) – близько 69 %. Зростання в абсолютному вимірі й у структурному співвідношенні ПДВ, а також акцизного податку (АП) і мита зумовлено в кризових умовах посиленням фіскальної функції непрямих податків, що спричиняє збільшенням податкового навантаження на споживання.

Загальними чинниками, які вплинули на зростання податкових надходжень дохідної частини стало значне зростання податкових надходжень зумовлене постійним проведенням державою детінізації економіки та боротьбою із компаніями, які ухиляються від сплати податків, а також збільшення кількості об'єднаних територіальних громад внаслідок децентралізації, які можуть краще контролювати сплату податкових платежів та обов'язкових зборів на об'єднаній території.

Тому можна виділити ряд проблем, які перешкоджають у отриманні достатнього рівня податкових надходжень до бюджету є:

– зменшення обсягів виробництва національних підприємств та зменшення їх кількості, що супроводжуються скороченням робочих місць через нестабільну ситуацію в країні та високий рівень інфляції;

– надання податкових пільг, які впливають на ефективність формування доходів бюджету [4];

– неефективна податкова політика, що викликає явище ухилення від сплати податків та диспропорції у розподілі податкового навантаження.

Для того, щоб подолати проблеми, які перешкоджають надходженню податкових доходів до державного бюджету у достатній кількості можна запропонувати такі рішення:

– одним з найвагоміших податків є акцизний, тому необхідно підвищувати ставки акцизу, адже в будь-якому разі купуватимуться алкоголь, цигарки та пальне, що призведе до збільшення надходжень до бюджету;

– необхідно збільшувати оподаткування великих платників податків, адже саме у їх руках зосереджена найбільша кількість фінансових ресурсів та їхнє число зростає;

– зменшити кількість наданих податкових пільг, створити та законодавчо затвердити перелік напрямів, на які вони надаються;

– удосконалення податкового законодавства, орієнтація його на рівень високо розвинутих країн.

Таким чином можна зробити висновок, що провідна роль у забезпеченні виконання державної функції щодо регулювання економічних процесів належить податкам, які справляються до державного бюджету. У Державному бюджеті України податкові надходження займають близько 82 %, тобто є найбільшою бюджетоутворюючою ланкою. За досліджуваний період загальна сума податкових надходжень зросла вдвічі, але попри абсолютний приріст, їх частка у бюджеті є нестабільною. Це свідчить про те, що хоча й відбувається постійне вдосконалення оподаткування, фіскальний потенціал податків є невикористаним через податкові пільги, ухилення від сплати, недоліки в адмініструванні. податкову заборгованість. Для досягнення максимального ефекту в реалізації заходів податкової політики пріоритетність варто надавати таким, які сприяють економічному зростанню, а відтак – наповненню державної казни податковими надходженнями.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542–III.

2. Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Захаркіна Л.С. Роль і місце податкових надходжень у структурі зведеного бюджету України / Л.С. Захаркіна // Науковий вісник International Scientific Journal «Internauka» <http://www.inter-nauka.com/> International Scientific Journal «Internauka» <http://www.inter-nauka.com/> Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – №19. – С. 125–129.

4. Пасічний М.Д. Податкова політика України в сучасних умовах / М.Д. Пасічник // Вісник Одеського національного університету. – 2016. – Вип. 7 (2). С. 123–128.

УДК 364.35(477)

Мягченко Н.О.

студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійне забезпечення у сучасних умовах відіграє провідну роль у соціальному житті суспільства. Ця сфера діяльності потребує постійного вдосконалення, а також вирішення соціальних, економічних, фінансових та нормативних проблем. Пенсійне забезпечення – це одне із головних джерел доходу непрацездатних громадян похилого віку. Для непрацездатних пенсіонерів ця виплата є основою матеріального забезпечення та існування.

Згідно статті другої ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів:

Перший рівень – це солідарна система загальнообов'язкового пенсійного страхування (далі – солідарна система), що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Перший і другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Другий і третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення.

Третій рівень, тобто недержавне пенсійне забезпечення, відповідно до чинного законодавства в Україні здійснюється:

- недержавними пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;
- страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб [1].

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це фінансова установа, яка надає послуги з недержавного пенсійного забезпечення, основною метою якого є забезпечення одержання людьми додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат. Від 2004 року кожен українець може вкладати гроші в так звані недержавні пенсійні фонди (НПФ). НПФ є елементом третього рівня нової пенсійної системи, що створюється в Україні.

Для більшості українців недержавні пенсійні фонди є новими інституціями, але в багатьох країнах світу вони є одними з найбільш популярних засобів здійснення заощаджень, в тому числі на старість, на протипагу банківським депозитам та іноземній валюті [2].

На обліку в Пенсійному фонді України станом на 1 січня 2018 року перебувало 11711,3 тисячі пенсіонерів, що на 244,9 тисячі осіб менше в порівнянні з 1 січня 2017 року.

Із загальної чисельності пенсіонерів 7 345,5 тис. жінок (62,7 %) та 4 365,8 тис. чоловіків (37,3 %) [3].

В Україні нині налічується трохи більше ніж 840 тисяч учасників недержавних пенсійних фондів, а також відповідно 64 самих НПФ. Від 2004 року громадяни довірили фондам 1,9 мільярда гривень, тобто кожен сплатив у середньому 2255 гривень. Це дуже мало в порівнянні з європейськими країнами, де чи не кожен громадянин є учасником подібних фондів. Загалом у світі середній розмір відрахувань до НПФ складає не менш ніж 5 % від доходів. Згідно з даними Нацкомісії з регулювання ринку фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), нині учасники НПФ у середньому відкладають близько 800 гривень на рік. Звичайно, така сума не дозволить накопичити гідну суму на старість. Якщо б кожна людина відкладала хоча б по 1000 гривень в місяць протягом хоча б 30 років, а розмір заощаджень з мінімальним рівнем дохідності, наприклад складав 4 %, то було б майже

700 тисяч гривень. І виплата пенсії протягом 15 років після досягнення пенсійного віку складала б 5 тисяч гривень на місяць. Це майже вдвічі більше, ніж середній рівень пенсій, який сплачується з державного пенсійного фонду [4]. Проте, головним недоліком є невпевненість в тому, що не знайдеться зловживачів, які захочуть використати ці кошти у власних цілях.

Отже, пенсійне забезпечення України має як недоліки, так і переваги. Проте, кожен пенсіонер має право на отримання трудової та соціальної пенсії. Щодо недержавних пенсійних фондів, то спочатку зацікавлених українців ставало дедалі більше, одною із головних причин була пенсійна реформа. Проте довіра населення знизилась за рахунок того, що недержавні пенсійні фонди, які мали взяти відповідальність за добровільне накопичувальне страхування, не змогли цілком забезпечити збереження грошей. На це вплинула інфляція, неплатоспроможність фінансового ринку та багато інших ризиків. На думку багатьох експертів на даний момент держава не може гарантувати стабільну роботу державних банків, не кажучи вже про фонди. На жаль держава не в змозі забезпечити населенню належний рівень життя у пенсійному віці, на це впливає нерозвиненість ринку цінних паперів, недосконалість законодавчої бази, недовіра громадян до фінансових інститутів, а також вірогідність неповернення коштів та багато іншого. Не зважаючи на це, недержавне пенсійне страхування має великі перспективи в майбутньому, тому що система недержавного пенсійного забезпечення є важливим учасником на інвестиційному ринку. Тому варто присвятити подальші розробки саме на вдосконалення та розвиток цих фінансових установ.

Список використаних джерел:

1. Громадське телебачення – Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні. // [Електронний ресурс] /. Режим доступу:<https://hromadske.ua/posts/yak-nakopychyty-hidnu-pensiiu>

2. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» // [Електронний ресурс] / Режим доступу:

3. Недержавний пенсійний фонд. Як це працює // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pensia.ua/ua/gazeta/blogs/entry/nederzhavnij-pensijnij-fond-yak-tse-pratsyue>

4. Український репортер. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrreporter.com.ua/business/v-ukrayini-zmenshylyasya-kilkist-pensioneriv.html>

5. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/ed20040101>

UDC 336: 378.4

Natorina A.
PhD (Economics),
Head of the Higher Education Statistics and Analysis Department,
SSI «Institute of Educational Analytics»

MONITORING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS FINANCIAL INDICATORS

Active reform of Ukraine higher education sector is based on new principles of financing higher education institutions (HEIs). It includes the implementation of the model of HEIs financing with a formula approach that assumes taking into account a list of indicators. Therefore, today urgent task is the formation of a single holistic information system for the collection and analysis of financial indicators of the activities of HEIs. It will allow providing a comprehensive assessment of HEIs' activities, as well as track changes, not only in a certain discrete period, but also in dynamics. The creation of such an information system will allow analyzing the quality of educational services of HEIs, determining their compliance with international standards and identifying the further trajectory of government actions in accordance with management needs.

Considering the importance of the above mentioned, the SSI «Institute of Educational Analytics» proposed to create an information System for collecting and analyzing financial and statistical data on the activities of HEIs. Technical requirements for the System approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 997 (September 13, 2018) [1].

The System is a set of software tools that collect indicators and information necessary for making effective and informed decisions in the field of higher education management. The financial indicators of HEIs, which are located in the automated system of the State Treasury Service of Ukraine (AS STSU) «E-Reporting» [2], are the source of input data of the System. The general structure of indicators of the System for collecting and analyzing financial and statistical data on the activities of HEIs consists of four blocks of HEIs indicators in accordance with the technical requirements (Figure 1).

It is necessary to mentioned that the part C of the Block 1 «Financial indicators» (Figure 1) contains a list of indicators in accordance with the forms of current HEIs financial statements.

Today, the popularization of higher education requires the implementation of relevant reforms in the field of higher education to identify the quality assessment of educational services in Ukrainian HEIs. A key component of the reform of higher education is the monitoring of the quality of educational services and the adaptation of HEIs activities to the new requirements of modernity. A multi-stage procedure for assessing the quality of educational services at HEIs should begin with monitoring the indicators of HEIs activity, which includes financial indicators.

In this context, based on the results of diagnostics of indicators of the System, the Ministry of Education and Science of Ukraine will be able to develop plans for tactical measures to improve the performance of the HEIs, in particular to improve the quality of educational services, as well as make appropriate adjustments current strategic plan for HEIs.

The analytical reports of the System can be used by the Ministry of Education and Science of Ukraine to assess the quality of educational services of HEIs. In addition, such information can be useful for monitoring the activities of HEIs in the dynamics at the national level, which will allow an objective assessment of changes in the functioning of HEIs and compare them with competing HEIs in the national and international educational services markets.

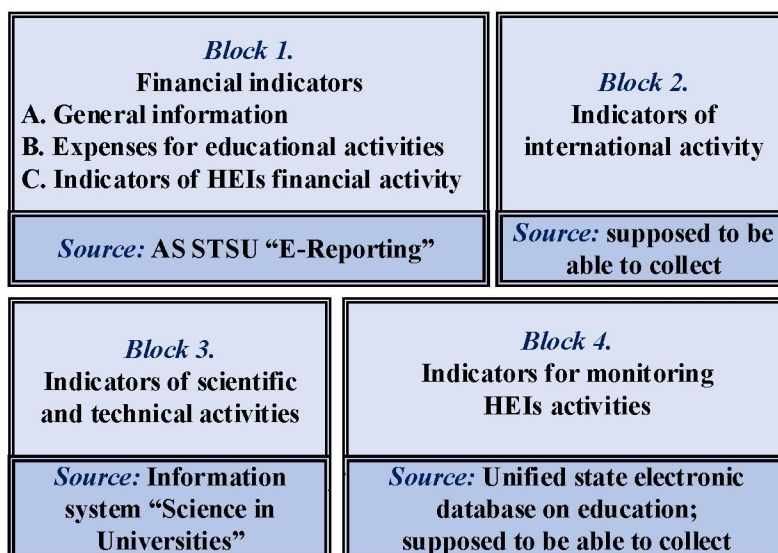

Figure 1. Blocks of statistical and financial indicators of the Systems for collecting and analyzing financial and statistical data of HEIs activities [2–4]

Thus, the monitoring of financial indicators of HEIs in the System will provide the Ministry of Education and Science of Ukraine with the necessary information for making sound management decisions. This will contribute to the growth of competitiveness of Ukrainian HEIs at the national and international levels. Therefore, the use of the System in the long term and the gradual expansion of the list of indicators will allow to the Ministry of Education and Science of Ukraine form the educational profile of Ukraine on the European arena.

References:

1. Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/>
2. State Treasury Service of Ukraine (AS STSU) «E-Reporting». URL: <https://ezvit.treasury.gov.ua/barsapp/Account/Login?ReturnUrl=%2fbarsapp>
3. Information system «Science in Universities». URL: <https://mon.rit.org.ua/>
4. Unified state electronic database on education. URL: <https://www.inforesurs.gov.ua/dataedbo.html>

УДК 336.24.07

Новосьолова О.С.
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Херсонський національний технічний університет

СИСТЕМА МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОРІЄНТИРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Визначальною складовою існування та розвитку будь-якої держави є наявність території із чітко визначеними та захищеними кордонами, що передбачає створення системи митного контролю, здатної забезпечити належний рівень державної безпеки, захистити національні економічні інтереси та сприяти ефективному співробітництву із зовнішніми партнерами.

Митний контроль, у свою чергу, є важливим та ефективним інструментом забезпечення митної політики держави, що реалізується через:

1) заходи митно-тарифного регулювання: гарантування сплати ввізних і вивізних мит; дотримання міжурядових і міжнародних угод щодо преференційного регулювання; дотримання інших торгівельно-політичних заходів;

2) заходи нетарифного регулювання: дотримання положень про внутрішні податки; дотримання міжнародних і міжурядових домовленостей про заборони й обмеження.

Необхідність контролю за товарами, що переміщуються через митний кордон України обумовлена економічними і фінансовими наслідками торгівлі контрабандною і контрафактною продукцією. Результатом чого є зменшення надходжень мита та митних платежів до бюджету, пригнічення розвитку легального виробництва і обмеження умов для забезпечення розширеного відтворення та виходу національної економіки на якісно новий рівень функціонування, а також інші фактори, що обмежують розвиток національної економіки країни.

Відповідно до статті 4 Митного кодексу України: «Митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку» [1].

Основною метою митного контролю є це забезпечення законного переміщення осіб, товарів та транспортних засобів через митний кордон, в тому числі повне та своєчасне адміністрування митних платежів.

З метою сприяння зовнішній торгівлі та збільшенню товарообігу митні органи спрощують процедури митного контролю при митному оформленні на кордоні. Слід наголосити, що митними органами України для спрощення митних процедур та митних формальностей, активно запроваджують електронне митне декларування, що значно скорочує витрати при митному оформленні та зменшує час оформлення. Скорочення строків митного оформлення поруч із позитивними тенденціями, а саме: прискоренням переміщення осіб, товарів і транспортних засобів через митний кордон, має недолік – обмеженість часу для застосування додаткових форм митного контролю.

Зарубіжний досвід функціонування митних систем розвинених країн засвідчує, що дієвим чинником вирішення вітчизняних проблем в сфері митного контролю є здійснення

поглибленого митного контролю на етап «після випуску товарів», що дозволяє застосувати спрощений метод митного контролю і відповідає Кіотській конвенції про гармонізацію митних процедур.

Здійснення митного контролю через деякий час після завершення митного оформлення є одним із найбільш перспективних векторів вдосконалення роботи митних органів. Проте, така оптимізація митних процедур не повинна здійснюватись за рахунок обмеження контрольних заходів [2, с. 303]. У даному контексті основними принципами, на які мають спиратися митні органи є пост-аудит та запровадження системи аналізу та управління ризиками.

Митний пост-аудит проводиться після завершення митного оформлення з метою перевірки діяльності осіб, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності. Крім того, митний пост-аудит виступає одним із дієвих заходів запобігання правопорушенням, впровадження якого надає можливість митним органам своєчасно виконувати економіко-регуляторну, захисну та фіскальну функції.

Аналізуючи отримані документи від суб'єктів ЗЕД, уповноважені особи митних органів можуть здійснювати перевірки підприємств на відповідність попередньо задекларованим відомостям щодо товарів і в разі їх невідповідності здійснити донарахування митних платежів до бюджету. Інформація, отримана під час митного пост-аудиту, може бути використана в подальшому адміністративному або судовому розгляді. Під час проведення митного пост-аудиту митні органи перевіряють законність, доцільність, достовірність інформації, наданої суб'єктом ЗЕД, що перевіряється, а також законності та правильності дій посадових осіб (представників) суб'єкта ЗЕД [3].

Ще одним важливим принципом здійснення митної політики є запровадження системи аналізу та управління ризиками при проведенні митного контролю. Всесвітня митна організація визначає систему аналізу й оцінки ризиків як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення митних органів необхідною інформацією щодо аналізу й оцінки ризиків, які існують при митному оформленні вантажів, які переміщуються через митний кордон [4, с. 64].

Основними завданнями митних органів при реалізації даного принципу є:

- визначення допустимого рівня ризику;
- визначення заходів контролю, які митні органи повинні здійснювати з метою забезпечення дотримання законодавства у сфері державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- розроблення відповідних методів контролю (наприклад, щодо перевірки документів, які подаються до митного оформлення або проведення митного огляду), які необхідно застосовувати у разі ознак наявності допустимого рівня ризику.

Відзначимо, що однією з першочергових умов ефективного здійснення митного контролю є неупередженість дій і незалежність органів митного контролю від політичних рішень та бізнес-груп. Саме ця умова є запорукою прозорого та ефективного проведення митного контролю. З огляду на це, одним з головних завдань держави є забезпечення митним органам такої незалежності. Оскільки митний контроль є одним з головних завдань, які покладені на митні органи України, підкреслимо його вагомість у забезпеченні економічної безпеки держави, бо саме на цьому етапі здійснення митного регулювання відбувається одночасно перевірка всіх вантажних документів та фактичне встановлення кількісних та якісних показників товарів, які переміщують через митний кордон України.

Таким чином, пріоритетними напрямками для України у сфері здійснення митного контролю є удосконалення електронного декларування, спрощення процедур митного контролю, формування ефективної системи аналізу та управління митними ризиками і запровадження жорсткої відповідальності за порушення митного законодавства як суб'єктами ЗЕД, так і самими працівниками митних органів.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/paran316#n316>.

2. Гончарук О.А. Особливості проведення і шляхи удосконалення митного пост-аудиту / О.А. Гончарук // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 3. – С. 303–305.

3. Фабіянська В.Ю. Український митний пост-аудит, наближення до європейських норм та стандартів / В.Ю. Фабіянська, А.М. Блоха // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2015. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3988>.

4. Ліпіхіна Т. Удосконалення системи митного контролю. Аналіз і оцінка ризиків під час здійснення заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД / Т. Ліпіхіна // Маркетинг в Україні. – 2009. – № 1. – С. 64–67.

УДК 336.226.12

Онищук Я.Ф.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Довгалюк В.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

На сучасному етапі розвитку країни важливим елементом регулювання економіки є державний фінансовий контроль як у цілому, так і в оподаткуванні зокрема. Кожен суб'єкт господарювання потребує обліку та контролю для забезпечення фінансової дисципліни, яка передбачена чинним законодавством. А це можливо за умови ефективного податкового контролю. Податковий контроль є системою обліку платників податків та контролю за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати податків.

Податковим кодексом України передбачено здійснення податкового контролю шляхом ведення обліку платників податків; інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів; перевірок та звірок, а також перевірок щодо дотримання законодавства; моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та / або працівників платника податків.

Основним методом податкового контролю є перевірка. Контролюючі органи у сфері оподаткування наділені правами на проведення податкових перевірок: чи то камеральних, чи то документальних (планових або позапланових, виїзних або невиїзних), чи то фактичних перевірок. Найбільш ефективною, на нашу думку, є документальна позапланова перевірка, як не передбачається у плані роботи органу ДФС і проводиться за наявності обставин невиконання своїх обов'язків платниками (податковим агентом) податку.

Основні показники контрольної-перевірочної роботи податків і зборів з фізичних осіб ГУ ДФС у Житомирській області становлять зображені в табл. 1.

Таблиця 1

Результати контрольної-перевірочної роботи податків і зборів з фізичних осіб
станом на 01.01.2018 р.

	К-сть перевірок	Донараховано (тис. грн.)	Узгоджено донарахованих сум (тис. грн.)	Сплачено донарахованих сум (тис. грн.)	Оскарження донарахованих сум (тис. грн.)	Притягнення до адмін. відпо-сті
Юридичні особи	137	5 869,6	3 554,1	1 698,9	547,9	38
Самозайняті особи	178	13 911,9	2 902,9	2 468,9	10 111,6	47
Фізичні особи-громадяни	9	30,8	30,5	11,8	–	–

За результатами перевірок ГУ ДФС у Житомирській області у 2017 році до бюджету донараховано 19 812,3 тис. грн. грошових зобов'язань. Проте, дієвість податкового контролю полягає не у збільшенні сум донарахувань за результатами проведених перевірок, а

виявлення причин порушень податкового законодавства. Від контролюючих органів очікуються конкретні пропозиції щодо удосконалення податкового законодавства та умов підвищення ефективності управління державними фінансовими ресурсами. В основі ефективного податкового контролю повинно бути забезпечення виконання конституційного обов'язку з сплати податків та оперативного реагування на відхилення у податковому процесі. Разом з тим, розроблення конкретних рекомендацій щодо вдосконалення процедур здійснення податкового контролю та уточнення теоретико-методологічних засад сприятиме підвищенню його дієвості та ефективності.

УДК 336.1

Павлишина К.І.
студентка
Олійник А.А.

**к.е.н., асистент кафедри міжнародних економічних відносин
Київський національний торговельно-економічний університет**

АНАЛІЗ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ

В умовах посилення впливу внутрішніх та зовнішніх викликів у фінансово-економічному середовищі держави зростає значення системи управління державними фінансами як фундаментальної складової для розвитку інших сфер реалізації державної політики.

У найбільш узагальненому вигляді управління – це діяльність суб'єкта, що проявляється у цілеспрямованому, організуючому впливі на об'єкт управління, з метою приведення останнього у бажаний для суб'єкта стан. Управлінська система – це єдине ціле, що існує розвивається завдяки взаємодії його компонентів [1].

8 лютого на засіданні Уряду було затверджено нову Стратегію управління державними фінансами на 2017–2021 роки, розроблену Міністерством фінансів України.

Метою Стратегії є побудова сучасної та ефективної системи управління державними фінансами, яка здатна надавати якісні державні послуги, ефективно акумулювати ресурси та розподіляти їх у чіткій відповідності з пріоритетами розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі.

Впровадження цієї Стратегії включає запровадження середньострокового бюджетування. Тобто, це розподіл бюджетних ресурсів згідно пріоритетів розвитку на 3 роки, а також розробку чітких цілей розвитку на 5 років та ключових показників ефективності для оцінки імплементації Стратегії.

До складових частин Стратегії належать: дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни, підвищення ефективності розподілу ресурсів, забезпечення ефективного виконання бюджету, а також підвищення рівня прозорості та підзвітності [2].

Основним компонентом підзвітності влади, що надає можливість громадянам брати участь бюджетному процесі завдяки встановленню зворотного зв'язку з розробниками державної політики є прозорість бюджету. З 2015 року ситуація з доступом до інформації щодо публічних фінансів суттєво поліпшилась завдяки внесенню змін до Бюджетного кодексу України, відповідно до яких Міністерство фінансів зобов'язано оприлюднювати на своїй веб-сторінці проект державного бюджету. Значним досягненням стало прийняття Закону України «Про відкритість використання публічних коштів», який зобов'язує розпорядників коштів державного та місцевого бюджетів України щокварталу оприлюднювати на єдиному веб-порталі інформацію про заплановане та фактичне використання публічних коштів.

Показником, за яким вимірюється досягнення результату, є підвищення позиції України в Індексі відкритості бюджету.

Одним із завдань цього компоненту є розроблення «Бюджету для громадян», включення інформації до якого забезпечить Міністерство фінансів. Також Мінфін визначить та

затвердить структуру, зміст та процедуру складення і опублікування «Бюджету для громадян», який буде складатись з такої інформації: макроекономічні показники, на яких базується бюджет; презентація дохідної та видаткової частин бюджету у зрозумілій для громадян формі; політичні рішення, які мали найбільший вплив на бюджет; дані про державні органи, бюджетні видатки якої змінилися найбільше.

Іншим завданням є забезпечення участі громадян у бюджетному процесі. Міністерство фінансів буде забезпечувати законодавче визначення механізму участі громадян на різних стадіях бюджетного процесу, зберігаючи при цьому його цілісність та існуючі часові рамки, а також розроблення та затвердження системи громадських слухань та консультацій.

Очікуваними результатами реалізації завдань є розроблення та опублікування «Бюджету для громадян»; запровадження системи громадських слухань як частини бюджетного процесу; щорічне опублікування звітів щодо участі громадян у бюджетному процесі.

Джерелами фінансування є видатки на утримання відповідальних органів та кошти міжнародної технічної допомоги передбачені для надання консультаційної підтримки.

Перешкодити виконанню завдань можуть такі ризики: небажання розпорядників і одержувачів бюджетних коштів опублікувати інформацію про свої витрати; недостатня координація діяльності Міністерства фінансів та Казначейства в частині повного і своєчасного забезпечення громадян та інститутів громадянського суспільства інформацією з питань бюджету; неможливість забезпечити проведення консультацій з громадськістю під час бюджетного процесу через порушення визначення строків.

Отже, нова Стратегія управління державними фінансами запроваджена для створення сучасної та ефективної системи управління, яка, завдяки виконанню всіх поставлених завдань буде якісно надавати державні послуги, ефективно розподіляти їх у чіткій відповідності з пріоритетами розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pidruchniki.com>
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua>

УДК 005.931.11:658.5

Пеня К.В.
студентка
Туболец І.І.
к.е.н, доцент

Університет митної справи та фінансів

ОЦІНКА ЛЕГКОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Сучасний стан розвитку економіки України засвідчує, що проблема збитковості та банкрутства підприємств є досить актуальною. Досить суттєвий вплив на кількість збиткових підприємств та потенційних банкрутів має те, що в Україні складно вести бізнес. Тобто саме складність ведення бізнесу в Україні породжує проблему банкрутства та дає цьому явищу розвиватись. Також цьому сприяє кризовий економічний стан в країні та складна політична ситуація.

За даними представленими OpenDataBot визначено, що станом на 06.02.2017 р. в Україні 1545 компанії були визнані банкрутами, а в процедурі банкрутства знаходиться 2073 підприємства. Перше місце займає Київська область, на її території збанкрутілих компаній налічується 572. Друге місце займає Дніпропетровська область – 189 компаній-банкрутів. Це досить великі показники. Проте така кількість компаній-банкрутів не завжди є наслідком поганого стану економіки, в даній ситуації має місце прояв фіктивного банкрутства.

Відповідно до кримінального кодексу України фіктивне банкрутство визначено як замовлення неправдивого уявлення про фінансову неспроможність; доведення до банкрутства

за допомогою умисних дій, спрямованих на досягнення стійкої фінансової неспроможності; приховування банкрутства та незаконна діяльність в умовах банкрутства [5].

В Україні власники підприємств після процедури банкрутства, навпаки, стають багатшими – позбуваються зобов'язань перед кредиторами та виводять цінні активи. Через фіктивні банкрутства держава за останні роки втратила десятки мільярдів гривень. Сума збитків постійно зростає і ситуація не змінюється [3].

Індекс легкості ведення бізнесу (англ. Ease of Doing Business Index) – індекс задля порівняння простоти підприємницької діяльності між країнами світу, що укладається Світовим банком на основі річних даних [4].

За даними рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business-2018 [1] Україна зайняла 76 сходинку зі 190 можливих. Важливо зазначити, що порівняно з 2017 роком Україна піднялася в цьому рейтингу на 4 позиції. Лідером вищезгаданого рейтингу стала Нова Зеландія, а також в першу десятку країн із найбільш сприятливими умовами для ведення бізнесу увійшли: Сінгапур (лідер 2015 року), Данія, Південна Корея, Гонконг, США, Великобританія, Норвегія, Грузія та Швеція.

Найгірший рейтинговий показник України, так само як і у 2017 році, – вирішення проблем неплатоспроможності (149 місце з-поміж 190 країн), яким досліджуються часові та фінансові витрати, а також кінцевий результат процесу вирішення питань неплатоспроможності підприємства. А позицію найкращого показника України в рейтингу зайняла сфера отримання кредитів (29 позиція). Тобто це означає, що підприємствам в Україні досить легко (порівняно з іншими показниками) отримати кредит для ведення своєї діяльності.

Таблиця 1

Порівняння основних рейтингових позицій легкості ведення бізнесу України з близько розташованими зарубіжними країнами за 2018 рік

Показники	Грузія	Польща	Росія	Білорусь	Україна
Індекс легкості ведення бізнесу	9	27	35	38	76
Реєстрація підприємства	4	120	28	30	50
Отримання дозволу на будівництво	29	41	115	22	35
Підключення до систем енергозабезпечення	30	54	10	25	128
Реєстрація власності	4	38	12	5	64
Отримання кредиту	12	29	29	42	29
Оподаткування	22	51	52	32	43
Міжнародна торгівля	62	1	100	35	119
Вирішення проблем неплатоспроможності	57	22	54	65	149

Незважаючи на такі значні відмінності в рейтингових позиціях за різними показниками, загальний рейтинговий показник України у 2018 році складає 76. На рис. 1 більш детально розглянемо як змінювалося положення України в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business протягом 2012–2018 років.

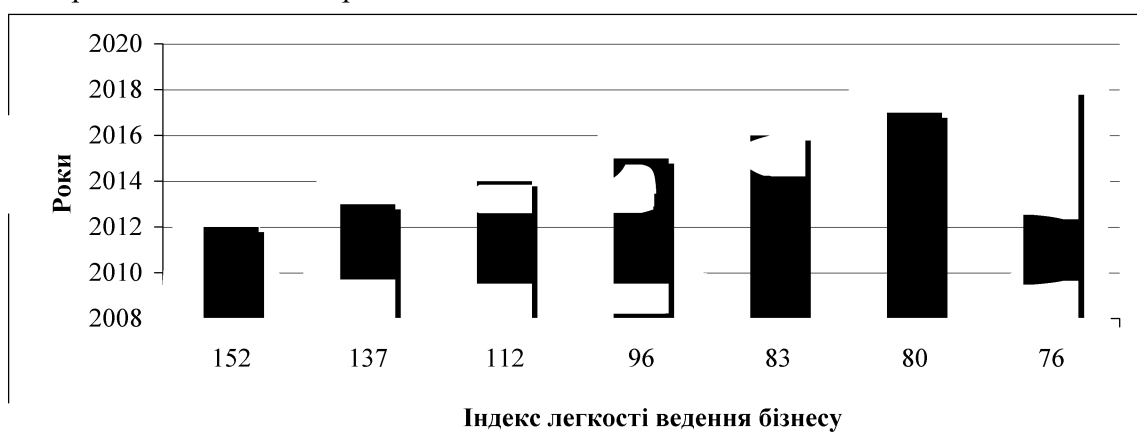

Рис. 1 Динаміка положення України в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business, 2012–2018 рр.

Аналізуючи рис. 1 потрібно відзначити, що спостерігається позитивна тенденція положення України серед інших країн в даному рейтингу. Якщо порівнювати 2012 та 2018 роки, то можемо спостерігати явне покращення ситуації. Адже за цей період позиція України в рейтингу вдвічі покращилася (з 152 на 76 місце).

Україна покращила позиції у рейтингу легкості ведення бізнесу Світового банку, а саме за рік піднялась на 4 позиції. В динаміці це не найкращий показник, але все одно спостерігається тенденція до покращення позицій в рейтингу. Це в свою чергу матиме вплив на зменшення збиткових підприємств та підприємств-банкрутів, саме через полегшення умов ведення підприємницької діяльності в Україні.

Список використаних джерел:

1. DOING BUSINESS–2018. Україна в рейтингу Світового банку легкості ведення бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analityka/doing-business-2018-ukrayina-v-reytingu-svitovogo-banku-legkosti-vedennya-biznesu>

2. OpenDataBot сповіщатиме підприємців про банкрутство контрагентів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.com/blog/31-bankruptcy>

3. Економічна правда: Мистецтво банкрутства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/07/24/627239/>

4. Митна енциклопедія / голова редакційної колегії П.В. Пашко, д-р екон. наук // Державний науково-дослідний інститут митної справи. – 2013. – Том 1.

Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

УДК 021.9

Погорельцева І.В.

студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

ФАНДРЕЙЗИНГ – ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Діяльність більшості бібліотек в Україні потребує залучення джерел фінансування, що в фінансовій літературі отримало назву фандрейзинг. В Україні функціонують національні, державні, обласні, універсальні, наукові, публічні бібліотеки, що мають некомерційний характер діяльності. За підсумками 2017 року в Україні функціонує 15916 бібліотек, в Житомирській області їх кількість становить 804. Основним джерелом фінансування бібліотек є бюджет держави. За останні роки державою було виділено: у 2016 році – 1978633 тис. грн., у 2017 році – 2615097,6 тис. грн. для бібліотек по всій Україні, у тому числі 69398,9 тис. грн. та 88788,2 тис. грн. відповідно для бібліотек Житомирської області.

Постійне недофінансування бібліотек бюджетом, викликає потребу в пошуку додаткових коштів. Саме тому, фандрейзинг стає все більш важливим процесом для розвитку бібліотек. Проблему пошуку додаткових коштів бібліотеками України досліджують такі науковці і практики, як В. Семесько, Л. Комаринська, М. Войцеховська, Н. Розколупа, О. Башун, О. Шнирков, Т. Добко. Проте, не зважаючи на таку зацікавленість проблемою пошуку додаткових джерел фінансування бібліотек науковцями, дане питання залишається нерозв'язаним.

В довідниковій літературі, термін фандрейзинг походить від англійського слова fundraising (fund (фонди, кошти) і raising (збільшувати)), що означає збір коштів, мобілізація капіталу. Щодо фандрейзингу бібліотек, то це пошук і залучення додаткових джерел їх фінансування [9]. Фандрейзинг у вітчизняній бібліотечній справі почав використовуватись нещодавно. Даний термін використовується також в сферах освіти, науки, науково-дослідних робіт, фізичної культури та спорту.

Поняття «фандрейзинг» прийшло в Україну з США, де воно використовується в сфері фінансування некомерційних недержавних організацій. Створення більшості бібліотек світу пов'язане з пожертвами багатих людей у вигляді книжок, грошей на будівництво бібліотек, з меценатами, відкриттям та існуванням бібліотек на членські внески [10]. Найбільш поширеними джерелами додаткового фінансування бібліотек в Україні визначено: благодійництво, пожертви, меценатство, спонсорство та платні послуги.

Науковцем О. Башун було виділено такі фундаментальні чинники по залученню додаткових коштів, як:

- правильний вибір лідерів;
- добре опрацьований план та переконлива мета, для чого потрібні кошти [1].

Саме ці чинники вказані в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073–VI [4].

Більшість українських бібліотек, як джерело додаткового фінансування, використовує платні послуги.

Якщо розглядати досвід зарубіжних країн, то бібліотека і архів Канади формує четверту частину свого річного бюджету за рахунок платних послуг. Юридична бібліотека при Бібліотеці Конгресу США має свій сайт, за допомогою якого користувачі з усього світу можуть отримати юридичні консультації з національного та міжнародного права будь-якої країни світу. Крім того вона постійно проводить опитування серед своїх відвідувачів щодо напрямків своєї діяльності. Даним опитуванням було встановлено, що найбільшим попитом користуються матеріали у вигляді аудіо і відео. Також, в наслідок даного опитування, бібліотекою було створено проект «Пам'ять Америки», на реалізацію якого було отримано 45 млн. доларів: 15 млн. від Конгресу США, останні були пожертвовані громадськістю та організаціями [7].

Наступним джерелом фінансування бібліотек є пожертви. У своїй праці «Фандрейзинг або мистецтво збирання коштів» О. Башун зазначила, що в США в середньому щорічні пожертви становлять майже 129 млрд. дол. [1]. Наприклад, в Лас-Крусес (Нью-Мексико) Меморіальна бібліотека Томаса Бранігана отримали 10 акцій від фонду Діснея, які пожертвував клуб «Життя членів» і в даний час їх вартість становить понад 1000 доларів.

Фінансуванням бібліотек в Україні переважно займаються благодійні фонди. Найбільш поширеним благодійним фондом в Україні є Міжнародний Благодійний фонд «Відродження», заснований у 1990 році, який надав українським бібліотекам в жовтні 2018 року понад 1 млн. нових книжок вартістю 120 млн. грн. (табл. 1) [5]. В червні 2015 року в Україні розпочав діяльність Благодійний фонд «Бібліотечна країна». Він здійснює благодійну діяльність, спрямовану на надання допомоги бібліотек України. Даним фондом було розроблено проект «Подаруй книгу рідній бібліотеці», який полягав в тому, що будь-яка особа може придбати книжки від українських письменників, переказавши певну суму у якості благодійної допомоги на рахунок Фонду, а обрані книги будуть відправлені в зазначену благодійником бібліотеку [2]. Слід відмітити, що в Україні створено багато благодійних фондів, серед яких: Міжнародний Благодійний Фонд захисту та сприяння розвитку бібліотек України (1999 р.), Благодійний фонд розвитку Національної бібліотеки України для дітей (листопад 2014 р.), Благодійний фонд Ранок-Україна (серпень 2014 р.), Український культурний фонд (серпень 1999 р.) та інші.

Таблиця 1

Фінансування програм Міжнародним Благодійним фондом
«Відродження» (2017–2018 рр.)*

Рік	Сума закупівлі, млн. грн.	Видавництв до закупівлі	Назв до закупівлі	Середній наклад	Загальна к-сть примірників	Середня ціна прим. грн.	Загальна сума, млн. грн.
2017	48,7	45	138	3787	522660	93,17	48696233,00
2018	120	92	741	1388	1028800	116,64	119996390,00

*Складено автором на основі [5].

Згідно даним наведеним в табл. 1 можна побачити, що розмір загальної суми на закупівлю примірників зріс на 146,42 %, це зумовлено зростанням у 2018 році середньої ціни за один примірник на 25,19 % та загальної кількості примірників на 96,84 %. Також відбулись такі зміни як: збільшення суми закупівлі у 2018 році на 146,41 % порівняно з 2017 роком, кількості видавництв до закупівлі на 104,44 %, кількості назв до закупівлі на 436,96 %, а також зменшення розміру середнього накладу на 63,35 %.

Окрім благодійних фондів, в Україні функціонує Міжнародна благодійна організація «Інститут професійного фандрейзингу», створена в квітні 2008 року, ціллю якої є розвиток взаємовідносин між благодійниками та організаціями громадянського суспільства.

Ще одним додатковим джерелом фінансування бібліотек є спонсорство. Останнім часом більшість бібліотек залучає додаткові кошти за рахунок участі у різних програмах, розробляючи різні проекти, ціллю яких є отримання грантів. Для бібліотек України спонсорство є найбільш перспективним джерелом додаткового фінансування, оскільки розмір допомоги (гранту) сягає декілька тисяч доларів. У Житомирській області, для прикладу, за 2017 рік Міжнародним благодійним фондом «Відродження» було надано грант в розмірі 180 тис. дол. на реалізацію двох проектів. Крім того, Українським культурним фондом надано у жовтні 2018 року грант м. Житомиру у розмірі 1 млн. грн. на проведення фестивалю сучасної культури «Жовтень у жовтні».

Що стосується пожертв, то в Україні, як джерело додаткового фінансування, воно є найменш поширеним серед приватних осіб, що пов'язано насамперед із низьким рівнем життя.

Орієнтуючись на досвід зарубіжних країн, на превеликий жаль, більшість вітчизняних бібліотек не використовуює платні послуги такі, як: виготовлення буклетів; надання послуг підприємствам, установам і організаціям у проведенні мистецьких, культурно-просвітницьких, громадських презентацій, круглих столів, вечорів-розмов, надання поліграфічних послуг, надання послуг з організації та проведення культурно-масових заходів, міжнародних симпозіумів, науково-практичних конференцій, семінарів, майстер-класів та інші види послуг, які активно використовують найрозвинутіші країни світу [6].

Надання платних послуг бібліотеками України регулюється Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 року № 32/95-ВР, яким зазначено, що бібліотеки, які надають безкоштовно основні бібліотечні послуги, звільняються від оподаткування доходів, отриманих від надання платних послуг [3]. Ще одним нормативно-правовим актом є Постанова КМУ від 12 грудня 2011 року №1271 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності» в якому визначені види платних послуг [8].

Таким чином, для розвитку фандрейзингу в Україні потрібно створити сприятливі умови як з боку держави, так і з боку суспільства. Крім того, бібліотекам необхідно довести свою необхідність, створити стратегію розвитку бібліотечної справи, провести роботу зі створення іміджу (екскурсії, виставки, ярмарки, наукові конференції) і рекламної компанії (буклети, звукові рекламні записи, відеоролики), розробити тактику залучення додаткових ресурсів. Досвід розвинених країн показує, що бібліотекам України необхідно:

– проводити часті опитування серед своїх відвідувачів, щоб мати змогу покращувати свою діяльність;

– створювати свої сайти, щоб дозволити відвідувачам вільно користуватися їх інтелектуальною власністю, тобто отримати вільний доступ до різних видів словників, енциклопедій;

– проводити книжкові аукціони, літературні вікторини

– інші заходи, які допоможуть зацікавити спонсорів, благодійників.

Список використаних джерел:

1. Башун О. Фандрейзинг або мистецтво збирання коштів: Наук.-метод. рекомендації бібліотекам / Донец. ОУНБ; Ред. Ю.О. Лебедева. – Донецьк, 1998. – С. 15.

2. Благодійний фонд «Бібліотечна країна» [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: БФ «Бібліотечна країна», 2016. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?organization=bf-bibliotechna-krajina>

3. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 року № 32/95–ВР (зі змінами та доповненнями).
4. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073–VI (зі змінами та доповненнями).
5. Міжнародний фонд Відродження [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. Київ: МФВ, 2018. – Режим доступу: http://www.irf.ua/allevnts/news/uib_zakupivli/
6. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського / Платні послуги бібліотек: правовий аспект та зарубіжний досвід [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: НБУВ, 2018. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/538>.
7. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського / Бібліотека Конгресу США: зарубіжний досвід [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: НБУВ, 2018. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/550>
8. Постанова КМУ від 12 грудня 2011 року №1271 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності» (зі змінами та доповненнями).
9. Словник нових бібліотечних термінів [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ: Центральна районна бібліотека ім. П.Г.Тичини, 2013. – Режим доступу: <https://ru.calameo.com/read/000693638d7bc4c171c7c>
10. Фандрейзинг у бібліотеках США та України: XVI конференція з української проблематики (Урбана-Шампейн, штат Іллінойс, США, 20–25 червня 1997 р.) // Вісн. Кн. палати. – 1997. – С. 3–6.

УДК 336

Полчанов А.Ю.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПРОГРАМА ФІНАНСОВОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Подолання наслідків воєнних конфліктів є складним процесом, пов'язаним із реформами у багатьох сферах суспільного життя, що, з одного боку, має враховувати національну економічну специфіку, культурні та історичні традиції, а з іншого – базуватися на успішному зарубіжному досвіді постконфліктного відновлення.

Саме світова практика засвідчує важливу роль фінансового сектору у стимулюванні економічного зростання після завершення бойових дій, зокрема у зоні конфлікту.

В умовах високого рівня невизначеності в суспільстві розробка керівного документа державної політики, що відображав би на державному рівні цілісну систему поглядів щодо фінансової реінтеграції непідконтрольних територій, сприятиме визначенню пріоритетів постконфліктного відновлення, підвищенню його прозорості та врахуванню інтересів держави, бізнесу і громадян, особливо у зоні конфлікту.

З нашої позиції найбільш доцільним є виділення наступних блоків Програми фінансової реінтеграції непідконтрольних територій:

Блок № 1. Повернення банківської системи в постконфліктний регіон

Найбільш критичною проблемою для подолання економічних наслідків військового конфлікту може стати відокремленість регіональних елементів банківських системи на звільнених територіях від національної банківської системи, а практичні труднощі у цьому напрямі ймовірно будуть пов'язані з затримкою у перереєстрації прав власності та інших документів, що може гальмувати кредитування на місцевому рівні, невизначеним статусом депозитних та кредитних договорів в період окупації.

Найбільш оптимальним варіантом реалізації даного блоку Програми у постконфліктному регіоні є:

- 1) Відкриття представництва НБУ в регіоні;
- 2) Повернення державних банків для обслуговування клієнтів;
- 3) Прихід інших комерційних банків;
- 4) Врегулювання статусу майна банків (будівлі, земля тощо) на звільнених територіях.

Блок № 2. Розвиток безготівкових розрахунків

Однією з перших проблем у сфері торговельно-економічних відносин ймовірно буде обмежена практика безготівкових розрахунків на користь готівкових, в т.ч. і у іноземній валюті, та бартерних операцій.

Блок № 3. Стимулювання розвитку приватного сектору

Важливим показником, що характеризує здатність банківського сектору стимулювати економічний розвиток є обсяг виданих вітчизняними комерційними банками кредитів приватному сектору та їх частка до ВВП (рівень банківського кредитування економіки). Активізація механізму кредитування національних економік відіграє важливу роль у створенні робочих місць, підвищенні рівня добробуту населення та створенні умов для подальшого зміцнення миру.

В цілому для стимулювання розвитку приватного сектору після відновлення контролю над окупованими територіями можливими є такі кроки:

- 1) введення соціальних карток (за зразком картки Киянина);
- 2) створення пільгових умов для кредитування громадян та бізнесу;
- 3) взаємодія з органами виконавчої влади для прискореного переоформлення прав власності на майно для його використання у якості застави;
- 4) формування специфічних фінансових продуктів для бізнесу та громадян.

За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що фінансова реінтеграція непідконтрольних територій є однією з ключових проблем постконфліктного відновлення, що потребує пильної уваги з боку органів державної та місцевої влади.

Затвердження та реалізація запропонованої в Програмі сприятиме створенню умови для фінансового забезпечення успішних заходів з подолання наслідків військового конфлікту, збалансованого розвитку економіки з урахування провідного досвіду зарубіжних країн та вітчизняної специфіки фінансових відносин

До очікуваних результатів реалізації Програми фінансової реінтеграції непідконтрольних територій України можна зарахувати:

- зростання кількості структурних підрозділів банківських установ у постконфліктному регіоні;
- зростання мережі платіжних терміналів, а також банківських пристроїв самообслуговування;
- зростання кількості та обсягів безготівкових операцій;
- зростання чисельності зареєстрованих фізичних осіб-підприємців і самозайнятих осіб та зареєстрованих підприємств;
- зростання обсягів товарообороту та виробництва;
- зростання кількості та обсягів наданих кредитів та залучених депозитів;
- збільшення кількості платіжних карток;
- поява нових фінансових продуктів з урахуванням потреб бізнесу та громадян з постконфліктного регіону.

Список використаних джерел:

1. Polchanov A. Coordination of state fiscal and monetary policy the in the context of post-conflict recovery / A. Polchanov // Accounting and Financial Control. – 2017. – Vol. 1. – No. 2. – P. 19–28. – Access mode: <https://kozmenkopublishing.com/component/zoo/coordination-of-state-fiscal-and-monetary-policy-the-in-thecontext-of-post-conflict-recovery>.

2. Полчанов А.Ю. Потенціал банківських установ України у стимулюванні економічного зростання у постконфліктний період / А.Ю. Полчанов // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2018. – № 1 (83). – С. 123–133.

3. Полчанов А.Ю. Фінансовий потенціал як основа фінансової політики держави в умовах постконфліктного відновлення / А.Ю. Полчанов // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 4. – С. 129–133.

УДК 351.72

Псьота В.О.
аспірант, викладач облікових дисциплін НВПЕТ
Житомирський державний технологічний університет

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ, ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ

З метою розвитку стійкої та цілісної системи управління державними фінансами в Україні, а також з метою удосконалення відповідальності та професіональності органів державної влади у сфері державних закупівель, створена всеохоплююча та прозора нормативно-правова база. Введення нового законодавства вимагає від державного сектору проводити закупівлі на тендерній основі із забезпеченням оптимальних умов конкуренції. Законом України «Про публічні закупівлі» створені інструменти регулювання процедури тендерних закупівель, які включають: вимоги до оприлюднення контрактів, вимоги щодо створення критеріїв і правил кваліфікації під час проведення процедури закупівель, передбачено різні процедури для різних видів контрактів, створені гарантії ефективного перегляду тендерних процедур [1].

З метою прозорості та запобігання корупційної складової під час здійснення державних закупівель, новим законодавством передбачено обов'язкове застосування електронних торгів, що діють в Україні понад два роки. Електронна торгова система ProZorro в червні 2017 року в Індії на конкурсі CitiT41 – Challenge визнана одною з найкращих антикорупційних систем в світі, а на початку 2018 року отримала антикорупційну нагороду від C5 Accelerate та USA Institut of Peace [2]. За результатами використання електронних публічних закупівель для тендерних торгів у контексті економії державних коштів вже можна зробити певні висновки.

Основним принципом системи ProZorro стало гасло «всі бачать все», тобто кожен бажаючий може слідкувати за повним ходом проведення торгів. На сьогодні в системі зареєстровано біля 200 тис. активних постачальників та більше 50 тис. тендерних закупівель. Це свідчить про те, що велика кількість тендерів стала більш доступною для бізнесу, і це з одного боку розширило можливості малого та середнього бізнесу, а з іншого спростило доступ державних підприємств до якісної продукції за оптимальними цінами. Крім того формат електронних торгів знищив кордони між учасниками. Вільний доступ учасників до системи електронних торгів дозволив збільшити конкуренцію між учасниками, а також всі зацікавлені отримали можливість слідкувати за ходом закупівлі, що забезпечило можливість викриття порушень та зловживань. Незважаючи на те, що в системі щомісяця реєструється більше 4 тис. нових постачальників, конкуренція в системі між учасниками залишається невеликою, всього в середньому 2,3 учасника на тендер, що говорить про реальні можливості будь-якого з учасників виграти тендер. Найбільша конкуренція у сфері фінансових та страхових послуг, освітлення та електротехнічного обладнання, печатної продукції та одягу. Найнижча конкуренція серед інформаційних технологій та розробці програмного забезпечення [3].

Одним із важливих принципів нової процедури закупівлі став принцип недискримінації учасників. Суть цього принципу полягає в тому, що законом встановлені рівні умови для участі у закупівельних процедурах вітчизняних та іноземних учасників усіх форм власності та організаційно-правових форм. При цьому замовнику забороняється вдаватися до дій, які б могли дискримінувати потенційних учасників тендерів. Законом передбачено встановлення

кваліфікаційних критеріїв та специфічних вимог щодо предмету закупівлі таких як: наявність спеціального обладнання та специфічної матеріально-технічної бази, вимоги до працівників відповідної категорії та кваліфікації, наявність документів, які б підтверджували досвід виконання аналогічного договору. Саме це спричиняє порушення принципу недискримінації недобросовісними замовниками. Замовник має додаткові підстави відхилити пропозицію учасника на користь іншого за домовленістю. Часто трапляються випадки, коли замовники встановлюють досить жорсткі умови для учасників та предмету закупівлі, що веде за собою обмеження конкуренції при проведенні закупівлі. Така поведінка замовника може свідчити про те, що завідомо забезпечується перемога конкретного учасника. Електронна система поки не може забезпечити вирішення такої проблеми, але забезпечує наочність такого дискримінаційного підходу, та дозволяє реалізувати право на оскарження.

Одним із засобів захисту своїх прав учасниками є можливість звернення зі скаргою до Колегії Антимонопольного комітету, яким встановлюється наявність порушення замовником принципу недискримінації та зобов'язує внести зміни до тендерної документації або відмінити закупівлю. Разом з тим оскарження закупівлі може бути не тільки засобом захисту прав учасників, але й засобом зловживання та затримання проведення торгів, оскільки, відповідно до законодавства про публічні закупівлі процес проведення закупівлі призупиняється на 15 робочих днів з дати початку розгляду скарги. Скаржники посилаються у своїх скаргах на дрібні недоліки у пропозиціях інших учасників, що, на їх думку, носять дискримінаційний характер. Тобто скаржники в таких випадках реалізують своє право на оскарження, але зрозуміло, що такі дії проводяться з метою зірвати проведення тендеру в інтересах інших учасників ринку.

Нове законодавство про публічні закупівлі вимагає обов'язкове проведення електронних закупівель при умові, що сума закупівлі перевищує поріг у 200 тис. грн. для товарів і 1,5 млн. грн. – для послуг. Для ухилення від процедури електронних закупівель замовники розділяють одну велику закупівлю на декілька менших та тільки звітують у системі про укладання договору. Такий підхід дозволяє проводити закупівлю за домовленістю, порушуючи принципи публічних закупівель. Для боротьби з такою схемою до Верховної Ради було внесено законопроект № 8265, який би знижував допороговий об'єм до 50 тис. грн., та встановлює єдині правила для всіх суб'єктів публічних закупівель шляхом створення спрощеної закупівлі. Також цим документом передбачено введення інших заходів для запобігання створення корупційних схем під час державних закупівель. Незважаючи на те, що введення цих заходів є необхідним та терміновим, розгляд даного законопроекту затягується.

За даними Мінекономрозвитку за два роки в системі ProZorro проведено більше 2,4 млн. тендерів, а загальна сума економії коштів державного бюджету складає 62 млрд. грн. [3]. Але прозорість системи публічних закупівель не забезпечує відсутність порушень, зловживань та використання корупційних схем. Є випадки, коли дискримінаційні вимоги замовники виставляють саме з мотивів уникнути ризику зі сторони недобросовісних учасників. Тому для уникнення зайвих затягувань торгів необхідно більш уважно складати тендерну документацію та висувати кваліфікаційні вимоги до предмета закупівлі.

Державні закупівлі мають значних обсяг у частині валового внутрішнього продукту країни і можуть створювати ринки товарів та послуг, а також стимулювати впровадження інновацій та нових технологій. Зміни у системі державних закупівель, що відбулися останніми роками, мають удосконалити управління фінансами в державному секторі та забезпечити ефективність їх використання, а також сприяти міжнародній конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. №922–VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ru/rubric-economy/2412383-prozorro-pobedila-v-globalnom-konkurse-antikorrupcionnyh-proektov.html>
3. ProZorro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bi.prozorro.org/sense/app/fba3f2f2-cf55-40a0-a79f-74f5ce947c2/sheet/HbXjQep/state/analysis#view/pEh>

Пустовіт М.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник –Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

Контроль є важливою складовою будь-якої галузі державного управління, а його організація – обов'язковим елементом управління суспільними фінансовими засобами, оскільки таке управління тягне за собою відповідальність перед суспільством. Саме об'єктивні потреби держави та органів місцевого самоврядування у грошових коштах вимагають забезпечення повного і своєчасного їх надходження у вигляді податків і зборів (інших обов'язкових платежів) до бюджетів і державних цільових фондів.

У сучасних умовах забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, гармонізації інтересів різноманітних верств населення, створення міцного економічного підґрунтя для інтеграції України у світову економічну систему є першочерговим завданням, виконання якого можливе від реалізації ефективної контрольної функції податків, яка проявляється через податковий контроль. Податковий контроль, як складова податкової системи, повинен вирішувати завдання щодо зменшення податкової заборгованості та легалізації усіх доходів учасників ринку. Законодавче підґрунтя є необхідним для реалізації функцій податкового контролю. Таку можливість дає нам Податковий кодекс України. Відповідно до статті 61.1. Податкового кодексу України, податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

Якщо розглядати податковий контроль як структуру податкової системи, то слід виділяти види, форми і методи контролю відповідно до завдань та функцій податкової системи в часі та регіональному просторі в межах податкового законодавства. При цьому за доцільне на перше місце слід ставити мету, яку переслідує контрольна процедура суб'єкта контролю по відношенню до об'єкту.

Головною метою податкового контролю в Україні є постійне наповнення дохідної частини державного бюджету, а його предметом – перевірка повноти формування бази оподаткування діяльності суб'єктів господарювання податками та зборами і своєчасності їх перерахування до бюджету та державних цільових фондів.

На наш погляд, контроль у широкому розумінні слід вважати процесом, який забезпечує збалансованість взаємодії складових цілісної системи та спрямований на досягнення мети, поставленої перед системою. Сутність контролю полягає у здійсненні контрольних процедур, спрямованих на встановлення відхилень у діяльності системи, що контролюється, від заздалегідь визначених параметрів, тобто: ефективності їх запровадження; причин виникнення цих відхилень і шляхів їх усунення для ефективного досягнення поставленої мети.

Для досягнення найбільшої ефективності податкового контролю у забезпеченні дотримання податкового законодавства, стану функціонування всієї податкової системи необхідними є реалізація та належне поєднання всіх зазначених вище напрямів його здійснення.

АНАЛІЗ РИНКУ СФЕРИ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах роль сфери послуг зростає у світовій економіці. Зростає діапазон пропонованих послуг та зайнятість в даній сфері. Це пов'язано з розвитком нових технологій, зміною рівня життя. Потреби сучасного споживача стають більш вимогливими до якості послуг. Отже, споживач має великий вплив на розвиток бізнесу в сфері послуг, тим самим сучасні засоби та методи створюють нові можливості для всіх учасників цього ринку.

На сьогоднішній день є велика кількість досліджень, публікацій з питання перспективи розвитку та основних проблем сфери послуг. Найбільшу увагу приділили науковці Верба В.А., Данилишин Б.М., Куценко В.І., Остафійчук Я.В., Задоя А.О., Момот В.Є., Пашук О., Решетняк О., Мальська М. та інші. Результати зазначених учених, проведені дослідження, аналіз актуальних статистичних даних, дозволяє відстежити розвиток сучасного ринку послуг.

Основною метою дослідження є оцінка фінансово-економічного стану підприємств, виявлення проблем розвитку сфери послуг на основі аналізу інформації, формування висновків та рекомендацій для подальшого розвитку наукового дослідження.

У зв'язку з переходом економіки України до ринкових методів господарювання сфера послуг стає, мабуть, єдиним сектором економіки, що в умовах структурної кризи нарощує обсяги виробництва. Це пояснюється тим, що багато послуг, які раніше надавалися споживачам безкоштовно або за символічну плату, переважно стали платними. Крім скорочення державного фінансування, сама трансформація економіки викликала до життя появу багатьох нових видів послуг. У результаті цього посилилася конкуренція між підприємствами сфери послуг. Ринок послуг став привабливим для підприємців тому, що деякі види послуг практично не потребують значного стартового капіталу. Це, з одного боку, дозволяє сподіватися на швидке відтворення вкладень, що важливо в умовах інфляції. З іншого боку, розвиток сервісних підприємств створює необхідні умови для використання праці висококваліфікованих працівників, які опинилися під загрозою безробіття.

Для сучасної структури ВВП України по галузях також характерна швидко зростаюча частка сфери послуг. Найбільшими секторами сфери послуг в Україні є торгівля й ремонт автомобілів, транспорт та зв'язок, фінанси і кредит. Швидкими темпами розвиваються туристичний сектор, побутові послуги, послуги швидкого харчування, ремонтно-будівельні послуги та сектор послуг, пов'язаний з розважальними і видовищними заходами [5].

Проводячи різноманітні дослідження вітчизняного ринку послуг відзначимо, що найголовнішою передумовою цього етапу є збереження розвитку економіки країни, підвищення рівня життя населення. Науково-технічний процес прискорює розвиток ринку сфери послуг. Отже, створення і розвиток ринку послуг, ефективного функціонування та динамічний розвиток забезпечується шляхом підтримки з боку держави суб'єктів бізнесу.

Сучасна цивілізація знаходиться на принципово новому етапі розвитку, що докорінно відрізняється від усіх попередніх і їй притаманні певні «економічні стреси» [1]. Постійні «економічні стреси» призводять до подальшого поступального пришвидшення економічного життя; суттєвого загострення конкуренції, особливо за інформаційно-інтелектуальні ресурси; прискорення зміни поколінь техніки й технологій, скорочення їх «життєвих циклів»; підвищення продуктивності засобів виробництва та продуктивності праці; зростання ролі здоров'я, як конкурентного ресурсу [1]. Всі зазначені фактори сприяють динамічному розвитку бізнесу у сфері послуг, яка в нинішніх умовах господарювання залишається єдиним сектором економіки, що в умовах структурної кризи нарощує обсяги виробництва [2].

Загалом у сучасній українській економіці властиві соціальні ризики, валютна нестабільність, корупція, бюрократизм, нестійкий характер власності та інші політичні чинники які сповільнюють темпи залучення у розвиток сфери послуг. Розвиток сфери послуг залежить на 70 % від успішного функціонування виробничої сфери і лише на 30 % від доходів домогосподарства. Отже, для подолання економічної кризи у сфері послуг необхідно перш за все стабілізувати політичні негаразди в країні, відновити робочі місця, налагодити роботу промислових підприємств.

Також для розвитку сфери послуг в Україні необхідне залучення додаткових інвестицій, зокрема іноземних. Залучення іноземного капіталу забезпечує не тільки надходження необхідних фінансових ресурсів, але технічно-ефективних методів реалізації послуг, яке сприятиме підвищенню їх якості, здатності до конкуренції вітчизняних виробників послуг, що значно зміцнить позиції України на світовому ринку послуг.

Виконання поставленого завдання можливе лише при структурній трансформації економіки країни в інноваційну із залучення й активізацією регіональних полюсів росту.

За даними Держслужби статистики України частка компаній на сервісі з березня 2016 року до аналогічного періоду 2017 збільшилася в 13 разів.

Одними з перспективних категорій сфер послуг в Україні на даний момент можна назвати: клінінгові послуги (комплексна і часткова прибирання житла, офісних приміщень) – 36,7 % від загальної кількості замовлень сервісу Kabanchik.ua; логістичні та складські (перевезення, зберігання) – 21,13 %; домашній майстер (сантехнічні та електротехнічні роботи, дрібний ремонт) – 14,98 %; будівельні роботи (окремі спеціалізовані або комплексні послуги) – 7,36 %; кур'єрські послуги (доставка посилок, покупок, подарунків) – 3,79 %.

Більшість споживачів ринку в Києві – 63 % замовлень, що пояснюється найбільшою концентрацією. За ним слідує Харків (7,1 %), Дніпро (6,3 %), Одеса (4,8 %), Львів (3,6 %) [6].

Підводячи підсумки можна сказати, що розвиток ринку послуг може надати додатковий поштовх загальному розвитку української економіки. Для цього необхідно створити підґрунтя для реалізації механізму саморегулювання вітчизняного ринку послуг посилити конкурентоспроможність послуг на міжнародних ринках [3].

Сьогодні ці процеси відбуваються в Україні досить повільно, що пов'язано з кількома вагомими чинниками: більшість бізнес-процесів підприємств сфери послуг знаходиться «у тіні»; існує суттєва проблема нестачі кваліфікованих фахівців зі спеціальною освітою; низька платоспроможність, пов'язана з девальвацією гривні; неготовність вітчизняних споживачів до високого рівня якості послуг і сервісу; суттєвий вплив політики на бізнес-процеси тощо.

Тому, слід приділяти значну увагу мінімізації споживчих ризиків на ринку послуг, які пов'язані з мінливістю послуг, відсутністю гарантій і складністю окремих операцій, що стримують чи стимулюють споживача зробити вибір на користь послуг основного конкурента.

Список використаних джерел:

1. Галиця І.О. Концептуальні основи та механізми забезпечення конкурентоспроможності в умовах «економіки стресу» / І.О. Галиця // Вісник НАН України. – 2007. № 11. С. 32–37.

2. Задоя А.О. Формування системи нових ринкових відносин / А.О. Задоя, В.Є. Момот // Економіст. – 2004. – № 5. – С. 44–50.

3. Цебренко М. Інноваційна модель розвитку національної економіки України / М. Цебренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iweir.org.ua/cebrenko.rtf>.

4. Тімар І.В. Особливості формування іміджу вітчизняних підприємств сфери послуг / І.В. Тімар // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка і менеджмент – 2015: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (23–24 квітня 2015 року) Т. 9. – Дніпропетровськ: Вид. Біла К.О. – 2015. – С. 20–23.

5. О.Б. Моргулець. менеджмент у сфері послуг [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ О.Б. Моргулець – К. : Центр учб. л–ри, 2012.

АКТУАЛЬНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Для успішного виконання апаратом управління необхідних функцій держава формує свій бюджет, бюджетну політику та бюджетну систему. Раціональне управління бюджетом у ринкових умовах має ґрунтовну роль для держави. Саме тому необхідно вивчати і удосконалювати функції органів законодавчої і виконавчої влади та фінансових органів стосовно бюджету та методів, що використовують ці органи у процесі управління бюджетними ресурсами і відносинами, які виникають під час руху бюджетних потоків. З погляду євроінтеграційного курсу, розвиток фінансових відносин в Україні потребує удосконалення бюджетного менеджменту з метою підвищення ефективності державних послуг за рахунок раціонального використання бюджетних коштів [1].

На сьогоднішній день наша держава тримає курс на вступ до Євросоюзу, тож одним з найголовніших завдань постає гармонізація бюджетної політики України та ЄС. Пріоритетним є оцінка сучасних напрямів бюджетної політики ЄС та реформування бюджетної системи в Україні. Розбалансованість державних фінансів України в сучасних умовах є одним з найголовніших факторів стримування соціального-економічного розвитку. Високий рівень закорумпованості влади, нездатність до ефективного державного управління, диспропорції розвитку регіонів, недосконалість міжбюджетних відносин, зниження активності інвестицій, недофінансування соціальних видатків, боргове навантаження на бюджет – головні проблеми, без негайного вирішення яких послідує економічне спрямування євроінтеграційного курсу є неможливим. Саме тому дослідження існуючих вищеперерахованих проблем та визначення шляхів їх вирішення є актуальним [2].

В умовах євроінтеграції основною проблемою у фінансуванні суспільних потреб залишається удосконалення інструментів дії бюджетного механізму та бюджетної політики відповідно до європейських стандартів, що забезпечуватиме раціональний та ефективний перерозподіл національного доходу з метою підвищення рівня життя і соціальних гарантій населення країни. Актуальним наразі є застосування таких сучасних методик і прогресивних підходів в удосконаленні бюджетної політики, які підтвержені світовим досвідом. Адже у розвинутих європейських країнах бюджетну політику уже довгий час розглядають як ключовий фактор соціально-економічного розвитку [4].

Політика державних витрат повинна бути синхронізована з очікуваним рівнем доходів і мати середньо терміновий характер. Необхідно запровадити на законодавчому рівні прозорий механізм звітності використання бюджетних коштів, що забезпечить усім нам цивілізоване комфортне життя. Одним із напрямків вдосконалення слід зазначити розподіл завдань між контролюючими органами з метою уникнення дублювання повноважень, а також посилення відповідальності за здійснення бюджетних правопорушень. Бюджетне регулювання повинно базуватися на оперативному регулюванні, його основними завданнями є координація поточних заходів та усунення відхилень від планових показників та встановлених норм [5].

Отже, можна зробити висновок, що існуючий рівень управління бюджетним процесом в Україні не задовольняє повною мірою потреби бюджетної політики Європейського Союзу. Розвиток нашої держави в євроінтеграційному напрямку можливий за рахунок покращення економічних показників країни, удосконалення бюджетної системи та забезпечення її ефективності. Важливим завданням бюджетної політики як ефективного інструменту бюджетного менеджменту України в умовах євроінтеграції є гармонізація структури

доходної та видаткової частин бюджету. Шляхи вдосконалення бюджетної політики, які запропоновані у даній роботі, сприятимуть підвищенню якості бюджетного менеджменту, соціально-економічному розвитку України, та покращенню рівню добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Щодо оптимізації процесів бюджетного прогнозування та планування в Україні: аналіт. зап. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1089/>

2. Бюджетна політика в Україні в умовах ризиків сповільнення економічної динаміки: [аналіт. доп.]. – К.: НІСД, 2012. – 25 с.

3. Стегней М.І. Вплив фінансово-економічної кризи на бюджети органів місцевого самоврядування / М.І. Стегней, Л. Федурця // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», № 1 (27). – 2012. – Херсон. – С. 209–214.

4. Канцур І.Г. Бюджетна політика як інструмент соціально-економічного розвитку держави в умовах євроінтеграції / І.Г. Канцур // Ефективна економіка. – 2017. – № 10. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=10&y=2017>

5. Канцур І.Г. Бюджетна стратегія як елемент управління економічним ростом України в умовах євроінтеграційного курсу / І.Г. Канцур // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України: електронне наукове видання [Електронний ресурс] / Університет державної фіскальної служби України; гол. ред.: М.О. Кужелев. – 2017. – № 2. – Режим доступу <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Znpnudps/index.html>

УДК 336.145.2

Сектименко В.С.

студентка

Брежнєва-Єрмоленко О.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та обліку

Дніпровський державний технічний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТІВ УЧАСТІ В МІСТАХ УКРАЇНИ

Залучення громадян до процесу функціонування населених пунктів, в яких вони проживають, і бюджетного процесу зокрема можливе в умовах демократії участі, яка передбачає поєднання елементів представницької демократії на національному рівні з прямою участю населення у політичному процесі на місцевому рівні. У практиці більшості європейських країн популярним стає залучення громадян до прийняття рішень на місцевому рівні, де можливості громадської участі набагато ширші порівняно з національним рівнем.

Бюджет участі або партисипативний бюджет є однією з форм демократії участі на місцевому рівні, що забезпечує «системний механізм» залучення громадян до процесу прийняття бюджетних рішень певної територіальної громади. Поняття «бюджет участі» можна розглядати у широкому класичному розумінні: впровадження такого бюджету вимагає повної зміни уявлення про управління містом – необхідність відходу від класичної представницької демократії до демократії участі, яка акцентує увагу на прямій участі громадян у політичному процесі на рівні міста. У вузькому сенсі бюджет участі є демократичним процесом, в якому мешканці безпосередньо вирішують, як витратити певну частину місцевого бюджету.

Документ, що впроваджує бюджет участі на території певного міста, супроводжується публічною заявою його мера, що буде виконувати завдання (вимоги) жителів, та додатком, де вказана сума, у межах якої мають право розпоряджатися громадяни, вимоги участі у громадських зустрічах та графік здійснення етапів даного процесу [1].

Бюджет участі був вперше запроваджений на муніципальному рівні, але в даний час реалізується на рівні органів державного управління та привертає увагу міжнародної

спільноти (сам термін «бюджет участі» входить до переліку рекомендацій ООН щодо формування та використання місцевих бюджетів)

В Україні вперше бюджет участі було впроваджено в 2015 році в трьох містах: Чернігові, Черкасах та Полтаві. В цілому ж на сьогодні партиципаторний бюджет активно впроваджується в більш ніж 45 містах, 23 з яких – обласні центри.

Фінансування для бюджету участі в таких випадках розподіляється щороку з бюджету міста. Але є випадки, хоча й небагато, коли реалізація бюджету участі регулюється цільовою строковою програмою – як у Дніпрі, Харкові, Полтаві, Сєверодонецьку та Черкасах. В таких містах існує певний ризик, що строк дії програми після її завершення не буде продовжено і, відповідно, не буде забезпечено подальшу реалізацію бюджету участі.

У Дніпрі в положенні про «Бюджет участі» чітко визначені сфери, в рамках яких можливо подавати проекти: безпека та громадський порядок, благоустрій та інфраструктура, енергозбереження, культура та туризм, комунальне господарство, навколишнє середовище, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, спорт та телекомунікації, зв'язок та інформаційні технології.

В Івано-Франківську на початку календарного року є обов'язковим проведення публічних дискусій про пріоритети розвитку міста та визначення проблем – тематики проектів. У Сумах автори проектів можуть звертатися за консультацією стосовно визначення вартості проекту та з інших питань щодо заповнення форми проекту до відповідних виконавчих органів Сумської міської ради [2].

Вважаємо, що бюджет участі в контексті довгострокової реформи має такі переваги для українського суспільства:

- побудова діалогу між громадянами та представниками влади, у межах якого основні вимоги громадян перетворювалися б на конкретні та обгрунтовані пропозиції;

- вплив на багато аспектів соціально-економічного характеру, а саме на спрямування бюджетних коштів до найбільш потребуючих територіальних районів та соціальних груп населення; залучення соціальних груп населення, які до того часу не брали участь у громадських дискусіях;

- зосередження на довгострокових цілях і пріоритетах бюджетної політики на місцевому рівні, підтримка сталого розвитку міст з точки зору економічної, соціальної, культурної та екологічної ситуації.

Україна потребує впровадження бюджету участі як частини кардинальної адміністративної реформи, яка передбачає не лише надання можливості громадянам розпоряджатися невеликою частиною державних коштів, а й змінити підхід до розуміння процесу управління містом, в якому громадськість була б трактована як повноцінний партнер для представників місцевих органів влади. Таким чином, впровадження щорічної практики використання бюджету участі органами місцевого самоврядування в Україні може розглядатися як частина реформи децентралізації державної влади, яка в даний час здійснюється.

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що для ефективного впровадження бюджету участі в Україні необхідне співіснування трьох основних факторів. По-перше, введення цього інструменту вимагає сильної підтримки з боку державних органів влади, яка не блокуватиме громадські ініціативи та процедури і буде готова відмовитися від реалізації частини своїх повноважень на користь громадян. По-друге, ці механізми можуть ефективно функціонувати тільки в громадянському суспільстві, яке хотітиме і матиме реальну можливість брати в них участь. Як видно з практичного досвіду інших країн, безпосередні форми участі громадян у здійсненні влади є найбільш успішними на місцевому рівні, де активно діють неурядові організації та інші громадські рухи. Останнім важливим елементом є наявні фінансові ресурси для реалізації запланованих проектів, відібраних громадянами [3].

Разом з тим, право участі громадян у прийнятті бюджетних рішень може бути реалізоване повною мірою, коли в загальному бюджеті адміністративно-територіальної одиниці буде виділено певну суму бюджетних коштів для виняткового розпорядження громадян.

Позитивний досвід багатьох країн світу та своєрідна мода на активізацію громадської участі дають змогу зробити висновок, що ідея впровадження бюджету участі стає потужним інструментом у руках громадян. Бюджет участі має величезний потенціал, але для його використання він має бути організованим не тільки для мешканців, а й насамперед разом з ними.

Список використаних джерел:

1. Офіційна інтернет-сторінка Сопотської ініціативи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sopockainicjatywa.org>.
2. Бюджет участі в містах України: регіональний розріз [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.prostir.ua/?news=byudzheth-uchasti-v-mistah-ukrajiny-rehionalnyj-rozriz>.
3. Кириленко О. Перспективи запровадження бюджету участі в Україні на основі зарубіжного досвіду / О. Кириленко, І. Чайковська // «Вісник ТНЕУ». – № 2. – 2015. – С. 86–100.

УДК 336.24.07

Соболева М.В.
Університет митної справи та фінансів України

МИТНА СИСТЕМА. ЇЇ РОЛЬ, СТРУКТУРА, ЗНАЧЕННЯ І ЗАВДАННЯ

Митна система – це єдина загальна система, яка складається з митних органів і спеціалізованих установ і організацій. Основу митних органів становить: митниці, Центральний апарат Державної митної служби України. Регіональні митниці і митні пости.

Митна система була й залишається високоефективним фіскальним механізмом, який відіграє важливу роль у регулюванні економічного розвитку держави та забезпеченні її економічної безпеки. Від якості і своєчасності прийняття рішень у митній сфері залежить ефективність податкової політики в цілому, рівень розвитку міжнародної торгівлі, платіжного балансу держави та збалансованості державних фінансів.

Час функціонування митної системи України можна розділити на два періоди. Перший період – головним завданням стало формування митної системи загалом, становлення цієї системи пов'язане з політичними, економічними та соціальними явищами. Даний період можна характеризувати обґрунтуванням, організацією і становленням ролі митної системи в Україні. До 1992 року система нараховувала 26 митниць, які підпорядковувались союзним органам. А вже у 1992 вже функціонували 65, які підпорядковувались Митному Комітету України. До 1995 р. було сформовано правову базу регулювання митно-тарифних відносин й вироблено організаційну структуру митної системи, до якої входили 8 територіальних управлінь, 79 митниць, 243 митних постів. Другий період – уніфікація національного митного законодавства.

Основне завдання митної системи полягає в забезпеченні узгодженості між фінансовим, інформаційним і товарним потоками. Збудованою схемою перетину кордону, які б задовольняли обидвом сторонам (митним органам і учасникам операцій)

Збільшення кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, підвищення їхньої активності на зовнішньому ринку призвело до необхідності вдосконалення структури митної системи. З 1996 р. було принципово змінено схему управління митними органами. На початку 2000 р. структура митної системи України складалася з центрального апарату, 10 регіональних митниць, 46 митниць, 187 митних постів, 12 спеціалізованих митних установ. Близько 19 тисяч митників забезпечують контроль на 74 автомобільних, 40 морських і річкових, 4 паромних і 36 авіаційних пропускних пунктах. Через ці пункти щоденно перетинають кордон близько 40 тисяч одиниць транспорту і 170 тисяч громадян. За даними Державної Фіскальної служби України за 2017 рік було пропущено транспортних засобів: через морські путі – 0,08 млн. од., через кордони з країнами СНД – 9,21, через авіаційні путі – 0,12 млн. од. Що стосується товару то через кордони з країнами СНД – 85,62 млн. тонн, морськими шляхами – 126,49 млн. тонн а авіаційними шляхами – 0,04 млн. тонн.

Система митних органів України не залишається сталою, а постійно розвивається.

Митні пости створюються у міру необхідності з адміністративно-територіального поділу, географічного розташування району а також на залізничних станціях, аеропортах, морських і річкових портах і на автомагістралях.

Подальша розбудова митної системи України повинна здійснюватися на основі поєднання конструктивного і описативного підходів. Оскільки організаційна структура митних органів уже сформована і при розв'язанні завдань опирається саме на неї.

Глобальна фінансово-економічна криза формує нові виклики і змінює завдання структури митних органів, які ставляться перед ними, що вимагає й відповідної адаптації всіх складових митної системи.

Чинним законодавством митні органи віднесені до воєнізованих органів. Це означає що співробітники цих органів мають право носити засоби індивідуального захисту. У передбачених законом випадках вони можуть застосовуватися ці засоби.

Митна система нашої країни, як і кожної держави, має декілька складових, таких як, компонентну, функціональну й організаційну. Компонентна складова митної служби України включає: ставки, види мита, нетарифні інструменти, 13 митних режимів , митні процедури при переміщенні товарів .

Митна і податкова системи є специфічними сферами життєдіяльності суспільства й наукових досліджень, тому що тут перетинаються інтереси економічної науки і юриспруденції. Але відсутність ефективної співпраці цих частин функціонування митної системи призвела до надмірної зарегульованості юридичної частини, яка негативно впливає на її подальший розвиток

Тож митні органи України здійснюють правоохоронні функції щодо захисту її економічного суверенітету і економічної безпеки, забезпечують захист прав і інтересів громадян. Митні органи виконують функції дізнання у справах про порушення митних правил, мають право застосовувати примус і застосовувати низку правоохоронних процедур.

Список використаних джерел:

1. Бойко В.М. Митна справа України: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.:у 3 т.] – К.: Видавець: Вадим Карпенко, 2006. – 156 с.
2. Войцещук А.Д. Митна справа : навч. посіб.:курс лекцій для студ. навч. закл.:у 3 т./ А.Д. Войцещук(ред.) – К.: Мануфактура, 2006. – 412 с.
3. Митна політика України: науково-популярна література/ П.С. Романюк; Досл. Центр сприяння розвитку малого бізнесу «Венчур». – К., 1994 – 80 с.
4. Митна справа в Україні: збірка / Ред. В.С. Ковальський. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 446 с.
5. Соловков Ю. Митна справа: Слов.-довід.: Навч. посіб. / Державна митна служба України; Академія митної служби України. – Х.: РА, 2003. – 320 с.
6. Шульга М. Митне право України: Навч. посібник. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 100с.

УДК 339.7

Солонінко К.С.
к.е.н., професор кафедри економіки та підприємництва
Житомирський державний технологічний університет

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ТА ЇЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Існуюча фінансова система як глобальний фінансовий інструмент в своєму розвитку пройшла декілька етапів. Від Паризької фінансової системи 1867 року до сучасної Ямайської системи. 1974–1976 рік. За цей час в світі відбулися радикальні зміни і перш за все посилилась конкуренція на світових фінансових ринках. Світовий платіжний засіб, що

історично склався (долар США) відігравав і відіграє в розрахункових операціях та інвестиційній діяльності провідну роль. Бурхливий розвиток національних економічних систем призвів не тільки до пожвавлення світової торгівлі, але і викликав велику кількість протиріч.

Так вільне впровадження різних валютних курсів нанесло велику шкоду слабким національним фінансовим ринкам.

Значно підвищився рівень конкуренції між національними банківськими системами і групою світового банку.

Політика протекціонізму в торговельних відносинах привела до зменшення обсягів золотовалютних резервів і як наслідок до зниження експортно-імпортних операцій, що негативно впливає на розвиток національних економік.

Розвиток інформаційних технологій у фінансовій системі не тільки прискорив швидкість фінансових операцій, але і привів до появи нових правил, які не завжди спроможні виконувати банківські установи слаборозвинених країн.

Поява великої кількості офшорних зон і банківських офшорних послуг значно знизила контроль за рухом і раціональним використанням національних фінансових ресурсів.

Домінування долара, як загальносвітового платіжного засобу і протекціонізм в його використанні стає гальмом для пожвавлення торгівлі. Ця ситуація призводить до того, що деякі інтеграційні об'єднання і окремі торговельні партнери починають активно використовувати національні валюти у взаємних розрахункових операціях.

Де шукати вихід? На нашу думку міжнародний валютний фонд і провідні фінансові установи повинні розробити прозорі і доступні всім правила гри на фінансовому просторі.

Крім того міжнародний валютний фонд і група світового банку повинні сприяти формуванню потужних фінансових структур, а саме банків, страхових компаній, інвестиційних фондів, національних фондових бірж. Функціонування цих та інших установ будуть суттєво впливати на вирівнювання економічного розвитку країн, що перейшли або формують сучасну ринкову економіку. Саме такий підхід буде сприяти відкритості, прозорості, стабільності, динамічності економічних процесів у глобальному просторі.

Уряду і банківським установам нашої країни потрібно посилити прозорість торговельних фінансових операцій не тільки як профілактику від можливої фінансової кризи, але як і вагомий внесок до процесу світової глобалізації нашої національної фінансової системи.

Таким чином національна фінансова система в країні створена, а її удосконалення потребує кропіткої праці державних, комерційних, фінансових і підприємницьких структур.

УДК 339.91

Синипостол В.В.

студентка

Університет митної справи та фінансів Україна

МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПРИЧИНИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАСЛІДКИ

Міграційні процеси відбувалися протягом всього періоду існування людства, проте переміщення людей ніколи раніше не мало такого впливу на економічний розвиток, політичне та соціальне життя, культурну сферу країн призначення та походження міграції. Сьогодні у світі значно більше міжнародних мігрантів, ніж будь-коли.

Це обумовлено тим, що демографічна та соціальна структура в промислово розвинутих країнах створила потребу в робітниках та фахівцях з інших країн. Тому в останні роки спостерігається збільшення кількості країн походження та призначення трудової міграції. Трьома основними факторами, що продовжують сприяти трудовій міграції, є демографічні зміни та потреби ринку праці у багатьох промислово розвинутих країнах, безробіття і наслідки кризи у менш розвинутих країнах та встановлені міждержавні сімейні, культурні та

історичні зв'язки. Для багатьох людей трудова міграція може бути єдиним шляхом для вирішення проблем безробіття.

Міграційні процеси є неминучими і потенційно вони можуть бути вигідними для будь-якої країни. Але, на жаль, дуже складно оцінити реальні масштаби міграційних процесів, а тому складно сформулювати адекватну сучасним вимогам міграційну політику держави [1].

Однак у міжнародну трудову міграцію втягуються не лише безробітні, а й частина працюючого населення. В цьому випадку рушійним мотивом міграції виступає пошук вигідніших умов праці. Робоча сила переміщується з країн з низьким рівнем життя і заробітної плати в країни з вищим рівнем. Національні відмінності в заробітній платі є об'єктивною основою міграції праці.

Розглянуті вище причини можуть пояснити головним чином міграцію робочої сили з країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою або міграції з менш економічно розвинутих європейських країн до більш розвинутих. Але для пояснення міграції між США і Канадою, Англією і США, всередині ЄС цього недостатньо. В міграції між цими країнами велику роль відіграють чинники гуманітарного, соціально-культурного, екологічного; психологічного, правового, сімейного порядків.

Можливість трудової міграції розширюється в міру формування єдиного світового економічного простору, в тому числі інформаційного та транспортно-логістичного [2].

Міжнародна трудова міграція має як позитивні, так і негативні соціально-економічні наслідки. Насамперед, виграють здебільшого самі мігранти, оскільки вони, як правило, направляються в інші країни з метою поліпшення свого становища. Виграють від міграції підприємці, що наймають мігрантів на роботу, оскільки їхні вимоги щодо заробітної плати нижчі, крім того, відсутній профспілковий захист іммігрантів тощо.

Міжнародна трудова міграція дає змогу країні-імпортеру трудових ресурсів економити кошти на підготовці спеціалістів, знижувати витрати на виробництво за рахунок використання дешевої робочої сили, як правило молоді. Країна-експортер трудових ресурсів виграє від трудової міграції, оскільки:

- експорт трудових ресурсів, як і всякий інший експорт, приносить країні певний зиск (у цьому разі це валютні перекази емігрантів своїм сім'ям). Переказані грошові суми, як правило, в банках країни-експортера обмінюються на національну валюту, отже, іноземна валюта залишається в цих банках. Деякі країни від експорту трудових ресурсів отримують майже такі самі за величиною доходи, як і доходи від інших видів експорту, а іноді й більші. До таких країн належать: Йорданія, Пакистан, Єгипет, Індія, Португалія, Туреччина;

- ослаблюється проблема безробіття;

- ротація, тобто повернення на батьківщину одних і еміграція інших громадян, сприяє (з часом) зростанню кваліфікації й досвіду місцевих спеціалістів.

Виграє від міжнародної трудової міграції все світове господарство, оскільки переливання трудових ресурсів поліпшує їхнє використання, що, в свою чергу, сприяє зростанню світового сукупного продукту.

До негативних наслідків міжнародної трудової міграції для країн-імпортерів трудових ресурсів відносять:

- виникнення додаткових проблем, пов'язаних із соціальним захистом іммігрантів;

- поглиблення проблеми пошуку місця роботи для місцевого населення країни-імпортера трудових ресурсів;

- відплив національної валюти за кордон у вигляді переказів;

- втрата висококваліфікованих спеціалістів при репатріації мігрантів, тобто після повернення мігрантів на батьківщину.

Негативні наслідки міжнародної трудової міграції для країн-експортерів трудових ресурсів:

- втрата класних спеціалістів (проблема «відпливу умів»);

- додаткові витрати з бюджету на підготовку нових спеціалістів;

- необхідність пошуку шляхів захисту своїх громадян-мігрантів від дискримінації, особливо щодо нелегальних емігрантів, а також від фізичної та іншої небезпеки, що загрожує їм;

– певний програш підприємців країни-експортера, які втрачають до певної міри можливість мати широкий вибір робочої сили, особливо спеціалістів [3].

Рух українців через кордон набирає обертів з 2009 року. Після 2013 потік українців через польський кордон збільшився вдвічі (якщо порівнювати 2010–2012 та 2014–2016 роки).

Незважаючи на те, що українці активно приймають участь у трудовій міграції, достовірних даних про їх кількість Україна не має. Загальну оцінку кількості мігрантів можна отримати, якщо врахувати дані країн ЄС, дані Державної прикордонної служби України, яка фіксує фактичні перетини кордону, та опитування, проведені в Україні.

Загальна чисельність українського населення, яке брало участь у трудовій міграції у період з 2015 по 1 половину 2017 року, становить приблизно 4 млн. осіб (тобто близько 16 % працездатного населення) [4].

Отже, як бачимо, міжнародна трудова міграція має для країн та людей як позитивні, так й негативні наслідки. Саме тому важливо виробити таку державну міграційну політику, яка могла б подолати недоліки і раціонально використовувати позитивні наслідки для економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Стаття. // Агросвіт. – 2015. – №15. – С. 26,27.
2. Міжнародна міграція робочої сили [Електронний ресурс] / [Ю.Г. Козак, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогон та ін.] // Центр учбової літератури. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://subject.com.ua/pdf/199.pdf>.
3. Петюх В.М. Міжнародна трудова міграція [Електронний ресурс] / В.М. Петюх. – 1999. – Режим доступу до ресурсу: <https://buklib.net/books/32889/>
4. Бойко Л. Ціна мігрантів для сучасної економіки України. СТАТИСТИКА [Електронний ресурс] / Лідія Бойко. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://mi100.info/2018/05/26/tsina-migrantiv-dlya-suchasnoyi-ekonomiky-ukrayiny-statystyka/>.

УДК 336.225

Суворова О.К.
магістрант кафедр і фінансів і кредиту
Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

Податковий менеджмент слід розглядати як систему управління, що спрямована на вдосконалення всіх сторін оподаткування та включає норми, правила, податкові дії і конкретну податкову політику.

Податковий менеджмент здійснює не лише організацію оподаткування, а й спрямований на його аналіз, визначення проблем та розробку пропозицій щодо їх вирішення.

Як правило, податковий менеджмент розглядають з позиції чотирьох рівнів: державний податковий менеджмент, податковий менеджмент контролюючих органів, корпоративний податковий менеджмент та персональний (особистий, сімейний) податковий менеджмент.

Державний податковий менеджмент дозволяє виявити недоліки, що призводять до значного зниження податкових надходжень та правопорушення, які виникають внаслідок не чіткого виконання мети, завдань (рис. 1.) і функцій, що покладені на відповідні органи управління.

Мета державного податкового менеджменту – підвищення економічної ефективності та забезпечення економічного зростання через здійснення податкового регулювання економіки.

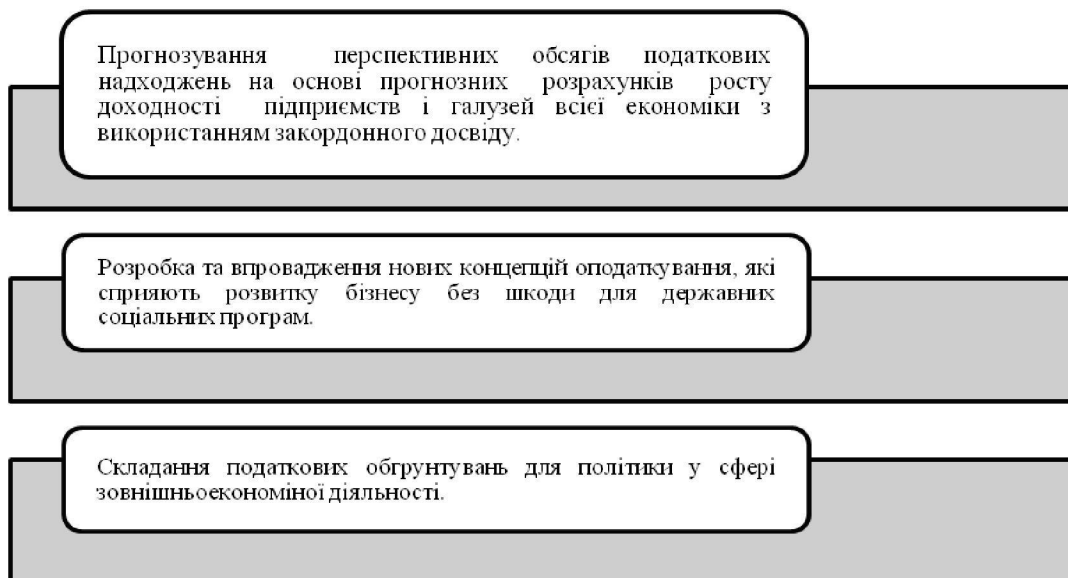

Рис.1. Завдання державного податкового менеджменту (узагальнено авторами)

За допомогою функцій державного податкового менеджменту можна більш детально усвідомити його сутність. Серед них можна виділити основні: планування, аналіз, прогнозування, регулювання, контроль та стимулювання.

Основною функцією є планування, оскільки через неї податковий менеджмент реалізується і створює систему державних планів та завдань на певний рік. Її виконання повинно забезпечити функціонування системи оподаткування в цілому.

Важливу роль відіграє функція аналізу. Правильно обрана методика його проведення та оперативність своєчасно виявити негативні чинники та загрози, що впливають на кінцевий результат. Для забезпечення ефективності податкового менеджменту слід об'єднати перспективний та ретроспективний аналіз.

Таблиця 1

Механізм державного податкового менеджменту

Елементи механізму державного податкового менеджменту		
Принципи	Інструменти	Забезпечення
системні: - демократизм; - правова впорядкованість; - обов'язковість; - компетенція; - публічність.	Плани-графіки проведення податкових перевірок; - стимули; - фінансові санкції (пеня, штрафи).	нормативно-правове: - Конституція України; - Податковий кодекс України; - закони України; - накази Державної фіскальної служби України.
організаційні: - наочність; - визначеність; - економічність; - зручність; - практичність.		інформаційно-аналітичне: - фінансово-господарська звітність платника податків; - внутрішні накази керівництва та звіти працівників підконтрольного суб'єкта.
структурні: - взаємозв'язок із загальною системою управління економікою та фінансами; - взаємоузгодженість і взаємоповнюваність цілей податкового менеджменту; - пріоритетність і послідовність досягнення цілей; - ситуаційний підхід; - ефективність реалізації цілей податкового менеджменту за рахунок їх сумісності, концентрації, диференціації та комбінування; - територіально-галузевий підхід до прийняття управлінських рішень у сфері оподаткування.		організаційне (кадрове): - апарат Державної фіскальної служби України та його територіальних управлінь; - Громадська рада при центральному та територіальних податкових органах; - спеціалізовані департаменти та органи, профспілки).

Податковий контроль – це діяльність посадових осіб, державних контролюючих органів, яка передбачає ведення податкового обліку, а також здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства щодо правильності розрахунку і своєчасності сплати податків, зборів та інших обов’язкових платежів.

Державний податковий менеджмент має свій власний механізм (див. табл. 1).

Таким чином, державний податковий менеджмент – це процес управління податками, що здійснюється через планування, аналіз та контроль і спрямований на покращення соціально-економічного розвитку країни.

УДК 334.012.6

Темна Я.С.
студентка
Черкаський державний бізнес-коледж

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ З ЄС

В Україні мале підприємництво поки ще не відіграє суттєвої ролі в забезпеченні економічного зростання, його внесок у валовий внутрішній продукт складає лише 19,2 %.

Важливим інструментом розвитку малого підприємництва є сприяння розвитку інноваційного підприємництва. Розвиток інноваційного підприємництва є одним з важливих конкурентних переваг країн ЄС. Як свідчить європейська практика, використання цієї переваги вимагає спеціальних заходів державної політики. Адаптація вітчизняної системи підтримки до європейської моделі дозволить розраховувати на партнерську участь в реалізації європейських програм науково-технологічного та інноваційного розвитку. Зокрема, за підтримки ЄС можуть відбуватися:

- розробка і впровадження бюджетних програм фінансування наскрізного інноваційного процесу – від наукової розробки до виготовлення дослідних зразків на технологічних напрямках, визначених пріоритетними;

- надання державних грантів для малих і середніх підприємств на освоєння інноваційної продукції (товарів або послуг) на пріоритетних технологічних напрямках, залучення до фінансування таких грантів коштів міжнародних програм (зокрема, європейських Horizon-2020 і COSME);

- формування ряду довгострокових кредитних програм по фінансуванню інноваційних проектів малого бізнесу, які будуть здійснюватися державними банками, із залученням для їх фінансування коштів міжнародних фондів та міжнародної технічної допомоги, при цьому важлива координація з технологічними пріоритетами програми відродження промисловості ЄС;

- створення спеціалізованого банку венчурного кредитування за участю державного капіталу з розгалуженою регіональною мережею, з орієнтацією на кредитування малого бізнесу, формування політики такого банку з наданням пріоритетності кредитування інноваційних проектів, спираючись на наявний досвід Великобританії, Німеччини, Франції, Нідерландів;

- нормативно-правова та організаційна підтримка створення комунальних банків, орієнтованих на кредитування інноваційних проектів місцевого розвитку, що здійснюються на принципах державно-приватного партнерства;

- надання правової та методичної підтримки капіталізації інтелектуальної власності, створеної науково-технічними колективами і суб’єктами підприємництва;

- сприяння формуванню мережі венчурних фондів з відповідним нормативним визначенням їх правового статусу, регуляторних обмежень, прав і зобов’язань;

- створення інформаційнопошукових систем і баз даних інноваційних проектів і підприємств, прогресивних технологій, потреб в нових розробках і технологіях;

– налагодження системи інформаційно-освітнього забезпечення та безпосередньої правової та методичної підтримки отримання мікрокредитів суб'єктами підприємництва.

Напрацювання конкурентних переваг малого бізнесу можливо досягти за рахунок кластерної їх організації. Це сприятиме посиленню ділових комунікацій, реалізації горизонтальної інформаційної політики, міжсекторального та транскордонного співробітництва. Особливо ефективною зазначена модель є для організації інноваційного підприємництва.

Важливим заходом щодо забезпечення розвитку малого бізнесу є формування сучасної фінансової інфраструктури підтримки підприємництва в Україні за європейським зразком. Пріоритет у спрощенні доступу малого бізнесу до фінансування повинен надаватися шляхом заохочення фінансових установ до розширення програм мікрокредитування, зокрема через впровадження спеціалізованих регуляторних вимог до таких установ.

Надання більшої частки прямої державної фінансової підтримки має бути оптимізовано шляхом делегування повноважень відбору її реципієнтів уповноваженому банку або новоствореній спеціалізованій державній установі. Для залучення і використання коштів міжнародної технічної допомоги доцільно виділити ряд уповноважених банків, оптимально – з державним капіталом. Як альтернатива, можливо за погодженням з донорами створення окремої фінансової установи, наглядова рада і частина керівництва якої будуть представлені провідними європейськими фінансистами і яке буде розподіляти міжнародні кошти, що направляються на розвиток малого підприємництва в Україні. При цьому основну частину таких коштів доцільно використовувати на розвиток бізнесінфраструктури, сприятливої для підприємництва: інформаційних, транспортних, логістичних мереж, інститутів «посівної» підтримки і т.п.

Важливе місце в розвитку малого підприємництва посідає формування сприятливого бізнес-клімату. Цього слід досягати за рахунок:

– формування довірчих відносин серед бізнес-гравців і з владними структурами, співпраці і підтримки один одного;

– забезпечення стабільної податкової системи: повинні бути припинені постійні експерименти з Податковим кодексом і встановлена проста, прозора, зрозуміла система;

– об'єднання зусиль для впровадження якісних змін: необхідно створити єдину платформу для обміну досвідом та спілкування між урядом, бізнесом і громадськими бізнес об'єднаннями;

– поширення інформації про наявні бізнес-можливості (різні гранти і підтримка з боку громадських і міжнародних організацій);

– формування бізнес-культури: ділові відносини вимагають рівної відповідальності всіх учасників процесу – як держави, так і підприємців.

Правове забезпечення підприємництва потребує реалізації комплексу заходів, до яких слід віднести:

– удосконалення чинних правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність з метою усунення внутрішньоправових суперечностей та скасування положень, які гальмують розвиток підприємництва;

– впровадження державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності з метою створення сприятливого підприємницького середовища;

– удосконалення сутності, змісту й ефективності законів; визначення змісту й ефективності адміністративно-правової і господарсько-правової відповідальності;

– удосконалення правового механізму забезпечення реалізації й захисту економічних і соціальних прав та інтересів підприємців;

– активізація фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємництва;

– сприяння створенню інфраструктури розвитку підприємництва;

– удосконалення податкової системи, що забезпечувала б достатній обсяг надходжень платежів до бюджетів усіх рівнів, ефективне функціонування економіки країни, справедливий підхід до оподаткування всіх категорій платників податків;

– формування належного правового середовища для розвитку інноваційної та науково-технічної діяльності, підвищення мотивації підприємця до високопродуктивної і високоякісної діяльності через вдосконалення системи економічного стимулювання шляхом внесення змін до податкового, митного законодавства;

– впровадження правих заходів щодо викорінювання корупції в господарській і публічній сферах;

– встановлення порядку збалансованості державних і суспільних інтересів з інтересами суб'єктів підприємництва (публічно-правових з приватноправовими);

– організації заходів для адаптації національного законодавства в підприємницькій сфері до європейського законодавства;

– формування економіко-правового механізму легалізації тіньового капіталу, тіньової діяльності й тіньової економіки.

Підсумовуючи слід зазначити, що одним із ключових напрямків розвитку економіки країни в умовах євроінтеграції є розвиток малого бізнесу. Дана форма підприємництва дозволить досить швидкими темпами наростити показники економічного розвитку, зокрема розмір ВВП, оскільки має можливості швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища, участі у міжнародному поділі праці.

Список використаних джерел:

1. Воронич К.М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні / К.М. Воронич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.10. – С.184–189.

2. Гобир І.Б. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні в кризових умовах / І.Б. Гобир, М.І. Мельник // Агросвіт. – 2015. – № 10. – С. 65–69.

3. Дикань В.Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України // В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. Збір наук. праць. – Харків, УкрДУЗТ, 2015. – № 52. – С. 9–20.

4. Добуляк Л.П. Проблемы развития малого предпринимательства в Украине [Електронний ресурс] / Л.П. Добуляк, Г.Г. Цегелик. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-razvitiya-malogo-predprinimatelstva-vukraine-1>

5. Жирко С.О. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / С.О. Жирко // Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/2007-1-2/doc/2/25.pdf>

УДК 338.47

Томашевський Ю.Ю.

студент

Науковий керівник – Павловська Л.Д.

к.е.н., професор

Житомирський державний університет ім. І. Франка

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЬКОГО ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТУ

Міський електричний транспорт – це складова частина єдиної транспортної системи, яка призначена для перевезення громадян трамваями, тролейбусами, поїздами метрополітену на маршрутах (лініях) відповідно до вимог життєзабезпечення населених пунктів та є важливою складовою міського господарства. На сьогоднішній день міський електричний транспорт має вагоме соціально-економічне значення у системі міських пасажирських перевезень, залишаючись найбільш економічним, екологічним і доступним видом транспорту. Сучасні стандарти життя зумовлюють зростання потреб населення в більш швидкому, але в той же час зручному і безпечному транспортуванні. Також більш вимогливі показники постають перед транспортною галуззю відносно комфортності, регулярності, надійності та ін. питань якості перевезень пасажирів у зв'язку з орієнтацією України до вступу в Європейський Союз.

Однак, в останні роки діяльність підприємств міського електротранспорту характеризується низкою негативних факторів, які в кінцевому результаті призводять до зниження ефективності їх функціонування та зниження задоволення потреб населення у даному виді транспорту. Тому, пошук шляхів удосконалення діяльності підприємств міського електротранспорту є одним з пріоритетних завдань економічного розвитку країни. При цьому, у контексті сучасних євроінтеграційних процесів, найбільш важливим для України є аналіз досвіду країн Європейського союзу, які мають значні досягнення в організації роботи міського електротранспорту.

Радикальні зміни, що відбуваються в економічному та політичному житті України потребують прискореного забезпечення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств міського господарства, зокрема міського електротранспорту. Актуальність розробки напрямків розвитку підприємств міського електротранспорту обумовлена необхідністю реформування їх діяльності з метою досягнення високої економічної та соціальної ефективності та повного забезпечення потреб міського населення у перевезеннях. Ключовою метою сьогодні є дослідження сучасних тенденцій розвитку міського електротранспорту України, виявлення основних проблем функціонування електротранспорту в Україні, формулювання напрямів розвитку підприємств міського електричного транспорту України на підставі досліджуваного міжнародного досвіду.

Структура перевезень пасажирів за видами транспорту у 2017 році показує, що сукупні види електротранспорту становлять 44 % всіх перевезень пасажирів та знаходяться на другому місці після автотранспорту, який займає 59 % всіх перевезень населення. Разом з тим динаміка показників перевезень за 2007–2017 рр. показує, що частка автотранспорту у перевезенні пасажирів збільшилась з 47 % у 2007 році до 59 % у 2017 році, відповідно частка електротранспорту зменшилась з 48 % до 44 %.

Сьогодні міський електричний транспорт забезпечує перевезення населення в межах 50 міст України, а саме у великих промислових та в усіх обласних центрах, за винятком Ужгорода. Всього на території України існує 55 трамвайних та тролейбусних підприємств, які забезпечують трамвайне сполучення у 22 містах, тролейбусне – у 42 містах. Також, до міського електротранспорту відноситься метрополітен, який функціонує лише в трьох містах України: Києві, Харкові та Дніпрі.

Про важливе місце міського електротранспорту вказує те, що у 2017 році в Україні загальна кількість перевезених пасажирів у міському електротранспорті склала 2519 млн. пасажирів, що становить 60,28 % усіх внутрішньоміських перевезень громадським транспортом. Натомість перевезення автомобільним (автобусним) міським транспортом, який є головним конкурентом електротранспорту, склало 1660 млн. пас, що відповідно становить 39,72 % внутрішньоміських пасажирських перевезень.

На превеликий жаль, сьогодні фінансовими результатами діяльності підприємств міського електротранспорту стали збитки, величина яких на початок 2015 року становила 547,37 млн. грн., що відповідно призводить до низької інвестиційної привабливості підприємств даної сфери.

Для того, щоб привести до ладу міський електротранспорт до ладу необхідна система заходів:

1. Реорганізація підприємств міського електричного транспорту з комунальної форми власності у відкрите акціонерне товариство – запровадження пілотних проектів у декількох містах для апробації механізму, який подальше може бути розповсюджений на всі міста країни.

2. Впровадження мережі швидкісних трамваїв, які змогли би збільшити обсяги перевезень пасажирів та зменшити відповідно частку автотранспорту загального та індивідуального користування, що може також значно покращити екологічний стан міст України.

3. Впровадження чіткої системи дотримання розкладів маршрутів та продажу квитків, яка може значно покращити якість надання послуг з перевезення пасажирів та збільшення обсягів перевезення.

4. Впровадження автоматизованої системи контролю проїзду для всіх категорій населення, включаючи пільгові категорії, яка призведе до збільшенню реальних доходів підприємств та призведе до отримання дійсної інформації стосовно обсягів перевезень пільгових категорій населення.

5. Впровадження інтермодальної транспортної системи.

6. Запровадження системи приватно-державних відносин у сфері пасажирських перевезень.

Враховуючи вищевикладене, для підвищення ефективності роботи міського електротранспорту корисним для України, перш за все, буде перейняття досвіду організації роботи усіх міських пасажирських перевезень, в яких електротранспорт повинен відігравати одну ключових ролей. На перший план повинна вийти модернізація основного рухомого складу, створення зручних пересадочних вузлів між маршрутами електротранспорту та впровадження сучасних систем оплати проїзду, включаючи перегляд механізму підтримки пільгових категорій населення. При цьому важливим для поліпшення діяльності міського електротранспорту є впровадження конкуренція між перевізниками, які можуть бути як комунальними так і приватними підприємствами. Для фінансового забезпечення реалізації запропонованих заходів, окрім державних та власних коштів підприємств міського електричного транспорту, необхідно більш активно залучати кредити, гранти міжнародних організацій, кошти міжнародних програм, благодійні внески.

Список використаних джерел:

1. Абалкин Л. Обновление социалистической собственности / Л. Абалкин // Экономическая газета. – 1988. – № 45. – С. 9–13.

2. Алексеенко Л.М., Олексієнко В.М., Юркевич А.І. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник) / Л.М. Алексеенко, В.М. Олексієнко, А.І. Юркевич. – К.: Видавничий будинок «Максимум»; Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 592 с.

3. Андресюк Б.П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи / Б.П. Андресюк. – К., 1997. – 319 с.

4. Апанасенко К. Генезис правового інституту комунальної власності в Україні / К. Апанасенко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 9. – С. 52–54.

5. Апанасенко К. Управління об'єктами комунальної власності: окремі аспекти / К. Апанасенко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 8. – С. 20–23.

УДК 338.27

Sharaienko O.A.

student

Pernarivska T.P.

k.ped.s., docent

University of the State Fiscal Service of Ukraine

FORMATION OF INTELLECTUAL OWNERSHIP : EXTERNAL EXPERIENCE

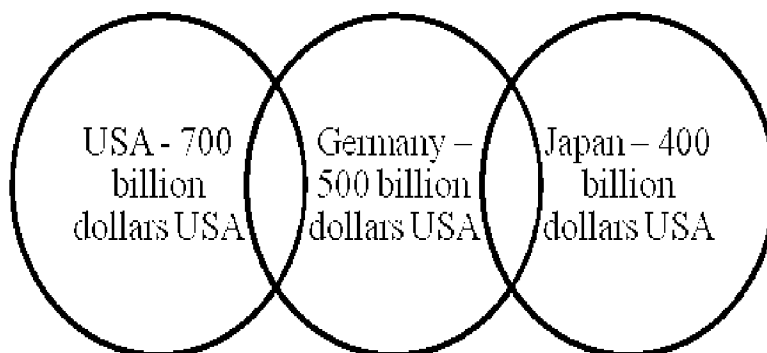
The World Intellectual Property Organization (WIPO) has become the regulator for intellectual property in the world since 1967. Ukraine has been taking part in it since 1970.

The government of independent Ukraine has confirmed the legality of the main international agreements in the field of intellectual property and outlined the prospects of cooperation with WIPO since 1992. Moreover, domestic specialists and scientists actively participate in the work of the profile committees and working groups of the WIPO and are party to most of the international intellectual property treaties under the auspices of WIPO [1].

An important area of WIPO's activities is to provide legal and technical assistance to countries to promote intellectual property development. WIPO has a permanent cooperation program that provides assistance to developing countries in the following areas:

- 1) training of civil servants and representatives of the private sector (lawyers and intellectuals);
- 2) provision of legal assistance and advice in the preparation of new projects and changes to existing industrial property laws;
- 3) creation and reform of industrial property organizations;
- 4) assistance in the development of innovative and inventive activities;
- 5) the use of technical information contained in patent documents;
- 6) drafting programs for lawmakers and employees of the judicial system [2].

Although the WIPO activities listed in developing countries are quite attractive, but in reality they are quite ineffective and do not solve the problems of increasing the gap in the levels of use of the world's intellectual property potential between a limited number of technologically advanced countries and other countries in the world. For example, in developed countries 80–95 % of GDP growth falls on the share of new knowledge embodied in technology and technology. The volume of world trade in licenses for intellectual property annually increases by 12 %, and the volume of exports of high-tech products bring high profits to the countries. (pic.1) [3].

Pic.1. The profits of highly developed countries from the export of high-tech products [3]

Recently, the efficiency of the use of trademarks, trade names, industrial designs and other specialty objects of intellectual property has considerably increased.

It should be noted that, despite the participation of Ukraine in international projects, most domestic enterprises practically do not actively participate in the processes of intellectual property formation. The problem lies in the practical absence of state support to the processes of intellectual property formation and stimulation of innovative activity of enterprises. Attention should be drawn to the experience of the United States, Germany, and the United Kingdom. In these countries, the following public sector support is provided:

- creation of innovative and insurance funds with a shareholding of the state;
- government research grants;
- direct state subsidizing of military and aerospace developments and stimulation of the implementation of the results obtained in civilian sectors.

From the world history, several successful examples of the implementation of intellectual property rights are mentioned:

– Canada The government initiated the IRAP (Industrial Research Assistance Program), which implemented a strategy to stimulate small innovative enterprises and ensure their access to information, resources, and funding so that they could monetize their development results.

– Sweden. Thanks to the Swedish Industrial Development Fund (IDF), technology companies (lending and direct investment in small firms whose products are among the priority areas of intellectual and technological development) are supported in this country.

In the world economy, there are major areas of state support for regulation of intellectual property in developed countries.

This research shows that developed countries use a variety of methods of state support to the innovation sector, which has a positive impact on the processes of intellectual property formation.

Thus, the issue of intellectual property, namely its formation and use, is an important direction of the effective activity of the modern enterprise and the economy of the state and the world in

general. But today, unfortunately, at domestic enterprises there is practically no effective innovative activity aimed at, inter alia, the formation of intellectual property. For its revitalization, significant support is needed for the public sector, based on the use of foreign experience in promoting the development of intellectual property in highly developed countries.

Table 1

State regulation of intellectual property in highly developed countries²

№	Activities	Instruments	Countries
1	Improvement of state financial support for scientific research	Public lending, state guarantees for obtaining bank loans, tax privileges, accelerated depreciation, export-import quotas in support of national science-intensive product	USA, Italy, Belgium, England, Sweden, Canada
2	Promoting Private Investments	Creating Patent and Venture Companies	Sweden, USA
3	Supporting National Innovation Producers	National Brand Development Program, Supporting Small and Medium-Sized Innovations	USA, EU
4	Selection of Highly Profitable Innovations for Commercialization	Selection and development of the mechanism of innovative mediation between the developers of innovations and business	USA, EU
5	Stimulating the activities of the Institutes	Development of the system of cluster scientific unions, technopark systems	EU
6	Integration of state innovation policy with state industrial policy	Creation and development of new holding companies. State support for personnel exchange, development of private-government cooperation	Germany, Australia

References:

1. Bezzub I. National Strategy for the development of intellectual property: expert view / I. Bezzub [electronic resource] – Access: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=596:intelektualna-vlasnist&catid=8&Itemid=350
2. Mukhopad V.I. Commercialization of Intellectual Property / V.I. Mukhopad. – M.: Master: INFRA. – M. – 2010. – 512 p.
3. Fedulova L.A. New Role of Intellectual Property / L. Fedulova // Intellectual Property. – 2008. – No. 4. – P. 10–19.

УДК 336.025

Шевчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський національний агроекологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

В сучасних умовах розвитку економіки України актуальним залишається питання удосконалення управління державними фінансами, невід'ємною складовою якого є діяльність податкових органів із забезпечення повного та своєчасного надходження до бюджету податкових платежів. Адже винятково за їх рахунок створюється переважна частина централізованих грошових фондів.

Відповідно до Податкового кодексу України адміністрування податків, зборів, платежів – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [2].

² Prokhorov A.N. Foreign experience in constructing the process of commercialization of intellectual property / A.N. Prokhorov // Bulletin of the Tyumen State University. – 2011. – No. 11. – P. 66–70.

Протягом 2015–2017 рр. для підвищення ефективності роботи Державної фіскальної служби (ДФС) було здійснено комплекс заходів щодо упорядкування та систематизації покладених функцій, а також усунення їх дублювання між окремими структурними підрозділами як на центральному, так і на регіональному рівнях.

Основними напрямками діяльності податкових органів у сфері адміністрування є:

- облік платників податків та податкових платежів;
- проведення податкових перевірок;
- забезпечення погашення або реструктуризації податкового боргу.

У 2017 р. ДФС забезпечила найбільшу частку доходів Зведеного бюджету України – 841,3 млрд. грн. або 85,7 %, що на 177 млрд. грн., що на 26 % більше ніж у 2016 р. За рахунок інших джерел, для порівняння, до Зведеного бюджету було мобілізовано 140,4 млрд. грн. або 14,3 % від загальної суми (рис. 1).

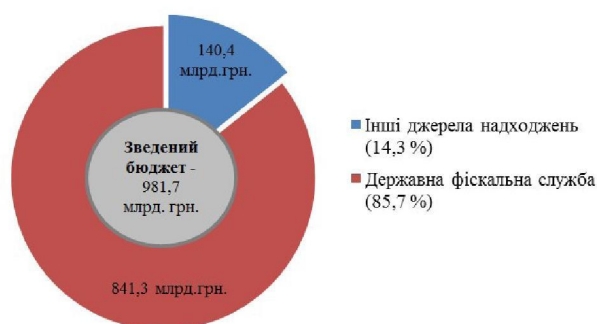

Рис. 1. Надходження до Зведеного бюджету у 2017 р. [1].

Облік платників податків – одна з найважливіших податкових процедур, що створює умови для здійснення відповідними підрозділами ДФС контролю за правильністю нарахування, своєчасністю і повнотою сплати податків, нарахування фінансових санкцій, дотримання податкового та іншого законодавства.

Протягом 2015–2017 рр. відбувалося поступове зменшення

чисельності платників податків і зборів, що є негативною тенденцією. Зокрема, станом на 01.01.2018 р. на обліку в органах ДФС перебувало 3,34 млн. платників податків, що на 3,2 % менше відповідного показника 2015 р., водночас кількість платників податків – юридичних осіб збільшилась на 6,9 %, фізичних осіб-підприємців – зменшилась на 9,3 %, що обумовлено погіршенням бізнес-середовища та несприятливим інвестиційним кліматом в країні. Фізичних осіб – платників податків, що зареєстровані у ДРФО, нараховується в середньому 44 млн. осіб [1]. Відтак, забезпечення якісного та повного обліку суб'єктів господарювання як платників податків створює передумови подальшої контрольної-перевірочної роботи та забезпечення виконання показників наповнення бюджету, що є одним із першочергових завдань ДФС на сьогодні.

До загального фонду державного бюджету забезпечено надходження податкових платежів у сумі 329,1 млрд. грн., що на 44,5 млрд. грн., або на 15,6 %, більше, ніж за 2015 р. Причому, індикативні показники Міністерства фінансів України виконано на 100,6 %, у т.ч. по податкових платежах – на 92 %, по митних – на 111,7 % [1]. Надходження основних податків до державного бюджету України зберегли позитивну динаміку (рис. 2).

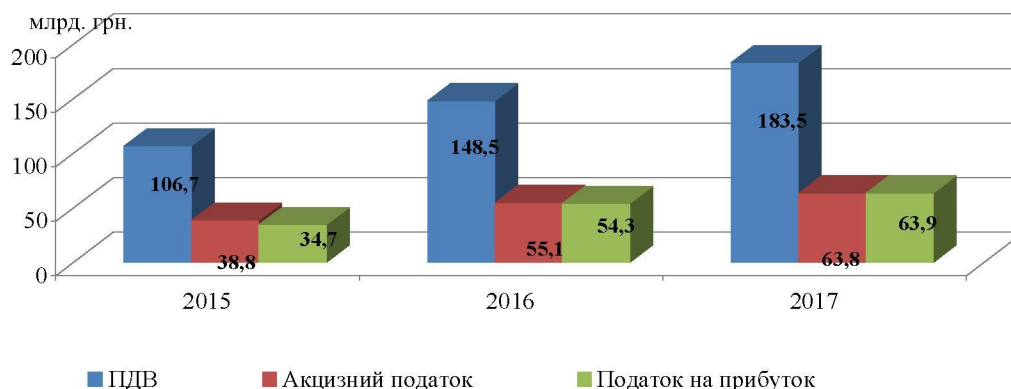

Рис. 2. Динаміка податкових надходжень до державного бюджету, млрд. грн. [1]

У 2017 р. до Державного бюджету зібрано 183,5 млрд. грн. податку на додану вартість, що на 23,6 %, або на 35,1 млрд. грн., більше фактичного збору у 2016 р.

Протягом звітного періоду проводилась робота щодо своєчасного бюджетного відшкодування ПДВ, вжито заходи із ліквідації заборгованості. Незважаючи на складну економічну ситуацію в країні, суб'єкти господарювання продовжували отримувати бюджетне відшкодування. У 2017 р. відшкодовано коштами 120,1 млрд. грн., що на 27,2 %, або на 25,7 млрд. грн., більше ніж у 2016 р. Підприємствам з часткою іноземного капіталу у 2017 році відшкодовано коштами – 51,7 млрд. грн., що на 19,2 %, або на 8,3 млрд. грн., більше ніж у 2016 році, з них платниками ПДВ з часткою капіталу країн ЄС відшкодовано коштами – 24,5 млрд. грн., що на 4,3 %, або на 1 млрд. грн., більше ніж у 2016 р. Також, у 2017 р. підприємствам-експортерам відшкодовано коштами – 111,4 млрд. грн., або 92,8 %, відшкодованого ПДВ коштами в цілому по країні.

Існує ряд об'єктивних факторів, які унеможливають забезпечення повної ліквідації заборгованості із відшкодуванням ПДВ, а саме: наявність судових спорів; відсутність механізму відшкодування сум податку, включених до Тимчасового реєстру заяв про відшкодування тощо.

У 2017 р. до державного бюджету надійшло 63,9 млрд. грн. податку на прибуток та 63,8 млрд. грн. акцизного податку. Порівняно з 2016 р. надходження податку на прибуток збільшились на 9,6 млрд. грн., а порівняно з 2015 р. – на 29,2 млрд. грн., або на 84,1 %.

Тож слід зауважити, що потреба у подальших ефективних заходах для усунення системних недоліків у системі оподаткування є актуальною. Виконання планових показників ДФС та індикативних показників Міністерства фінансів щодо надходження податків і зборів повинно відбуватися не через посилення податкового навантаження на суб'єктів господарювання, а шляхом створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва, зменшення податкового навантаження та втручання у господарську діяльність платників податків.

На сьогодні податкова система в Україні виконує переважно фіскальну функцію, не мотивуючи підприємств чесно сплачувати податки та легалізувати тіньові доходи. Відтак, реформування Державної фіскальної служби України не буде ефективним без досягнення консенсусу між суспільством та державою, а також без встановлення довіри бізнесу до влади.

Список використаних джерел:

1. Звіт Державної фіскальної служби України за 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>

2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sfs.gov.ua>.

3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755–VI зі змін та доп. [Електронний ресурс]/Законодавство України. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zakonodavstvo-pro-diyalnis/kodeksi/63224.html>

УДК 336.276

Шевчук І.Ю.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Новак О.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Державний борг виступає важливою складовою ринкової економіки. Сьогодні важко знайти державу, яка була б спроможна обходитися без запозичень. Використання державою позик зумовлено нестачею власних фінансових ресурсів, необхідних для фінансування

державного бюджету. За умови ефективного використання залучені кошти можуть стати позитивним чинником економічного зростання, але в іншому випадку збільшення заборгованості призводить до фінансової кризи, порушення макроекономічної стабільності.

Протягом останнього часу перед Україною надзвичайно гостро стоїть питання обслуговування боргових зобов'язань. Управління державним боргом є комплексною проблемою, оскільки протягом останнього часу він є досить значним. Зважаючи на актуальність формування та управління державним боргом, цілком очевидно, що ці процеси є об'єктом уваги науковців, тому в західній та вітчизняній фінансовій науці цим проблемам приділяють велику увагу. Управління державним боргом, який є засобом покриття дефіциту бюджету держави та інструментом стабілізації фінансового ринку набуває особливо важливого значення у період трансформації національної економіки та розвитку товарно-грошових відносин.

Питаннями державного боргу займалися і займаються провідні економісти, вчені та практики всього світу. Серед них: Д. Рікардо, Р. Барро, Дж. Кейнс, Д. Бьюкенен, Р. Девіс, А. Лернер, М. Карлберг, Ф. Модільяні, Ф. Фрідман, Р. Масгрейв, Ш. Планкарт та інші. Однак проблеми застосування методів управління державним боргом досі залишаються актуальними, зважаючи на те, що частка витрат на обслуговування боргу в Україні постійно зростає. Теоретичні розробки західних вчених не завжди можуть прямо застосовуватись для аналізу ситуації в Україні, бо не враховують умов перехідної трансформаційної економіки. Українські вчені, практики, в свою чергу, повинні враховувати світовий досвід ефективного управління борговими зобов'язаннями, формуючи політику державних запозичень.

Статистичні дані свідчать про те, що в різних країнах державний борг чинить різний вплив на розвиток економіки. Зокрема, Найбільшим боржником світу за абсолютним значенням обсягу державного боргу є США (понад 20 трлн. дол. США), при цьому країна займає провідні місця в рейтингах країн за обсягом ВВП, ВВП на душу населення тощо. Що стосується України, то обсяг державного боргу станом на 30.09.2017 р. складає 77,03 млрд. дол. США, однак за показниками розвитку економіки Україна займає низькі позиції. При цьому співвідношення між обсягом боргу та ВВП в Україні й США суттєво не відрізняються, зокрема в Україні цей показник складає 79 %, в США – 106 %. Звідси випливає, що особливе значення має не абсолютна сума державного боргу, і навіть не співвідношення боргу до ВВП, а ефективність управління державним боргом. Оскільки статистичні дані вказують на велику кількість проблем та критичні значення показників як державного боргу, так і показників боргової безпеки України.

Критично оцінюючи стан державної заборгованості, до основних проблем управління державним боргом в Україні варто віднести:

1) проблеми несистемного застосування методів управління:

- швидке зростання обсягів державного боргу як за абсолютною величиною, так і відносно ВВП;
- переважання зовнішньої заборгованості в структурі державного боргу, що несе в собі валютні ризики;
- значні розміри гарантованого державою боргу, що викликає додаткові витрати у зв'язку з неплатоспроможністю позичальників;
- значну заборгованість перед міжнародними організаціями економічного розвитку та іноземними органами управління, що загрожує економічній безпеці України;
- слабкий розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів, що ускладнює залучення державних позик;
- відсутність досконалого інституційного механізму щодо активного управління державним боргом та ефективного використання залучених коштів.

2) проблеми організаційного характеру. Розпорошеність повноважень щодо управління державним боргом між декількома державними інституціями щодо формування зовнішнього боргу країни, що викликає слабку координацію дій з управління боргом. Так, заборгованість перед МВФ перебуває під контролем НБУ, кредити Світового банку – Міністерства фінансів,

міждержавні кредитні лінії – Укрексімбанку. Крім того, різні відомства застосовують різні методики обліку, що відповідно спричиняє статистичні розбіжності за основними показниками заборгованості.

Враховуючи вищезазначені проблеми управління державним боргом України, існує нагальна потреба розробки та впровадження як середньострокової стратегії управління державним боргом, так і поточної програми управління. Що стосується безпосереднього управління державним боргом, то потрібно виконати наступні завдання:

- оптимізувати структуру державного боргу в розрізі валюти і відсоткових ставок, що дасть змогу мінімізувати відповідні ризики;
- мінімізувати ризики, пов'язані з рефінансуванням та дотриманням середньозваженого строку до погашення боргових зобов'язань;
- запобігти виникненню пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані із здійсненням платежів за державним боргом;
- підвищити рівень ліквідності державних боргових цінних паперів, що дасть змогу підвищити попит на них з боку інвесторів;
- здійснити нові запозичення для підтримки та розвитку пріоритетних сфер розвитку економіки, переважно транспортної і міської інфраструктури, енергетики та енергозбереження;
- забезпечити ефективну співпрацю з провідними міжнародними рейтинговими агентствами щодо присвоєння ними суверенного кредитного рейтингу Україні та її борговим зобов'язанням.

Також, для удосконалення механізму управління зовнішнім державним боргом України можна запропонувати наступні напрямки:

- з метою збереження економічної безпеки держави при виборі боргового джерела пріоритет повинен надаватися внутрішнім запозиченням;
- здійснювати видачу державних гарантій лише у виняткових випадках, пов'язаних із реалізацією національних інтересів;
- пріоритетним завданням управління структурою державного боргу є зменшення частки заборгованості, яку необхідно погасити в короткостроковому періоді;
- відмовитись від залучення кредитів міжнародних організацій економічного розвитку, що супроводжуються додатковими умовами, які обмежують економічну і політичну незалежність.

Проблема підвищення ефективності управління державним боргом і пошук шляхів її вирішення є одними з найбільш актуальних питань сьогодення в Україні. Прискорення темпів впровадження як середньострокової стратегії управління державним боргом, так і поточної програми управління, а також удосконалення механізму управління зовнішнім державним боргом України дозволять забезпечити подальше економічне зростання та високий рівень соціальних стандартів життя українців. Для розв'язання проблеми заборгованості в довгостроковому періоді необхідне «оздоровлення» самої економіки, оскільки без забезпечення динамізму її розвитку і реальної, відчутної ефективності фінансова стабільність в країні буде короткочасною і відносно незалежно від того, які прогресивні фінансові заходи використовуються для її підтримки.

УДК 336.025

Язкова Г.В.
старший преподаватель
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
(Республика Беларусь)

ФУНКЦИИ НАЛОГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА: СОДЕРЖАНИЕ И РАЗВИТИЕ

Налоговый менеджмент – является одним из подвидов финансового менеджмента, выполняя соответствующую функцию в системе управления.

На макроуровне налоговый менеджмент осуществляется в рамках всей страны государственными органами. Это разработка налоговой политики в целом, организация и функционирование всей налоговой системы, выработка основных приоритетов на долгосрочные и краткосрочные периоды, налоговое администрирование и налоговый контроль.

На микроуровне налоговый менеджмент направлен на внутрифирменное регулирование и включает в себя выбор организационно-правовой формы деятельности с точки зрения влияния на налоговые платежи, заключение гражданско-правовых договоров, оптимальных для организации с позиции налогового права, налоговая оптимизация и планирование, взаимоотношение и взаимодействие с налоговыми органами в процессе ежедневной жизнедеятельности, а также в спорных и конфликтных ситуациях, прогнозирование позиции налоговых органов, а также развития всей налоговой политики в стране.

Таким образом, налоговый менеджмент можно определить как целенаправленную, организующую деятельность субъектов, с одной стороны – государства, и налогоплательщиков с другой, с целью наиболее оптимального и юридически компетентного воздействия на налоговые фонды денежных средств, включая управление финансовыми активами, которые есть в наличии.

Налоговый менеджмент включает также выработку приоритетов на формирование и реализацию налоговой политики на макро- и микроуровнях.

Налоговый менеджмент представляет собой систему, строящуюся на основе специальных принципов, методов, задач, с помощью которых осуществляется управление.

Как научное направление налоговый менеджмент требует раскрытия своих концептуальных основ, как область практической деятельности он основывается на конкретных приемах и способах принятия решений по управлению налогообложением.

Рассматриваемое научное направление характеризуется своим предметом и методом. При их трактовке должна быть принята во внимание двойственная природа налога, т. е. налог последовательно раскрывается как правовая и экономико-стоимостная категория.

Предметом налогового менеджмента являются:

- отношения по поводу установления, введения и взимания налогов;
- налоговые ресурсы;
- финансовые потоки.

Налоговые отношения, складывающиеся между государством, налогоплательщиками и иными лицами, составляют предмет налогового права; они всегда связаны с изъятием у юридических и физических лиц части их доходов в соответствующий бюджет. Поэтому общественные отношения в области налогов непосредственно связаны с государственным налоговым контролем и управлением экономическим и социальным развитием общества через механизм налогообложения. Содержание налогового менеджмента (кроме этих отношений) включает различные виды налоговых платежей и сборов, а также процедуры налогового производства.

Метод налогового менеджмента охватывает:

– способы воздействия права на общественные отношения по вопросам налогообложения;

- совокупность приемов, элементов налогового механизма.

В экономической литературе выделяют следующие задачи налогового менеджмента:

- обеспечение налоговыми доходными источниками деятельности субъекта управления;
- эффективное использование налоговых доходов и налоговой прибыли;
- оптимизацию входящих и исходящих налоговых потоков;
- обеспечение роста налоговой прибыли (разницы между налоговыми доходами и налоговыми расходами) при допустимом уровне налоговых рисков;
- минимизацию налоговых рисков при заданном объеме налоговой прибыли;
- достижение финансовой устойчивости и платежеспособности субъекта управления;
- внедрение в практику управления системы налогового планирования и бюджетирования;

– повышение эффективности мер налогового регулирования и налогового контроля и др.

Результатом решения этих задач служит обеспечение налогового равновесия и сбалансированности налоговых потоков, т.е. надлежащее выполнение налоговым менеджментом всех своих функций.

Налоговый менеджмент как система управления налогообложением предприятия включает в себя четыре основные функции:

- 1) организация процесса управления налоговыми потоками на предприятии;
- 2) налоговое планирование;
- 3) налоговое регулирование;
- 4) налоговый контроль.

Организация налогового менеджмента представляет собой совокупность координационных действий и решений субъектов управления, обеспечивающих функционирование налогового процесса и достижение намеченных целей и задач налогового планирования, налогового регулирования и налогового контроля. Управление налоговыми потоками невозможно без организации налогового процесса. Налоговый менеджмент уже есть организованная определенным образом система, включающая в себя все организационно-финансовые категории управления налоговым процессом (налоговое право, налоговую политику, процедуры налогообложения, налоговую систему и налоговый механизм).

Налоговый менеджмент предполагает принятие эффективных решений в области управления входящими и исходящими налоговыми потоками. Принятие таких решений осуществляется в рамках налогового процесса, организуемого государством на уровне экономики в целом по всем названным выше составляющим его элементам. В отличие от налогового менеджмента на уровне макроэкономики, принятие управленческих решений на уровне предприятия осуществляется лишь по тем элементам налогового процесса, которые менеджмент предприятия самостоятельно организует и использует в управлении.

Таким образом, можно выделить следующие организационные принципы налогового менеджмента:

- взаимосвязь с общей системой управления экономикой и финансами;
- комплексный и стратегический характер принимаемых управленческих налоговых решений;
- динамизм налогового управления;
- многовариантность подходов и управленческих решений;
- учет фактора риска при принятии решений.

Названные принципы являются минимальными общими требованиями к построению рациональной системы налогового менеджмента на макро- и микроуровнях.

СЕКЦІЯ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

УДК 368.46:336.76

Ачкасова С.А.

к.е.н., доцент кафедри управління фінансовими послугами
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КАПІТАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ»

Згідно з Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року [7] головними завданнями є підвищення капіталізації учасників фінансового сектору; налагодження механізмів капіталізації / реструктуризації небанківських фінансових установ, забезпечивши дієвий контроль за виконанням їхніх планів із капіталізації та покращення фінансового стану; забезпечення ефективного механізму підтримки капіталізації / реструктуризації системно важливих небанківських фінансових установ. Однак, ринки фінансових послуг залишаються фрагментарними із низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління [7]. Для банківського сектору запровадження та реалізація положень проекту Закону України «Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків» № 6010 від 01.02.2017 [10] значно спростить процедури управління та забезпечення належного рівня капіталізації банків.

Вітчизняним страховим компаніям необхідно підвищувати рівень капіталізації і удосконалювати процес формування та управління капіталом, що можливо при конвергенції вітчизняних та міжнародних підходів до встановлення вимог та стандартів до капіталу в межах державного регулювання та нагляду. Оскільки удосконалення та гармонізація державного нагляду в межах застосування відповідних інструментів для оцінки рівня капіталізації фінансових установ сприятиме недопущення випадків ліквідації останніх та захисту споживачів страхових послуг. Саме тому, приділення достатньо уваги проблемам капіталізації та нарощування як статутного капіталу страхових компаній, так і інших складових власних коштів є особливо актуальним питанням. Отже, розвиток страхового ринку повинен супроводжуватись процесом збільшення рівня капіталізації національних страховиків, що повинно стати результатом законодавчих ініціатив державних органів регулювання та нагляду; злиття й поглинання операторів ринку; виходом на ринки зарубіжних країн. Тому, постає питання визначення сутності поняття «капіталізація страхових компаній». Підходи до трактування даного поняття подано в табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до трактування поняття «капіталізація» залежно від сфери та суб'єкту

Визначення	Автор та джерело
1	2
Страхової компанії	
Капіталізація страховика – це трансформація фінансових і матеріальних ресурсів, що використовуються для здійснення власної діяльності та відповідний обсяг капіталу, який представлений цінними на фондовій біржі	Дорошенко С.І. [4]

1	2
Капіталізація страхової компанії розглядає комплексом дій, спрямованих на реальне збільшення обсягу капіталу страхової компанії шляхом реінвестування отриманого прибутку, залучення грошових коштів (страхових премій), емісійної діяльності, а також концентрації капіталу	Гриценко К.Г. [3]
Банку	
Сума всіх грошей, інвестованих у фірму її власниками; сумарні пасиви	Д. Розенберг [12]
Спрямування частини прибутку на збільшення власного капіталу банку (реінвестування чистого прибутку); метод оцінки вартості майна підприємства, фірми за розміром доходу, прибутку, який вони отримують	Енциклопедія банківської справи [5]
Загальний обсяг і структуру акціонерного капіталу банку	Пірс Д. [9]
капіталізація банку це вартісна оцінка капіталу банківської установи з точки зору витрат на його створення або його спроможності створювати додану вартість. Досвід нарощення капіталізації банків у зарубіжних країнах свідчить про те, що основними методами зростання рівня капіталізації банківських установ є злиття і поглинання, залучення іноземного капіталу, а також розвиток послуг Private Banking	Васильченко З.М., Доманецький І.В. [2]
Перетворення доданої вартості (нерозподіленого прибутку) на капітал; процес формування фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів	А. Загородній [6]
Спосіб розподілу використання прибутку відповідно до якого весь прибуток або його частина спрямовується на розвиток банку, а не виплачується власникам; спосіб збільшення статутного капіталу банку шляхом перерозподілу власного капіталу банку	А. Благодатін [1]
Кредитної спілки	
забезпечити належний рівень капіталізації кредитних спілок за рахунок пріоритетного формування резервного капіталу та вилучення капіталу пайового і додаткового капіталу його складових, режим функціонування яких не сприяє досягненню мети реальної капіталізації	Концепція розвитку системи кредитної кооперації [11]
Емітента	
Ринкова капіталізація емітента – ринкова вартість акцій емітента, яка визначається фондовою біржею відповідно до методики, затвердженої цією біржею вимог, встановлених НКЦПФР, та оприлюднюється на власному веб-сайті фондової біржі (у цілодобовому режимі)	Положення про функціонування фондових бірж [9]

Як видно з табл. 1, існують відмінності у визначенні капіталізації залежно від сфери та суб'єкту (страхової компанії, банку, кредитної спілки, емітента). Однак, спільним є необхідність збільшення розміру власного капіталу фінансової установи.

Список використаних джерел:

1. Благодатін А.О. Финансовый словарь / А.О. Благодатин, Л.А. Лозонский, Б.П. Райзберг. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 378 с.
2. Васильченко З.М. Капіталізація банків України / З.М. Васильченко, І.В. Доманецький // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : Зб. наук. пр. – 2013. – Вип. №1(14). – С. 3–10.
3. Гриценко К.Г. Метод діагностування рівня капіталізації страхових компаній із використанням теорії нечіткої логіки / К.Г. Гриценко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 2 (8). – С. 241–244.
4. Дорошенко С.І. Сутність і значення капіталізації для страхових компаній / С.І. Дорошенко // Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. – Київ : КНЕУ, 2012. – С. 116–122.
5. Енциклопедія банківської справи України / за ред. В.С. Стельмаха. – К.: Молодь; ІнЮре, 2001. – 680 с.
6. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Львівська політехніка, 2011. – 844 с.
7. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18.06.2015 р. № 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.
8. Пірс Д. Словник сучасної економіки Макміллана / Д. Пірс ; пер. з англ. – К. : АртЕк, 2000. – 640 с.
9. Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж: Рішення НКЦПФР від 22.11.2012 р. № 1688 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12/print1482684294517446>.

10. Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків : проект Закону України від 01.02.2017 р. № 6010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61037.

11. Про схвалення Концепції розвитку системи кредитної кооперації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2006 № 321-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/321-2006%D1%80/print1492522797325311>.

12. Розенберг Д. Словарь банковских терминов / Д. Розенберг. — М. : ИНФРА-М, 1997. — 360 с.

УДК 665.032

Банченко О.С.
студентка

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «АВТОТРАНСПОРТНЕ СТРАХУВАННЯ»

Актуальний розгляд аналізу економічних аспектів поняття «страхування» виявляє широкий спектр підходів до його вивчення, що пов'язано з різноманітністю видів страхування, які виступають об'єктом для розгляду і які необхідно узагальнити в межах загального підходу.

Теоретичні та прикладні аспекти функціонування автотранспортного страхування у страховій компанії відображено у роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких: Базилевич В.Д. [1], Бовсуновська Г.С. [2], Говорушко Т.А. [3], Гутченко А.В. [4], Яворська Т.В. [7], та ін.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних та методичних засад, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення управління надання послуги з автотранспортного страхування.

Наявна економічна література [2] подає неоднозначні дефініції поняття «страхування». Наявність різних думок про сутність страхування пояснюється, по-перше, складністю цієї економічної категорії, специфічною особливістю якої є її системний, багатофункціональний характер. По-друге, у процесі розвитку економічних відносин змінювалося саме сприйняття страхування.

Закон України «Про страхування» визначає поняття «страхування» як вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій, визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів [5].

Головними суб'єктами страхового ринку є страховики, страхувальники та страхові посередники. Кожний з них виконує свою функцію, має свою специфіку та механізм реалізації економічних інтересів.

Для визначення сутності поняття «автотранспортне страхування» автором розглянуто підходи вчених до його трактування (див. табл. 1).

Виходячи із змісту елементів категорії автотранспортного страхування, пропонуємо сформулювати визначення наступним чином: автотранспортне страхування — це система економічних відносин щодо створення та використання спеціального грошового фонду для захисту інтересів громадян, підприємств, організацій у разі настання певних несприятливих подій, пов'язаних з володінням автотранспортними засобами, шляхом виплати страхового відшкодування.

На автомобільних дорогах відбувається величезна кількість дорожньо-транспортних пригод, які спричиняють суттєві матеріальні збитки автомобілям, майну третіх осіб від автомобілів, а головне — втрачають життя і здоров'я люди — водії автотранспорту, пасажирів і оточуючі — випадкові люди, які можуть стати жертвами недбалих чи умисних дій водіїв автотранспортних засобів.

Підходи до визначення поняття «автотранспортне страхування»

№	Автор	Визначення поняття
1	Базилевич В.Д. [1]	Послуги, що забезпечують захист від усіх ризиків, які можуть призвести до пошкодження або знищення транспорту Страхувальника, а також до фінансової відповідальності Страхувальника за шкоду, завдану майну, життю та здоров'ю інших учасників руху, та завдання шкоди життю та здоров'ю водія і пасажирів застрахованого транспорту.
2	Бовсуновська Г.С. [2]	Система економічних відносин щодо створення та використання спеціального грошового фонду для захисту інтересів громадян, підприємств, організацій у разі настання певних несприятливих подій, пов'язаних з володінням автотранспортними засобами, шляхом виплати страхового відшкодування
3	Говорушко Т.А. [3]	Комплекс особливих видів страхування, що покривають ризики, пов'язані з експлуатацією автотранспортних засобів. Охоплює страхування механізованих автотранспортних засобів, водіїв, пасажирів, багажу, цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.
4	Гутченко А.В. [4]	Тип комбінованого страхування, яке дозволяє у комплексі застрахувати самі засоби транспорту, багаж та додаткове обладнання, яке знаходиться в автомобілі, а також водіїв та пасажирів у разі заподіяння шкоди їм самим чи третім особам.
5	Яворська Т.В. [7]	Страхування транспортних засобів від небезпек.

Отже, розвиток автотранспортного страхування має специфічний характер порівняно із загальними тенденціями страхового ринку. Одним із факторів поступального нарощення обсягів ринку є обов'язковість деяких видів автострахування та постійно зростаюча кількість ризиків, пов'язаних з володінням та використанням транспортних засобів. Водночас як добровільне страхування КАСКО дещо сповільнило свій розвиток [2]. При цьому цей сегмент страхового ринку має надзвичайно великий фінансовий та інвестиційний потенціал. Для усунення виявлених недоліків подальший розвиток ринку автострахування повинен відбуватися на основі врахування таких основних засад, як удосконалення системи державного нагляду за страховою діяльністю, формування концепції сталого розвитку ринку, визначення нових інвестиційних пріоритетів для страховиків, використання міжнародного досвіду, підвищення страхової культури, фінансової освіченості громадян та учасників страхового ринку.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Європейське регулювання страхової діяльності [Електронний ресурс] / В.Д. Базилевич. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1176042842538/strahova_sprava/evropeyske_regulyu-vannya_strahovoyi_diyalnosti.
2. Бовсуновська Г.С. Теоретичні засади розвитку автотранспортного страхування, 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://econa.org.ua/index.php/econa/article/viewFile/23/pdf_39.
3. Говорушко Т.А. Страхові послуги: навчальний посібник / Т.А. Говорушко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
4. Гутченко А.В., Павлова Д.І. Автотранспортне страхування в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/3_86224.doc.htm/
5. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 312-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Страхові послуги: підручник / С.С. Осадець, Т.М. Артюх, О.О. Гаманкова [та ін.]; Кер. авт. кол. й наук. ред. проф. Осадець С.С. і доц. Артюх Т.М. – К.: КНЕУ, 2007. – 464 с.
7. Яворська Т.В. Страхові послуги: навчальний посібник / Т.В. Яворська. – К.: Знання, 2008. – 350 с.

Вериго А.В.
старший преподаватель
Полоцкий государственный университет
Короткевич А.И.
к.э.н., зав. кафедрой банковской экономики
Белорусский государственный университет
(Республика Беларусь)

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЕМ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Как отмечает Гиляровская Л.Т., эффективность производственной, инвестиционной и финансовой деятельности выражается в финансовых результатах. По ее мнению, финансовый результат – это обобщающий показатель анализа и оценки эффективности (неэффективности) деятельности хозяйствующего субъекта на определенных стадиях (этапах) его формирования [1]. Исследуя вопросы управления формированием финансовых результатов прежде всего необходимо определиться с объектом управления. Основным финансовым результатом деятельности любого предприятия является прибыль – «конечный финансовый результат деятельности предприятия, характеризующий его эффективность» [2]. Также к абсолютным финансовым результатам деятельности хозяйствующих субъектов относятся доходы и расходы по видам деятельности, к относительным – показатели рентабельности.

Основой организации финансов страховых организаций является страховая деятельность. Однако прибыль от страховой деятельности может занимать далеко не лидирующее место в структуре прибыли страховщика. В общемировой практике в условиях развитого стабильно функционирующего страхового рынка основным источником получения прибыли страховых организаций является инвестиционная деятельность. Наибольший удельный вес в структуре инвестиционных ресурсов приходится на сформированные страховые резервы, которые в силу своей экономической природы и специфики деятельности страховых организаций, основанной на законе больших чисел и теории вероятности, способны генерировать наибольшую часть прибыли страховщика. Такое распределение прибыли в разрезе видов деятельности страховой организации свидетельствует ее качестве. В этой связи перед финансовым менеджером стоят разноплановые и взаимосвязанные задачи – с одной стороны, выбор наиболее выгодного направления размещения средств страховых резервов, а с другой – обеспечение финансовой устойчивости, платежеспособности страховой организации, соблюдение требований белорусского законодательства по размещению и инвестированию средств страховых резервов.

В современных условиях хозяйствования проблема повышения эффективности управления формированием финансовых результатов страховых организаций является сложной и многоплановой, решение которой требует системного подхода. Под управлением финансовыми результатами предприятия понимают комплекс мероприятий по управлению кредитно-денежными отношениями предприятия, реализуемых в определенном порядке ответственной структурой для решения взаимосвязанных задач восстановления, укрепления и расширения финансов [3].

Выделяют три основных направления управления финансовыми результатами: 1) управление доходами; 2) управление расходами; 3) управление прибылью. Среди основных этапов управления выделяют: прогнозирование, планирование, организацию, регулирование, стимулирование, учет, анализ, контроль.

К числу основных задач финансового менеджмента страховой организации направленных на эффективное управление финансовым результатом относятся: задачи финансового планирования; задачи мониторинга финансового состояния; задача формирования

сбалансированного страхового портфеля; задачи тарификации; задачи формирования страховых резервов; задача формирования рационального инвестиционного портфеля; задача оценки финансового состояния страховой компании [4, с. 362].

Реализация эффективного управления формированием финансовых результатов страховых организаций требует разработки следующих основных этапов:

- 1) постановка целей управления формированием финансовых результатов;
- 2) определение задач в контексте поставленных целей;
- 3) разработка критериев эффективности управления формированием финансовых результатов применительно к каждой цели управления;
- 4) формирование организационно-методического обеспечения достижения поставленных целей управления формированием финансовых результатов в соответствии с разработанными критериями эффективности.

Представим краткую характеристику первых трех этапов.

1. Постановка целей управления формированием финансовых результатов. Как было отмечено выше в основе организации финансов страховой организации лежат теория вероятности и закон больших чисел, следствием чего является снижение уровня расходов и убыточности страховых операций в связи с расширением уровня охвата страхового поля. С учетом указанной специфики страхования среди основных целей управления формированием финансовых результатов можно выделить: а) управление прибылью от страховой деятельности как основным источником генерирования прибыли страховщика; б) управление комплексным показателем рентабельности страховой и инвестиционной деятельности; в) управление продажами с целью максимизации выручки (сумм страховых взносов) компании; г) максимизация прибыли по всем видам деятельности с учетом уровня развития страхования и условий функционирования страховой организации.

2. Определение задач в контексте поставленных целей. Основными задачами являются: оптимизация затрат (оценка состава, структуры, выявление резервов оптимизации, рекомендации по снижению и др.); пересмотр тарифной политики страховщика, в части определения допустимого уровня снижения цены страховой услуги; увеличение темпов роста сумм взносов; снижение коэффициента затрат; снижение стоимости капитала; переход к инвестиционной деятельности как основному источнику генерирования прибыли; оптимизация структуры финансовых результатов; повышение качества формируемых видов прибыли и др.

3. Разработка критериев эффективности управления формированием финансовых результатов применительно к каждой поставленной цели управления. В качестве критериев эффективности могут выступать различные показатели, характеризующие способность субъектов хозяйствования в срок и в полном объеме выполнять свои финансовые обязательства, определяющие степень зависимости от внешних источников финансирования, абсолютные и относительные финансовые результаты деятельности (показатели прибыли и рентабельности). Применительно к процессу управления формированием финансовых результатов страховых организаций такими критериями могут являться темпы роста следующих показателей: прибыли от страховой деятельности; прибыли от страховых операций; прибыли от инвестиционной деятельности; чистой прибыли; сумм полученных страховых взносов (премий); сумм выплат страховых возмещений (обеспечений); расходов на ведение дела; доходов от инвестиционной деятельности; сумм сформированных страховых резервов. Дополнительные показатели: количество заключенных договоров страхования, размер страховых сумм, количество выплат.

Список использованных источников:

1. Гиляровская Л.Т. Экономический анализ: Учебник для вузов. – 2-е изд., доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 615 с.

2. Маркарьян Э.А., Герасименко Г.П., Маркарьян С.Э. Экономический анализ хозяйственной деятельности: Учебник / Э.А. Маркарьян, Г.П. Герасименко, С.Э. Маркарьян – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 560 с.

3. Бригхэм Юджин Ф. Энциклопедия финансового менеджмента / пер. с англ. – М.: РАГС, «ЭКОНОМИКА», 2002. – 624с.
4. Алиев, Б.Х. Страхование: учебник / Б.Х. Алиев, Ю.М. Махдиева. Юнити-Дана, 2012. – 415 с.

УДК 369.034

Грек Д.Д.
студентка
Барановичский государственный университет
(Республика Беларусь)

ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Рынок страховых услуг является важной частью финансовой системы и выполняет функцию финансового стабилизатора, призванного обеспечить устойчивое развитие экономики страны. Страхование, с одной стороны, позволяет без использования государственных ресурсов обеспечить возможность компенсации убытков, возникающих в результате различных происшествий, с другой стороны, аккумулируя средства граждан и организаций, выступает одним из важнейших источников внутренних инвестиций.

Под финансами страховой организации понимают комплекс денежных отношений, возникающих в процессе формирования и использования ее финансовых ресурсов [1].

Залогом стабильного развития страховой организации служит финансовая устойчивость, т.е. такое состояние финансовых ресурсов, при котором она способна обеспечить безусловное исполнение принятых страховых обязательств и дальнейшее эффективное развитие продажи страховых услуг.

Основываясь на изучении многолетней деятельности страховых организаций Беларуси и оценке факторов, оказывающих воздействие на результаты их хозяйствования, выделим главные приоритеты, которые следует учитывать при формировании задач страховых организаций. Их важность обуславливает непосредственная взаимозависимость расширения и модернизации страхового сектора от достигнутых в текущем периоде, а также намечаемых на перспективу главных характеристик индикаторов, отражающих позитивное влияние на укрепление безопасности республики и повышение уровня жизни ее населения.

Следовательно, в качестве ключевых приоритетов, на которые в первую очередь должны опираться прогнозируемые стратегические задачи расширения и совершенствования деятельности страховых организаций выделим следующие:

- 1) объем ВВП (в целом по республике, на одного жителя) и ежегодные темпы изменения этой величины в установленном периоде;
- 2) численность населения, в том числе экономически активного и занятого;
- 3) величина денежных доходов, а точнее общий объем, на душу населения и ежегодные темпы роста в целом по республике.

Особую значимость учет этих приоритетов приобретает при моделировании объема входных и выходных финансовых потоков, которые во многом зависят от величины ВВП, численности и доходности населения.

Данные приоритеты находят отражение в среднесрочных государственных программах социально-экономического развития Республики Беларусь, которые составляются на пять лет с разбивкой по годам. Этот период является приемлемым и для построения и реализации финансовой стратегии страховых организаций, которая, как уже отмечалось, обеспечивает финансовые возможности реализации их общих стратегических задач с учетом реализации личных, корпоративных и общенациональных интересов.

Согласно республиканской программе развития страховой деятельности на 2016–2020 годы основными приоритетами развития страхового рынка Республики Беларусь являются: повышение уровня его функционирования посредством максимального

удовлетворения потребностей в страховой защите населения, организаций и государства, рост эффективности деятельности и устойчивости страховых организаций, укрепление их конкурентоспособности [2].

Постулатом развития страхового дела на сегодняшний день и в перспективе остается его социальная функция защиты интересов граждан и хозяйствующих субъектов при возникновении потерь от неблагоприятных событий. Успешное выполнение этой социальной функции во многом зависит от финансовых возможностей страховых организаций, на которые в значительной степени воздействует конъюнктура страхового рынка, где происходят постоянные изменения соотношений между спросом и предложением соответствующих услуг [3].

Таким образом, выделенные нами три основных приоритета стратегического развития страховой организации позволяют учесть взаимоотношения главных участников рынка: государства, страхователя и страховщика.

Список использованных источников:

1. Электронный научно-практический журнал «Современные научные исследования и инновации» [Электронный ресурс]. – <http://web.snauka.ru/issues/2016/09/70921>. – Дата доступа: 08.10.2018 г.

2. Республиканская программа развития страховой деятельности на 2016–2020 годы [Электронный ресурс]. – <http://www.government.by/upload/docs/filed82d61bf349c0a5e.PDF>. – Дата доступа: 08.10.2018 г.

3. Приоритеты развития страховых организаций Республики Беларусь в контексте гармонизации национальных интересов [Электронный ресурс]. – <https://cyberleninka.ru/article/n/prioritety-razvitiya-strahovyh-organizatsiy-respubliki-belarus-v-kontekste-garmonizatsii-natsionalnyh-interesov>. – Дата доступа: 09.10.2018 г.

УДК 368:004.9

Демчук Д.А.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Александрова М.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЇ В СТРАХУВАННІ

Фінансова наука, у тому числі страхова, складається з теорії, філософії, технологій та інструментарію [1]. Останнім часом швидкими темпами розвиваються фінансові технології, в межах яких почали використовувати Blockchain. Дана технологія вже кілька років застосовується не тільки в цифрових фінансових системах, але і в інших сферах економіки. Причому і програмісти, і фінансові аналітики, і економісти сходяться на думці, що поширеність і затребуваність Blockchain буде зростати в геометричній прогресії. Найбільш оптимістично налаштовані експерти навіть заявляють, що ця технологія – одне з найважливіших винаходів людства після створення всесвітньої мережі Internet.

Дослідженню технології blockchain присвятили свої праці багато вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків як: С. Біла, Д. Бриггалов, Н. Бричєєва, Р. Вакулін, М. Дацко, А. Жмуркевич, І. Кисельов, О. Маковоз, Т. Передерій, В. Ткачук та інші, які здебільшого розглядали можливості та перспективи застосування блокчейн технології в різних сферах людської діяльності.

Окрім того, блокчейн – це програмний продукт, який дозволяє зберігати будь-які дані використовуючи Інтернет захищеним і прозорим способом, не маючи при цьому центрального керуючого органу [4], та дозволяє уникнути посередників у фінансовій, економічній та господарській діяльності.

Основа технології blockchain – в розподіленому зберіганні інформації, що дозволяє зберігати відкрито і безпечно важливу інформацію одночасно на багатьох серверах.

Схематично технологію Blockchain зображено на рис. 1.

Рис. 1. Схема роботи технології Blockchain [2]

Найбільш цікаві перспективи блокчейн-технологій впроваджуються у страховій сфері при роботі із клієнтами та партнерами, яка вимагає інтенсивного постійного обміну великим об'ємом інформації (табл.1)

Таблиця 1

Застосування блокчейн технології в страховій сфері

Цифрові технології	Зміст та її застосування
Смарт-контакти	Смарт-контракти являють собою набір програмних кодів – тригерів, які активуються при настанні тих обставин, які вимагають проведення страхових виплат. Смарт-контракти дозволяють заощадити значну частину часу, необхідного для аналізу страхових випадків і оперативного проведення виплат, а технології блокчейн дозволять гарантувати достатню ступінь прозорості для клієнтів, державних і наглядових органів.
Страхова телематика	Застосування технологій блокчейн в аналізі страхових ризиків по автовласникам дозволить в обмін на доступ до історії штрафів, аналізу стилю водіння та інших факторів отримати страховий продукт за оптимальною ціною.
Реєстр захищених даних в медичному страхуванні	При перекладі медичних даних і реєстрів в формат блокчейн пацієнт отримує максимально повну можливість контролю власних медичних даних і дозволяти тим чи іншим особам і організаціям мати до них доступ. Кожен пацієнт зможе контролювати які медичні структури матимуть доступ до його історії хвороби і спостерігати хто і яким чином користується цим доступом. Завдяки технологіям блокчейн подібні реєстри будуть захищені від злому і підробки даних. Завдяки можливості доступу до цих даних страхові компанії можуть значно зменшити вартість медичного страхового поліса для клієнта, адже зараз страхова компанія змушена вірити клієнту на слово і вносити ризики у вартість поліса, або ж відправляти його на медичні обстеження.
Інтернет речей (Internet of Things-IoT)	Дана технологія передбачає виконання пристроями певних дій без втручання людини. Всі пристрої в будинках, автомобілях, на користувачеві виконують обробку інформації, її аналіз та обмін між собою, при цьому залишаючись приватними. Це забезпечить підвищення безпеки і конфіденційності під час використання пристроїв, підключених до Інтернету та, залежно від результатів, приймають рішення і виконують певні дії.
P2Pстрахування	Технологія створена для клієнтів, які бажають застрахуватися, об'єднатися в схожі групи та сформувати загальний страховий фонд з якого і будуть відбуватися виплати при настанні страхових випадків. P2P страхові майданчики заробляють на комісії, яку беруть за свої послуги. Привабливість послуги для клієнта забезпечується можливістю повернути частину коштів, які призначаються для виплат за страховими випадками. Чим менше відбувається страхових випадків, тим більше грошей може повернути клієнт P2P сервісу.
Мікрострахування	При реалізації страхових послуг індивідуального мікрострахування, blockchain виступає як третя сторона (гарант);

Одним із перспективних напрямів, пов'язаних із цифровими технологіями, для страховиків є використання криптовалют в якості активів для розміщення коштів вільних резервів, а в майбутньому, за умови їх легалізації, і коштів страхових резервів [3].

Завдяки використанню блокчейна в страхуванні можна досягти:

- посилення інтересу клієнтів до страхових продуктів;
- оновлення переліку послуг;
- підвищення ефективності, зростання в розвинених ринках;
- перехід на цифрові технології як слідування світовій тенденції;
- зниження витрат за рахунок автоматизації процесів;
- створення децентралізованих хмарних сховищ з великим рівнем захисту для зберігання даних.

Технологія блокчейн здатна привнести інноваційні рішення, які передбачають високу швидкість, повний контроль і прозорість, в усі сектори ринку страхування. Її запровадження спричинить за собою революційні зміни для галузі, яка не змінювалася протягом тривалого часу.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що розвиток страхового ринку все більше залежить від впровадження нових технологій цифрової економіки, які впливають на страхову індустрію.

Список використаних джерел:

1. Александрова М.М. Страхування: Навч.-метод. посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
2. Глущенко Н. Блокчейн в Україні: Що це за технологія і чим вона корисна [Електронний ресурс] / Н. Глущенко. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://112.ua/statji/blokcheyn-v-ukraine-chto-eto-za-tehnologiya-i-chem-ona-polezna-417161.html>.
3. Нагайчук Н.Г. Можливості використання технології blockchain у страхуванні [Електронний ресурс] / Н.Г. Нагайчук, Н.М. Третяк. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/19_2_2018ua/24.pdf.
4. Ткачук В.В. Дослідження криптографічних алгоритмів для генерації ключів [Електронний ресурс] / В.В. Ткачук. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/23445/1/Tkachuk_magistr.pdf

УДК 368.01

Доманчук А.І., аспірант
Науковий керівник – Виговська Н.Г.
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНОЇ ПІДСИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Нормативно-правове регулювання страхової діяльності виступає важливою складовою системи управління фінансами, зокрема її забезпечувальної підсистеми. Адже регулювання в частині управління фінансами реалізується переважно через формування законодавчої і нормативної бази щодо здійснення регламентації страхової діяльності. Цей вид регулювання має місце на міжнародному, національному та внутрішньорганізаційному рівнях (див. рис.1).

На міжнародному рівні страхова діяльність регулюється Директивами Європейського Союзу. Відповідно до Директив Першого покоління було встановлено єдину термінологію та класифікацію, що застосовується в страховому законодавстві для країн Європейського Союзу. Також передбачалось встановлення вимог щодо формування та складу страхових резервних фондів, а також розміщення активів, які покривають страхові резервні фонди. Директиви

Другого покоління визначили принципи оцінки фінансового стану страхових компаній та правила нагляду за страховою діяльністю. Остаточо сформували основи регламентації у сфері страхування Директиви Третього покоління. В їх основу покладено: взаємне визнання систем правового регулювання страхової діяльності держав ЄС; здійснення нагляду за діяльністю страхових організацій, включно з фінансово-правовим регулюванням; зміну умов інвестування коштів зі страхових резервних та гарантійних фондів. Міжнародний рівень нормативно-правового регулювання доповнює проект «Solvency», розроблений Європейським комітетом нагляду за страховими ринками і пенсійними системами. Проект «Solvency» складається з двох частин. «Solvency I» забезпечив контроль норм платоспроможності страховиків, проте значно потужніший за своїм ідейним змістом проект «Solvency II». Тому що він заснований на оцінці інвестиційного ризику системи, а також правил, що стосуються власних засобів суб'єктів страхування. «Solvency II» встановив вимоги до: фінансових ресурсів компанії, запасу платоспроможності, корпоративних процесів, систем контролю, єдиної форми звітності.

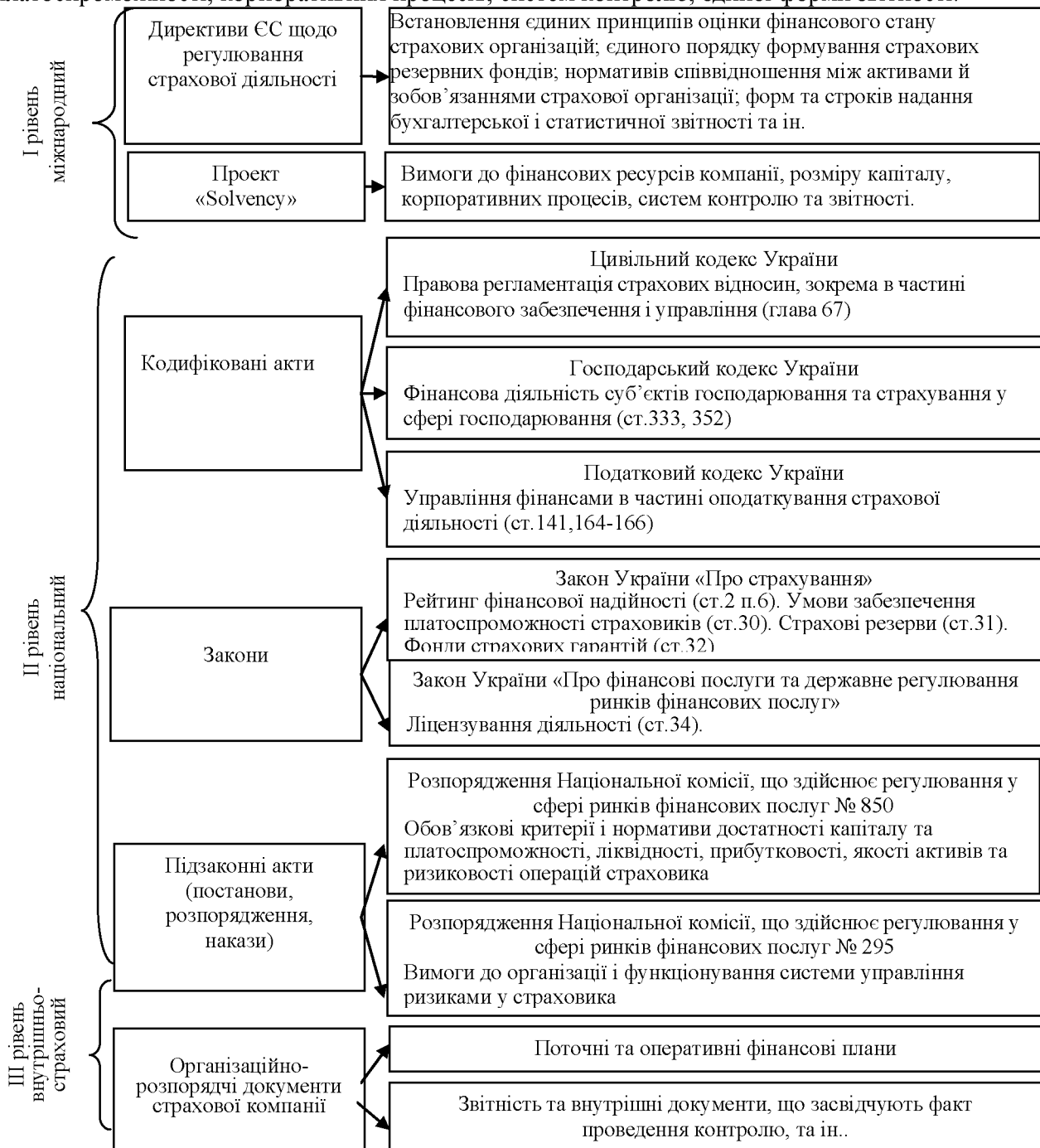

Рис. 1. Нормативно-правове регулювання страхування у сфері управління фінансами страхових компаній (*розроблено автором)

Основою регулювання страхової діяльності на національному рівні виступають:

- 1) кодифіковані акти (Цивільний кодекс України, Господарський Кодекс України, Податковий кодекс України);
- 2) закони (Закон України «Про страхування», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»);
- 3) підзаконні акти (постанови, розпорядження, накази).

Кодифіковані акти визначають основні правила та особливості регламентації страхової діяльності в Україні. Зокрема, правове регулювання страхових відносин в частині фінансового забезпечення і управління передбачене у Цивільному кодексі України. Господарський кодекс України регулює фінансову діяльність суб'єктів господарювання та страхування у сфері господарювання. Управління фінансами в частині особливостей оподаткування страхової діяльності здійснюється за допомогою Податкового кодексу України.

Основним законодавчим актом, який регулює відносини, що виникають у сфері страхування, є Закон України «Про страхування». Відповідно регламентація управлінсько-фінансових відносин здійснюється даним законодавчим актом у розрізі: рейтингу фінансової надійності, умов забезпечення платоспроможності страховиків, формування та використання страхових резервів, особливостей ведення бухгалтерського обліку та звітності страховиків.

Розпорядження, положення та методики, встановлені Національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), покликані деталізувати законодавство у сфері страхування. Нацкомфінпослуг виступає уповноваженим органом виконавчої влади у системі регламентації страхової діяльності, тому всі нормативно-правові акти затверджені ним є обов'язковими до виконання. Постанови Кабінету Міністрів України у системі нормативно-правового регулювання страхування визначають основні умови та порядок проведення окремих видів обов'язкового страхування тому можуть мати вплив на фінансове управління страховими компаніями.

Нормативно-правове регулювання у сфері фінансового управління на страховому внутрішньоорганізаційному рівні безпосередньо залежить від регламентації на міжнародному та національному рівнях, адже навіть організаційно-розпорядчі документи страхової компанії формуються з урахуванням вимог та правил, встановлених у страховій сфері.

Отже, можна зробити висновок, що нормативно-правове регулювання страхування у сфері управління фінансами страхових компаній здійснюється на міжнародному, національному та внутрішньоорганізаційному страховому рівнях. Кожен рівень має у своїй структурі складові (директиви, закони, постанови, та ін.), які формують комплексну систему нормативно-правової регламентації для забезпечення ефективного управління фінансами страхових компаній.

УДК 368.01

Клапків Ю.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільський національний економічний університет

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СТРАХОВОЇ СПРАВИ

Сучасній страховій справі притаманні основні засади та принципи, що лежать в основі страхових послуг, які вже реалізують визначенні основні та похідні функції [1].

Суспільством сформовано в процесі багато вікової страхової діяльності чіткі принципи страхової справи. З правової точки зору, при реалізації страхового захисту повинні дотримуватися задокументованих базисів, як учасники страхового договору так і оточення. Як правило, принципи страхової справи, тісно пов'язані з функціями страхування. Дотримання певних стандартів сприяє правильному виконання задач, що пред'являються клієнтами страхових компаній. Чіткі засади дають можливість сформулювати виразні характеристики страхової послуги.

Страхове законодавство, звичайно ж формує певні стандарти, обумовленні державним регулюванням, які пов'язані з наданим страхових послуг відповідними страховими компаніями.

Водночас ефективність страхового захисту безпосередньо залежить від наповнення страхового договору та страхового покриття, що в першу чергу залежить від вибору клієнта та прямо пропорційне розмірам страхових платежів. Саме тому, страхові послуги повинні реалізуватись через дотримання основних принципів страхування[2]. Серед найбільш вагомих принципів, можна виокремити:

- 1) принцип реальності страхового захисту;
- 2) принцип повноти страхового захисту;
- 3) принцип поширеності страхового захисту;
- 4) принцип мінімізації часу компенсації.

1. Принцип реальності страхового захисту – означає, що застрахованій особі надається надійний страховий захист та гарантується виплата, зазначена у договорі. Принцип реальності покликаний усунути ризик та дещо детермінувати невизначеність. Тому, забезпечення принципу реальності страхового захисту обумовлюється юридичними та економічними гарантіями.

В основі дотриманням принципу реальності правового характеру фігурує Цивільний Кодекс та Закон України «Про страхування», а також державні органи нагляду. Фактично, базисом даного принципу є довіра та ефективність судової системи, її недосконалість чи необ'єктивність нівелюють чіткі зобов'язання та реальність страхування, чи будь-яких інших фінансових зобов'язань та договорів, в свою чергу нівелюючи впевненість у захисті власності, інвестицій чи капіталів.

Вважається, що орган нагляду за страховою діяльністю перш за все має захищати інтереси власників страхових полісів і сприяти законному і ефективному розвитку ринку завдяки гарантуванню того, що компанії діють згідно з законодавством і нормативними актами, які регулюють сферу страхових послуг. У разі необхідності орган нагляду за страховою діяльністю втручається, застосовуючи повноваження, надані йому за цим законодавством.

У той час як забезпечення економічного профілю може включати якісні актуарні розрахунки, фінансову ліквідність, капітал і резерви страхової компанії та більшою мірою залежать ефективної діяльності страхового товариства та сталого розвитку економіки України.

2. Принцип повноти страхового захисту – відноситься до повної компенсації втрат. Принцип повноти покликаний гарантувати страховикам відповідну фінансову компенсацію для компенсації збитків, що мали місце в результаті страхового випадку. В основі даного принципу є відшкодування отриманих втрат, за умови забезпечення обумовлених договором заходів.

3. Принцип універсальності страхового захисту – стосується всієї діяльності страхових компаній. Це означає, що кожна зацікавлена людина повинна мати вільний доступ до послуг страхових компаній. Принцип універсальності також співвідноситься до об'єктів на які може поширюватись страховий захист згідно договору страхування.

4. Принцип мінімізації часу компенсації – цей принцип спрямований на зменшення часу, пов'язаного з виплатою компенсації – страхового відшкодування страховиком на користь вигодонабувача (застрахованої особи) [3]. Департаменти, що відповідають за компенсацію повинні працювати ефективно і без затримок, адже їх неефективна діяльність нівелює довіру до страхування та не дозволяє оперативно ліквідувати збитки. Адже ліквідація збитків, хоч і означає комплекс робіт з визначення і виплати страхового відшкодування. Та для господарської діяльності чи життєдіяльності людини це не лише момент отримання коштів, але, для прикладу, приведення пошкодженого майна до попереднього стану, що потребує певного часу та створює дискомфорт в житті але суттєво впливає на дохід.

Забезпечення основних принципів страхової справи, дозволяє ідентифікувати алгоритм укладання договору, супровід та виконання зобов'язань, як страхову послугу. Яка в подальшому реалізується із дотриманням основних функції страхування.

Список використаних джерел:

1. Клапків Ю. Функції ринку страхових послуг: теоретико-методологічна концептуалізація // Юрій Клапків / Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку». Серія «Економіка». – Т.ХVIII, вип. 305. – 2017. – С.60–66.
2. Sangowski T. (1998), *Vademecum ubezpieczeń gospodarczych (pośrednika ubezpieczeniowego)*, Saga Printing, Poznań.
3. Ortyński K. (1995) *Ubezpieczenie*, w: pr. pod red. W. Pomykało, *Encyklopedia Biznesu tom II*, Fundacja Innowacja, Warszawa, s. 1022.

УДК 368.1

Лазар Е.А.

студент

Науковий керівник – Медведєва І. Б.

к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасні процеси в економіці країни потребують економічних реформ, що в свою чергу обумовлює необхідність розвитку страхового ринку. В умовах сьогодення важливим є формування ефективної системи інструментарію, спрямованого на збільшення рівня конкурентоспроможності страхових компаній та надання конкурентних послуг не лише на внутрішньому, а й зовнішньому ринках[1].

Страхові компанії самостійно будують свою фінансово-економічну політику і концепції розвитку, розробляють внутрішні фінансові механізми, що сприяють на результативність компанії. В умовах становлення та розвитку страхового ринку, для того, щоб страхові компанії змогли ефективно та надійно функціонувати, мати економічну спроможність необхідно проводити бізнес-планування та прогнозування діяльності. Для цього необхідне застосування сучасних методів економіко-математичного моделювання, а саме методів кореляційно-регресійного аналізу, математичного програмування, сучасних технологій імітаційного моделювання та ін. [2].

Дослідженням проблем та тенденцій розвитку страхового ринку присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів. Значний внесок у висвітлення особливостей функціонування страхового ринку України внесли вчені: В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.О. Терещенко, Л.М. Горбач, О.Д. Заруба, С.С. Осадець, В.В. Ковальова, О.А. Клепікова, Д.Д. Хемптон, Є.Ф. Брігхем, А.І. Гінзбург, М.А. Зайцева, Л. Рейтман, Т.А. Федорова, А.К. Шахова та ін.

Незважаючи на широке коло проблем, зазначених у працях науковців, питання планування та перспектив розвитку українського ринку страхових послуг потребує подальших наукових досліджень. Особливої уваги потребують питання комплексного аналізу операційної та фінансовоінвестиційної діяльності з урахуванням різних факторів зовнішнього і внутрішнього ризикового середовища. Також, існує необхідність подальшого дослідження в таких аспектах, як аналіз, прогнозування та моделювання фінансових-економічних процесів [4].

Місце страхового ринку у фінансовій системі обумовлено як роллю різних фінансових інститутів у фінансуванні страхового захисту, так і їх значенням як об'єктів розміщення інвестиційних ресурсів страхових організацій і обслуговування страхової, інвестиційної та інших видів діяльності [3].

Специфіка страхування визначає безпосередній зв'язок страхового ринку з фінансами підприємств, фінансами населення, банківською системою, державним бюджетом та іншими фінансовими інститутами, в рамках яких реалізуються страхові відносини. У таких відносинах відповідні фінансові інститути виступають як страхувальники і споживачі страхових продуктів. Специфічні відносини складаються між страховим ринком і державним бюджетом та державними позабюджетними фондами, що пов'язано з організацією обов'язкового страхування.

Специфіка страхування визначає безпосередній зв'язок страхового ринку з фінансами підприємств, фінансами населення, банківською системою, державним бюджетом та іншими фінансовими інститутами, в рамках яких реалізуються страхові відносини [7].

Страховий ринок в Україні все ще перебуває на початковому етапі розвитку, окремі його сегменти стрімко розвиваються, проте рівень страхового покриття залишається на низькому рівні (він складає лише 3–5 %, тоді як у країнах Західної Європи – понад 95 %). У нашій країні розвиваються лише класичні види страхування – КАСКО, майнове страхування тоді як, наприклад, медичне страхування знаходиться на етапі зародження. Це обумовлено, в першу чергу, рівнем доходів населення [5].

В зв'язку з нестабільною політичною та економічною ситуацією в державі, погіршилося становище страхового ринку. Основними проблемами, що стримують розвиток страхового ринку є [5]:

- недосконала нормативно-правова база;
- низький попит фізичних і юридичних осіб на страхові послуги, що спричинено економічною та політичною кризою в країні;
- відсутність надійних інвестиційних програм, а також реальних фінансових механізмів для довгострокового розміщення страхових резервів;
- низький рівень страхових виплат;
- низький рівень доходності окремих видів страхування;
- недостатня ефективність стратегічного менеджменту страхових компаній;
- значна інформаційна закритість діяльності страхових компаній;
- політична нестабільність в країні;
- слабкі зовнішньоекономічні зв'язки України у сфері страхування з іншими країнами;
- нерозвиненість національної страхової інфраструктури;
- низькі показники конкурентоспроможності українських страхових компаній.

Розглянувши актуальні проблеми розвитку страхового ринку, можна зробити висновок, що страховий ринок в цілому є складною системою, яку утворює низка взаємопов'язаних і взаємообумовлених підсистем. Можна зробити висновок, що впродовж останніх років ситуація на ринку страхових послуг України склалася не зовсім сприятлива. Негативні наслідки кризи призвели до уповільнення темпів росту доходів страхових компаній, зменшення попиту населення на страхові послуги. Поряд з цим вітчизняний страховий ринок має значний потенціал розвитку, важливим є створення умов та нових можливостей у його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Клепікова О.А. Дослідження динаміки розвитку страхового ринку України як складової світового ринку страхових послуг / О.А. Клепікова // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – Одеса: Астропринт, 2010. – Т. 15. – Вип. 20. – с. 101–111.
2. Машина Н.І. Міжнародне страхування. Навчальний посібник, К. – Центр учбової літератури, 2006. – 480 с.
3. Клепікова О.А. Моделювання маркетингової стратегії страхової компанії / О.А. Клепікова // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Економіка. – 2013. № 6 (147). с. 55–60.
4. Фурман В.М. Страхові послуги для населення // Фінанси України. – 2010. – № 4.
5. Александрова М.М. Страхування: навчально-методичний посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 280 с.

УДК 368.01

Огородник А.О.
студент
Науковий керівник – Доманчук А.І.
викладач
Житомирський торгово-економічний коледж КНТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ» СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

В сучасній економічній літературі поняття «стійкий розвиток» застосовується досить часто, використовується для оцінки якості об'єкта та його обліково-фінансового механізму, є одним із показників рейтингової оцінки об'єкта, проте відсутній єдиний підхід до його тлумачення та визначення показників розрахунку. Тому це поняття потребує ґрунтовного дослідження, зокрема у сфері страхування, адже визначення необхідності у моніторингу сталого розвитку страхових компаній є метою встановлення їх певного рейтингового рівня для забезпечення ефективності страхування як могутнього фактору сталості економіки держави в цілому.

Важливою ознакою для сучасної економіки або певної сфери діяльності є їх «стійкість» або «сталий розвиток». Вперше поняття «сталий розвиток» як показник економічної системи з'явилося в 1987 році у «Брунтлендській доповіді» Міжнародної комісії ООН з питань навколишнього середовища і розвитку. Термін «сталий розвиток» походить від англійського «sustainable development» або «progress», що в перекладі означає – рівновага, що постійно підтримується; допустима, збалансована рівновага; прогрес. Тобто, дане поняття – це розвиток, при якому досягається забезпечення життєвих потреб людства і прийдешніх поколінь [1].

В Україні найчастіше сталий або стійкий розвиток розглядається в контексті економічного напрямку. На наш погляд, стійкий розвиток страховика – це процес оптимізації співвідношення між рівнем економічного розвитку страховика, збереженням якісних параметрів відтворювального процесу страхувальників та відновленням їх соціального стану за умов забезпечення сталості економіки країни в цілому. Таким чином, стійкий розвиток страховика повинен забезпечити поєднання економічних інтересів страховика, страхувальника та держави.

Страхову компанію, як і будь-яке підприємство, можна розглядати з позиції системного підходу як складну систему. Термін «системний підхід» стосовно стійкого розвитку об'єкта вживається при вивченні сутності цього процесу, а «системний аналіз» – при пошуку методологічних процедур чи конкретних методик визначення якості сталості даного об'єкта [2]. Отже, внутрішній зв'язок між цими двома поняттями здійснюється через те, що системний аналіз спирається на понятійний апарат та принципи системного підходу.

Якщо страхова компанія – система, то головною її об'єктивною якісною характеристикою є цілісність, тобто система має внутрішню єдність, нерозділеність, відносну автономність. А відтак, проявом цілісності є стійкість страховика, насамперед, фінансова стійкість та сталий розвиток, тобто стабільність, постійність, сталість. Отже, сталий розвиток страхових компаній пов'язаний з системою таких понять як фінансова надійність, фінансова стійкість, платоспроможність.

Концепція стійкого розвитку страхування передбачає певні обмеження у використанні мобілізованих фінансових ресурсів страхового фонду. Проте, ці обмеження можна взяти під контроль, що забезпечить шлях до економічного розвитку страхування. Стосовно страхової діяльності, як і інших галузей економіки країни, то вона повинна керуватись у своєму розвитку принципами стійкості. Сучасна наукова школа при визначенні фінансової стійкості страхових компаній відштовхується від того, що діяльність страховиків є детермінованою або на неї

впливають лише зовнішні фактори. Позитивним досягненням сучасної наукової думки в цьому питанні є динамічний підхід, що проявляється у необхідності збереження стійкості фінансового стану страховика не лише у короткостроковому періоді, а протягом довгострокового періоду. Необхідно зазначити, що забезпечивши власну фінансову стійкість, страховик зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування і зростання фінансового потенціалу в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: ВТФ Перун, 2003. – 1440 с. 2. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах / С.В. Мочерний та ін. – К. Видавничий центр «Академія», 2000 – 864 с.

УДК 338.486.1:330.131.7

Павленко М.О.

студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

РИЗИКИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Туристична галузь стала невід'ємною складовою життя більшості людей в Україні й одною із провідних напрямів соціально-економічної діяльності. Туризм є засобом забезпечення фізичного й психологічного благополуччя нації та функціонує як галузь, що збільшує суспільне багатство за рахунок відновлення трудових ресурсів і забезпечення зайнятості населення. Про глобальність туризму свідчить динаміка туристичних потоків протягом останніх років (зростання у 2017 р. порівняно з 2015 р. на 14,24 % та у 2017 р. порівняно з 2016 р. на 7,17 %). Туризм характеризується таким видом діяльності людей, як тимчасове їх переміщення з місця постійного проживання в іншу країну або місцевість у межах своєї країни з різними цілями: оздоровчою, пізнавальною, професійною, спортивною тощо. Однак, як показують життєві ситуації та статистика (кількість заявлених страхових подій з туристами в 2017 р. збільшилася на 56 % в порівнянні з 2015 р. та на 31 % в порівнянні з 2016 р.), туризм завжди пов'язаний із певним ризиком. Тому існує потреба в дослідженні видів ризиків, що загрожують туристичній діяльності.

Необхідно відзначити, що в економічній літературі існує чимало робіт, присвячених теоретичним й практичним питанням визначення ризиків. Вагомий внесок у дослідження проблеми ризиків туристичної діяльності зробили такі науковці, як В.В. Гуменюк, В.Ф. Кифяк, М.С. Клапків, О.М. Ляшенко, Н.І. Машина, А.О. Овчаров, Т.М. Ореховська, В.С. Романов, М.В. Тяжова, Л.П. Шматько та ін.

Ризики у туризмі можна класифікувати за різними критеріями (див. табл. 1).

При цьому необхідно виокремити такі основні фактори ризику зовнішнього середовища в міжнародному туризмі:

1. Політична нестабільність у країнах відпочинку туристів.
2. Залежність від природно-екологічної ситуації.
3. Неналежне виконання зобов'язань контрагентами, що беруть участь у створенні туристичного продукту (перевізники, страхові компанії, екскурсійні бюро).
4. Загальноекономічний стан як у країні проживання туриста, так і в країнах відпочинку.

Важливими факторами ризику внутрішнього середовища суб'єктів туристичної діяльності в сучасності є:

1. Недоліки в організації та продажу зарубіжних туристичних подорожей.
2. Недостатність висококваліфікованих фахівців з досвідом організації закордонних турів.
3. Недостатнє інформаційне забезпечення для прийняття управлінських рішень.

4. Помилки у маркетинговій діяльності.
5. Недосконала система менеджменту.

Таблиця 1

Види фундаментальних ризиків у туристичній сфері

№ п/п	Види ризиків	Зміст
1	Економічні	Відсутність обгрунтованої економічної концепції розвитку туристичної галузі
		Погіршення матеріально-технічної бази туристичних фірм
		Недосконалість сучасної туристичної інфраструктури
		Інфляційні процеси в країні
		Невідповідність ціни і якості турпродукту
2	Політичні	Неефективність державної підтримки вітчизняних туристичних підприємств
		Недосконалість законодавства, що регулює діяльність у сфері туризму
		Міжнародні конфлікти
		Жорсткість вимог з оформлення в'їзних документів іноземних туристів
		Слабка гармонізація чинного законодавства згідно з законодавством інших країн в галузі туризму
3	Соціальні	Ріст бідності, падіння рівня життя населення
		Зміна споживчих переваг на туристичному ринку
		Падіння платоспроможності попиту населення
		Розшарування суспільства
		Зменшення витрат на відпочинок і туризм

Ризики туристичної діяльності можна об'єднати у дві групи. У першій групі ризикує турист, який придбає туристичну послугу. Відправляючись у подорож, турист стикається з проблемами, які за певних обставин можуть призвести до несприятливих наслідків для його здоров'я і майна, зробити туристичну поїздку неможливою або негативно вплинути на отриманні враження. Турист постійно перебуває під впливом обставин підвищеної небезпеки в незнайомому довіллі, що відрізняється від звичайного середовища його проживання. Він не знає досконало звичаїв, мови, традицій, типових побутових небезпек, не має імунітету до хвороб, поширених у цій місцевості, тощо. При проектуванні туру і туристичних послуг необхідно детально вивчити всі можливі чинники ризику та їх джерела, дослідити можливість і ймовірність його виявлення на небезпечному для людини рівні, схильність людини до впливу джерел небезпеки і передбачити комплекс заходів для захисту здоров'я і життя туриста та його майна. Різні несприятливі чинники мають різну ймовірність настання та інтенсивність впливу і важкість наслідків. Підвищення норм безпеки туриста, втілення державними органами у сфері туризму типового договору на продаж туристичного продукту, в якому повинні бути відображені питання захисту майнових інтересів туристів, підвищення відповідальності за збереження та відтворення навколишнього середовища, культурної та історичної спадщини, зміни у фінансовому забезпеченні відповідальності туроператорів, необхідні для забезпечення подальшого розвитку туризму.

У другій групі ризикує туристичне підприємство, яке виступає посередником і зобов'язане надати послуги харчування, проживання й відпочинку, що пов'язано з фінансовими втратами в зв'язку з виникнення ризикових обставин. Ризик у туристичній діяльності – це ймовірність того, що підприємство зазнає збитків або витрат, а також якщо при прийнятті управлінських рішень були допущені прорахунки чи помилки. Вагомими чинниками настання ризикових подій у туристичній діяльності є: неточний вибір принципів сегментації ринку, недооцінка конкурентів, неправильне позиціонування туристичних послуг. У туристичному бізнесі необхідно якомога точно визначити, які з потенційних проблем найбільш небезпечні для діяльності, і сформулювати пропозиції з мінімізації впливу несприятливих обставин в кожній ризикованій частині бізнесу. Фактор ризику особливо посилюється в умовах нестабільного стану економіки, який супроводжується інфляційними процесами, дорогими кредитами тощо.

Враховуючі сучасні тенденції туристичної діяльності, підвищення рівня туристичних потоків за останні роки, а також зростання рівня ризиків, важливим завданням є

застосування ефективних методів управління ризиками та формування нових туристичних продуктів. Ризики впливають на економічний розвиток туристичної індустрії і можуть досить істотно обмежувати рівень туристичної активності. Зменшення ризиків – важливий чинник підвищення ефективності туризму, який забезпечує створення конкурентоспроможної галузі. Це дасть можливість підвищити економічну ефективність розвитку туризму.

УДК 368 (477)

Павлюк В.А.
студентка

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Фінансовий ринок в широкому сенсі є організованим місцем, де пропозиція і попит на фінансові активи зустрічаються один з одним, де ми маємо цінове формування цих видів діяльності. Ринок фінансових послуг означає наявність та взаємодію всіх установ та процесів, за допомогою яких покупці та продавці фінансових інструментів підключаються до функціонування на ринку незалежно від характеру фінансового інструменту. Це дозволяє вільний обіг та маршрутизацію грошових коштів та капіталу за для ефективного їх використання.

Через те, що страхування формує величезний капітал, який є частиною національних заощаджень для нездійснених випадків, важливість страхування для економіки кожної країни є величезною.

Страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законами України «Про акціонерні товариства» і «Про господарські товариства».

Страхова інвестиційна діяльність – діяльність страхових компаній, яка передбачає вкладення їх власних і залучених коштів зараз і отримання доходу в майбутньому. Така діяльність підпадає під дію Закону України «Про інвестиційну діяльність», який регламентує здійснення інвестиційної діяльності в цілому на території України всіх суб'єктів господарювання, а також вимогам Закону «Про страхування» та іншим нормативним актам, які регулюють правила розміщення страхових резервів [2].

Джерелом інвестиційної діяльності страхової компанії виступають тимчасово вільні залучені нею кошти, які називаються страховими резервами. Цей напрям діяльності страхової компанії жорстко регулюється державою в силу особливого статусу інвестиційних коштів страхових компаній, контроль за напрямками використання яких не може здійснюватися страхувальниками.

Специфіка страхування визначає безпосередній зв'язок страхового ринку з фінансами підприємств, фінансами населення, банківською системою, державним бюджетом та іншими фінансовими інститутами, в рамках яких реалізуються страхові відносини. Страховий ринок в Україні все ще перебуває на початковому етапі розвитку, окремі його сегменти стрімко розвиваються, проте рівень страхового покриття залишається на низькому рівні (він складає лише 3–5%, тоді як у країнах Західної Європи – понад 95 %). У нашій країні розвиваються лише класичні види страхування – КАСКО, майнове страхування, 88 тоді як, наприклад, медичне страхування знаходиться на етапі зародження. Це обумовлено, в першу чергу, рівнем доходів населення. В зв'язку з нестабільною політичною та економічною ситуацією в державі, погіршилося становище страхового ринку [1].

Основними проблемами, що стримують розвиток страхового ринку є: недосконала нормативно-правова база; низький попит фізичних і юридичних осіб на страхові послуги, що

спричинено економічною та політичною кризою в країні; відсутність надійних інвестиційних програм, а також реальних фінансових механізмів для довгострокового розміщення страхових резервів; низький рівень страхових виплат; низький рівень доходності окремих видів страхування; недостатня ефективність стратегічного менеджменту страхових компаній; значна інформаційна закритість діяльності страхових компаній; політична нестабільність в країні.

В Україні сьогодні, також, актуальним залишається питання розвитку страхового захисту як окремого напрямку державного регулювання розвитку бізнесу і підприємництва в різних галузях народного господарства, тобто шляхом прийняття спеціальних законів, визначення обов'язкових видів страхування, регламентації діяльності страхових організацій [2]. Для того, щоб на українському страховому ринку покращилась ситуація необхідно застосувати такі заходи: відновлення довіри населення до страховиків, що вимагає серйозних, зрозумілих для потенційних клієнтів, гарантій повернення вкладених коштів і нарахованих на них відсотків; посилення контролю за діяльністю страховиків з боку органів страхового нагляду, застосування ними своєчасних заходів, які попереджують неплатоспроможність страховиків; створення нормативної бази, яка регулює права, обов'язки та відповідальність сторін за договорами перестраховування [2].

Перспективи розвитку ринку страхування в Україні залежатимуть від подальшого удосконалення законодавчої бази, що регулює не тільки сферу страхування, а і загалом всі види діяльності, зокрема розвитку недержавного пенсійного страхування, страхування життя, медичного страхування, іпотечного кредитування, діяльності банків та їх впливу на страхування, а також від створення сприятливої системи функціонування інституту страхових посередників, покращення страхової культури та підвищення довіри до страховиків.

Список використаних джерел:

1. Клепікова О.А. Моделювання маркетингової стратегії страхової компанії / О.А. Клепікова // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Економіка. – 2013. № 6 (147). с. 55–60.

2. Тулуш Л.Д. Сучасний стан і перспективи розвитку страхового ринку в Україні / Л.Д. Тулуш, Ю.С. Воскобійник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php>.

УДК 330:368.5

Петракович А.В.

к.э.н., доцент

УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»

(Республика Беларусь)

ОРГАНИЗАЦИЯ СТРАХОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ РИСКОВ В ОТРАСЛИ ЖИВОТНОВОДСТВА

Аграрное производство ежегодно несет большие убытки от рискованных событий. Экономический ущерб, наносимый организациям, может быть, не только сопоставим с финансовыми результатами их деятельности, но и превышать их. Мировая практика показывает, что страхование является одним из наиболее эффективных инструментов снижения финансовых потерь в результате отрицательного воздействия на сельскохозяйственное производство различных неблагоприятных факторов.

В аграрной сфере Республики Беларусь наибольший удельный вес в структуре произведенной сельскохозяйственной продукции приходится на отрасль животноводства. В сельскохозяйственных организациях страны численность коров на начало 2018 года

составила 1425 голов. По данным Национального статистического комитета Республики Беларусь, производство молока на душу населения в республике увеличилось с 698 килограммов в 2010 году до 771 в 2017 году. За 2017 год производство молока в сельскохозяйственных организациях республики составило 6985 тыс. тонн.

В то же время, для отрасли животноводства присущи специфические риски, основным из которых является риск падежа (вынужденного убоя) сельскохозяйственных животных в результате болезней. Все это повышает значимость страхования сельскохозяйственных животных, с целью снижения фактического ущерба от их падежа (вынужденного убоя).

Страхование сельскохозяйственных животных в Республике Беларусь осуществляется как в обязательной, так и в добровольной формах.

В целях обеспечения экономической и продовольственной безопасности государства, создания благоприятных условий для развития аграрного сектора экономики, защиты имущественных интересов производителей сельскохозяйственной продукции в соответствии с Указом Президента Республики Беларусь с 1 января 2008 г. в Республике Беларусь введено обязательное страхование с государственной поддержкой урожая сельскохозяйственных культур, скота и птицы.

Если рассматривать данный вид страхования в части страхования сельскохозяйственных животных, то следует отметить, что обязательному страхованию подлежат следующие группы: племенное маточное поголовье крупного рогатого скота (племенные коровы и племенные быки) субъектов племенного животноводства и племенное маточное поголовье свиней (племенные свиноматки и племенные хряки) субъектов племенного животноводства.

Страховые тарифы по обязательному страхованию сельскохозяйственной продукции ежегодно утверждаются Президентом Республики Беларусь и применяются для расчета сумм страховых взносов по договорам обязательного страхования. В 2018 году установлены следующие размеры страховых тарифов, для всех областей республики в зависимости от групп скота: 0,039% по племенному маточному поголовью КРС и 0,5 % по племенному маточному поголовью свиней.

Страховой взнос уплачивается в безналичной форме в следующем порядке: 5% – страхователем одновременно при заключении договора обязательного страхования сельскохозяйственной продукции; 95% рассчитанного страхового взноса выплачивается страховщику в порядке, установленном Советом Министров Республики Беларусь, за счет средств, предусмотренных в республиканском бюджете на сельское хозяйство и рыбохозяйственную деятельность.

Выделение значительных сумм бюджетных средств на уплату основной части страховых взносов по обязательному страхованию сельскохозяйственной продукции является гарантом в создании надежной страховой защиты и способствует финансовой стабилизации в аграрном секторе. Процент возмещения ущерба при гибели (падеже), вынужденном убое (уничтожении) скота и птицы на 2018 год установлен на уровне 100 процентов.

Таким образом, обязательное страхование с государственной поддержкой скота выступает элементом страховой защиты, только для племенных животных, которые содержатся субъектами племенного дела, имеющими паспорт племенного хозяйства и участвующими в исполнении государственных программ в области страхового дела. Все остальные сельскохозяйственные организации, не отнесенные к категории племенных хозяйств, но располагающие, хоть и частично, поголовьем племенного скота, не охвачены обязательным страхованием, для них возможно более дорогостоящий вид добровольного страхования сельскохозяйственных животных юридических лиц. Страховые тарифы по добровольной форме данного вида страхования значительно выше, чем при обязательной форме страхования, кроме того, сельскохозяйственные организации уплачивают 100 % рассчитанного страхового взноса за счет собственных средств. Все это сдерживает развитие добровольного страхования сельскохозяйственных животных.

Объектом добровольного страхования сельскохозяйственных животных являются не противоречащие законодательству Республики Беларусь имущественные интересы

страхователя (выгодоприобретателя), связанные с гибелью (падежом, вынужденным убоем) принятого на страхование скота. На страхование могут быть приняты все животные, отдельная возрастная группа, отдельный вид, отдельное животное, имеющиеся у страхователя.

Предлагаются различные варианты страхования, которые отличаются набором страховых случаев или объемом страховой ответственности. В таблице 1 представлены пять вариантов добровольного страхования сельскохозяйственных животных, предлагаемых БРУСП Белгосстрах.

Таблица 1

Варианты добровольного страхования сельскохозяйственных животных

Вариант страхования	Характеристика
вариант А	на случай гибели (падежа) животных, наступившей в результате несчастных случаев; пожара, прямого удара молнии; взрыва; опасных и (или) неблагоприятных гидрометеорологических явлений, инфекционных и инвазионных заболеваний (за исключением гибели животных, вызванной их уничтожением по распоряжению специалиста ветеринарной службы в связи с мероприятиями по борьбе с эпизоотией); неправомерных действий третьих лиц (за исключением хищения, попытки хищения)
вариант В	на случай вынужденного убоя животных, наступившего в результате несчастных случаев; пожара, независимо от причины его возникновения; прямого удара молнии; взрыва; опасных и (или) неблагоприятных гидрометеорологических явлений; инфекционных и инвазионных заболеваний (за исключением гибели животных, вызванной их уничтожением по распоряжению специалиста ветеринарной службы в связи с мероприятиями по борьбе с эпизоотией); а также неправомерных действий третьих лиц (за исключением хищения, попытки хищения)
вариант В+	на случай вынужденного убоя в результате незаразных болезней, когда лечение проводилось, но было неэффективным, в связи с угрозой неминуемой гибели; в связи с неизлечимой болезнью, угрожающей гибелью животного
вариант С	на случай гибели животных, вызванной их уничтожением по распоряжению специалиста ветеринарной службы в связи с мероприятиями по борьбе с эпизоотией
вариант Е	на случай утраты животных в результате хищения, а также гибели животных при попытке их хищения.

Существующие методики страхования риска при выращивании сельскохозяйственных животных позволяют учитывать только потери, связанные с падежом или вынужденным забоем, и не учитывают недополучение дохода вследствие снижения продуктивности. Целесообразно введение нового вида страхования сельскохозяйственных животных на случай снижения продуктивности.

Данный вид страхования будет востребован сельскохозяйственными предприятиями, специализирующимися на производстве молока.

УДК 339.9.01

Pugachevska K.S.

**Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer
of International Economic Relations Department**

Dziuba A.O.

**Master student of specialization «International Economy»
of Kyiv National University of Trade and Economics**

FINANCIAL ASPECTS OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS ENSURING IN FOREIGN MARKETS

Competitiveness of the enterprise is one of the main indicators of the success of its activities, as in the domestic and foreign markets. It includes a system of factors that determine whether a company is able to compete on the market. Firstly, these are internal factors such as: the economic

stability of the enterprise, the level of R&D expenditures, the features of enterprise management and production capacity. As for external factors, they include the level of economic development of the country and the level of competitiveness of the industry. Therefore, determining the level of enterprise competitiveness and choosing a winning competitive strategy is the main task of the company. However, when choosing the right strategy, it is very important to pay attention to the industry in which the company plans to carry out its foreign economic activity. There are many industries that have their own specifics, so the process of entering the market, and especially the ability to remain competitive, is a rather complicated process.

In conditions of globalization, the success of domestic enterprises in foreign markets is determined, first of all, by the competitiveness of their products. Competition is a rivalry between market economy participants for the best conditions for the production, purchase and sale of goods. This is the center of gravity of the whole system of market economy, the type of relationship between producers on the establishment of prices and volumes of supply of goods in the market [1, p. 42].

Competition means rivalry in any field between separate legal entities or individuals (competitors) who are interested in achieving the same goal – advantages over their rivals (competitors). From the point of view of the enterprise, such a goal is to maximize profits by taking advantage of consumers. And although this goal focuses on the development of the market since its inception, the first most integral theoretical positions about the driving forces of the competitive struggle appeared only in the middle of the eighteenth century. Classical political economy considered competition as a common phenomenon that penetrated all branches of the economy and is limited only by subjective reasons. A. Smith first proved that competition, equalizing the rate of profit, leads to an optimal division of labor and capital. It should balance private interests and economic efficiency. A. Smith considered competition to be an "invisible hand" of the market, which automatically balances the market, and thus regulates the correspondence of private and public interests [2, p. 9].

Each company that enters the market with its own products, trying to achieve an advantage over other companies. The possibilities of an enterprise in achieving such an advantage are defined by such a concept as competitiveness [2, p. 8].

Competitiveness is manifested only in conditions of competition. In countries with market economies, the competitiveness of the enterprise is the result of the interweaving of factors generated by the objective development of productive forces, which reflect the results of the policy of large monopolies in the struggle for quality, markets and profit. Competitiveness is one of the main concepts that is actively used in the theory and practice of economic analysis, stands for a multi-faceted concept, which in translation from Latin means rivalry, struggle for the best results [2, p. 58]. For its characteristics, the concept of comparative costs (D. Ricardo), comparative advantages (E. Heckscher, B. Olin), comparison of competitive advantages, factors of management and productivity of the use of resources (M. Porter), the competitive status of the firm (I. Ansoff).

In the economic literature, there are four basic levels of competitiveness of the enterprise [1, p. 68]:

- the first level – managers care only about the release of products, the consumer is not considered;
- the second level – managers want the products of the company to fully meet the standards set by competitors;
- the third level – managers no longer consider the standards of competitors, but themselves gradually become «fashion legislators» in the industry;
- the fourth level – when success in the competition ensures, first of all, management and the enterprise becomes completely «the fashion regulator» in a certain market.

Thus, competitiveness is the ability of an enterprise to compete in the industry, in the national and global markets. It should be noted that the change in competitiveness occurs under the influence not only of managerial actions on enterprises, but also is a consequence of the activities of competitors. Therefore, competitiveness is characterized by a high level of volatility, which requires maintaining stability and stability in unfavorable environments.

Here are some approaches to determining the competitiveness of an organization. The concept of competitiveness is directly related to the term «competitive organization», which can be interpreted as the superiority of the company's goods (services) over analogues in specific market segments over a certain period of time on the potential to develop, produce and market competitive products (services) in the future, achieved without compromising the financial position of the organization [3].

Most scholars on this subject offer to unite in one concept «competitiveness of the product» and «competitiveness of the organization». This statement is not entirely correct, because the buyer does not always know which manufacturer owns the product, and even if he knows the name of the firm, this name does not always say something. The competitiveness of products and the competitiveness of the producer of products relate to each other as part and whole. The ability of a company to compete in a particular commodity market directly depends on the competitiveness of the product and the totality of economic practices of the firm that influence the results of the competition.

Thus, one of the criteria that determines the company's success in the global market is its international competitiveness. International competitiveness should be understood as the achievement of an enterprise's competitive advantage in rivalry in the international market. It should be noted, that financial results of the enterprise activity play an important part in determining the ways of increasing the competitiveness of the company.

References:

1. Dakhno I.I. Management of foreign economic activity: Teaching. manual ed. doctor of sciences, prof. I. I. Dakhno. K. : Center for Educational Literature, 2006. – 304 p.

2. Sivachenko I.U. Management of International Competitiveness of Enterprises: Training Manual / Ed. I.Yu. Syvachenko, Yu.G. Kozaka, Yu.I. Yekhanurov – K.: Center for Educational Literature, 2005. – 491 p.

3. Why are exporting firms more productive // World Economic Forum. Available at <https://www.weforum.org/agenda/2015/01/why-are-exporting-firms-more-productive/> (Accessed 29th September 2018)

УДК 331.2

Плутенко О.Д.
студентка

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

СУЧАСНІ ФОРМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується необхідністю створення на підприємствах дієвої системи оплати праці.

Головною метою стратегії формування системи оплати праці є створення на підприємстві такої системи оплати праці, яка була б ефективною як з позицій працівників, так і роботодавця (підприємства). Таким чином, пропонуємо розглянути декілька моделей сучасних систем оплати праці: безтарифна система, балова система, бонусна система, грейдингова система.

В основі безтарифної моделі організації заробітної плати лежить співвідношення в оплаті праці різної якості залежно від різних ознак, включаючи кваліфікацію працівників, особисті здібності, професії, посади і т. д. З урахуванням цього потім відбувається розподіл фонду оплати праці, призначені на оплату праці між працівниками. Даний підхід дозволяє визначити, яку частку єдиного фонду оплати праці повинен отримати конкретний працівник згідно з його кваліфікаційним рівнем і якістю праці.

У баловій системі спочатку визначається загальна сума балів, зароблена всіма працівниками підрозділу, потім розраховується частка фонду оплати праці, яка припадає на

оплату одного балу, або вартість одного балу і згідно цього визначається заробіток кожного працівника.

Бонусна система використовується для матеріального заохочення топ-менеджменту компанії. Крім преміальної виплати, у сукупний бонусний пакет можуть входити: компенсація витрат на бензин і амортизацію власного автомобіля, надання службового стільникового телефону або компенсація витрат на нього, медична страховка, службовий автомобіль, представницькі видатки і т.д. Іноді, якщо керівника очікує робота на «виїзді», однією із складових пакета може стати покупка або оренда житлоплощі (для нього і його родини) і надання суми на облаштування.

Система грейдів є свого роду корпоративним «табелем про ранги», в якому кожному кластеру (грейду) посад відповідає свій рівень заробітної плати. Грейдинг – це метод створення універсальної ієрархії посад (рангів) для всього персоналу компанії; система оцінки, що дозволяє визначити прийнятні для всіх працівників рівні компенсації на основі зіставлення відносної цінності для компанії різних ділянок роботи (посад). Процедuru грейдуння слід розглядати як практичний інструмент, який дає змогу повніше врахувати індивідуальні потреби підприємства у диференціації постійної частини заробітної плати.

Головною перевагою системи грейдунга є переклад нематеріального показника «цінність роботи співробітника» в грошовий еквівалент.

Список використаних джерел:

1. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: підручник / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К.: КНЕУ, 2009. – 711 с.

2. Костишина Т.А. Формування конкурентоспроможної системи управління оплатою праці як чинник мотивації інноваційної діяльності / Т.А. Костишина // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Актуальные проблемы управления человеческими ресурсами и маркетингом в контексте стратегии развития Украины: сб. науч. трудов в 3 т. – Т. 2 / НАН Украины ; Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2007. – С. 222–229.

3. Гриненко А.М. Сучасні тенденції оплати праці у сфері досліджень і розробок в Україні [Текст] / А.М. Гриненко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2005. – №2, Т.2. – С. 34–38.

УДК 368.1(477)

Романовська О.О.
студентка

Мусятовська О.С.
викладач фінансово-економічних дисциплін
Вінницький технічний коледж

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Нестабільна фінансово-економічна ситуація в Україні, ризики, які безпосередньо пов'язані з господарською діяльністю, конкуренція, зумовили необхідність застосування страхування як основної складової механізму і засобу захисту діяльності людини та економіки в цілому від несприятливих подій, аварій, стихійних лих, та катастроф тощо.

Вагомий внесок в створення основ майнового страхування зробили західні вчені – А.Манес, Дж. Діксон, В. Гейльман, В. Гаврийський, Д. Фарни. Також тема страхування майна вивчалась у роботах українських науковців: В. Базилевича, К. Базилевич, К. Воблого, О. Вовчак, Н. Внукової, М. Клапківа, В. Малько, С. Осадця, Я. Шумелди.

Сьогодні майнове страхування визнають як найбільшу частку страхового ринку України за обсягами страхових виплат і премій, які в структурі займають більше 70 відсотків.

Економічний зміст майнового страхування криється у компенсуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок зниження або пошкодження майна при настанні страхових випадків.

Відшкодування для ліквідації наслідків – прямих чи опосередкованих збитків через систему страхування носить позитивні макроекономічні та фінансово-економічні наслідки, що викликає необхідність ефективного розвитку майнового страхування.

Об'єктом страхування майна є майнові інтереси, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном [2]. Страховий захист осягає лише ті майнові інтереси, які зумовлені необхідністю збереження майна через можливість його пошкодження, затоплення, знищення, крадіжки у результаті настання непередбачуваних випадків та інших негативних подій, а не отримання якихось вигод чи переваг, пов'язаних із володінням, користуванням чи розпорядженням цим майном. Тому під майном, що підлягає страхуванню, розуміють лише такі об'єкти цивільних прав, стосовно яких:

- а) існує інтерес щодо їх збереження;
- б) завдані страховим випадком збитки можна оцінити вартісно [1].

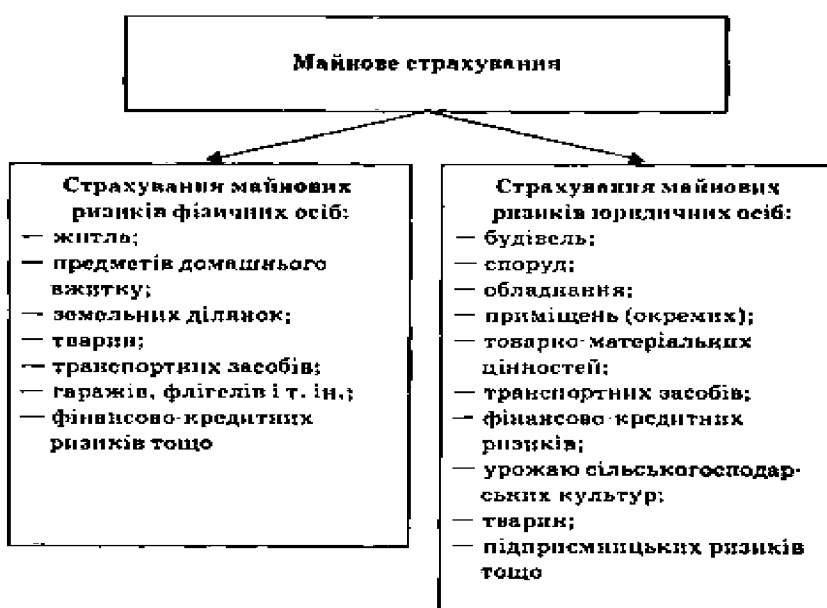

Рис. 1. Структура майнового страхування за об'єктами і суб'єктами [5]

Валові страхові премії за підсумками січня-серпня 2018 року склали 6,2 млрд. грн.

У структурі валових страхових премій найбільша питома вага належить таким видам страхування, як добровільне майнове страхування – 3143,3 млн. грн. (50,5 %) Валові страхові виплати за підсумками січня-серпня 2018 року склали 2,2 млрд. грн.

У структурі валових страхових виплат найбільша питома вага належить таким видам страхування, як добровільне майнове страхування – 925,7 млн. грн. (42,7 %).

Ринок страхування майна України має ще не використані резерви. Для порівняння – процент страхування ризиків в Україні становить 10 %, при тому що у Європі цей показник досягає 90–95 %. Також хоча населення України складає 7 % населення Європи, частка українського ринку в загальноєвропейському становить лише 0,05 %.

Значну загрозу нормальній діяльності майнового страхування в Україні становить тенденція до монополізації страхового ринку в інтересах окремих фінансово-промислових груп, міністерств, або місцевих адміністрацій.

Перспективи розвитку майнового страхування вимагають докорінних змін:

- підготовка та забезпечення кадрами учасників страхового ринку: збільшення чисельності працюючих на ринку страхування спеціалістів, залучення до роботи висококваліфікованих спеціалістів (сюрвеєрів, актуаріїв, брокерів, аварійних комісарів, аджастерів).

- з метою пропагування й розвитку добровільного страхування доцільним є розширення можливості використання страхових послуг різними верствами населення, зокрема малозабезпеченими громадянами;

- на законодавчому рівні необхідно врегулювати питання щодо розширення способів реалізації страхових послуг, включаючи електронні продажі страхових послуг за окремими видами страхування;

- з метою усунення причин можливості низької якості страхових послуг є потреба насамперед у розробці та затвердженні Національним банком, Уповноваженим органом та Фондом державного майна України національного стандарту визначення ліквідної вартості заставного майна (майнових прав), та вартості майна з метою страхування;

- підвищення ефективності страхової діяльності можливе лише шляхом проведення ефективної державної політики, направленої на регулювання страхового ринку в Україні.

Список використаної літератури:

1. Осадець С.С. Страхування: Підручник / С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/137/43/1/0/>

2. Проблеми страхування майна в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentu5.com/index.php?work=15>.

3. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 203 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://books.efaculty.kiev.ua/str/1/2/4.htm>.

4. Постанова КМУ «Про затвердження Програми розвитку страхового ринку України на 2001–2004 роки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/03/03/09/1087>.

5. Структура майнового страхування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://pidruchniki.com/1334020342426/strahova_sprava/struktura_maynovogo_strahuvannya.

УДК 368.01

Рудківська А.М.
студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

ТЕОРІЯ ІДЕАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Поняття категорії «страхування» ґрунтується на суспільних відносинах щодо ефективного способу боротьби із різного роду небезпеками, руйнівними та несприятливими наслідками згубного впливу небажаних подій, які зменшують і відшкодовують матеріальні збитки за рахунок заздалегідь акумульованих коштів [2]. В основу страхової теорії та страхової діяльності покладено різні теорії, як евентуальної потреби, страхового фонду, відшкодування втрат, страхового ризику, катастроф, вивільненої енергії, страхових відносин, господарської діяльності, тощо [1]. В свою чергу також існують і закордонні новітні розробки та теорії, одна з яких – теорія ідеального страхування, згідно якої, страхове покриття вважається оптимальним, коли воно більше за очікувані втрати. Зміст даної теорії віднайшло своє відображення в праці «Теорії ризику» (1971) закордонного вченого Кеннета Ерроу, який опираючись на так звану «першу теорему оптимальності», стверджує, що страхове відшкодування завданих страхувальникові збитків разом з його «власною участю», приймає характер оптимального вже тоді, коли воно є більшим, ніж очікувані витрати. Відповідно, умови страхового полісу можна вважати оптимальними для страхувальника тоді, коли вони є кращими за очікувані. Математичним виразником оптимального страхового

захисту для страхувальника вважається така ситуація, при котрій математичне очікування збитку відповідає математичному очікуванню їх компенсації [3].

Теоретично кожна ситуацію, котра характеризується існуванням елементів непевності, можна кваліфікувати як «ризикову ситуацію» тому, що немає такої непевності, яку не можна було б якимось чином виміряти [1]. Вона дає можливість кожному непевність оцінити у цифрових параметрах, тобто розрахувати її і при потребі – надати страховий захист. Тому дана теорія використовується в актуарних розрахунках, за допомогою яких визначаються розміри страхових тарифів, собівартість і ціна страхових послуг, вимірюється страховий ризик.

В сучасній вітчизняній літературі відсутні спеціальні дослідження щодо застосування теорії ідеального страхування. Хоча питання сутності оптимального страхового покриття розглядали в своїх працях вітчизняні вчені та практики, як В. Базилевич, О. Барановський, Н. Внукова, О. Залетов, М. Клапків, та багато інш. [2]

Проте теорія ідеального страхування активно впроваджується в страховій діяльності, адже це один з способів мінімізації ризику, як страховиків так і страхувальників, що особливо актуально для фінансових послуг та фінансових продуктів, які важко оцінити в момент їх придбання.

Список використаної літератури:

1.Александрова М.М. Страхування: навчально-методичний посібник // – К.: ЦУЛ, 2002 – с. 5– 14.

2.Пацурія Н.: Генезис і сутність страхування: аналіз наукових концепцій. // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/article/patsuriya-n-the-genesis-of-the-concepts-regarding-of-the-essence-of-insurance_17567

3.Arrow, Kenneth J., Insurance, Risk and Resource Allocation (1971). Нариси в «Теорії ризику», Vol. , с. 134–143.

УДК 364.3(477)

Рябчикова Д.А.,

студентка

Тур Н.В.

студентка

Науковий керівник – Цветнова О.В.

спрший викладач

Донецький національний технічний університет

РОЗВИТОК ГАЛУЗІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку економіки великої необхідності набуває побудова адекватної системи страхування, яка б стала надійним захистом для юридичних і фізичних осіб від матеріальних втрат, спричинених стихійним лихом, нещасним випадком чи іншими ризиковими обставинами.

Метою даної роботи є аналіз та оцінка страхової галузі в Україні в цілому, визначення проблем на страховому ринку та розробка пропозицій щодо вирішення цих проблем.

Проблемам дослідження специфіки діяльності страхового ринку та виявленню тенденцій його розвитку присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Значний внесок у висвітлення особливостей функціонування страхового ринку України внесли вітчизняні вчені: В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, М.М. Александрова, О.О. Терещенко, Л.М. Горбач, О.Д. Заруба, С.С. Осадець. Виявленню впливу фінансової кризи на страхування присвятили свої праці М.В. Мних, О.О. Гаманкова, О.В. Козьменко та інші.

Осадець С. С. трактує поняття «страховий ринок» наступним чином: «Страховий ринок – це сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї» [3].

В Україні періодом створення страхового ринку вважають початок 90-х років. Саме тоді виникли перші приватні страхові компанії. Серед них: «Омета-Інстер», «Ризик», «Скайд», «Саламандра», «Скайд-вест», «Росток», «Славія» і т.д. На страховий ринок України починають приходити провідні та досить відомі іноземні страхові компанії, що діють переважно через спільну страхову діяльність: альянс «Омета Інсте» – «Ллойд» (Англія), Українсько-ізраїльське товариство «Страхова компанія «Система резервних фондів», пряме представництво відкрила австрійська фірма «Safe invest».

Створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів у окремих громадян, підприємців і підприємств, підтримання соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави неможливе без функціонування потужного ринку страхових послуг. Крім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого інвестування в реструктуризацію економіки. Воно значною мірою звільняє бюджет держави від тягаря витрат на відшкодування збитків, що мають місце внаслідок природних катаклізмів, катастроф, нещасних випадків, захищає підприємців від різноманітних ризиків, забезпечує підтримку рівня соціальних стандартів громадян.

Страховий ринок є досить важливим елементом у фінансовій системі України, оскільки за допомогою нього забезпечується перерозподіл ризиків в економіці, формується більш сприятливе для розвитку підприємництва зовнішнє середовище, знижується загальний рівень ризику.

Загалом стан страхового ринку України за останні роки характеризується динамічним розвитком діяльності страхових компаній, що супроводжується зростанням їх кількості, розширенням напрямів страхової діяльності та збільшенням обсягів страхових операцій.

Так, фактично на ринку України діють два види страхових компаній [1]:

- а) «кептивні – створені міністерствами, відомствами, потужними фінансово-промисловими союзами для обслуговування ризиків своїх підприємств»;
- б) «створені на приватному капіталі, що функціонують на конкурентній основі».

На сьогодні в Україні працюють понад 240 страхових компаній, що мають досить великі обсяги статутних фондів і резервів, добру репутацію.

Для більш кращого розуміння сучасного стану страхового ринку в Україні проведемо SWOT-аналіз цієї галузі.

Таблиця 1

SWOT-аналіз діяльності страхових компаній в Україні

Можливості	Сильні сторони
Тенденція ринку до зростання; розвиток філіальної мережі, підвищення ефективності використання інформаційних технологій, підвищення якості страхових послуг	Фінансова надійність; позитивна репутація компанії та популярність бренду, сформована база постійних клієнтів; ефективна система мотивації персоналу
Загрози	Слабкі сторони
Зменшення прибутковості бізнесу; збільшення конкуренції на вітчизняному страховому ринку з боку іноземних компаній; зростання страхового шахрайства; відсутність довіри населення і господарюючих суб'єктів до страхових компаній	Відсутність стратегічного планування; незбалансованість страхового портфеля; низький рівень капіталізації; низький рівень кваліфікації кадрів; заниження тарифів на деякі види страхування

Дані складено авторами.

Отже, зі SWOT-аналізу можна виділити такі проблеми: «відсутність кодексу про страхову діяльність; наявність великої кількості вимог та бар'єрів, що обмежують конкуренцію на ринку; низький рівень капіталізації підприємств; недостатній розвиток брокерських послуг на ринку; низька довіра суспільства до страхових компаній; крім того, проблеми, які існують в українській економіці в цілому і впливають, зокрема, і на страхову галузь» [2].

Для вирішення цих проблем можна визначити такі пропозиції до розв'язання: впорядкувати страхове законодавство в цілому та окремих його положень, і привести їх у відповідність до існуючих економічних реалій; відмінити непотрібні бар'єри, перепони та регулювання на ринку, що гальмують його розвиток та залучення іноземних інвестицій;

обґрунтування й досягнення оптимальної структури між різними формами страхування; залучення коштів страхових фондів на потреби інвестиційних вкладень; інтеграція страхування до європейських страхових структур; створення об'єднань страховиків із метою зміцнення їх фінансового становища та надійності щодо здійснення страхових операцій; залучення страхового ринку для вирішення питань соціальної політики держави; підвищити рівень капіталізації підприємств та висунути вимоги щодо наповнення статутних фондів реальними грошима для підвищення надійності страхових компаній; запровадити реальні заходи, які б знизили можливості для корупції та бюрократичних перепон, принаймні в галузі страхування; розвиток страхового брокерства та залучення до цього бізнесу професійних компаній; розробити ефективні механізми захисту інтересів страхувальників.

Отже, у висновку можна сказати, що аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всієї системи страхування. Отже, підводячи підсумок можна сказати, що страховий ринок є невід'ємною ланкою економічної системи країни, тому розвиток даного ринку сприятиме покращенню ринкової трансформації та стабільному розвитку національної економіки, розвитку світової економіки та міжнародних відносин. Страховий ринок України необхідно реформувати, враховуючи при цьому його теперішній стан, соціальне значення та інвестиційний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Журавка О.С., Бочкарева Т.О Фінансова безпека сучасного страхового ринку України [Текст] / О.С. Журавка // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 6/1. – С. 57–65.

2. Лютий І.О. Страхові компанії у розбудові фінансового ринку України / І. Лютий // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2016. – № 81/82. – С.24–26.

3. Осадець С.С. Страхування: підручник / С.С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2015. – 599 с.

УДК 368.032.2:005.931.11

Савчук Л.С.

магістрант

Науковий керівник – Борисюк О.В.

к.е.н., доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

Фінансова криза у страхових компаніях є малоімовірним, неочікуваним і тривалим явищем з неочевидними причинами виникнення та невизначеним характером наслідків, яка чинить вплив на всі елементи бізнес-системи, проявляється у розбалансуванні та погіршенні фінансових показників його діяльності і вимагає швидкої реакції управлінців для уникнення банкрутства. Антикризове фінансове управління у страховій компанії є комплексною нелінійною системою управління, яка включає ряд бізнес-процесів, направлених на передбачення кризових явищ, реагування на їх виникнення та засвоєння одержаного досвіду управління, і має на меті обмеження негативного впливу фінансової кризи на діяльність страховика.

Ознаками можливості настання фінансової кризи в страховій компанії можуть бути [1]:

- зменшення надходження страхових премій протягом тривалого часу;
- зростання вкладень коштів в недостатньо ліквідні активи;
- зростання витрат на обслуговування страхових операцій при відсутності адекватного зростання надходжень страхових премій;
- необґрунтоване зростання дебіторської заборгованості.

Ліквідація чи банкрутство страхової компанії внаслідок чинників, які вказані вище залишають без страхового захисту клієнтів компанії, і це в свою чергу має негативні наслідки для соціальної сфери та бізнесу.

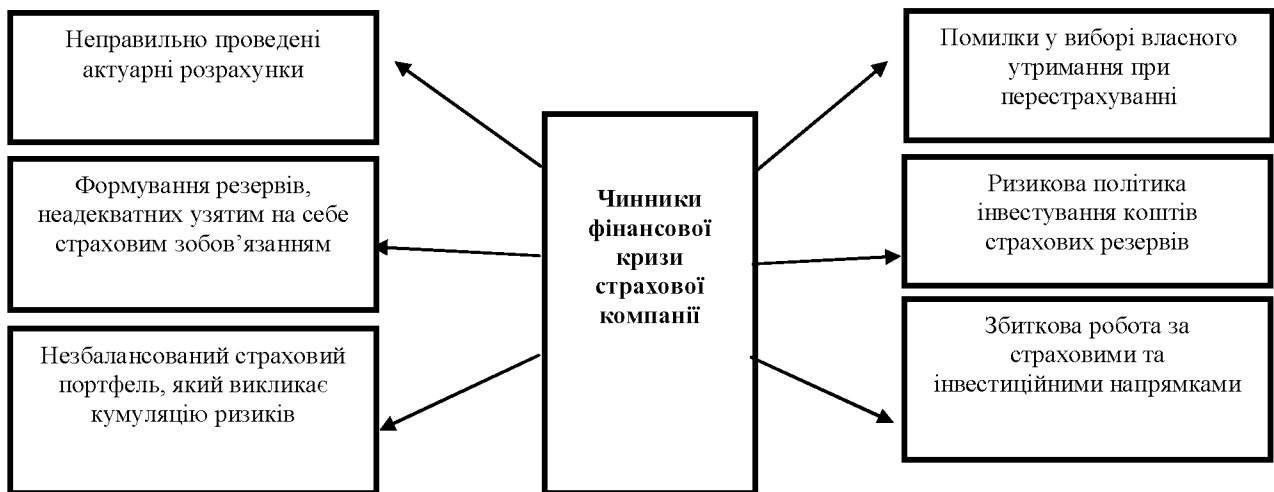

Рис. 1. Чинники, що формують втрату фінансової рівноваги страховою компанією [2]

Основними заходами по запобіганню настання фінансової кризи в страхових компаніях виступатимуть перш за все постійний моніторинг фінансових показників, фінансова діагностика та ефективний державний контроль за дотриманням компаніями нормативів.

Заходи антикризового управління страховою компанією в свою чергу формують антикризовий процес [3]. Сутність антикризового процесу можна відобразити у вигляді схеми, яка подана нижче на рис 2.

Рис. 2. Процес антикризового управління страховою компанією

В умовах фінансової та економічної кризи кожна страхова компанія має адекватно реагувати на негативні зміни, що відбуваються як в сфері споживчого попиту на страхові послуги, так і в сфері формування капіталу та розміщення власних коштів і коштів страхових резервів. Реакція менеджменту страховика на негативні зміни має бути швидкою. Запізнення в прийнятті тих чи інших антикризових рішень часто викликає додаткові збитки.

Список використаних джерел:

1. Ачкасова С.А. Антикризове управління діяльністю страхової компанії / С.А. Ачкасова, О. Є. Максимов // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012 – № 38. – С. 337–343.
2. Борисюк О.В. Дистрибуція страхових продуктів як важливий елемент страхового менеджменту / О.В. Борисюк // Економічний часопис. – Випуск №2(14) С.131–137.

3. Литвин А.В. Аналіз проблеми трактування антикризового управління / А.В. Литвин // Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернігів, 11–12 квітня 2014 р. / Чернігівський національний університет. – Чернігів: видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 39–41.

УДК 336.7

Сліпак І. Р.
студентка
Національний авіаційний університет

РОЛЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У РОЗБУДОВІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансовий ринок є одним з найважливіших складників економіки країни. Постійне зростання розмірів фінансових ринків, їх інтернаціоналізація призводять до посилення впливу страхових компаній на мобілізацію і перерозподіл фінансових ресурсів, збільшення їхньої частки в сукупному обсязі фінансових активів. Наявний в Україні страховий сектор ще не спроможний повною мірою виконувати свої функції на макроекономічному рівні: забезпечити безперервність суспільного відтворення, звільнити державу від додаткових витрат, стимулювати науково-технічний прогрес, інвестувати в економіку.

В сучасних умовах розвитку економіки ринок фінансових послуг в Україні залишається дуже фрагментарним, із низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління.

На фінансовому ринку страхові компанії (СК) виступають не тільки страховиками і фінансовими посередниками, а й фінансовими інвесторами. Страхові компанії страхують ризики інших суб'єктів фінансового ринку, підвищуючи рівень фінансової безпеки на ньому.

Страховий ринок як складник фінансового ринку країни тісно пов'язаний із виробничою сферою, а також рівнем життя населення. Саме зростання добробуту населення та позитивний розвиток економіки країни сприяють активності страхових компаній.

Варто відзначити, що в сучасних економічних умовах страхування – це та галузь економіки України, яка протягом останніх років має стабільний значний щорічний приріст обсягів наданих послуг. Водночас, незважаючи на номінальне зростання обсягів страхового ринку, ця галузь забезпечує сьогодні перерозподіл незначної частини внутрішнього валового продукту.

Загальна кількість страхових компаній станом на 31.03.2018 р. становила 292, у тому числі СК «life» – 32 компанії, СК «non-life» – 260 компаній, (станом на 31.03.2017 р. – 307 компаній, у тому числі СК «life» – 39 компаній, СК «non-life» – 268 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення: так, станом на 31.03.2018 р. порівняно з аналогічною датою 2017 року, кількість компаній зменшилася на 15 СК.

Показник кількості страхових компаній доречно розглядати разом із показником концентрації страхового ринку, який є низьким, що є характерним для України. Так, можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 98,3 % – акумулюють 100 СК «non-Life» (38,5% всіх СК «non-Life») та 99,9 % – 20 СК «Life» (62,5 % всіх СК «Life»).

Індекс конкурентоспроможності Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) страхової галузі становив 262,31. Його значення для ринку страхування життя на рівні 1 480,14, що свідчить про середню конкуренцію, а для ринку ризикових видів страхування становив 295,34, що свідчить про наявність високої конкуренції.

У I кварталі 2018 року на ринку видів страхування інших, ніж страхування життя, мав місце значний рівень конкуренції (ННІ в 3 рази менше 1000), в той час як на ринку страхування життя наявна помірна монополізація.

Приріст чистих страхових премій у I кварталі 2018 року (+26,7 %) відбувся по більшості видів страхування, зокрема за рахунок суттєвого збільшення надходжень платежів зі страхування вантажів та багажу (в 11 разів), автострахування (+20,9 %), страхування відповідальності перед третіми особами (94,7 %), страхування життя (+30,6 %), медичного страхування (+21,7 %), страхування від нещасних випадків (+50,3 %), страхування майна (+5,6 %), страхування кредитів (58,7 %). Водночас, спад чистих страхових премій спостерігався зі страхування фінансових ризиків (-13,0 %), авіаційного страхування (-21,1 %).

У структурі страхових премій станом на 31.03.2018 р. найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 2 520,0 млн. грн.; страхування майна – 926,2 млн. грн.; медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 876,0 млн. грн.; страхування життя – 826,4 млн. грн.; страхування відповідальності перед третіми особами – 531,3 млн. грн.; страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 519,0 млн. грн.; страхування фінансових ризиків – 428,3 млн. грн.; страхування вантажів та багажу – 407,8 млн. грн..

Страховий ринок України має низку проблем, серед яких: по-перше, низька зацікавленість у страхуванні, що виникає внаслідок низької платоспроможності населення та недовіри до діяльності страхових компаній; по-друге, недосконале законодавче регулювання, особливо щодо обов'язкових видів страхування. Також варто відзначити, що велика кількість страхових компаній практично ще не працює за світовими та європейськими стандартами, а вітчизняне страхове законодавство не відповідає вимогам міжнародного, у тому числі Європейського Союзу.

Для підвищення ролі страхових компаній на фінансовому ринку в цілому необхідно активізувати страхову діяльність за рахунок підвищення попиту на страхові послуги шляхом підвищення рівня прозорості страхового ринку та страхових компаній, створення єдиної бази даних страховиків і реєстри незалежних посередників. Також важливим є створення централізованої бази даних про шахрайство на страховому ринку, доступ до якої могли би мати всі страховики. Необхідно розвивати сучасну страхову інфраструктуру, розробити єдині «правила гри» для страхових посередників, поліпшити фінансові індикатори страхової діяльності та посилити фінансову безпеку на страховому ринку шляхом зобов'язання страхових компаній поступово впроваджувати систему управління ризиками страхового портфелю відповідно до вимог Solvency II. Необхідно також стимулювати розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній, насамперед у реальний сектор економіки.

Практична реалізація запропонованих рекомендацій дасть змогу наблизити законодавче забезпечення страхової діяльності до європейських стандартів, активізувати страхову, фінансову та інвестиційну діяльність страхових компаній, а також посилити фінансову безпеку на фінансовому ринку. Отже, усунення негативних чинників розвитку страхової галузі сприятиме розвитку страхового ринку, що, своєю чергою, дасть змогу сформувати ринкове фінансове середовище, яке значно зменшить рівень ризику та активізує діяльність населення та підприємців у фінансовому секторі, мобілізувати значні фінансові ресурси для інвестиційних проектів та сприятиме розвитку механізму фінансування через фінансовий ринок.

Сомова Т.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Александрова М.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Ринок страхових послуг є одним з найбільш необхідних елементів ринкової інфраструктури, який є тісно пов'язаним з ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу і цінних паперів, праці і робочої сили. У країнах з розвинутою економікою, страхування має найширший розмах і забезпечує підприємцям надійний захист інтересів від різних видів ризиків: катастрофічними, екологічними, транспортними тощо.

Міжнародний досвід свідчить, що рівень розвитку країни часто визначають на підставі того, як у ній організовано страхову справу, яка за дохідністю в багатьох країнах після туризму займає друге місце, випереджаючи рентабельність у промисловості та в банківському сегменті. У країнах з розвинутою ринковою економікою страхування є важливим механізмом залучення в економіку інвестиційних ресурсів.

На відміну від ринків розвинутих країн, страхові ринки країн з перехідною економікою, до яких належить і Україна, знаходяться ще в стадії формування. В цих країнах виконуються неповною мірою функції страхування, що зумовлено як рівнем платоспроможного попиту на страхові послуги, так і обмеженням прав власності, наявністю недобросовісних власників, недостатньо розвинутою системою державного регулювання національних страхових ринків таких країн, відсутністю дієвих економічних стимулів розвитку страхової діяльності [1].

Запозичення закордонного досвіду щодо організації та проведення діяльності в сфері страхування повинно стати ефективним засобом з вирішення проблем даного інституту, що існують на сучасному етапі його розвитку, вдосконалення та реформування.

Розглянемо у загальних рисах досвід організації і особливості страхових ринків зарубіжних країн на прикладі окремих держав таких як: Німеччина, Японія, Великобританія та США.

Розглядаючи досвід Німеччини у сфері страхування, варто зазначити, що юридична особа, яка має на меті проводити діяльність із надання страхових послуг в цій країні, повинна отримати ліцензію. При цьому, вищенаведений документ видає спеціально уповноважений орган – Федеральний фінансовий наглядовий орган [5].

Відповідно до страхового законодавства діяльність із надання страхових послуг в Німеччині складається із чотирьох напрямів: страхування на випадок захворювання, пенсійне страхування, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасного випадку на виробництві. При цьому, основним нормативно-правовим актом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання страхових правовідносин у Німеччині виступає Закон «Про страховий договір». [2].

Аналізуючи організацію страхової діяльності в зарубіжних країнах, не можна омиту увагою досвід такої країни як Японії. Так, у вищенаведеній країні страхування здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями і кооперативами. При цьому, приватні компанії і державні організації зайняті пошуком прибуткових сфер для вкладання коштів, в які накоплені від страхових внесків, діючи на національному і міжнародному рівнях, їхня мета – зростання власних доходів, тому вони страхують тільки надійних партнерів. Кооперативні ж організації взаємного страхування зорієнтовані не на збільшення власного прибутку, а на задоволення потреб членів кооперативу. Ці організації приймають всіх фермерів без виключення, гарантуючи кожному компенсацію в обумовлених контрактом випадках. Кооперативне страхування контролюється всіма членами кооперативу і тому розвивається раціонально. Малі внески роблять кооперативні страхові організації

більш привабливими для страхувальників, що посилює їх конкурентні позиції на національному ринку страхування [4].

На страховому ринку Великобританії спеціальний орган страхового нагляду в складі Департаменту торгівлі та промисловості має досить широкі повноваження щодо організаційної і троллю та втручання в діяльність страхових компаній. При встановленні фактів порушення правил страхування до страхової компанії застосовуються карні санкції аж до закриття [4].

Страхові компанії США – це багатофункціональні фінансово-кредитні установи, холдинги, які через дочірні компанії крім страхування, займаються наданням кредитів, здійснюють чекове обслуговування клієнтів, здійснюють операції з нерухомістю, цінними паперами, управляють майном та капіталом за дорученням своїх клієнтів. Це сприяє зміцненню фінансової стійкості страховиків в разі несприятливих ситуацій з окремими видами страхування. На страховому ринку США працює понад 8 тис. компаній, які займаються майновим страхуванням, і близько 2 тис. компаній зі страхування життя. За організаційно-правовою формою це акціонерне товариство та товариство взаємного страхування. Найбільшим попитом серед американців (3/4 усіх доходів страхування життя) користуються такі види страхування життя, як страхування на випадок смерті і страхування-внесок. Страхування-внесок передбачає виплату страхової суми після досягнення страховою особою обумовленого договором віку. Аналогом вітчизняного виду страхування є страхування на дожиття, що проводиться разом зі страхуванням на випадок смерті.

В США відсутній федеральний закон про страхування. Тут немає єдиного федерального органу, який би здійснював нагляд за страховою діяльністю. Специфічною особливістю американського страхового ринку є відсутність єдиної для держави системи страхування. Кожний штат має власне страхове законодавство. При цьому, страхові організації мають широкі повноваження в розробці власної страхової політики, визначенні розмірів платежів, практики їх відрахування і відшкодування збитків [4].

Отже, на даний час США має найбільш розвинутий ринок страхових послуг. Цьому сприяють такі фактори, як досконала законодавча база та віковий досвід, наявність міцних фінансово незалежних та конкурентоспроможних страхових компаній, їх високий професійний рівень. Аналіз досвіду зарубіжних країн для нашої країни є досить корисним, так як деякі країни з перехідною економікою мають вищий рівень розвитку, ніж Україна. Адже нам необхідно володіти всією інформацією про світові тенденції розвитку страхових послуг країн, що розвиваються, з метою прогнозу тих тенденцій, які на нас чекають в майбутньому.

Формування розвинутого ринку страхових послуг в Україні завдяки врахуванню тенденцій і особливостей розвитку страхових ринків розвинених країн забезпечить сприятливі умови для ринкової трансформації та стабільний розвиток національної економіки, розвиток світової економіки та міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

1. Євченко Ю.В Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України) // Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, Київ – 2007р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/07/04/20/3051>
2. Кінашук Л.Л. Страхове право: підручник / Л.Л. Кінашук. – К.: Атіка, 2007. – 256 с.
3. Лотіков П.С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Лотіков Павло Сергійович. – Запоріжжя, 2009. – 212 с.
4. Мних М. Досвід функціонування страхових ринків зарубіжних країн // 2002. – № 5. – С. 38–39.
5. Яворська Т.В. Страхові послуги: навч. посіб. / Т.В. Яворська. – К.: Знання, 2008. – 350 с.

Сторожук І.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Александрова ММ.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД КАПІТАЛУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Для забезпечення своєї діяльності страхова компанія повинна мати певний рівень надійності та платоспроможності, що певною мірою забезпечується її капіталом, обсяг та достатність якого знаходяться під постійним контролем державного регулятора.

Поняття «капітал» є дуже емке та його тлумачення відображає хід розвитку всієї економічної науки. Так, за час еволюції цієї фундаментальної категорії, під капіталом розуміли гроші, природні та виробничі ресурси й потужності, багатство, вартість, що здатна приносити додану вартість, блага та їх потік, фінансові ресурси, фінансові інструменти, знання, культура тощо. Таким чином, можна зробити висновок про те, що капітал є динамічною категорією та набуває різних форм і змісту на різних стадіях свого формування й використання відповідно стадіям функціонування підприємства. Отже, капітал будь якого підприємства, і страхового у тому числі, формується за рахунок залучення зовнішніх та внутрішніх джерел, складається з матеріальних та нематеріальних активів, які здатні приносити дохід та здійснює свій кругообіг.

Досить дискусійним в страховій літературі є розуміння структури капіталу страхової компанії. Загалом можна виділити два підходи: перший – капітал страхової компанії складається із власного та залученого, другий – капітал страховика складається із власного, залученого та позикового.

Власний капітал належить страховикові, структурно складається із статутного, дооціненого, додаткового, резервного, нерозподіленого прибутку. Згідно чинного вітчизняного законодавства статутний капітал страховика повинен бути в розмірі не менше 1 млн. ЄВРО в еквіваленті для ризикової сфери діяльності і 10 млн. ЄВРО в еквіваленті для страховиків, які функціонують в довгостроковій сфері страхування життя.

Залучений капітал не належить страховикові, тимчасово перебуває тимчасового у його розпорядженні та складається зі страхових резервів, цільового фінансування, доходів майбутнього періоду. Головними у цій локації є страхові резерви, склад і мінімальний обсяг яких жорстко регламентується законодавством не лише в Україні, а й, практично, у всіх країнах світу. Залучений капітал є основним, що забезпечує потреби страхової компанії.

Позиковий капітал страхова компанія залучає у свою діяльність на поворотній основі та на принципах платності, строковості й забезпеченості. Структурно такий капітал складається із кредитів банків та інших фінансових установ і кредиторської заборгованості.

Кожний із зазначених видів капіталу страхової компанії виконує свої функції, має свої економічно обґрунтовані обсяги та законодавчо встановлені нормативи. Найбільшої уваги у дослідженнях набули захисна, оперативна та регулююча функції капіталу страхової компанії. У зв'язку з цим досить активно в наукових колах поширюються концепція регулятивного капіталу страховика, який покликаний забезпечити можливість виконання його зобов'язань. За законодавством ЄС регулятивний капітал – це необхідний та мінімальний капітал, а за вітчизняним законодавством – це мінімальний статутний капітал та гарантійний фонд. З огляду на формування регулятивного капіталу, основною його характеристикою є його достатність.

Отже капітал страхової компанії має свою структуру, виконує певні функції, повинен бути достатнім для виконання своїх зобов'язань та здійснення ефективної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Чмутова І.М. Капітал підприємства: аналіз, оцінка, інструменти управління та роль банківської системи у його фінансуванні: монографія / І.М. Чмутова, О.В. Пересунько. – Х.: ФОРМ Павлик О.Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 380 с.

2. Шірінян Л.В. Фінансове регулювання страхового ринку: проблеми теорії та практики: монографія / Л.В. Шірінян. – Київ: Центр учбової літератури, 2014. – 458 с.

УДК 368

Федосюк В.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВИКА

Кризова економічна ситуація в Україні, її складне входження в глобальний економічний простір актуалізує проблему оцінки ризиків діяльності страхових компаній, зокрема, характеристики факторів, які їх породжують.

Фактори, що впливають на виникнення фінансових ризиків в діяльності страхових компаній, запропоновано поділено на три групи:

1) загальнонаціональні (процеси і явища, що здійснюють вплив на всю сукупність фінансових потоків в державі і включають політичні, правові, регіональні, макроекономічні та соціально-демографічні);

2) пов'язані зі страховою діяльністю (явища, що роблять вплив на групу фінансових потоків в межах страхового ринку (економічні, управлінські та організаційні фактори);

3) зумовлені трансформацією економіки України та кризовими явищами (нестабільність правової та податкової системи, низький рівень платоспроможності населення, низький рівень довіри до страхових компаній, відсутність розвитку фондового ринку, негативні інфляційні очікування, нестабільність валютного курсу).

Що стосується застосування тих чи інших методів аналізу, важливим є врахування критерія доцільності. Зокрема, оцінку ризиків, які страхова компанія приймає до страхування, і які є основним чинником формування страхових ризиків, найбільш доцільно проводити за допомогою статистичного методу; інвестиційні ризики, ризик неплатоспроможності, втрати фінансової стійкості, ризик втрати прибутку, ризик збитковості та ризик банкрутства – за допомогою відповідних розрахунково-аналітичних методів; кількісний аналіз ризиків може здійснюватись з використанням кількох методів послідовно чи одночасно з метою проведення більш глибокого аналізу та отримання достовірніших показників оцінки ступеня ризику; ряд методів (метод аналізу чутливості, метод аналізу сценаріїв, метод імітаційного моделювання, метод побудови дерева рішень) можуть бути використані страховими компаніями як у випадку розробки чи впровадження нових послуг, відкриття нових підрозділів, так і стратегічного планування чи оперативного бюджетування фінансових результатів в умовах невизначеності з метою оцінки величини можливих втрат прибутку.

Аналіз основних методів нейтралізації фінансових ризиків дозволив виокремити ті з них, які можуть бути використані страховими компаніями для регулювання фінансових ризиків їхньої діяльності з максимальною ефективністю (див. рис. 1).

Зокрема, використання методу уникнення ризику передбачає відмову від страхування певного виду чи розмірів ризиків; від придбання тих чи інших інвестиційних активів тощо.

Лімітування потребує встановлення верхнього ліміту страхової суми, яку страховик може залишити на власному утриманні. Іншим обмеженням у проведенні операції лімітування є неможливість застрахувати деякі види ризиків у зв'язку з тим, що вони не приймаються на страхування через високу ймовірність настання страхового випадку чи вимагають встановлення непомірно високих страхових тарифів, які розраховано для даного виду ризику. Метод самострахування найбільш широко застосовується страховими компаніями та базується на резервуванні суб'єктом господарювання частини фінансових ресурсів, які

можуть бути використані в майбутньому для виплати страхових відшкодувань. Диверсифікацію страхові компанії можуть використовувати з метою зниження інвестиційних ризиків, ризиків основної страхової діяльності та ризиків, пов'язаних із перестраховуванням.

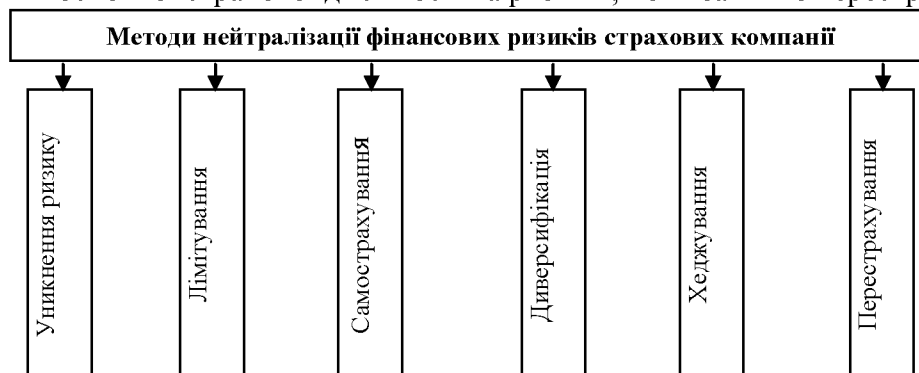

Рис. 1. Базові методи нейтралізації фінансових ризиків

Метод хеджування характеризує внутрішній механізм нейтралізації фінансових ризиків, який базується на використанні відповідних видів фінансових інструментів, як правило похідних цінних паперів. Найбільш складні та небезпечні за своїми фінансовими наслідками ризики страхові компанії передають на перестраховування.

Таким чином, застосування запропонованого комплексу критеріїв для оцінки фінансових ризиків та відповідних методів їх нейтралізації дозволить покращити стабільність діяльності страхових компаній.

УДК 368.9

Шупа Л.З.

к.е.н., викладач кафедри фінансового менеджменту та страхування
Тернопільський національний економічний університет

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ДІТЕЙ, ЯК МЕХАНІЗМ ЗМЕНШЕННЯ ПОКАЗНИКА ДИТЯЧОЇ СМЕРТНОСТІ

Діти належать до найбільш вразливих верств населення, показники смертності дітей є загально визнаним індикатором здоров'я нації, що віддзеркалює якість життя населення, рівень добробуту, розподіл соціальних і матеріальних благ у суспільстві, стан довкілля, рівень освіти й культури, ефективність профілактики захворювань, доступність та якість медичної допомоги тощо.

Ринок дитячого страхування в Україні поступово розвивається. Дитяча медицина досить дорогою на сьогоднішній день, а витрат по догляду за малюками і без цього достатньо. Тому батьки, укладаючи договір медичного страхування дитини, не тільки заручаються якісним медичним обслуговуванням, а і вберігають себе від додаткових медичних витрат впродовж року.

При цьому рівень смертності дітей до 5 років життя визначено основним інтегрованим показником, який використовується світовою спільнотою для оцінки рівня соціально-економічного розвитку та ефективності діяльності системи охорони здоров'я країни. Найважливішою його складовою є показник малюкової смертності, тобто дітей віком до 1 року.

На даний час, згідно статистики, 10 з 1000 маленьких українців не доживають до 5 років. Показники смертності та захворюваності дітей з року в рік продовжують зростати.

Причинами такого явища є:

- зниження рівня матеріального та соціального забезпечення населення,
- передусім сімей з дітьми;

- зниження рівня та якості освіти молодих батьків;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення закладів охорони здоров'я;
- зниження показників охоплення профілактичними щепленнями,
- в тому числі через брак або відсутність вакцин та анатоксинів;
- недотримання санітарного законодавства під час організації харчування у навчальних закладах
- необізнаність батьків про дитяче добровільне медичне страхування.

Причини малюкової смертності безпосередньо залежать від рівня розвитку держави. Тому в нерозвинених країнах цей показник дуже високий з огляду на те, що немовлятам і матерям не завжди може бути надана своєчасна допомога. У високорозвинених країнах показник малюкової смертності є суттєво нижчим, оскільки у цих країнах жінки з дітьми мають належний доступ до послуг охорони здоров'я.

За період незалежності України показник малюкової смертності демонстрував суттєве зниження. Так, у 2016 р. він становив 7,51 на 1000 дітей, народжених живими, що удвічі нижче, ніж у 1994 р. Однак цей інтегральний показник все ще перевищує середньоевропейський (до 5 на 1000 народжених живими).

Дитяче добровільне медичне страхування в першу чергу направлене на оперативне і зручне надання якісних медичних послуг і сервісу. У разі виникнення необхідності в медичній допомозі батькам просто потрібно зателефонувати до цілодобового колл-центру страхової компанії. Лікарі-координатори, працівники колл-центру, нададуть консультацію, запишуть до лікаря або викличуть лікаря додому на зручний для клієнтів час. Всі витрати, згідно з умовами договору, страхова компанія оплачує безпосередньо медичним установам. Батькам не потрібно оплачувати послуги зі своєї кишені. Дуже зручним є те, що медикаменти за призначенням лікаря клієнти можуть отримати в територіально зручній аптеці або з доставкою додому.

Важливим чинником, що впливає на величину вартості, є наявність або відсутність франшизи на обслуговування. Франшиза – це частина збитку, яка не відшкодовується страховою компанією. Якщо франшиза нульова це означає, що вся вартість лікування буде покриватися без вирахування жодних сум. Якщо клієнт хоче здешевити страховий договір, це можна зробити вибравши франшизу на медикаменти, наприклад, 20 %. Це означає, що при відшкодуванні, страхова компанія покrije 80% вартості медикаментів, а інші 20 % клієнт оплачує самостійно.

Також на формування ціни впливають додаткові опції, які батьки можуть за бажанням включити в страховку за доплату. У їх число входить: вакцинація, стоматологія, масаж, є і інші знижуючі фактори, які впливають на вартість страхової угоди для малюка. При страхуванні від двох осіб, тобто решти членів сім'ї, можна розраховувати на знижку, розмір буде залежати від кількості застрахованих.

Таким чином, при придбанні медичного страхового договору для дітей, необхідно уважно вивчити програми, для обрання оптимального варіанту у співвідношенні ціна / якість і наповнити всіма необхідними послугами для отримання повного медичного обслуговування.

Завдання поліпшення стану здоров'я жінок і дітей є важливими не тільки для сьогодення, а й для перспективного розвитку країни в цілому. Досягнення визначеної цілі вимагає особливої опіки та уваги з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики. URL <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Шляхи зниження дитячої смертності в Україні. URL. <https://www.umj.com.ua/article/118096>

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ»

Страхування як галузь економіки має суттєвий вплив на соціально-економічну рівновагу суспільства. Проте, основною перешкодою для стрімкого розвитку страхового ринку України залишається високий ступінь недовіри населення до діяльності страхових компаній, що підсилює макроекономічна нестабільність, негативні тенденції фінансового ринку, високі темпи інфляції та нестабільність національної одиниці, саме тому, питання забезпечення платоспроможності страхових організацій є одним із пріоритетних напрямів дослідження сучасної економіки.

Основні аспекти визначення сутності поняття платоспроможності досліджено у наукових працях Александрової М.М [1], Базилевича В.Д. [2], Бігдаш В.Д. [3], Олійник І.А. [4] та інших. Водночас, варто зазначити недостатність розробки теоретичних аспектів визначення платоспроможності страхової компанії, що потребує подальших досліджень у цій сфері.

Метою статті є обґрунтування теоретичних аспектів визначення сутності платоспроможності страхової компанії.

Платоспроможність страхової компанії є одним з показників, які характеризують її фінансову надійність, оскільки страхування – це система страхового захисту від ймовірності настання різних видів ризиків та являє засіб відшкодування страховиком збитків застрахованим постраждалим шляхом їх розподілу між усіма страхувальниками. Однак, поняття «платоспроможність» та «фінансова стійкість» не є тотожними. Під платоспроможністю розуміють здатність страхової компанії розрахуватися за своїми зобов'язаннями. А фінансова стійкість характеризує здатність виконувати прийняті зобов'язання у випадку несприятливих факторів зміни економічної кон'юнктури або означає стійкість страхової організації до можливого впливу негативних економічних умов. Ці поняття співпадають, якщо припускати, що зовнішнє середовище є відносно незмінним і не призводить до суттєвих коливань діяльності страховика, проте це можливо лише у короткостроковому періоді [8].

У науковій літературі існує безліч визначень платоспроможності страхової компанії, проте практично всі вони збігаються за своїм змістом. Більшість науковців [5; 6; 7] стверджують, що страховик вважається неплатоспроможним, якщо його активи неадекватні або недоступні (перебувають у неліквідній формі) в певний час, аби здійснити виплати на вимогу страхувальників.

Так, Хемптон Д.Д. дає визначення платоспроможності як здатності покривати всі фінансові зобов'язання, оплачувати всі позови й страхові допомоги з різних полісів, виданих страховою компанією [5].

Александрова М.М. вважає, що платоспроможність страховика означає його можливість та здатність відповідати за своїми зобов'язаннями [1].

Шелехов К.В. стверджує, що платоспроможність страховика – це об'єктивний показник поточного фінансового стану шляхом його прогнозування в майбутньому. Інакше, це можливість виконання в майбутньому зобов'язань завдяки тим активам, які є в розпорядженні страховика, являють собою реальні цінності, а тому є ліквідними [6].

Приходько В.С. розглядає платоспроможність страховика як здатність своєчасно та в повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання [7].

Ненно І.М. вважає, що платоспроможність страховика – це основна ознака фінансової стійкості страховиків, специфіка якої проявляється в особливостях формування зобов'язань і ресурсів для їх виконання [8].

Олійник І.А. під платоспроможністю страхової компанії розуміє вартість активів страхової компанії, що перевищує вартість її зобов'язань або дорівнює їй [4].

На думку Борисової В.А., платоспроможність страховика – це його здатність своєчасно в повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання, передусім страхові, за рахунок наявності достатньої суми ліквідних активів і засобів платежу [9].

Таким чином, вищезазначені визначення терміну «платоспроможність страхової компанії» є схожими за своїм змістом, але мають деякі відмінності. Більшість науковців [5; 1; 7; 9] для визначення платоспроможності страхової компанії використовують поняття «здатність». Трактують платоспроможність страхової компанії як здатності свідчить про обов'язковість забезпечення цієї здатності.

Отже, автором визначено поняття «платоспроможність страхової компанії» як здатність своєчасно та в повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання за рахунок наявності достатньої суми ліквідних активів, які є в розпорядженні страховика.

З метою забезпечення платоспроможності страхова компанія повинна прагнути до: створення стабільного страхового портфеля шляхом укладання якомога більшої кількості договорів; дотримання нормативних співвідношень між активами та прийнятими страховими зобов'язаннями; розміщення страхових резервів на умовах достатності, диверсифікованості та якості [10].

Таким чином, страхова компанія повинна врахувати якомога більше чинників впливу на її діяльність, як внутрішніх, так і зовнішніх, з метою підтримання достатнього рівня платоспроможності. За умови правильної оцінки своєї платоспроможності страховик зможе здійснювати ефективне управління власними фінансовими ресурсами, досягти належного рівня конкурентоспроможності своєї страхової компанії, забезпечить виконання зобов'язань у повному обсязі та функціонування страхової компанії протягом тривалого періоду навіть при настанні значних за розмірами збитків.

Список використаних джерел:

1. Александрова М.М. Страхування: навч. посіб. / М.М. Александрова. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
2. Базилевич В.Д. Страховий ринок України: навч. посіб. / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
3. Бігдаш В.Д. Тенденції розвитку механізмів управління в діяльності страхових компаній України / В.Д. Бігдаш // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 1. – С. 154–161.
4. Олійник І.А. Платоспроможність страхової компанії: сутність та значення / І.А. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – Т. 3. – № 4. – С. 18–21.
5. Хэмптон Д.Д. Финансовое управление в страховых компаниях / Пер. с англ. – М.: Издательский центр. – 1995. – 264 с.
6. Шелехов К.В. Страхування / К.В. Шелехов, В.Д. Бігдаш. – К.: Вид-во ІЕУГП, 2000. – 268 с.
7. Приходько В.С. Бухгалтерський облік страхової діяльності: навч. посіб. / В.С. Приходько. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Київ: Лібра, 2002.
8. Ненно І.М. Економічна сутність фінансової стійкості страхових компаній / І. Ненно, А. Зубаль // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2012. – № 4 (9). – С. 260–263.8.
9. Борисова В.А. Організаційно–економічний механізм страхування / В.А. Борисова, О.В. Огаренко – Суми: Довкілля, 2004. – 194 с.
10. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика: Розпорядження Нацкомфінпослуг України № 396 від 23.02.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0417>.

СЕКЦІЯ 4

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

УДК 336.717.061

Богашко О. Л.

к. е. н., доцент, НН інститут економіки та бізнес-освіти,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СОЦІАЛЬНИЙ БАНКІНГ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Соціальний банкінг (social banking) як явище виник в 1950-х рр., набув великої популярності в 1980-х з рухом М. Юнуса і став швидко зміцнюватися після фінансової кризи 2008 р. Криза вивела європейські банки, які надають послуги соціального банкінгу, з нішових гравців в досить великі, конкурентні суб'єкти банківського ринку.

Досить часто соціальний банкінг пов'язують з такими поняттями, як «етичний банкінг». Термін «соціальний» має досить різну інтерпретацію в різних країнах, в умовах розбіжних культур. Протягом значного часу для визначення «соціального банкінгу» використовувалось трактування професора Гамбурзького університету Удо Ріфнера: «соціальний банкінг – банківська діяльність, яка спрямована на боротьбу з бідністю» [3]. Але це визначення не враховує важливі аспекти даного феномена, такі як рівень розвитку суспільства, стан навколишнього середовища і соціальні інновації.

Історія розвитку соціального банкінгу дуже тісно переплетена з історією мікrokредитування і мікрофінансування, пов'язаної з лауреатом Нобелівської премії світу 2006 р. доктором економіки Мухаммедом Юнусом. У 1974 р., подорожуючи по своїй країні Бангладеш, Юнус зазначив, що його співвітчизникам не вистачає зовсім невеликої суми, щоб відкрити свою справу. Але хто може видати їм, бідним верствам населення, кредит? Тоді Юнус вирішив піти на експеримент і видати кілька кредитів в загальній сумі 27 дол. США з власних коштів – 10 жінкам для виготовлення меблів з бамбука [4].

У 1976 р. Юнус заснував свій власний банк під назвою Grameen. Банк видавав кредити бідним в розмірі від 20 до 200 дол. США без забезпечення. Але формувалися групи між позичальниками, які несли субсидіарну відповідальність всередині створеної неформальної групи, свого роду громади. Близько 96 % своїх кредитів банк видав жінкам, оскільки вони часто витягують на собі цілу сім'ю, ведуть сімейний бюджет і більш дисципліновані при здійсненні платежів.

В даний час в Бангладеш існують 2565 філій Grameen банку, а його послугами користуються більше 8 млн. позичальників (причому 97 % з них – жінки) в 81 тис. населених пунктах. 98 % всіх виданих кредитів виплачуються повністю. Даний показник повернення кредитів кращий, ніж в більшості банків, що займаються традиційним кредитуванням фізичних осіб.

Крім цього, банк став курувати кілька галузевих проектів в рибальстві (Grameen Motscho), в сільському господарстві (Grameen Krishi) і в сфері телекомунікацій (Grameen Telecom). Найголовніший ефект, якого досяг банк Юнуса, – скорочення на 64 % бідного населення серед позичальників банку. Модель такого бізнесу повністю відповідає концепції

соціального банкінгу, коли ми бачимо зростання ділової активності та автоматичне скорочення бідності в країні. Крім цього, модель Grameen банку була успішно реалізована в Індії, Пакистані, США та інших країнах. Вважається, що модель соціального бізнесу універсальна, тому вона легко може бути адаптована різними країнами, з різним інституціональним середовищем. Головне для такого бізнесу – ідея, яка покликана вирішувати проблеми людей.

Соціальний банкінг – напрямок, який змінює свідомість споживачів шляхом використання грошових коштів та орієнтований не тільки на задоволення гедоністичних нахилів, а й на отримання позитивного соціального ефекту. Найголовніше питання, яке ставлять банки, що займаються соціальним банкінгом: який буде соціальний ефект від виданого кредиту?

Соціальний банкінг базується на трьох ключових принципах.

Відповідальність. Банки, що займаються соціальним банкінгом, знають своїх клієнтів особисто і прагнуть отримати від виданих кредитів не просто задоволення клієнтських потреб, а й ще якусь суспільну користь. Соціальні банки діють розумно і в першу чергу етично (прагнуть до довгострокового позитивного суспільного ефекту). Деякі експерти називають даний принцип ще принципом «м'яких грошей» (soft money) або «повільних грошей» (slow money).

Прозорість. Банки, які здійснюють соціальний банкінг, завжди знають, що відбувається з виданими грошима. Крім цього, надають повну інформацію своїм вкладникам про те, що відбувається з їхніми грошима, на які проекти були видані гроші і який результат був отриманий від їх реалізації.

Стійкий розвиток. Традиційно банки концентруються на отриманні короткострокового прибутку, в той час як банки, що займаються соціальним банкінгом, зацікавлені в довгострокових позитивних суспільно важливих результатах від виданих кредитів. Соціальний банкінг має на меті: розвиток суспільства, навколишнього середовища і особистості на основі невеликих проектів, які в кінцевому рахунку призводять до позитивного суспільного ефекту [1, 2].

Підбиваючи підсумок всьому вищесказаному про соціальний банкінг, можна зробити висновок, що соціальний банкінг – банківська діяльність, заснована на трьох ключових принципах: відповідальності, прозорості та сталому розвитку, яка прагне не просто максимізувати прибуток, але добитися максимального позитивного суспільного ефекту від наданих послуг клієнтам, для отримання суспільно важливого результату.

Однак, досить часто виникає плутанина в розмежуванні соціального банкінгу з банківською діяльністю, що здійснюється через соціальні мережі, наприклад Facebook та інші платформи. Соціальний банкінг може використовувати соціальні мережі як інструмент роботи з клієнтами, але замінювати поняття «соціальний банкінг» і прирівнювати його до вибудовування відносин з клієнтом за допомогою соціальних медіа, неприпустимо.

У сучасній Європі роль банків, які здійснюють соціальний банкінг, зростає. Причина цьому досить проста: багато клієнтів усвідомили безвідповідальний, спекулятивний рух грошових потоків, тому звернулися до банків, які здійснюють соціальний банкінг та ставлять в основу позитивний довгостроковий соціальний ефект.

У США банки, які здійснюють соціальний банкінг, з'явилися раніше, ніж у Європі, наприклад Чиказький Shorebank в 1973 р., Wainwright банк і Trust CU в 1980-х рр. В сьогоденних умовах, європейські та американські банки можуть змінити картину традиційної банківської діяльності та вивести альтернативні банки на новий рівень.

В Україні ж соціальний банкінг не виглядає добре розвинутим. Якщо розглянути ситуацію на ринку мікрокредитування, то вона досить складна. Поки що на українському ринку мікрофінансування досягти позитивного соціального ефекту не виходить, при цьому збільшується кількість бідного населення, яке потерпає від лихварських кредитів, що в корені суперечить юнусовській концепції мікрокредитування.

Список використаних джерел:

1. Богашко О.Л. Податковий менеджмент банку як передумова його стабільного фінансового розвитку // Розвиток фінансів, банківської справи та страхування в Україні та світі : збірник тез доповідей I Всеукраїнської дослідницької Інтернет-конференції студентів та молодих вчених (Київ, 20 вересня 2018 р.) : – Київ: ЦДФБС «ФБС Груп», 2018. – С. 6 – 7.
2. Тепкеева Т.С. Эволюция социального банкинга в мире / Т.С. Тепкеева // Финансы: теория и практика. – 2017. – № 21 (5). – С. 100 – 105.
3. Reifner U., Ford J. Banking for people: social banking and new poverty consumer debts and unemployment in Europe-national reports. Walter de Gruyter, 1992. 104 p.
4. Yunus M. Banker to the poor: micro-lending and the battle against world poverty. Public Affairs, 2003. 364 p.

УДК 336.742

Бойко А.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

Формування аналізу правового регулювання валютних операцій в Україні свідчить, що держава здійснює валютне регулювання з метою упорядкування та покращення валютних відносин, спрямування їх для задоволення загальнодержавних потреб громадян, а також потреб суб'єктів підприємництва. З цією метою вона використовує певні інструменти валютного регулювання, режим обмежень валютних операцій, застосовуючи при цьому заходи нормативно-правового регулювання та індивідуального впливу.

Ще донедавна науковці та фахівці валютної сфери стверджували, що процес регулювання валютних операцій в Україні характеризується переважно негативними рисами, а саме відсутністю єдиного нормативного документа, який поєднував би в собі всі аспекти валютного регулювання і контролю, в існуючій нормативній базі немає чіткого розподілу функцій валютного регулювання та валютного контролю між державними органами, відсутнє визначення системи валютного курсу, немає чіткого визначення режиму валютного курсу та механізмів його встановлення, статті законів носять в основному декларативний характер і містять взаємні посилання, у нормативних актах не наведене чітке тлумачення валютної політики, її складових і механізмів, немає чіткості й у визначенні валютного регулювання, валютних обмежень, відсутнє єдине визначення поняття валютних цінностей, відсутність системного та науково обґрунтованого підходу до правової регламентації валютних відносин, очевидне відставання норм законодавства, якими регулюються валютні відносини, від розвитку економічних процесів у державі та розвитку суміжних галузей права: конституційного, цивільного. Даний перелік можна продовжувати. Однак всі вище зазначені проблемні питання зводились до їх вирішення у прийнятті окремого закону у сфері валютної політики та валютного регулювання. І саме у 2018 році зрушилось з місця вкрай важливе питання.

Відтак, прийняття єдиного нормативного документа, Закон України «Про валюту та валютні операції» № 2473-VIII від 21 червня 2018 року (далі – Закон) набув чинності 7 липня 2018 року та буде введений в дію 7 лютого 2019 року, що регулюватиме всі основні питання у валютній сфері на заміну чинним чотирьом нормативним актам, дозволить: визначити понятійний апарат, а також чітко описати механізми валютного регулювання і контролю, що застосовуватимуться в Україні; розмежувати повноваження і обов'язки державних органів, що здійснюють валютне регулювання і валютний контроль, описати функції кожного з цих

органів, виключивши їх дублювання; зробити валютний ринок більш упорядкованим і прогнозованим, підвищити ефективність діяльності національних і іноземних компаній, а також дієвість державних установ, що здійснюватимуть валютний контроль.

Згідно з документом, регулювання буде здійснюватися на таких засадах, як свобода валютних операцій, ризикоорієнтованість, прозорість, ефективність, а також самостійність валютного регулювання.

Узагальнено основні аспекти, які згідно Закону будуть впроваджені з часом, а саме:

– надає Національному банку України широкі повноваження в сфері валютного регулювання;

– дозволи і індивідуальні валютні ліцензії будуть непотрібні.

– дозвіл на роботу з валютою для банків буде автоматичним і буде включений в загальну банківську ліцензію;

– банки зможуть проводити валютні операції без додаткових ліцензій;

– бізнес зможе отримувати кредити у нерезидентів без їх реєстрації;

– громадяни України зможуть інвестувати кошти за кордон без індивідуальних ліцензій НБУ;

– знімається зайвий валютний контроль з дрібних операцій як для населення, так і для бізнесу, залишаючи тільки чинний фінансовий моніторинг операцій в сумі з 150 тис. грн.;

– скасовується встановлений для бізнесу максимальний термін розрахунків за експортно-імпортними контрактами в межах 180 днів і санкції за порушення у вигляді штрафу в розмірі 100 % суми операції і заборони на проведення зовнішньоекономічної діяльності.

Регулятори фінансового ринку, включаючи Національний банк, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку і Національну комісію з регулювання ринків фінансових послуг, мають привести свої нормативні акти у відповідність з цим новим законом і оприлюднити їх не пізніше ніж за 30 календарних днів до дня набрання законом чинності.

Водночас набрання законом чинності не означає автоматичне скасування існуючих на ринку обмежень НБУ. При необхідності Національний банк самостійно зможе встановлювати обмеження, якщо побачить на валютному ринку ризики. Зокрема НБУ має право запроваджувати наступні тимчасові заходи захисту (на строк до 6 місяців, при цьому строк дії заходів не може перевищувати 18 місяців протягом 2 років, у випадку нестійкого стану банківської системи, погіршення стану платіжного балансу України, виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та/або фінансової системи:

– обов'язковий продаж (конвертація в грн.) частини надходжень в іноземній валюті;

– встановлення граничних строків за експортно-імпортними операціями;

– встановлення особливих вимог до операцій, пов'язаних з рухом капіталу;

– запровадження дозволів/лімітів на проведення окремих валютних операцій;

– резервування коштів за валютними операціями тощо.

Таким чином, Закон України «Про валюту та валютні операції» лібералізує валютні операції в Україні. Головною відмінністю нового закону є ідея, що «дозволено все, що не заборонено». Це значить, що майже будь-які валютні операції між резидентами і нерезидентами в іноземній та національній валюті зможуть здійснюватися без обмежень. Однак, повна валютна лібералізація можлива тільки після ухвалення Радою пакету законів анти-BEPS, необхідних для боротьби з ухиленням від оподаткування та розкриття інформації про власність, яка знаходиться в інших юрисдикціях. Без такого пакета документів є ризик, що компанії будуть використовувати ліберальне валютне законодавство для ухилення від сплати податків через офшори або для виведення валюти на рахунки пов'язаних осіб.

Даний закон створить комфортні, прозорі та безпечні умови для ведення бізнесу в Україні та відкриє двері іноземним інвесторам. Він є важливим кроком у рамках Угоди про Асоціацію з ЄС та на шляху інтеграції України у світові ринки капіталу.

Список використаних джерел:

1. Валютна свобода: як змінить життя українців закон «Про валюту» // <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/03/19/635094/>

2. Городницька В.С. Державне регулювання валютних операцій в Україні [Електронний ресурс] / В.С. Городницька // Управління розвитком. – 2014. – № 8. – С. 36–38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_8_17

3. Новий закон про валюту набере чинності у лютому 2019 року // <https://economics.unian.ua/finance/10180052-noviy-zakon-pro-valyutu-nabere-chinnosti-u-lyutomu-2019-roku.html>

4. Новий закон про валюту та валютні операції набув чинності // <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/noviy-zakon-pro-valyutu-ta-valyutni-operaciyi-nabuv-chinnosti.html>

УДК 336.5.02

Бойчук Р.А.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – **І.В. Литвинчук**
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ БАНКУ: НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Дослідження здійснювалося на прикладі діяльності ПАТ «Кредобанк». Фінансову структуру ПАТ «Кредобанк» пропонуємо будувати з трьох рівнів. На першому рівні фінансової структури розміщуються центри прибутку або профіт-центри. На другому рівні фінансової структури ПАТ «Кредобанк» розміщуються центри витрат підтримки, обслуговування та забезпечення бізнесу. На третьому рівні фінансової структури ПАТ «Кредобанк» розміщуються центри витрат загального управління, які не можна закріпити за певним бізнес-напрямком, оскільки вони здійснюють обслуговування діяльності банку в цілому.

Побудова трьохрівневої фінансової структури дозволить ПАТ «Кредобанк» залишатися лідером на ринку банківських послуг в Україні, сприятиме оптимізації та спрощенню контролю за результатами діяльності як бізнес-напрямків, так і банку в цілому, підвищить ефективність бюджетування та трансфертного ціноутворення.

Також банку можна запропонувати вдосконалити систему врахування фактора ризику в розрахунку собівартості продуктів банку.

У порівнянні з традиційною системою управлінського обліку та контролю витрат банку, ризик-орієнтований підхід до управлінського обліку і контролю витрат полягає в тому, що нарахування витрат та контроль за їх списанням в банку здійснюється з урахуванням ризиків його діяльності в межах концепції «COSO».

Концепція ризик-орієнтованого управлінського обліку та внутрішнього контролю, заснованого на визначенні та моніторингу рівня ризику, прийняттого для банку, передбачає включення ризикової компоненти в усі бізнес-процеси банку та розрахунок собівартості банківських продуктів.

Також у роботі запропоновано шляхи удосконалення управління доходами в банках та підвищення ефективності бюджетування.

Система управління доходами банку включає в себе планування доходів банку, контроль за виконанням планів та аналіз доходів банку. Планування доходів банку базується на використанні трьох основних систем: стратегічне планування доходів банку, поточне та оперативне планування доходів банку.

З метою удосконалення планування доходів банку потрібно здійснювати розподіл загальних цільових показників регіональної мережі для кожного обласного управління на основі коефіцієнтів розподілу.

Недоліком системи планування діяльності на прикладі ПАТ «Кредобанк» є відсутність

розроблених методичних рекомендацій відносно складання планів доходів окремих банківських відділень. Слід зазначити, що традиційний підхід, який спирається на пропорційний розподіл планових показників діяльності регіональних підрозділів, є недоречним, оскільки не спроможний врахувати регіональні особливості функціонування територіальних підрозділів філій.

Отже, з урахуванням регіональних особливостей діяльності банківських відділень та визначення їх рейтингу дозволять встановити справедливі пропорції розподілу планових фінансових показників і налагодити взаємозв'язки між філією і її відділеннями.

УДК 336.722.8:657

Василюк І.Ю.

магістрант

УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
(Республика Беларусь)

КОРПОРАТИВНЫЕ БАНКОВСКИЕ КАРТЫ – ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ

В современном мире одним из средств безналичного расчета является банковская пластиковая карточка. Банковская платежная карточка – платежный инструмент, обеспечивающий доступ к банковскому счету, счетам по учету вкладов (депозитов), кредитов физического или юридического лица для получения наличных денежных средств и осуществления расчетов в безналичной форме, а также обеспечивающий проведение иных операций в соответствии с законодательством Республики Беларусь (ст. 273 Банковского кодекса Республики Беларусь) [1].

Сравнивая Республику Беларусь со странами Европы, нужно учитывать, что системы расчетов с использованием карточек появились у нас на 30–40 лет позже, чем в Европе. Там это происходило эволюционным путем. А Беларусь, как и другие страны постсоветского пространства, была вынуждена применять дополнительные меры, в том числе административного воздействия, чтобы приблизиться к ведущим западным государствам. Сегодня по показателям развития рынка карточек мы находимся примерно на одном уровне с Польшей, прибалтийскими странами, Российской Федерацией. На одного занятого в экономике гражданина страны приходится примерно 2–3 карточки. Наиболее показательны в этом отношении такие европейские государства, как Швеция, Бельгия, Нидерланды, где безналичные платежи в объеме потребительских расчетов превышают 90 % [2].

Беларусь идет вперед, и Национальный банк в эпоху цифровой трансформации стремится учитывать ее тенденции и оперативно внедрять инновации. В последние годы организациями Республики Беларусь активно развивается такой инструмент расчетов как корпоративные карточки.

В последнее время все больше организаций обращают внимание на корпоративные карты как средство проведения расчетов. Корпоративные банковские карты – удобный инструмент для работы с деньгами. Это надежный и несложный способ оплаты расходов, связанных с хозяйственной или основной деятельностью организации, представительских и командировочных расходов, а также оперативного получения наличных денежных средств с расчетного счета.

Корпоративная карта – банковская карта, привязанная к счету юридические лица. Предназначена для оплаты расходов, связанных с хозяйственной или основной деятельностью компании, в том числе накладных, представительских, транспортных и командировочных расходов, а также получения наличных денежных средств. Карта не может быть использована для расчетов по оплате труда и выплат социального характера. По своей сути корпоративная карта представляет собой аналог денежных средств, выданных под отчет. Может быть как дебетовой, так и кредитной [3].

Корпоративная карточка может использоваться в порядке, установленном валютным законодательством, в порядке осуществления безналичных и наличных расчетов на территории Республики Беларусь и других нормативно-правовых актов.

Отличие корпоративной банковской карты от обычной состоит в том, что она привязана к счету юридического лица – расчетному или отдельному карточному. Везде, где требуется выдать деньги сотруднику под отчет, компания может просто воспользоваться корпоративной картой.

Преимущества корпоративной карты:

1. Сокращение операционных расходов и времени, связанных с выдачей подотчетных сумм. Наличные денежные средства по корпоративной карте можно получить в любом банкомате, принимающем карты, поэтому нет необходимости обращаться в банк и заполнять документы на выдачу наличных.

2. Экономия денежных средств при снятии наличных и оплате товаров или услуг.

3. Возможность вносить на счет наличные денежные средства с помощью корпоративной карты через банкоматы и кассы банка.

4. Нет необходимости покупать валюту и открывать валютный счет при командировках сотрудников за границу, а также декларировать вывозимую за границу сумму денежных средств. Расплачиваться картой можно в любой стране мира, где принимаются к обслуживанию карты, независимо от валюты счета, к которому выпущена карта. Деньги будут списываться с карточного счета компании с автоматической конвертацией в валюту той страны, в которой находится держатель карты.

5. Более детальный контроль за расходом сотрудниками денежных средств. При использовании корпоративной карты можно подключиться к мобильному информированию и в режиме онлайн контролировать расходование денежных средств уполномоченным сотрудником. Также банк предоставляет детальную выписку по операциям с использованием карт.

6. Отсутствие рисков, возникающих при перевозке крупных сумм наличных денежных средств. При утрате карты клиент может просто заблокировать карту, сохранив денежные средства. Кроме того, в случае ограбления при снятии наличных или незаконного использования карты, страховая компания возместит понесенные расходы в установленных размерах.

7. Возможность оперативно пополнять счет командированного сотрудника. Если командированному сотруднику не хватает денежных средств, всегда можно пополнить счет или увеличить лимит по операциям с использованием карт.

8. Возможность совершать оплату товаров и услуг, а также получать наличные круглосуточно, независимо от времени работы банка.

9. Возможность совершать покупки в сети Интернет.

10. Наличие дополнительных услуг к корпоративной карте, например, страхование владельцев пластиковых карт от несчастных случаев во время путешествий.

Хотя корпоративная карта и дает вышеперечисленные преимущества, у нее есть и свои недостатки. Сама корпоративная карта позволяет производить расчеты с другими организациями, сотрудничающими с организацией-держателем. Карта позволяет оплачивать хозяйственные расходы предприятия.

Но вопрос в другом! А хотят ли вышеуказанные получатели денежных средств принимать оплату через корпоративную карту? Практика показывает, что соглашаются на такой вид оплаты не все. Среди «отказников» принимать оплату через корпоративную карту авиакомпании. Что касается складов, на которых отовариваются предприятия, то первые и вовсе не имеют возможности рассчитываться подобным образом просто из-за отсутствия сети терминалов. Для них сеть терминалов до сих пор не разработана.

Вот и приходится предприятиям-держателям корпоративной карты чаще всего выполнять операцию выдачи наличных денежных средств и рассчитываться чаще всего бумажными деньгами, а не электронными.

Список использованных источников:

1. Банковский кодекс Республики Беларусь: 25 окт. 2000 г., № 441-3: принят Палатой представителей 3 окт. 2000 г.: одобр. Советом Респ. 12 окт. 2000 г.: в ред. Закона Респ. Беларусь от 13.07.2016 г. № 397-3 // Нац. прав. Интернет-портал Респ. Беларусь, 16.07.2016.– 2/2395. – Минск, 2016.
2. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belstat.gov.by/>. – Дата доступа: 20. 10.2018
3. Правильно используем корпоративную банковскую карточку [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gbzp.by/izdaniya/glavnyi-bukhgalter-zarplata/pravilno-ispolzuem-bankovskuyu-korporati>. – Дата доступа: 20.10.2018.

УДК 336.748.12

Вишневська Л.В.
студентка
Науковий керівник – Черкашина К.Ф.
к.е.н., доцент кафедри БС і фін. моніторингу
Національний університет державної фіскальної служби України

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ, ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основною метою політики будь-якої держави є забезпечення добробуту, економічного зростання та якісного життя населення. В основі такої політики має лежати чіткий контроль за рівнем інфляції у державі. На сьогоднішній день інфляція являє собою одну з найбільш гострих проблем розвитку економіки в багатьох країнах світу, негативно впливаючи на всі сторони життя суспільства. Вона спричиняє зростання цін, зниження життєвого рівня населення, руйнує грошову систему, послаблює національну валюту, стає причиною перетікання національного капіталу за кордон [1].

Проблематиці дослідження інфляційних процесів присвячена велика кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, зокрема Р. Кембелл, С.В. Міщенко, С.В. Науменкова, С.В. Онишко, С. Фішер, К.Ф. Черкашина, та інші. Аналіз впливу інфляції на економіку України та пошук шляхів їх подолання є досить актуальним питанням, адже саме від рівня інфляції залежить економічний розвиток країни та напрям, у якому уряд повинен рухатися, щоб країна не перебувала у стані застою, а економічно зростала.

Інфляція має багатоскладовий та багатofакторний характер, тому для її ефективного державного регулювання необхідно знати причини, що лежать в її основі. До основних причин виникнення інфляції можна віднести: порушення пропорцій суспільного виробництва, надмірна емісія паперових грошей, дефіцит державного бюджету, значне зростання внутрішнього та зовнішнього боргу, монополізація виробництва, мілітаризація економіки, недосконалість податкової системи, кризові явища у фінансово-кредитній системі, зовнішньоекономічні фактори;

Основним показником, за допомогою якого вимірюється інфляція в країні, є індекс споживчих цін. Динаміка індексу споживчих цін з 2010 по 2017 р. представлена на рис. 1 [2].

Аналізуючи динаміку змін індексу споживчих цін протягом 2010–2017 років, можна побачити, що найвищою інфляція була протягом 2014–2015 рр. Вона була сформована за рахунок трьох основних складників – продукти харчування, житлово-комунальні послуги, алкогольні напої і тютюнові вироби. У 2016 р. відбулося стрімке зниження до 12,4 %. Динаміка споживчих цін у 2016 р. була близькою до прогнозів Національного банку, що публікувалися в інфляційних звітах протягом року та передбачали зростання споживчих цін на 12 % за підсумками року. Таким чином, ціль інфляції на 2016 р., визначена Стратегією монетарної політики на 2016–2020 рр. у межах 12 % ± 3 п.п., досягнуто. Швидко

сповільнення інфляції в 2016 р. відбулося насамперед завдяки послабленню інфляційного тиску, зумовленого фундаментальними факторами. Так, посилення ролі облікової ставки, її виважене зниження протягом року та зусилля уряду з утримання фіскального дефіциту в цільових межах привели до суттєвого поліпшення інфляційних і курсових очікувань та стримували інфляцію з боку попиту. Також зниженню інфляції сприяла помірна волатильність обмінного курсу гривні, яка спостерігалася протягом більшої частини року завдяки сприятливій ситуації на зовнішніх ринках. Фактична інфляція в річному вимірі 2017 р. виявилася дещо нижчою за траєкторію прогнозу Національного банку, опублікованого в Інфляційному звіті, і становила 3,9 %. Це пояснюється насамперед низкою факторів пропозиції, внаслідок дії яких темпи зростання цін на сирі продукти харчування були нижчими, ніж прогнозувалося. У 2018–2020 роках споживча інфляція знижуватиметься і поступово повернеться до цільових показників, однак цей процес триватиме довше, ніж очікувалося раніше.

Рис. 1. Динаміка зміни індексу споживчих цін 2010–2017 р., %

Для успішного подолання інфляційних процесів в Україні антиінфляційні заходи мають бути комплексними, основними серед яких є стабілізація і стимулювання виробництва, удосконалення податкової системи, створення ринкової інфраструктури, підвищення відповідальності підприємств за результати господарської діяльності, зміна обмінного курсу грошової одиниці, проведення певних заходів з регулювання цін і прибутків та ін [3]. Аналізуючи існуючі підходи до подолання інфляції в економіці можна виділити наступні заходи антиінфляційного регулювання в Україні:

По-перше, необхідно розробити і втілити в життя комплекс державних програм розвитку економіки, в першу чергу тих галузей і підприємств, які сприяють становленню конкурентного, високотехнологічного та наукомісткого виробництва.

По-друге, стимулювання кредитної та інвестиційної діяльності банків та обмеження покриття дефіциту коштів за рахунок банківського кредиту, також необхідно здійснити систему посилення стимулів виробничого накопичення, включаючи субсидії, які здатні підтримати процес накопичення коштів у підприємців та населення. Особливої уваги, також потребує розвиток фінансового ринку як конкретного механізму концентрації капіталу і його спрямування у національну економіку [4].

По-третє, уряду необхідно розробити послідовну, прозору грошово-кредитну політику, яка буде спрямована на забезпечення стабільності цін. І, як зазначає С. Міщенко, в монетарній політиці акценти повинні бути зміщені з одностороннього розгляду цінності грошей як їх купівельної спроможності до комплексної оцінки з урахуванням цінності грошей як капіталу [5].

По-четверте, змінити структуру виробничих фондів з метою розширення виробництва товарів народного споживання, тобто створення умов для переливу капіталу з однієї до іншої галузі суспільного виробництва.

По-п'яте, вдосконалення податкової системи, особливу увагу слід приділити саме регулюючій ролі податків.

Отже, найбільшої ефективності проведення антиінфляційної політики можна досягти лише за умов комплексного використання всіх можливих способів боротьби з інфляцією. Інфляційні процеси та економічні кризи не минули жодної країни, проте навіть найважчі з них зазвичай завершувалися оновленням економіки та її зростанням. Україні необхідно використовувати той досвід і методи, які допомогли вийти іншим країнам з кризи і подолати інфляцію, але з врахуванням особливостей національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Тівєриадська Л.В., Якименко А.М. Інфляційні процеси та їх соціально-економічні наслідки в Україні / Л.В. Тівєриадська, А.М. Якименко // Економічний простір. – 2015. – № 93. – С. 175–188.

2. Індекс інфляції України / Фінансовий портал Мінфіну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>

3. Марцин В.С. Інфляційні процеси, причини їх виникнення та шляхи подолання в Україні // Регіональна економіка. – 2012. – № 1. – С. 21–29.

4. Онишко С.В. Фінансовий ринок в системі джерел фінансового забезпечення інноваційно-орієнтованого розвитку України // Науковий вісник Полісся № 2 (6), 2016.

5. Міщенко С. Удосконалення монетарної політики та регулювання фінансових систем / С. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 5. – С. 21–27.

УДК 336.71

Волинець О.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний

СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПИТАНЬ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ БАНКУ

Рейтинги є досить вагомою складовою в сфері ділової інформації. Вони необхідні як для підтримки рівня ділової довіри, так і в якості індикатора перспективних напрямів розміщення фінансових ресурсів і вкладення інвестиції, з метою отримання прибутку та збереження фінансової стійкості. У сучасному розумінні рейтинг – це комплексна оцінка стану суб'єкта, що аналізується, яка дає можливість віднести його до певного класу чи категорії. Рейтинг за своєю суттю виконує функцію перетворення досить великих обсягів інформації в думки і рекомендації щодо прийняття ефективних рішень з метою подальших досліджень та розробки практичних рекомендацій з удосконалення діяльності економічних суб'єктів.

Оцінка діяльності, або рейтингова оцінка банку відображає не лише внутрішній стан певної банківської установи, а й загальний стан банківської системи та мікросередовища держави, визначає основних учасників банківського ринку та слугує критерієм для клієнтів при виборі банку.

Останнім часом рейтингові показники набули значної важливості в діяльності банків, банківські установи більше уваги приділяють своїм рейтингам, та докладають максимум зусиль для їх покращення. За таких умов питання рейтингування банків є актуальним як для самих банків, так для держави, і звісно для клієнтів.

За даними Google Scholar кількість наукових публікацій з проблематики рейтингової оцінки банку спадає протягом 2014–2017 р. (враховано статті, що містять в назві словосполучення «фінансова стратегія»), що свідчить про суттєвий інтерес до даного питання у вітчизняному академічному середовищі (див. рис. 1).

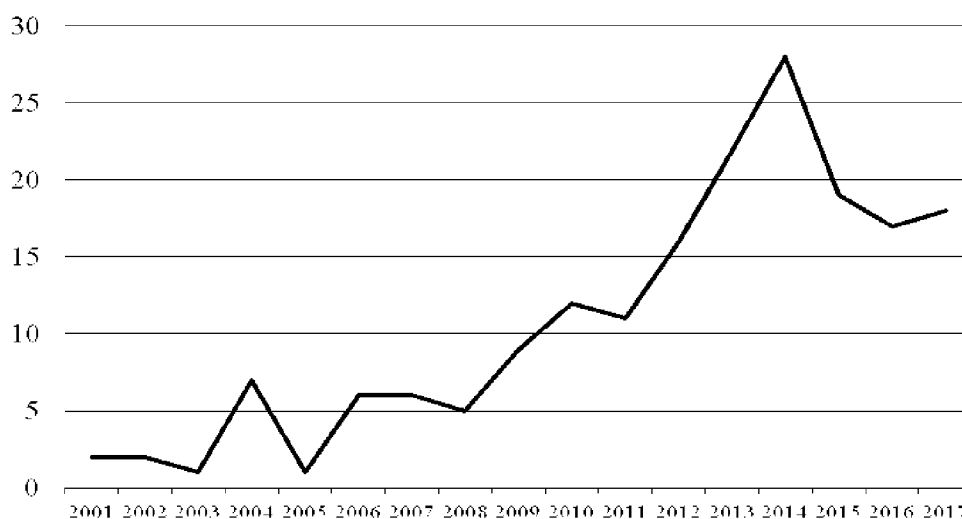

Рис. 1. Кількість наукових публікацій з проблематики рейтингової оцінки банку у 2001–2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних Google Scholar

Важливим критерієм оцінки наукової публікації є кількість посилань на неї зі сторони інших дослідників. З огляду на це ми визначили найбільш вагомі роботи у цьому напрямі, до яких відносять (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП–5 найбільш цитованих наукових публікацій з проблематики рейтингової оцінки банку

№ з/п	Автор(и)	Назва наукової публікації	Рік	Кількість цитувань	Частка у загальному обсязі цитувань
1	О.В. Дзюблук, Р.В. Михайлюк	Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи	2009	150	57,25%
2	В.В. Коваленко	Банківський нагляд	2007	39	14,89%
3	О.В. Крухмаль, Е.В. Крухмаль	Оцінка фінансової стійкості банків: інформаційне і методичне забезпечення	2007	35	13,36%
4	М. Мрочко, Ю. Тихан	Причини втрати та шляхи відновлення довіри до банківської системи України	2009	20	7,63%
5	М.Е. Люзник	Шляхи підвищення конкурентоспроможності банку на регіональному ринку	2010	18	6,87%

Джерело: побудовано автором на основі 214 публікацій з бази даних Google Scholar

Так, з-поміж 101 публікації майже половина цитат приходить саме на зазначені в таблиці, серед яких варто відмітити монографію Бланка І.А. «Рейтинг оцінки банку», що цитувалась у 61 роботі.

В цілому роботи з досліджуваної проблематики були опубліковані у таких провідних наукових виданнях як «Фінанси України», «Банківська справа», «Вісник Київського національного торговельно-економічного університету», «Формування ринкових відносин» та ін.

Кожен з авторів має свої погляди щодо питання рейтингової оцінки банку, та загалом воно розглядається в двох аспектах: теоретичному та практичному. Теоретичний ґрунтується на відображенні сутності даного поняття, практичний – є основою складовою, що відображає методологію оцінки, недоліки та напрями покращення рейтингової оцінки банку.

Разом з тим, у науковій літературі недостатньо розвинуті теоретичні та методичні підходи у вирішенні завдань щодо розробки фінансової стратегії у забезпеченні конкурентних переваг банків з урахуванням галузевої специфіки, зарубіжного досвіду використання моделей рейтингової оцінки та впливу військового конфлікту.

Актуальними у сучасних умовах при цьому залишаються питання дослідження фінансової стратегії як інструменту забезпечення конкурентних переваг банків; вивчення критеріїв ефективності фінансових стратегій у формуванні сучасної концепції управління; розробка методичного підходу щодо формування альтернатив конкуренто-орієнтованої фінансової стратегії; вибір оптимальних механізмів фінансової стабілізації банківського сектору у забезпеченні конкурентних переваг.

Перспективними напрямами подальших досліджень вважаємо поглиблення теоретичних і методичних засад рейтингової діяльності комерційних банків та розробку науково-практичних рекомендацій щодо її удосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду.

УДК 336.77

Волкова О.В.
старший преподаватель
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
(Республика Беларусь)

РОЛЬ БАНКОВ В РАЗВИТИИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Развитие агропромышленного комплекса является приоритетным направлением экономики любого типа.

Для Беларуси важно создание крепкой производственной базы, обеспечивающей последовательное повышение экономической эффективности агропромышленного производства, конкурентоспособности продукции агропромышленного комплекса и рыночной сбалансированности внутреннего продовольственного рынка по спросу и предложению, а также наращивание экспортного потенциала.

Вместе с тем, остается высоким уровень затрат на ведение сельскохозяйственного производства, накапливаются долги перед кредитными организациями и государством, уровень прибыльности от производственной деятельности недостаточен для финансовой самостоятельности и устойчивости организаций.

Агропромышленный комплекс находится в стране на особом положении и в последние годы регулярно получал финансовые ресурсы на льготных условиях.

Важными формами государственного регулирования АПК являются льготное кредитование. Участие государства в кредитовании организаций сельского хозяйства осуществляется путем выделения бюджетных ссуд, установления льготных процентных ставок за пользование кредитами, предоставления государственных гарантий в погашении льготных процентных ставок за пользование кредитами, предоставления государственных гарантий в погашении кредитов банков, компенсации потерь банков в связи с предоставлением льготных кредитов сельскохозяйственным товаропроизводителям.

Часть средств, направляемых на финансирование сельского хозяйства, предоставляется на условиях возвратности и платности, в виде бюджетных займа для кредитования сезонных сельскохозяйственных работ, проведения закупочных интервенций и для иных целей в соответствии с законодательством Республики Беларусь.

Государственная аграрная политика в Беларуси заключается, в основном, в поддержке сельскохозяйственных предприятий за счет обеспечения их льготными банковскими кредитами, компенсации потерь села из-за диспаритета цен, а также прямых субсидий сельскохозяйственным предприятиям. Такие меры предусмотрены подписанным указом президента РБ № 347 «О государственной аграрной политике».

При этом объем финансовой поддержки определен только по льготному кредитованию в рамках государственных программ по поддержке АПК. Он установлен в размере не менее 10 % от валовой стоимости сельскохозяйственной продукции. Это довольно значительная величина.

Важной проблемой в кредитовании АПК остается долгосрочное кредитование. Оно связано со спецификой сельскохозяйственного производства, где производственный цикл длится иногда до года и более. Процентные ставки по долгосрочным кредитам не могут быть на уровне ставок, устанавливаемых по краткосрочным кредитам. В мировой практике применяется долгосрочное кредитование сельского хозяйства с пониженными процентными ставками за пользование кредитом.

Внушительная часть господдержки направляется на погашение процента от банковского кредита. Реальность такова: рост задолженностей АПК обгоняет рост его доходов, и подавляющее большинство сельхозпредприятий оказываются «в долговой мышеловке».

Роль банков в развитии отрасли сложно переоценить. Аграрные предприятия нуждаются в кредитном сопровождении всего технологического процесса – от закупок семян до сбора урожая. Понятно и то, что банки не собесы или благотворительные организации. Как говорится, у каждого своя работа и забота. Но согласитесь, не имея значительных рисков, банк всегда получает прибыль. Например, в 2014 году банки и ОАО «Банк развития Республики Беларусь» отсрочили хозяйствам исполнение обязательств по основному долгу на срок, не превышающий пяти лет. Речь шла о долгосрочных инвестиционных кредитах на покупку сельхозтехники, оборудования, строительство, реконструкцию, модернизацию. Позже эти потери компенсировались из республиканского и местного бюджетов.

Сельское хозяйство Беларуси кредитуются в рублях под меньший процент, чем в валюте.

По статистике НБРБ, начиная с февраля 2017 года, банки выдавали новые ВУН-кредиты предприятиям сельского, лесного и рыбного хозяйства по ставкам, которые были ниже ставок по новым кредитам в СКВ.

Сельское хозяйство осталось главным получателем нерыночных кредитов коммерческих банков и Банка развития. Причем львиная доля этих кредитов – на поддержание деятельности (из-за «проедания» оборотных средств).

Подавляющее большинство кредитов на «оборотку» банки выдают в рублях. По инвесткредитам удельный вес валютных займов куда выше. Отсюда и чрезвычайно низкие ставки по ВУН-кредитам на фоне высоких – в СКВ. Вот и получаем, что аграрии были прокредитованы банками под реальную ставку чуть выше 1% годовых.

Среднегодовая процентная ставка по льготным кредитам сельскому хозяйству намного ниже рыночных ставок по кредитам. Кроме того, срок погашения кредитов, предоставляемых сельскому хозяйству, является большим – до 12 лет. С учетом этого реальные процентные ставки находятся в отрицательной области. Посредством таких кредитов производителям сельскохозяйственной продукции предоставлялись дополнительные субсидии

Из-за бедственного положения сельхозников главными держателями долга хозяйств до сих пор являются крупные госбанки. Вследствие кредитования по указке и без учета реального финансового положения заемщиков аграрии выступают одним из основных источников кредитного риска и поддерживают вероятность дефолта банковской системы Беларуси.

В настоящее время правительство предложило следующее. Кредиторы аграриев получают право на реструктуризацию долга путем довыпуска акций сельхозорганизаций на сумму задолженности с передачей акций в собственность. Сельхозникам дается отсрочка на 3 года по уплате долгов с последующей рассрочкой на 5 лет при условии успешного проведения текущих платежей по долгу. Кредиторы смогут заключать соглашения с аграриями об изменении порядка исполнения обязательств. Еще один интересный пункт – разрешается эмиссия облигаций областных и районных исполкомов для перевода задолженности сельхозников на местные органы власти или передачи в Агентство по управлению активами.

На период финансового оздоровления – те самые 8 лет – для предприятий-должников создаются райские условия. Приостанавливается начисление процентов, неустойки, пеней (за немногими исключениями). К тому же, банки получают право снизить действующую

процентную ставку по кредитам до 1,5% годовых. Коммерческие банки без государственных средств раньше также не могли проводить данные операции. Поэтому пункт про кредиты под 1,5% направлен в первую очередь на госбанки.

Таким образом, АПК представляет собой рисковый и малорентабельный объект вложения инвестиций, характеризуется высокой финансовой зависимостью от заемного капитала. В целом все программы кредитования банка находят свое отражение в лояльной оценке кредитоспособности заемщиков, низких процентных ставках и тарифах, а также приемлемой и доступной для заемщиков структуре обеспечения обязательств и т.д. Для того чтобы исправить текущую ситуацию, государству нужно создать специальные условия, способствующие стимулированию кредитования банками агропромышленного комплекса. Для этого считаем необходимым оптимизировать систему налогообложения коммерческих банков, снизить уровень риска по выданным кредитам сельхозпроизводителям, определять надежный состав обеспечения по ссуде.

УДК 336.717: 336.767

Гаврилів Ю.Т.

студент

Науковий керівник – Довгалюк В.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Інвестиції є необхідною умовою розвитку ринкової економіки. Саме інвестиції створюють виробничий потенціал на базі найновіших досягнень науки і техніки, визначають конкурентні позиції суб'єктів господарювання країн на внутрішньому і зовнішньому ринках. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки актуальними є питання, що пов'язані із активізацією банківської інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів. Процес формування та розвитку ринку цінних паперів в Україні сприяє активізації діяльності комерційних банків та забезпечує банкам розширення активних операцій, надходження додаткових доходів (сприяє поліпшенню фінансового стану банківських установ).

Банківські інвестиції – це вкладення коштів у рухоме й нерухоме майно, інтелектуальні цінності та цінні папери, що здійснюються комерційними універсальними та спеціалізованими банками як інституційними інвесторами з метою одержання прибутку та поширення корпоративного впливу.

Основними інвестиційними цілями банків України на ринку цінних паперів є забезпечення дохідності фінансових вкладень при мінімізації ризику, пошук високодохідних корпоративних цінних паперів з метою отримання контролю над окремими підприємствами, збільшення обсягів торговельних операцій з надійними фондовими цінностями.

Головними формами участі банків в інвестиційних процесах є: вкладення власних коштів у інвестиційні проекти (наприклад, Райффайзен Банк Аваль спільно з Європейським Банком Реконструкції та Розвитку почав розвивати Українську програму підвищення енергоефективності (УКЕЕР), а у 2016 р. – запущено індивідуальну програму фінансування енергоефективних проектів); інвестування мобілізованих коштів у цінні папери (облігації внутрішньої державної позики, депозитні сертифікати НБУ, акції); обслуговування коштів клієнтів, які призначені для інвестування; вкладення залучених коштів у розвиток економіки. (створення зон економічного поживавлення для розвитку суміжних й обслуговуючих виробництва, та сприяння формуванню інвестиційної інфраструктури, забезпечення виплат заробітної плати й податків).

Вкладення коштів у цінні папери за значимістю і розмірами займають друге місце серед активних операцій банку після кредитування. У міжнародній банківській діяльності на придбання цінних паперів банки спрямовують від 20 до 30 % всіх грошових ресурсів. В Україні банківські вкладення в цінні папери у сукупних активах незначні. На відміну від реального інвестування банківські інвестиції в цінні папери забезпечують диверсифікацію банківських вкладень, знижують ризики, стабілізують доходи банку.

Головними проблемами розвитку банківської інвестиційної діяльності є: низька частка цінних паперів у загальних активах банку; загрозливий рівень інвестиційних ризиків; низький рівень капіталізації банків і ринку цінних паперів; розбалансованість активів і пасивів за строками й за валютою; наявність територіальної диспропорційності у розвитку банківського інвестування.

Для забезпечення підвищення ефективності банківської інвестиційної діяльності, необхідно сконцентрувати увагу на операціях з цінними паперами, що дозволить активізувати внутрішні резерви банку, сприятиме ефективному залученню зовнішніх ресурсів та допоможе оптимізувати структуру інвестиційного портфеля банку.

УДК 336.71.078

Гарашук О.С.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Дячек С.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТІНЬОВИХ ДОХОДІВ ТА БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Елементом фінансової і економічної системи країни, без участі якого легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму неможливі, є банківська система країни, що виступає не лише як посередник між учасниками легалізації незаконних доходів, але й як самостійний учасник процесу легалізації.

Відсутність чи недосконалість нормативно-правової бази призводить до зростання рівня тіньових потоків в Україні. Тому на основі аналізу недоліків нормативно-правової бази щодо детінізації фінансових потоків, в т.ч. в банківській системі України, розроблено рекомендації для вирішення цієї проблеми (рис. 1).

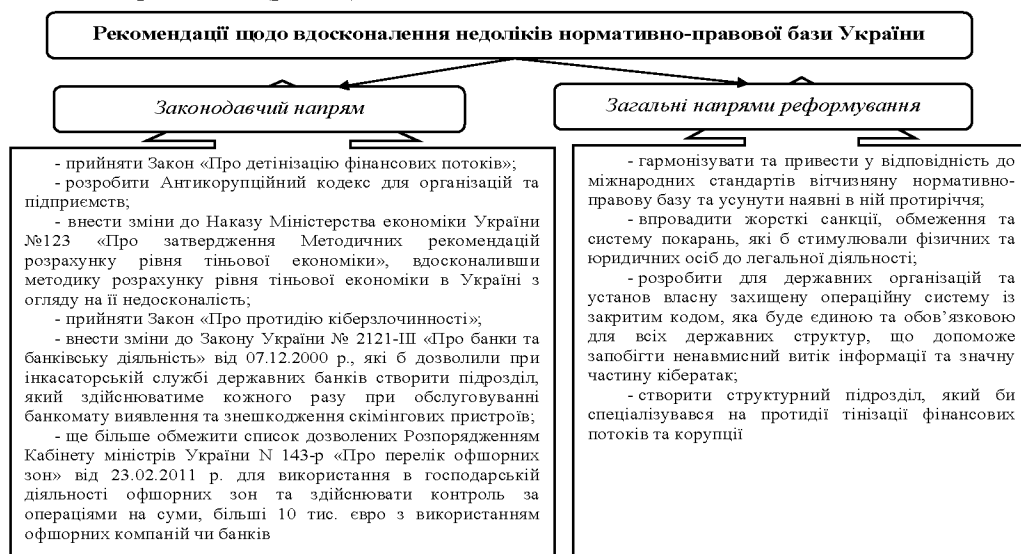

Рис. 1. Рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази в частині регулювання протидії легалізації тіньових доходів в Україні

Впровадження запропонованих рекомендацій дасть змогу адаптувати національне законодавство до сучасних вимог та потреб, а також європейських стандартів. Такі заходи є ефективними в сучасних умовах, оскільки відповідають міжнародним вимогам та пристосовані до особливостей та потреб України. Дотримання цих рекомендацій дасть змогу знизити рівень тіньової економіки в Україні, здійснити ефективну діяльність в сфері протидії легалізації тіньових доходів в банківській системі України та підвищити рівень економічної освіченості населення.

УДК 336.717

Гладкий М.С.
магістрант
Науковий керівник – Павлова С.І.
к.е.н., доцент
Житомирський державний технологічний університет

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УСТАНОВ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СФЕРИ

Методи управління фінансовою безпекою фінансово-кредитних установ мають забезпечити такі умови функціонування таких установ, за яких його взаємодія з оточуючим середовищем не суперечила б його специфіці як особливого грошово-кредитного інституту та його ролі в суспільному розвитку. Зокрема, важливого значення для підвищення рівня фінансової безпеки фінансово-кредитних установ набуває Базель-2 «Загальні регулятивні підходи до підвищення стійкості банків та банківського сектора», за яким було досягнуто згоди щодо визначення капіталу банку і його елементного складу.

Базельські угоди про капітал мають особливе значення у створенні сприятливих умов для підтримки стійкості банківських систем і попередження фінансових криз фінансово-кредитних установ.

У 1988 р. Базельський комітет з питань банківського нагляду прийняв Міжнародне наближення оцінки капіталу і стандартів капіталу (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards). Документ відомий також як Угода про капітал, або Базельська угода. Пізніше цей документ отримав ще одну назву – «Базель» [1].

Перегляд системи показників оцінки фінансової безпеки відбувся у 2004 році (так званий Базель-2), який запропонував рекомендації у сфері політики управління операційними ризиками. Фінансово-кредитним установам рекомендовано оцінювати операційні ризики та створювати резерви додаткового капіталу. Існує три варіанти розрахунку капіталу під операційні ризики:

- 1) базовий індикативний підхід (базового індикатора);
- 2) стандартизований підхід (Alternative Standardized Approach, ASA);
- 3) вдосконалений підхід (Advanced Measurement Approach).

Рекомендований підхід передбачає гнучкішу систему ідентифікації та визначення операційних ризиків фінансово-кредитних установ, але також вимагає вищого рівня розвитку методів ризик-менеджменту. Передбачається більш широке використання у цьому випадку застосування базового індикативного підходу. Застосування сучасних та гнучких методик управління операційними ризиками фінансово-кредитних установ дозволить знизити рівень регулятивного капіталу і вивільнить додаткові фінансові ресурси для розвитку фінансово-кредитної сфери. В цілому вимоги Базель-2 більш жорсткі і вимагають від фінансово-кредитних установ застосування методів «прогресивного» регулювання, що зорієнтовує їх на розвиток.

З метою виконання вимог Базельського комітету фінансово-кредитні установи мають оптимізувати процес управління власним капіталом, а саме:

- 1) постійно нарощувати капітал, враховуючи об'єм фінансово-кредитних операцій та рівень прийнятих ризиків;
- 2) активно та ефективно здійснювати рекапіталізацію прибутку;
- 3) розробити та апробувати внутрішню політику щодо рівня власного капіталу з урахуванням прийняттого рівня ризику.

Дослідження наукових публікацій щодо управління операційним ризиком дозволяє стверджувати, що серед основних методів управління операційним ризиком є наступні: метод узгодження термінів розміщення активів і залучення пасивів (збалансований, незбалансований за термінами); геп-метод (за яким визначають стратегію фіксації спреда або стратегію управління гепом); імітаційне моделювання; хеджування; метод дюрації (передбачає стратегію імунізації балансу чи стратегію управління дюрацією), метод сек'юритизації [1, 2].

Метод сек'юритизації передбачає можливість позбутися ризикових активів шляхом їх продажу. Необхідно відмітити, що сек'юритизація стала однією з прогресивних фінансових інновацій кінця ХХ ст. Сек'юритизація це об'єднання кредитів в пули і структуризація їх як цінних паперів, що забезпечені, відповідно до аналізованих кредитів, грошовими потоками. Вперше сек'юритизованими активами стали довгострокові іпотечні кредити, однак будь-який вид активів може бути сек'юритизованим [2].

Зазначені можливості дозволили фінансово-кредитним установам продавати та обслуговувати значні за обсягами кредити. Крім цього сек'юритизація дозволяє генерувати доходи у формі комісійних чи плати за обслуговування, також є ефективним методом мінімізації операційних ризиків. Широке впровадження сек'юритизації у вітчизняній практиці фінансово-кредитних відносин ускладнене через ряд причин.

Метод аналізу дюрацій заснований на здатності такого показника відображати чутливість поточної вартості певного фінансового інструмента до зміни відсоткової ставки фінансово-кредитних операцій. При цьому, більше значення дюрації фінансового інструмента, відображає вищу чутливість його поточної вартості до зміни відсоткових ставок. Процес управління дюраціями це встановлення цільових значень та обмежень на оптимальний дисбаланс дюрацій або на співвідношення дюрації активів до дюрації пасивів.

Перевагами зазначеного метода є відносно простий математичний розрахунок, що можна описати певною моделлю та можливість обліку ефекту щодо зміни в економічній оцінці вартості комерційного банку. Недоліками можна назвати низьку точність аналізу при великих змінах відсоткової ставки, неврахування базового ризику і залежності від відсоткової ставки інших доходів (не відсоткових). Ризиками за відсотковими ставками управляють за допомогою узгодження термінів до погашення (дюрацій) та за допомогою позабалансових інструментів (хеджування).

Впровадження у практику фінансово-кредитних установ такого методу управління відсотковим ризиком, як хеджування дозволяє повністю або частково убезпечитися від ризику зміни вартості активів або пасивів у майбутньому, що зумовлюються впливом зміни відсоткової ставки. Також при цьому широко використовують такі похідні фінансові інструменти як процентні свопи, процентні ф'ючерси, форварди, процентні кепи, коллари. При цьому недосконалість нормативно-правового регулювання а також недостатній розвиток ринку похідних фінансових інструментів стримує їх широке використання фінансово-кредитними установами.

Отже, у сталому розвитку та ефективному функціонуванні фінансово-кредитних установ зацікавлені як вітчизняні суб'єкти економічної діяльності, безпосередньо економічні системи всіх рівнів, так іноземні інвестори. Відповідно залишаються актуальними шляхи подальшого вдосконалення методів управління та підтримання достатнього рівня фінансової безпеки фінансово-кредитних установ з урахуванням досягнень світової практики та особливостей розвитку національного фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Дзюблюк О.В., Михайлюк Р.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного

функціонування. Монографія / О.В. Дзюблюк, Р.В. Михалюк. – Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 2009. – 257 с.

2. Партин Г.О., Слобода Л.Я. Внутрішньобанківське регулювання кредитних ризиків: [Текст] Монографія. – К.: УБС НБУ, 2007. – 232 с.

УДК 336.77

Голяк А.Ю.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Новак О.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Досліджено особливості розвитку банківського кредитування суб'єктів господарювання в Україні. Означено класифікацію ризиків при здійсненні банківського кредитування суб'єктів господарювання, де виокремлені можливості взаємодії банків і підприємств.

Постановка проблеми. Суб'єкти господарювання займають все більш вагоме місце в розвитку економіки і є важливим фактором соціальної та політичної стабільності в суспільстві. Банківський сектор виступає основним джерелом фінансування суб'єктів господарювання в Україні. Від ступеня доступності банківських послуг залежить формування висхідного тренду розвитку економіки. Вагомий вклад в дослідження проблематики банківського кредитування здійснено такими вітчизняними і зарубіжними науковцями: О.І.Лаврушина, Є.Ф. Жукова, В.В. Ковальов, В. Галасюк, Т. Дорошенко, В. Лагутін, Х.У. Деріг, Т. Кох, П. Роуз та багато інших. У своїх роботах вони вказують на існування значних проблем розвитку банківського кредитування, але окремі питання потребують подальшого дослідження, зокрема вияв проблем розвитку банківського кредитування суб'єктів господарювання в Україні.

Метою стало з'ясування особливостей розвитку банківського кредитування суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Сучасна банківська система України має майже двадцятивосьмирічну історію існування. Вона вже пройшла стадію свого створення і формування нормативно-правових основ функціонування, перенесла ряд криз і продовжує еволюційний розвиток.

Вивчення банківської статистики показує, що банківська система України має ряд специфічних особливостей, закладених, як правило, на стадії її формування. Це, перш за все, незвично велике число банків, а також значна нерівномірність їх за розмірами активів, за територіальним і галузевим розміщення [3; 5].

Негативний вплив на розвиток системи кредитування здійснено шляхом невідповідної мети діяльності банків, а саме – отримання швидких надприбутків, знизило рівень їх ефективності, ліквідності, фінансової стабільності банків й практично позбавило кредитних ресурсів реальний сектор економіки, в тому числі і створило ситуацію дороговизни кредиту для різних видів суб'єктів господарювання [1, с. 80]. Регіональна і галузева структура банківського кредитування наразі характеризується відсутністю державної політики й асиметричністю в напрямі її забезпечення зростання соціально-економічного добробуту.

Динаміка кредитування суб'єктів господарювання демонструє поступове уповільнення [7]. За даними НБУ, темпи зростання заборгованості суб'єктів господарювання за останні чотири роки склали: 2014 р. – 22 %, 2015 р. – 13 % до 2016 р. – 17 %, 2017 р. – 14 % [4].

Таким чином, можна сказати, що проблема доступності кредитних коштів для суб'єктів господарювання залишається важливою. Така позиція зрозуміла, якщо ми розглядаємо відсотки по кредитах як суму компонентів, включаючи вартість грошових коштів, залучених банками з різних джерел, компонент ризику витрат на кредитування суб'єктів господарювання в залежності від галузевої специфіки їх функціонування. Незважаючи на ці проблеми, в останні роки спостерігається лібералізація кредитної політики банків, що супроводжується збільшенням активності банків в маркетингу на ринку кредитування суб'єктів господарювання в наступних областях:

- реалізація цільових програм, в тому числі спеціальних програм кредитування інноваційних та енергоефективних проектів;
- розширення лінії кредитних продуктів;
- пропозиція комбінованих банківських продуктів;
- підвищення інформаційної відкритості банків з кредитних питань.

Напрямки розвитку кредитування суб'єктів господарювання в Україні в короткостроковій перспективі:

- створення банками широкої філіальної мережі для розвитку регіональних кредитних ринків;
- підвищення якості обслуговування клієнтів;
- взаємодія банків з інституційними інвесторами і державної інфраструктурою для підтримки суб'єктів господарювання відповідних галузей функціонування [1; 2; 6].

У 2019 році банки стикаються з особливо гострим питанням балансу між прибутковістю і рівнем прийнятого ризику. З огляду на очікуване погіршення фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання, якість портфелів залишається пріоритетом для банків.

Висновок. Таким чином, розвиток банківського кредитування суб'єктів господарювання відбувається в паралелі становлення й розвитку банківської системи в Україні. Негативний вплив на розвиток системи кредитування суб'єктів господарювання здійснено невідповідною діяльністю банків, за головної мети – отримання швидких надприбутків, що знизило рівень їх ефективності, фінансової стабільності й практично позбавило кредитних ресурсів реальний сектор економіки, в тому числі створило ситуацію дороговизни кредиту для різних видів суб'єктів господарювання. Проблема доступності кредитних коштів для суб'єктів господарювання залишається важливою. За умови лібералізації кредитної політики щодо кредитування суб'єктів господарювання вагомим стане створення банками широкої філіальної мережі для розвитку регіональних кредитних ринків; підвищення якості обслуговування клієнтів; взаємодія банків з інституційними інвесторами і державною інфраструктурою для підтримки суб'єктів господарювання відповідних галузей функціонування.

Список використаних джерел:

1. Вдовенко Л.О. Кредитні ризики в системі банківського кредитування / Л.О. Вдовенко // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 3–4 (1). – С. 79–82.
2. Жежерун Ю.В. Перспективи відновлення банківського кредитування реального сектору економіки / Ю.В. Жежерун, О.М. Бартош // Фінансові дослідження. – 2017. – № 1. – С. 144–152.
3. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика Навч. посіб. 4-те вид., стер. – К.: Знання, 2004. – 215 с.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>
5. Парасолова С.П. Банківські операції. Навчальний посібник. / С.П. Парасолова. – К.: ЦУЛ, 2017. – 568 с.
6. Перзеке М.Б. Вплив банківського інвестиційного кредитування на розвиток галузей національної економіки / М.Б. Перзеке // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 1. – С. 94–100.
7. Хома І.Б. Стан банківського кредитування суб'єктів економіки та чинники його активізації / І.Б. Хома, М.І. Шира // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 3 (1). – С. 114–119.

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

В Україні неможливе ефективне функціонування банківської системи без використання різних способів забезпечення зростаючих зобов'язань, в тому числі іпотеки. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про іпотеку» «іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом» [1].

Проблеми розвитку іпотечного кредитування в Україні набувають все більшої актуальності. Це пов'язано з тим, що іпотечний ринок – важливий чинник житлової, аграрної, фінансової політики, а також займає з найважливіших місць серед фінансових механізмів і стабільного розвитку країни.

Активно іпотечне кредитування в Україні почало удосконалюватися з 2010 року, відповідно за даних Української Національної Іпотечної Асоціації (УНІА) [4]. Протягом останніх років фінансова криза на деякий час призупинила розвиток іпотечного кредитування в Україні. Відповідно до постанови НБУ № 319 банківським структурам рекомендовано обмеження або припинення авто- та іпотечного кредитування. Крім того, вони прагнуть виконати вимогу Нацбанку зі скорочення розривів між короткими пасивами, повернутими на один-два роки на зовнішніх ринках, і активами, які розміщуються на 20–30 років в іпотеку і п'ять-сім років в автокредити. Дотепер іпотека складала близько 60 % роздрібного портфеля банків, автопозики – порядку 25 %. Для того, щоб повністю не втратити дохід від напрацьованої бази роздрібних клієнтів, банки мають намір концентруватися на видачі готівки строком до року [3, с. 12].

Основними проблемами іпотечного кредитування в Україні є:

- в державі дефіцит централізованої і доступної громадської системи реєстрації прав власності та обмеження на землю і нерухоме майно;
- процедура звернення кредитора є малоефективною, довготривалою і витратною щодо виконавчого напису нотаріуса чи стягнення об'єкта іпотеки за рішенням суду;
- функціонування вторинного ринку іпотечних цінних паперів є під загрозою через відсутність законодавчого положення;
- в країні відсутній розвиток інфраструктури ринку житла і житлового будівництва;
- ринок житлового будівництва має низьку ефективність;
- відсутність дієвого механізму кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення [2, с. 34].

3 січня 2015 року по січень 2016 року загальний обсяг іпотечних кредитів зріс на 5,8 млрд. грн., що показує зростання загального обсягу іпотечних кредитів, тип самим позитивно впливає на розвиток промисловості. Таким чином, надавання українськими банками іпотечних кредитів, свідчить, що за своїми показниками близьаться все більше до світових вимог. На кінець 2016 року в Україні налічувалось 163 банки, проте на ринку іпотечного кредитування працює менше 50 з них, при цьому маючи достатній розмір довгострокових ресурсів та рівень капіталізації. Але можна виділити найактивніші банки, які протягом останніх років займають серйозні частки ринку іпотечного кредитування в Україні, а саме: ВАТ «Ощадбанк», ВАТ «Укресімбанк», АКБ «Надра», АКБ «Аркада», АКБ «Правекс-банк», АППБ «Аваль», АКБ «Промінвестбанк», ЗАТ КБ «Приватбанк», АКБ «Укрсоцбанк», КБ «Фінанси та Кредит».

До розв'язання проблем, які були підняті, доречно буде розглянути питання, яке пов'язане з відмінностями і перевагами на первинному і вторинному ринках, взявши до уваги те, що кредитні ставки практично не відрізняються. Проте на вторинному ринку іпотечні кредити на житло сьогодні є більш поширеними. Основною перевагою і причиною для покупця є те що, куплена нерухомість переходить одразу йому, в той час як, куплена нерухомість у кредит на початковому етапі будівництва викликає для інвестора великий ризик.

Отже, теперішня ситуація з іпотекою в Україні потребує негайних позитивних змін, адже іпотечний ринок щільно пов'язаний з багатьма важливими галузями економіки і виступає своєрідним «лакмусовим папірцем», який достатньо швидко й чітко реагує на зміни в національній економіці. Для вирішення цих проблем потрібно забезпечити державну підтримку іпотечного кредитування. Державна гарантія іпотечних забор'язань фізичних осіб Державною іпотечною установою, фінансовій компенсації іпотечними банками частини плати за користування кредитом за пільговою процентною ставкою та при наданні для окремих споживачів субсидій для сплати першого внеску або частини іпотечного кредиту для придбання житла – може стати надійним засобом залучення як заощаджень населення, так і потенційних інвесторів для кредитування житлового будівництва. Також варто розвивати фондовий ринок, який буде, в свою чергу, акумулювати довгі гроші страхових компаній, пенсійних, інвестиційних фондів тощо, як довгострокові ресурси для банківської системи.

В Україні існує законодавча база щодо здійснення іпотеки, яке більше має стосунок до житлової нерухомості та земель несільськогосподарського призначення. Це створює потребу удосконалення існуючого законодавства стосовно іпотеки, зокрема, стосовно функціонування іпотечних інститутів, розробки українських стандартів, критеріїв аналізу кредитних ризиків. У сфері іпотечного кредитування поряд з іпотечними банками та установами окремим учасником повинен виступати Державний земельний (іпотечний) банк, який має емітувати іпотечні облігації, регулювати їх рух, контролювати операції прав власності з сільськогосподарськими землями та операції щодо цільового використання коштів, проводити інформаційну та консультативну роботу. Кошти для обслуговування такого банку на початковому етапі можливо залучити з резервного фонду Державного бюджету України.

На сьогоднішній день сфера іпотечного кредитування, на жаль, особливого розвитку поки що не досягла, що пояснюється відсутністю реального ринку землі та нерухомості. На даний час розвиток іпотечного ринку можливий за умов державної підтримки, яка сприятиме створенню системи стандартизації ринку, рефінансуванню, страхуванню ризиків. Банківським установам необхідно розробити власну стратегію роботи на ринку іпотеки, визначаючи при цьому джерела ресурсного забезпечення, привабливість іпотечних кредитів в поєднанні з ризиками, які притаманні іпотечному кредитуванню. Отже, іпотечне кредитування у перспективі може стати надійним засобом залучення внутрішніх інвестицій, сприяти економічному і соціальному розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Іпотеку» від 19.10.2016 № 898-15 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/898-15>

2. Іпотечне кредитування: проблеми та перспективи розвитку в Україні: Інформаційно-аналітичні матеріали / За загальною редакцією к.е.н. Кіреєва О.І. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2016. – 104 с.

3. Кривенко В. Інфраструктурні інститути іпотечного ринку України / В. Кривенко // Науковий вісник. – Зб. наук. праць НУДПСУ. – 2010. – № 4 (51). – С. 55–61

4. Сайт Української національної іпотечної асоціації: Електронний ресурс – [Режим доступу] – <http://www.unia.com.ua>

СТРАТЕГІЇ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Висока частка проблемної кредитної заборгованості у кредитному портфелі банківської системи України (54,54 % у 2017 р.) свідчить про необхідність вироблення нових теоретичних і методичних підходів до формування системи управління проблемними кредитами банків в умовах економічної кризи, розробки та реалізації відповідних стратегій і методів, які забезпечать максимальне зменшення втрат за кредитними операціями.

Питання групування стратегій та методів урегулювання проблемної кредитної заборгованості знайшло відображення в роботах таких науковців, як О.С. Білай, Т.М. Болгар, Л.А. Дудинець, Е.Ю. Лисенко та О.Р. Яременко. Незважаючи на достатній рівень висвітлення даної проблематики в економічній літературі, залишаються невирішеними питання щодо можливості практичної імплементації існуючих підходів щодо класифікації стратегій та методів управління проблемними кредитами в банківську політику з урегулювання проблемної кредитної заборгованості.

Дослідження різних точок зору щодо групування стратегій та методів управління проблемними кредитами дало змогу розробити класифікацію банківських стратегій управління проблемними кредитами залежно від характеру застосовуваних методів, що передбачає виділення чотирьох стратегій: реструктуризації проблемного кредиту, претензійно-позовної стратегії, продажу (передачі) проблемного кредиту та списання безнадійного кредиту (див. рис. 1).

Вивчення досвіду застосування вітчизняними банками різних стратегій управління проблемними кредитами показало, що в сучасних умовах господарювання найвищі шанси на повне погашення проблемної кредитної заборгованості, як правило, дає застосування стратегії реструктуризації проблемного кредиту. Реструктуризація проблемної кредитної заборгованості, за умови раціональної реалізації, водночас дозволяє позичальнику продовжувати планомірно погашати кредит і дає можливість банку отримати максимальну суму доходів за кредитною операцією.

Виявлено, що складність процедури оформлення, необхідність ретельного контролю за її проведенням та вкрай жорсткі вимоги до нового позичальника ускладнюють застосування рефінансування через третю особу як методу реструктуризації проблемних банківських кредитів в Україні. В свою чергу, конвертація проблемних валютних кредитів в умовах постійної девальвації гривні може призвести до значних збитків банківських установ, які змушені будуть віднести негативні курсові різниці на зменшення фінансових результатів.

Застосування претензійно-позовної стратегії урегулювання проблемної кредитної заборгованості є раціональним лише у тому випадку, якщо наявного в боржника ліквідного майна достатньо для погашення прийнятної для банку частини боргу. Стягнення заборгованості за рахунок примусової реалізації заставного та іншого майна боржника ускладнюється довготривалими і досить витратними процедурами судового провадження, арешту і реалізації виконавцями майна боржника, можливістю оскарження з боку позичальника та наявністю встановленого законом мораторію на примусове стягнення нерухомого майна громадян України, наданого як забезпечення споживчих кредитів в іноземній валюті. Добровільна реалізація майна боржника потребує здійснення банком контролю за ціною продажу та цільовим спрямуванням виручених коштів (на погашення проблемної кредитної заборгованості).

Продаж (передача) проблемних кредитів вітчизняними банками ускладнюється нерозвиненістю відповідної нормативно-правової бази, труднощами з пошуком потенційних

покупців в умовах економічної та політичної кризи та оподаткуванням податком на прибуток сум резервів, використаних банком на покриття застосованих при продажі дисконтів (знижок). Встановлено, що банківська спільнота України загалом не розглядає продаж проблемних кредитів інвестиційним фондам та сек'юритизацію як можливі варіанти врегулювання проблемної кредитної заборгованості у зв'язку з відсутністю правової ясності та достатнього досвіду в даному питанні. Вітчизняні колектори широко застосовують до боржників заходи впливу, сумнівні з точки зору права та моралі, що, в свою чергу, породжує репутаційні ризики банків України у разі використання послуг неконтрольованих колекторів та зумовлює поширення практики заснування банками дочірніх колекторських компаній.

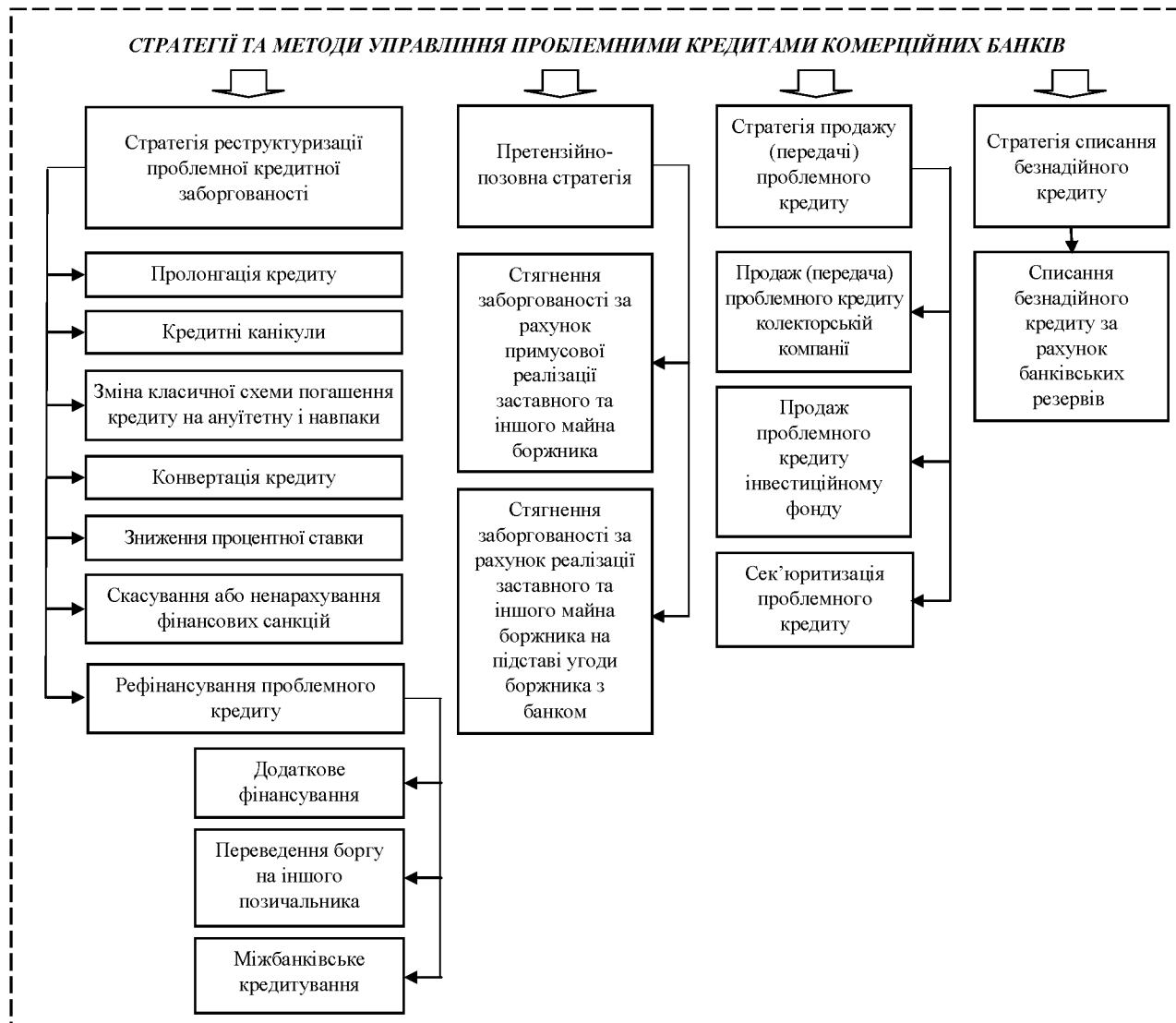

Рис. 1. Стратегії та методи управління проблемними кредитами комерційних банків

Стратегія списання безнадійних кредитів за рахунок банківських резервів застосовується тоді, коли банк не має жодної надії на стягнення заборгованості, або очікуваний обсяг заборгованості, що може бути стягнуто, нижче вже понесених і необхідних витрат. У вітчизняних умовах господарювання використання цієї стратегії має обмежений характер у зв'язку з недосконалістю законодавства, що регулює політику банків у сфері формування резервів, та оподаткуванням податком на прибуток сум резервів, використаних на покриття проблемної заборгованості, простроченої менше 360 днів.

Запропонована класифікація стратегій та методів управління проблемними кредитами може використовуватися в процесі розробки та реалізації банківської політики у сфері врегулювання проблемної кредитної заборгованості.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

В сучасних умовах роль кредитних операцій у функціонуванні суспільного виробництва є надзвичайно великою. Без достатньо розвинутої кредитної системи ринкова економіка не здатна ефективно розвиватися. Роль кредиту полягає і в тому, що він допомагає подолати протиріччя між необхідністю вільного переміщення капіталу з однієї сфери в іншу.

Правильна організація банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями, належне забезпечення його оперативною та вірогідною обліковою інформацією є основою фінансової стабільності й ринкової стійкості банків. В умовах негативного впливу наслідків світової фінансової кризи особливої актуальності набуває формування оптимального кредитного портфеля банку з метою підвищення ефективності його діяльності шляхом впровадження відповідної кредитної політики.

Надання кредитів та проведення кредитної політики є найпоширенішою операцією банків. Кредитні операції надають банкам основну частину доходу. Однак аналіз ситуації, що склалася у банківській сфері, свідчить, що іноді банки зазнають фінансового краху в зв'язку з надзвичайно ризиковою кредитною політикою.

Сукупність кредитних операцій, проведених банком прийнято вважати кредитним портфелем. У структурі банківських активів кредити становлять близько 50–60 % і забезпечують 2/3 усіх доходів.

Кредитні операції банків є найбільш дохідними, але разом з тим і найризикованішими.

Сучасна кредитна діяльність банків України має таку основну негативну характеристику, як підвищений ризик, що породжений такими факторами:

- неконтрольована інтенсивність капіталізації виробничих відносин, яка спричинила негативні соціально-економічні наслідки;
- недостатня структурованість кредитного і фінансового ринків (основна маса кредитних організацій – це структури, які не змогли визначити власну професійну орієнтацію);
- загострення кризи платоспроможності виробничих підприємств та організацій – стратегічних клієнтів і позичальників банків;
- відсутність інституціональних та фінансових умов іпотечного кредитування фізичних і юридичних осіб, що стримує активність стратегічних та фінансових інвесторів, які не виявляють інтересу до акцій «безземельних» підприємств;
- брак практичного досвіду й професійної підготовки спеціалістів для роботи в умовах ринкової конкуренції;
- застаріла нормативно-законодавча база, необхідна для регулювання [1, с. 72].

Зовнішні способи зниження кредитного ризику щодо позичальника свідчать про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекадання частини ризику на інших суб'єктів. До зовнішніх відносяться способи забезпечення повернення кредиту. Внутрішні способи зниження ступеня ризику досить різноманітні й реалізуються адекватними внутрішньобанківськими засобами менеджменту та маркетингу.

Якість кредитного портфеля суттєво впливає на рівень ризикованості та надійності банку, тому саме кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду. Вимірювання, мінімізація та контроль за рівнем кредитного ризику – одне з найскладніших завдань менеджменту банку у процесі формування кредитного портфеля.

Для банківської діяльності важливим є не уникнення ризику взагалі, а його передбачення та зниження до мінімального рівня, тобто оптимізаційне управління. Під ризиком розуміють

загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або спричинення додаткових витрат у результаті здійснення певних фінансових операцій [2, с. 38].

Кредитна діяльність банків України досить багатогранна і включає різні форми та види позичок, наданих юридичним або фізичним особам. В процесі управління кредитною діяльністю банку об'єктами є не лише кожна окрема кредитна операція, а й сукупність усіх наданих банком кредитів з їх взаємовпливом і взаємозалежністю, тобто кредитний портфель.

Якість кредитного портфеля суттєво впливає на рівень ризикованості та надійності банку, тому саме кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду. Вимірювання, мінімізація та контроль за рівнем кредитного ризику – одне з найскладніших завдань менеджменту банку в процесі формування кредитного портфеля [3, с. 92].

Будь-яке рішення щодо здійснення кредитної операції має ґрунтуватись на результатах аналізу співвідношення очікуваного доходу та ризику.

Отже, можна запропонувати такі заходи, спрямовані на вдосконалення управління кредитним портфелем банків України:

- 1) при кредитуванні доцільно застосовувати системний підхід до управління ризиками;
- 2) при здійсненні диверсифікації як одного із головних і універсальних методів управління кредитним ризиком, на наш погляд, необхідно поєднувати кредитування позичальників із різних галузей та внутрішньорегіональне розосередження банківської кредитної активності;
- 3) при вирішенні питання щодо проблемних кредитів варто використовувати методи оптимізації кредитного портфеля, які враховують ризик неповернення коштів;
- 4) банкам в Україні потрібно створити принципово нову міжбанківську інформаційну систему (систему «карт позичальників»), яка б містила всі аспекти інформації про позичальників, що входять до групи кредитного ризику, але мають бажання отримати кредит.

Список використаних джерел:

1. Жукова Н.К. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 2(1). – С. 70–72.
2. Гавчук І. Формування кредитного портфеля комерційного банку / І. Гавчук, М. Марич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/gavchuk-is-marich-mg-formuvannyakreditno-portfelya-komertsynogo-banku>.
3. Гергель А. Напрями аналізу якості кредитного портфеля банку / А. Гергель // Управління розвитком. – Х. : ХНЕУ ім. Семе́на Кузне́ця, 2014. – С. 92–94.

УДК 336.714

Кесарь Я. П.
Куниця В. С.
студентки

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

FINTECH ЯК ОСНОВА НОВОЇ ФІНАНСОВОЇ ЕКОСИСТЕМИ

XXI сторіччя – це епоха інформаційних технологій. Еволюція цифрових технологій значно змінила світ у останні десятиліття. Кожного дня розробляються нові цифрові послуги, які поступово змінюють поведінку клієнтів, що і призводить до зміни традиційних бізнес-моделей. Фінансова система не є виключенням і також змінюється під впливом інновацій. Саме інновації на даний момент є рушійною силою розвитку будь-якої економіки.

Поява нововведень в фінансовому секторі є результатом злиття інтересів споживачів та виробників інформаційних технологій. По-перше, все більшого значення набувають переваги клієнтів, особливо щодо зручності, швидкості та вартості фінансових послуг. По-друге, на

сьогоднішній день провідну роль в причинах появи та впровадження інновацій у сфері фінансів відіграє бурхливий розвиток технологій, зокрема пов'язаних з Інтернетом, великими даними, мобільними технологіями та обчислювальною потужністю. Тобто вже декілька десятиліть інновації у сфері фінансів призначені спростити діяльність та взаємодію основних суб'єктів фінансової системи. Фінтех підвищують ефективність фінансів, що в кінцевому підсумку сприяє економічному розвитку [1].

Фінансові технології або фінтех (англ. FinTech) – сектор, в якому працюють компанії, що використовують технології та інновації, щоб конкурувати з традиційними фінансовими організаціями – банками та посередниками на ринку фінансових послуг [1]. Особливо бурхливий розвиток фінтех відбувався після глобальної фінансово-економічної кризи 2008 року, оскільки саме в часи кризи у банків з'являються проблеми і для стартапів це ideale середовище.

Дійсно, фінансова система та банківська галузь зокрема зазнають збоїв у зростаючих темпах. Конкуренція фінтех-компаній починають знижувати маржі традиційного банківського обслуговування. Фінансові технології формують сервіси, що найбільш повно задовольняють потреби клієнтів на основі безпеки, аналітики, інтеграції. Фінансові послуги стають все більш персоніфікованими. Стратегії та бізнес-моделі орієнтовані на клієнта, дизайн фінансових продуктів на основі агрегованих персоніфікованих цінностей, історичних тенденцій, у тому числі нефінансових, когнітивних розрахунків. Ще однією важливою перевагою фінтеху є цифрова довіра. Саме довіра є одним із чинником того, як довго ще будуть існувати банківські установи в традиційному розумінні. Якщо бренд банку як відображення довіри, чесності, безпеки, якості мав обмежену цінність, то сьогодні стає основою цінністю банку.

Успіх багатьох фінтех-компаній змушує традиційні банки змінюватися і адаптуватися до нових технологій. Найбільші банки розширюють свій спектр цифрових послуг, збільшуючи інвестиції в розробку технологій, або укладаючи угоди з фінтех компаніями. Протягом останніх кількох років традиційні фінансові установи та невеликі фірми фінтех почали розуміти, що співпраця може бути найкращим шляхом для довгострокового зростання. Обґрунтування співпраці полягає у спроможності об'єднати сильні сторони як банків, так і фінтех-компаній, для більш ефективного функціонування. Основними перевагами при цьому є інноваційний настрій, швидкість руху (швидкість коректування), споживча орієнтація, інфраструктура, побудована для цифрових технологій. Це переваги, якими більшість застарілих фінансових установ не володіють. Але більшість банківських установ мають масштаб та більш значне визнання бренду. Вони також мають достатній капітал, знання про відповідність нормативним актам та встановлену дистрибуторську мережу.

Поряд з цим існують і великі фінтех-компанії, які представляють найбільшу загрозу для банків, оскільки вони не згодні співпрацювати з ними. До глобальних фінтех-компаній відносять Google, Apple, Facebook, Amazon, Alibaba та ін. Ці компанії використовують свої платформи, завдяки яким вони у реальному часі мають доступ до інформації про продукти, продажі та рівні задоволеності клієнтів. Також вони зберігають інформацію, яку вони можуть використати, щоб визначити рівень життя клієнта та оцінити його кредитний ризик. Крім того такі фірми мають дуже велику клієнтську базу і завдяки клієнтоорієнтованій бізнес-моделі можуть користуватися інформацією, що належить клієнтові, набагато ефективніше, ніж банки, які, як правило, орієнтовані на продукти.

Отже, дуже складно оцінити яким буде наслідок активного впровадження фінансових послуг, оскільки багато інновацій ще не пройшли випробування у повному фінансовому циклі. Але можна відзначити дві тенденції. По-перше, комерційним банкам доведеться вкладати значні кошти в технології, щоб конкурувати між собою і з новими учасниками ринку. А, по-друге, структура фінансової системи буде радикально змінюватися в найближчі десять років з веденням нових небанківських фінтех-компаній.

Але, на нашу думку, незалежні великі фінтех-компанії не зможуть замінити банки у повному обсязі. Оскільки вони виконують лише одну або декілька функцій, а якщо буде

бажання розширити свій бізнес, щоб використовувати економію масштабу, вони, мабуть, трансформуються у банки.

Слід відмітити, що впровадження технологій у фінансовому секторі супроводжується багатьма ризиками. Найбільш значимий – кібер-ризик, який може призвести до серйозних втрат. Кібер-атаки здійснюються не лише цифровими злодіями, а й політично мотивованими злодіями, які мають на меті порушення функціонування економіки та фінансової системи. Отже, кібербезпека має бути стратегічним пріоритетом щодо забезпечення стійкості фінансових систем, який повинен вирішуватись на найвищому політичному рівні.

Взагалі регулювання діяльності фінтех все ще знаходиться на стані зародження, у різних країнах нормативні бази істотно відрізняється. На наш погляд, основним завданням є досягнення правильного балансу між сприянням інновацій та конкуренції, з одного боку, та збереження цілісності фінансових ринків та забезпечення захисту споживачів з іншого. Регулювання та нагляд держави має бути гнучким, що буде заохочувати інноваційні проекти та уникати будь-яких перешкод на шляху до змін, які з часом вплинуть і на пропозицію технологічно-інтенсивних послуг у майбутньому.

Отже, інновації у фінансовому секторі є винятковим інструментом для досягнення прогресу. Впровадження цифрових технологій та більш інтенсивне використання великих даних дозволить комерційним банкам та іншим фінансовим посередникам скоротити свої витрати та підвищити якість їх послуг. Все це створює потенційні переваги для виробників фінансових послуг, споживачів та для економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Ломачинська І.А., Мумладзе А.О. Вплив технологічних змін на трансформацію фінансових систем. Право, економіка та управління: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку : матер. міжнар. наук.-практ. конф., ОНУ імені І.І. Мечникова. Одеса : Фенікс, 2018. С. 49–54.

2. Чи поховають фінтех-компанії банківський сектор України. Бізнес. 29 жовтня 2018. URL: <https://www.business.ua/finansy/item/4240-chy-pokhovaiut-fintekhkompanii-bankivskiy-sektor-ukrainy>

УДК 336.719:331.108.4

Ковальова В. І.

к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

У сучасних умовах, в епоху швидкісної інформатизації, будь-які навички і знання персоналу мають тенденцію до швидкого застарівання. Це впливає на те, що ключову роль в управлінні персоналом стає не тільки відбір працівників за фахом, а й його постійний розвиток. Тема розвитку персоналу є особливо актуальною для банківської сфери, тому що специфіка банківської діяльності ставить особливі завдання до навичок і підготовки співробітників усіх рівнів. У банківському бізнесі постійно відбуваються зміни в процесах, запускаються нові пропозиції для клієнтів, міняється законодавство, виходять нові постанови НБУ, на які банк зобов'язаний оперативно реагувати. З усім цим співробітники банків працюють щодня, тому їм необхідно бути справжніми професіоналами. Наявність високих вимог до рівня підготовки персоналу, а також необхідність врахування у роботі технічних, правових і інших змін зовнішнього середовища зробили систему розвитку персоналу невід'ємною частиною системи управління персоналом будь-якого банку.

Керівники у банківській сфері розуміють, що навчання і розвиток персоналу повинен бути комплексним безперервним процесом. При вирішенні цієї задачі керівники підприємств досить часто створюють унікальні корпоративні моделі навчання і розвитку персоналу. Одна з таких моделей була створена у ПАТ КБ «ПриватБанк».

ПАТ КБ «ПриватБанк» – є одним із лідерів у рейтингу банків країни. Чисті активи ПриватБанку станом на 1 січня 2018 року становили 259 мільярдів гривень (19,3 % від активів усіх банків в Україні). У 2016 році ПриватБанк посів перше місце в рейтингу інноваційних компаній України за версією сайту forbes.net.ua. Такий результат багато в чому обумовлений тим, що керівництво банку приділяє багато уваги навчанню та розвитку свого персоналу.

Ще в 2001 році керівництвом банку була впроваджена унікальна для свого часу система дистанційного навчання, яка охопила 17 тис. працівників банку. Пізніше керівництвом банку було ухвалене рішення трансформувати систему навчання й надавати працівникам не тільки інформацію, а поширювати досвід, надавати унікальні знання, навички, натхнення, які дозволили б розбудувати унікальну корпоративну культуру банку.

Вже у 2003 р. «ПриватБанк» одним з перших в Україні створив Корпоративний Університет. Діяльність цього Університету дала можливість залучати кваліфікованих фахівців, забезпечувати безперервне підвищення їх професійного рівня, мотивувати творчих, професіональних працівників. Згодом питання навчання і розвитку персоналу в ПриватБанку почав координувати ПриватУніверситет та Навчальні Центри. Навчальні Центри були організовані в кожному бізнесі ПриватБанку. Кожен навчальний Центр відповідав за навчання персоналу професійних навичок в межах бізнесу. Однією з особливих вимог до персоналу у ПриватБанку було те, що кожен керівник департаменту повинен бути тренером, тобто проводити не менше 2-ох одноденних тренінгів в квартал. Тренери Навчальних Центрів були виключно працівники банку: окрім керівників департаментів тренінги проводили керівники відділів або, за бажанням, провідні фахівці. Тренери мали доступ до навчального матеріалу, що його використовували раніше та розробляли авторські програми відповідно до методичних карт, що описують головні елементи тренінгу, вимоги до матеріалу. Тренери проходили спеціальне навчання та внутрішню сертифікацію (власне система внутрішньої сертифікації тренерів зараз знаходиться на пілотній стадії).

Аналіз ефективності тренінгу визначається:

- за знаннями учасників навчання, в процесі того, як вони проходять внутрішнє обов'язкове тестування;
- за формами зворотного зв'язку після тренінгу;
- за внутрішніми електронними формами оцінки тренінгу, що їх заповнюють учасники тренінгу через 3–7 днів після тренінгу, коли емоційне навантаження після тренінгу спадає.

Інший приклад унікальної корпоративної моделі розвитку персоналу це ПАТ «Піреус Банк МКБ». Кредитний рейтинг цього банку в Україні по національній шкалі – uaa (стабільний) з червня 2008 року. На початку 2017 року, Піреус Банк став лідером рейтингу «Топ-100 Рейтинг», підготовленого порталом Delo.ua, у категорії «Кращий інвестиційний кредит», зайнявши перше місце в ТОП-20.

В основі їх системи розвитку персоналу лежить дистанційне навчання, тому що аудиторні тренінги вимагають значних інвестицій, а також тривалого часу на організацію.

Дистанційна освіта – комплекс освітніх послуг, що за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані. Інформаційно-освітнє середовище дистанційного навчання становить системну сукупність, що організувалася із засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного та організаційно-методичного забезпечення, яке орієнтується на задоволення освітніх потреб користувачів.

Дистанційне навчання має наступні переваги: оперативні (подолання бар'єрів у просторі та часі, одержання актуальної «свіжої» інформації, швидкий зворотний зв'язок), інформаційні (зростає доступність освітньої інформації, що знаходиться на спеціалізованих серверах, постачається слухачеві за допомогою інтерактивних веб-каналів, списках розсилання й інших засобах мережі Інтернет), психологічні (створення більш комфортних, порівняно з традиційними, емоційно-психологічних умов для самовираження, зняття психологічних бар'єрів і проблем, усунення помилок усного спілкування), економічні

(загальні витрати на навчання зменшуються через економію транспортних витрат, витрат на оренду приміщень, скорочення «паперового» діловодства),

Процес дистанційного навчання в ПАТ «Піреус Банк МКБ» складається з наступних етапів:

1. Виникнення (визначення) потреби в навчанні.
2. Створення навчального контенту і його розміщення в системі дистанційного навчання.
3. Повідомлення учасників про старт навчання.
4. Співробітник вивчає навчальний курс і проходить відповідне тестування.
5. Аналіз результатів навчання.

Система дистанційного навчання в ПАТ «Піреус Банк МКБ» заснована на платформі Moodle (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище). Основні характеристики Moodle, які дозволили їй стати визнаним лідером серед програмного забезпечення цього типу:

– розширена функціональність (викладення матеріалів, простота оновлення контенту; можливість створення копій, висока стійкість);

– низька вартість впровадження – сама система безкоштовна, відсутні обмеження за кількістю ліцензій на слухачів та підтримуваних курсів. Витрати на впровадження системи, розробку курсів і супровід – мінімальні, вони не потребують спеціальних технічних знань (адмініструвати систему здатний користувач з поглибленими знаннями в області мережних технологій);

– наявність вбудованих засобів розробки та редагування навчального контенту, інтеграції різноманітних освітніх матеріалів різного призначення та підтримка міжнародного стандарту SCORM – основи обміну електронними курсами, що забезпечує перенесення ресурсів в інші системи (з інших систем);

– зручність та простота використання – інтуїтивно зрозумілий інтерфейс та технологія навчання (можливість легко знайти меню допомоги, простота переходу від одного розділу до іншого, можливість підказок інструктора, тощо);

– наявність вебсайту moodle.org, який виступає в ролі централізованого джерела інформації, дискусій та співпраці серед користувачів Moodle – системних адміністраторів, викладачів, дослідників, проектувальників і, звісно, розробників. Подібно Moodle, сайт постійно розвивається, щоб забезпечувати потреби суспільства.

Особливості побудови системи розвитку персоналу у банківській сфері залежить від специфіки банківської діяльності в цілому (робота з клієнтами, впровадження нових послуг, нового програмного забезпечення, нових банківських продуктів і т.ін.), від особливостей конкретного банку (його стратегічних завдань, розмірів, банківських операцій), а також від матеріальних ресурсів, які керівництво банку вважає за доцільне вкладатиме в розвиток свого персоналу.

Побудова ефективної й різноспрямованої системи розвитку персоналу в сучасних умовах дозволяє вирішити цілий комплекс завдань управління, створити високопрофесійну й мотивовану команду, а також підвищити конкурентоспроможність банку.

УДК 336.7

Ковальчук В.Ф.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ВИДИ ПЛАНУВАННЯ У БАНКАХ

В умовах політичної та економічної нестабільності надійність і динамічний розвиток банку багато в чому залежать від ефективного процесу планування банківської діяльності.

Планування дозволяє моделювати майбутнє банківської установи, формувати цілі, масштаби і результати діяльності банку у відповідності до наявних фінансових ресурсів.

Процес планування включає складання поточних і перспективних прогнозів, що забезпечує розуміння працівниками банку стратегії і тактики виконання поставлених завдань. Планування визначає межі, в рамках яких будуть працювати співробітники, показує взаємодію всіх структурних підрозділів банку, забезпечує поєднання інтересів керівництва і працівників банку, визначає напрями пошуку нових сфер і методів діяльності в умовах конкуренції на фінансовому ринку.

Характеристика видів планування банківської діяльності наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Види планування банківської діяльності

№ з/п	Вид планування	Характеристика
1	2	3
Залежно від тривалості планування		
1	Довгострокове	Передбачає формування перспективних цілей банку та прийняття рішень на основі довгострокових прогнозів.
2	Середньострокове	За змістом і формою близьке до довгострокового, а основною відмінною рисою є тривалість періоду планування.
3	Короткострокове	Дозволяє узгодити всі напрями діяльності банку (кредитування, інвестування, формування ресурсної бази тощо) та всіх його структурних підрозділів (філій, управлінь, відділень, відділів) на поточний фінансовий рік.
Залежно від мети та рівня розроблення плану		
4	Стратегічне планування	Це процес розроблення загальної концепції, яка є основою для прийняття ключових управлінських рішень щодо бажаного рівня прибутковості, допустимого ризику, методів ведення конкурентної боротьби, перспектив розширення діяльності
5	Тактичне планування	Зорієнтоване на виконання певного завдання. У тактичному плані формуються способи досягнення цілей та вирішення конкретних завдань у кожній функціональній сфері банківської діяльності (фінанси, організація, кадри, маркетинг і т. п.).
6	Оперативне планування	Спрямовано на вирішення конкретних питань діяльності банку в короткостроковому періоді з метою забезпечення безперервної, ритмічної, збалансованої роботи банку як у часовому розрізі (по днях, тижнях, місяцях), так і в розрізі його структурних підрозділів.
За часовою орієнтацією (за класифікацією Р.Акоффа)		
7	Реактивне планування	Орієнтація суб'єктів прийняття рішень на традиції та досвід планування в попередніх періодах – банк (підприємство) розглядається як стабільний механізм, процеси якого є майже незмінними під впливом зовнішнього середовища.
8	Інактивне планування	Орієнтація на поточний стан банківської діяльності, намагання зберегти існуючі традиції та підходи, тенденції розвитку.
9	Преактивне планування	Орієнтація на майбутнє, на різноманітні зміни у всіх напрямках діяльності.
10	Інтерактивне планування	Грунтується на: • обліку позитивних і негативних аспектів розвитку банку і навколишнього його середовища в минулому, сьогодні і майбутньому; • вільному вибору цілей і засобів їх досягнення; взаємодії всіх планів, включаючи координацію планів одного рівня й об'єднання з планами вищого та нижчого рівнів.
Інші види планування		
11	Індивідуальне планування	Складання індивідуальних планів працівників банку. По-перше, за допомогою плану перед працівником ставляться конкретні завдання, шляхи їх досягнення та терміни виконання. Це дає змогу бачити перспективу й слугує стимулом для поліпшення роботи кожного фахівця банку. По-друге, індивідуальний план дозволяє керівникові ефективніше організувати роботу колективу й контролювати виконання обов'язків кожним працівником. По-третє, успішне виконання індивідуального плану є підставою для матеріального заохочення фахівців та розвитку їхньої кар'єри.
12	Фінансове планування	Спрямовується на перетворення стратегічних цілей та завдань банку в конкретні (абсолютні й відносні) значення результативних фінансових показників діяльності банківської установи через реалізацію комплексу заходів у сфері фінансів.

1	2	3
13	Бізнес-планування	Планування діяльності банку за допомогою бізнес-плану обіцяє чимало вигод, зокрема: • змушує керівників фундаментально вивчити перспективи банку; • дозволяє здійснити більш чітку координацію зусиль, що приймаються для досягнення поставлених цілей; • визначає показники діяльності банку, необхідні для наступного контролю; • спонукає визначити свої цілі і шляхи їх досягнення.
14	Бюджетне планування	Завдяки складанню бюджетів досягається дотримання стратегічних і тактичних цілей банку, оскільки вони фіксують заплановані показники, що має досягти банк у плановому періоді.
15	Портфельне планування	Охоплює всі сторони фінансової діяльності банківської установи, забезпечує необхідний контроль над формуванням і використанням ресурсів у розрізі складників портфельних матриць та в цілому визначає умови і шляхи зміцнення фінансового стану комерційних банків. Метою портфельного планування є узгодження стратегій і найефективніше використання наявних інвестиційних ресурсів із точки зору досягнення стійкого положення банку в цілому і зростання його фінансових результатів.

Планування є інструментом управління, який охоплює всі аспекти банківської діяльності, воно важливе для конкурентоспроможності банку. Процес планування має бути простим. Надто амбіційні системи планування перетворюються швидше на тягар, ніж на корисний інструмент керівництва. У дуже мінливих фінансових і економічних умовах, які притаманні нашій країні, що істотно впливають на спроможність банку досягти запланованих результатів, банки мусять створювати можливості для прогнозування і планування в разі непередбачених надзвичайних обставин. Планування потрібно використовувати послідовно, ураховуючи всі фактори та умови, в яких працює банк.

Будь який банк повинен для себе обирати певний вид планування своєї діяльності. Точне розуміння цілей банку допомагає вибрати найефективніші напрями діяльності, а формальне (задокументоване) планування значно зменшує ризик прийняття хибного рішення унаслідок недостовірності інформації про внутрішні та зовнішні чинники. Результатами планування є побудова загального плану розвитку банку та оперативних планів за окремими напрямками діяльності (кредитної, депозитної, інвестиційної та ін.).

УДК 336.717.72

Колесник Я.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Касові операції є одним із основних інструментів у діяльності банку. А у сучасних ринкових перетвореннях їх актуальність зростає оскільки кожен банк прагне залучити більше клієнтів, а відмінне та безперебійне касове обслуговування є механізмом такої співпраці.

Особливої значимості касові операції набувають у сучасних умовах як для самих банківських установ, так і для користувачів банківських послуг, тобто для клієнтів і відповідно для банківської системи країни в цілому, тому що традиційно прибуткові для банків операції з облігаціями внутрішньої державної позики, кредитні операції, операції з іноземною валютою втратили значний рівень власної прибутковості. В той момент як банк приймає готівку від свого клієнта, банк збільшує свої резерви, за рахунок чого з'являється можливість розширити активні операції та відповідно забезпечити зростання своїх доходів.

Касові операції (cash operations) – операції банку, пов'язані з обслуговуванням готівкового обігу. Касові операції є базовими комісійно посередницькими банківськими операціями. У загальній сукупності касові операції становлять значний обсяг роботи і описують одну із головних функцій банку. Крім того, контроль грошового обігу що його покладено на банківську систему, є умовою необхідною для поліпшення загальної економічної ситуації в Україні.

Касові операції комерційних банків мають певний різновид.

Види касових операцій:

1. З національною валютою:

- Прийняття та видача готівки;
- Прийняття платежів від фізичних осіб готівкою (квартплата, плата за навчання, телефонний зв'язок, комунальні платежі);
- Здійснення переказів та виплата їх сум у готівковій формі;
- Операції з чеками, і т.д.

2. З іноземною валютою:

- Конвертаційні операції між готівковими іноземними валютами 1 групи класифікатора валют;

- Прийом на інкасо банкнот іноземних держав;

- Купівля у фізичних осіб резидентів і нерезидентів готівкової іноземної валюти;

- Продаж фізичним особам резидентам готівкової іноземної валюти і т.д.

3. Операції з дорогоцінними металами та камінням:

- Прийняття на оцінку (визначення проби, визначення штифтів, зважування);

- Прийняття дорогоцінних металів і каменів на інкасо;

- Прийняття на зберігання цінностей від установ, підприємств та організацій.

4. Операції з цінностями:

- Зберігання грошей і інших цінностей;

- Ревізія цінностей;

- Пересилання і одержання цінностей через підприємства Державного комітету зв'язку України;

- Перевезення цінностей, готівки, документів із філій установ банку.

Організація касової роботи в установах банків України проводиться згідно 3-х основних нормативних документів Національного банку України: Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України; Інструкції про ведення касових операцій банками в Україні; Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України.

Національний банк установлює певні вимоги щодо касових операцій банків з клієнтами, зокрема до оформлення касових документів, порядку приймання готівки та видачі її з кас банків.

Банки на підставі Інструкцій та з урахуванням переліку операцій, що проводяться, розробляють і затверджують внутрішні положення (інструкції) про організацію роботи щодо здійснення касових операцій.

Основним напрямом підвищення ефективності касових операцій банку є автоматизація операцій, пов'язаних з обробкою готівки, що забезпечить скорочення рівня запасу готівки у відділеннях, підвищення надійності захисту від підроблених і фальшивих банкнот, усунення помилок, пов'язаних з людським фактором, і підвищення швидкості та ефективності обслуговування клієнтів.

Тому, можна сказати, що касові операції несуть в собі важливе значення для самих банківських установ, для користувачів банківських послуг, тобто для клієнтів і відповідно для банківської системи країни. Перспективним напрямом їх удосконалення є зменшення зарегламентованості касових операцій комерційних банків.

КЛАССИФИКАЦИЯ ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ И ПУТИ ИХ ОПТИМИЗАЦИИ

Осуществление практически всех видов финансовых операций предприятия генерирует определенное движение денежных средств в форме их поступления или расходования. Это движение денежных средств функционирующего предприятия во времени представляет собой непрерывный процесс и определяется понятием «денежный поток».

Денежные потоки организации классифицируются в зависимости от характера операций, с которыми они связаны, а также от того, каким образом информация о них используется для принятия решений пользователями бухгалтерской отчетности организации.

Денежные потоки организации от операций, связанных с осуществлением обычной деятельности организации, приносящей выручку, классифицируются как денежные потоки от текущих операций. Денежные потоки от текущих операций, как правило, связаны с формированием прибыли (убытка) организации от продаж.

Информация о денежных потоках от текущих операций показывает пользователям бухгалтерской отчетности организации уровень обеспеченности организации денежными средствами, достаточными для погашения кредитов, поддержания деятельности организации на уровне существующих объемов производства, выплаты дивидендов и новых инвестиций без привлечения внешних источников финансирования. Информация о составе денежных потоков от текущих операций в предыдущих периодах в сочетании с другой информацией, представляемой в бухгалтерской отчетности организации, обеспечивает основу для прогнозирования будущих денежных потоков от текущих операций.

Примерами денежных потоков от текущих операций являются:

- поступления от продажи покупателям (заказчикам) продукции и товаров, выполнения работ, оказания услуг;
- поступления арендных платежей, роялти, комиссионных и иных аналогичных платежей;
- платежи поставщикам (подрядчикам) за сырье, материалы, работы, услуги;
- оплата труда работников организации, а также платежи в их пользу третьим лицам;
- платежи налога на прибыль организаций (за исключением случаев, когда налог на прибыль организаций непосредственно связан с денежными потоками от инвестиционных или финансовых операций);
- поступление процентов по дебиторской задолженности покупателей (заказчиков);
- денежные потоки по финансовым вложениям, приобретаемым с целью их перепродажи в краткосрочной перспективе (как правило, в течение трех месяцев).

Понятие «денежный поток» является агрегированным, поэтому включает в себя многочисленные виды потоков, обслуживающих хозяйственную деятельность. В целях эффективного управления денежными потоками они классифицируются по ряду признаков.

1. По масштабам обслуживания хозяйственного процесса выделяют:

- денежный поток по организации в целом.
- денежный поток по отдельным структурным, подразделениям (центрам ответственности) организации.

• денежный поток по отдельным хозяйственным операциям.

2. По видам хозяйственной деятельности:

- денежный поток по текущей деятельности (операционный поток).
- денежный поток по инвестиционной деятельности.
- денежный поток по финансовой деятельности.

3. По направленности движения денежных средств выделяют:
  - положительный денежный поток;
  - отрицательный денежный поток.
4. По методу исчисления объема выделяют:
  - валовой денежный
  - чистый денежный поток
5. По отношению к организации денежный поток подразделяется на:
  - внутренний денежный поток;
  - внешний денежный поток.
6. По уровню достаточности объема выделяют:
  - избыточный денежный поток.
  - дефицитный денежный поток.
7. По формам использования денежных средств различают:
  - наличный денежный поток,
  - безналичный денежный поток.
8. По виду используемой валюты выделяют:
  - денежный поток в национальной валюте.
  - денежный поток в иностранной валюте.
9. По предсказуемости :
  - полностью предсказуемый (детерминированный) денежный поток;
  - недостаточно предсказуемый (вероятный) денежный поток ;
  - непредсказуемый денежный поток.
10. По возможности регулирования в процессе управления:
  - денежный поток, поддающийся регулированию ;
  - денежный поток, не поддающийся регулированию.

Рассмотренная классификация позволяет целенаправленно осуществлять учет, анализ и планирование денежных потоков различных видов в организации.

Платежи и поступления от одной операции могут относиться к разным видам денежных потоков. Например, уплата процентов является денежным потоком от текущих операций, а возврат основной суммы долга является денежным потоком от финансовых операций. При погашении кредита в денежной форме обе указанные части могут выплачиваться одной суммой. В этом случае организация делит единую сумму на соответствующие части с последующей отдельной классификацией денежных потоков и отдельным отражением их в отчете о движении денежных средств.

Одним из наиболее важных и сложных этапов управления денежными потоками предприятия является их оптимизация.

Оптимизация денежных потоков представляет собой процесс выбора наилучших форм их организации с учетом условий и особенностей осуществления хозяйственной деятельности организации. Мы считаем рациональным использовать 3 основных направления оптимизации денежных потоков:

- 1) Сбалансирование объёмов денежных потоков:
  - а) сбалансирование дефицитного денежного потока,
  - б) сбалансирование избыточного денежного потока.
- 2) Синхронизация денежного потока во времени:
  - а) выравнивание денежного потока во времени,
  - б) повышение тесноты корреляционной связи между отдельными потоками во времени.
- 3) Максимизация чистого денежного потока.

Процесс оптимизации денежных потоков является одной из главных функций управления денежными потоками, в результате которого достигается повышение их эффективности в предстоящем периоде. Активно управляя денежными потоками, можно обеспечивать более рациональное и экономное использование собственных финансовых ресурсов, снижать зависимость темпов развития организаций от привлекаемых кредитов.

Результаты оптимизации денежных потоков предприятия находят свое отражение при планировании формирования и использования денежных средств в предстоящих периодах, а планирование, в свою очередь, позволяет учесть последствия сезонных колебаний денежных потоков.

Эффективно организованные денежные потоки являются важнейшим показателем финансового состояния предприятия, предпосылкой обеспечения устойчивого роста и достижения высоких конечных результатов его финансово-хозяйственной деятельности в целом.

Список использованных источников:

1. Гаврилова, А.Н., Финансы организаций (предприятий): учебное пособие для Вузов / А.Н. Гаврилова, А.А. Попов. – М.: Проспект, КноРус, 2015. – 597 с.

2. Грызунова, Н.В., Управление денежными потоками предприятия и их оптимизация / Н.В. Грызунова, М.Н. Дудин, О.В. Тальберг // Экономика, статистика и информатика. Вестник УМО. – 2015. – № 1. – С. 67–72.

УДК 336.743

Кошенко А.С.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ВАЛЮТНІ ІНТЕРВЕНЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Валютні інтервенції – це дії центрального банку на внутрішньому валютному ринку країни (або декількох центральних банків різних країн на міжнародному валютному ринку), які спрямовані на зміну пропозиції іноземної валюти з метою підтримки стабільності валютного курсу національної (або будь-якої іншої) валюти.

Згідно Рішення «Про затвердження Стратегії валютних інтервенцій Національного банку України на 2016–2020 роки» метою валютних інтервенцій є вплив на курс національної валюти щодо іноземних валют і на загальний попит та пропозицію грошей в Україні – підпорядковується цілям Національного банку, пріоритетною серед яких є досягнення та підтримка цінової стабільності.

Валютні інтервенції можуть здійснюватися в таких формах: 1. валютний аукціон – операції проводяться шляхом розподілу визначеного обсягу інтервенції між тими суб'єктами ринку, які запропонували найкращу ціну на купівлю/продаж іноземної валюти; 2. інтервенція за єдиним курсом здійснюється або шляхом збирання заявок суб'єктів ринку на купівлю/продаж/обмін іноземної валюти за єдиним визначеним обмінним курсом та подальшого їх пропорційного задоволення в межах визначеного обсягу валютної інтервенції, або шляхом розміщення пропозиції з купівлі/продажу іноземної валюти в торговельно-інформаційній системі за єдиним визначеним обмінним курсом та укладення угод із суб'єктами ринку в порядку акцептування ними пропозиції до вичерпування обсягу валютної інтервенції; 3. інтервенція за найкращим курсом – здійснюється або шляхом запиту щодо ціни на купівлю/продаж іноземної валюти в суб'єктів ринку через торговельно-інформаційні системи та укладення угод із суб'єктом ринку, який запропонував найкращу ціну, або шляхом вибору найкращої ціни купівлі/продажу іноземної валюти з наявних у торговельно-інформаційних системах котирувань суб'єктів ринку та укладення угод із суб'єктом ринку, який запропонував цю ціну; 4. адресна інтервенція – зумовлюється національними інтересами України та здійснюється у виняткових випадках на підставі звернення Уряду України. Валютні інтервенції для накопичення міжнародних резервів здійснюються з метою поступового досягнення їх цільового рівня. Такі інтервенції здійснюються за умови перевищення пропозиції на іноземну валюту над попитом на неї. Проведення валютних

інтервенцій не має призводити до зміни фундаментального тренду обмінного курсу або до його фактичної фіксації на одному рівні.

Обсяги можливих валютних інтервенцій визначаються на підставі аналізу і прогнозу попиту та пропозиції іноземної валюти, а також оцінки можливого (наявного) дисбалансу між ними. Валютні інтервенції можуть проводитися в будь-якій формі.

НБУ задекларував процентну ставку як основний інструмент своєї політики. У квітні 2016 року було зроблено важливий крок – запроваджено новий операційний дизайн монетарної політики, який є спільним для центральних банків, котрі здійснюють інфляційне таргетування. НБУ визначає єдину ключову ставку для своїх основних операцій щодо надання або поглинання ліквідності. З того часу рішення стосовно ключової процентної ставки істотно впливають на ринкові процентні ставки і фактично визначають стан політики (жорстка, нейтральна або м'яка).

Конструкція інструментів монетарної політики дає змогу НБУ керувати міжбанківськими процентними ставками, а також виконувати особливі завдання, пов'язані з валютними інтервенціями. НБУ відіграє роль як покупця, так і продавця валюти для згладжування нестабільності обмінного курсу. Але з урахуванням завдання щодо накопичення міжнародних резервів НБУ все ж є чистим покупцем валюти на ринку. Завдання щодо накопичення міжнародних резервів стало причиною того, що із середини 2015 року НБУ застосовує інструмент валютних інтервенцій дуже обережно, коли обмінний курс знецінюється, але активніше – коли курс зміцнюється.

Центральний банк, що діє в рамках режиму інфляційного таргетування в розвинутій економіці, часто покладається тільки на ключову процентну ставку як інструмент монетарної політики. Тим не менше дослідження і досвід останніх років свідчать, що гнучкий режим інфляційного таргетування може отримати переваги від використання валютних інтервенцій у ролі додаткового інструменту в країнах з економікою, що розвивається. Тут ми розглядаємо використання валютних інтервенцій у контексті плаваючого обмінного курсу. Таким чином, центральний банк не прагне досягти якогось певного рівня валютного курсу або протистояти домінуючій тенденції на валютному ринку.

УДК 336.7:338.2

Крижанівська Ю.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Яскраво виражена сезонність, високоризикований характер виробництва, тривалість виробничого циклу зробили необхідним створення спеціальних умов для забезпечення фінансової стійкості і кредитування сільського господарства. Однак в даний час в Україні не існує цілісної кредитної системи по обслуговуванню сільського господарства, яка б відповідала сучасним вимогам ринкової економіки.

Серйозними факторами, які обмежують кредитування сільського господарства, є специфічні ризики, з якими банки стикаються при кредитуванні даної галузі.

До специфічних ризиків кредитування сільськогосподарських підприємств відносяться:

- нестійкість фінансового стану підприємств сільського господарства;
- невідповідність довгострокових запитів підприємств короткостроковість наявних у банку ресурсів;
- сезонні особливості сільськогосподарського виробництва, його залежність від природно-кліматичних умов;
- відсутність у позичальників ліквідного забезпечення кредитів;

- низька прибутковість операцій з кредитування сільського господарства;
- недостатня правова та нормативна база кредитування сільського господарства.

На нашу думку, для вдосконалення механізму сільськогосподарського кредиту необхідна організація економічних заходів за наступними напрямками.

По-перше, кредит повинен бути доступним для всіх підприємств аграрного сектора. При цьому мається на увазі загальна стабілізація кредитно-фінансової системи і грошового обігу.

По-друге, необхідне прийняття рішень на державному рівні, що стосуються пільгового кредитування галузі.

По-третє, держава повинна взяти на себе функцію довгострокового кредитування сільськогосподарських підприємств під прийнятні ставки, так як в нинішніх умовах фінансової нестабільності комерційні банки практично не видають сільському господарству кредити на термін більше одного року.

На наш погляд, необхідна розробка нового механізму дотаційно-компенсаційної бюджетної підтримки сільського господарства, спрямованої на його ефективне функціонування, вимагаючи дотримання наступних важливих принципів:

1. Компенсаційно-частковий принцип. За першим способом відповідно до цього принципу господарству надаються кошти з бюджету у формі авансу. Вони являють собою повну компенсацію всіх витрат, передбачених тією чи іншою програмою. За другим способом господарствам компенсуються дійсно зроблені витрати, надаються субвенції або відшкодовується певна, заздалегідь встановлена частка витрат.

2. Принцип обов'язковості виконання вимог. Суть його полягає в тому, що фактичні витрати товаровиробників, які здійснюються в рамках прийнятих програм, компенсуються тільки при дотриманні певних вимог.

У нинішніх умовах такими вимогами, на наш погляд, можуть бути: збереження посівних площ і поголів'я худоби на існуючому рівні або збільшення цих показників, здійснення інвестицій у виробництво, погашення заборгованості і т. д.

Підводячи підсумки, можна виділити основні загальні напрямки щодо вдосконалення організації кредитування підприємств АПК:

- для розвитку продуктивності кредитів видається за необхідне збільшити видатки держави на підтримку сільськогосподарських товаровиробників;
- зробити відкритими методологічні розробки банків для зовнішнього середовища для того, щоб вони публічно обговорювалися на сторінках банківських журналів, що дозволяє ідентифікувати допущені співробітниками банків помилки, включаючи недоліки в методичному, організаційному, кадровому та технічному забезпеченні аналітичної роботи;
- створити єдину нормативно-методологічну базу кредитного процесу.

УДК 336.7

Кульчицька Н.С.
магістрант

Бондаренко Л.А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів суб'єктів

господарування та інноваційного розвитку

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

СТАБІЛЬНА ПРИБУТКОВІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Важливою та необхідною передумовою реалізації позитивного впливу комерційних банків на розвиток національної економіки є досягнення ними ефективності своєї діяльності, ще перетворює підвищення ефективності банківського сектора України у стратегічну макроекономічну ціль та один із основних напрямків забезпечення ефективного функціонування всієї економічної системи.

Ефективне функціонування вітчизняної банківської системи в сучасних умовах трансформації економіки України у світовий економічний простір великою мірою залежить від забезпечення стабільної прибутковості діяльності банків. Це пояснюється тим, що прибуток є запорукою надійності банківської системи, він забезпечує безпеку вкладів та наявність джерел кредитування, від яких залежить ефективність розвитку економіки країни [1].

Внаслідок світової економічної кризи 2008–2009 років відбулося зниження рентабельності активів та власного капіталу банків більшості країн світу, в тому числі і України. З часом ситуація стала покращуватись, проте політична нестабільність в Україні наприкінці 2013 – початку 2014 років спричинила девальвацію національної валюти майже в три рази, що негативно вплинуло на стан вітчизняної фінансової системи. На сьогоднішній день в Україні, в умовах затяжної фінансової кризи, деякі банки взагалі призупинили свою діяльність, зменшилась кількість депозитів, почали збільшуватись ставки по кредитам, збільшилась значна кількість проблемних активів. Це негативно впливає на прибутковість банківського сектора. Динаміка показників прибутковості банківської системи України за останні 5 років наведена на рис. 1.

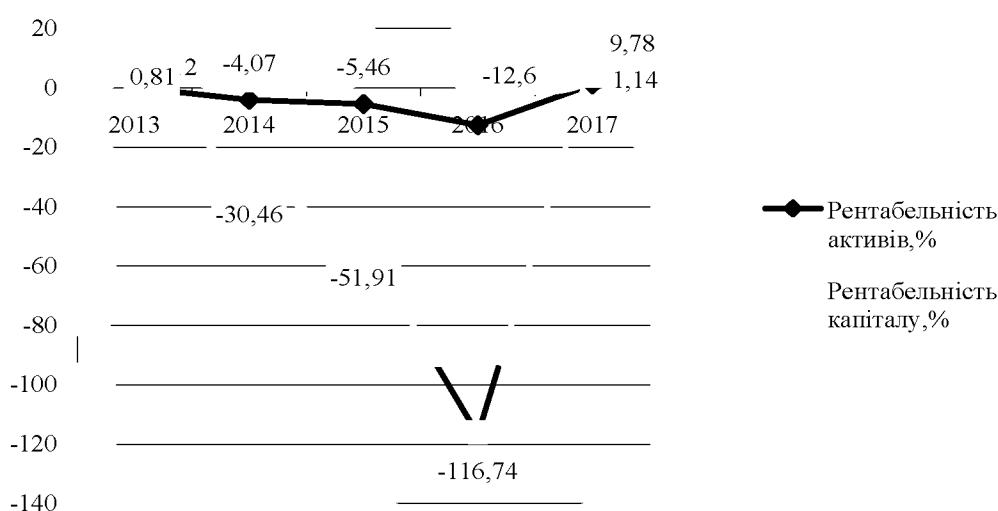

Рис. 1. Динаміка показників рентабельності банків в Україні за 2013–2017 рр.

Джерело: розраховано авторами за статистичними даними Мінфіну [2]

Як свідчать дані, наведені на рисунку 1, рентабельність банківської системи України за останні 5 років погіршувалась і досягла свого піку у 2016 році (показник рентабельності активів склав – 12,6%, а рентабельності капіталу – 116,74%). За результатами 2017 року банки України мають позитивне значення показників рентабельності, проте, з огляду на негативну їх тенденцію впродовж 2013-2016 рр., важливим є забезпечення максимально стійкої прибутковості банків, оскільки стабільне зростання показників прибутковості є найкращим індикатором ефективного функціонування банків. За таких умов для України актуальним є використання досвіду провідних країн світу, які успішно пройшли негативні прояви економічної кризи, що торкнулась і банківських систем.

Концепція «високорентабельної банківської діяльності» у країнах з розвинутою економікою базується на трьох «китах»: максимізації доходів, мінімізації витрат, грамотному та ефективному менеджменті [3].

Виходячи з даної концепції, цей зарубіжний досвід можна адаптувати до українських банків з метою підвищення прибутковості їх діяльності. В зв'язку з цим можна запропонувати основні напрямки зростання прибутковості комерційного банку:

1. Збільшення питомої ваги доходних активів у сукупних активах.
2. Раціональне та ефективне розміщення коштів банку для забезпечення його фінансової стійкості.

3. Фінансове планування як один з резервів збільшення прибутку і раціонального його використання. Банки несуть багато витрат внаслідок неузгоджених дій різних управлінь між собою.

4. Щоб отримати більший дохід, банк повинен враховувати крім специфічних факторів, що визначають розмір процента по активних операціях (облікова ставка, рівень інфляції, термін позики, характер забезпечення тощо), також попит на кредитному ринку і ставки конкуруючих банків та інших фінансово-кредитних установ.

5. Нарощення власних коштів банку, що сприятиме зростанню ресурсної бази банку і буде однією з передумов залучення іноземних інвестицій.

6. Систематичне і всебічне вивчення кредитних ризиків та вживання заходів по їх пониженню.

7. Формування достатніх страхових резервів та резервних фондів [3].

Вдале управління по всіх вказаних напрямках допоможе збільшити прибутковість вітчизняних комерційних банків і, як наслідок, підвищити ефективність їх діяльності. Вважаємо, що організацію впровадження вищезазначених заходів треба здійснювати з врахуванням принципів системності та комплексності.

Список використаних джерел:

1. Прасолова С.П. Банківські операції [текст]: навч. посіб. та практ. / С.П. Прасолова, О.С. Вовченко. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 568 с.

2. Показники діяльності банків [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/2014-01>.

3. Матвієнко О.С. Шляхи підвищення прибутковості банківської діяльності в Україні / О.С. Матвієнко. // Молодий вчений. – 2014. – № 6. – С. 169–171.

УДК 336.7:338.2

Макарова А.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирського державного технологічного університету

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ БАНКУ

Для керівництва кредитної установи важливо не тільки вчасно виявити проблеми і вузькі місця в діяльності банку, а й дослідити глибинні причини їх появи, а ще краще – завчасно запобігти їх виникненню, що є більш складним завданням, вирішення якого можливе тільки із застосуванням в банку відповідних технологій управління. В цьому контексті доцільно згадати принцип самоорганізації банку – це принцип роботи, заснований на здатності приймати управлінські рішення, результатом яких є зменшення неузгодженості банку з зовнішнім середовищем, що підвищує рівень конкурентоспроможності і захищеності кредитної організації.

Очевидно, що прийняття максимально вірних рішень в кожній конкретній ситуації пов'язане зі своєчасним наданням потрібних знань тим, кому вони необхідні. Для вирішення цього завдання була створена концепція контролінгу – нерозривної інтеграції визначення цілей, планування та моніторингу діяльності організації.

При побудові системи контролінгу особливе значення має організація системи фінансового моніторингу, так як ці складові змістовно залежать один від одного. По своїй суті фінансовий моніторинг в кредитних організаціях є комплексною інформаційно-аналітичною системою, що реалізує кібернетичні принципи і дозволяє кредитним організаціям ефективно організувати внутрішні технологічні процеси, забезпечуючи високі показники рентабельності і фінансової стійкості.

Фінансовим моніторингом в тому чи іншому обсязі займається кожна кредитна організація, однак вихід управління на стратегічний рівень досягається тільки за умови, що

фінансовий моніторинг в банку є цілісною системою. Мінливі умови, в яких працюють банки, відкривають для них безліч можливостей, одночасно піддають складним і різноманітним ризикам, які кидають виклик традиційним підходам до банківського менеджменту.

Одним з таких ризиків є ризик недостатньої прозорості власної структури банку для органів його управління. Безпосереднім наслідком реалізації даного ризику є ризик більш високого порядку – ризик недостатньої організаційної гнучкості, який знижує фінансову життєздатність банку. Але ж гнучкість, тобто адаптація ділової активності банку до ризиків і можливостей фінансового і правового середовища функціонування, є одним з принципів ефективної роботи банку.

З урахуванням викладеного можна сказати: стрижнем контролінгу у банку покликаний стати гнучкий механізм збору повної і своєчасної інформації, що відноситься до управління банком, а також забезпечення адекватних способів її зберігання і обробки. Цей механізм повинен охоплювати всі бізнес-процеси банку, а також відстежувати макроекономічні і ринкові зміни, що впливають на управління кредитною організацією. Побудова такого механізму є непростим методологічним завданням, і багато в чому з цієї причини практична реалізація концепції контролінгу в сучасних українських банках не отримала масштабного поширення.

Список використаних джерел:

1. Котковський В.С. Удосконалення теоретичної платформи фінансового контролінгу у банку / В.С. Котковський, О.П. Гузенко // Молодий вчений. – 2016. – № 1 (1). – С. 79–83.
2. Примостка О.О. Контролінг як інноваційна концепція управління банком / О.О. Примостка // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. – 2016. – Вип. 1. – С. 115–119.
3. Юрій С.М. Банківський контролінг: теоретичні основи організації / С.М. Юрій // Молодий вчений. – 2017. – № 5. – С. 789–792.

УДК 336.73

Маліновська К.О.

к.е.н., викладач

Житомирський торговельно-економічний коледж КНТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ефективне функціонування економіки будь-якої країни неможливе без фінансової системи, яка покликана забезпечувати економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів між окремими її галузями. Такий перерозподіл забезпечують банківські і небанківські фінансові установи.

Особливого значення на сучасному етапі розвитку фінансової системи набувають небанківські фінансові установи, діяльність яких на фінансовому ринку набуває все більшого значення. Вони дозволяють покращити сферу фінансового обслуговування як підприємств, так і фізичних осіб.

Теоретичні і практичні дослідження науковців у сфері небанківських фінансових установ здебільшого направлені на вивченні питань, пов'язаних із державним регулюванням ринку небанківських фінансових послуг [2], напрямів їх діяльності та вплив на економічне зростання економіки [1].

Як показує досвід країн Європейського Союзу та США, в яких небанківські фінансові установи складають переважну частину фінансового сектору, вони забезпечують життєздатність та стабільність фінансової системи та створюють конкурентне середовище у сфері фінансових послуг.

До складу небанківських фінансового сектора відносять: страховий (страхові компанії, страхові/перестрахові брокери (резиденти, нерезиденти); недержавного пенсійного забезпечення (недержавні пенсійні фонди, адміністратори недержавних пенсійних фондів); кредитний (Бюро кредитних історій, кредитні спілки, юридичні особи публічного права, інші кредитні установи); ломбарди; аудиторські фірми та аудитори, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ; фінансові компанії та юридичні особи, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги (лізингові компанії); довірчі товариства; фінансові компанії, що надають фінансові послуги, зокрема, з переказу грошових коштів, обміну валют, надання факторингу, гарантій та поручительств, коштів у позику, у т.ч. на умовах фінансового кредиту, управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю.

Наразі основні суб'єкти інфраструктури ринку небанківських фінансових представлені наступними видами (табл. 1).

Таблиця 1

Основні установи небанківських фінансових послуг
станом на 1.01.2018 р. [4]

Інститути ринків фінансових послуг	Кількість установ	Обсяг активів, млрд. грн.
1. Фінансові компанії	818	107,8
2. Страхові компанії	294	57,4
3. Ломбарди	415	3,8
4. Кредитні установи	378	0,8

Також на ринку здійснюють свою діяльність кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди та лізингові компанії, обсяг активів за якими значно менший за у представлених у таблиці установах.

Не дивлячись на те, що за останні роки кількість установ зменшилась, значно зросли обсяги послуг, що ними надаються [4]. Збільшенню обсягів послуг небанківськими фінансовими установами сприяло і те, що в Україні значно скоротилася кількість банківських установ. Також послуги таких компаній відрізняються простішими процедурами оформлення, нижчими вимогами до платоспроможності позичальників, наявністю великої кількості центрів обслуговування.

На сьогодні ринок фінансових послуг в Україні перебуває на етапі формування з метою наближення до європейських стандартів. Це вимагає перегляду підходів щодо державного регулювання небанківського сектору фінансових послуг а також потребує вирішення велика кількість проблем, зокрема: низький рівень довіри споживачів фінансових послуг, недостатньо розвинута інфраструктура фінансового ринку, окремі випадки несумлінного ставлення фінансових посередників до клієнтів, неналежний законодавчий захист споживачів фінансових послуг та інвесторів тощо.

З формуванням розвинутого ринку фінансових послуг пов'язано і питання вдосконалення його регулювання. З цією метою розроблений законопроект № 2413-а «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг». У ньому передбачена ліквідація Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та передача її функцій НБУ та Національній комісії з цінних паперів і фондового ринку.

Так, згідно з законопроектами, нагляд та регуляція ринку страхових, лізингових та факторингових компаній, кредитних спілок, бюро кредитних історій, ломбардів та інших фінансових компаній перейде до НБУ. До НКЦПФР перейде регулювання недержавних пенсійних фондів та фондів фінансування будівництва і фондів операцій з нерухомістю. Такий розподіл сприятиме більшій прозорості державного регулювання фінансового ринку та оптимізації регуляторного впливу на його учасників. Регулювання наблизиться до стандартів, що діють у банківському секторі із урахуванням найкращих міжнародних практик [3].

Поступове запровадження нового регулювання повинно покращити інвестиційну привабливість та забезпечити більшу прозорість небанківського фінансового сектору, а також сприяти захисту споживачів фінансових послуг та запобігати незаконним практикам на ринку. Крім того, нове регулювання має запровадити рівні умови діяльності для небанківських фінансових установ та банків і посприяти розбудові конкурентного середовища для надання фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Клименко О.В. Розвиток системи регулювання небанківських фінансових послуг в Україні / О.В. Клименко // Економіка України. – 2014. – № 5. – С. 58–68.

2. Литвин П.В. Небанківські фінансові інститути: особливості функціонування механізмів державного регулювання / П.В. Литвин // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка. – К.: АМУ, 2012. – Вип. 4. – С. 211–218. – (Серія «Управління»).

3. Національний банк закликає Верховну Раду підтримати консолідацію регулювання фінансових ринків. – Електронний ресурс: Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article.jsessionid=92C6EF1FDD4658801B9FA94B65B4638C?art_id=30145378&showTitle=true

4. Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на виконання повноважень Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Звіт Рахункової палати України від 28.08.2018 р. № 22–3. – Електронний ресурс: Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16757451/zvit_22-3_2018.pdf?main

5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг №2413а від 20.07.2015. – Електронний ресурс: Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH1V1DAA.html

УДК 336.273.2:63

Малтиз В.В.
к.е.н., доцент
Короленко.О.
магістр

Запорізький національний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТ БАНК»

Кредитування фізичних осіб є пріоритетним напрямом діяльності комерційних банків. Споживчий кредит – це кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання певних товарів. Оскільки у більшості населення потреби значно перевищують прибутки, відповідно, вони мають можливість реалізувати свої фінансові потреби за рахунок банківського кредитування.

Варто зазначити, що провідним банком серед споживчого кредитування сьогодні виступає АТ КБ «Приват Банк». Беззаперечним є твердження, що правильна організація процесу кредитування, розробка ефективної і гнучкої системи управління кредитними операціями виступає основою фінансової стабільності і стійкості АТ КБ «Приват Банк». У сучасних умовах з метою забезпечення організації ефективної кредитної діяльності банк розробляє власну кредитну політику і застосовує практичні механізми її реалізації.

Аналізуючи видані кредити станом на 1 вересня 2018р. можна зробити висновок, що сума виданих кредитів висока, а порівняно з іншими комерційними банками є найбільшою (див. рис.1).

(тис. грн.)

№ з/п	Найменування банку	Розподіл кредитів за класами боржника – фізичної особи														
		усього					національна валюта					іноземна валюта				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
	АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	37 680 150	151 455	592 146	268 118	28 515 511	37 379 262	130 033	586 434	264 220	14 402 272	308 888	21 422	5 712	3 898	14 115 239

Продовження таблиці

Розподіл кредитів за класами боржника – юридичної особи (крім банку, бюджетної установи та юридичної)									
усього									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
2 648 455	581 836	565 744	570 162	260 329	242 651	436 654	7 757	40 983	206 944 699

Рис. 1. Кредити надані фізичним особам АТ КБ «Приват Банк», станом на 1.09.2018 р. [1].

Аналізуючи таблицю можна визначити, що кредитна політика банку функціонує продуктивно. Взагалі кредитна політика банку є системою грошово-кредитних заходів, що проводяться банком для досягнення певних фінансових результатів, і є одним з елементів банківської політики. Кредитна політика банку визначає завдання і пріоритети кредитної діяльності банку, засоби і методи їх реалізації, принципи і порядок організації процесу кредитування.

Кредитна політика розробляється з урахуванням стратегії і тактики банку у сфері управління активними операціями і визначає основні напрями кредитної діяльності.

У загальному вигляді кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» здійснює в своїй діяльності такі заходи: організація кредитної діяльності; управління кредитним портфелем; контроль за кредитним процесом; ліміти по окремих видах кредитування; механізм супроводу кредитного договору (кредитний моніторинг); формування резерву для відшкодування втрат по кредитних операціях.

Але велика кількість виданих споживчих кредитів, банку приносить не тільки значний прибуток. Існує значний відсоток неповерненості кредитних засобів, через цей факт кредитна політика комерційного банку зазнає збоїв в роботі та доводиться витратити кошти на стабілізацію діяльності банку і проведення заходів щодо спонукання клієнтів повернути запозичені кошти.

Отже на сьогодні неповерненість споживчих кредитів одна із суттєвих проблем АТ КБ «ПриватБанк», тому банкові необхідно розробити об'єктивну методику оцінки якості позичальників, яка б могла максимально точно проаналізувати фінансовий стан клієнта і його надійність з погляду своєчасного погашення кредиту відповідно до умов кредитного договору. Тобто сьогодні комерційні банки потребують удосконалення методик оцінки потенційних клієнтів. Для стабільної діяльності кредитної політики, банку необхідна комплексна оцінка, яку б банк міг застосовувати при видачі споживчого кредиту.

Подальший розвиток АТ КБ «ПриватБанк» у сфері кредитування, на нашу думку, має базуватися на формуванні перспективної стратегії. Серед її основних напрямів мають бути:

- удосконалення всіх аспектів кредитної діяльності і оптимізації організаційної структури з метою забезпечення якісно нової системи управління банком;
- використання комплексного програмно-цільового підходу до планування діяльності банківської установи;
- оптимізація кредитних вкладень за рівнем галузевого ризику з урахуванням потенційної ефективності;
- збільшення об'єму і видів кредитування з метою успішної реалізації концепції банку;
- поліпшення маркетингової діяльності (перш за все шляхом встановлення оптимальних кредитних ставок і залучення нових позичальників);
- удосконалення методик оцінки потенційних клієнтів.

Також зазначимо що, для досягнення успіху у вирішенні актуальної проблеми, варто впровадити ефективну, суттєву, нову систему управління кредитними ризиками: розробити процедуру виявлення, моніторингу ризиків банківської діяльності; впроваджувати існуючі та

розробляти самостійно моделі кількісної оцінки ризиків; проводити роботу, спрямовану на підготовку кваліфікованих спеціалістів з питань ризик-менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Фінансова звітність Публічного Акціонерного Товариства КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua/about/fnansovaja-otchetnost/>

УДК 336.774.3

Маркович Т.Г.
здобувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Попри значну кількість достатньо обґрунтованих та апробованих на практиці методик, на сьогодні відсутня єдина досконала модель оцінки кредитоспроможності з універсальним набором аналітичних методів, яка б надавала можливості прийняття оптимальних управлінських рішень щодо встановлення кредитних відносин з клієнтом банку.

Одна з найбільш відомих класифікацій підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників передбачає поділ методів на:

- статичні методи: бально-рейтингові (система коефіцієнтів, рейтингові, кредитний скоринг, аналіз грошових потоків) та прогнозування (багатофакторні моделі);
- методи комплексного аналізу: Правило «6 С»; CAMPARI; PARTS; PARSER; Система 4FC; Правило «5 С» поганих кредитів [5, С. 182–186], [3, с. 18–44], [1, с. 512–523].

Рейтингові системи оцінки створюють банки на основі емпіричного підходу з використанням регресійного математичного або чинникового аналізу. Ці системи використовують історичні дані про банківські «добрі», «середні» та «погані» позики й дають змогу визначити критеріальний рівень оцінки позичальників. Недоліками рейтингових моделей є: відсутність можливості прогнозування фінансового стану позичальника, що важливо для кредитора в період терміну дії кредитного договору; необ'єктивність оцінки позичальника в силу суб'єктивності думки банківських фахівців; довільний підхід до вибору системи показників оцінки фінансового стану позичальника та вагомості [8, с. 46].

Метод скорингу дає можливість провести експрес-аналіз заявки на кредит у присутності клієнта. Окрім того, скоринг ураховує не тільки фінансові показники діяльності позичальника, а й якісні показники кредитоспроможності. Розповсюдження скорингових систем для виявлення та оцінювання ризиків роздрібного кредитування пояснюється наявністю великої кількості однотипних позичальників у цій сфері кредитування [2].

В Україні є значний науковий доробок із запровадження у вітчизняну практику методик дискримінантного аналізу оцінки кредитоспроможності це, наприклад, роботи О. Терещенко та ряду інших авторів [7], [4], [6]. При цьому висловлюються такі критичні зауваження на адресу методик дискримінантного аналізу оцінки кредитоспроможності: переоцінка ролі кількісних факторів; довільність вибору системи кількісних показників (фінансових коефіцієнтів); висока чутливість до недостовірності вихідних даних відображених у фінансовій звітності; громіздкість і складність обчислень, необхідність використання математичного апарату; необхідність створення і підтримки статистичної бази даних про позичальників.

В практиці банків США використовуються «Правила шести «Сі», в яких критерії відбору клієнтів позначені словами, які починаються з літери «Сі» (character – характер позичальника, capacity – фінансові можливості, cash – грошові кошти, collateral – забезпечення кредиту, conditions – загальні економічні умови, control – контроль).

Англійськими банками для аналізу кредитоспроможності клієнта використовуються принципи кредитування, передбачені в моделях комплексного аналізу: CAMPARI (Character – репутація позичальника, Ability – здатність повернути кредит, Marge – дохідність операції, Purpose – цільове призначення кредиту, Amount – сума кредиту, Repayment – умови погашення, Insurance – забезпечення), PARTS (Purpose – призначення отриманих позичкових коштів, Amount – розмір позички, Repayment – повернення кредиту та відсотків, Term – строк, на який надається кредит, Security – забезпечення повернення кредиту) та PARSER (Person – репутація потенційного клієнта, Amount – обґрунтування суми кредиту, що запрошується, Repayment – визначення можливості погашення позики, Security – оцінка забезпечення, можливість реалізації застави, Expediency – доцільність надання позики, Remuneration – винагорода банку (відсоткова ставка) за кредитний ризик). У світовій практиці досить широко застосовуються такі системи аналізу кредитоспроможності як: MEMO RISK (Management – якість менеджменту, Experience – досвід, Market – загальні обставини для бізнесу позичальника, Operations – оцінка бізнесу позичальника, Repayment – визначення можливості погашення кредиту, Interest – відсоткова ставка, Security – забезпечення, Kontrol – контроль) та система 4 FC (чотири основи кредитоспроможності: Management quality – якість менеджменту, Industry dynamics – специфіка галузі та її динаміка, Security realization – забезпечення та можливість реалізації застави, Financial condition – фінансовий стан позичальника). Основною перевагою останніх є те, що в межах комплексних моделей аналізу значна увага приділяється як кількісним, так і якісним характеристикам позичальника, а основними їх недоліками є такі: орієнтація здебільшого на якісні чинники; закладення в основу комплексних моделей експертних висновків в окремих випадках можуть мати суб'єктивний характер.

Авторський підхід ґрунтується на тому, що поняття кредитоспроможності є комплексною характеристикою, яка відображає сутність банківського кредиту у ринковій економіці, що базується на дотриманні балансу протилежних інтересів сторін кредитної угоди – позичальника і комерційного банку. Відповідно кредитоспроможність на методичному рівні повинна виражатися через комплекс взаємозв'язаних кількісних і якісних показників, які в своїй єдності визначають ступінь кредитоспроможності потенційного позичальника. Перспективним є створення в країні належного нормативного забезпечення для визначення кредитоспроможності потенційних позичальників і системи рейтингів надійності суб'єктів господарювання, що стандартизувало б відповідні процедури та мінімізувало банківські кредитні ризики. Паралельно потрібно удосконалювати власне моделі оцінки кредитоспроможності позичальників з метою створення інтегральних методик визначення узагальнюючого показника кредитоспроможності на основі комплексу формалізованих і неформалізованих критеріїв оцінки. В систему таких показників повинні увійти як показники, що розраховуються на основі статистичних даних, так і характеристики потенційного позичальника, які можуть бути отримані на основі експертних суджень.

Однак, запровадження зовнішніх систем рейтингування потенційних позичальників не повинно бути самоціллю, адже остаточне рішення щодо видачі кредиту залишається за банком, як і відповідальність за можливі негативні наслідки від допущених прорахунків. Тому у відповідь на вимоги Базельського комітету банківського нагляду оптимальним є комплексне застосування (синтез) використання обох підходів до оцінки кредитних ризиків, з домінуванням внутрішньобанківських рейтингових систем для визначення кредитних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Freixas X., Rochet J.– С. Microeconomics of banking. 2nd ed. Cambridge: MIT Press, pp 512–523.
2. Бучко І.Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 2. С. 178–182.
3. Вишняков И.В. Методы и модели оценки кредитоспособности заёмщика [Текст]. СПб.: СПбГИЭА, 1998. 453 с.

4. Курова Т.Г., Костроміна К.О. Оцінка кредитоспроможності клієнта банку за допомогою дискримінантного аналізу. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. № 3 (27). С. 113–117.

5. Роуз Питер С. Банковский менеджмент. М.: Дело, 1995. 744 с.

6. Смолева Т.М. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників банками України. Финансы, учет, банки. 2014. № 1. С. 241–245.

7. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб. Вісник Національного банку України. 2012. № 1. С. 26–30.

8. Хасянова С.Ю. Кредитный анализ в коммерческом банке: учебное пособие. Нижний Новгород: «Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», 2012. С. 197.

УДК 336.71

Мартинюк А.Е.
магістрант
Науковий керівник – Туболець І.І.
к.е.н., доцент
Університет митної справи та фінансів

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

На сучасному етапі економічного розвитку важливе місце у пошуку шляхів виходу України з кризового стану займає подальше вдосконалення форм кредиту, формування ефективної кредитної політики. Більша частина прибутку банку пов'язана саме з кредитуванням. Одночасно необґрунтована кредитна політика може сприяти зниженню рентабельності кредитних операцій. Управління кредитними ризиками є необхідним першочерговим завданням банку, оскільки ризики в більшості випадків можливо передбачити і прогнозувати. На сьогодні існує безліч причин виникнення кредитного ризику. Найпоширенішими з них є нестійкий фінансовий стан позичальника, некваліфіковане керівництво, недосвідченість працівників, що приймають рішення про надання кредиту [2].

Проблема існування значної кількості непрацюючих кредитів є однією з головних загроз банківської системи у 2018 році. Вона несе в собі значний ризик як для самих банків, так і для кредиторів та вкладників, підриває стійкість банківської системи країни в цілому. Обсяг проблемних кредитів з найбільшою ймовірністю неповернення в українських банках на 1 січня 2018 року (табл. 1) становив 594,999 млрд. грн., або 55,6 % від загального обсягу виданих кредитів. За інформацією НБУ, 15,6 % непрацюючих активів на суму 94,09 млрд. грн. припадає на позичальників-фізичних осіб, 84,3 % на 500,909 млрд. грн. – юридичних осіб (крім банків, бюджетних установ та боржників за інвестиційними кредитами).

Таблиця 1

Динаміка кредитного портфеля, резервів за кредитними операціями та проблемних кредитів (непрацюючих активів) банків України за 2014–2018 рр.

Показники	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Кредитний портфель, млрд. грн.	911, 402	1 006, 358	1 009, 768	1 005, 923	1 042, 798
Резерв за кредитними операціями, млрд. грн.	122, 404	204, 931	321, 303	484, 383	516, 985
Проблемні кредити (непрацюючі активи), млрд. грн.	70,178	135, 858	213, 311	307, 812	594, 999

Джерело: сформовано автором за даними джерела [3]

Значна частка проблемних кредитів у портфелях банків, на думку НБУ, є одним із ключових внутрішніх ризиків банківського сектора протягом останніх років.

Треба також зазначити, що частка кредитів, прострочених більш як на 90 днів (тобто тих кредитів, надії на повернення яких невеликі), становить майже 80 % від усіх непрацюючих кредитів. І це при тому, що за рівнем кредитної активності населення Україна перебуває на одному з останніх місць у Європі: співвідношення таких кредитів до ВВП становить лише 3,6 %.

Причини неповернення кредитів різні, включаючи кризові явища в економіці, низьку платоспроможність населення, високий рівень реальної відсоткової ставки за кредитами, обслуговувати які під силу не кожному позичальникові, високий кредитний ризик, що вимагає від банків формувати додаткові резерви під такі кредити. Слід також враховувати і значний юридичний ризик, пов'язаний з кредитними операціями, оскільки права кредиторів в Україні слабо захищені на рівні як законодавства, так і правозастосовної практики, що перешкоджає, зокрема, розвитку кредитування й доступності кредитних коштів.

З метою зниження кредитних ризиків комерційні банки використовують різноманітні прийоми та заходи захисту від кредитного ризику. Часто при наданні кредиту банк оцінює кредитоспроможність клієнта не досить ретельно. Це спричиняє збільшення ризику банку при кредитуванні та збільшення обсягів проблемних кредитів. У практиці комерційним банкам потрібно більше уваги приділяти вивченню потенційних клієнтів. Необхідно робити глибокий фінансовий аналіз потенційних позичальників, адже це часто виявляє серйозні проблеми, які ставлять під сумнів можливість обслуговування кредиту. Банк повинен мати клієнтів, у яких бажання отримати кредит збігається з можливістю його обслуговування.

На думку дослідників одним із найефективніших методів протидії можливому впливу кредитних ризиків є створення резервів під проблемну заборгованість. Однак даний метод є досить непопулярним, оскільки фінансові ресурси, що можуть бути використані банками для збільшення обсягів активних операцій, перебувають у вигляді резервів і таким чином не приносять прибутку.

Іншим методом попередження впливу кредитного ризику є страхування, однак, зважаючи на обсяги проведених банками кредитних операцій та порівнюючи із активами страхових компаній, ефективність даного методу в Україні на сьогоднішній день доволі незначна [1].

На завершення можна виділити такі шляхи поліпшення ситуації в банківській сфері для того, щоб стабілізувати процеси кредитування:

- зменшити ймовірність кредитування недоброчесних позичальників і знизити кількість непрацюючих кредитів, застосовуючи при цьому механізми реструктуризації й списання боргу;

- удосконалювати кваліфікацію працівників банку;

- підвищувати фінансову грамотність населення, задля розуміння ризиків і вигод використання фінансових послуг.

Кредитні ризики несуть в собі найбільшу небезпеку для комерційних банків у контексті забезпечення та збереження їх фінансової стійкості, тому впровадження нових, більш ефективних методів оцінки, управління, а відтак, попередження кредитних ризиків має стати пріоритетним напрямком розвитку банківської системи України.

Список використаних джерел:

1. Болгар Т.М. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику / Т.М. Болгар // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1. – С.50–58.

2. Бондаренко Л.А. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України / Л.А. Бондаренко, Т.В. Стародубцева // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014 – С. 169–172.

3. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

Меліхова Є.Д.
студентка
Гордієнко В.О.
доцент кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та страхування
Університет митної справи та фінансів

ІНОЗЕМНА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стратегічною метою державної структурно-інноваційної політики є створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до саморозвитку промислового комплексу України. Галузева структура промислового виробництва повинна наблизитися до пропорцій, які мають економічно розвинені країни та країни з перехідною економікою, що досягли економічного зростання в результаті реалізації активної промислово-інвестиційної політики.

Обсяги наданих економіці країни ПІІ мають забезпечувати фінансування обігових коштів підприємств в необхідних для їх нормального функціонування розмірах, а також довгострокове інвестування в народне господарство, яке забезпечує структурні перетворення промисловості і на їх основі економічне зростання [4].

Проблеми інвестиційної політики знаходять відображення у наукових працях Б. Кваснюка, С. Салівона [2], О. Самсоненко та інших. Але слід зазначити, що в них міститься аналіз сучасних тенденцій розвитку та організації заходів і стандартний набір інструментів і програм щодо її вдосконалення.

Динаміка прямих іноземних інвестицій можливо прослідкувати на рис. 1.

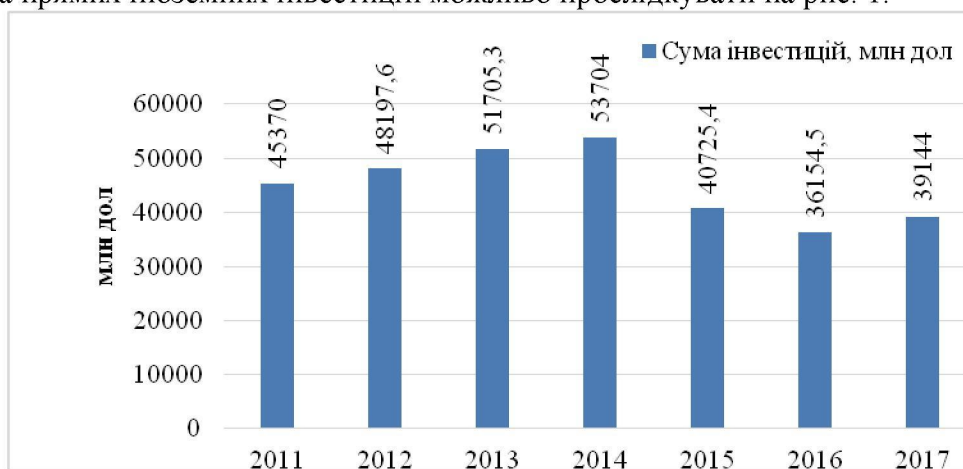

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну 2011–2017 рр, млн. дол. США

З 01.01.2011 по 01.01.2015 спостерігався швидкий зріст прямих іноземних інвестицій, за цей період вони зросли приблизно в 12,5 разів. Потім у 2015 році було падіння у 1,25 разів, що пояснюється наслідками політичної і економічної кризи на Україні. Неефективна економічна політика з її антисоціальними та антипідприємницькими новаціями, ставить країну в невідгідне становище. З 2015 по 2017 рік ПІІ продовжували знижуватись [1].

Інвесторів цікавлять інвестиції в галузі, де за короткий час можливо забезпечити повернення вкладеного капіталу з отриманням найбільшого прибутку. Інвестувати у фінансову і страхову діяльність було вигідно бо ставка рефінансування у США була значно нижчою (коливалась від 0,5 % до 0,25 %) ніж в Україні (7–12,5 %). Тому інвестори без ризику заробляли на цій різниці [3].

Середньорічні надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в 2015–2017 рр. становили близько 3 млрд. дол. США, і лівова частка з них була пов'язана з конвертацією

боргів банківського сектора в капітал або залученням межфирменного боргу. При цьому, ці суми в рази менші від річних обсягів залучених Україною ПІІ в докризовий період і абсолютно не відповідають економічним потребам національної економіки. Адже саме прямі інвестиції повинні виступати джерелом інвестицій в основний капітал вітчизняних підприємств, якщо ми ставимо за мету вийти на співвідношення валових інвестицій в основний капітал до ВВП на рівні 25–30 %, що дасть можливість прискорити економічне зростання до 5–7 % на рік.

Висновки. Для забезпечення ефективної абсорбції ПІІ повинні бути створені необхідні передумови, зокрема, очищення, розвиток і поглиблення фінансових ринків, забезпечення надійного захисту прав кредиторів тощо.

Національний банк повинен враховувати ризики від надмірно швидкої лібералізації, пов'язані з більш високою ймовірністю прояву фінансових шоків, в тому числі спекулятивних атак, які обумовлені вмістом значного процентного диференціала за активами в національній та іноземній валютах, а також все ще високими інвестиційними ризиками в Україні, які відображають її далекий від інвестиційного суверенний рейтинг.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.ukrstat.gov.ua/>].

2. Пампура О.І. Розвиток інвестиційної діяльності в Україні // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – С. 89–92.

3. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2017/06/13/infografika/ekonomika/yak-zminylysy-obsyahu-inozemnykh-investytsiy-ukrayinu-try-roky>

4. Гордієнко В.О. Шаранов Р.С. Корисність іноземних інвестицій: Монографія / В.О. Гордієнко. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. фін. акад., 2012. – 200с.

УДК 336.71.078.3

Недільська Л.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський національний агроекологічний університет

ДЕСТАБІЛІЗУЮЧІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Банківська система націлена на забезпечення стійкого розвитку економіки держави. У зв'язку з тим, що економіка України впродовж багатьох десятиліть потерпає від значної чисельності дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх факторів, її банківська система також знаходиться в такому ж несприятливому середовищі. Негативний вплив стримує розвиток самої банківської системи, а також перешкоджає належному обслуговуванню та захисту інших суб'єктів господарювання. Запроваджені до цього часу реформи як у сфері розвитку економіки, так і банківської справи, не дають відчутних результатів і економіку держави продовжує лихоманити.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед наукових джерел, в яких висвітлюється проблематика розвитку вітчизняної банківської системи, варто виділити статті таких відомих вітчизняних науковців як Г.М. Азаренкова, С.М. Аржевітін, З.М. Васильченко, О.В. Дзюблук, В.В. Коваленко, О.Г. Коптюх, М.І. Крупка, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, С.В. Науменкова та інші. Однак зауважимо, що проблеми розвитку банківської системи з метою їх усунення або належного управління повинні досліджуватись всесторонньо та постійно.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останніх років економіка України нагромадила згубний багаж невирішених проблем системного характеру: хронічний дефіцит бюджету і

платіжного балансу, слабка і нерациональна фіскальна політика, низька інвестиційна привабливість, критичне нарощення державних боргів, політична та соціальна напруга тощо. Протягом 2013–2017 рр. виявились, накопичувались та прирощувались передусім проблеми загального характеру, які були зумовлені некерованістю системних ризиків (табл. 1). Внаслідок цього, а також, зважаючи на специфіку діяльності банківських установ, виникали та поглиблювались ризики несистемного характеру.

Таблиця 1

Ідентифікація дестабілізуючих проблем
розвитку банківської системи України у 2013–2017 рр.

Проблема	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1. Високий рівень макроекономічних ризиків	v	v	v	v	v
2. Складна політична ситуація	–	v	v	v	v
3. Зниження довіри населення	–	v	–	–	–
4. Зростання інфляції	–	v	v	–	v
5. Зростання валютного курсу	–	v	v	v	v
6. Скорочення експорту	–	v	v	v	–
7. Зростання імпорту	–	–	–	v	v
8. Дефіцит платіжного балансу	–	v	–	–	–
9. Скорочення золотовалютних резервів	–	v	–	–	–
10. Значні виплати за зовнішніми державними зобов'язаннями	v	v	v	v	v
11. Значні валютні обмеження	–	v	v	v	v
12. Відтік депозитів	–	v	–	–	–
13. Зростання відсоткових ставок за кредитними операціями	–	v	v	–	–
14. Високі відсоткові ставки	v	v	v	v	v
15. Скорочення кредитування	–	–	v	v	–
16. Скорочення ресурсної бази банків	–	v	v	–	–
17. Збитковість банківської діяльності	–	v	v	v	v

Джерело: власні дослідження.

Серед хронічних проблем, які притаманні вітчизняній банківській системі варто виділити складну політичну ситуацію, яка від 2014 р. супроводжує усі без винятку економічні процеси в державі. Окрім того, вагомим є постійний вплив на стабільність економічного розвитку таких явищ як зростання валютного курсу, скорочення експорту, значні виплати за зовнішніми державними зобов'язаннями та високі відсоткові ставки за кредитними операціями. Також помітним є вплив протягом окремих років таких факторів як зростання інфляції, відтік депозитів через зниження довіри населення, скорочення ресурсної бази банків та скорочення кредитування.

Хронологічно варто зауважити, що у 2013 р. спостерігалось відновлення економічної активності в економіках розвинених країн та таких, що розвиваються. На цьому фоні, відповідно до звітних матеріалів НБУ, банківська система України поступово стабілізувалася та примножувала свої досягнення в частині грошово-кредитної, валютної та регуляторної політики. Зокрема, спостерігалася стабільність цін (споживча інфляція становила 0,5%), двічі впродовж року знижувався рівень облікової ставки НБУ з відповідним зниженням відсоткових ставок за кредитами, зросли обсяги кредитування завдяки нарощенню ресурсної бази комерційних банків.

У 2014 р. банківську систему і економіку України вцілому лихоманила безпрецедентна комплексна політико-фінансово-економічна криза, яка була спричинена нерациональністю економічної політики попередніх років та політичними змінами у 2014 р. Зокрема, Національний банк обґрунтував критичні показники дефіциту платіжного балансу та скорочення золотовалютних резервів як наслідок багаторічного штучного утримання фіксованого валютного курсу. Окрім того, центральним банком наголошувалося на невідповідності бюджетно-податкової політики, застарілості підходів в управлінні енергетичним сектором та високій доларизації державних боргів, оскільки навіть внутрішні

активні запозичення здійснювались в іноземній валюті, що посилювало вразливість до валютного ризику.

Загострилися проблеми національної економіки та стабільності грошової одиниці: за рахунок втрати певної кількості підприємств з території анексованого Криму та окупованого Донбасу різко знизилась обсяги ВВП; соціальна напруга призвела до різкого зниження довіри населення до банківської системи – скоротилися обсяги депозитних заощаджень; стримування інфляції та девальвації здійснювалось шляхом підвищення облікової ставки, що зумовило різке скорочення обсягів кредитування. Національним банком було розпочато процес переходу до нової монетарної стратегії – режиму інфляційного таргетування – першим кроком якого стала відмова від фіксованого обмінного курсу та використання середньозваженого ринкового курсу. Однак, першою реакцією на такі заходи була чергова хвиля підвищення валютного курсу та втрата частини золотовалютних резервів.

Початок 2015 р. продовжив негативні тенденції 2014 р., проте, застосовані з боку НБУ обмеження на валютному ринку та жорстка монетарна політика змогли дещо стримати песимістичні прогнози. У 2015 р. спостерігалось скорочення виробництва ВВП, а відтак і експорту, що сприяло зростанню валютного курсу. Неоднозначним фактором виступив факт налагодження співпраці з МВФ, що забезпечило нарощення золотовалютних резервів та покриття дефіциту бюджету, однак з одночасним зростанням боргового навантаження. У цьому ж році здійснено безпрецедентний для вітчизняної практики крок – очищено сегмент великих банків на які припадає 90 % активів банківської системи, що спричинило загальне скорочення ресурсної бази.

З боку НБУ визнано, що у 2014–2016 рр. у банківській системі відбувалася системна криза, яка зумовила не лише реформаційні заходи, а й лягла тягарем на бюджет держави, оскільки чимало коштів було спрямовано на докапіталізацію ПАТ «ПриватБанку» та інших державних банків. Отже, найзначущими проблемами 2016 року стали: необхідність докапіталізації низки важливих банківських установ згідно результатів їх стрес-тестування, а також катастрофічна збитковість усієї банківської системи. На тлі цих двох ключових проблем банківська система почала поступове відновлення колишніх показників розвитку.

Підсумки 2017 р. дають підстави виділити декілька проблем, які потребують негайного вирішення: досі високий рівень інфляції, який значно відхиляється від прогнозованого та постійний ризик зростання валютного курсу. У зв'язку з цим нагальним завданням, яке стоїть перед банківською системою є удосконалення нормативного регулювання валютних операцій. Окрім того економіка потребує повномасштабного відновлення кредитування, однак стримуючим фактором виступають масові прояви недобросовісності позичальників та погана якість кредитів.

Висновки. Впродовж досліджуваного періоду, а це 5 надзвичайно кризових і реформаційних років, у банківській системі України спостерігались взаємопов'язані, взаємодоповнюючі та надзвичайно вагомими проблемами: високий рівень макроекономічних ризиків; політична нестабільність та військовий конфлікт на сході країни; зниження економічної активності; високий рівень споживчої інфляція; розбалансування державного бюджету; тісна залежність національної економіки від міжнародного фінансування, зокрема, підтримки МВФ; погіршення платіжного балансу; впровадження низки структурних реформ у банківській сфері; вплив депозитів та суттєве скорочення обсягів кредитування; системна збитковість.

Отже, сучасна концепція розвитку банківської системи України повинна бути спрямована на успішне подолання існуючих проблем та досягнення свого сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Аржевітін С.М. Системна банківська криза в Україні: особливості, причини та шляхи подолання / С.М. Аржевітін // Інвестиції: практика та досвід. – 2016 – № 8. – С. 16 – 18.
2. Баришевська І.В. Банківська система України: реалії та перспективи [Електронний ресурс] / І.В. Баришевська, А.В. Камашев // Modern Economics. – 2017. – № 5. – С. 6–12.

Недільська С.
студентка
Науковий керівник – Дем'янюк І.В.
старший викладач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський національний агроекологічний університет

ОБНОВЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ КЛАСИФІКАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Необхідною умовою розвитку економіки будь-якої країни є стабільна та надійна банківська система, яка встановлює зв'язки національної економіки зі світовим господарством. Вплив банківської системи особливо збільшується для таких країн, як Україна, тобто таких, які не мають розвинутого фінансового ринку та високого рівня небанківського посередництва. У таких країнах єдиним повноцінним та офіційним учасником фінансового посередництва є банківська система у складі фінансово-кредитних установ та центрального банку.

Впродовж останніх років суттєво змінився стан банківського сектору України, що спричинило зміни організаційного, регулятивного та контролюючого характеру. Трансформаційні зміни супроводжувалися зміною підходів щодо аналізу та контролю за банківськими установами. Характеристика та оцінка об'єктивності таких методичних підходів потребує окремого дослідження.

Теоретичні та практичні аспекти оцінки стану банківської системи висвітлюються у роботах Л. Виговської, В. Геєця, О. Дзюблюка, Гатаулліної Е.І., Маршук Л.М., Гірченко Т.Д., Стороженко А.А., Веселого І.О. та ін.

Зважаючи на надзвичайну важливість ефективного функціонування банківської системи для держави та її економіки, варто зазначити значущість виваженої політики в частині регулювання стабільності діяльності банківських установ. В Україні координатором процедури нагляду за фінансовою стабільністю комерційних банків та усієї банківської системи визначено НБУ. В межах своїх повноважень та у відповідності до методології Міжнародного Валютного фонду Національним банком України розраховуються та поширюються дані за 12 основними та 10 рекомендованими індикаторами фінансової стабільності банківського сектору. Таким чином забезпечується нагляд і моніторинг банківської системи щодо виконання основних її функцій.

Щорічно рішеннями Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків затверджуються критерії розподілу банків на групи (див. табл. 1).

Із 2002 р. банки України розподілялися на групи залежно від розміру чистих активів із метою вдосконалення банківського нагляду, оптимізації розподілу функцій і обов'язків між центральним апаратом і територіальними управліннями Національного банку України щодо нагляду за банками Комісією НБУ з питань нагляду і регулювання діяльності банків. До 2015 р. в основі класифікації НБУ було закладено принцип вагомості активів. Відповідно до цього банки розподілялися на 4 групи і представляли рейтинг банків з огляду на обсяги здійснених активних операцій.

Однак, під час реформування банківської системи 2014-2016 рр. було виявлено суттєві зміни у структурі банківської системи та співвідношенні банків за власниками. Тому недосконалість попереднього підходу зумовила необхідність переорієнтовано на принцип власності. Так, з початку 2016 р. аналіз і оприлюднення інформації про стан банківської системи відбувалися окремо за групою державних, групою іноземних та окремо – приватних банків.

Зрозуміло, що моніторинг та діагностика фінансового стану, надійності та стабільності банків здійснюється індивідуально і не може залежати від групи, в якій перебуває банк. Однак, оприлюднення інформації за критерієм власності не дає підстав для прийняття

рішення про високий чи низький рейтинг банку і спонукає до подальших детальних досліджень. Натомість попередній підхід надавав змогу зорієнтуватися про масштаби діяльності банківської установи та її місце серед аналогічних банків. Таким чином, діючий методичний підхід стосовно поділу банків на групи призначений винятково для інформаційного забезпечення присутності банку на ринку та визнання його власників.

Таблиця 1

Критерії класифікації комерційних банків України, 2013–2017 рр.

Рік	група I	група II	група III	група IV
2013	активи більше 20000 млн.грн.	активи більше 5000 млн.грн.	активи більше 3000 млн.грн.	активи менше 3000 млн. грн.
2014	активи більше 21000 млн. грн.	активи більше 6000 млн. грн.	активи більше 3000 млн. грн.	активи менше 3000 млн. грн.
2015	активи більше 21000 млн. грн.	активи більше 6000 млн. грн.	активи більше 3000 млн. грн.	активи менше 3000 млн. грн.
2016	Банки з державною часткою (в яких держава володіє часткою понад 75 %)	Банки іноземних банківських груп (банки, власниками контрольних пакетів акцій в яких є іноземні банківські установи);	Група I (банки, частка активів яких більше 0,5% активів банківської системи)	Група II (частка активів менше 0,5 % активів банківської системи)
2017	Банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75 % статутного капіталу банку	Банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам.	Банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50 % статутного капіталу банку.	–

Джерело: власні дослідження.

Окремо НБУ щорічно визначає системно важливі банки – це банки, банкрутство або неналежне функціонування яких може створити системні ризики для фінансової системи держави. До таких банків з боку НБУ можуть застосовуватися посилені пруденційні вимоги, зокрема підвищені нормативи ліквідності та капіталу. До складу системних банків протягом 2016–2018 рр. відносять: ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Укресімбанк» та АТ «Ощадбанк». Отже, системними банками визнано банки з групи державних, частка яких на ринку наразі становить понад 50 %.

Висновки. Оскільки основні функції та принципи діяльності елементів банківської системи покликані створити прозоре, ефективне та стійке середовище для розвитку держави та її суб'єктів, то обрані з боку НБУ методи пруденційного нагляду повинні забезпечувати задоволення інформаційних потреб усіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел:

1. Веселий І.О. Розподіл банків України за групами: конкурентний аспект. Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 16. С.317–324.
2. Гатаулліна Е.І., Маршук Л.М. Аналіз показників діяльності комерційних банків в Україні. Економіка і суспільство. Випуск № 12. 2017. С.515–521.
3. Гірченко Т.Д., Стороженко А.А. Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2014. – Вип. 1. – С. 44–52.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ: СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ

В умовах глобалізаційних перетворень та поглиблення взаємозв'язків між країнами, Україна, як країна з відкритою економікою, є її активним учасником. Залучення нашої країни до міжнародної торгівлі дає змогу не лише більш ефективно використовувати наявні в країні ресурси, а й долучатися до процесів науково-технічного прогресу, задоволення її населення продукцією чи послугами іноземних контрагентів, спектр яких не представлений на вітчизняному ринку тощо.

В результаті, такий обмін та пошук інтересу до нього викликає необхідність дослідження форм міжнародних розрахунків при здійсненні експортно-імпорتنих операцій, можливості застосування тієї чи іншої форми на практиці, переваг та недоліків кожної з них. Нині, дане питання є особливо важливим для України, оскільки наша економіка націлена на активну участь в міжнародній торгівлі шляхом поглиблення експортної орієнтації вітчизняними підприємствами.

Загалом, виникнення міжнародних розрахунків пов'язане з розвитком та поглибленням процесу інтернаціоналізації товарного виробництва, під час здійснення якого відбивається відносна відособленість руху грошей в міжнародному обороті шляхом неспівпадіння періоду виробництва та безпосередньої реалізації товарів, віддаленості ринків збуту [1, с. 29].

Значне висвітлення міжнародних розрахункових операцій наведено в роботах Д. Михайлова, Б. Івасіва, М. Наконечного, Л. Руденко, В. Слєпцова, А. Голубовича, А. Єфремова. Разом з тим, динамічність інтеграції української економіки у глобальний економічний простір обумовлює поглиблення теоретичних аспектів критеріїв вибору форм міжнародних розрахунків як передумови забезпечення їх ефективності.

Міжнародні розрахунки – це регулювання платежів та грошових вимог і зобов'язань, що виникають у зв'язку з економічними, політичними і культурними відносинами між юридичними особами і громадянами різних країн.

Міжнародні розрахунки включають, з одного боку, умови і порядок здійснення платежів, вироблені практикою і закріплені міжнародними документами і звичаями, з іншою – щоденну практичну діяльність банків по їх проведенню. Зазвичай розрахунки здійснюються безготівковим шляхом за допомогою записів на рахунках банків. При цьому провідну роль в міжнародних розрахунках грають найбільші банки.

Міжнародні розрахунки охоплюють зовнішню торгівлю товарами й послугами, а також некомерційні операції, кредити і рух капіталу між державами. Більша частина всіх міжнародних розрахунків здійснюється в процесі опосередкування міжнародних торгових угод.

Основними суб'єктами міжнародних розрахунків являються експортери, імпортери й банки, що їх обслуговують. Вони вступають в певні відносини між собою з приводу руху товаросупроводжуючих документів і поточного оформлення платежів. При цьому головна роль в міжнародних розрахунках належить банкам. В сучасних умовах банки виступають не тільки в ролі посередників між експортерами й імпортерами. Вони виконують функції кредиторів, що фінансують зовнішньоторгові угоди, функції контролю, виступають також в ролі гарантів (в залежності від умов платежу). Банки можуть висувати свої вимоги до умов розрахунку і форм платежу, які експортери й імпортери зобов'язані приймати до уваги.

Ступінь впливу банків в міжнародних розрахунках залежить від ряду факторів, частково від масштабів зовнішньоекономічних зв'язків країни, участі фірм і підприємств у зовнішньоекономічній діяльності, купівельної спроможності валюти, спеціалізації банків, їх фінансового становища і ділової репутації. Великий вплив на здійснення міжнародних

розрахунків здійснює й загальний рівень розвитку кредитно-банківської системи і її інститутів в країні і регіонах країни.

На стан міжнародних розрахунків впливає багато різних обставин, наприклад, економічні і політичні відносини між країнами; становище країни на товарних і грошових ринках; ступінь державного регулювання і його ефективність; валютне законодавство; міжнародні торгові правила і звичаї; стан платіжних балансів та ін.

Виходячи з міжнародної торгової і банківської практики, виділяють 4 основні форми розрахунків: авансовий платіж, інкасо, акредитив і відкритий рахунок. Включення в цю класифікацію розрахунків з допомогою чеків, банківських переказів і векселів вважається недоцільним. Дані платіжні інструменти швидше являються способами платежу, за допомогою яких проходить реалізація основних розрахункових форм [2].

100 % аванс (авансові платежі, передоплата) – дуже рідкісне явище у нормальних міжнародних відносинах.

Акредитивні розрахунки – це доручення банку (клієнтом якого є імпортер) одному або декільком банкам здійснити платежі фізичній або юридичній особі в межах визначеної суми на умовах, указаних в акредитиві.

Інкасо – це банківська операція, коли банк за дорученням свого клієнта і на основі розрахункових документів отримує грошові суми від покупця з подальшим зарахуванням цих сум на рахунок свого клієнта.

Розрахунки при відкритому рахунку – це форма розрахунків, при якій відсутні надійні гарантії для експортера, котрий направляє на адресу покупця товар і товарні документи, а імпортер протягом обумовленого терміну повинен переказати на рахунок експортера гроші.

Кожна форма міжнародних розрахунків в тій чи іншій мірі пов'язана з ризиком для експортера й імпортера. Це залежить від багатьох факторів – від виду товару, ступеня взаємної довіри партнерів, їх платоспроможності, надійності банків, залучених до даної угоди і т. д. Тому кожен учасник угоди прагне відстояти ту форму розрахунків, яка являється для нього більш вигідною і в меншій мірі пов'язана з ризиком.

Кожній формі міжнародних розрахунків властиві свої переваги і недоліки. Так, наприклад, авансовий платіж дуже привабливий для експортера, тому що він одержує гроші відразу ж, іноді навіть до виробництва товарів, тоді як імпортер для того, щоб використовувати авансовий платіж повинен знайти зайві гроші і відвернути їх з обороту. Відкритий рахунок, в свою чергу не вимагає від імпортера відвернення грошей з обороту, тому як дає можливість розрахуватися з постачальником через деякий час після реалізації товарів. Акредитивна і інкасова форма розрахунків не мають таких недоліків (є надійнішими), але проводяться за участю банківських установ, що приводить до значного дорожчання таких форм розрахунків.

Отже, міжнародні розрахунки являють собою систему організації і регулювання платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, які з'являються при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, фірмами, підприємствами і громадянами на території різних країн. Форми міжнародних розрахунків, які розроблені міжнародною практикою є свого роду захисними методами від валютних ризиків і відрізняються один від одного механізмом, ступенем гарантованості і формою участі в розрахунках банків. Від вибору форм і умов розрахунків залежать швидкість і гарантія отримання платежу, сума витрат, пов'язаних з проведенням операцій через банки.

Список використаних джерел:

1. Бердар М.М. Фінанси підприємств / М.М. Бердар [навч. посіб]. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
2. Офіційне інтернет представництво національного банку України «Нормативно-правові акти з питань безготівкових розрахунків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66326.

РОЗВИТОК ЖИТЛОВО-ПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток іпотечного ринку в Україні є однією з важливих проблем, що потребують невідкладного розв'язання. Розвиток іпотечного кредитування в Україні відбувався стрімко до кризи 2008 р. Найбільш активними за загальною кількістю укладених кредитних договорів із фізичними особами став 2007 р. – 500 тис., у тому числі на іпотеку припадало 267 тис., у 2008 р. їх кількість скоротилась до 361,5 тис, за іпотекою – до 199 тис., а в 2009 р. кількість громадян, що змогли взяти кредит у банках під заставу рухомого і нерухомого майна, впала в 10 разів – до 37,5 тис. осіб [4].

Після збільшення обсягів іпотечних кредитів у 2010 р. внаслідок переоцінки їхньої валютної складової, у 2011–2012 рр. мало місце зменшення їх частки у кредитних портфелях банків (з 18,4 до 12,1 %).

Станом на кінець 2012 року в Україні на первинному іпотечному ринку працювало близько 20 банків з 50-ти найбільших, які мали достатній розмір довгострокових ресурсів та рівень капіталізації. На термін до 20 років кредити надавали лише 11 установ [4].

У наступні роки тенденція скорочення кредитування продовжилась, що призвело до подальшого зменшення іпотечних кредитів.

При цьому, частка валютних кредитів у портфелі іпотечних кредитів сягала більше 70 %, тому що не відновились обсяги банківського кредитування (банки, отримавши значний обсяг проблемної заборгованості, стали більш обережними щодо вибору позичальників), не відбулося повномасштабного відновлення економіки, невеликі офіційні доходи населення, незначний обсяг операцій на ринку нерухомості та падіння вартості заставного майна.

За даними НБУ, у 2016 р. на іпотеку припало всього 5 % від загальної кількості угод з нерухомістю, що обумовлено зниженням платоспроможності потенційних позичальників та високою вартістю кредитних ресурсів [4].

У кінці 2016 р. на початку 2017 р. відбулося пожвавлення іпотечного ринку, причиною було зниження середніх процентних ставок за кредитами (табл. 1).

Таблиця 1

Головні показники ринку іпотечного кредитування в Україні за 2014–2018 рр.
(побудовано автором за даними [1, 3, 4])

Показник	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.04.2018
Кількість діючих банків	145	117	96	82	82	82
Чисті активи банків, млрд. грн.	1278,10	1316,85	1254,39	1212,81	1336,23	1296,00
Кредитний портфель банків, млрд. грн.	911,40	1006,36	965,09	996,21	1042,80	1059,88
Іпотечні кредити банків, млрд. грн.:						
– в гривні	13,69	11,31	11,00	9,72	9,64	9,85
– в доларах США	36,04	57,87	52,20	46,52	36,42	31,98
– в інших валютах	1,72	2,62	2,97	2,32	2,22	1,98
Офіційний валютний курс, грн./ дол.	7,99	15,77	24,00	27,19	28,07	26,54
Середня відсоткова ставка за іпотечними кредитами в нац. валюті / ін. валюті, %	18,50 / 12,90	16,90 / 10,20	11,80 / 11,00	12,40 / 8,50	17,43 / 5,60	17,03 / 5,85

У 2017–2018 рр. зросла кількість учасників на первинному ринку, до АКБ «Аркада» приєдналися «Приватбанк», «Укргазбанк», банк «Південний» тощо.

На початок 2018 р., частка іпотеки у ВВП України становила 1,62 %, тоді як Світовим

банком для країн середнього рівня розвитку цей показник встановлено на рівні 25 % ВВП.

Більшість пропозицій на іпотечному ринку України є неприйнятними для населення. Наприклад, переплата за іпотечним кредитом розміром 500 тис. грн. в національній валюті, з першим внеском – 30 % (зменшення якого можливе лише за умови надання додаткової застави) та терміном кредитування – 20 років буде становити: в ПАТ КБ «Глобус» – 125,21 % (за умов разової комісії 1,5 %), в ПАТ КБ «Кредобанк» – 191,78 %, а АТ «Ощадбанк» – 201,72 % та 305,83 % в ПАТ КБ «Приватбанк».

Кризові явища в економіці України 2016–2017 рр. дали поштовх ринку первинної нерухомості. Розчаровані в національній валюті і банківській системі українці вважали за краще вкласти свої заощадження в житло. За даними Державної служби статистики, у 2017 р. в Україні було введено в експлуатацію 10,2 млн. кв.м житла, що на 30% більше, ніж у 2016 р. [3].

Лідерами на ринку іпотечного кредитування упродовж 2014–2017 рр. були АТ «Ощадбанк» – 13 % ринку, АТ «Укрексімбанк» – 10 %, АКБ «Аркада» – 6 %, АКБ «Правексбанк» – 5 %, ПАТ КБ «Приватбанк» – 4 %, АКБ «Укрсоцбанк» – 3 %, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» – 3 % [1].

У 2018 р. за обсягом іпотечного кредитного портфеля держбанків лідирує ПАТ «Укргазбанк», а за сумою кредитів на поточні потреби – «Ощадбанк». Серед іноземних банків лідером в сфері кредитування фізичних осіб є «Укрсоцбанк».

Серед іноземних банків найбільше зниження портфеля фізичних осіб за січень 2018 р. спостерігалось у ПАТ «Райффайзен банк Аваль» (переважно, за рахунок погашення частини іпотечних кредитів). Серед банків з приватним українським капіталом найбільше зростання портфеля іпотечних кредитів в січні 2018 р. (+17 %) зафіксовано в банку «Глобус».

На сьогоднішній день в Україні продовжується період макроекономічної нестабільності що стримує банки надавати іпотечні позики економічним суб'єктам.

Пріоритетними векторами стимулювання розвитку іпотечного ринку в Україні є: завершення формування нормативно-правової бази з питань іпотечного кредитування; створення конкуренції між банками на вітчизняному ринку, що підвищує привабливість самої іпотеки; активізація участі держави в іпотечному кредитуванні; формування сприятливих умов для залучення фінансових ресурсів у сферу іпотечного кредитування; зниження процентних ставок та збільшення термінів кредитування відповідно до іноземних стандартів. Реалізація зазначеного вище у комплексі з продовженням ринкових реформ в Україні сприятимуть економічному зростанню та соціально-економічному розвитку.

Збільшення обсягів іпотечного кредитування можливо лише за умов суттєвих змін господарського середовища – збільшення активів банків, збільшення платоспроможного клієнтського попиту, зменшення сукупних ризиків, покращання інституційної архітектури та ділового клімату на фінансовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за I квартал 2018 року: Електронний ресурс – [Режим доступу] – http://turik.com.ua/documents/research/bank_system_1_kv_2018.pdf

2. Онисько, С.М. Ринок іпотечного кредитування житла в економічному і соціальному розвитку України / С.М. Онисько, Р.І. Содома // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2014. – № 2. – С. 211–215.

3. Сайт Державної служби статистики України: Електронний ресурс – [Режим доступу] – www.ukrstat.gov.ua.

4. Сайт Національного Банку України: Електронний ресурс – [Режим доступу] – www.bank.gov.ua.

ІННОВАЦІЙНІ ПРОДУКТИ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Нині складно уявити функціонування будь-якого ринку без інноваційних технологій. Ринок банківських послуг не став винятком. Банківські інновації дають можливість підвищити рівень конкурентоспроможності банку, спростити та пришвидшити обслуговування клієнтів, полегшити роботу персоналу, покращити стан банківської системи в цілому. У зв'язку з цим важливим є дослідження спектру банківських послуг, пов'язаних з інноваційними процесами та технологіями на фінансовому ринку, що в подальшому будуть застосовуватись і в банках України.

Поняття «інновації» сучасна економічна наука трактує як «кінцевий результат інноваційної діяльності, що знайшов втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку» [1]. На думку І.Т. Балабанова, банківська інновація – це «реалізований у формі нового банківського продукту чи операції кінцевий продукт інноваційної діяльності» [2. с. 155]. Н.М. Матвійчук визначає банківську інновацію як «синтетичне поняття про діяльність банку у сфері інноваційних технологій, направлене на отримання додаткових доходів у процесі створення сприятливих умов формування і розміщення ресурсного потенціалу за допомогою нововведень, які сприяють клієнтам в отриманні прибутку» [3]. Не зважаючи на різне трактування поняття «банківська інновація», важливим є те, що саме інновації сприяють розвитку банківської сфери сприяють нарощенню капіталу всередині країни, що дає можливість активного розвитку.

На сучасному етапі освоєння інновацій в українських банках найпопулярнішими є такі види продуктів:

1) мобільний банкінг – це сервіс, за допомогою якого клієнт банку, тобто власник карткового рахунку, має можливість керувати власними безготівковими коштами за допомогою мобільного телефону: переказувати кошти з одного рахунку на інший, поповнювати мобільний рахунок, переказувати кошти за кредитом, оплачувати Інтернет, комунальні послуги тощо;

2) Інтернет-банкінг (веб-банкінг) – це один із видів дистанційного банківського обслуговування, що дає можливість клієнту управляти своїми рахунками не виходячи з дому за допомогою мережі Інтернет навіть у віддалених куточках країни;

3) «зона 24» – це місце, де клієнти банку можуть вільно скористатися послугами цілодобово: самостійно керувати своїми рахунками, одержувати консультацію працівника call-центру, подавати заявки на підключення або відключення різних видів послуг тощо. Така зона, зазвичай, оснащена банкоматом, терміналом та телефоном доступу до інформаційної служби;

4) електронний залишок – дана послуга в касах банку дає можливість зараховувати залишок менше однієї гривні на рахунок мобільного телефону клієнта або у вигляді електронного ваучера, таким чином скорочує витрати на обіг монет;

5) POS-термінали в торговельних мережах – надають можливість розраховуватися картою за придбані товари та послуги, а тому зменшують обсяг готівки в обігу;

6) QR-банкінг – це винахід, за допомогою якого можна, не беручи з собою пластикову картку, легко та швидко оплатити рахунки за товари, послуги та Інтернет-покупки, через QR-код за безконтактною банківською системою. QR-код (quick response code) – двомірне зображення, в яке закладається певний текст або цифри, і зчитувати інформацію з неї можна будь-яким мобільним телефон з фотокамерою та програмним забезпеченням. Потрібно просто сфотографувати код, який швидко розпізнається через мобільний Інтернет, відкриється сторінка оплати, де потрібно ввести свій пароль;

7) розумна заправка – це зручний додаток «ПриватБанку», що дає можливість без черги заправитись бензином на касі, не виходячи з автомобіля. Працює «Розумна заправка» так:

знаходить заправку по GPS-координатах, після чого вибирається номер колонки, марка бензину і кількість літрів або сума, на яку необхідно заправитися. Потім оплачується операція через телефонний додаток в онлайн-режимі. Це дає можливість зекономити час та безпечно розрахуватися;

8) Send money – новітня послуга, що дозволяє переводити на рахунок одержувача гроші за номером мобільного телефону. Ідея в тому, що не потрібно вводити 14-значний номер, як раніше, а просто номер телефону одержувача грошей. Далі система працює вже з людиною-одержувачем, яка повинна ввести дані своєї карти і підтвердити переказ. Для цього потрібно зайти в додаток, увести номер мобільного телефону, суму і вибрати, з якої карти списувати кошти. Що важливо, одержувач може бути клієнтом будь-якого іншого банку системи Visa або Master Card;

9) фотокаса – це новинка для смартфонів. За фотографіями рахунків і комунальних платежів працівники банку самі створюють усі необхідні документи, які потім приходять на e-mail як відскановане фото. Усе, що потрібно зробити – це сфотографувати квитанцію, за якою потрібно розрахуватись, смс-повідомленням відправити її в банк і підтвердити операцію.

10) Приват24 для окулярів Google glass – додаток майбутнього, за допомогою якого можна оплачувати рахунки за фото, переводити кошти через голосові функції, заправлятися на АЗС, оплачувати товари та послуги в магазинах та в мережі Інтернет, оплачувати замовлення в ресторані, знімати готівку без карти в банкомата тощо.

На нашу думку, сьогодні не можна уявити банківську систему без вище зазначених послуг, які дають можливість легко та швидко здійснювати операції і при тому значно економити час.

Також, особливої уваги заслуговує запровадження в Україні нових зарубіжних проектів:

1. Депозитний проект SmartyPig від WestBank (Великобританія) – працює за принципом соціальної мережі – спочатку потрібно зареєструватись, потім виставити цілі, на які призначений ваш вклад і після цього запросити друзів. Такий вклад носить конструктивний характер, адже людині прививається звичка усвідомлювати свої потреби та постійно визначати засоби їх досягнення

2. Проект Keep the change від Bank of America – його зміст полягає у тому, що в процесі покупки банк округлює суму, а різницю залишає клієнту на окремому ощадному рахунку. Така система уже активно використовується в Україні.

3. CIBC Bank (Канада) створив та запропонував своїм клієнтам нову кредитну карту – «Кобренд» у співробітництві з відомою мережею ресторанів Tim Hortons. Ця інноваційна картка має кнопки, тому при здійсненні покупки або оплати рахунку в ресторані клієнт обирає потрібну йому кнопку і здійснює платіж.

4. Сервіс P2P – перекази здійснюються через мобільний телефон, який представлений на ринку банківських послуг як Oborau, Hal-Cash/Bankinter, POPmoney/PNCBank. Суть такого сервісу полягає в тому, що для переказу грошей не потрібно знати прізвище, банк та номер рахунку. Все, що потрібно, – зареєструватися в проекті P2P-переказів і відправити гроші натискаючи відповідні кнопки на телефоні. Якщо телефон уже є в системі і він прив'язаний до рахунку в банку, то гроші придуть прямо на нього, а якщо номера в системі немає, то рахунок буде відкрито автоматично [4].

Інновації сприяють розвитку банківської системи, дозволяють полегшити процес нарощування нової клієнтської бази, особливо молодого покоління, яке легко вбирає в себе новітні технології. Для все більшого нарощення конкурентних переваг українським банкам необхідно більше використовувати Інтернет-технології, оновлювати свої системи до рівня зарубіжних країн і більшою мірою задовольняти потреби своїх клієнтів. При цьому, важливо зосереджувати особливу увагу на кібербезпеці.

Висновки. Отже, розвиток та впровадження інноваційних продуктів в українській банківській системі сприяють нарощенню клієнтської бази комерційних банків, підвищують конкурентний рівень, допомагають залучати нових інвесторів і нарощувати капітал всередині країни.

Список використаних джерел

1. Лакоснік Є. Банківські інновації на ринках, що розвиваються / Є. Лакоснік // Банківська практика за кордоном. – 2006. – № 7. – С. 13–28.
2. Банки и банковское дело / Под ред. д.э.н., проф. И.Т. Балабанова. – СПб.: Питер, 2013. – 256 с.
3. Розвиток інновацій у сучасній банківській сфері України / Н.М. Матвійчук, Н.Ю. Бурлачук, Ж.В. Гарбар // Молодий вчений. – 2015. – № 5 (20). – Ч. 2.
4. Ринок інноваційних банківських продуктів в Україні / В.О. Хоменко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/65-1.pdf>

УДК 336.76

Петрук А.О.
аспірант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – **О.М. Петрук**
д.е.н., професор кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

РЕГУЛЮВАННЯ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Дискусійні питання ідентифікації похідних фінансових інструментів, а також окремих їх видів створюють суттєві проблеми щодо їх оцінки, правильності відображення в обліку та застосування заходів регулюючого впливу. Неузгодженість трактування сутності похідних фінансових інструментів та окремих їх видів присутня також і в вітчизняних нормативно-правових актах. Тому до моменту усунення зазначених недоліків похідні фінансові інструменти створюють додаткові ризики для їх власників – фінансових установ, а також для кредиторів та вкладників останніх.

На сьогодні, в економічній літературі немає єдиного підходу до трактування поняття «похідні фінансові інструменти». Досить часто зазначене поняття ототожнюють з поняттям «похідні цінні папери», «вторинні цінні папери», «деривативи», «гібридні фінансові інструменти» та «гібридні цінні папери». Таким чином, в літературі досі триває дискусія щодо визначення зазначених понять, оскільки конкретні види складних фінансових інструментів проходять нові модифікації та набувають властивостей, що не характерні для подібних інструментів в попередньому їх варіанті. Такі модифікації фінансових інструментів дозволяють їм вийти за межі правового регулювання та регулятивного впливу наглядових фінансових органів. Водночас взаємозаміна понять призводить до практичних проблем ідентифікації конкретного похідного фінансового інструменту, порядку його оцінки та відображення в системі бухгалтерського обліку, а також порядку формування відповідних резервів для покриття ризиків за ним.

Оскільки похідні фінансові інструменти набули значного поширення на фінансових ринках відносно недавно та продовжують розвиватись й ускладнюватись, то більшість праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, присвячені переважно питанням їх сутності та обігу. Зокрема, різновиди похідних фінансових інструментів розглядали у своїх працях Ф.Д. Фабоцці, Жан Жоб де Вріз Роббе та Поль Алі, А.Б. Фельдман, Дж. Сінкі молодший, Х.П. Бер, Л. Примостка, С.З. Мошенський, О.В. Дзюблюк, Л.В. Кузнецова та інші. Водночас, досі не розроблені концептуальні засади регулювання випуску та обігу похідних фінансових інструментів на ринку фінансових послуг. Першопричини відсутності ґрунтовних досліджень окреслених питань пов'язані з тим, що на сьогодні відсутні єдині підходи до трактування похідних фінансових інструментів та систематизації їх видів.

Отже, похідні фінансові інструменти, які на сучасному етапі обертаються на окремих сегментах ринків, характеризуються значним ступенем різноманітності. Пов'язуємо це з тим,

що практика ринкових відносин спричиняє нові умови та необхідність виникнення різних деривативів. Крім того, різні види фінансових інструментів, що розглядаються у науковій літературі, зумовлені відсутністю єдиної позиції науковців стосовно класифікаційних ознак. Науковці мають різноманітні підходи до класифікації похідних фінансових інструментів, внаслідок чого виникає певна внутрішня суперечність між класифікаційними ознаками та видами деривативів, що, в свою чергу, породжує плутанину в обліку. Тому існує необхідність чіткого визначення класифікаційних ознак деривативів, що зумовить їх належне відображення у бухгалтерському обліку і звітності.

Швидкі темпи розвитку ринків капіталу та поява все нових фінансових інструментів, ускладнення їх структури та вихід за межі регулюючого впливу наглядових органів викликає необхідність застосування адекватних регулюючих заходів на національному рівні, що в свою чергу потребує впорядкування як понятійного апарату щодо похідних фінансових інструментів, так і систематизації та подальшої класифікації їх видів з метою виявлення потенційних ризиків як для емітента так і для інвестора.

УДК 336.713 (477)

Приймаченко І.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Однією з головних функцій банківської системи є раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом накопичення тимчасово вільних коштів населення і суб'єктів господарювання та його акцент в кредитно-інвестиційному процесі.

Згідно з «Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (деPOSITНИХ) операцій з юридичними і фізичними особами», вклад (деPOSIT) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [2].

Вартість засобів банку безпосередньо впливає на його прибуток, тому більшість банків присвячують своє стратегічне планування залученню найдешевших і довгострокових депозитів. Вони використовують різну тактику для залучення цих депозитів.

Депозитні операції – це договірні відносини між банком та клієнтом. Депозитний договір є документом, що засвідчує право банком управляти залученими коштами та право клієнтів вкладників отримати суму депозитного вкладу і відсотків за його користування в зазначений термін, що вказується в договорі.

Депозитні операції в Україні розвиваються з кожним роком та стають все більш популярнішими. Для банківських установ депозитні операції є вкрай важливими, для подальшого розвитку, та для ефективної діяльності банків.

Функціонування депозитного ринку є об'єктом державного регулювання. Основними державними органами, що здійснюють безпосередньо регулювання депозитного ринку – є Національний банк України і Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Фізичні особи, користуючись депозитними продуктами банку, беруть за мету забезпечення збереження вартості грошей і збільшення доходів. Кожному вкладнику потрібно знати, що його вклади приносять не тільки прибуток, але й перебувають в надійному банку.

Вкладники, при виборі надійного банку для розміщення ресурсів, звертають увагу на важливі фактори:

1. рівень процентної ставки на вклади: чим менша процентна ставка тим більш надійніший банк. Маловідомі банки пропонують велику процентну ставку, цей маркетинговий хід провокує вкладників на ризикові кредитні операції;

2. наявність дострокового знімання коштів до закінчення відповідного терміну депозитів, що вказується в договорі;

3. кількість філій банку та якість обслуговування клієнтів. Для клієнтів важливо щоб банк був доступним по всій території України. Якість обслуговування та економія часу клієнтів поєднуються за допомогою професійності працівників;

4. комп'ютеризація в сучасному світі стає провідним фактором при виборі банків.

Попередній 2017 рік відзначився поступовим зміцненням довіри до банківської системи, про що свідчить поштовження притоку коштів на депозитні рахунки. Такі тенденції відображають попередні дані «Грошово-кредитної статистики» за грудень 2017 року.

За даними НБУ, за підсумками 2017 року, загальний портфель депозитів з банківської системи України зріс на 13 % або 102,8 млрд. грн. – до 896,3 млрд. грн. Відзначимо, що в 2016 році він збільшився на 10,7 % або 76,7 млрд. грн. [1].

Українці збільшили гривневі вклади в платоспроможних банках на 19,4 %. У свою чергу, бізнес наростив гривневі вклади в платоспроможних банках на 11,6 % [1].

Вартість депозитів у 2017 році зменшилася внаслідок зниження облікової ставки Національного банку протягом першої половини року. Однак в IV кварталі, коли Національний банк перейшов до більш жорсткої монетарної політики з урахуванням посилення інфляційних ризиків, вартість депозитів, переважно короткострокових, знову зросла [1].

Обсяг депозитів в українських банках в 2016 році, за оперативними даними, в національній валюті зріс на 8,7 % – до 425,624 млрд. грн., але при цьому знизився в іноземній валюті (в доларовому еквіваленті) на 0,4 % – до 13,245 млрд. дол. Як повідомляється на сайті НБУ, в тому числі в грудні загальний обсяг гривневих депозитів в українських банках зріс на 4 %, валютних в доларовому еквіваленті – знизився на 1,9 %. Гривневі депозити юридичних осіб зросли на 6 % в грудні та на 12 % з початку року, фізичних осіб – на 1,9 % в грудні та на 5,2 % – з початку року [1].

Валютні депозити юридичних осіб знизилися на 2,1 % в грудні, але при цьому зросли на 3,3 % з початку року, фізичних осіб – знизилися на 1,8 % в грудні та на 2,4 % з початку року [1].

Для підтримки фінансової стійкості та ліквідності банку важливим є взаємозв'язок депозитних, кредитних та інших операцій банку. Для цього банки повинні передбачити в своїх депозитних програмах вигідні умови не тільки для банку, а й для кредиторів та вкладників.

Наскільки ефективною буде політика банку в залученні коштів на депозити, залежить від багатьох факторів. Основними і найголовнішими факторами залишаються доступність, інформативність, зрозумілість депозитної послуги. Удосконалення також потребує нормативно-правове регулювання захисту коштів фізичних та юридичних осіб, що знаходяться на депозитному рахунку.

Законодавство не єдине що потребує розвитку і удосконалення.

Ефективне функціонування ринку депозитів необхідне для забезпечення нормальної банківської діяльності, регулювання грошової маси в країні також розширення та урізноманітнення банківських продуктів.

Попри нестабільність депозитного ринку з наведених вище даних, спостерігаємо позитивну динаміку в організації депозитної діяльності українських банків. Обсяг депозитних вкладів за останні роки збільшився, що свідчить про зміцнення довіри вкладників до банків.

Список використаних джерел:

1. Грошово-кредитна статистика [Електронний ресурс] / НБУ – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579;

2. ПОЛОЖЕННЯ про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>.

Прянишникова М.В.
аспірантка
Науковий керівник – Іваницька О.М.
д. держ. упр.

Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»

ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОСТРОЧЕНИХ КРЕДИТІВ В УКРАЇНІ

Банк здійснює значну кількість банківських операцій, кожна з яких супроводжується можливістю матеріалізації кількох видів ризиків: валютних, політичних, інвестиційних, кредитних, депозитних та ін. Оскільки надання кредитів є однією з найбільш прибуткових банківських операцій, котра формує найбільшу частину доходів банку, то найбільш значимим серед банківських ризиків є кредитний. В свою чергу, наслідком реалізації кредитного ризику та отримання фінансових втрат є поява проблемних кредитів.

Після світової фінансової кризи 2008 року у банків, які працюють в Україні, з'явилося чимало неповернених кредитів. Після 2014 року портфель «проблемних» кредитів ще більше зріс і станом на 1 жовтня 2018 року їх частка в банківській системі України становила 57,8 % (табл. 1).

Таблиця 1

Кредитний портфель вітчизняних банків у 2013–2018 рр.

(млн. грн.)

№	Показник	Станом на:					
		01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.10.2018
1	Кількість банків, од.	176*	180*	163*	117*	96*	81*
2	Кредити надані:	815 327	911 402	1 006 358	1 009 768	1 005 923	1,147,230
2.1	у тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання	609 202	698 777	802 582	830 632	847 092	945,462
2.2	кредити, надані фізичним особам	161 775	167 773	179 040	175 711	157 385	199,422
3	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	8,90	7,70	13,50	21,12	44,20	57,77
4	Резерви за активними операціями банків**	141 319	131 252	204 931	321 303	484 383	598,925
5	Проблемні кредити	72 564	70 178	135 858	213 286	444 667	662,782

*без неплатоспроможних банків

**з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках

Джерело: побудовано автором на основі даних [1].

Аби домогтися повернення наданих у кредит коштів, Незалежна асоціація банків України (НАБУ) ініціювала ухвалення в Верховній Раді Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування» (далі – Закон), котрий покликаний усунути прогалини, якими користуються недобросовісні позичальники [2]. Зокрема, Закон унормовує процедуру поруки та спадщини. Зокрема, якщо позичальник помирає, то порука по кредиту не припиняється, як зараз, а залишається до повного погашення кредиту. Окрім цього, законодавчо закріплено перереєстрацію права власності з позичальника на банк без будь-яких обмежень, навіть якщо на заставне майно накладений арешт чи йде судовий перерозподіл цього майна. Згідно з ухваленим законом, банку не потрібно буде більше жодних документів, окрім, наприклад, договору іпотеки, аби продати заставне майно. Відповідно, вартість кредитування буде менша, оскільки банки не будуть закладати додаткові ризики при формуванні резервів [3].

Водночас зазначимо, що даний Закон має «зворотну дію»: він розповсюджується на кредити, які були видані раніше 2018 року. Отже, більшість позичальників, які потрапили у

«пастку» валютного кредиту в 2008 році та досі погашують кредити та відсотки за ними, мають перспективу залишитися без майна, стикнутись із проблемою переходу боргів до своїх дітей та родичів [3]. Зауважимо, що це порушує 58 статтю Конституції: Закон не може мати зворотної дії.

Отже, головним завданням банківських установ є застосування дієвих методів регулювання проблемних кредитів для зменшення кредитних ризиків. Нещодавно затверджений Закон сприятиме: скороченню маніпуляцій з обох сторін; зменшенню ризиків кредиторів, а це, в свою чергу, має полегшити доступ до банківських позик; усуненню схем незаконного виведення майна з-під обтяження кредитора; зменшенню витрат боржників і кредиторів при врегулюванні боргових відносин за рахунок удосконалення позасудових інструментів. Проте, на нашу думку, закон не повинен бути «зворотної дії», оскільки це порушує норми Конституції. Водночас зазначимо, що відновлювати кредитування тільки зусиллями законодавчого врегулювання кредитних праввідносин неможливо.

Список використаних джерел:

1. Показники банківської системи [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=76E1552D5EEF37BEA7BC6A9053509E80?art_id=34661442&cat_id=34798593. – Назва з екрана.

2. Порошенко підписав зміни до законодавства щодо відновлення кредитування і про вдосконалення функціонування фінансового сектора [Електронний ресурс] / Interfax Ukraine – 2018. – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/541753.html>. – Назва з екрана.

3. Ржеутська Л. Новий закон про кредитування: контрольний постріл по «проблемних» позичальниках? [Електронний ресурс] / Л. Ржеутська – 2018. – Режим доступу: <https://p.dw.com/p/31Q7q>. – Назва з екрана.

4. Яременко О. Проблемні кредити банків: сутність, сучасний стан та методи їх регулювання / О.Р. Яременко, Е.О. Лисенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск 8. – 2015. – С. 1080–1085.

УДК 336.713.009.12

Пугачевська К.Й.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та
управління економічними процесами
Мукачівський державний університет

ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Практикою різних за масштабом організацій стає розуміння діяльності як сукупності певної кількості бізнес-процесів (наборів дій, які виконуються регулярно для отримання потрібного результату). Настає такий момент, коли керівництво комерційного банку усвідомлює, що для подальшого його успішного розвитку необхідно підвищення ефективності бізнес-процесів [1]. Усвідомлення здійснюється в результаті впливу внутрішніх або зовнішніх (поява сильних конкурентів, несприятлива ринкова кон'юнктура і т.д.) факторів.

Підвищення ефективності бізнес-процесів – це комплексне завдання, і його рішення неможливо уявити без організації системи управління, яка базується на правильному використанні сучасних інформаційних технологій. Вдосконалення бізнес-процесів шляхом підвищення якості послуги на виході і підвищення відповідності результатів процесу очікуванням їх споживача зосереджено на підвищенні ефективності управлінського рішення [1]. Також вдосконалення бізнес-процесів направлено на підвищення ефективності процесу

шляхом скорочення витрат процесу, зменшення тривалості процесів окремих його етапів або в цілому, а також поліпшення продуктивності використовуваних ресурсів.

Методи і підходи вдосконалення бізнес-процесів є важливими інструментами процесного управління, оскільки управління бізнес-процесами комерційного банку передбачає їх регулярне поліпшення і оптимізацію. Оптимізація бізнес-процесів передбачає часткове поліпшення, здійснюване за рахунок нейтралізації очевидних недоліків, таких як дублювання функцій, інформаційні петлі і т.д., а також пов'язування різних операцій між собою. Поліпшення (вдосконалення) бізнес-процесів є, як правило, безперервним процесом аналізу існуючих процесів, пошук і виключення як очевидних, так і прихованих проблем, для підвищення ефективності діяльності організації [2, 3].

Існує кілька підходів до визначення етапів здійснення вдосконалення бізнес-процесів. У класичних, традиційних варіантах не враховують систему безперервного вдосконалення. У цих випадках постійне вдосконалення розглядається як окремий процес. У більш нових підходах цей етап існує, але не завжди передбачається регламентація, як важливий аспект вдосконалення бізнес-процесів. Регламентація становить основу подальшої роботи вдосконаленого бізнес-процесу [2].

В даний час в процесному управлінні розрізняють два концептуальних підходи до вдосконалення бізнес-процесів:

- кардинальний підхід (по Д. Чампі і М. Хаммера) вдосконалення бізнес-процесів, що викликає значні зміни процесу і основоположні зміни в організаційній структурі управління організації («від процесу до структури»);

- поступовий (поетапний) підхід (по Е. Демінгу) в межах вже існуючої організаційної структури управління, що вимагає несуттєвих капіталовкладень або не потребують їх зовсім («від структури до процесу») [2].

Концепція загального управління якістю відповідає системі менеджменту якості, оскільки дана система об'єднує функціональні та організаційні структури керівництва якістю для того, щоб на кожному організаційному рівні управляти бізнес-процесами. При формуванні системи виділяються відповідальні особи і їх повноваження з проблем якості з метою задоволення зацікавлених осіб: власників підприємства, працівників, споживачів, організації в цілому.

Кардинальний і поступовий підхід об'єднує загальний фундамент теорії бізнес-процесів та методології управління процесами (опис самого процесу, опис меж процесів, вимірювання параметрів процесу, визначення контрольних точок в процесах, аналіз отриманої інформації і рекомендацій щодо вдосконалення). Загальне в цих процесах те, що вони спрямовані на виявлення вузьких та проблемних місць, дублювання функцій, якості роботи окремих операцій, відсутньої інформації, управління якістю і можливостей автоматизації.

Але ці підходи мають і суттєві відмінності. Перший фундаментальний підхід до вдосконалення процесів передбачає в першу чергу, аналіз самих процесів діяльності як безліч операцій, що містять цінність для споживача. Сенс полягає в вивченні процесу як об'єкта управління з подальшим переходом до провесно-орієнтованої форми управління, а саме «від процесу до структури». У цьому підході в повній мірі здійснюється процесне управління, надається можливість піти від функціональної спеціалізації в менеджменті або в значній мірі знизити її роль за допомогою інтеграції бізнес-процесів. Другий підхід в більшій мірі спрямований на вдосконалення фрагментарних процесів всередині функціонально-спеціалізованих структур менеджменту з метою їх стандартизації і уніфікації. Внаслідок цього вдосконалення процесів в рамках даного підходу в дійсності полягає в перенесенні функцій структурних підрозділів, що утворюють процесні підрозділи, а саме в простому їх перейменуванні, а не зміні призначення і змісту.

Список використаних джерел:

1. Мінгальова Ж.А. Удосконалення системи підтримки прийняття рішень як елемент інноваційного управління /Мінгальова Ж.А., Фролова Н.В. // Міжнародний журнал прикладних і фундаментальних досліджень. 2009. № 5. С. 99–10

2. Єфремова Л.А. Методологічні підходи до вдосконалення бізнес-процесів підприємства // Єфремова Л.А., Курганов А.Н. // Журнал: Системне управління № 2 (31), 2016.

3. Кіюцен Л.І. Удосконалення інформаційного обміну: оптимізація бізнес-процесів // Кіюцен Л.І. /»Планово-економічний відділ» № 2, 2017.

УДК 366.77:347.27

Сергатюк О.А.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Дячек С.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розвиток іпотечного кредитування є одним із пріоритетних напрямів для економіки України. Ефективне функціонування іпотечного кредитування дозволить вирішити низку, соціально-економічних проблем держави. Головна проблема полягає в тому, що іпотечне кредитування на даний момент характеризується невисоким рівнем розвитку порівняно з іншими видами кредитування. Поряд з цим розвиток іпотечного кредитування призводить до приросту ВВП, зростання будівельної галузі, створення нових робочих місць, нових виробництв, розвитку малого і середнього бізнесу.

За статистичними даними Національного банку України, впродовж 2017 р. спостерігалися коливання у вартості іпотечних кредитів: кредити в національній валюті і доларах США зменшилися – на 16,69 % і 35,72 % відповідно, а кредити в Євро зросли – на 4,56% (рис. 1).

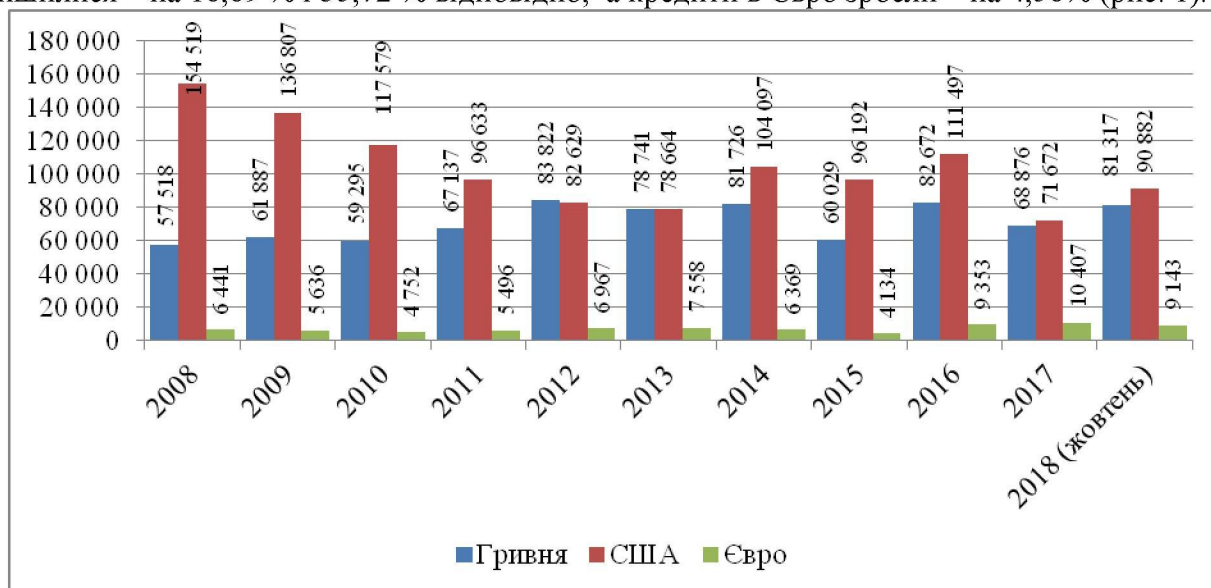

Рис. 1. Динаміка вартості іпотечних кредитів, млн. грн.³

Можливі напрями розвитку іпотечного кредитування та активізації його позитивних впливів на конкурентоспроможність національної економіки України:

- розвиток ринку нерухомості, забезпечення його прозорості, справедливого ціноутворення та збалансування внаслідок цього попиту і пропозиції на нерухомість;
- завершення приватизації нерухомості та створення рівних умов доступу потенційних власників до джерел ресурсів;

³ Сформовано на основі даних Національного банку України: Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>

- удосконалення механізмів оцінки вартості нерухомості та правових процедур щодо застави таких об'єктів;
- забезпечення достатнього обсягу ресурсів кредитної системи, зниження її ризиків та приведення процентних ставок до економічно обгрунтованого та адекватного економічній ситуації рівня;
- відновлення довіри населення до банківської системи та повернення до банківських установ вилучених населенням ресурсів;
- забезпечення реального захисту прав усіх учасників іпотечних відносин, у тому числі, недопущення змін умов іпотечних угод в односторонньому порядку та удосконалення адекватних механізмів відповідальності за порушення положень таких угод;
- всебічна підтримка іпотечного житлового кредитування як одного з основних напрямів забезпечення соціальної стабільності у суспільстві та соціальної безпеки країни.

Розвиток іпотечного ринку в Україні з урахування досвіду інших країн сприятиме розширенню грошово-кредитного ринку та підвищенню рівня конкурентоспроможності банків. Такого впливу може бути досягнуто у тому випадку, коли буде створена необхідна інфраструктура іпотечного ринку, банки будуть переорієнтовані з споживчого кредитування на іпотечне. Фінансова система країни, завдяки розширенню її учасників зміцнюватиметься. Розширення обігу на фондовому ринку іпотечних цінних паперів, які за рівнем надійності поступаються тільки державним, дасть змогу активізувати інвестиційну спрямованість заощаджень. Іпотечні цінні папери, які забезпечені ліквідними активами, дадуть змогу суттєво поширити рефінансування банків. Все це посилюватиме роль держави у регулюванні національної фінансової системи та сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків.

УДК 336.717

Сірош Н.М.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – к.е.н., доцент Литвинчук І.В.
Житомирський державний технологічний університет

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

У сучасному світі основним механізмом досягнення високої економічної ефективності будь якої організації є вміння реагувати на зміни ринку та його ресурсної бази. В час інформаційного суспільства та швидкого зростання економічної та технологічної обізнаності людини, організації впроваджують нові ресурсні бази для задоволення нових потреб споживача. Так виникає потреба в інноваціях. Банківська сфера кожної країни з ефективно працюючою економікою є осередком інноваційних продуктів та результатів інтелектуальної діяльності людини. Впровадження технологій у країнах з перехідною економікою, в тому числі і в Україні, є досить складним процесом, адже потребує значних фінансових ресурсів. Спільною рисою в технологічному розвитку банківської системи України та Європи є активне інвестування в покращення операційної діяльності, оптимізацію взаємодії з клієнтом та покращення рівня інтеграції банків з іншими системами (соціальними мережами, онлайн покупками, тощо). За цих умов важливого значення набувають дослідження теоретичних і практичних питань економічної ефективності інноваційної діяльності банків, спрямованих на підвищення дохідності за прийняттого ризику, а також формування стратегій інноваційного розвитку банків.

Інновація – це є результат інноваційної діяльності, що пов'язаний з прогресивними якісними змінами в продуктах, послугах, технологіях, процесах, управлінні, що реалізовані на ринку та/або впроваджені в діяльність компанії, що сприяють підвищенню ефективності, конкурентоспроможності та розвитку. Кошти, отримані від реалізації інновації мають покривати видатки на створення, впровадження та просування інновації на ринку, а також приносити прибуток від реалізації інновацій. У контексті розглянутого поняття «інновація» та керуючись принципами системного аналізу, банківські інновації розглядаються як важливі складові

фінансових інновацій, що реалізуються в банківській сфері. Систематизація існуючих підходів до визначення економічної сутності поняття «інновація» та «банківська інновація», дозволили сформулювати визначення банківської інновації.

Слід зазначити, що банківська інновація має свої особливості, що передбачає її оцінку з трьох позицій – «прибуток-ліквідність-ризик», пов'язаних з впровадженням нових продуктів, послуг, інструментів, технологій, що не завжди враховується науковцями при розкритті сутності банківських інновацій (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика сутності поняття «інновація» та «банківська інновація»

Ознака	Інновація	Банківська інновація
Сфера діяльності	Всі сфери і види діяльності	Банківська сфера
Мета інноваційної діяльності	Розширення асортименту товарів і послуг, збереження і зміцнення ринкової позиції, проникнення на нові ринки	Підвищення конкурентоспроможності, ефективності діяльності та забезпечення стабільного розвитку завдяки підвищенню якості послуг та зниженню їх вартості послуг, скороченню витрат та збільшенню доходів; підвищенню інформаційно-технологічного потенціалу, удосконаленню комунікацій та покращенню взаємодії з клієнтами
Напрями діяльності	Створення і впровадження конкурентоздатних нових продуктів / послуг / процесів	Залучення нових і підтримання існуючих клієнтів в банку, а також розширення і вдосконалення технологій, надання клієнтам диверсифікованого спектру послуг, впровадження конкурентоздатних нових продуктів / послуг / процесів.
Оцінка ефективності	Результативно- витратний, інвестиційний підхід	Оцінка ефективності інновацій з трьох позицій – «прибуток-ліквідність-ризик», використання системи збалансованих показників, результативно-витратний, інвестиційний підхід
Види інновацій	Технічні та технологічні розробки, впровадження нових товарів і послуг	Нові фінансові інструменти, форми ведення бізнесу, методи роботи на ринку, дистанційне банківське обслуговування, активна робота з соціальними медіа

Отже, на підставі узагальнення та критичного аналізу підходів до визначення економічної сутності банківських інновацій пропонуємо розглядати банківську інновацію як кінцевий результат інноваційної діяльності в банківській сфері, який отримав втілення у вигляді якісного нового або удосконаленого продукту чи послуги, реалізованих на ринку, або нового удосконаленого технологічного процесу, що використовується в банківській діяльності, в результаті чого покращується задоволення потреб клієнтів, зростає конкурентоспроможність та ефективність діяльності з позиції «прибуток-ліквідність-ризик» та відбувається розвиток банку на інноваційних засадах. З врахуванням вищесказаного, інновація – це впровадження нових ідей, продуктів, послуг, технологій на ринку, нових форм організації діяльності з метою отримання стратегічного, економічного і соціального ефектів, покращення ринкової позиції в умовах ризику, невизначеності та конкурентної боротьби. А банківська інновація – постійний комплексний систематизований процес пошуку ідей та їх практичне впровадження в більш якісні нові та досконалі продукти/послуги/технології, входження з ними на ринок банківських послуг з метою отримання економічного, стратегічного та соціального ефектів.

Класифікація банківських інновацій дозволяє засвідчити, що вони недостатньо враховують світові тенденції в розвитку інноваційної банківської діяльності банків, та розробити класифікацію сучасних банківських інновацій за такими ознаками: продуктові інновації, трансформація каналів продажу продуктів, технологічні інновації, інституційні зміни; управління ризиками, регулювання та управління, ринкові інновації (див. рис. 1).

У процесі розробки і впровадження банківських інновацій можуть бути виділені такі етапи: збір інформації про ринок, дослідження потенційного попиту; розробка інноваційної політики банку; організація та здійснення заходів, передбачених інноваційною політикою банку; моніторинг інноваційної політики та її коригування у разі необхідності. Оскільки у сучасних умовах вся діяльність банку має здійснюватися з урахуванням її інноваційної складової, то банківський менеджмент також повинен мати своїм основним спрямуванням

ефективне управління банківськими інноваціями відповідно до визначених стратегічних цілей банку. Механізм управління інноваціями передбачає комплексне поєднання двох складових елементів – оперативного і стратегічного управління, кожен з яких реалізується через використання функцій інноваційного менеджменту: прогнозування, планування, аналіз ринку, аналіз факторів впливу, вибір управлінських рішень, мотивація і контроль.

Види банківських інновацій	Продуктові інновації	Онлайн-продукти, платежі в реальному часі, мобільні, без карткові, безконтактні платежі, дистанційне кредитування, платіжний мінітермінал
	Трансформація каналів продажу	Багатоканальне обслуговування, розвиток та розширення ДБО, використання соціальних медіа як нового каналу, автоматизація та самообслуговування
	Технологічні інновації	Хмарні сховища даних, хмарні обчислення – обробка Big Data, відкритий банкінг – API, інтелектуальний аналіз даних, BaaS-банкінг
	Управління ризиками	Скорингові моделі, інтегровані системи управління ризиками, прогнозування та моделювання, стрес-тестування, управління системними ризиками
	Інституційні зміни	Вдасконалення банківського законодавства, оптимізація філійної мережі, інтернетизація та віртуалізація, організаційно-економічні інновації
	Регулювання та управління	Корпоративне та стратегічне управління, централізація управління, управління капіталом, вдосконалення механізмів виведення з ринку
	Ринкові інновації	Цифрове банківське обслуговування в форматі 24/7, безпека банківської діяльності, маркетингові інновації, everyday banking

Рис. 1. Класифікація банківських інновацій (узагальнено автором)

Таким чином, аналіз наукової літератури з даної проблематики, а також практичний досвід фінансово-кредитних установ дозволив ідентифікувати наступні причини, що обумовлюють важливу роль банківських інновацій:

- збереження спеціалізації банку разом із універсалізацією його діяльності;
- підвищення рівня конкурентоспроможності банку як на національному, так і на міжнародному рівнях;
- зниження рівня державної участі в діяльності банків та зростання ролі приватного банківського бізнесу;
- зменшення частки традиційних банківських операцій на місцевому рівні;
- розвиток інтеграційних процесів на фінансовому ринку внаслідок поєднання банків із небанківськими установами (наприклад, страховими компаніями, пенсійними фондами тощо);
- уніфікація банківських послуг, що, в свою чергу призводить до інтернаціоналізації банківських установ, а також до приходу на вітчизняний ринок іноземних інвесторів;
- зростання рівня саморегулювання банківських установ, підвищення відповідальності фінансово-кредитних установ та їх клієнтів;
- орієнтація банківських установ на максимізацію прибутку не тільки у короткостроковому періоді, але й довгостроковому;
- сприяння підвищенню операційної ефективності банку; необхідність банківських інновацій у даному випадку обґрунтована тим, що збільшення ефективності після певного моменту не можливе тільки за рахунок економії на витратах та ресурсах. Воно потребує інноваційного удосконалення процесів та технологій в банку, внаслідок чого банк отримує можливість знизити витрати та підвищити якість надання банківських послуг;
- відповідність умовам державного регулювання, що передбачають забезпечення стабільності та стійкості функціонування банківської системи країни;
- створення позитивного іміджу банку як сучасної інноваційної установи, орієнтованої на задоволення потреб та вимог клієнтів, які постійно змінюються, особливо в умовах сьогодення.

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогодні споживче кредитування є важливим елементом розвитку вітчизняної економіки, це пов'язано з тим, що населення має низький платоспроможний попит, багато товарів, особливо тривалого користування, в Україні закупаються шляхом використання банківських кредитів, тому для подальшого розвитку, підтримання ВВП на сталому рівні це кредитування потрібно стимулювати.

Для того щоб вирішити проблеми на ринку споживчого кредитування, потрібно спочатку дослідити причини, які породжують ці проблеми. Вважаємо за доцільне розподілити такі причини на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх причин віднесемо такі: глобалізаційні та інтеграційні процеси в банківському секторі, що призвели до припливу іноземного капіталу в банківську систему України та, врешті-решт, до кризи перекредитування; девальвація гривні, яка призвела до того, що валютні проблемні кредити були перераховані і знизився рівень платоспроможності позичальників; втрати банків у результаті політичної нестабільності в Криму та неможливості продовжувати свою діяльність наданій території; проведення АТО на сході України також вплинуло на погіршення якості активів на цій території.

До внутрішніх причин слід віднести ті, які породжують проблеми всередині самих банківських установ, а саме: неправильна стимуляційно-мотиваційна робота з менеджерами щодо надання споживчих кредитів, яка призвела до того, що під час кризи 2007–2008 рр. метою було надати якомога більше позичок, нехтуючи їх якістю; недостатньо диверсифікований кредитний портфель, що підвищує кредитний ризик (проте надмірна диверсифікація також може бути ризиковою, адже банк незавжди має змогу залучити достатню кількість персоналу з високим рівнем кваліфікації в різних галузях економіки); помилки персоналу, допущені в процесі складання кредитного договору; помилки під час оцінки фінансового стану та кредитної історії клієнтів; порушення посадових інструкцій.

Індикаторами проблем у суспільно-економічному житті населення прийнято вважати основні макроекономічні показники: ВВП на душу населення, рівень інфляції, доходів населення і безробіття.

Зазначені прояви спричинені впливом певних чинників, найвагомішими серед яких були такі:

– відсутність суттєвих зрушень у структурному реформуванні економіки – тривале проведення економічної політики на засадах соціального популізму мало наслідком поглиблення макроекономічних диспропорцій, які призводили як до прискорення інфляційних процесів;

– посилення напруги на світових фінансових ринках обмежили доступ українських банків до зовнішніх джерел запозичень, що вплинуло на стан їх ліквідності та посилило попит на іноземну валюту на внутрішньому ринку.

Отже, можна стверджувати, що споживче кредитування є досить перспективним сектором діяльності українських банків. Проте, надання і супроводження споживчих кредитів супроводжується низкою проблем, які викликані, на нашу думку, як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками.

Для того, щоб зменшити ризики в секторі надання споживчих позичок, потрібно підвищити фінансову спроможність населення, відновити його довіру до банківської системи України, а також підвищувати рівень фінансової освіченості громадян і забезпечити належний рівень захисту у споживачів банківських послуг.

Строганова И.А.
аспирант, магистр экономических наук,
старший преподаватель кафедры
учета, финансов, логистики и менеджмента,
Учреждение образования
УО «Полоцкий государственный университет»
(Республика Беларусь)

СОСТОЯНИЕ РЫНКА ХЕДЖИРОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

С переходом Национального банка Республики Беларусь (далее – НБ РБ) к режиму монетарного таргетирования и возросшей волатильности валютных курсов, в стране начинает формироваться спрос на инструменты хеджирования, как со стороны покупки, так и со стороны продажи, что связано с необходимостью хеджирования валютных рисков.

В текущих экономических условиях, когда требования к кредиторам со стороны банков ужесточаются, использование инструментов хеджирования субъектами хозяйствования несет дополнительный эффект: клиенты, хеджирующие риски своей деятельности, с большей вероятностью получают, при необходимости, кредитную поддержку со стороны банков, поскольку пользуются большим доверием.

Относительно биржевого рынка инструментов валютного хеджирования отметим, что к обращению на ОАО «Белорусская валютно-фондовая биржа» (далее – ОАО БВФБ) в настоящее время допущены беспоставочные (расчетные) валютные фьючерсы и фьючерсы на цены драгоценных металлов, которые не получили своего распространения и применения. До середины 2015 года основной причиной такой ситуации была сложившаяся устойчивая однонаправленная тенденция спроса на фьючерсные контракты на курс иностранных валют к белорусскому рублю при отсутствии встречного предложения, что обуславливало невозможность удовлетворения потребностей клиентов в приобретении иностранной валюты по фьючерсным контрактам.

На внебиржевом рынке хеджирования в настоящее время практически единственным контрагентом субъектов хозяйствования является «Приорбанк» ОАО, предложение которого по заключению форвардных контрактов на покупку, продажу, конверсию иностранных валют превышает имеющийся спрос со стороны клиентов. Другие банки готовы заключать с клиентами форвардные контракты, главным образом, на конверсию иностранных валют. Однако спрос на данные операции со стороны субъектов хозяйствования очень мал (как правило, 0–3 сделки открытые одновременно).

Следует отметить имеющиеся проблемы в вопросе ценообразования инструментов валютного хеджирования. Отсутствие на фондовом рынке бенчмарков доходности по среднесрочным и долгосрочным долговым инструментам, номинированным в белорусских рублях, затрудняет ценообразование форвардного курса и, тем самым, ограничивает возможности риск-тейкеров по форвардной покупке/продаже белорусских рублей. Наличие индикативных процентных ставок по белорусскому рублю важно, во-первых, для банков-нерезидентов, которые сталкиваются с проблемой отсутствия рыночных процентных ставок и невозможностью обосновать рыночность ценообразования форвардов с белорусским рублем регуляторам и проверяющим органам. Это обуславливает готовность банков Республики Беларусь котировать форварда клиентам только на короткие сроки – до 1–3-х месяцев. При этом, предприятия зачастую заинтересованы в хеджировании валютного риска на срок от 3 до 12 месяцев и более⁴. В таких случаях банки вынуждены закладывать высокие рыночные риски в уровень маржи, в результате чего оферта по форвардному курсу становится не выгодной для клиента. Во-вторых, указанные показатели доходности

---

⁴ По материалам исследования на тему «Хеджирование валютных рисков нефинансовыми организациями», проведенного по заказу Национального банка Республики Беларусь немецкой экономической группой.

необходимы для осуществления предприятиями достоверного расчета, предоставляемого в налоговые органы, для отнесения сделок с финансовыми инструментами срочного рынка к операциям хеджирования.

Проблема бенчмарков доходности по долгосрочным долговым инструментам, номинированным в белорусских рублях, связана с отсутствием в обращении соответствующих по срокам эталонных выпусков ценных бумаг.

Развитие законодательства и нормативно-правовой базы по рынку производных финансовых инструментов (далее – ПФИ) в Республике Беларусь заметно отстает по сравнению с регулированием остальных сегментов финансового рынка. Так, Закон Республики Беларусь от 05.01.2015 № 231-З «О рынке ценных бумаг» (далее – Закон) регулирует отношения, при заключении сделок с производными ценными бумагами и не распространяет свое действие на ПФИ с другими базисными активами (валюта, драгоценные металлы и цены на них, процентные ставки, другие активы). С принятием Закона, ПФИ с такими базисными активами выпали из сферы государственного правового регулирования.

На текущий момент наблюдается пересечение полномочий Министерства финансов и Национального банка Республики Беларусь в области регулирования рынка ценных бумаг в части производных ценных бумаг, что приводит к дублированию терминов и понятий, применяющихся на срочном рынке, их неоднозначной трактовки и делает регулирование этого сегмента не эффективным.

Кроме того, перечень финансовых активов, которые могут быть использованы в качестве базисного актива, при организации биржевых торгов на текущий момент нормативно ограничен. Не решены также вопросы организации клиринга по операциям с ПФИ, в состав базисных активов которых не входят производные ценные бумаги, а также регулирования рисков биржи при торговле данными инструментами (финансовое обеспечение, гарантийные фонды), требований к биржевым посредникам (лицензирование, требований к финансовому капиталу и др.), осуществляющих торговлю такими ПФИ.

Для дальнейшего успешного развития срочного рынка необходим единый подход к установлению общих принципов и правил торговли для всех видов ПФИ, единое законодательство, регулирующее правоотношения в области операций с ПФИ и инфраструктура, обеспечивающая прозрачность и доступность услуг с ПФИ для широкого круга потенциальных участников.

Список использованных источников:

1. ОАО «Белорусская валютно-фондовая биржа» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bcse.by/>. – Дата доступа: 11.10.2018.

2. ОАО «Приорбанк» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.priorbank.by/>. – Дата доступа: 11.10.2018.

3. О плане совместных действий государственных органов и участников финансового рынка по повышению финансовой грамотности населения Республики Беларусь на 2013 – 2018 годы [Электронный ресурс] : Постановление Совета министров Республики Беларусь от 17 янв. 2013 г. № 31/1 // КонсультантПлюс. Респ. Беларусь / ЗАО «КонсультантПлюс». – Минск, 2014 Дата доступа: 11.10.2018.

4. Официальный сайт Национального банка Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.nbrb.by/ – Дата доступа: 22.10.2018.

5. Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь [Электронный ресурс] Режим доступа: Электронный ресурс – <http://www.nbrb.by/finsector/forexhedging/HedgingFXRisksRB2016.pdf/>. – Дата доступа: 22.10.2018.

Сус Л.В.
к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів і кредиту
Сус Ю.Ю.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський національний агроекологічний університет

СУЧАСНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

З метою забезпечення ефективної кредитної діяльності установи банків забезпечують розробку кредитної політики та відповідний механізм її реалізації. Протягом останніх років досить вагомою проблемою розвитку кредитування в економіці постає істотне збільшення величини прострочених кредитів, що негативно впливає як на позичальників так і на фінансовий стан установ банків. За нинішніх умов для банківського сектору важливим є необхідність формування ефективних механізмів управління кредитною діяльністю та якісному оцінюванні кредитного ризику.

Розглядом питань удосконалення кредитної політики установ банків та питаннями оцінки якості кредитного портфелю займалися І. Белова, В. Богданок, І. Білецька, Г. Панасенко, О. Терещенко та інші, однак, все ще актуальними залишаються дослідження щодо підвищення ефективності кредитної діяльності банків.

Негативним актором впливу на фінансові результати банківського сектору України є надмірна частка проблемних (непрацюючих) активів у загальній структурі банківських активів. Упродовж 2014–2016 рр. простежується стійка тенденція до зниження рівня рентабельності активів, в той час як обсяги сформованих фінансовими установами резервів зростали. Це свідчило про погіршення ситуації та дестабілізації у банківському секторі. Але ситуація покращилася за підсумками 2017 р., де спостерігається зростання рентабельності активів банків [1].

Зростання обсягів резервів на відшкодування можливих втрат за активними операціями банків посилює навантаження на фінансові установи та негативно впливає на ліквідність та платоспроможність. Це, в свою чергу, гальмує процеси кредитування та негативно впливає на рівень довіри з боку вкладників та інвесторів. Створення значних резервів під знецінення кредитів та погіршення якості кредитного портфелю банків є однією із причин зменшення зростання власного капіталу та зниження ефективності його використання.

Тенденція до зростання частки і обсягу резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями в Україні спостерігалася впродовж останніх років. Так, їх частка у загальних активах вітчизняної банківської системи зросла із 25,6 % в 2015 році до 38,6 % у 2016 році і дещо знизилась до 38,3 % за підсумками 2017 року [1].

Зростаючі обсяги сформованих резервів за активними операціями свідчать про визнання банком можливих втрат із проблемних позичок. Використання заставного забезпечення зменшує обсяг сформованих резервів, однак як показує динаміка за 2015–2017 рр., ефективність банківського контролю за рівнем кредитного ризику є низькою та недостатньою. Збільшення обсягів резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями є наслідком ризиковості кредитування для банківських установ.

Обсяг непрацюючих активів у кредитному портфелі банків є головним показником його якості, проте тут постає проблема його адекватної кількісної оцінки. За експертними оцінками окремих фінансових аналітиків, реальний рівень проблемної заборгованості в кредитних портфелях значної кількості банків перевищує статистичні дані НБУ [2].

Зміни до категоризації активів банків запроваджено із 30 червня 2016 року у зв'язку із набуттям чинності Постанови НБУ № 3511 [3]. Якщо раніше (до лютого 2017 р.) активи, що потрапляли в 4 та 5 категорії якості (дві останні із п'яти категорій), визнавалися негативно класифікованими активами/кредитами, то у зв'язку зі змінами НБУ до непрацюючих активів/кредитів (аналог NPE/NPL) стали відносити активи, класифіковані банком за

найнижчим класом (10 – для юридичних та 5 – для фізичних осіб, залежно від виду активу). До непрацюючих потрапляють активи/кредити у разі виконання принаймні однієї із двох подій:

– контрагент банку допустив прострочку більше ніж на 90 днів (30 днів для банків-боржників);

– контрагент не спроможний забезпечити виконання своїх зобов'язань в установленій строк без процедури стягнення застави [3].

Згідно з даними Національного банку України, станом на 01.01.2018 р. обсяг проблемної заборгованості порівняно з попереднім роком виріс на 287,2 млрд. грн. (або в 1,9 рази) – з 307,8 до 595,0 млрд. грн., а частка непрацюючих активів у кредитному портфелі досягла 54,5 % (рис. 1).

Рис. 1. Частка непрацюючих активів у кредитному портфелі комерційних банків України у 2013–2017 рр.

Сформовано за даними: [4]

Найгіршу якість кредитного портфеля мають банки з державною часткою капіталу – 71,1 % (на 01.01.2017 р. – 45,4 %). Банки вітчизняного приватного капіталу теж продовжують нарощувати частку проблемних кредитів – 24,1 % (на 01.01.2017 р. – 23,3 %). У той же час, банки іноземних банківських груп та домоглися зменшення частки проблемних кредитів – 41,0 % (на 01.01.2017 р. – 47,6 %) [4]. Отже, простежується тенденція до зростання кредитного ризику по окремих групах банків та по банківському сектору загалом.

Серед переліку 20 банків з найбільшою часткою непрацюючих кредитів фізичних осіб-позичальників відмітимо наявність у переліку банку «Укрексімбанк», 100 % акцій якого належать державі в особі Кабінету Міністрів, що вказує на похибки у формуванні та реалізації кредитної політики державного банку. Щодо рейтингу банків з найвищою часткою непрацюючих кредитів юридичних осіб-позичальників входять 3 банки державної форми власності («Приватбанк», «Ощадбанк», «Укрексімбанк»), що ще раз підкреслює тезу щодо недосконалої методики оцінки платоспроможності позичальників, яка функціонує в держбанках.

Список використаних джерел:

1. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

2. Якість кредитних портфелів банків продовжує погіршуватися. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finpuls.com/ua/banking/reviews/news/YAkst-kreditnih-portfelv-bankv-prodovzhu-pogrshuvatisya.htm>

3. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями / Постанова НБУ від 30.06.2016 № 351. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.

4. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЙОГО ЯКОСТІ

На сучасному етапі розвитку економічної системи, комерційні банки відіграють важливу роль в обслуговуванні господарської діяльності своїх клієнтів, сприяючи розвитку реального сектору економіки.

Найбільш традиційним і стандартизованим видом фінансових послуг банків є розрахунково-касове обслуговування (РКО). Саме ці послуги займають провідне місце в організації діяльності будь-якого комерційного банку України, адже становлять основну частину його дохідної частини.

Згідно Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», розрахунково-касове обслуговування – це послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, укладеного між ними, які пов'язані із переказом коштів з рахунку (на рахунок) цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами [1].

Організація розрахунково-касового обслуговування в комерційних банках ґрунтується на основі загальноприйнятих принципів, обумовлених закономірностями функціонування банківського ринку:

- відносини між банком і клієнтом у процесі розрахунково-касового обслуговування будуються на засадах партнерства і взаємної вигоди та здійснюються на підставі договору про розрахунково-касове обслуговування;

- економічні агенти – власники грошових коштів мають право вибору банку та форми платежу (готівкової чи безготівкової) для розрахунково-касового обслуговування;

- безготівкові платежі між господарськими агентами будуються на принципі строковості і можуть бути довгостроковими, строковими і простроченими в залежності від визначеного в договорі строку;

- строк переказу банком коштів з рахунку визначається клієнтом відповідно до порядку його розрахунків з контрагентом, передбаченого у господарському договорі;

- переказ коштів чи видача готівки з рахунку здійснюється банком за розпорядженням власника і в порядку визначеної ним послідовності;

- кожний клієнт має право на збереження таємниці про стан його рахунків в банку.

В умовах економічних та політичних проблем в Україні, вітчизняні банківські установи працюють із різною ефективністю. Однак, на сучасному етапі розвитку банківської системи, далеко позаду залишають конкурентів ті банки, які бездоганно обслуговують клієнтів і роблять це з мінімальними витратами.

Загалом, для вибору банку щодо здійснення розрахунково-касового обслуговування,

клієнти найчастіше враховують наступні фактори:

- надійність банку як платіжного агента;

- швидке реагування та професіоналізм працівників служби обслуговування клієнтів;

- відсутність затримок за проведення платежів, вчасність, оперативність обслуговування;

- розмір комісій, що стягуються банком за РКО;

- використання сучасних технологій в обслуговуванні [2, с.18].

В умовах значної конкуренції на сучасному ринку банківських послуг, альтернативою для банків щодо здійснення розрахунково-касового обслуговування клієнтів є використання системи електронного банкінгу, яка дозволяє здійснювати розрахунки та отримувати інформацію про їхній стан без відвідування банку.

Основними перевагами електронного банкінгу є:

- 1) оперативність – здійснення банківського обслуговування відбувається, переважно, миттєво;
- 2) зручність – можливість користування послугами в зручний для клієнта час та з будь-якої точки світу;
- 3) простота підключення до системи електронного обслуговування;
- 4) доступність – вартість користування послугами електронного обслуговування в декілька разів нижча порівняно з класичними методами;
- 5) різноманітність – багато банків пропонують широкий спектр каналів електронного обслуговування (інтернет, мобільний та стаціонарний телефон тощо) [3].

Головною мотивацією комерційних банків у впровадженні даної системи є мінімізація витрат та можливість обслуговування більшої частки клієнтів, що, у свою чергу, підвищує конкурентоспроможність банківської установи.

Також, одним з ефективних шляхів покращення розрахунково-касового обслуговування є організація відповідного аудиту, що передбачає вивчення бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та виявлення можливих порушень касової дисципліни для пошуку можливих шляхів їх усунення.

Слід зазначити, що для комерційних банків України слід перейняти міжнародний досвід щодо проведення аудиту, який базується на чотирьох підходах:

- виїзна інспекція;
- аналіз матеріалів зовнішнього аудиту;
- суворий контроль за фінансовою звітністю;
- відображення результатів діяльності аудиту у формах річної фінансової звітності та їх висвітлення на офіційному сайті банку.

Впровадження цих заходів дозволить ефективно підтримувати касову дисципліну комерційного банку і запобігти правопорушенням у цій сфері.

Упродовж останніх років, все більша кількість комерційних банків переходить на комплексне розрахунково-касове обслуговування своїх клієнтів, яке складається з набору базових банківських послуг з обслуговування розрахункових (поточних) рахунків у національній та іноземній валютах, проведення платежів та операцій із готівковими коштами тощо [4, с. 35].

Отже, розрахунково-касове обслуговування є одним з основних видів фінансово-банківських послуг для фізичних та юридичних осіб, незалежно від їхньої сфери діяльності, галузевої належності чи організаційно-правової форми. У зв'язку із зростанням конкуренції на банківському ринку, досить актуальним постає питання щодо підвищення якості надання цього виду фінансових послуг.

Пріоритетними напрямками удосконалення розрахунково-касового обслуговування є правильна організація даного процесу та запровадження новітніх технологій з метою підтримки конкурентної позиції на банківському ринку та залучення нових клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні // Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III ;
2. Барановський О.М. Особливості банківських послуг у сучасних умовах розвитку економіки. / О.М. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 9. – С. 18;
3. Огієнко В.І. «Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1217>
4. Головка С.І. Шляхи підвищення ефективності розрахунково-касових послуг банку / С.І. Головка // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 20. – С. 35.

Тичина І.М.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Новак О.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ ПРОЕКТІВ

У зв'язку із щоденними коливаннями цін на ринку енергоносіїв та дуже високої залежності України від імпорту природного газу, нафти і нафтопродуктів, а також через постійне підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги найефективнішим способом сталого розвитку економіки та рівня життя населення України є перехід до енергоефективності. Реалізація проектів підвищення енергоефективності неможлива без залучення фінансових ресурсів, в тому числі за рахунок банківських кредитів.

Сьогодні в Україні діють декілька механізмів спрямування коштів у енергоефективність, які в тому числі відрізняються джерелом коштів та кількістю сторін, що задіяні у процесі від виділення коштів кредитором до їх використання:

- проект Фонду енергоефективності;
- програма «Енергозбереження» (НЕФКО);
- проект Укрексімбанку та МБРР IQ Energy;
- урядова програма «Теплі кредити»;
- пряме банківське кредитування.

Зосередимо увагу саме на банківському кредитуванні проектів з енергозбереження, що знаходиться лише на етапі становлення. Насамперед це обумовлено низьким рівнем платоспроможності фізичних та юридичних осіб в Україні, які через брак власних коштів змушені відмовлятися від інвестицій у подібні проекти.

З жовтня 2014 року для населення та ОСББ діє розроблена Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України та запроваджена Кабінетом міністрів України державна програма так званих «теплих кредитів».

Даною програмою передбачено відшкодування з державного бюджету у таких розмірах:

- 20 % суми кредиту (але не більше 12 тис. грн.) на придбання негазових або неелектричних котлів для фізичних осіб;
- 35 % суми кредиту (але не більше 14 тис. грн.) на придбання енергоефективного обладнання/матеріалів для фізичних осіб-власників приватних будинків;
- 40 % суми кредиту (але не більше 14 тис. грн. в розрахунку на одну квартиру) для ОСББ, як юридичних осіб, для загальнобудинкових заходів.

Уповноваженими банками на видачу таких кредитів в рамках державної програми є чотири українські банки: ПАТ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укргазбанк» та АТ «Укрексімбанк».

На сьогоднішній день АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укргазбанк» та АТ «Укрексімбанк» припинили видачу теплих кредитів у зв'язку з вичерпанням бюджетних коштів на компенсацію.

Варто також зазначити, що ПАТ «Приватбанк» продовжує здійснювати кредитування енергоефективних проектів. Для фізичних осіб ПАТ «Приватбанк» надає кредит на утеплення житла без зайвих документів, а саме на придбання енергозберігаючих матеріалів та обладнання. Сума кредиту становить у розмірі до 50 тис. грн. Строк кредиту становить до 24 місяців. Відсоткова ставка по кредиту складає до 24 % річних. Компенсація від держави становить до 35 %.

Для ОСББ ПАТ «Приватбанк» видає кредити на енергозбереження на таких умовах: строк кредиту до 7 років; валюта кредиту гривня; сума кредиту до 2 млн. грн.; порядок погашення кредиту рівними платежами, а перші 3 місяці погашаються тільки відсотки; відсоткова ставка по кредиту складає до 18 % річних. Отримання компенсації частини кредиту від держави – до 40 % вартості кредиту (за наявності одержувачів субсидій – від 40 до 70 %).

Основними проблемами розвитку банківського кредитування енергоефективних проектів в Україні є:

– відсутність законодавчої бази на ринку енергоефективності, що врегулює відносини між ключовими суб'єктами ринку, надасть можливість створювати інструменти фінансування та впроваджувати заходи з енергоефективності;

– бюджетних коштів, що виділяються на програми фінансування енергоефективності недостатньо для покриття всього попиту з боку населення та ОСББ;

– недостатня обізнаність населення, ОСББ, комунальних та приватних підприємств, та інших суб'єктів ринку енергоефективності значно уповільнюють процес залучення фінансування та реалізації проектів енергоефективності;

– попит на кредити комерційних банків є низьким через високі кредитні ставки на ринку.

Отже, фінансування заходів енергоефективності в Україні ще знаходиться на етапі становлення. Основними напрямками підвищення стимулюючої ролі держави щодо збільшення розмірів банківського кредитування енергоефективних проектів в Україні мають бути такі: стимулювання банків до пропозиції кредитів, формування попиту на такі кредити з боку підприємств та населення та недопущення розривів між попитом і пропозицією кредитних коштів на проекти підвищення енергоефективності шляхом мінімізації ризику банку та розвитку інституційних ланок системи кредитування. Розвиток процесу кредитування залежить також від налагодження діалогу між усіма учасниками процесу. Насамперед, між банками, які надають кошти на реалізацію проектів, і підприємствами, що потребує взяти до уваги особливості механізму банківського кредитування та характеристики конкретного проекту.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 року № 74/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.

2. Закон України «Про Фонд енергоефективності» від 8 червня 2017 року № 2095-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2095-19>

3. Звіт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства в Україні «Механізми фінансування заходів енергоефективності в Україні» за березень 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://es.esco.agency/images/art/3-2017/art20.pdf>

4. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/uk/consumers/derzh-pidtrymka-energozabespechenya>

Офіційний сайт ПриватБанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/teplyje-kredyty-uteplajems-a-vmeste>.

УДК 336.7 (477)

Хинцинська С.І.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Грошово-кредитна система розглядається як сукупність кредитно-фінансових установ, що виконують специфічні функції по накопиченню і розподілу грошових засобів. Установи, що складають основу національної грошово-кредитної системи можна розподілити на три великих групи: національний банк, комерційні і приватні банки і спеціалізовані кредитні

інституції (квзібанківські структури). Національний банк і комерційні банки утворюють банківську систему країни. Дворівнева структура банківської системи України дає можливість впроваджувати в господарську діяльність України обґрунтовану і структуровану грошово-кредитну політику основу якої складають регулювання обсягу грошової маси і регулювання відсоткової ставки.

Особливе місце в цій системі України займає Національний банк. Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. При виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Цінова стабільність – це збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін.

Не менш вагома і функція банку по забезпеченню фінансової стабільності. Фінансова стабільність – це такий стан фінансової системи в якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції такі як фінансове посередництво та проведення платіжних операцій і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку.

Будь-які зміни, що відбуваються в економічній системі України під тиском ринкової кон'юнктури, повинні оперативнo і всебічно аналізуватися в керівних фінансових органах, тому що вони активно впливають на об'єм національного доходу країни, рівень цін, зайнятість та темпи економічного розвитку, тобто на економічну політику і особливо на грошово-кредитну політику.

Аналізуючи роботу банківської системи України, ми бачимо, що основними інструментами такої політики виступають:

1. Операції на відкритому ринку.
2. Зміна норм обов'язкового резервування.
3. Зміна облікової ставки.

В нашій доповіді розглядаються основні напрями щодо удосконалення основних сегментів грошово-кредитної політики. Крім основних сегментів грошово-кредитної політики національного банку нами аналізуються інші важелі, що можуть пошкввити темпи економічного розвитку. До таких важелів на нашу думку можна віднести: обмеження розміру кредитів для неперспективних галузей, регулювання умов надання споживчих і іпотечних позик та інші. Слід відмітити, що національний банк України використовує і інші важелі. В залежності від стану інфляційних процесів експортно-імпортних відносин, отримання і раціонального використання зовнішніх кредитних ресурсів банк повинен впровадити впливову політику «дорогих» і «дешевих» грошей.

УДК 336.71.078.3

Циглик Т.І.
студент

Тернопільський національний економічний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В КОНТЕКСТІ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ

Поширення впливу кризових явищ в сучасній Україні та світі свідчить про те, що соціальний вплив кредитних відносин на домогосподарства і стан їх фінансового забезпечення є не лише позитивним. Кредитування деколи має й негативні наслідки. Оскільки, вступивши у кредитні відносини, особа стає боржником і у випадку настання її неплатоспроможності вона змушена погоджуватись на будь-які заходи задля покриття своїх

боргів. Особливо відчутними є наслідки від залучення кредитів у тіньовій сфері, коли перед боржником постає можливість втрати не лише майна, а й іноді – життя. Тому певним виходом з такої ситуації є те, що індивід повинен бути завжди морально готовим до непередбачуваних обставин для уникнення соціальних травм. Отже, кредитні відносини певною мірою обмежують свободу людини, перетворюють її на слухняний інструмент для здійснення державної чи комерційної політики.

Разом з тим майбутнє домогосподарств за присутності в їх діяльності кредитних відносин виглядає в суспільній свідомості доволі складним і проблематичним. Це пов'язане з тим, що незважаючи на віру українців у реалізацію своїх задумів у майбутньому завдяки кредитуванню сьогодні, соціальний інститут кредитування не займає належного місця в суспільному житті, через що він не в повному обсязі виконує свої основні функції, зокрема задоволення споживчих потреб людей, соціальне відтворення їх фонду життєвих засобів. Більш того, кризові явища, що супроводжують сучасне життя, а також недостатність кредитної (соціально-довірчої) культури значно знижують ступінь зацікавленості громадян у активізації кредитної поведінки. Це загалом знижує ефективність розвитку економіки країни в цілому, унаслідок чого стримується зростання життєвого добробуту домогосподарств.

В умовах фінансової кризи в Україні суттєво зростає роль держави, органів місцевого самоврядування та окремих людей у вдосконаленні кредитування домогосподарств. Тому, заходи спрямовані на оптимізацію кредитної поведінки домогосподарств доцільно здійснювати на трьох рівнях: державному, на рівні банківської системи та на особистісно-індивідуальному рівні. Разом з тим усі ці заходи є реальними лише за умови забезпечення державою чіткого правового регламентування кредитного процесу та налагодження довірчих відносин із населенням, що сприятимуть мінімізації моральних і матеріальних збитків домогосподарства. Заохочення до користування кредитними послугами банківських установ дають змогу передбачити й урахувати певні тенденції кредитної поведінки населення в майбутньому, що у свою чергу дає змогу справляння фінансово-кредитними установами та державою активнішого впливу на поширення й розвиток кредитних відносин серед українського населення.

На державному рівні варто проводити наступні заходи:

- скоротити рівень дефіциту бюджету, що знизить ризики економічної діяльності установ, які здійснюють кредитування населення (банківських установ, кредитних спілок, ломбардів та інших кредитних установ). Це дасть змогу знизити відсоткові ставки за кредитами, що пропонуються цими установами;

- вдосконалити систему законодавчого забезпечення та норми чинного законодавства, оскільки вони не мають системного характеру, а це все не забезпечує нормального функціонування і розвитку системи банківського кредитування в Україні. На даний час правовідносини у сфері кредитування домогосподарств регулюються в основному нормами Цивільного кодексу України, Законів України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування», положеннями Національного банку України «Про кредитування» і «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків». Та все ж існує необхідність прийняти новий нормативний документ, який зможе охопити всі види банківських кредитів, включаючи кредити, котрі сьогодні належно нерозвинені, зокрема: іпотечний кредит, автокредити, довгострокове кредитування, форми і методи кредитування;

- у сфері іпотечного кредитування варто урегулювати механізми функціонування вторинного іпотечного ринку. Необхідно покращити законодавчу базу шляхом прийняття законів «Про державну реєстрацію права власності та обтяжень на нерухоме майно», вдосконалення Закону України «Про іпотечні цінні папери», внесення змін щодо Земельного, Цивільного, Житлового та Господарського кодексів, та інших нормативно правових актів, пов'язаних з даною проблематикою;

- впровадити дієві правові механізми захисту прав і законних інтересів споживачів;

– важливим є організація контролю у процесі кредитування та страхування кредитних ризиків;

– здійснення підготовки на державному рівні спеціалістів, які б викладали основи фінансової грамотності у школах, університетах, що дасть змогу змінити ставлення населення до фінансових установ, грошей, та кредитів зокрема, підвищило б довіру громадян до кредитних установ [1, с. 143];

– впровадження інституту фінансових консультантів, які б співпрацювали з громадянами, здійснювали роз'яснювальну роботу серед населення про переваги та недоліки співпраці з кредитними установами, контролювали сплату позичок домогосподарствами, що користуються послугами таких консультантів тощо.

Прийняті рекомендації призведуть до полегшення діяльності банківських установ, що дасть змогу розширити обсяги банківського кредитування, зменшити ризики у сфері активних кредитних операцій.

Список використаних джерел:

1. Ломачинська І.А. Оптимізація фінансової поведінки домогосподарств у трансформаційній економіці України. Економічний простір. 2011. № 49. С. 141–149.

УДК 336.71

Черноморська Г.Л.
магістрант кафедри управління фінансовими послугами
Харківський Національний Університет ім. С. Кузнеця

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Банківська система України, незважаючи на труднощі, обумовлені політичною ситуацією у державі, посилення нестабільності валютного та фінансового ринків, протягом останніх років розвивалася динамічніше, ніж інші сегменти економіки. На нашу думку, для того ж, щоб прискорити реалізацію інноваційних трансформацій в діяльності комерційних банків, необхідно забезпечити, перш за все, певний рівень його конкурентоспроможності, що, відповідно, полегшить залучення нових джерел фінансування розробки інновацій, які надалі, в свою чергу, сприятимуть її зміцненню. Крім того, конкурентоспроможній банківській установі легше швидко впровадити інновації та отримати від них віддачу.

Звертаючись до визначення змісту конкурентоспроможності (от лат. *сопсиго* – зіткнення, змагання), слід відмітити, що викликають інтерес наступні трактування цього поняття:

– здатність конкурувати на ринках певних товарів і послуг, забезпечуючи комбінацію їх ціни і якості [1, с. 225];

– здатність витримувати конкуренцію й протистояти конкурентам [1, с. 525];

– здатність до досягнення власних цілей організації в умовах протидії конкурентів і задоволення потреб споживачів через пропозицію на ринку товарів, кращих, ніж у конкурентів [2, с. 304];

– здатність використовувати свої сильні сторони й концентрувати свої зусилля в тій сфері проведення товарів або послуг, де можна зайняти позиції лідера на внутрішніх і зовнішніх ринках [3, с. 62];

– можливість і динаміка пристосування до умов ринкової конкуренції [3, с. 72].

Отже, конкурентоспроможність банківської установи – це і здатність дивитися в перспективу, це і перехід до оцінки банку за ринковою, справедливою вартістю. Тобто досягнення конкурентоспроможності – це перехід на кращі лекала управління й функціонування, оцінки бізнесу банку та рівня його ризиків [5, с. 280].

На нашу думку, під оцінюванням рівня конкурентоспроможності банківських послуг, необхідно розуміти механізм визначення явних та потенційних конкурентів на ринку

банківських послуг за кожним видом послуг, які банк пропонує або може запропонувати споживачу. Враховуючи специфіку українського ринку банківських послуг, надалі пропонуємо зосередити увагу саме на кредитних послугах, зважаючи на їх домінуючу роль у структурі послуг. Основною метою механізму оцінювання конкурентоспроможності є об'єктивне зіставлення конкурентних рівнів витрат, які споживач понесе при купівлі банківських послуг в різних банках. Даний процес повинен здійснюватися залежно від потреб банку на етапі планування асортиментної та цінової стратегії банку.

Для визначення основних параметрів виявлення конкурентних переваг окремої банківської послуги, порівняно з конкурентними, на нашу думку, ключовим фактором, який впливає на кінцевий результат прийняття рішення щодо придбання конкретної банківської послуги, є його ціна [6]. Клієнт намагається мінімізувати власні витрати у випадку, коли банківська послуга виступає ресурсом, і максимізувати – у випадку отримання доходу.

Ми вважаємо, що надалі приведені параметри є вирішальними у становленні рівня конкурентоспроможності кредитних послуг банку.

Вартість кредиту для клієнта має важливе значення, оскільки наразі рівень доходів середньостатистичного українця знаходиться за межами середнього. Кожен намагається економити, тому шукає для себе найбільш оптимальний, у нашому випадку найбільш дешевий варіант.

Запровадження системи знижок впливає з попереднього твердження, оскільки дана умова допомагає українцям заощадити частину грошей, що у подальшому майбутньому сприятиме тому, що клієнт звернеться до банку повторно. Перейдемо до якості обслуговування.

Час – дуже важлива одиниця виміру на сьогодні. Не дарма кажуть: «Час – гроші». Це саме та валюта, яка є безцінною для кожного з нас. Тож заощадження часу – пріоритетний напрям розвитку для багатьох фінансових установ.

Оформлення кредиту в режимі онлайн саме і допомагає заощаджувати час клієнта, оскільки зараз майже кожен користується послугами у мережі Інтернет. Це допомагає виконати певні необхідні операції не виходячи із свого дому.

Стосовно якості кредитних послуг. Як відомо, для того, щоб зберегти свого клієнта йому необхідно пропонувати послуги високої якості. Та, звичайно, надавати йому право обирати дані послуги. Тому розширення кредитного асортименту впливатиме на рішення майбутнього клієнта фінансової установи.

Можливість оформлення кредитних канікул не можна випускати в огляду. Кредитні канікули – відстрочка платежу по кредиту для позичальників, що опинилися в складній життєвій ситуації.

На даний момент особи, що звертаються до банку з питанням про кредит, не завжди можуть виплатити його одразу. В повсякденному житті можуть виникнути передбачас складні ситуації, коли особа не може розрахуватися за власними зобов'язаннями.

Звичайно, кредит стає не на перше місце у черзі потреб. А навпаки, віддаляється далі. Тобто виплати кредиту – це проблема для клієнтів. У такому випадку було б доцільно отримати кредитні канікули. Оскільки за певний час клієнти можуть вирішити свої проблеми, та надалі виплачувати кредит без перешкод.

Тож, банк, а саме його кредитні послуги будуть залишатися конкурентоспроможними, тільки якщо приділяти даному питанню достатньо уваги, тобто звернути уваги саме на ці три пункти, наведені вище.

Конкурентоспроможність банку є показником, що характеризує ефективність його роботи. Саме тому доцільним є моніторинг даного показника та впровадження у випадку його зменшення певних заходів з приводу підвищення ефективності роботи банку.

Список використаних джерел:

1. Осадчая И.М. Экономика. Толковый словарь / И.М.. Осадчая. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 356 с.
2. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Эксмо, 2005. – 544 с

3. Качалина Л.Н. Конкурентоспособный менеджмент / Л.Н. Качалина. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с.

4. Коваленко А.И. Теоретические и методологические аспекты использования концепции конкурентоспособности в научных исследованиях / А.И. Коваленко // Теоретическая конкуренция. – 2013. – № 6. – С. 72 – 82.

5. Медведєв М.В. Сутність конкурентоспроможності банку / М.В. Медведєв // Управління розвитком. – 2013. – №12. – С. 38–39.

6. Коломиєц І.В. Моделі оцінки конкурентоспроможності банку / І.В. Коломиєц // Управління розвитком. – 2012. – № 19 (140). – С. 52–54.

УДК 336.7

Швайко Ю.В.
магістрант
Костогриз В.Г.
к.е.н., доцент

Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ БАНКОМ ТА СТРЕСС-ТЕСТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

Термін «антикризове управління» широко використовується в економічній літературі, але на практиці тлумачення його сутності є неоднозначним, тому під час його застосування банку спершу необхідно визначити чітку позицію щодо тлумачення цієї дефініції. Відмітимо, що українським законодавством не передбачено терміну «антикризове управління», натомість визначено поняття «фінансове оздоровлення». Фінансове оздоровлення банку – це відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність із вимогами Національного банку України [1].

Термін «антикризове управління» більшою мірою є запозиченим із зарубіжної економічної практики, підхід до його тлумачення вітчизняними науковцями дещо різниться. А. Олійник влучно зазначив, що зарубіжні наукові школи найчастіше визначають антикризове управління як діяльність, яка необхідна для подолання стану, що загрожує існуванню суб'єкта господарювання, акцентуючи увагу саме на його виживанні. У той же час акцентується увага на позитивному характері криз, а антикризове управління визначається як створення інструментів діагностики (попередження) кризового стану та необхідності розробки нового курсу розвитку. У свою чергу, у вітчизняній науковій літературі антикризове управління розглядається як система управління, що має всебічний характер та направлена на попередження і усунення несприятливих для бізнесу явищ, з використанням наявних ресурсів та потенціалу виживання, або реалізації спеціальних процедур (таких, як санація, реструктуризація, банкрутство, ліквідація) [2, с. 466]. Також, антикризове управління в іноземній літературі переважно розглядається як зовнішнє управління, тобто передбачає залучення професіоналів з антикризового менеджменту ззовні, тоді як вітчизняні науковці наголошують на його зовнішній та внутрішній складовій.

Загалом, узагальнюючи сутнісні характеристики поняття «антикризове управління банком» можна виділити два різновиди його тлумачення – у широкому та вузькому розумінні. Згідно з першим – це управління під час кризи, а також попередження настання кризових явищ, а відповідно до другого – це застосування певних форм і методів у рамках процедури банкрутства. У цій роботі будемо спиратися на широкий підхід до тлумачення антикризового управління банком. Синтезуючи наукові надбання щодо визначення поняття «антикризове управління банком», ми вважаємо, що антикризове управління банком – це система управлінських заходів щодо діагностики, нейтралізації і подолання кризових явищ і їх чинників на макро-, мезо- та мікрорівнях економіки з метою мінімізації як збитків, так і

втратах від кризи та створення умов щодо подальшого розвитку банківської установи. Антикризове управління триває постійно, адже моніторинг ризиків та можливих загроз має здійснюватися безперервно. Тобто, антикризове управління має циклічний характер.

До методів антикризового управління банком відносять весь арсенал методологічних інструментів та комплекс заходів від попередньої діагностики кризи до методів її усунення і подолання. Тобто, у сферу методичних компетенцій антикризового управління в банку як процесу включають: по-перше, попередження настання внутрішньої кризи; по-друге подолання проблем (і причин їх виникнення); по-третє, відновлення нормальної, стабільної роботи.

Загалом методи антикризового управління можна поділити на діагностичні та ті, що направлені на подолання кризи. Їх застосування покликане вирішувати такі завдання у сфері антикризового управління банком:

- 1) розпізнання передкризових ситуацій;
- 2) вплив на ключові постулати функціонування банку, а саме, формулювання, переформулювання місії та цілей управління, вибір засобів і методів управління в умовах кризової ситуації;
- 3) вибір технології управління;
- 4) управління персоналом банку в умовах кризової ситуації.

Як засвідчує емпіричний досвід, одним з найбільш дієвих діагностичних методів антикризового управління банком є стресс-тестування, до реалізації якого існують різні підходи (табл. 1). Стресс-тестування – це метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактору – валютного курсу, процентної ставки тощо [3].

Таблиця 1

Характеристика методів стрес-тестування банків у контексті їх антикризового управління

Назва методу	Зміст методу	Недоліки методу
Тести чутливості	Визначає вплив одного або декількох пов'язаних між собою несприятливих факторів, у разі настання яких банк зазнає значних утрат	Не дає інформацію про подальші характеристики об'єкта, який зазнав змін унаслідок шокового впливу макропоказника, і його вплив на інші показники фінансової стійкості банку
Тести сценаріїв	Визначає джерела стресової події, основна увага приділяється внутрішнім та зовнішнім факторам, які можуть завдати найбільш негативного впливу на фінансову діяльність банку	Потребує застосування складних математичних розрахунків, тобто на рівні банку потребує залучення фахівців у сфері економічної кібернетики, а тому цей метод доступний не для всіх банків
Тести екстремальних величин	Виявляє максимальний збиток, якого може зазнати банк за певний період часу при заданій імовірності.	Потребує значного масиву інформації та максимально повно досліджених зв'язків між економічними явищами
Тести індикаторів	Дає змогу проаналізувати чутливість банку за допомогою «індексів ризику», які на певний період часу вважаються суттєвими і впливають на рівень розвитку економіки країни (наприклад, показник частки нестандартних кредитів у кредитному портфелі)	Не забезпечується комплексність врахування чинників

Джерело: Узагальнено автором.

Використання стрес-тестування банку дає змогу: визначити основні фактори ризику, які впливають на фінансово-економічну діяльність, визначити масштаби збитків та можливості їх покриття, оцінити розмір власного капіталу. Це, у результаті, дозволяє своєчасно розробити заходи щодо підвищення рівня фінансової стійкості, зміцнення безпеки банку, тобто підвищити якість антикризового управління банком.

Список використаних джерел:

1. Про банки і банківську діяльність: закон України зі змінами від 01.10.2018 № – 2121–III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

2. Олійник А.В. Антикризове управління в системі протидії банкрутству банків / А.В. Олійник // *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju gospodarczego – zarządzanie informacją i nowymi technologiami* / pod redakcją: Mariana Duczmala, Tadeusza Pokusy ; Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu. – Opole, 2015. – S. 465–477.

3. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2009 р. № 460. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.

УДК 336

Шелевер А.М.
здобувач

Неізнана О.В.

к. е. н., доцент кафедри фінансів і банківської справи
Донецького національного університету
економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

Постійний розвиток економічної сфери, а саме її вагомої ланки – банківської системи, – це вагомий проблема сьогодення. Нестабільність банківського сектора України обумовлюють слабкість системи забезпечення стійкого і стабільного розвитку, спільно з відсутністю конструктивних методів захисту банків від зовнішніх і внутрішніх загроз, що в повній мірі доведено світовою економічною кризою 2008 і 2014 року, коли банківська система нашої країни зіткнулася з безліччю найсерйозніших викликів, які вимагали скоординованої та адекватної відповіді. І тому гостро постає питання щодо забезпечення стабільного економічного розвитку в країні, який залежить від банківського сектору економіки. Одним з головних факторів економічного розвитку банків є його фінансова стійкість.

Складною та не до кінця розкритою проблемою залишається забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банків. Так як вона наявна у розвинутих країнах світу, тому і набула загальнонаціонального значення і для нашої країни, що здебільшого спричинено специфікою розвитку вітчизняних банків. Ось чому ефективно управління і забезпечення власної фінансової стійкості набуває обов'язкового значення та є основним стратегічним завданням кожного комерційного банку.

Дослідженням даної проблеми займалися різні науковці. Значну увагу приділили такі зарубіжні вчені, як Е.Дж. Долан, Р.Дж. Кемпбелл, Р.Л. Міллер, П.С. Роуз, Дж.Ф. Сінкі, Дж.К. Ван Хорн. Також значні напрацювання вітчизняних дослідників: Л.П. Белих, М.З. Бора, В.В. Іванова, С.І. Кумок, Ю.С. Масленченкова, Г.С. Панової, Л.С. Сахарової, О.Б. Ширінської.

В сучасних умовах розвитку економіки України особливе місце відводиться збереженню і зростанню фінансової стійкості банківських структур. «Під стійкістю слід розуміти, здатність банку в динамічних умовах ринкового середовища протистояти негативним зовнішнім і внутрішнім факторам, забезпечуючи надійність вкладів юридичних та фізичних осіб, захист інтересів акціонерів та своєчасне виконання своїх зобов'язань з обслуговування клієнтів, що в цілому визначає стабільність і ритмічність приросту прибутку» [4].

У процесі аналізу фінансової стійкості банку дуже важливо враховувати такі грошові потоки, що впливають на ефективність діяльності банку, як:

- отримання доходів за відсотками за всіма типами банківських активів;
- зміна вартості портфеля цінних паперів на ринку;
- виплата відсотків за залученими ресурсами;
- чистий приплив або відтік нових ресурсів (власного капіталу і залучених коштів);

– зміна вартості активів, що викликано потребою в їх позаплановій реалізації в цілях виконання поточних зобов'язань або переказу грошових коштів в інші види вкладень. Перше, що дає можливість визначити рівень фінансової стійкості банків – це аналіз структури банківських активів і пасивів. При здійсненні аналізу активів важливо враховувати той момент, що частка працюючих активів у балансі банку має становити не менше 50 %. Якщо банк має значну частку «поганих» активів, то це призводить до зниження віддачі активів і втрати ліквідності. Крім цього, слід враховувати співвідношення основних видів працюючих активів: кредитів і цінних паперів. При цьому частка кредитів у портфелі активів банку не повинна перевищувати 60–65 % валюти балансу, а частка цінних паперів повинна становити 20–25 %. Разом з тим, навіть якщо сукупний обсяг кредитного портфеля задовольняє вказаним обмеженням, але в ньому в основному є кредити одного виду, то активи не можна вважати досить диверсифікованими. Проблемами фінансової стійкості українського банківського сектора залишаються: недостатня капіталізація банківської системи для реалізації завдань щодо економічного зростання і обмежена ліквідність [1].

Крім того, зменшення капіталу кредитних установ зумовлює негативні наслідки як для самої банківської системи, так і для економіки в цілому. Дивлячись на той факт, що власний капітал має депонувати різницю між активами і пасивами за строками, то в умовах переважання короткострокових пасивів і недостачі рівня власного капіталу банків не можуть здійснювати вкладення коштів у середньо- і довгострокові проекти. Дивлячись на це, потрібно проводити рекапіталізацію національних банків, яка повинна здійснюватися відповідно до Комплексної програми рекапіталізації вітчизняної банківської системи. У цій програмі обов'язково повинні міститися чіткі критерії відбору банків з метою їх подальшої підтримки і основні принципи прийняття даного роду рішень [2].

Виходячи з вищезазначеного, необхідно виділити такі рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості банків в Україні:

- Зміцнення зв'язків співпраці з різноманітними підприємствами, що дозволить мінімізувати вплив зовнішніх ризиків, що дасть можливість підвищення престижу і довіри до банків. З цією метою необхідно удосконалити технології розрахунків, диверсифікацію клієнтської бази по галузях;

- Формування механізмів, які забезпечували б захист банківських депозитів від нестабільності на світовому ринку і від інфляції, спільно з удосконаленням системи грошових переказів і платежів;

- Диверсифікація кредитних портфелів по галузевій приналежності клієнтів і за термінами дозволяє подолати результативно-детерміновані ризики ліквідності і страхувати зовнішні структурно-функціональні ризики активних операцій;

- Освоєння нових інформаційних продуктів, впровадження прогресивних технологічних прийомів банківського менеджменту сприяє попередженню технічних ризиків;

- Підвищення ступеня прозорості діяльності вітчизняних банківських установ для органів нагляду [3].

Крім того, банки повинні розробляти стратегії посткризового розвитку, що забезпечують адекватні системи управління ризиками, прибутковістю, ліквідністю і капіталом. Банки повинні постійно реалізовувати заходи щодо збільшення капіталізації за рахунок існуючих і нових учасників. Слід також зазначити, що комплексний підхід до всіх аспектів діяльності банківських установ дозволить ефективно запобігати банківським кризам і підвищувати фінансову стабільність поряд з конкурентоспроможністю на банківському ринку.

Висновок: В нинішніх умовах нестабільності і напружених зовнішньополітичних відносин на міжнародному ринку найбільш важливо вирішувати питання фінансової стійкості комерційних банків, адже стабільне функціонування банківської системи забезпечить створення умов для вдалого розвитку економіки країни. В результаті застосування рекомендацій і заходів по підвищенню фінансової стійкості, банк забезпечить досягнення стратегічних і тактичних фінансових цілей банку, сприятиме підвищенню рівня прибутковості, зниженню ризиків, контролю і підтримання ліквідності і платоспроможності на достатньому рівні, що в кінцевому підсумку матиме позитивний вплив на фінансову стійкість комерційного банку.

Список використаних джерел:

1. Карминский А.М., Морозкин А.Ю. Нужна ли модернизация российской банковской системы? // Банковское дело. – 2010. – № 3. – с.18–21.
2. Листратов Н.А. Проблемы финансовой устойчивости банка // Молодой ученый. – 2017. – № 21. – С. 209–211. – URL <https://moluch.ru/archive/155/43614/>
3. Мурысёв А.А. Проблемы обеспечения финансовой устойчивости коммерческих банков // Молодой ученый. – 2016. – № 11. – С. 864–867.
4. Родин Д.Я. Формирование стратегий устойчивого развития коммерческих банков: проблемы теории и методологии. – Краснодар: Кубанский государственный аграрный университет, 2010 – 300 с.

УДК 336.71

Шмарина Е.И.
студентка
Барановичский государственный университет
(Республика Беларусь)

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Активное развитие банковского сектора и возрастание конкуренции на рынке способствуют совершенствованию не только продуктов или услуг, но и способов коммуникации, как уже с имеющейся клиентской базой, так и с потенциальными клиентами. Ведь залогом успешного ведения бизнеса является лояльность клиента. Для достижения этой цели банки и предприятия уделяют основное внимание поддержке конечных потребителей. Соответствие ожиданиям клиента, может стать залогом для успешного взаимовыгодного сотрудничества, на что в итоге, и направлена деятельность банка [3, с. 160].

В трансформационных условиях Республики Беларусь основу устойчивого функционирования финансово-кредитного механизма составляют определенные компоненты. К ним относятся совершенствование деятельности коммерческого банка в направлении комплексного улучшения его финансового положения, расширения клиентской и межбанковской договорной базы, приведения организационно-управленческой структуры банка, технических средств и технологий в соответствии со спектром, характером, технической сложностью проводимых операций, с планами и программами развития продуктовых и клиентских линий. Также важной составляющей является ориентация деятельности банка на некоторый компромисс интересов между субъектами системы банковской деятельности и государственными приоритетами.

Коммерческие банки – это, прежде всего, негосударственные кредитные учреждения, осуществляющие универсальные банковские операции для физических и юридических лиц, целью которых является получение прибыли, но при этом они должны сохранять баланс ресурсов и кредитных вложений.

Исходя из данных Национального банка Республики Беларусь проведем анализ изменения показателей депозитных организаций на период с 01.01.2018 г. по 01.10.2018 г.:

- 1) чистые иностранные активы на 01.01.2018 г. составляли 6293,2 млн. рублей, к 01.10.2018 г. увеличились на 766,6 млн. рублей и составили 7059,8 млн. рублей.
- 2) Чистые внутренние требования на 01.01.2018 г. составляли 37781,8 млн. рублей, к 01.10.2018 г. увеличились на 1821,6 млн. рублей и составили 39603,4 млн. рублей.
- 3) Широкая денежная масса на 01.01.2018 г. составляла 39848,5 млн. рублей, к 01.10.2018 г. увеличилась на 1377,2 млн. рублей и составила 41225,7 млн. рублей.
- 4) Депозиты, не включаемые в денежную массу на 01.01.2018 г. составляли 1714,6 млн. рублей, к 01.10.2018 г. увеличились на 174,9 млн. рублей и составили 1889,5 млн. рублей.

5) Ценные бумаги, кроме акций, не включаемые в денежную массу на 01.01.2018 г. составляли 701,5 млн. рублей, к 01.10.2018 г. увеличились на 176,3 млн. рублей и составили 877,8 млн. рублей [2].

С целью обеспечения эффективного функционирования и достижения своих целей коммерческие банки необходимо пересмотреть свою депозитную политику, в том числе осуществить деятельность по следующим направлениям:

а) проведение регулярного анализа рынков депозитов с целью предложения конкурентоспособных банковских продуктов, что подразумевает способность банковского продукта как совокупности его качественных и стоимостных характеристик наиболее полно отвечать предъявляемым требованиям субъектов финансового рынка в определенный период по сравнению с аналогом-конкурентом.

б) увеличение депозитов физических лиц за счет расширения доли долгосрочных вложений и предоставления более широкого спектра банковских услуг и операций, а также улучшение качества обслуживания клиента. В конечном итоге, хорошо организованная система с четким ведением регистрации и бухгалтерии имеет решающее значение.

в) обеспечение ликвидности банка и его активов, а также повышение его финансовой и экономической устойчивости, которые определяются уровнем принимаемых банком рисков в сочетании с его ликвидностью и доходностью и др. [1].

Таким образом, эффективность деятельности коммерческого банка заключается не только в результатах его деятельности, но и в эффективной системе управления и контроле за процессом ее реализации, однако не менее важна и поддержка государства, которая является основным фактором стабильной жизнедеятельности белорусской банковской системы.

Список использованных источников

1. Артамонова Ю.С. Повышение эффективности формирования ресурсов коммерческих банков России // Современные научные исследования и инновации. 2016. № 9 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2016/09/70921> – Дата доступа: 08.09.2018.

2. Обзор депозитных организаций Республики Беларусь [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.nbrb.by/statistics/MonetaryStat/DepositoryCorporationsSurvey> – Дата доступа: 08.09.2018.

3. Перевертайло Н.В. Инструменты и методы повышения эффективности деятельности контакт-центра в структуре коммерческого банка // Вопросы экономики и управления. – 2016. – №3.1. – С. 159–162.

УДК 336.13

Шостак Ю.П.

магістрант

Гільорме Т.В.

**к.е.н., доцент кафедри статистики, обліку та економічної інформатики,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара**

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Фінансовий ринок, як будь-який ринок має потенційні ризики, особливо важливим є посилення контролю та нагляду з боку регуляторів за діяльністю його учасників. Світова практика доводить, що саме фінансовим ринкам приділяється особлива увага з боку регуляторів, насамперед через інформаційну асиметричність і необхідність захисту споживачів. Основні інституційні засади регулювання вітчизняного фінансового ринку розвивалися в умовах формування правової бази переважно щодо банківських, страхових послуг і послуг на фондовому ринку.

Державна політика й економіка України поступово трансформуються відповідно до Європейських стандартів. Євроінтеграція України передбачає необхідне реформування фінансово-економічної системи в державі, одним зі складників якої є ринки фінансових послуг. Інтеграція українських ринків небанківських фінансових послуг у європейську систему можлива лише за умови їх відповідності критеріям і стандартам Європейського Союзу.

Передусім у контексті євроінтеграційних процесів в Україні зупинимось на інституційній структурі регулювання фінансових ринків ЄС. Так, досягнутий рівень інтеграції економічних процесів у ЄС яскраво засвідчує потребу в координації національної політики країн-членів. Особливої актуальності ця потреба набула внаслідок глобальної рецесії, що негативно вплинула на динаміку європейської економіки та окремі сегменти спільного ринку. У фінансовій сфері внаслідок поширення діяльності фінансових конгломератів на велику кількість країн та зростаючу взаємозалежність інституцій, які працюють на окремих сегментах фінансового ринку, необхідність перебудови механізмів регулювання фінансових ринків є ще вочевидь.

Україна, оголосивши своє прагнення увійти до складу ЄС, розпочала процес адаптації свого законодавства до європейських стандартів. Одним із кроків на шляху адаптації стало прийняття Верховною радою України 16 вересня 2014 р. Закону України № 1678-VII «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [1].

Ця угода стала поштовхом до початку реформування ринку фінансових послуг України. Вибір європейської моделі розвитку та розбудови фінансового сектору України, що може забезпечити сталий економічний розвиток та ринкове конкурентоспроможне середовище, потребував системного вирішення накопичених проблем, головними серед яких є такі: забезпечення належного захисту прав споживачів та інвесторів фінансових послуг; забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку ринків фінансових послуг України; розбудова інституційної спроможності регуляторів ринків фінансових послуг України.

Внаслідок цього була прийнята Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. Національна рада реформ доручила НБУ очолити реформування фінансового сектору України. Але таке регламентування не замінює системне реформування усєї сфери законодавства, що регламентує ринки фінансових послуг.

Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року передбачено основні принципи діяльності регуляторів ринку фінансових послуг України, а саме [2]:

- 1) європейська інтеграція;
- 2) лібералізація фінансових ринків та набуття режиму внутрішнього ринку з ЄС у сфері фінансових послуг;
- 3) збалансованість економічних інтересів через формування ринкового конкурентоспроможного середовища;
- 4) незалежність та ефективність роботи регуляторів, здійснення нагляду на основі оцінки ризиків;
- 5) прозорість та високі стандарти розкриття інформації учасниками фінансового сектору та регуляторами;
- 6) відповідальність та довіра між учасниками фінансового сектору та регуляторами;
- 7) цілісність фінансової системи, всебічний захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів.

Водночас сучасний стан господарсько-правових відносин дозволяє, на нашу думку, відзначити декілька суттєвих проблем на ринках фінансових послуг України, а саме: недостатні розміри власного та регулятивного капіталу банків унаслідок погіршення якості кредитів й інших активів; зменшення обсягу торгів на вітчизняних біржах; недостатній

рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг (у т.ч. позичальників) і кредиторів; відсутність належної інфраструктури фондового ринку; зловживання окремими фінансовими установами умовами кредитних договорів. Однією з найсуттєвіших проблем є низька ефективність нагляду за банками та іншими фінансовими установами, що не дає можливості вчасно упередити розвиток ризиків, а також обмеженість повноважень та незалежності регуляторів для вжиття заходів впливу на учасників фінансового сектору.

Заходи з підготовки до створення в Україні єдиного органу регулювання фінансового ринку передбачають: встановлення пріоритетів фінансової політики держави; розроблення стратегії розвитку фінансового сектору за участю Міністерства фінансів; забезпечення надійної системи обміну інформацією між наглядовими органами на базі підписання угод і меморандумів про співпрацю та обмін інформацією; удосконалення нормативно-правової бази для уніфікації регуляторних вимог, процедур і методів; посилення вимог до ліцензування діяльності фінансових установ; поліпшення стану фінансування державою діяльності органів нагляду або часткове їх фінансування за рахунок учасників ринку; поліпшення умов роботи та рівня матеріального заохочення фахівців, удосконалення системи підготовки кадрів та підвищення їхньої кваліфікації; підвищення рівня стійкості та прозорості роботи фінансового сектору.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що Україна перебуває на шляху інтеграції до світового економічного простору, в тому числі і вступу до ЄС і хоча наявні проблеми на ринках фінансових послуг, з боку органів державної влади у цій сфері України робляться значні кроки щодо удосконалення законодавства у цій сфері й адаптації його до норм законодавства ЄС.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/1678-18>

2. Постанова НБУ 18.06.2015 № 391 «Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>

УДК 336.717.3

Яценко В.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

В сучасних умовах кошти, залучені комерційними банками на депозитні рахунки, в загальній структурі фінансування банків займають від 60 до 80 %, тобто визначають обсяг подальших інвестицій в реальний сектор економіки. Скорочення обсягів депозитних вкладів призводить не тільки до зменшення обсягів активів та доходів конкретного банку, але й уповільнює темпи економічного зростання.

В Україні з моменту проголошення незалежності періодично загострюється проблема низької довіри населення до фінансових інститутів, а саме – комерційних банків. Останній період відтоку коштів населення з депозитних рахунків спостерігався у період з 2014 р. до 2017 р., коли було закрито 88 комерційних банків. В цей період зменшення обсягів депозитних коштів скорочувались не тільки за рахунок коштів в ліквідованих банках. А й населення почало вилучати кошти з рахунків платоспроможних банків та скорочувати терміни, на які вкладаються кошти. Тому однією із найбільших проблем у формуванні

депозитних ресурсів в банківській системі є низька довіра населення до банківських установ та низький рівень фінансової грамотності.

Якщо звернутися до аналітичних даних, то протягом 2017 року сукупний обсяг зобов'язань українських банків зріс на 3,6 % до 1172,8 млрд. грн.; а сукупний обсяг клієнтського портфелю БСУ збільшився на 6,4 % та станом на 01.01.2018 р. відповідав 858,4 млрд. грн. За строковим характером в клієнтському портфелі переважають короткострокові депозитні вклади строком до 1 року. Станом на 01.01.2018 р. сума вкладів на вимогу становить 438,3 млрд. грн., що дорівнює 47 % сукупного портфелю коштів клієнтів (43 % на початок 2017 року). Слід зауважити, що частка коштів, залучених на строк 1–2 роки, поступово зростає, проте загальний їх вклад у сукупний показник є незначним. Частка довгострокових депозитів протягом досліджуваного періоду зростає та станом на 01.01.2018 р. складала 21,1 % (20,2 % на початок 2017 року) в загальному обсязі зобов'язань банків. Частка коштів, залучених в іноземній валюті, в сукупному клієнтському портфелі залишається значною (49,0 % на початок року, та 45,7 % за підсумками 2017 року). Водночас варто зазначити, що зміна частки валютних депозитів протягом року відбувається внаслідок сезонних коливань курсу валютної пари UAH/USD.

Клієнтський портфель суб'єктів господарювання протягом 2017 р. збільшився на 3,6 % (40,2 млрд. грн.) та станом на 01.01.2018 р. складав 379,8 млрд. грн; при цьому, нарощення відбувалося як за рахунок збільшення залишків на поточних рахунках, так і строкових коштів. Портфель коштів суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності представлений переважно за рахунок залучених коштів від представників «Професійна, наукова та технічна діяльність», та «Переробна промисловість». В той же час скоротився на 36,7 % обсяг залучених кредитів від сфери «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів». Роздрібний клієнтський портфель протягом 2017 року зріс на 9,5 % (41,4 млрд. грн.) та станом на 01.01.2018 р. відповідав 478,6 млрд. грн. Зростання сукупного роздрібного портфелю банків в 2017 році обумовлено як посиленням девальваційних процесів в цей період так і збільшенням загальної суми залучених коштів [1].

В цілому, загальні тенденції на ринку депозитів комерційних банків можна охарактеризувати так. Спостерігається повільна тенденція до збільшення абсолютної суми депозитних вкладів, що за темпами приросту не перевищують офіційного темпу інфляції. Зберігається значна частка депозитів у іноземній валюті та (45,7 % у 2017 р.), що свідчить про низьку довіру вкладників до національної валюти. У найближчий період очікується зростання процентних ставок за депозитами в національній валюті у зв'язку з підвищенням облікової ставки до 18 %. Зазначені тенденції характеризують уповільнення розвитку депозитного ринку та скорочують частку залучених ресурсів у фінансуванні комерційних банків.

В сучасних умовах поживлення депозитного ринку необхідно провести ряд заходів:

1) Відміна обмежень щодо обсягів готівкових коштів, які можуть отримувати клієнти зі своїх валютних рахунків в банківських установах, оскільки це стримує відкриття нових валютних депозитів та залучення валютних коштів банками України в умовах їх гострого дефіциту. Такі кроки були озвучені Президентом і Головою НБУ, однак їх запровадження в практику не здійснено.

2) Тимчасове призупинення норми законодавства щодо оподаткування доходів за банківськими вкладками, оскільки це сприяє відтоку депозитів із системи та створює додатковий тиск на ліквідність як окремих банків, так і всієї банківської системи. На даний момент ставка податку з доходів фізичних осіб з оподаткування процентів за депозитами становить 18%, а також додатково утримується військовий збір у розмірі 1,5%. Тобто проценти за депозитами оподатковуються за загальною ставкою 19,5 %.

3) Підвищення рівня капіталізації українських банків, у т. ч. і збільшення капіталу державних банківських установ, а також зростання вимог до мінімального розміру статутного капіталу. Це підвищить довіру до комерційних банків потенційних вкладників.

4) Впровадження банками України виваженої депозитної політики, направленої на стабілізацію депозитного портфеля, у т. ч. і за рахунок впровадження нових депозитних

продуктів. Позитивним є досвід банків, які розробили конвертаційні депозитні продукти. Деякі банки також впроваджують акційні депозитні продукти, які передбачають підвищенні депозитні ставки, а деякі дають обіцянки клієнтам, що податки з їхніх депозитів будуть оплачувати саме вони, а не клієнти [2].

Список використаних джерел:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 рік. Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2017.pdf

2. Шульц Е.П. Особливості сучасної депозитної політики банків. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. № 3 (113). С. 29–32.

СЕКЦІЯ 5

РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

УДК 336.1(476)

Абрамович Э.В.
старший преподаватель
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
(Республика Беларусь)

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕСТНЫХ ФИНАНСОВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Развитие инновационной составляющей экономики Республики Беларусь в значительной степени обусловлено использованием бюджетного механизма государственного регулирования социально-экономических процессов и функционированием бюджетной системы. Неотъемлемой частью местных финансов являются местные бюджеты, местные фонды особого назначения и финансы муниципальных организаций. Местные бюджеты предназначены для обеспечения задач и функций, отнесенных к предметам ведения местного самоуправления.

Система местных финансов во многом определена сложившимся административно-территориальным делением Республики Беларусь. В соответствии с территориальными уровнями местных Советов бюджеты делятся на бюджеты первичного уровня, бюджеты базового уровня и бюджеты территориального уровня.

Местные бюджеты включают в себя доходы и расходы местных органов власти и управления, действующих на территории административных единиц.

Органы власти на местах принимают решения по основным общественным услугам. Расходами местных бюджетов покрывается около 70 % потребностей общественного сектора экономики. Однако, в процессе финансового обеспечения этих услуг и в силу дотационности местных бюджетов имеет место участие республиканских органов управления в финансировании расходов местного уровня. Поэтому каждый «рубль», использованный в местном бюджете дает большую социально-экономическую отдачу чем «рубль», использованный в республиканском бюджете. Несмотря на довольно значительную долю участия республиканского бюджета в финансировании социальных расходов, доля участия в них местных бюджетов продолжает оставаться доминирующей.

Расходы местных бюджетов подвержены влиянию социальных и экономических факторов, выступают составной частью рынка коммунальных услуг. Традиционными остаются расходы на непроизводственную сферу; финансирование отраслей экономики в регионе; капитальное строительство, управление и другие расходы.

Существенным недостатком является низкая степень самостоятельности местных бюджетов. Их расходы в значительной степени регламентированы различными законодательными и нормативными актами, установленными на республиканском уровне. В результате местные органы власти не имеют возможности обеспечивать сбалансированность своих бюджетов. В таких условиях отсутствуют стимулы к проведению ответственной бюджетной политики, повышению прозрачности и объективности бюджетной отчетности, качества бюджетных услуг, эффективному управлению расходами, реструктуризации бюджетной сети, разработке и реализации среднесрочных программ развития и реформирования бюджетной сферы, привлечению инвестиций в общественную

инфраструктуру.

По результатам исполнения местных бюджетов безвозмездные поступления в виде дотаций, субвенций и иных межбюджетных трансфертов составляют около 30 % их доходов, регулирующие доходы – 27 %. На долю собственных доходов приходится менее 50 % всего объема доходов местных бюджетов, что делает их зависимыми от вышестоящих бюджетов и не дает возможности самостоятельно профинансировать необходимые расходы.

Между бюджетами всех уровней действуют сложные связи по поводу регулирования бюджетных потоков в процессе распределения государственных доходов и расходов, которые основываются на принципах: 1) разграничения доходов бюджетов и закрепления их за определенными уровнями бюджетной системы; 2) распределения расходов бюджетов и закрепления их за определенными уровнями бюджетной системы; 3) выравнивания уровней минимальной бюджетной обеспеченности бюджетов всех уровней бюджетной системы.

Межбюджетные отношения строятся на основе разделения между территориальными органами власти определенных функций.

Регулирование социально-экономического развития общества обеспечивается посредством перераспределения доходов общества между хозяйствующими субъектами и социальными слоями через экономическую и социальную политику государства. Функции второго порядка - оказание различного рода общественных услуг (социального назначения и услуг инфраструктуры) гарантирует предоставление населению общественных услуг, выравнивание бюджетной обеспеченности регионов.

Это обуславливает возникновение множества бюджетных потоков, которые распределяют бюджетные ресурсы, определяют объемы и направления расходов местных бюджетов. С их помощью устраняются различия в бюджетном обеспечении функций органов власти, оказывается государственная поддержка территориям через систему целевого перераспределения, осуществляется приоритетное финансирование экономических зон и территорий.

Требует внимания совершенствование подходов к развитию местных бюджетов и упорядочению межбюджетных отношений.

Важной задачей является повышение эффективности использования бюджетных средств путем рационального построения межбюджетных отношений и перераспределения межбюджетных средств. Правильная организация межбюджетных отношений позволяет обеспечивать оптимальное разделение бюджетных потоков между органами местной власти и высшими государственными структурами с учетом всех участников бюджетного процесса.

Основы распределения доходов и расходов между бюджетами различных уровней должны базироваться на следующих позициях:

- степень обеспеченности местных бюджетов собственными доходами должна быть необходимой и достаточной;
- максимальная децентрализация доходов не согласуется с экономическими интересами участников межбюджетных отношений;
- закрепление расходных функций за бюджетами различных уровней должно гарантировать высокое качество и эффективность государственных услуг;
- ряд услуг экономически целесообразно закрепить за вышестоящим уровнем управления, исключив дублирование услуг местными администрациями и обеспечивая экономию государственных средств;
- соответствие доходов расходным функциям региональных бюджетов.

Реформа межбюджетных отношений должна осуществляться в направлениях сбалансирования доходов и расходов региональных бюджетов и выравнивания уровня их бюджетной обеспеченности (горизонтальное и вертикальное выравнивание). Создания рациональной системы межбюджетных отношений предполагает проведение следующих мероприятий:

- обеспечить бюджетное равновесие;
- установить законодательно минимальный уровень собственных доходов в общем

объеме доходов региональных бюджетов, достижение финансовой самостоятельности регионов;

- разработать единые подходы к организации финансовой помощи, реализовав потенциал целенаправленного воздействия на экономику регионов;

- сократить дотационность местных бюджетов.

Сочетание горизонтального бюджетного выравнивания с вертикальной сбалансированностью позволит обеспечить нормативный уровень потребления бюджетных услуг на всей территории страны. В процессе вертикального бюджетного выравнивания устраняются несоответствия между расходными функциями бюджетов всех уровней и их доходными возможностями. Горизонтальное выравнивание способствует территориальному перераспределению бюджетных средств от «богатых» регионов к «бедным». Комплекс мер по реформированию межбюджетных отношений, направленный на рациональное перераспределение бюджетных потоков, будет способствовать сбалансированности и стабильности региональных бюджетов, развитию административно-территориальных единиц.

УДК 352

Безкревна О.О.
студентка

**Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічний університет**

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вирішення проблеми децентралізації публічного управління виступає одним із основних завдань адміністративної реформи в Україні.

Наразі наша держава перебуває у вирі реформ та змін. Однією із реформ, до якої географічна наука має безпосереднє значення, є реформа адміністративно-територіального устрою нашої країни, яка була розпочата разом із реформою місцевого самоврядування, так званою реформою децентралізації, і є рівнозначною їй. На сьогодні в Україні активно проходить процес формування нової системи адміністративно-територіального устрою – утворення об'єднаних територіальних громад.

Проблеми місцевих бюджетів завжди були в центрі уваги науковців і фахівців, серед них О. Василик, Я. Казюк, В. Кравченко, О. Кириленко, І. Луніна, В. Мамонова, К. Павлюк, І. Чугунов, С. Юрій та ін. Їхні публікації присвячено дослідженням питань бюджетної системи України в цілому, бюджетного процесу та міжбюджетних відносин, теоретико-прикладних засад управління публічними ресурсами тощо. В останні роки виконується багато аналітичних досліджень, що базуються на моніторингу процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, який регулярно проводиться Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [1].

В Україні з метою створення спроможних громад підписано Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Закон України «Про співробітництво територіальних громад» і видана Постанова КМУ «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад». Під спроможними територіальними громадами розуміються територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [2].

Позитивні зрушення в зазначеному напрямі державного розвитку відзначають представники політичного істеблішменту. Прем'єр-міністр України В. Гройсман заявив, що

реформа з децентралізації влади є однією з найбільш успішних реформ у країні, і завдяки їй місцеві бюджети отримали десятки мільярдів гривень надходжень. «Тому від ініційованої мною три роки тому реформи децентралізації я очікую тепер також істотного впливу на економічне зростання України», – підкреслив Прем'єр.

Про значущість реформи свідчить і активне обговорення децентралізації у громадському та експертному середовищах. За результатами опитування експертів Реанімаційного пакета реформ, яке було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва в лютому 2017 р., реформа децентралізації влади увійшла до п'яти найбільш успішних реформ в Україні [3].

Центральна виборча комісія прийняла рішення про призначення на 23 грудня 2018 року перших виборів у 125 об'єднаних територіальних громадах. У 2019 році ці громади мають перейти на прямі фінансові відносини з Державним бюджетом [4]. У демократичному процесі розвитку нашої держави буде зроблено не просто черговий крок, а збудовано нову важливу сходинку на шляху становлення правової і соціальної держави. Це дозволить високими темпами продовжити децентралізацію влади в Україні. І все ж таки, процес децентралізації влади і розбудови місцевого самоврядування є правильним та перспективним напрямом розвитку Української держави.

Тож саме з децентралізацією влади пов'язані надії українського суспільства на підвищення рівня та якості життя населення, обсягу та якості суспільних послуг, максимальне наближення їх до споживача і отримання у найкоротший строк. Фінансова децентралізація створює умови для соціально-економічного розвитку територій. Державна фінансова підтримка об'єднаних територіальних громад сприяє формуванню соціальної інфраструктури та створенню нових робочих місць. На сьогодні «у більш як 6 тис. громад чисельність жителів становить менш як 3 тис. осіб, з них у 4809 громадах – менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах – менш як 500 осіб, у більшості з них не утворено виконавчі органи відповідних сільських рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства тощо... Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 %, 483 територіальні громади на 90 % утримуються за рахунок коштів державного бюджету». Внаслідок бюджетної децентралізації власні доходи місцевих бюджетів зросли майже втричі: з 68,6 млрд. грн. 2014 р. до 192,0 млрд. грн. 2017 р. Якщо врахувати міжбюджетні трансферти, то 2018 р. частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни цього року становитиме 51,5 %. Проте, в Україні існує і також велика кількість громад, які неспроможні самостійно вирішувати соціальні проблеми, а держава, надаючи їм постійно дотації, стримує розвиток інших громад. Таким чином, потреба в децентралізації виникла під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів [5].

Місцеві бюджети зараз володіють ресурсною базою, яка була значно збільшена, і це стосується не лише об'єднаних громад. Робиться все можливе, щоб нові можливості були максимально ефективно реалізовані. У об'єднаних громад є низка преференцій і додаткових можливостей, якими важливо скористатися.

Об'єднуючись, громади закладають важливі основи для свого економічного розвитку в перспективі, адже отримують територіальні, земельні, демографічні ресурси, мають змогу облаштувати інфраструктуру.

Список використаних джерел:

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: http://decentralization.gov.ua/monitoring2017_10_ua.)
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), The method of forming capable of communities, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-p> (Accessed 20 May 2016).
3. Децентралізація в Україні: сучасний стан законодавчого забезпечення процесу реформування [Електронний ресурс] // Центр досліджень соціальних комунікацій в НБУ. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2854:detsentralizatsiya-v-ukrajini-suchasnij-stan-zakonodavchogo-zabezpechennya-protseesu-reformuvannya-2&catid=71&Itemid=382.

4.23 грудня у 125 ОТГ відбудуться перші вибори [Електронний ресурс] // Газета Верховної Ради України «Голос України». – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.golos.com.ua/article/309160>.

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), The concept of reform of local government and territorial organization of power in Ukraine, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-r> (Accessed 20 May 2016).

УДК 336: 64

Вахнюк Н.П.

студентка

Науковий керівник – Александрова М.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Житомирський державний технологічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ (ОСББ) В УКРАЇНІ

В Україні відбувається реформування житлово-комунальної сфери. Одним із напрямків є створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ).

В Україні проходить реформа й одним із напрямків цієї реформи є створення ОСББ. Утворення даного виду організації дозволяє забезпечити та задовольнити потреби усіх співвласників багатоквартирного будинку, його збереження і функціонування.

ОСББ - це юридична особа, яка обрана власниками квартир, відповідає за управління, утримання і використання спільного майна і звітує перед кожним мешканцем цього будинку. Має печатку з власним найменуванням та інші необхідні реквізити, розрахункові рахунки в установах банків [1].

Метою створення ОСББ є залучення мешканців будинку для вирішення питань впорядкування будинку та прибудинкової території, встановлення добросусідських відносин й повне самообслуговування та самофінансування житла [3].

У порівнянні з будинками комунальної власності, мешканці ОСББ на загальних зборах, самостійно визначають бюджет утримання свого житла, розмір внесків на утримання будинку, формують штатний розклад, склад працівників та їх заробітну плату (управителя, сантехніка, двірника, електрика, бухгалтера, консьєржа тощо), також можуть самостійно обирати організацію житлово-експлуатаційних послуг (вивіз сміття, обслуговування ліфту, ремонтні роботи тощо) [4]. Також самі визначають черговість проведення капітального ремонту (ремонт даху, заміна каналізаційних труб, електрокабелю, тощо). Самостійно впроваджують енергозаощаджуючі технології (утеплення підвалів, горищ, встановлення сонячних батарей на дахах, встановлення енергоощадних ламп) [2].

За даними статистики кількість ОСББ щороку значно зростає. Станом на 1.01.2018 року в Україні вже зареєстровано 27 999 ОСББ. Станом на 01.04.2018 року в Житомирській області створено 563 об'єднання співвласників багатоквартирних будинків у 931 житловому будинку [6].

Основним наповненням коштів бюджету ОСББ є надходження із внесків і платежів співвласників та цільове фінансування з бюджету (переважно у вигляді субсидій і пільг окремим категоріям громадян), а також від інших фізичних та юридичних осіб (провайдерів інтернету, розміщення рекламних щитів на будинку та інше). Крім того об'єднання може отримувати кошти від надання в оренду майна якщо в будинку є допоміжні приміщення або інше спільне майно та направляти ці кошти на поліпшення технічного стану житла.

Перерахування за надані послуги (вивіз сміття, обслуговування ліфтів) здійснюється з поточного рахунку ОСББ на рахунки виконавців, які надали певні послуги. Розмір доходів не може бути меншим, ніж потрібно для забезпечення управління будинком та його утримання. Він встановлюється в кошторисі доходів і витрат, який затверджується для кожного року.

Рис. 1. Джерела фінансових ресурсів ОСББ

Розрахунки з членами об'єднання здійснюються за складнішою схемою, ніж в інших неприбуткових організаціях, адже їх внески складаються з багатьох складових: оплати утримання будинку, в тому числі обслуговування ліфтів та вивезення сміття, комунальних послуг, капітального ремонту, додаткових внесків на створення спеціальних фондів тощо. При цьому частина внеску може відшкодовуватися державою у вигляді субсидій і пільг.

Нині вирішено питання укладання прямих договорів населення з відповідними підприємствами комунального господарства, що звільняє ОСББ як від розрахунків з такими комунальними підприємствами, так і від боротьби з боржниками по оплаті цих комунальних послуг, для якої в ОСББ практично немає важелів [7]. Місцеві органи виконавчої влади фінансово допомагають мешканцям ОСББ утеплювати оселі та виділяють додаткові кошти на місцеві програми співфінансування «теплих кредитів».

Бюджет Житомирської обласної програми збільшено на 1 млн. грн., і він склав 5 млн. грн, у зв'язку з високим попитом на «теплі кредити». Через активність населення в питанні енергоефективності, а також щодо встановлення приватних сонячних електростанцій вже виплачено станом на 1 жовтня 2018 року фактично всю суму компенсацій. В даний час розглядається можливість виділення додаткового фінансування.

Це приклади співпраці місцевої влади та населення в Україні. Ці додаткові кошти допоможуть громадськості в зменшенні енергоспоживання; підвищенні енергоефективності осель та заощадженні грошей для мешканців будинків в яких створено ОСББ.

На сьогодні у співпраці з Держенергоефективності розроблено та запроваджено 163 місцеві програми здешевлення «теплих кредитів» із загальною сумою фінансування в обсязі близько 150 млн. грн. [5].

В даний час в Україні стартує програма по реконструкції 70/30. Це конкурсна програма співфінансування енергоефективності в житлових будинках ОСББ на умовах 70 % оплати з міського бюджету, 30 % оплати коштом ОСББ [8].

Отже, створення ОСББ в Україні позитивно впливає на покращення житлових умов мешканців будинку і сприятиме подальшому процесу заощадження і накопичення коштів. На сьогодні існують різні шляхи та варіанти модернізації будинків (утеплення, встановлення тепlopунктів, енергозберігаючих ламп). Це є однозначно позитивною тенденцією, яка призводить до зменшення споживання як теплової енергії, так і електричної, та зменшить наявний рівень тарифного навантаження в Україні. Якщо створення ОСББ набуде масового характеру, стане стратегічною перевагою як для окремих українців, так і для держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Ефективний власник// [Електронний ресурс]/. Режим доступу: <http://vlasnyk.org.ua/programa-70-30/>
2. Житомирська обласна державна адміністрація. Департамент регіонального розвитку// [Електронний ресурс] /. Режим доступу: <https://architect-zt.gov.ua/diialnist-osbb/>
3. Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19>

4. Івано-Франківський офіційний сайт міста // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: <http://www.mvk.if.ua/news/11768/>
5. Науковий журнал «Економіка України». – 2015. – 12 (649) // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: [file:///C:/Users/1/Downloads/EkUk_2015_12_8%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/1/Downloads/EkUk_2015_12_8%20(4).pdf)
6. Перший Житомирський інформаційний портал» // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.1.zt.ua/themes/misto/stvorennya-osbb-tse-maybutnye-bagatokvartirnogo-sektora-zhkg.html>
7. Урядовий портал // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/miscava-vlada-zbilshuye-finansuvannya-program-teplih-kreditiv-dlya-naselennya-ta-osbb>
8. Форум міста Біла Церква // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bc-city.com/topic/52921-stvorennia-obdnannia-spvvlasnikv-bagatokva/>

УДК 336

Іванисько Н.М.
студентка
Науковий керівник – Александрова М.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ОТГ: СУТНІСТЬ, ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВИ

В результаті ухвалення Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» розпочався процес створення об'єднаних територіальних громад. ОТГ – це адміністративно-територіальна одиниця в Україні, утворена внаслідок об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст. Нормативним підґрунтям функціонування ОТГ є:

1. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження КМУ від 01.04.2014 № 333-р);
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 року;
3. Бюджетний кодекс України;
4. Методика формування спроможних територіальних громад, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214, яка визначає умови формування спроможних територіальних громад, порядок розроблення та схвалення перспективного плану формування територій громад;
5. Закон про співробітництво територіальних громад від 17.06.2014 року;
6. Перспективний план формування територій громад області.

Держава здійснює фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади. Загальний обсяг фінансової підтримки розподіляється між бюджетами об'єднаних територіальних громад пропорційно до площі об'єднаної територіальної громади та кількості сільського населення у такій територіальній громаді з рівною вагою обох цих факторів. Загальний обсяг субвенцій на формування відповідної інфраструктури об'єднаних територіальних громад визначається законом про Державний бюджет України. Порядок надання субвенцій з державного бюджету об'єднаним територіальним громадам встановлюється Кабінетом Міністрів України (Відповідно до статті 10, ЗУ «Про добровільне об'єднання територіальних громад»).

За наведеними даними у табл. 1 можна зробити висновок, що з кожним роком збільшується фінансова підтримка ОТГ.

Таблиця 1

Державна фінансова підтримка ОТГ

Вид фінансової підтримки	Роки / млрд. грн.					Відхилення 2018 р. до 2017 р.	
	2014	2015	2016	2017	2018	+/-	%
Субвенція на соціально-економічний розвиток	0,5	0,8	3,3	6,2	5,0	-1,2	80,64
Субвенція на інфраструктуру ОТГ	-	-	1,0	1,5	1,9	0,4	126,66
Субвенція на розвиток медицини у сільській місцевості	-	-	-	4,0	5,0	1,0	125
Кошти на підтримку секторальної регіональної політики	-	-	-	0,65	1,1	0,45	169,23
Кошти на будівництво футбольних полів	-	-	-	0,27	0,37	0,1	137,03

Станом на 2018 рік загальна сума державної фінансової підтримки складатиме 19,37 млрд. грн., що майже у 39 разів більше ніж у 2014 році. За відповідними даними у 2018 році, порівняно з 2014 роком зростає державна підтримка місцевого та регіонального розвитку, розбудови інфраструктури територіальних громад. До того ж у 2018 році передбачена субвенція на будівництво, реконструкцію та утримання доріг загально користування місцевого значення у сумі 11,5 млрд. грн. Простежується збільшення субвенцій з боку держави на пріоритетний напрям соціально-економічного розвитку, в порівнянні з 2014 р. сума субвенції збільшилася до 5,0 млрд. грн. станом на 2018 рік. Особлива увага приділяється субвенціям на розвиток інфраструктури об'єднаних територіальних громад, а саме прогнозоване їх збільшення. В період з 2015р. по 2018 р. відбулося збільшення субвенції на 0,9 млрд. грн. Значна увага приділяється медичній субвенції, спрямованій на розвиток медицини у сільській місцевості, про що свідчать наступні показники: 4,0 млрд. грн. виділено у 2017 р., згодом у 2018 році показник збільшився до 5,0 млрд. грн. Високі показники державної фінансової підтримки свідчать про серйозність поставлених цілей та задач перед державою щодо розвитку об'єднаних територіальних громад.

Таблиця 2

Фінансова підтримка Брусилівської селищної ОТГ

Вид фінансової підтримки	Кількість (тис. грн.)	Відхилення (%)
Базова дотація	3910,2	0,28
Додаткову дотацію на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я	8656,0	0,62
Стабілізаційна дотація	179,3	12,98
Субвенція на формування інфраструктури ОТГ	2591,1	0,18
Субвенцію на відшкодування вартості лікарських засобів	219,8	15,9
Освітня субвенція	25610,8	1,86
Медична субвенція	11930,6	0,87
Субвенція на придбання соціального житла для дітей позбавлених батьківського піклування	230,5	16,69
Субвенція на соціально-економічний розвиток	185,0	13,39
Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами	89,3	6,47
Інші субвенції	424,8	30,76
Всього	1381398,7	100

Приклад показує, що задіяні всі можливі елементи видів фінансової підтримки ОТГ. Отже, кожна об'єднана територіальна громада отримує необхідну фінансову підтримку з боку держави у вигляді дотацій та субвенцій, які в свою чергу забезпечують ефективний соціальний та економічний розвиток ОТГ.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

2. Закон України «Про співробітництво територіальних громад». // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
3. Інформація про надходження до бюджету селищної Брусилівської ОТГ. // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: <https://brusylivska-gromada.gov.ua/zviti-16-56-28-19-07-2017/>
4. Моніторинг процесу децентралізація влади в Україні. // [Електронний ресурс] /. Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring#main_info

УДК 336.14

Качула С.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Університет митної справи та фінансів

ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Реалізація державної фінансової політики соціального розвитку, що гармонійно поєднує розвиток людського потенціалу і соціальної сфери, забезпечується в процесі виконання державою соціальної функції. При цьому цілі і завдання держави перманентно змінюються в різні періоди розвитку суспільства в залежності від соціальних, економічних, політичних та інших чинників. Як в умовах затяжної рецесії, так і повільного відновлення економічного зростання об'єктивно потрібні значні бюджетні кошти на соціальні видатки. Тому особливо актуальним питанням є дослідження бюджетного потенціалу і та його використання в аспекті забезпечення умов для сталого соціального розвитку.

З огляду на те, що бюджетний потенціал визначає можливість реалізації соціальної та інших функцій держави, він повинен розглядатися як вихідна базова категорія при формуванні бюджетної та соціальної політик. Важливе значення при цьому має удосконалення податкового законодавства, механізму міжбюджетних відносин за умов поглиблення бюджетної децентралізації.

Держава, формуючи і реалізуючи бюджетну політику, може залучити значні ресурси для реального втілення в життя політики сталого соціального розвитку, що передбачає: забезпечення населення доступними та якісними послугами в сферах освіти, охорони здоров'я, задоволення потреб у духовному і культурному розвитку, збереження навколишнього природного середовища тощо. Конкретного втілення механізм формування бюджетної політики в Україні набуває в «Основних напрямках бюджетної політики».

У контексті нашого дослідження бюджетний потенціал - властивість бюджетної системи раціонально використовувати потенційні можливості і фінансові ресурси суспільства з метою забезпечення їх результативного і ефективного використання на основі дотримання вимог сталого соціального розвитку.

Реалізуючи бюджетний потенціал, держава прагне отримати в коротко- і довгостроковому періоді економічні і соціальні ефекти, забезпечити збалансований розвиток всіх суб'єктів економіки, узгодити їх економічні інтереси. Це стає надзвичайно важливим у зв'язку з необхідністю формування в Україні нової моделі соціальної політики в умовах глобалізаційних викликів та євроінтеграційного орієнтира розвитку країни.

Основними характеристиками такої політики повинні стати: скорочення бідності і підвищення ролі середнього класу; зміцнення конкурентоспроможності національної економіки на основі інноваційної моделі розвитку та реалізація ефективної державної антикорупційної політики; скорочення фінансово незабезпечених пільг; збільшення рівня зайнятості населення та запобігання втрати кваліфікованих кадрів; поліпшення соціальної мобільності; поширення волонтерського руху [1; 3]. При цьому, слід враховувати, що в сучасних умовах на формування бюджетної і соціальної політики і реалізацію їх

взаємозв'язку впливають не тільки внутрішні, а й глобальні чинники соціального порядку, загальні тенденції людського розвитку. Серед внутрішніх чинників найбільш вагомими є можливості державної фінансової політики, найбільш повна реалізація бюджетного потенціалу та ефективне використання бюджетних коштів.

Фінансово-економічна криза призвела до загострення соціальних проблем. Поряд з іншими негативними факторами в економіці України, як стверджує академік В. Геєць, «також не отримало свого рішення існуюче глибоке прибутково-майнове розшарування українського суспільства, яке врешті-решт призвело до політичної нестабільності в 2004 р і 2013–2014 рр., – навпаки, воно навіть посилилося, оскільки основний тягар реформ 2015 р лягло на плечі небагатій, але досить масової частини суспільства, загостривши проблему безробіття, яка не буде вирішена і в 2016 р.» [2]. З позиції сьогодення можна констатувати, що прогноз вченого збувся. За офіційними статистичними даними, рівень безробіття в 2016 р та 2017 р. зріс і становив відповідно 9,7 % і 9,9 %.

Важливим є створення в Україні умов і стимулів для ефективної діяльності реального сектора економіки, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню зайнятості, рівня і якості життя населення. Наслідком цього стане зменшення залежності населення від державної допомоги, і в майбутньому – зниження обсягів видатків бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення, що дозволить збільшити обсяги видатків розвитку, сприяти досягненню стратегічної мети суспільства – всебічного сталого соціального розвитку у центрі якого – людський розвиток.

Підводячи підсумки, слід сказати, що перехід країни до сталого розвитку характеризується підвищенням ролі соціальних орієнтирів прогресивного поступу суспільства. Держава повинна дотримуватися принципу соціальної справедливості в розподілі і перерозподілі ВВП. Тільки та держава, де кожен член суспільства є соціально захищеним в разі виникнення скрутної життєвої ситуації, може вважатися соціальною. Реалізація та створення умов для підвищення рівня і якості життя людей, розширення можливостей людини, створення умов повної реалізації людського потенціалу є прерогативою держави [6–9]. Забезпечення видатків соціального спрямування залежить, за інших рівних умов, від бюджетного потенціалу. Удосконалення структури витрат державного та місцевих бюджетів в напрямку їх переорієнтації на стійкий соціальний розвиток передбачає введення адресного характеру соціальних виплат; обмеження витрат на селективну підтримку окремих галузей; відмова від рішень, що мають політичне підґрунтя.

З огляду на необхідність стійкого соціального розвитку і останніх світових тенденцій щодо вирішення соціальних проблем, для забезпечення ефективного використання бюджетного потенціалу необхідно: розвиток середньострокового бюджетного планування; вдосконалення структури бюджетних витрат шляхом узгодження мінімальної оплати праці, пенсій, стипендій до прожиткового мінімуму; перегляд і приведення останнього у відповідність з реальною вартістю життя; розробка і реалізація державних (бюджетних) цільових соціальних програм із ключових пріоритетних напрямів; створення робочих місць і стимулювання розвитку малого бізнесу; прогресивний розвиток освіти; впровадження страхової медицини.

Список використаних джерел:

1. Боронос В.Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2011. 310 с.
2. Геєць В.М. Економіка України: проблеми і перспективи. Економіка і прогнозування. 2015. № 4. С. 7–22.
3. Кириленко О.П., Тулай О.І. Державні фінанси та людський розвиток: діалектика взаємозв'язку. Фінанси України. 2014. № 10. С.42–54.
4. Лисяк Л.В., Хмельницька В. Бюджетний потенціал регіону: сучасний стан та проблеми зміцнення. Вісник Львівської державної фінансової академії. 2014. №26. С. 62–70.
5. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. К.: НДФІ, 2005. 259 с.
6. Індекс соціального розвитку 2017 [Ел.ресурс] / Deloitte: сайт. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2017.html>.

7. The Inclusive Growth and Development Report 2017, Insight Report, World Economic Forum, January 2017 URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2017.pdf

8. Шумська С.С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки. Фінанси України. 2007. № 5. С. 55–65.

9. Крупка М.І. Фінансові методи активної соціальної політики. Фінанси України. 2002. № 7. С. 3–13.

10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/vidatkova-politika>

УДК 336.1

Недогібченко Н.В.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

У сучасних умовах концентрації фінансових ресурсів на державному рівні при постійному дефіциті коштів місцевих бюджетів роль головного балансуючого інструменту виконують міжбюджетні трансферти. З їх допомогою створюються відповідні умови, які регулюють розвиток ринкових процесів у регіоні в потрібному державі напрямі, тобто здійснюється фінансове вирівнювання. Дослідження суті міжбюджетних трансфертів зумовлена значною їх роллю у процесі регулювання економічного розвитку регіонів.

На сьогодні значно загострилися дискусії стосовно механізмів надання міжбюджетних трансфертів. Причому на перший план виходять питання зростання суб'єктивізму у міжбюджетних відносинах, зокрема ролі рішень органів влади та органів місцевого самоврядування. Такі проблеми досліджені недостатньо внаслідок складностей щодо виявлення суб'єктивного чинника, що може проявитися під час формування рішень стосовно передання додаткових коштів з державного бюджету до бюджетів іншого рівня.

Необхідність міжбюджетних трансфертів – додаткових коштів, переданих із державного бюджету до місцевих – виникає внаслідок невідповідності розподілу повноважень між органами управління до розподілу доходних джерел на їх виконання. З метою подолання недостатності власних коштів місцевих бюджетів для забезпечення повноважень застосовуються методи бюджетного регулювання. Цей механізм дозволяє оперативно реагувати на брак власних коштів і водночас не позбавляє місцеву владу ініціативи стосовно мобілізації надходжень, активізації виробничої ініціативи щодо залучення додаткових джерел надходжень.

Місцеві бюджети мають бути достатніми для виконання органами місцевого самоврядування делегованих та власних повноважень, а також для забезпечення населення соціальними послугами не нижче рівня мінімальних соціальних гарантій. На збалансування та вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів спрямовуються міжбюджетні трансферти. Згідно ст. 2 Бюджетного кодексу України, міжбюджетні трансферти - кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Види міжбюджетних трансфертів, які використовуються в Україні, передбачені статтею 96 Бюджетного кодексу, поділяються на:

- 1) базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- 2) субвенції;
- 3) реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

4) додаткові дотації.

Функціональна спрямованість кожного виду міжбюджетних трансфертів визначається цільовим та адресним спрямуванням коштів з одного бюджету до іншого.

Отже, дослідження системи міжбюджетних трансфертів повинно здійснюватися з урахуванням того, що вона є доволі складною і характеризується тісним взаємозв'язком і взаємозумовленістю окремих її елементів. При прийнятті управлінських рішень у сфері міжбюджетних відносин необхідно враховувати всі чинники, які впливають на той чи інший результативний показник, їх взаємозв'язок і взаємообумовленість, визначати потенційно можливі наслідки реалізації певних практичних кроків.

УДК 336.1.025.12:352

Овсієнко К.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – **Виговська Н.Г.**
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Європейським союзом і Україною призвело до необхідності реформування законодавства в сфері контролю, оскільки забезпечення прозорого та ефективного управління коштами державного та місцевого бюджетів - це основна вимога ЄС. Тому в нашій країні необхідно сформувати дієву систему контролю за формуванням і використанням ресурсів бюджету на всіх рівнях. Такий контроль може проводитися у формі державного фінансового аудиту, який передбачає перевірку інформації про надходження та витрачання коштів до місцевого бюджету з метою уникнення фінансових порушень, шахрайства та формування прозорої інформації про стан місцевих бюджетів.

Проблематиці державного фінансового аудиту присвячені праці таких вітчизняних науковців: Є.В. Мниха, М.О. Никоновича, Ю.Б. Слободяника, Л.О. Сухаревої та інших. Проте існують проблеми, що перешкоджають розвитку державного фінансового аудиту місцевих бюджетів. Це насамперед проблеми юридичного, організаційного, методичного та технічного характеру.

Використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів перебуває під контролем в наступних формах: фінансовий контроль (ревізії та перевірки) та державний фінансовий аудит. Фінансовий контроль місцевих бюджетів передбачає перевірку використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів у попередніх періодах, тобто лише виявляє і фіксує вже здійснені господарські операції та виявляє порушення. Державний фінансовий аудит місцевих бюджетів передбачає не лише виявлення відхилень від кошторисів, планів і формування об'єктивної та незалежної оцінки щодо використання бюджетних коштів на місцях для інформування громадян про ефективність і повноту виконання бюджетів. Результати проведення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів у формі висновку оприлюднюються та мають відображати економічний стан розвитку певного місцевого бюджету.

Проаналізувавши законодавчі акти та наукові статі, виявлено наступні проблеми, що перешкоджають розвитку державного фінансового аудиту місцевих бюджетів:

1) проблеми юридичного характеру пов'язані з наявністю спірних питань у законодавстві, що є неузгодженими та суперечать один одному. Зокрема, існують термінологічна неузгодженість дефініція поняття «державного фінансового аудиту». Так у базовому законі з регулювання міжбюджетних відносин, Бюджетному кодексі, відсутня дефініція поняття

«державного фінансового аудиту». Проте вказано, що однією з форм контролю за місцевими бюджетами є фінансовий аудит. Визначення поняття «державний фінансовий аудит» наведено в Законі «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». Під цим поняттям розуміється вид фінансового контролю, який передбачає перевірку та діагностику формування, розподілу використання фінансових ресурсів місцевого бюджету, перевірку відповідності ведення обліку державним стандартам бухгалтерського обліку, достовірність фінансової звітності; раціональне використання та збереження бюджетних ресурсів шляхом проведення коригуючих заходів;

2) проблеми організаційного характеру. Обов'язок здійснення державного аудиту належить Державній аудиторській службі. Проте цей контролюючий орган тільки здійснює перевірку використання бюджетних коштів. Таким чином, здійснюється не зовнішній аудит місцевих бюджетів, а внутрішній А це суперечить сутності аудиту, оскільки це незалежна перевірка, тобто її мають здійснювати особи, що можуть надати незалежну, неупереджену оцінку законності та ефективності виконання місцевих бюджетів. Тому необхідно у нормативних актах чітко розмежувати права, обов'язки та функції кожного з контролюючих органів;

3) проблеми методичного забезпечення. Відсутні ґрунтовні методики проведення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів. Для вирішення цієї проблеми необхідно вивчати передовий досвід закордонних країн з метою адаптації діючих методик проведення державного аудиту місцевих бюджетів до вітчизняних реалій;

4) проблеми технічного характеру. Відсутні програмні продукти для здійснення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів та узагальнення його результатів.

Підсумовуючи, слід відмітити, що державний фінансовий аудит є однією з основних форм контролю за фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, який направлений на перевірку достовірності формування та використання коштів місцевих бюджетів і встановлення причин, котрі перешкоджають ефективному формуванню та виконанню цих бюджетів. При здійсненні державного фінансового аудиту перевіряється використання коштів і майна місцевих органів влади, прозорість сформованої фінансової звітності.

Для вирішення проблем юридичного та організаційного характеру необхідно, перш за все, сформувати дієву систему законодавчого регулювання державного фінансового аудиту та його методичне забезпечення.

До основних завдань державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів віднесено:

- діагностика формування та використання фінансових ресурсів місцевого бюджету;
- перевірка відповідності ведення обліку державним стандартам бухгалтерського обліку та повноти відображення в ній всіх здійснених господарських операцій;
- збереження та адресне використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів шляхом проведення систематичних контрольних дій;
- аналіз дієвості системи внутрішнього контролю установи;
- діагностика обставин, котрі перешкоджають виконанню місцевого бюджету та оцінка їх негативного впливу;
- виявити проблемні моменти в діяльності підконтрольної установи, що перешкодили виконанню планованих завдань;
- розробка напрямів поліпшення управління фінансовими ресурсами та майном бюджетних установ.

Державний фінансовий аудит місцевих бюджетів має здійснюватися на міжнародними стандартами державного аудиту (ISSAI), котрі необхідно адаптувати до національних особливостей.

Отже, в сучасних умовах актуальним є переосмислення концептуальних засад державного фінансового аудиту місцевих бюджетів. Недостатній рівень розробленості методичного забезпечення державного фінансового аудиту місцевих бюджетів зумовлює низький рівень надійності та достовірності результатів контролю. Виділено три групи проблемних питань щодо державного фінансового аудиту місцевих бюджетів, зокрема:

проблеми юридичного характеру, проблеми організаційно-методичного та технічного забезпечення. Для подолання зазначених проблем необхідно адаптувати закордонні методики в частині визначення етапів, методів перевірки та порядку аналітичних процедур в процесі здійснення заходів контролю.

Список використаних джерел:

1. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року № 2939-ХІІ зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.

2. Про затвердження Порядку проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання місцевих бюджетів від 12 травня 2007 року № 698 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-2007>.

УДК 336:332.1

Соломіна Г.В.
к.е.н, доцент кафедри економіки та фінансів
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Основним джерелом формування бюджетів різних рівнів є розподіл державних податків і зборів та закріплення їхніх конкретних видів за державним та місцевими бюджетами на тривалий час. Це не тільки забезпечує самостійність бюджетів, але й активізує роль їх у проведенні державної політики, дає можливість суб'єктам місцевого самоврядування без втручання центральних органів влади формувати власні фінансові ресурси та складати довгострокові перспективні прогнози соціально-економічного розвитку територіальних громад. Об'єднані громади отримали вагомий спектр повноважень та фінансових ресурсів, що їх вже мають міста обласного значення.

Передбачено, що місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та вирішують питання щодо встановлення податку на майно (у частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору [1, 2].

Якщо сільською, селищною або міською радою не прийняте рішення про встановлення відповідних місцевих податків і зборів та акцизного податку в частині реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів, такі податки до прийняття рішення справляються, виходячи з норм ПКУ із застосуванням їх мінімальних ставок. При цьому частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України стрімко зростає (рис. 1).

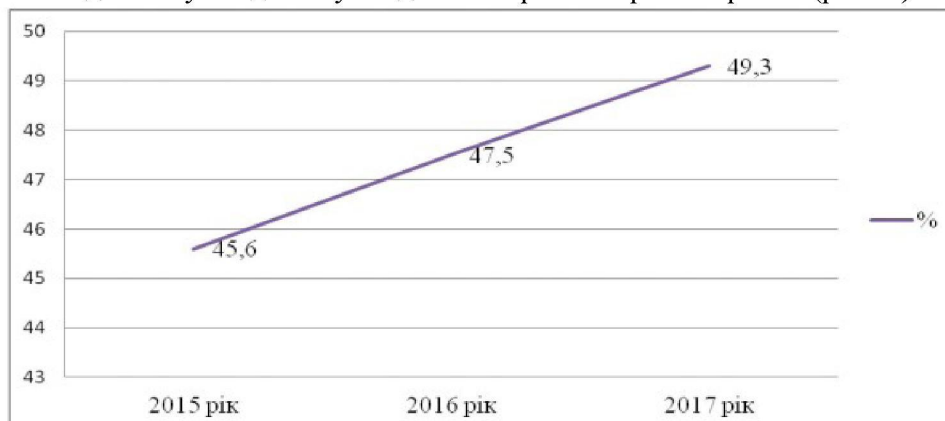

Рис. 1. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України

Ілюстрація демонструє, що питома вага місцевих бюджетів у зведеному бюджеті з кожним роком збільшується з певним кроком та досягає 49,3 %. Адже, реформа міжбюджетних відносин – стимул для місцевих громад ефективніше наповнювати свої кошториси, переходити на самозабезпечення та ощадно планувати свої видатки.

Аналізуючи загальну ситуацію в структурі фактичних надходжень: питома вага податку на доходи фізичних осіб у 2017 році збільшилася на 4,98 в.п. і склала 32,6 % від загальної суми надходжень місцевих бюджетів за минулий рік. Частка акцизного податку у 2017 році становила 4,79 %, що на 0,82 в.п. більше попереднього показника, плата за землю – 9,62 % (+ 2,14 в.п.). Єдиний податок зріс на 1,48 в.п. до 7,10 % загального доходу. Дослідження надходжень за статтями, що характеризують власні ресурси поступово зростають: щодо трансфертів, то частка освітньої субвенції знизилася у 2017 році на 4,37 в.п. та становила 18,37 %, медична субвенція – 18,32 % (-5,49 в.п.). Базова дотація також демонструє зменшення питомої ваги в структурі надходжень (-0,84 в.п.). Дані зміни в структурі фактичних надходжень місцевих бюджетів дають змогу стверджувати, що завдяки фінансовій децентралізації місцеві бюджети стали більш самостійними та незалежними від трансфертів, збільшивши частку власних ресурсів у своїй структурі.

Отже, у 2017 році загальні надходження до місцевих бюджетів зросли на 24,9 % (48,3 млрд. грн. Таким чином місцеві бюджети стають більш самодостатніми та незалежними від державної допомоги вищого рівня. Найбільше зростання демонструє податок на доходи фізичних осіб – 25, 4 млрд. грн. та в 2017 році цей показник становить 79 млрд. грн. Також зростає надходження у вигляді плати за землю до 23,3 млрд. грн. (+8,8 %). Показник базової дотації та медичної субвенції демонструє скорочення, відповідно на 0,7 та 1,8 млрд. грн., що дає позитивну оцінку впливу фінансової децентралізації на забезпеченість ресурсами місцевих бюджетів. Отже, відбулося стрімке зростання обсягів власних ресурсів місцевих бюджетів, їх частки в структурі зведеного бюджету України.

Забезпечення місцевих бюджетів власними ресурсами до децентралізації у 2014 році становило 68,6 млрд. грн., а після реформи в 2017 році зростає до 170,7 млрд. грн. Зростання власних доходів відбувається швидкими темпами, що явно характеризує позитивний вплив бюджетної децентралізації на формування доходів територіальних громад. Завдяки фінансовій децентралізації суттєво змінилася ресурсна база місцевих бюджетів та сформувалися передумови для активізації процесу добровільного об'єднання територіальних громад.

На основі проведених розрахунків необхідно зазначити, що структура забезпечення територіальних громад фінансовими ресурсами до бюджетної децентралізації та після реформи значно відрізняються: відбувається значне збільшення офіційних трансфертів, вони займають більше половини надходжень. Дана зміна відбувається внаслідок збільшення делегованих функцій органами вищих рівнів об'єднаним територіальним громадам, особливо в освітній та медичній сферах; неподаткові надходження коливаються в межах 0,5–2 %, що вказує на низьке забезпечення громад власними ресурсами; співвідношення між податковими та неподатковими надходженнями не відповідає оптимальним нормам [3, 4].

Рекомендації щодо подальшого формування доходів територіальних громад:

1. Оптимізувати співвідношення податкових та неподаткових надходжень шляхом збільшення власних доходів громади: розширювати спектр послуг, що можуть надаватися бюджетними установами згідно з законодавством; активно здавати в оренду державне майно; посилення контролю за стягненням державного мита при укладенні договорів дарування та спадщини, а також при видачі закордонних паспортів; активна підприємницька діяльність.

2. Збільшення податкових надходжень, шляхом спрощення системи збору податків та підсилення контролю за ним.

3. Збільшення вищими органами влади частки зарахування до місцевого бюджету екологічного податку.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу zakon.rada.gov.ua/go/2456-17 22. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. – Режим доступу : [http// www. rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua) .

2. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>

3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин/ Верховна Рада України; Закон від 28.12.2014 № 79-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [zakon.rada.gov.ua/go/2456-17 20](http://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17_20).

4. Методика формування спроможних територіальних громад (постанова КМУ No 214 від 08.04.2015). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/uk/...article?art

УДК 336.1

Сосновська Д.О.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – **Виговська Н.Г.**
д.е.н., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Фінансовий контроль на місцевому рівні – це діяльність суб'єктів контролю, спрямована на попередження та своєчасне виявлення фактів незаконних і неефективних дій у сфері місцевих фінансів. Він передбачає оперативне вжиття управлінських заходів щодо виправлення виявлених недоліків, компенсацію заподіяної шкоди та застосування санкцій до винних осіб.

Об'єктами фінансового контролю на місцевому рівні є місцеві бюджети, цільові фонди місцевого самоврядування, місцеві запозичення, комунальне майно та земля, а також фінансова діяльність учасників бюджетного процесу на місцевому рівні та підприємств комунальної власності.

Суб'єктами фінансового контролю на місцевому рівні є органи державного управління, органи місцевого самоврядування, спеціалізовані структурні підрозділи галузевих міністерств, відомств і державних комітетів, фінансові та бухгалтерські служби установ, підприємств і організацій комунальної власності, а також громадяни та громадські об'єднання, наділені контрольними повноваженнями щодо об'єктів фінансового контролю.

Для кращого розуміння сутності фінансового контролю на місцевому рівні розглянемо основні його завдання (рис. 1).

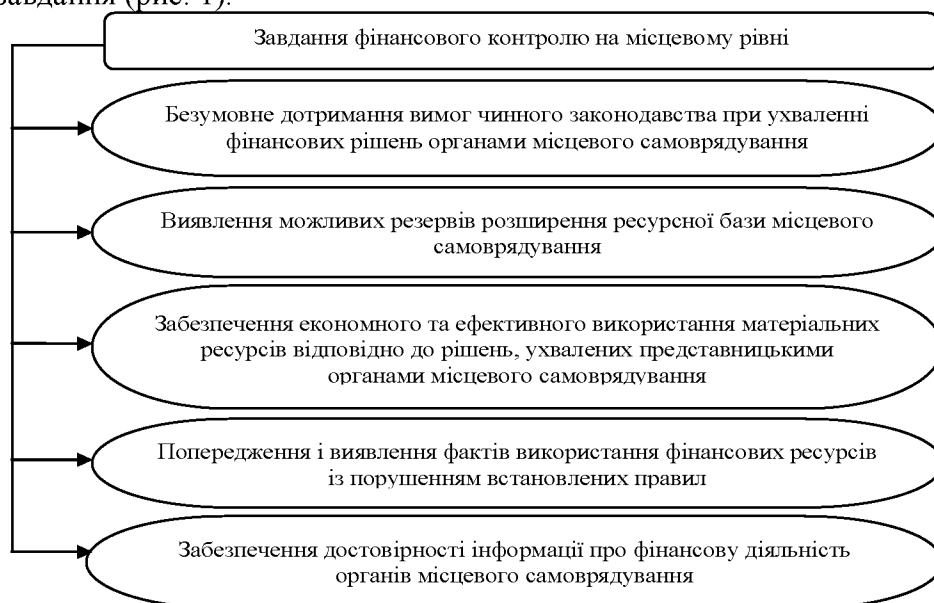

Рис. 1. Основні завдання фінансового контролю на місцевому рівні

Система фінансового контролю на місцевому рівні має сприяти:

- досягненню належного рівня економії, ефективності та результативності в діяльності органу відповідно до поставлених завдань;
- складанню достовірної фінансової, статистичної й управлінської звітності;
- дотриманню встановлених законодавством і керівництвом норм і правил;
- належному захисту активів від втрат.

Таким чином, фінансовий контроль на місцевому рівні представляє собою певну діяльність, спрямовану на попередження і своєчасне виявлення фактів незаконного витрачання бюджетних коштів та неефективних дій у сфері місцевих фінансів.

УДК 336.14:352-048.73

Тихенька А.С.

студентка

Мусятовська О.С.

викладач фінансово-економічних дисциплін, спеціаліст I категорії
Вінницький технічний коледж

РОЛЬ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Розвиток сучасного етапу економіки України характеризується динамічними змінами, які охопили усі сфери суспільного життя, у тому числі й систему органів місцевої влади. Національний проект «Децентралізація», що стартував у 2014 році, сприяв передачі значної частини повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Відтоді все більш відчутною стала роль останніх в економічному і соціальному розвитку територій. Наразі проголошені принципи бюджетної децентралізації та автономності органів місцевої влади є пріоритетними напрямками Стратегії сталого розвитку «Україна-2020». Питання впливу процесів децентралізації на розвиток місцевих фінансів набуває актуальності через необхідність врахування галузевої розрізненості регіонів при формуванні дохідної частини бюджету та напрямків видатків.

У світову практику значний внесок з розвитку економічних моделей із врахуванням впливу децентралізації здійснили такі вчені : Д. Джін, Д. Ехдаї, В. Оутс, Л. Фелд, Х. Цзоу та інші.

Такі українські науковці як О.О. Бондаренко, І.С. Волохова, І.Я. Глуха, М.І. Деркач, І.О. Луніна, Т.В. Сало та інші присвячували свої праці тематиці сутності та призначення процесів децентралізації, механізму реалізації та його впливу на інші процеси у державі.

Початок реформи місцевого самоврядування в Україні та територіальної організації її влади за принципами децентралізації збігається із прийняттям урядом Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Метою даної реформи було забезпечення самостійної спроможності, за рахунок власних фінансових ресурсів задовольняти потреби місцевого значення в інтересах жителів місцевості, тобто надання територіальним громадам більших обсягів ресурсів та накопичення їх внутрішніх резервів.

Визначальне місце в системі місцевих фінансів належить місцевому бюджету, адже в них зосереджено понад 80 % від усіх фінансових ресурсів, що перебувають в розпорядженні місцевого самоврядування. Економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих, селищних та сільських рад, та використання цих фінансових ресурсів на фінансування, утримання та розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства [1].

З року в рік місцеві бюджети України все більше різняться між собою за рівнем соціально-економічного розвитку територій. Суттєва диференціація місцевих бюджетів визначається за територіальною ознакою, розвитком інфраструктури, масштабом проведених

реформ, що відбивається на збільшенні принципів розходжень у розподілі по країні податкового потенціалу, відмінностей у структурі потреб бюджетного фінансування, стані їх бюджетів [2, с. 10].

Важливим є також мобілізація у місцевих бюджетах надходжень від місцевих податків і зборів, адже в залежності від регіону різняться їх види та величина. До прикладу, ставки збору за місця для паркування транспортних засобів різняться між собою в залежності від територіально-адміністративної одиниці, на якій він діє. Так, у Києві ставка збору за місця для паркування транспортних засобів встановлюється в межах до 0,075 % від рівня мінімальної заробітної плати, натомість як у Вінниці вона коливається у межах 0,10–0,15 % від МЗП.

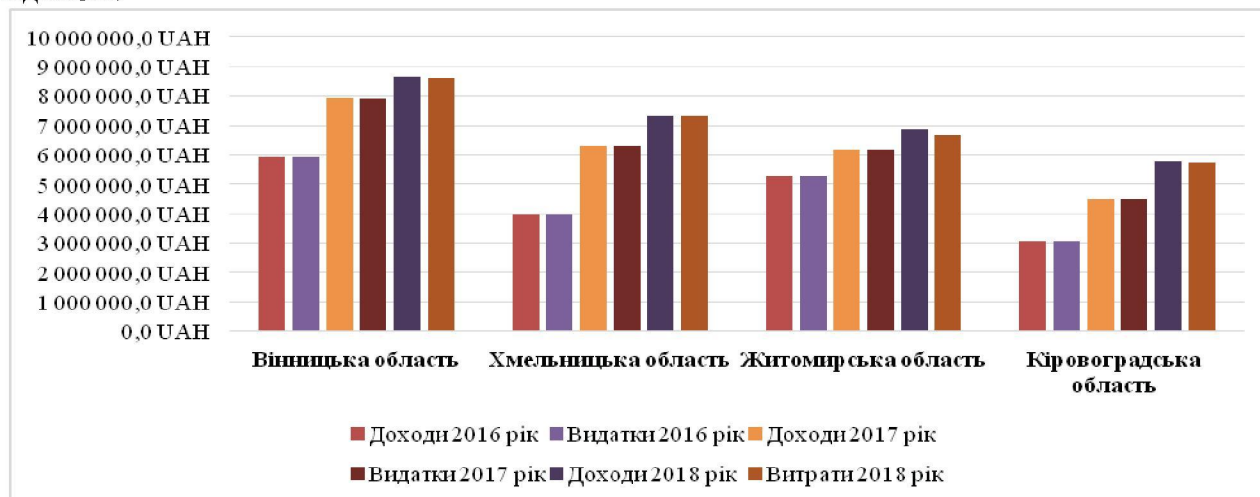

Рис. 1. Доходи і видатки обласних бюджетів у 2016, 2017 та 2018 рр., тис. грн.

Наведені на рис. 1 дані відображають відмінності у наповненні місцевих бюджетів областей та фінансуванні їх потреб. Найбільшою областю за дохідною і витратною частиною бюджету є Вінницька область, за нею слідує Житомирська, потім Хмельницька та Кіровоградська області. Враховуючи наведені дані можна спостерігати суттєву різницю у фінансових потребах областей одного регіону. Дані розбіжності найкраще задовольняється лише в умовах децентралізації бюджетів, оскільки тоді враховуються особливості конкретної місцевості.

Роль місцевих бюджетів великою мірою визначається часткою доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, яка свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, певну обмеженість функцій центральних органів влади. Така частка є загальним показником, який відображає рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, дає змогу оцінити ступінь розвитку місцевих бюджетів. За підсумками 2018 року частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України складає 51,5 %, що є рекордним показником для України [3].

Також переконливими фактами, що відображають дієвість процесів фінансової децентралізації, стало підвищення рівня платоспроможності місцевих бюджетів. Так, у 2017 р. кількість дотаційних місцевих бюджетів знизилася завдяки децентралізації на 24 %, кількість бюджетів-донорів зросла на 12,5 %. У поточному ж році у 2,2 рази збільшилася державна фінансова підтримка розвитку громад [4].

Враховуючи вищезазначене можна дійти висновку, що провадження реформи децентралізації в цілому здійснює позитивний вплив як на розвиток місцевих фінансів, так і на збалансування і розвиток загальнодержавних фінансів, оскільки процеси передання частини повноважень і бюджету державних органів влади місцевим сприяє вчасному та ефективному вирішенню питань місцевості, з урахуванням їх територіально-економічних особливостей. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у формуванні зведеного бюджету країни та її фінансових відносинах.

Список використаних джерел:

1. Федосов, В.М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії [Текст] / В.М. Федосов, Т.С. Бабич // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 3–23.
2. Тарнай В.А. Кращі практики бюджетної прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування / В.А. Тарнай, С.І. Карелін, С.В. Корнилюк. – К.: Центр політичних студій та аналітики, 2015. – 64 с.
3. Ціна держави [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://cost.ua/budget/revenue/#1>.
4. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nbuviar.gov.ua>.

УДК 336.148

Фурман О.Ю.
студентка

Науковий керівник – Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

БЮДЖЕТНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ БЮДЖЕТІВ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Як бюджетний, так і громадський контроль є одним із видів фінансового контролю. Особливості кожного виду контролю наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика бюджетного і громадського контролю

Ознака	Бюджетний контроль	Громадський контроль
1	2	3
Об'єкт	Реальна діяльність учасників бюджетного процесу щодо здійснення дій, передбачених бюджетним законодавством. (бюджетні правовідносини).	Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, їх посадові особи, суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правових форм та форм власності.
Визначення	Бюджетний контроль – це комплекс заходів, що вживаються законодавчими і виконавчими органами влади всіх рівнів, а також спеціально створеними установами, для забезпечення законності та ефективності формування і використання централізованих грошових фондів держави з метою захисту її фінансових інтересів.	Громадський контроль – це діяльність громадських органів, яка полягає у перевірці обґрунтованості процесів формування і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів з метою збереження планових пропорцій у розширеному виробництві.
Суб'єкт	Контролюючі суб'єкти (уповноважені бюджетним законодавством на здійснення контролю за дотриманням його приписів органи, перелік яких встановлено Бюджетним кодексом України) та підконтрольні суб'єкти (розпорядники та одержувачі бюджетних коштів, які зобов'язані здійснювати певні дії чи утримуватися від їх здійснення).	Об'єднання громадян, їх структурні підрозділи, метою діяльності яких є організація громадського контролю у межах, визначених Конституцією та іншими Законами України.
Завдання	- дотримання процедури складання, розгляду і затвердження бюджету, а також його виконання; - дотримання бюджетного і податкового законодавства; - контроль за правильністю формування дохідної частини бюджету;	- організація розгляду заяв, скарг, пропозицій громадян, зацікавлених в наданні їм допомоги органами громадського контролю; - сприяння недопущенню або усуненню раніше допущених порушень Конституції України, законів України, інших нормативно-правових актів, державної дисципліни об'єктами громадського контролю;

1	2	3
	- перевірка ефективності і цільового використання бюджетних коштів і коштів позабюджетних фондів; - контроль за правильністю ведення бухгалтерського обліку і звітності; - виявлення резервів збільшення дохідної бази бюджету держави; - контроль за реалізацією механізму міжбюджетних відносин.	- визначення суспільної оцінки порушень або безпеки, обумовлених здійснюваною чи запланованою діяльністю об'єктів громадського контролю; - розвиток у громадян почуття відповідальності за стан всього суспільства; - отримання точної і повної інформації щодо діяльності об'єктів громадського контролю.
Принципи	- принцип законності, об'єктивності, поєднання державних, регіональних і приватних інтересів; - принцип розподілу контрольних повноважень; - принцип повноти охоплення об'єктів контролем; - принцип достовірності фактичної інформації; - принцип превентивності контрольних дій; - принцип самодостатності системи контролю; - принцип ефективності; - принцип відповідальності.	- визнання пріоритету прав і свобод людини та громадянина; - соціальна справедливість і гуманізм; - законність; - гласність діяльності громадського контролю; - взаємна відповідальність держави, її органів і громадянина.
Мета	Забезпечення законності бюджетної діяльності, тобто контроль за дотриманням бюджетного законодавства всіма учасниками бюджетних відносин.	Контроль за відповідністю діяльності об'єктів громадського контролю нормам Конституції України, законів України, інших нормативно-правових актів та за дотриманням ними державної дисципліни.
Цілі	- забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами; - забезпечення дотримання всіма учасниками бюджетних відносин вимог бюджетного законодавства, які реалізуються шляхом вирішення завдань бюджетного контролю.	- інформування територіальної громади щодо напрямів бюджетної політики органів місцевої влади на найближчу перспективу; - залучення громадян до процесу планування місцевого бюджету з метою визначення пріоритетних бюджетних програм, що забезпечить ефективне використання бюджетних коштів; - налагодження взаємозв'язку з місцевим населенням з метою забезпечення результативного виконання місцевих програм.
Форми	Експертиза, перевірка, ревізія, аудит, моніторинг.	- соціологічні та статистичні дослідження шляхом анкетування, опитування, стороннього нагляду, включеного нагляду, контент-аналізу, фокус-групових дискусій тощо; - участь громадян у виборах, референдумах, зборах, місцевих ініціативах, громадських слуханнях; - громадська експертиза активів органів публічної влади та їх проєктів.
Особливості	- бюджетний контроль здійснюється щодо коштів Державного бюджету України, а також місцевих бюджетів, прийнятих у встановленому чинним законодавством України порядку; - бюджетний контроль реалізується учасниками бюджетного процесу; - бюджетний контроль здійснюється відповідно до бюджетного законодавства України; - бюджетний контроль реалізується на всіх стадіях бюджетного процесу	В якості відмітних ознак громадського контролю дослідники виділяють наступні: - громадський контроль являє собою серію спланованих заходів, спрямованих на отримання «закритої», не доступної для широкої громадськості інформації; - ця інформація становить суспільний інтерес (зачіпає інтереси великої кількості людей); - ця інформація зачіпає проблеми порушень прав людини, зловживань та порушень законодавства з боку органів влади; - кінцевою метою цивільного контролю є практичне розв'язання проблеми; - громадський контроль зачіпає сферу відповідальності органів влади, або компаній-монополістів, які мають масового споживача.

1	2	3
Проблеми здійснення	- багато правопорушень у сфері бюджетних відносин здійснюються через недосконалість чинного законодавства, а також через обмежений вплив на розроблення проблем бюджетного контролю; - недостатня спланованість та координація взаємодії з органами, які здійснюють фінансовий контроль; - відсутність єдиної інформаційної бази для доступу до інформації органів, які здійснюють контроль у сфері бюджетних відносин; - не приділення достатньої уваги на аналітичну роботу; - прийняття закону про бюджетний контроль.	- відсутність ефективної нормативно-правової бази, що регламентує порядок здійснення громадського бюджетного контролю, оформлення та реалізацію його результатів; - недостатній обсяг та деталізація інформації, що оприлюднюється органами місцевого самоврядування у мережі Інтернет та засобах масової інформації, для здійснення повномасштабного ефективного громадського бюджетного контролю; - бюрократична та недостатньо результативна процедура одержання інформації про використання коштів місцевих бюджетів шляхом подання громадянами (групами громадян) звернень та запитів до органів місцевого самоврядування та головних розпорядників бюджетних коштів; - відсутність у громадян та їх об'єднань досвіду та практичних навичок здійснення громадського бюджетного контролю за використанням коштів місцевих бюджетів; - недостатня обізнаність населення про його права на отримання інформації про виконання місцевих бюджетів та про права на отримання певних послуг і благ за рахунок бюджетних коштів.

Таким чином, як бюджетний так і громадський контроль має своє визначення, об'єкт, суб'єкт, завдання, принципи, цілі, форми, мету, особливості та проблеми здійснення.

Для того, аби покращити ситуацію у сфері громадського контролю його суб'єкти мають не тільки чітко знати й виконувати свої обов'язки, але й вміти реалізовувати свої права та брати активну участь у вирішенні питань суспільного та місцевого значення, оскільки саме активна громадянська позиція є вагомим важелем у протидії корупції та незаконним діям з боку органів публічної влади. Рівень життя населення тепер залежить від активності кожного громадянина своєї територіальної громади.

Що стосується бюджетного контролю, то він буде ефективним і дієвим лише тоді, коли він буде своєчасним, постійним, гласним і економічним, з чітко розмежованими повноваженнями між спеціалізованими органами, а порушники бюджетного законодавства сповна відповідатимуть за вчинені дії.

УДК 336.1

Шевчук В.Г.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Литвинчук І.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Однією з вирішальних умов створення високорозвиненої ринкової економіки є формування ефективного функціонуючого суспільного сектору, зокрема його складової частини – місцевого самоврядування, функціонування якого здійснюється на засадах самостійності та фінансової незалежності. Головною ознакою фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є володіння та самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на ці органи.

Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування – фонди грошових коштів адміністративно-територіальної одиниці, які формуються в результаті надходжень в різних формах у процесі перерозподілу ВВП і, за рахунок яких забезпечується фінансування власних та делегованих функцій місцевої влади.

Ефективне виконання завдань та функцій, які покладені на органи місцевого самоврядування залежить від обсягів фінансових ресурсів, на які впливають різні чинники (рис. 1).

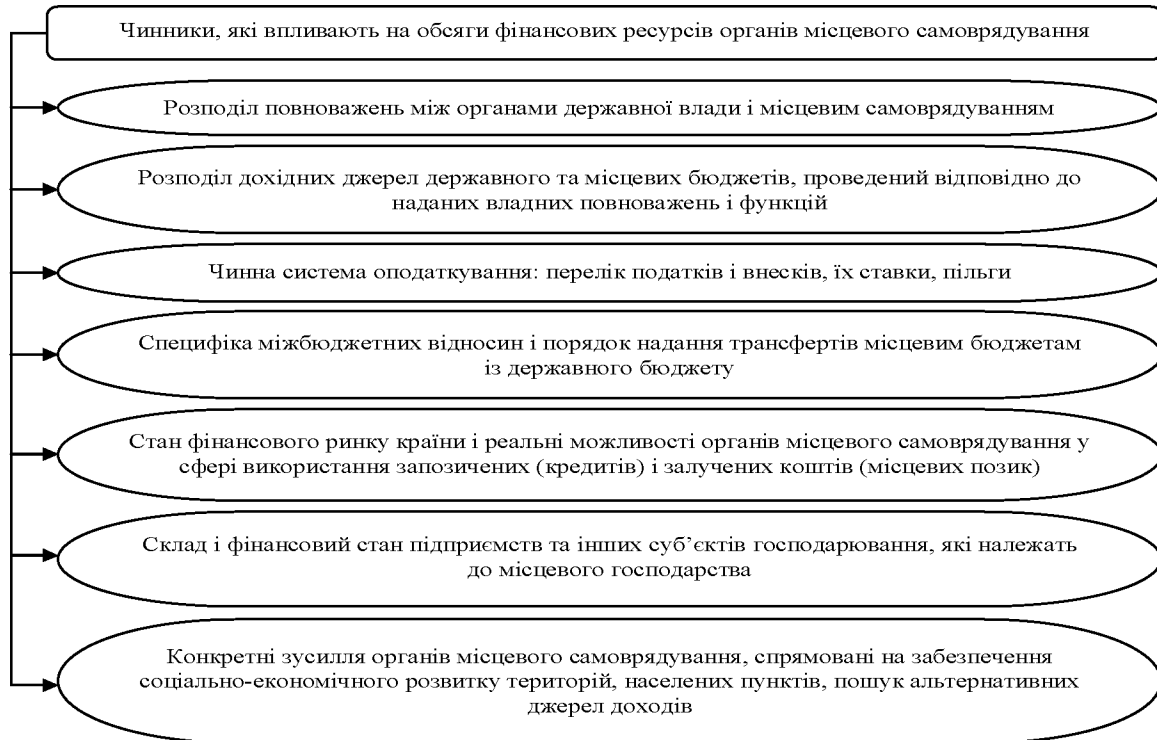

Рис. 1. Чинники, які впливають на обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування

В економічній літературі серед науковців немає єдиного підходу щодо складу фінансових ресурсів, а тому можна виокремити одну з найчіткіших та обґрунтованих думок щодо поділу фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, запропоновану А.С. Брязкалом (див. рис. 2).

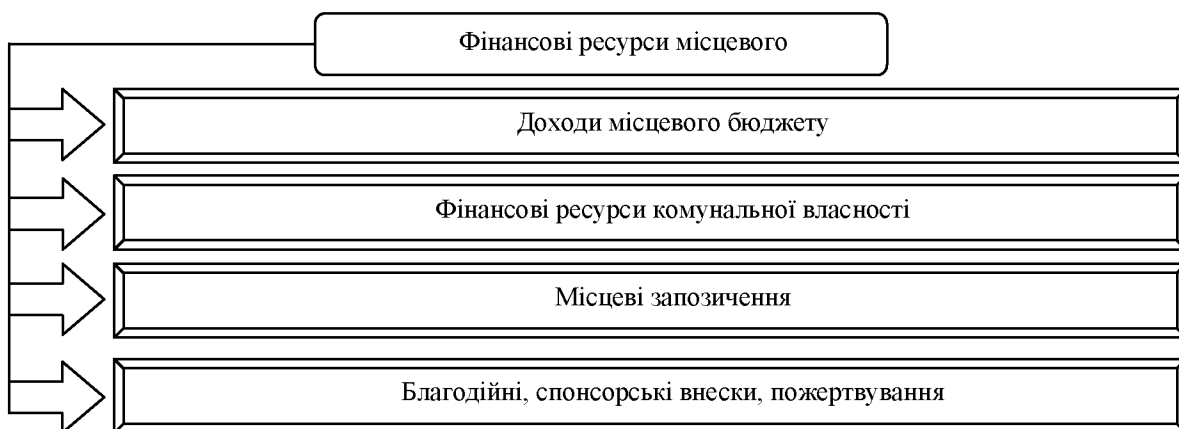

Рис. 2. Фінансові ресурси місцевого самоврядування [1]

Доходи місцевого бюджету є основною з складових частин фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Бюджетним кодексом України визначено, що доходи бюджету –

це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансфери, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Фінансові ресурси підприємств комунальної власності – сукупність грошових коштів, резервів та надходжень цільового призначення, яка є в наявності даних підприємств та використовується ними на власні статутні потреби.

Місцеві запозичення є нетрадиційним джерелом фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, які призначені для зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування, а також являються професійним механізмом інвестиційної та грошово-кредитної політики в руках держави.

Благодійні, спонсорські внески, пожертвування не являються ключовою складовою системи фінансових ресурсів, проте протягом останніх років відбувається певна тенденція до їх збільшення. В більшості випадках дане джерело фінансових ресурсів спрямовується в соціальну сферу, тобто на підтримку культури, медицини, освіти та житлово-комунальних об'єктів.

Отже, фінансові ресурси місцевого самоврядування формуються в результаті перерозподілу ВВП, на обсяги яких впливають досить багато чинників і, до складу яких відносять доходи місцевого бюджету, фінансові ресурси комунальної власності, місцеві запозичення, а також благодійні, спонсорські внески та пожертвування.

Список використаних джерел:

1. Брякало А.Є. Особливості формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування / А.Є. Брякало // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. 2014. – № 1.

СЕКЦІЯ 6

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ І АНАЛІЗУ

УДК 339.3

Бобрихіна Г.В.
Науковий керівник – Лоханова Н.О.
д.е.н., проф.
Одеський національний економічний університет

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ ТА ОБОРОТНІСТЬ ГРОШОВИХ КОШТІВ АВТОСАЛОНУ

Аналіз доходів та витрат підприємства має велике значення в системі загальної оцінки роботи суб'єкта господарювання. Це пов'язано з тим, що доходи та витрати мають безпосередній вплив на загальний фінансовий результат діяльності підприємства, який може мати як позитивний, так і негативний характер.

Задачами аналізу доходів і витрат підприємства є: оцінка виконання плану, динаміки та структури доходів та витрат підприємства; оцінка впливу факторів на доходи підприємства; оцінка впливу факторів на витрати підприємства; визначення впливу факторів на прибуток підприємства від фінансової, інвестиційної та надзвичайної діяльності; пошук резервів збільшення доходів та зменшення витрат підприємства; обґрунтування та розробка заходів щодо використання виявлених резервів [1].

Аналіз руху коштів передбачає розрахунок передусім сум надходжень та витрат у розрізі окремих видів діяльності, визначення загального залишку коштів на підприємстві за звітний період, порівняння даних звітного періоду з попереднім, вивчення причин зменшення надходжень і збільшення витрат [2].

В управлінському обліку важливе значення має також прогнозування грошових потоків підприємства та аналіз структури доходів. Якісний аналіз цих двох показників дозволяє заздалегідь прорахувати можливий дефіцит власних оборотних коштів в конкретні періоди дії підприємства, підготувати і узгодити методи та умови залучення додаткового капіталу, зокрема кредиту банку чи інвестування власників бізнесу. Все це має на меті забезпечення безперервної роботи підприємства задля отримання найбільшого прибутку.

Метою дослідження є аналіз структури доходів та оборотність грошових коштів підприємства на прикладі роботи автосалону.

Дохід дилерського підприємства – автосалону (далі – Автосалон) можна умовно поділити на такі складові:

- Дохід від продажу автомобілів;
- Дохід від сервісного обслуговування автомобілів;
- Інший дохід.

Розглянемо окремо кожен складову окремо.

1. Дохід від продажу автомобілів.

Будемо аналізувати модель підприємства, яка найбільш розповсюджена в Україні, а саме: дилерське підприємство, що не є імпортером, строк викупу автомобіля визначається

дилерським договором, Автосалон не має зобов'язань щодо викупу автомобіля раніше, ніж за автомобіль буде сплачено клієнтом. Це є важливим фактором при плануванні грошових потоків підприємства.

Оскільки Автосалон не є фінансовою установою і без наявності спеціальної ліцензії не може реалізовувати автомобілі у розстрочку/кредит/лізинг тощо, Автосалон може залучати фінансові установи для продажу автомобілів.

Дохід від продажу автомобілів в розрізі оборотності коштів можна поділити на:

а) продаж при 100 % оплаті вартості автомобіля - Автосалону не треба залучати додаткові оборотні кошти, оскільки викуп автомобіля у імпортера чи заводу-виробника відбувається за рахунок 100% передоплати клієнта;

б) продаж через фінансовий лізинг – також Автосалону не треба залучати додаткові оборотні кошти, оскільки викуп автомобіля у імпортера чи заводу-виробника відбувається за рахунок 100 % передоплати фінансової установи, через яку оформлюється фінансовий лізинг;

в) продаж через оперативний лізинг чи кредит – необхідно додатково фінансувати частину вартості автомобіля до моменту оформлення угоди між клієнтом та фінансовою установою.

Тож для аналізу і формування суми резерву оборотних коштів чи розміру кредитної лінії необхідно розрахувати середню вартість автомобілю, що фінансується, строк, на який необхідно залучати додаткові кошти для викупу автомобіля та середньомісячні показники укладання подібних договорів.

Оскільки строк укладання угоди між клієнтом та фінансовою установою після узгодження умов складає в середньому один тиждень, Автосалону доречно оформити поновлювальну кредитну лінію з постійним лімітом або овердрафт у національній валюті.

2. Дохід від сервісного обслуговування автомобілів

Дохід від сервісного обслуговування також необхідно аналізувати в розрізі трьох складових:

- поточний ремонт;
- гарантійний ремонт;
- ремонт по страховим випадкам.

Необхідність аналізу в цих напрямках обумовлена тим, що оборотність коштів по кожному з них кардинально відрізняється.

При поточному ремонті Автосалон сам встановлює, на яких умовах оплати працювати – повна передплата, часткова передплата за запасні частини чи інше. Відповідно і оборотність грошових коштів буде напряму залежати від управлінського рішення.

При гарантійному ремонті Автосалон має за власні кошти купити оригінальні запасні частини і провести ремонт гарантійного автомобіля. Після цього Автосалон підтверджує та узгоджує кожний ремонт з імпортером чи заводом-виробником для отримання компенсації. Відповідно, для аналізу оборотності обігових коштів по гарантійному ремонту необхідно враховувати середню кількість днів виробничого циклу по гарантійним ремонтам, середній термін узгодження гарантійного ремонту та умови оплати згідно дилерського договору.

У випадку ремонту по страховим випадкам підприємство оперує грошима страхової компанії і не має залучати власні оборотні кошти для виконання робіт.

То ж для аналізу оборотності обігових коштів від сервісного обслуговування автомобілів необхідно спочатку проаналізувати кожен підрозділ окремо та долю доходу підрозділу в структурі виручки СТО за кожен період, що аналізується, і тільки після цього робити висновки щодо оборотності грошових коштів по СТО взагалі.

3. Інший дохід

До іншого доходу Автосалону можуть відноситися виплати бонусів від продажу фінансових послуг, агентська винагорода по залученню клієнтів, проценти від розміщення грошових коштів на депозитах, овернайті тощо. Особливості виплат, і відповідно, оборотність залежать від договірних умов з Автосалоном.

Висновок. Аналіз долі доходу кожного напрямку на практиці буде відрізнятися, якщо порівнювати декілька підприємств-автосалонів. На це будуть впливати багато чинників, тож

подібний аналіз треба робити виключно в розрізі конкретного автосалону. Для зваженого оцінювання показників необхідно отримати дані щонайменше за 2 повних календарних роки в розрізі напрямів, що обговорювалися вище. Це дозволить застосувати математичні методи моделювання в економіці по кожному окремому напрямку і прийняти обґрунтоване управлінське рішення щодо отримання кредиту чи залученню додаткових інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Аналіз господарської діяльності [текст]: навчальний посібник за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової] – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 384 с.

2. Чернелевський, Л.М. Аналіз діяльності підприємств та банківських установ: економічний, фінансово-інвестиційний, стратегічний : підручник / Л.М. Чернелевський, Н.Г. Слободян, О.В. Михайленко. – К.: «Хай-Тек-Прес», 2009. – 640 с.

УДК 657.1

Виростко А.В.
магістрант

Житомирський державний технологічний університет

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Глобалізація економічних відносин призвела до активного розвитку великих транснаціональних корпорацій (ТНК), із появою яких пов'язують явище трансферного ціноутворення. На сьогоднішній день можливості міжнародної торгівлі доволі часто використовуються корпораціями для створення фінансових потоків між компаніями, що входять до складу однієї ТНК та розташовані в різних країнах світу. Інструменти трансферного ціноутворення надають змогу транснаціональній корпорації виводити фінансові активи за межі національної економіки та накопичувати їх в економіках інших країн, де нижчі ставки податку на прибуток або взагалі деякі види прибутків не підлягають оподаткуванню. Такі дії дозволяють мінімізувати податкові зобов'язання ТНК та негативно відбиваються наобсягах податкових надходжень до державного бюджету країн. У зв'язку з цим, у світі посилюється увага до механізмів трансферного ціноутворення [3].

Сьогодні правові норми здійснення податкового контролю за трансферним ціноутворенням розроблені в усіх країнах ЄС та більшості країн-членів Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). В Україні норми трансферного ціноутворення запроваджено з 1 вересня 2013 р., шляхом внесення відповідних змін до Податкового кодексу України. Нетривалий практичний досвід податкового контролю в цій сфері супроводжується частими законодавчими змінами, спрямованими на пошук оптимального задоволення інтересів контролюючих органів у поповненні державного бюджету України. Цей процес відбувається в характерних вітчизняних традиціях неоднозначного трактування законодавчих норм, складності їх практичного застосування та жорсткого адміністрування і, як наслідок, непрозорості відображення господарських операцій, пов'язаних із трансферним ціноутворенням, в обліковій системі платників податків.

Податковий контроль трансферного ціноутворення ґрунтується на принципі «витагнутої руки» – міжнародному стандарті, погодженому державами – членами ОЕСР та країнами, які не є членами цієї організації (понад 70 країн світу), як рекомендований до використання під час установлення трансферних цін для податкових потреб. Принцип передбачає збільшення податкових зобов'язань пов'язаних осіб до рівня податкових зобов'язань непов'язаних осіб за умови відповідності комерційних та/або фінансових умов здійснених ними операцій. У вітчизняну практику податкового контролю трансферного ціноутворення цей принцип впроваджено з 1 січня 2015 р.

Сутність принципу «втягнутої руки» полягає в наступному: якщо умови здійснення комерційних або фінансових операцій між пов'язаними особами відрізняються від умов здійснення таких операцій, у разі якщо б вони здійснювалися між непов'язаними особами, тоді прибуток, який у результаті таких операцій мав би виникнути, повинен оподатковуватися. Інакше кажучи, розрахунок податкових зобов'язань виконується виходячи з ринкових цін по угодах між взаємопов'язаними платниками податків таким чином, начебто ці компанії були незалежні (знаходилися на відстані «втягнутої руки»). Цей принцип прийнятий як спосіб захисту держави в повному та своєчасному отриманні податкових платежів.

Відповідно до ст. 39 ПКУ [1], контрольованими регламентуються такі операції:

1) для цілей нарахування податку на прибуток:

- господарські операції, які впливають на об'єкт оподаткування сторін (сторони) таких операцій, що здійснюються платниками податків із пов'язаними особами-нерезидентами;
- господарські операції з продажу товарів через комісіонерів-нерезидентів;
- господарські операції, які впливають на об'єкт оподаткування платника податків, однією із сторін яких є нерезидент, зареєстрований у державі (на території), яка включена до переліку держав (територій), затвердженого КМУ [2];

2) сукупність господарських операцій, що здійснюються між пов'язаними особами із залученням (за посередництвом) осіб, які не є пов'язаними з ними за умови, що ці непов'язані особи:

- не виконують у такій сукупності операцій істотних функцій, пов'язаних із придбанням (продажем) товарів, робіт, послуг, між пов'язаними особами;
- не використовують у такій сукупності операцій істотних активів та/або не приймають на себе істотних ризиків для організації придбання (продажу) товарів (робіт, послуг) між пов'язаними особами [1].

При цьому господарською операцією для цілей трансферного ціноутворення є всі види операцій, договорів або домовленостей, документально підтверджених або непідтверджених, що можуть впливати на оподатковуваний дохід платника податків.

Господарські операції визнаються контрольованими, якщо одночасно виконуються такі вартісні критерії:

- річний дохід платника податків від будь-якої діяльності, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 150 млн. грн. (за вирахуванням непрямих податків) за відповідний податковий звітний рік;
- обсяг операцій із пп. 39.2.1.1–39.2.1.3 і 39.2.1.5 ПКУ платника податків із кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 10 млн. грн. (за вирахуванням непрямих податків) за відповідний податковий звітний рік [1].

Таким чином, під податковий контроль трансферного ціноутворення не підпадають підприємства, що відповідають критеріям малих, та господарські операції на незначні суми.

Крім того, для контрольованих операцій ураховуються тільки дохід і обсяг операцій із кожним контрагентом самого платника податків. У чинній редакції обох критеріїв видалено згадку про дохід пов'язаних осіб платника податку, що значно спрощує облікові процедури з'ясування обсягів контрольованих операцій.

Виходячи з принципу «втягнутої руки», податковий контроль трансферного ціноутворення здійснюється за двома основними напрямками: по-перше, моніторинг та аналіз звітів про контрольовані операції та документації з трансферного ціноутворення, будь-яких інших інформаційних джерел, по-друге, проведення перевірок із питань повноти нарахування і сплати податків під час здійснення контрольованих операцій [4].

У зв'язку з цим слід поглиблювати вивчення міжнародного досвіду податкового контролю трансферного ціноутворення, насамперед у площині захисту податкової бази при одночасному уникненні підстав для подвійного оподаткування та невизначеності окремих законодавчих норм.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Перелік держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, затверджений Розпорядженням КМУ від 27.12.17 р. № 1045-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF?lang=ru>
3. Олійник Н. Податкове регулювання трансферного ціноутворення: європейський варіант / Н. Олійник // Перспективи економічного зростання: теоретичні та прикладні аспекти : зб. Тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 19–20 грудня 2014 р.) : у 2-х ч. – Одеса: ЦЕДР, 2014. – Ч. 2. – С. 104–106.
4. Чумакова О. Податкова політика у сфері трансферного ціноутворення: економічна ефективність і тонка капіталізація / О. Чумакова // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 3 (42) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/2/17/pdf>.

УДК 657.1:004.73

Вольська К.О.
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Житомирський державний технологічний університет

БЕЗПЕКА ЯК КРИТЕРІЙ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Вибір якісного програмного продукту для інформаційного забезпечення підприємства, в тому числі й для бухгалтерського обліку, в сучасних умовах господарювання є надзвичайно актуальним питанням зважаючи на кількість конкуруючих розробників, яка все збільшується. Дані тенденції мають відповідний вплив на усі галузі економіки та сфери життя людства. За даними аналітичної компанії Gartner світові затрати на інформаційні технології у 2017 р. збільшилися на 3,8% та перевищили 3,5 трлн. дол. Зростання світових ІТ-затрат в 2017 р. спостерігалось за усіма напрямками, але найбільше зростання експерти зареєстрували в категорії «корпоративне програмне забезпечення», де витрати збільшилися на 8,9%, сягнувши 355 млрд. дол. [2].

Систематизація та аналіз наукових праць у сфері інформаційно-комп'ютерних технологій, досліджень якості та ефективності програмного забезпечення (далі - ПЗ) дозволяє вважати, що на сьогодні дослідження здебільшого спрямовані на вивчення помилок ПЗ до його випуску на ринок або ж у процесі розробки програмного продукту. Незважаючи на велику кількість наукових праць з вищезазначених питань актуальним залишається дослідження щодо розробки методики визначення ефективності того чи іншого програмного продукту на етапі його вибору та впровадження посадовими особами підприємства, які не мають спеціальних знань з програмної інженерії, але саме вони у більшості випадків здійснюють вибір ПЗ та мають визначити його надійність та ефективність, саме вони будуть кінцевими користувачами обраного програмного продукту.

У науковій та навчальній літературі з дослідження інформаційних систем (далі – ІС) оперують поняттями надійності, якості та ефективності ІС. Під надійністю розуміють властивість об'єкта зберігати у часі в установлених межах значення всіх параметрів, які характеризують здатність виконувати потрібні функції в заданих режимах та умовах застосування, технічного обслуговування, зберігання та транспортування. Якість – це сукупність певних властивостей продукції або послуги, за допомогою яких вони здатні задовольняти потреби споживачів відповідно до свого призначення [3]. Ефективність інформаційних систем в навчальній літературі поділяють на технічну (міра користування

системи до виконання експлуатаційних завдань); економічну (міра вигідності економічних витрат на створення використання системи); оперативну (характеристика результатів використання системи).

Поняття якості та надійності є взаємодоповнюваними, але не тотожними. Вважаємо, що під якістю слід розуміти набір властивостей того чи іншого об'єкта, відповідно, неякісним є об'єкт, який не має однієї з властивостей, або ж має її у неповному обсязі. Ефективність є однією з характеристик, критеріїв надійності ІС, адже ефективність характеризує певний ефект (позитивний чи негативний) від впровадження відповідного об'єкту, показники ефективності передбачають порівняння у часі, наприклад, що було до автоматизації певних ділянок господарської діяльності підприємства, і який ефект отриманий від автоматизації. Взаємозалежність вищеприказаних термінів наведено на рис. 1.

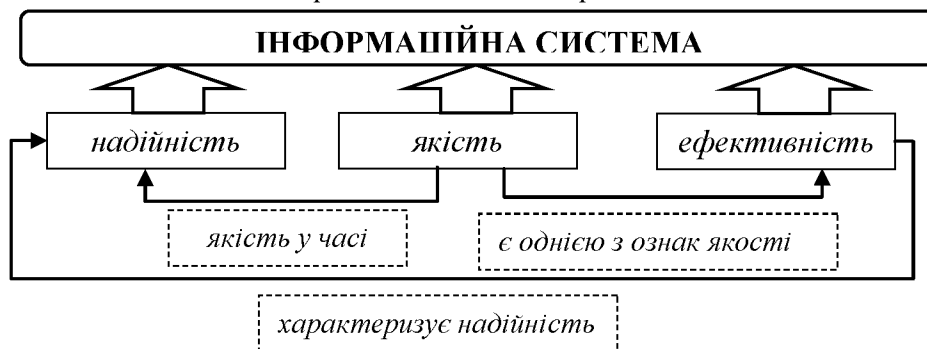

Рис. 1. Взаємозв'язок понять «якість» та «надійність» по відношенню до ІС

Для визначення ефективності, якості та надійності програмного забезпечення використовуються моделі та метрики якості програмних продуктів. Серед моделей якості програмного забезпечення слід виділити модель Мак-Кола (1977), модель Боєма (1978), модель Дромера (1994, 1998), модель Гезі, IEEE1219 (1993), ISO9126-1 (2001), ISO25010 (2010), FURPS, QMOOD. Усі вищезазначені моделі включають в себе набір невід'ємних характеристик програмного продукту, що вивчається, та методики їх вивчення. Серед характеристик, які є повторюваними в усіх вищезазначених моделях слід виділити: якість, гнучкість, функціональність, ефективність, безпека, зручність, надійність та зрозумілість ПЗ.

Слід зазначити, що семантичний зміст усіх моделей якості ПЗ передбачає перелік критеріїв відповідності програмного продукту, проте, усі ці критерії та характеристики є суб'єктивними, стандарти не передбачають їх формалізацію, яким чином оцінити кожен критерій для порівняння декількох програмних продуктів кінцевими його користувачами.

Аналіз існуючих на сьогодні метрик визначення якості програмного забезпечення показав, що усі вони без виключення однією з характеристик якості виділяють безпеку. Безпека є досить широким поняттям і даний критерій стосовно програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку може включати в себе такі складові: безпека даних як наслідок технічної забезпеченості підприємства (якісна техніка, ліцензійне програмне забезпечення тощо), безпека даних зі сторони розробника програмного забезпечення або ж провайдера (захист програми від вторгнення вірусного програмного забезпечення, захист даних, якщо програма не є локальною, в інтернет мережі тощо).

Саме критерій безпеки програмного забезпечення з ведення бухгалтерського обліку та бази даних є найбільш вагомим для кінцевих користувачів так як уся інформація про господарську діяльність підприємства акумулюється в базі даних програмного забезпечення. Як приклад незабезпечення повноцінності критерія безпеки програмного продукту можна навести хакерську атаку через програмне забезпечення «М.Е.Дос», яка розпочалася 14 квітня 2017 року з компрометації системи оновлення програми М.Е.Дос. Останній етап, з використанням різновиду вірусу Petya, відбувся 27 червня 2017 року, та спричинив порушення роботи українських державних підприємств, установ, банків, медіа тощо. Внаслідок атаки була заблокована діяльність таких підприємств, як аеропорт «Бориспіль»,

ЧАЕС, Укртелеком, Укрпошта, Ощадбанк, Укрзалізниця та низки інших великих підприємств [4].

З обережністю необхідно обирати програмні продукти, робота з якими відбувається із застосуванням хмарних технологій, адже незважаючи на велику кількість переваг їх застосування за умов неякісної роботи провайдерів дані можуть піддаватися впливу хакерських атак, вірусів тощо.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що при виборі програмного продукту для ведення бухгалтерського обліку, подання звітності кінцевий споживач (керівництво підприємства, головний бухгалтер) повинен прораховувати усі фактори, що впливають на безпеку даних, що вносяться до інформаційної системи, зокрема, це якість самого програмного забезпечення, якість технічного забезпечення підприємства, або ж перевірені провайдери «хмарних» сервісів.

Список використаних джерел:

1. Гученко І.В. Зручність застосування програмного забезпечення: атрибути та метрики / І.В. Гученко // Інженерія програмного забезпечення. – 2010. – № 2. – С. 5–13.

2. ИТ (мировой рынок) / Tadviser. Государство. Бизнес. ИТ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.tadviser.ru/index.php/Статья:ИТ_\(мировой_рынок\)](http://www.tadviser.ru/index.php/Статья:ИТ_(мировой_рынок))

3. Попкова Т.О. Теоретичні підходи до визначення поняття «якість» / Т.О. Попкова // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/3709/45-46.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Maynor D. The MeDoc Connection / A. Nikolic, M. Olney, Yv. Younan // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.talosintelligence.com/2017/07/the-medoc-connection.html>

УДК 336.226.322:631.11

Гершман Ю.В.

аспірант

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ОРЕНДА ЗЕМЛІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ОСОБЛИВІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ

На практиці все частішають випадки користування земельними ділянками фізичних осіб-орендодавців, які вже померли, а спадкоємці ще не встигли оформили права спадщини. У зв'язку з цим виникає низка запитань: чи може підприємство використовувати такі земельні ділянки, кому нараховувати орендну плату і як сплачувати податок з доходів фізичних осіб.

У випадках, коли право спадщини не оформлене, сільськогосподарське підприємство має право продовжувати користуватися орендованою земельною ділянкою, оскільки договір оренди землі (якщо в ньому не вказано інше) у зв'язку зі смертю фізичної особи-орендодавця не припиняє своєї дії. Він діятиме до того часу, поки не закінчиться строк оренди або новий власник земельної ділянки не зажадає його розірвання. Сам по собі перехід права власності на орендовану земельну ділянку до іншої особи (у цьому випадку – до спадкоємця) не є підставою для зміни умов або припинення договору. Дана норма визначена у ст. 32 Закону України «Про оренду землі» № 161-ХІV (далі – Закон № 161-ХІV). Згідно зі ст. 770 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) право і обов'язки орендодавця переходять до нового власника земельної ділянки.

Відповідно до ст. 7 Закону № 161-ХІV Право на оренду земельної ділянки переходить після смерті фізичної особи-орендаря, якщо інше не передбачено договором оренди, до спадкоємців, а в разі їх відмови чи відсутності таких спадкоємців – до осіб, які використовували цю земельну ділянку разом з орендарем і виявили бажання стати орендарями в разі, якщо це не суперечить вимогам Земельного кодексу України та цього Закону.

Якщо строк дії договору оренди земельної ділянки закінчився у день або після смерті орендодавця, але до державної реєстрації права власності на земельну ділянку за новим

власником (спадкоємцем), такий договір вважається продовженим (поновленим) до моменту державної реєстрації права власності спадкоємця або територіальної громади на таку земельну ділянку (ст. 19 Закону № 161-XIV).

У зв'язку з тим що договір оренди продовжує діяти і після смерті орендодавця, усі його умови, зокрема обов'язок орендаря сплачувати орендну плату, повинні виконуватися. Орендна плата нараховується новому власнику земельної ділянки, тобто спадкоємцеві, адже саме до нього згідно зі ст. 770 ЦКУ переходять права і обов'язки орендодавця.

Як указано в ст. 1268 ЦКУ, спадщина належить спадкоємцеві з часу її відкриття (тобто з дня смерті спадкодавця), незалежно від часу прийняття спадщини. Ось тільки оформити право на цю спадщину (отримати відповідне свідоцтво) спадкоємець зможе лише після закінчення шести місяців із дня смерті спадкодавця (ст. 1298 ЦКУ). А право власності на земельну ділянку, отриману в спадщину, виникне у спадкоємця з моменту державної реєстрації цього права (ст. 125, 126 ЗКУ).

Таким чином, із дня смерті орендодавця (спадкодавця) орендна плата за земельну ділянку тільки нараховуватиметься майбутньому власникові, але фактично отримати її спадкоємець зможе лише після отримання свідоцтва про спадщину і держреєстрації права власності на землю. Заборгованість з орендної плати відображається в обліку, а сплата податку фізичних осіб відбувається у строки, визначені чинним законодавством (протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця).

Згідно ст. 1277 ЦКУ у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини, а якщо до складу спадщини входить нерухоме майно - за його місцезнаходженням, зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою.

Заява про визнання спадщини відумерлою може також бути подана кредитором спадкодавця, а якщо до складу спадщини входять земельні ділянки сільськогосподарського призначення - власниками або користувачами суміжних земельних ділянок. У такому разі суд залучає до розгляду справи органи місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини та/або за місцезнаходженням нерухомого майна, що входить до складу спадщини.

Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини.

Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини, а нерухоме майно - за його місцезнаходженням.

Територіальна громада, яка стала власником відумерлого майна, зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до статті 1231 ЦКУ. Якщо власниками відумерлого майна стали декілька територіальних громад, вимоги кредиторів спадкодавця задовольняються територіальними громадами пропорційно до вартості відумерлого майна, набутого у власність кожною з них.

Спадщина, не прийнята спадкоємцями, охороняється до визнання її відумерлою відповідно до статті 1283 ЦКУ.

У подібній ситуації орендну плату, нараховану за період із дати смерті орендодавця і до моменту переходу права власності на земельну ділянку, має право отримати орган місцевого самоврядування. Тобто, фактично, суд може зобов'язати підприємство сплатити нараховану орендну плату органу місцевого самоврядування а державу – повернути сплачений ПДФО.

Якщо спадкоємець, що з'явився, пропустив строк прийняття спадщини з поважної причини, то на підставі його позову суд відповідно до ч. 3 ст. 1272 ЦКУ може визначити йому додатковий строк, достатній для подання заяви про прийняття спадщини.

Після подання такої заяви спадкоємець на підставі ч. 2 ст. 1280 ЦКУ має право вимагати передачі йому в натурі земельної ділянки, що перейшла як відумерле майно у власність органу місцевого самоврядування. Якщо виявиться, що до цього часу земельна ділянка була продана органом місцевого самоврядування, то спадкоємець може претендувати на грошову компенсацію.

Слід звернути увагу також на особливості поновлення договору оренди землі у випадку смерті орендодавця. Так, згідно ст. 33 Закону № 161-XIV по закінченню строку, на який було укладено договір оренди землі, орендар, який належно виконував обов'язки за умовами договору, має переважне право перед іншими особами на укладення договору оренди землі на новий строк (поновлення договору оренди землі).

Орендар, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, зобов'язаний повідомити про це орендодавця до спливу строку договору оренди землі у строк, встановлений цим договором, але не пізніше ніж за місяць до спливу строку договору оренди землі. У разі смерті орендодавця до спливу строку дії договору оренди землі орендар, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору оренди землі на новий строк, зобов'язаний повідомити про це спадкоємця земельної ділянки протягом місяця з дня, коли йому стало відомо про перехід права власності на земельну ділянку.

УДК 657

Гетьман Д.В.
магістрант

Житомирський державний технологічний університет

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ОПЕРАЦІЙ З НАРАХУВАННЯ ТА СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

Документування нарахування та списання витрат з податку на прибуток на фінансові результати здійснюється довідкою та/або розрахунком бухгалтерії. Ці документи не мають типової затвердженої форми, тому ми пропонуємо розробити форму документу для визначення розміру податку на прибуток. Даний документ, окрім всіх обов'язкових реквізитів, повинен мати для зручності розрахунків табличну форму для розрахунку податку на прибуток за всіма чинними ставками. Введення такої форми на підприємстві допоможе значно скоротити час на обчислення податку та полегшити заповнення первинної документації та податкової декларації з податку на прибуток.

Облік суми витрат з податку на прибуток ведеться на рахунку 98 «Податок на прибуток»; до даного рахунку аналітика не передбачена, тому є необхідність введення нових субрахунків залежно від виду діяльності, від якого виникають такі витрати, або за ставками податку, якщо на підприємстві застосовується декілька таких. Дані рахунку 98 «Податок на прибуток» знаходять відображення в Журналі 5 (5А) та у формах річної фінансової звітності. Також на підприємстві можуть бути форми внутрішньої звітності про нарахування та сплату податку на прибуток для підвищення ефективності управління ним та податкової оптимізації. Фрагмент такого внутрішнього звіту наведено в зразку 1.

Зразок 1. Запропонований звіт про нарахування та сплату податку на прибуток

Звіт про нарахування та сплату податку на прибуток на _____ рік за _____ рік

№ з/п	Доходи	Рахунок	Звітний рік	Попередній рік	№ з/п	Витрати	Рахунок	Звітний рік	Попередній рік
	Дохід (виручка) від реалізації	70				Собівартість реалізації	90		
1	Дохід (виручка) від реалізації готової продукції	701			1	Собівартість реалізованої готової продукції	901		
...	...	...			...	...	...		
11	Разом доходи				12	Разом витрати			
13	Сума прибутку (збитку) підприємства (р. 11-р.12)								
14	Сума податку на прибуток (р. 13*18%)								
15	Сума податку на нерухоме майно								
16	Сума податку, що підлягає сплаті у бюджет (р. 14-р.15)								
17	Чистий прибуток (збиток) підприємства								

Розроблена форма звіту показує в повному обсязі інформацію про доходи та витрати на підприємстві та сформовано на їх основі суму прибутку та податку на прибуток. Це дасть можливість проаналізувати найвагоміші та незначні статті витрат та доходів підприємств, що покращить можливості управління ними, а також приймати управлінські рішення щодо своєчасної оптимізації доходів та витрат суб'єкта господарювання. Саме тому цю форму можна використовувати для управлінського обліку.

УДК 657

Гриліцька А.В.
к.е.н., доцент

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні людина розглядається як один із видів капіталу і в той же час як один з найголовніших факторів ефективного використання будь-якого капіталу взагалі – в тому числі і людського. Примноження та збереження людського капіталу є сучасною стратегією розвитку економік різних країн світу як на мікро- та макрорівнях. Дослідженням питань людського капіталу займалась досить велика кількість зарубіжних науковців-економістів: Б. Лев і А. Шварц, Л. Едвінссону і М. Мелуону, Г. Беккер, Д. Добія. Активно працюють над цим напрямком і вітчизняні вчені – Н. Головай, О. Грішанова, Т. Давидюк, Н. Королук, С. Легенчук, О. Романова, Н. Починок, К. Шиманська та ін.

Людина у сучасних теоріях науковців постає капіталом який є основою для зростання національного багатства країн. Людина може бути центром всіх економічних процесів, основою і рушійною силою економічного розвитку країни.

На сьогодні існуючий спосіб відображення в фінансовій звітності вартості компанії для інвесторів є застарілим і недосконалим. Інвесторам доводиться використовувати альтернативні методи оцінки вартості компанії, що призводить до нестійкості ринку. У зв'язку з цим Барух Лев відмічає, що для оптимального функціонування ринків капіталу фінансова звітність має нести в собі максимум необхідної інформації.

Теперішні показники фінансової звітності не надають чіткого уявлення про найважливіші фактори успіху, а баланс надає недостатньо інформації про основні перспективи розвитку підприємства. Інвестори в наш час зосереджують свою увагу на майбутніх перспективах розвитку підприємства. Вони користуються ринковою оцінкою, яка будується на власній інтуїції і методиці визначення вартості, не підконтрольній компанії, методиці, в створенні якої керівництво не приймає участі.

На сьогодні точна кількісна оцінка людського капіталу досить необхідна, однак треба розуміти важливість зв'язку людського капіталу і фінансових результатів підприємства, який в сучасних умовах з допомогою традиційних методів бухгалтерського обліку визначити не можливо. Проблемним питанням є урахування інвестицій в людський капітал та вимірювання одержаних результатів. Кошти витрачені на навчання та підвищення кваліфікації робітників за правилами фінансового обліку потрібно віднести на витратні рахунки, а не на рахунки інвестицій, хоча з точки зору управлінського обліку їх краще віднести до інвестицій. Для оцінки результатів таких інвестицій підприємства розробляють системи бухгалтерського обліку, які будуються в основному з якісних показників. Перехід від якісних до кількісних показників виразити в грошовому виразі достатньо складно. Даний зв'язок можна виразити конкретними показниками або цифрами, які виражають цінність людського капіталу. Намагаючись кількісно оцінити людський капітал можна вирахувати внесок кожного співробітника в роботу підприємства. «З метою порівняння людського капіталу окремих підприємств в сфері чи в окремих галузях економіки, – відмічає

Л.І. Михайлова, – можна використати заробітну плату як основний вимірник вартості людського капіталу, яка має забезпечити відновлення робочої сили» [3].

Дж. Тобін запропонував розраховувати коефіцієнт як відношення ринкової вартості компанії до вартості заміни її основних виробничих фондів. Чим вище значення коефіцієнту, тим вищий інтелектуальний капітал компанії. Фіценс Ж. відмічає про розрахунок левериджу людського інтелекту, тобто відношення вартості людського капіталу компанії до її власних засобів. Кавецький В.В. відмічає, що величину людського капіталу можна розрахувати як зростання національного багатства, обумовленого індивідуальним внеском кожної людини, який можна оцінити у вартісному виразі за формулою рентабельності праці. Проте такий спосіб оцінки людського капіталу, на думку В.В. Кавецького, відображає лише частину його справжньої вартості [6].

На нашу думку при визначенні вартості людського капіталу на рівні підприємства також важливо врахувати всі якісні характеристики та кількісні параметри оцінювання людського капіталу. Серед них вважаємо за доцільне виділити такі (табл. 1).

Таблиця 1

Комплексна оцінка людського капіталу на рівні підприємства

Кількісні параметри	Якісні характеристики
– середньоспівкова чисельність працівників; – вікова структура працівників; – рівень освіти; – професійно-кваліфікаційна структура; – стаж роботи за спеціальністю; – трудовий стаж на підприємстві; – витрати на навчання персоналу; – наукові розробки; – охорона здоров'я; – додаткові витрати на персонал;	– знання та навички; – професійні здібності та кваліфікація; – комунікабельність; – ініціативність; – лідерські якості людини; – організаторські здібності – здатність до самостійного прийняття рішення; – вміння працювати в команді; – орієнтованість на високий результат; – творчий підхід до виконання завдань;

Досвід підприємств, які мають власні методики по вимірюванню людського капіталу свідчить про можливість визначення у грошовому виразі його обсягу як різницю між ринковою вартістю та власним капіталом. Підприємства, які здійснюють оцінку людського капіталу також складають і оприлюднюють звіти про інтелектуальний капітал. Такі звіти є інструментом для виміру та управління інтелектуальним капіталом і показують інвестиційну привабливість підприємства.

Існують проблеми поєднання та оцінки на одній шкалі різних видів навичок та здібностей робітників та результатів їх трудової діяльності, адже кожен вид інтелектуальних здібностей приносить різну суму прибутку для підприємства. Отже, на сьогодні існує потреба в чіткій класифікації, єдиній методиці визначення вартості людського капіталу, яка на сьогодні в Україні досі не розроблена. До того часу поки теоретичні дослідження, пропозиції науковців та зарубіжний досвід не почнуть застосовувати в своїй практиці вітчизняні підприємства неможливо детальніше оцінити проблеми бухгалтерського обліку людського капіталу. Також частину фінансування людського капіталу має взяти на себе держава, тому що завдяки цьому вона матиме право на частину майбутніх прибутків від використання цього виду капіталу. Цим і обумовлена головна мотивація держави для розробки стратегій ефективної економічної політики, спрямованої на розвиток людини та напрямів інвестування.

Досягнення основних цілей підприємств неможливо уявити без раціонального розподілу та управління людським капіталом. Головним завданням системи управління персоналом на сьогодні є зацікавленість робітників у досягненні потрібних результатів діяльності підприємства. Проблема є об'єктивною з точки зору необхідності створення оптимальних комунікаційних зв'язків на підприємстві з урахуванням різноманітних критеріїв оптимізації комунікаційного середовища. Необхідність перетворення організаційних структур у більшості вітчизняних підприємств і адаптація до сучасних умов ринкової економіки, де ще є залишкові кризові явища є невирішеною проблемою і потребує подальшого дослідження науковцями у сфері управління.

На нашу думку, на сьогоднішній день ні що інше, як налагоджена комунікаційна система відіграє вирішальне значення у процесі здійснення управлінських функцій, мотивацій персоналу та управління ним. Загалом, значення комунікацій на підприємстві важко оцінити та відомо те що ними користуються всі підприємства. Завдяки налагодженим комунікаційним процесам будь-яке підприємство функціонує правильно та досягає визначених цілей.

Досить важливим аспектом є обґрунтування та визначення методів реалізації принципів управління якістю в системі управління персоналом відповідно до принципів управління якістю ISO. В цьому аспекті впровадження систем менеджменту припускає стандартизацію всіх напрямків діяльності підприємства, в рамках якої одним із ключових завдань є формування систем управління персоналом відповідно до вимог стандартів ISO. Особливо актуальним є створення дієвого механізму управління персоналом в умовах впровадження системи менеджменту якості на підприємстві.

Стандарти ISO ґрунтуються на принципах загального менеджменту якості, що спираються на такі поняття, як корпоративна культура, стиль керівництва, демократизація управління, постійний процес покращень і змін на підприємстві. Процес управління якістю є системним і повинен охоплювати всі сфери діяльності, включаючи управління якістю, управління процесами, управління персоналом та управління ресурсами.

З метою подальшої реалізації принципів якості пропонується їх класифікація на дві групи принципів: загальні та часткові. Загальні принципи спрямовані на елементи системи управління персоналом і вони обов'язково мають бути враховані в поточній діяльності служб управління персоналом та всіх структурних підрозділах підприємства. До загальних принципів відносяться «лідерство», «процесний підхід до управління», «системний підхід до управління», «постійне поліпшення». Часткові принципи доцільно спрямовувати на окремі управлінські процеси, організаційні підрозділи та елементи управління. До часткових принципів управління якістю варто віднести такі, як «орієнтація на замовника», «залучення персоналу», «взаємовигідні відносини з постачальниками».

Система управління персоналом включає в себе наступні напрямки:

- планування, організація набору та відбору якісного персоналу;
- профорієнтація та адаптація персоналу;
- оцінка якості персоналу;
- професійний розвиток персоналу;
- матеріальне стимулювання персоналу.

Управління персоналом як стратегічна функція являє собою розробку кадрової стратегії, підбір співробітників, безперервний процес навчання та винагороди працівників з врахуванням індивідуального внеску кожного в діяльність підприємства. Найбільш актуальним створення об'єктивної системи матеріального заохочення за результатами трудової діяльності.

Сучасна організаційна структура системи управління персоналом великих промислових підприємств може бути представлена як окремі підрозділи. Всі ці підрозділи несуть відповідальність за якість персоналу, реалізують кадрову політику та координують діяльність управління персоналом на підприємстві. При виконанні своїх функціональних обов'язків служба управління персоналом здійснює взаємодію з лінійними та функціональними підрозділами, створеними на підприємстві. Від того наскільки ефективно побудовані ці взаємовідносини залежить загальний результат діяльності всього підприємства. Без співпраці керівництва та служби управління персоналом неможливо досягти якісної та ефективної роботи підприємства в цілому.

Для підвищення якості оцінки персоналу підприємства запропоновано розподіл обов'язків між службою управління персоналом та лінійними керівниками. Тому важливим аспектом для конкретного підприємства є визначення функцій служби управління персоналом і керівників лінійних та функціональних підрозділів щодо забезпечення якості праці персоналу та їх подальший розподіл із встановленням рівнів відповідальності. Надалі

забезпечення встановлення чіткої залежності засобів стимулювання від загального результату трудової діяльності персоналу дозволить здійснити об'єктивну оцінку загального результату трудової діяльності з відокремленням результату як кожного підрозділу, так і окремих виконавців.

Список використаних джерел:

1. Давидюк Т.В. Бухгалтерський облік в системі управління людським капіталом: теорія та методологія. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.09 / Т.В. Давидюк ; ЖДТУ. – Житомир, 2011.
2. Головай Н.М. Облік та аналіз в управлінні інтелектуальним капіталом підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / Н.М. Головай; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2009.
3. Грішнова О.А. Людський розвиток: навч. посібн. / О.А. Грішнова. // – К.: КНЕУ, 2016. – 308 с.;
4. Королюк Н.М. Облік і контроль у системі управління людським капіталом підприємства: методика та організація: автореф. дис... к.е.н.; спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Н. М.Королюк. – Київ, – 2016. – 20 с.
5. Кулик А.Б. Застосування моделі Тобіна для аналізу економічних процесів в Україні/ А.Б. Кулик, Д.Г. Хохлич // Фінанси України. – 2015. – № 9. – С.37–48.
6. Кавецький В.В. Інвестиції в людський капітал та його формування / http://www.rusnauka.com/3._KAND_2007/Economics/18884.doc.htm

УДК 657

Демченко В.С.
Денисюк І.М.
магістрант кафебри обліку і аудиту
Житомирський державний технологічний університет

ОБЛІК ВИТРАТ І КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Собівартість є комплексним показником, який поєднує в грошовому виразі технологічні особливості та організаційно-економічні умови процесу виробництва відповідно до інтенсивного рівня розвитку суб'єкта господарювання. За таких умов показник собівартості продукції може успішно використовуватись для підвищення ефективності управління виробництвом будь-якого підприємства, оцінки економічної ефективності необоротних і оборотних активів, вибору оптимальної технології виробництва та організації управління його процесом. Найчастіше в межах одного підприємства має місце сполучення масового, серійного й одиничного виробництва. Це, безумовно, вимагає різного підходу до обліку витрат і визначення собівартості продукції.

Визначення собівартості продукції і облік виробничих витрат є взаємоузгодженими (див. рис. 1).

Бухгалтерський облік передбачає збір інформації про виробничі витрати та документальне забезпечення господарських операцій, що пов'язані з технологічними процесами виробництва продукції, узагальнення та групування таких витрат за різними ознаками. Калькулювання собівартості продукції можливе лише на основі інформації, що накопичується у виробничому обліку. Організаційні засади обліку витрат передбачають групування витрат підприємства за економічними елементами, місцями виникнення та об'єктами обліку.

Виробничі витрати слід, по-перше, акумулювати за місцями їх виникнення, по-друге, відносити на конкретну продукцію. При цьому підходи до визначення об'єктів обліку витрат виробничих різні, зокрема: групування витрат виробництва у поточному обліку з метою визначення собівартості продукції за її видами, процесами, способами та місцями виробництва;

продукція, роботи та послуги, види господарської діяльності суб'єкта господарювання, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.

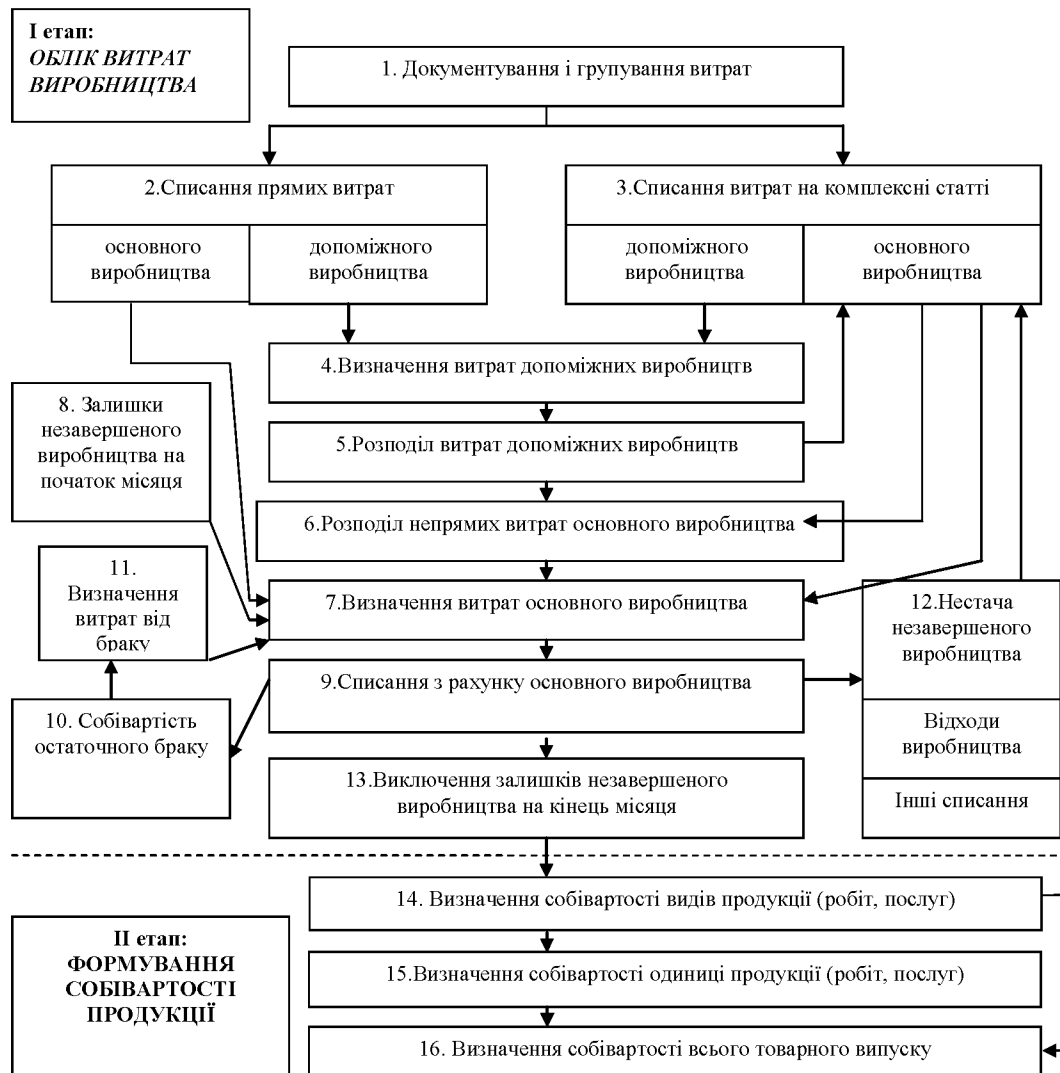

Рис. 1. Взаємозв'язок обліку витрат і калькулювання собівартості продукції

Організація обліку витрат визначається насамперед технологічними й організаційними особливостями виробництва і має відображати процес формування витрат в його конкретних умовах. При цьому накопичення витрат має забезпечити не тільки обчислення собівартості продукції, а й сприяти найефективнішому управлінню виробництвом. Іноді носії витрат – види продукції (робіт, послуг) ототожнюють з об'єктами калькулювання. При цьому об'єктами калькулювання є різного ступеню готовності окремі вироби (роботи, послуги), їх окремі частини-вузли, деталі, групи однорідних виробів, виробництва, процеси, фази, стадії, переділи технологічних процесів, окремі операції, замовлення, види діяльності основного і допоміжного підрозділів. Об'єкти калькулювання взаємопов'язані з об'єктами обліку витрат виробництва і можуть збігатися.

На вибір об'єктів обліку витрат впливають: організація виробництва; технологічні особливості; рівень спеціалізації підрозділів; структура управління підприємством; технічні параметри продукції, що виробляється; система контролю за витратами; ступінь освоєння внутрішньогосподарського розрахунку. Тому номенклатуру об'єктів обліку витрат кожне підприємство розробляє самостійно. В зв'язку з тим, що між об'єктами обліку виробничих витрат і об'єктами калькулювання одиниці продукції є відмінності, виробничий облік витрат здійснюється в два етапи: 1) облік виробничих витрат та їх розподіл між об'єктами виробничих витрат, аналітичний облік цих витрат і визначення собівартості всієї виробленої

продукції; 2) формування собівартості одиниці продукції. Облік виробничих витрат повинен забезпечити групування витрат за: видами діяльності; видами виробництва (основне, допоміжне); підрозділами (цехами, виробництвами, дільницями); виробами, видами продукції, що виробляється; статтями калькуляції; економічними елементами витрат.

Слід зауважити, що різноманітність галузей, значна номенклатура продукції та складність технологічних процесів обумовлюють необхідність диференціації підходів до формування собівартості продукції машинобудування з урахуванням технологічних особливостей її виготовлення. При цьому, об'єкти обліку витрат і об'єкти калькулювання мають різне призначення й зміст, а їх визначення тісно пов'язане з галуззю машинобудування, видом, типом виробництва, різновидом технологічного процесу та видом і структурою виробів.

Відмінні об'єкти обліку витрат та калькулювання спричиняють облік витрат у два етапи: формуванню собівартості одиниці продукції має передувати облік виробничих витрат та їх розподіл між об'єктами виробничих витрат з аналітичним обліком останніх і визначенням собівартості всієї партії виробленої продукції.

Таким чином, підвищення ефективності інформаційного забезпечення має спрямовуватися на розвиток обліку витрат та удосконалення системи калькулювання з врахуванням організаційної структури машинобудівного підприємства та технологічного циклу. Тому для удосконалення організації та методики обліку важливо чітко розмежувати об'єкти обліку витрат і калькулювання. Водночас при побудові дієвого контролю за витратами і собівартістю продукції необхідно враховувати галузь економічної діяльності, види і типи виробництва, особливості технологічних процесів, види і структуру виробів, які визначають об'єкти обліку витрат і калькулювання.

УДК 006.032:657(476)

Жерносек В.В.
студентка магістратури
Гудкова Е.А.

кандидат економічних наук, доцент

УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»

ТРУДНОСТИ ПЕРЕХОДА НА МСФО В БЕЛАРУСИ

В настоящее время все больше организаций осознают преимущества составления финансовой отчетности по МСФО. Среди основных причин можно выделить необходимость предоставления МСФО отчетности инвестору с целью получения иностранных инвестиций, выход организаций на международные финансовые рынки. Поэтому особую актуальность приобретают вопросы перехода белорусских организаций на Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО). Это вызвано тем, что МСФО считается основным способом представления доступной и унифицированной информации о финансовом положении организации как для отечественных, так и для зарубежных пользователей.

Курс на сближение национального законодательства в сфере бухгалтерского учета и отчетности с МСФО был взят уже давно. Тем не менее, существуют и некоторые трудности по внедрению МСФО. Прежде всего, следует отметить, что МСФО представляют собой стандарты, основанные на принципах, а не на жестко установленных правилах, в отличие от белорусского законодательства в области бухгалтерского учета и отчетности. В связи с этим при отражении конкретных финансовых результатов могут использоваться различные подходы согласно национальному законодательству Республики Беларусь и МСФО. Например, один из принципов МСФО – принцип «консервативности» – требует такого отражения, при котором активы не были бы завышены, а обязательства не были бы занижены. Это ведет к критической оценке состояния организации, тестирования активов на предмет возможного обесценения, признания ряда условных обязательств и резервов. В белорусском бухгалтерском учете ситуация зачастую складывается с точностью до наоборот.

Нельзя не отметить в МСФО принцип «преобладания содержания над формой», что не свойственно белорусским правилам бухгалтерского учета и отчетности в силу их жесткой регламентации. Кроме того, если при разработке белорусского законодательства в области бухгалтерского учета и отчетности ориентировались на государство и на проверяющие (ведомственные и налоговые) органы как на пользователя финансовой отчетности, то при создании МСФО в центр внимания ставится инвестор. Главное преимущество МСФО в том, что они обеспечивают всех заинтересованных пользователей нейтральной и достоверной информацией о деятельности компании.

Трудности, стоящие на пути внедрения МСФО в Беларуси, во многом совпадают с проблемами, с которыми сталкиваются государства, переходящие к использованию международных стандартов вместо национальных или пытающиеся изменить национальные стандарты учета таким образом, чтобы различия с МСФО были минимальными и объяснялись объективными причинами. Основной проблемой является недостаток ресурсов, необходимых для успешного перехода на эти стандарты. При этом речь идет как о финансовых ресурсах, так и о кадровых.

Переход на МСФО и их применение – довольно затратная задача, особенно в условиях, когда организациям приходится одновременно готовить отчетность, во-первых, налоговую, во-вторых, бухгалтерскую в соответствии с национальными стандартами Республики Беларусь и, в-третьих, финансовую в соответствии с МСФО (параллельно или методом трансформации). Максимально возможное сближение учетных принципов подготовки этих форм отчетности, исключение необоснованных различий может в известной степени сократить издержки на учетную функцию в целом и, как следствие, высвободить больше финансовых ресурсов для подготовки качественной финансовой отчетности по МСФО. Другой стороной ресурсной проблемы является острая нехватка квалифицированных бухгалтерских кадров, способных формировать отчетность, основанную на принципах и профессиональных суждениях, а не на детально прописанных правилах и инструкциях.

Поэтому формирование эффективного механизма внедрения МСФО является одной из главных проблем, требующих решения на национальном уровне (рис. 1).

Рис. 1. Пять шагов сближения с МСФО

Существуют следующие формы применения МСФО:

- разработка национальных стандартов, адаптированных к законодательству конкретной страны, на основе МСФО;
- закрепление на законодательном уровне применения МСФО в качестве национальных стандартов;
- закрепление на законодательном уровне обязанности составления финансовой отчетности в соответствии с МСФО в определенных организациях.

В Законе Республики Беларусь от 12.07.2013 г. № 57-З «О бухгалтерском учете и отчетности» оговорены две формы применения МСФО:

- закрепление обязанности составления финансовой отчетности в соответствии с МСФО общественно значимыми организациями;
- разработка на основе МСФО национальных стандартов, адаптированных к законодательству Республики Беларусь.

При этом к общественно значимым организациям относятся открытые акционерные общества, являющиеся учредителями унитарных предприятий и (или) основными хозяйственными обществами по отношению к дочерним хозяйственным обществам, банки и небанковские кредитно-финансовые организации, страховые организации, которые в соответствии с постановлением Совета Министров Республики Беларусь и Национального банка Республики Беларусь от 19.08.2016 г. № 657/20 должны использовать с 1 января 2017 года в качестве технических нормативных правовых актов Международные стандарты финансовой отчетности.

Одновременно в Республике Беларусь идет работа по разработке белорусских национальных стандартов. На настоящий момент утверждено четыре национальных стандарта бухгалтерского учета и отчетности: учетная политика организации, изменения в учетных оценках, ошибки; влияние изменений курсов иностранных валют; консолидированная бухгалтерская отчетность; индивидуальная бухгалтерская отчетность.

Таким образом, дальнейшее изменение белорусского нормативного законодательства является неизбежным с целью его сближения с МСФО. Поэтому в Республике Беларусь необходимо продолжать работу по разработке национальных стандартов по бухгалтерскому учету с целью продолжения процесса внедрения и применения МСФО в отечественную учетную практику, что будет способствовать формированию эффективной и устойчивой системы бухгалтерского учета и отчетности.

УДК 331.2

Житова Т.Л.
магистрантка
Научный руководитель – О. Н. Короленко
к.э.н., доцент
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»,
Горки, Республика Беларусь

РАСЧЕТЫ С ПЕРСОНАЛОМ ПО ОПЛАТЕ ТРУДА В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

В рыночных условиях хозяйствования организациям предоставлена большая свобода в определении форм и размеров оплаты труда работников. Работники достаточно свободно могут выбирать предприятие, на котором им будут предложены наиболее привлекательные условия, причем едва ли не во всех случаях на первом месте при принятии ими решения о трудоустройстве будет стоять размер оплаты труда.

Заработная плата представляет собой один из основных факторов социально-экономической жизни каждого коллектива. Трудящийся и его семья удовлетворяют потребности в пропитании, одежде, жилье и т.д. полностью за счет заработной платы. По сути, заработная плата, есть не что иное как плата за труд.

Система оплаты труда – это способ соизмерения размера оплаты за труд с его результатами (либо затратами).

При установлении системы заработной платы ориентируются на следующие принципиальные положения: 1) размер заработной платы должен быть соразмерим с пользой, которую приносит сотрудник предприятия, и изменяться в зависимости от того,

насколько был полезен труд сотрудника в каждом оплачиваемом отрезке времени; 2) форма оплаты труда должна носить преимущественно денежный характер, что не исключает возможности премирования в натуральной форме; 3) заработная плата должна стимулировать сотрудника к работе.

Политика в области оплаты труда является составной частью управления предприятием, и от нее в значительной мере зависит эффективность его работы, так как заработная плата является одним из важнейших стимулов в рациональном использовании рабочей силы. Рассматривая сущность заработной платы, прежде всего, следует иметь виду, что это понятие используется применительно к лицам, работающим по найму и получающим за свой труд вознаграждение в заранее оговоренном размере. Заработная плата как экономическая категория есть элемент дохода наемного работника, форма экономической реализации права собственности на принадлежащий ему ресурс - труд. Для работодателя использование его в качестве одним из факторов производства, оплата труда наемных работников является одним из элементов издержек производства.

Основными функциями заработной платы являются:

- воспроизводственная – заработная плата обеспечивает работников и их семьи необходимыми благами для поддержания достойного уровня жизни;
- стимулирующая – заработная плата обеспечивает мотивацию к высокопроизводительному труду и проявляется во взаимосвязи оплаты труда с конкретными результатами деятельности работников;
- регулирующая – заработная плата способствует регулированию спроса и предложения на рынке труда и обеспечивает оптимизацию размещения трудовых ресурсов по регионам, отраслям и организациям;
- учетная – заработная плата характеризует меру участия живого труда в процессе формирования стоимости продукта, его долю в совокупных издержках производства;
- социальная – заработная плата является одной из форм признания общественной значимости вида трудовой деятельности, личных трудовых заслуг работника.

В настоящее время основным актом трудового законодательства Республики Беларусь, регулирующим отношения участников трудового процесса в организациях независимо от их организационно-правовых форм, является Трудовой кодекс Республики Беларусь. Трудовое законодательство Республики Беларусь включает также локальные нормативно-правовые акты, коллективные договоры, соглашения и иные принятые в установленном порядке нормативные акты, регулирующие трудовые и связанные с ними отношения у конкретного нанимателя.

Согласно ст. 57 Трудового кодекса Республики Беларусь заработная плата – вознаграждение за труд, которое наниматель обязан выплатить работнику за выполненную работу в зависимости от ее сложности, качества, количества, условий труда и квалификации работника с учетом фактически отработанного времени, а также за периоды, включаемые в рабочее время.

Учет расчетов с персоналом по оплате труда в сельскохозяйственных организациях Республики Беларусь является одним из наиболее трудоемких и ответственных участков учета. Это обусловлено тем, что удельный вес затрат труда в себестоимости сельскохозяйственной продукции занимает по отдельным ее видам более 20 % всех производственных затрат.

Организации сами определяют формы и системы оплаты труда всех лиц, работающих в них. Виды, формы и системы заработной платы - это способ установления зависимости между количеством и качеством труда, то есть между мерой труда и его оплатой.

Различают два вида оплаты труда: основную и дополнительную.

К основной относится плата, начисляемая работникам за фактически отработанное время и выполненную работу по установленным расценкам, тарифным ставкам или окладам. К дополнительной относится выплата за непроработанное в организации время.

Существует две формы оплаты труда: повременная и сдельная. Каждая из них подразделяется на ряд систем, обеспечивающих заинтересованность сторон в объеме выработки и качестве работ, с одной стороны, и в более высокой оплате труда – с другой.

Под повременной понимают оплату труда за проработанное календарное время по тарифным (часовым, дневным) ставкам или окладам независимо от количества выработанной продукции. Различают простую повременную и повременно-премиальную системы оплаты труда.

При простой повременной оплате труда подсчет заработка основан на данных табельного учета о проработанном времени и на сведениях о месячных окладах или тарифных ставках (часовых, дневных). Повременно-премиальная оплата труда учитывает не только количество, но и качество работы, в связи, с чем работникам начисляется премия за отдельные показатели их деятельности: сокращение простоев, снижение расхода материалов на единицу продукции в результате осуществления различных организационно-технических мероприятий.

Под сдельной оплатой труда понимается оплата по расценкам за единицу продукции (работы) независимо от фактически израсходованного календарного времени. Сдельная оплата способствует повышению производительности труда. Прямая сдельная зарплата рассчитывается исходя из заранее установленного размера оплаты за каждую единицу качественно выполненной работы

Сдельно-премиальная оплата труда помимо сдельного заработка предусматривает выплату рабочим премий за выполнение и перевыполнение заранее установленных конкретных количественных и качественных показателей работы.

При сдельно-прогрессивной оплате труда продукция, изготовленная сверх нормы, оплачивается в повышенных размерах, и доплата тем больше, чем выше перевыполнение норм выработки.

Аккордная размеры оплаты выполненных работ устанавливаются не за каждую произведенную операцию в отдельности, а за весь комплекс работ

Косвенно-сдельная оплата предусматривает оплату труда рабочих (наладчиков, комплектовщиков, помощников мастеров и др.) в процентах к заработку основных рабочих обслуживаемого ими участка или по расценкам, определяемым в особом порядке.

Исходя из выше изложенного, хотелось бы отметить, что в настоящее время в организациях оплата труда работников сельскохозяйственных предприятий имеет много острых проблем и недостатков в значительной мере снижающих ее роль в повышении эффективности функционирования отрасли.

УДК 657.6

Коробова Н.М.
старший преподаватель
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»,
г. Горки, Республика Беларусь

АКТУАЛЬНОСТЬ ИНИЦИАТИВНОГО АУДИТА

Аудит в современном понимании – это особенная, крайне важная и необходимая составляющая контроля. В условиях актуальной экономики он зарекомендовал себя как неотъемлемая часть успеха и финансовой безопасности любой организации. Предназначение аудита на современном этапе:

- во-первых, это независимая проверка бухгалтерской отчетности субъекта предпринимательской деятельности с целью выражения мнения о ее достоверности;
- во-вторых, это оценка непрерывности деятельности субъекта предпринимательской деятельности.

Рынок аудиторских услуг в Беларуси активно развивается. В настоящее время все больше и больше возрастает интерес собственников и руководства организаций к проведению независимого аудита, что является абсолютно закономерным желанием в современных условиях хозяйствования.

Все больший удельный вес занимает инициативный аудит на предприятии, что говорит об изменении подходов руководителей компаний к проведению аудита.

Развитие рыночной экономики требует активного привлечения капитала для развития бизнеса. Инвесторы заинтересованы в правдивой, достоверной, сопоставимой информации, предоставляемой компаниями, привлекающими капитал. Источником такой информации и является аудируемая финансовая отчетность.

Для того, чтобы получить реальную картину, необходимо мнение независимого эксперта, который не имеет никакого отношения к организации, а, следовательно, не станет искажать информацию в чьих-либо интересах. Подобная проверка, инициированная руководством предприятия, как раз и называется инициативным аудитом. Инициативный аудит является наиболее «молодой» формой аудита. Он, в отличие от обязательного, проводится по желанию руководителя организации, ее собственников или других заинтересованных лиц. Штрафные санкции за отсутствие проверок или их недостаточную регулярность отсутствуют, нет и жестких требований по устранению выявленных нарушений. Аудит можно проводить в любое время, используя те методы сбора информации, которые удобны аудиторам и руководству компании.

Цель инициативного аудита всегда связана с увеличением прибыли или же минимизацией убытков. Инициативный аудит позволяет проверить работу всех финансовых структур компании, собрать данные, зачастую недоступные руководителю, выявить возможные слабости позиций компании и предугадать возможные проблемы в дальнейшем развитии.

Проводится инициативный аудит чаще всего в следующих случаях:

- Если его проведение является обязательным требованием для участия в тендере или получения банковского кредита.
- При смене руководителя или реорганизации организации, а также при уходе главного бухгалтера и приеме на работу нового.
- Если руководство, собственники или инвесторы хотят убедиться в достоверности поданной финансовой отчетности.
- Если произошли изменения в законодательной базе и организация не уверена в правильности ведения документации в соответствии с новыми нормами.
- Для определения степени эффективности работы бухгалтерии. Ведь бухгалтерия – именно та служба, которая в основном и отвечает за финансовый учет. Поэтому именно инициативный аудит как раз и может показать, насколько компетентны бухгалтеры предприятия.
- Данный тип аудита также используется для построения системы внутреннего контроля (перехода на новые бизнес-процессы), а также оценки компетентности и эффективности работы кадрового состава организации.

В каждом из этих случаев на проведенный инициативный аудит должно выдаваться заключение, в котором находит отражение все, что было сделано в ходе проверки, а также полученные результаты и рекомендации для дальнейшего развития.

При заказе инициативного аудита заказчик и аудитор должны во всех деталях обговорить методику, программу, сроки и участки проведения проверки. Методика проверки при инициативном аудите ничем не отличается от той, что используется при проведении аудита обычного. Между заказчиком и аудитором заключается договор, в котором должен быть прописан весь объем проводимых работ и их стоимость. Договор является основным документом, который регламентирует права и обязанности сторон. По результатам проверки аудитор составляет заключение.

Основная особенность инициативного аудита - это ориентированность на результат, то есть быстрое выявление и устранение ошибок, способных стать причиной убытков организации.

В современном аудите выделяют две категории инициативного аудита:

Выборочный инициативный аудит, который проводится по согласованной с заказчиком программе проведения аудиторской проверки. Аудитор проверяет бухгалтерский учёт предприятия выборочно. Результатом такого инициативного аудита является аудиторское заключение, отражающее общую ситуацию соответствия бухгалтерского учёта предприятия нормам законодательства.

Сплошной инициативный аудит, предполагает полномасштабную аудиторскую проверку бухгалтерии заказчика, при которой требования, предъявляемые аудиторами существенно жёстче требований налоговой инспекции при проведении выездной налоговой проверки. Помимо аудиторского отчёта и аудиторского заключения, заказчик получает рекомендации аудитора по исправлению ошибок в бухгалтерском и налоговом учёте. Следующим этапом будет восстановление бухгалтерского учёта на основе результатов проведённой аудиторской проверки, и подготовка уточнений в налоговые декларации.

Преимущества инициативного аудита организации

- проверке могут подлежать лишь те вопросы, которые вызывают сомнения или затруднения;
- при возникновении сомнений в правильности бухгалтерских отчетов наиболее эффективным шагом будет организовать именно инициативный аудит компании;
- своевременное решение возникающих проблем с налогообложением и вопросами себестоимости продукции позволяет избежать более серьезных последствий;
- тщательно проведенный аудит предприятия не оставляет никаких неучтенных вопросов и бизнес полностью готов к любой официальной проверке со стороны налоговых органов;
- время, в которое проводится инициативный аудит фирмы, как и границы отчетного периода, определяются заказчиком.

По окончании инициативного аудита выдается аудиторское заключение. Такой документ способен улучшить положение дел, повышает доверие к компании со стороны потенциальных партнеров, кредитно-финансовых учреждений, государственных органов и клиентов.

Список литературных источников:

1. Инициативный аудит как форма экспертной независимой оценки третьей стороной [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.kp.ru/guide/initsiativnyi-audit.html>. Дата доступа: 25.09.2018

2. Проблемы и перспективы развития аудита в республике Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rep.polessu.by/> Дата доступа: 10.10.2018

УДК 631.174(476)

Короленко О.Н.

доцент, к.э.н., доцент

УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СНАБЖЕНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ АГРОХИМИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИЕЙ

Необходимо подчеркнуть, что агрохимическое обслуживание отличается рядом специфических особенностей, среди которых следует отметить сезонный (массовый) характер потребления агрохимической продукции в сельскохозяйственных организациях. Для обеспечения экономической эффективности транспортного обслуживания в целях оптимального использования удобрений в периоды массового их потребления, возникает необходимость определения рационального маршрута движения автотранспорта на предприятиях агросервиса.

Повышение эффективности агрохимического обслуживания сельского хозяйства невозможно без построения рациональной системы обеспечения минеральными удобрениями и средствами защиты растений потребителей. Решение этой проблемы должно основываться на комплексном выполнении транспортных, погрузочно-разгрузочных и складских операций, в совокупности обеспечивающих непрерывность процесса обеспечения средствами химизации аграрных товаропроизводителей. Это предполагает:

- создание и поддержание запасов агрохимической продукции в сельскохозяйственных организациях;
- отгрузку агрохимической продукции потребителям в соответствии с заключенными договорами;
- рационализацию грузовых потоков, что обеспечивается выбором наиболее эффективных маршрутов движения грузов.

Использование методики оптимизации маршрутов автотранспортных средств на предприятиях агросервиса, позволяющая учитывать местоположение центрального склада, минимизировать транспортные издержки, стимулировать рациональное движение транспорта в части доставки агрохимической продукции потребителям, ведет к снижению транспортных издержек в себестоимости агрохимических работ более чем на 29 %.

Стратегия логистики в транспортной сфере предприятий агросервиса приобретает двойственную интерпретацию – как базовая стратегия предприятия с целевой ориентацией на повышение эффективности производственно-снабженческой деятельности в сфере агрохимического обслуживания и как функциональная стратегия с целевой ориентацией на обеспечение доставки агрохимической продукции к местам производственного потребления в сроки, в количестве, ассортименте и с параметрами качества, определенными условиями контрактов.

При сравнении двух вариантов интерпретации транспортной стратегии логистики (с учетом принятых нами точек зрения относительно функциональной роли логистики) приоритет отдается второму подходу, при котором логистическая стратегия транспортного процесса предприятий агросервиса рассматривается как функциональная по отношению к базовой стратегии предприятия. В этом случае в качестве базовой рассматривается стратегия производственного развития предприятий агросервиса. На линии взаимодействия с базовой стратегией стратегия транспортного процесса координируется с функциональной стратегией производства в сфере агрохимического обслуживания, а вместе они обеспечивают агрохимическое обслуживание сельскохозяйственных организаций. Обеспечению логистики транспортного обслуживания, в свою очередь служит операционная стратегия управления оптимальными запасами агрохимической продукции. При этом общая координация в процессе стратегического менеджмента предприятий агросервиса осуществляется через механизм согласования вышеизложенных стратегий по критерию достижения эффективного агрохимического обслуживания сельскохозяйственных организаций.

В настоящее время актуальным является выявление резервов снижения и совершенствования расходов по доставке агрохимической продукции, включаемых в логистические издержки предприятий агросервиса. По мере развития рыночных реформ становится все более очевидным, что обеспечение рационального для сельскохозяйственных товаропроизводителей транспортного обслуживания за счет выбора маршрута движения транспортных средств является одним из главных резервов снижения логистических издержек предприятий агросервиса.

Изучение показывает, что транспортная сеть Горьковского района характеризуется, с одной стороны, относительной развитостью с широкими возможностями для перевозки грузов, в том числе и агрохимических, а с другой – сложностью и разветвленностью. Прямые линейные участки длиной до 20 км составляют лишь около 5 % общей протяженности автомобильных дорог. В этой связи в автомобильной транспортной сети района встречаются различные виды маршрутов – прямые с ответвлениями, кольцевые, тупиковые. Необходимо подчеркнуть, что агрохимическое обслуживание отличается рядом специфических

особенностей, среди которых следует отметить сезонный (массовый) характер потребления агрохимической продукции в сельскохозяйственных организациях. Для обеспечения экономической эффективности транспортного обслуживания в целях оптимального использования удобрений в периоды массового их потребления, возникает необходимость определения рационального маршрута движения автотранспорта на предприятиях агросервиса.

Использование методики оптимизации маршрутов автотранспортных средств на предприятиях агросервиса, позволяющая учитывать местоположение центрального склада, минимизировать транспортные издержки, стимулировать рациональное движение транспорта в части доставки агрохимической продукции потребителям, ведет к снижению транспортных издержек по исследованиям в себестоимости агрохимических работ более чем на 29 %.

УДК 657.1:658

Корчагіна В.Г.
к.е.н., доц. кафедри управління та адміністрування
Новокаховський гуманітарний інститут
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні умови господарювання вимагають від суб'єктів підприємницької діяльності виконання завдань захисту своїх економічних інтересів і забезпечення стабільного розвитку в довгостроковій перспективі. Одним з напрямків, який дозволяє підприємству забезпечити свою фінансову незалежність та можливість своєчасної реакції на наслідки дестабілізуючих впливів економічних і політичних процесів, є стратегічне управління.

Стратегічна концепція розвитку підприємства повинна формуватися з урахуванням змін умов ведення бізнесу і необхідністю врахування стану та динаміки зовнішнього середовища. Такі особливості функціонування бізнес-структур зумовлюють зростання потреби в належному інформаційному забезпеченні для планування, контролю і прийняття ефективних управлінських рішень як на мікро- так і на макрорівнях.

Серед основних систем, які формують інформаційне середовище господарюючого суб'єкту, виділяють бухгалтерський облік. Проте інформація, яка відповідно до вимог законодавства формується у його системі, носить ретроспективний характер і спрямована здебільшого на задоволення інформаційних потреб про загальний фінансовий стан суб'єкта. При цьому бухгалтерський облік ґрунтується на формалізованих показниках, тому не надає інформацію про якісні характеристики діяльності підприємства, вплив факторів зовнішнього середовища, що не дозволяє вимірювати реальний рівень конкурентоспроможності підприємства.

Облікова система повинна формувати для внутрішніх та зовнішніх користувачів певний масив необхідних показників, забезпечувати не тільки детальне вивчення фактів господарського життя підприємства, але і комплексну оцінку його розвитку. Отже, облікові дані повинні мати стратегічне спрямування, забезпечуючи управлінський апарат інформацією для прийняття рішень щодо реалізації стратегії.

Роль облікової системи у стратегічному розвитку підприємства – надання необхідної обліково-аналітичної інформації управлінському апарату для визначення напрямку дій в межах стратегії розвитку підприємства із витрачанням мінімальних зусиль на її підготовку та забезпечення високої гнучкості обліково-аналітичних процесів у випадку зміни довгострокової стратегії [1, с. 133]. Відповідно, завдання, що постають перед системою облікового забезпечення: комплексна оцінка діяльності підприємства з одночасним

контролем найістотніших її напрямів, аналіз звітної та іншої інформації про діяльність підприємства та фактори зовнішнього середовища, формування банків даних для виявлення довгострокових тенденцій з метою прогнозування перспективи його розвитку.

Визначальною особливістю такої облікової системи є формування інформаційної бази стратегічного обліку.

Стратегічний облік представляє собою підсистему стратегічного управління підприємством, яка здійснює інформаційну підтримку процесу прийняття рішень шляхом збирання, реєстрації, аналізу, зберігання і передачі інформації про його зовнішнє і внутрішнє середовище з метою забезпечення його конкурентоспроможності у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Саме забезпечення конкурентоспроможності підприємства у наш мінливий час, в умовах нестабільного економічного середовища, стає головною запорукою ефективного функціонування підприємства, а стратегічний управлінський облік стає одним з головних інформаційних базисів від якого залежить своєчасність, достовірність, надійність прийнятих управлінських рішень [2, с. 132]. Система стратегічного обліку забезпечує комунікацію та координацію між усіма складовими системи управління конкурентоспроможності підприємства, доповнюючи та розширюючи її можливості.

В рамках стратегічного спрямування облікові дані повинні забезпечувати не лише надання інформації для прийняття довгострокових управлінських рішень, а й надавати оперативну облікову інформацію про об'єкти зовнішнього і внутрішнього середовища, які мають значний вплив на успішність реалізації стратегії.

До об'єктів обліку, що забезпечують процес прийняття виважених стратегічних рішень, варто включити не тільки складові фінансового та управлінського обліку, облікову політику, але й елементи, що відображають агреговану інформацію щодо комплексного відображення діяльності підприємства: стратегію розвитку, організаційну структуру, показники ефективності в розрізі видів діяльності, центрів відповідальності тощо.

Облікова система повинна забезпечувати потреби стратегічного менеджменту за рахунок використання даних обліку для аналізу ринкового середовища, надання інформації, пов'язаної з обраною стратегією розвитку, забезпечення зворотного зв'язку для моніторингу досягнутих результатів та їх узгодження із стратегічними цілями, надання інформації щодо довгострокових наслідків різних напрямів діяльності.

До методичного інструментарію стратегічного обліку доречно віднести моніторинг конкурентної позиції підприємства на основі аналізу трендів, оцінку вартості підприємства (бізнесу), методи калькулювання, бюджетування, стратегічний аналіз та інші. Проте залишається відкритим питання щодо розробки моделі стратегічного обліку, зокрема, в частині таких важливих її складових, як об'єкти обліку (і, відповідно, системи оціночних показників), методика обліку, інформативна наповненість звітності, організаційне забезпечення. При цьому важливо при проектуванні стратегічного обліку дотримуватись принципу системності та інтегрованості з іншими видами обліку, зокрема фінансовим та управлінським. Головне, щоб одержана в результаті стратегічна облікова інформація була певним орієнтиром для моніторингу та коригування обраної стратегії діяльності.

Враховуючи завдання, що покладаються на облікову систему стратегічної концепції розвитку підприємства, варто зосередити увагу на таких, як достовірне відображення у звітності всіх складових господарської діяльності підприємства; формування інформації про поточний стан, динаміку розвитку та перспективний фінансовий стан підприємства на основі оптимального обсягу найважливіших показників; оцінку впливу окремих чинників на формування, використання та кругообіг активів і капіталу; забезпечення внутрішнього контролю за діяльністю підприємства; формування бази вихідної інформації для складання планів розвитку підприємства.

Підсумовуючи важливість стратегічного обліку, необхідно враховувати, що на його основі формується система стратегічного аналізу та створюються умови для застосування стратегічного контролю.

За допомогою інструментів стратегічного управлінського обліку проводиться відбір, аналіз та постійний моніторинг показників зовнішнього та внутрішнього середовища

підприємства. Це, в свою чергу, важливо для забезпечення вчасного коригування існуючого стратегічного плану розвитку, зміни конкурентних переваг підприємства та підвищення ефективності бізнесу. Тому перспективним напрямом досліджень є формування методичних основ щодо створення облікової системи стратегічного розвитку ринкових структур.

Список використаних джерел:

1. Бандура З.Л. Роль обліково-аналітичної інформації в стратегічному управлінні розвитком закладів ресторанного господарства / З.Л. Бандура, Л.В. Семенюк // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2014. – №794. – С. 131– 138.

2. Рета М.В. Стратегічний управлінський облік: концептуальні засади та використання в системі підприємства / М.В. Рета // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. – № 64 (1106). – С. 127– 134.

УДК 657.474.51.34

Коцовська І.

студент

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ТРАКТУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах удосконалення господарського механізму, вдосконалення методів планування, ціноутворення та управління суспільним виробництвом і розвитку ринкових відносин особливого значення набувають питання формування і складу витрат виробництва, собівартості продукції, визначення їх економічної сутності та обліку.

Проблеми економічної сутності, формування, обліку і аналізу витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції розглядалися в працях відомих вітчизняних учених-економістів: М.Т. Білухи, О. Бородкіна, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, А.М. Герасимовича, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюка, В.І. Єфіменка, В.П. Завгороднього, М.В. Кужельного, В.В. Сопко, В.Я. Савченка, Л.К. Сук, Н.М. Ткаченко, М.Г. Чумаченко, а також ряду зарубіжних вчених.

Собівартість продукції є одним із найважливіших показників діяльності, який впливає на рентабельність і самоокупність підприємства. Крім того, собівартість продукції визначає ступінь досягнення стратегії зниження витрат у зміцненні конкурентоспроможності підприємства. Проте формування собівартості продукції вимагає уточнення як на методологічному так і на законодавчому рівнях, зокрема щодо питань оприбуткування виробленої продукції, обліку її якості, складу виробничих витрат та їх класифікації, методики калькуляції тощо. Правильне трактування економічного змісту собівартості має принципове значення при визначенні номенклатури витрат, які включаються до неї, і тих, які покриваються за рахунок інших джерел. Саме від цього залежить об'єктивність розрахунку такого важливого економічного показника, як прибуток. Собівартість продукції формується з елементів їх вартості і є частиною вартості, що відшкодовує затрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції для здійснення процесу відтворення, виражаючи при цьому складну систему економічних зв'язків, які складаються в процесі виробництва й реалізації продукції. Але не можна розглядати собівартість ізольовано від інших категорій, оскільки вона включає в себе всі витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції [1].

Варто з'ясувати економічну сутність самої категорії «собівартість». В.П. Завгородній зазначає: «В процесі виробництва продукції витрачається праця, використовуються засоби виробництва та предмети праці. Усі затрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, що виражені в грошовій формі, складають собівартість продукції» Одночасно вчений впевнений, «що собівартість – важливий показник використання ресурсів» [4].

Ф.Ф. Бутинець, в свою чергу, вважає: «Собівартість продукції (робіт, послуг) – це грошове вираження витрат підприємства, пов'язане з виробництвом та збутом продукції, виконанням робіт, наданням послуг» [5]. Подвійність у визначенні собівартості пояснюється тим, що вона не дає чіткого уявлення про відмінність між категорією собівартості й категорією витрат чи затрат. Поняття собівартості є більш містке, ніж поняття затрати, оскільки передбачається окремий підхід до кожного конкретного об'єкта обліку затрат, а не просто математичний розрахунок частини зазначених ресурсів у розрахунку на одиницю продукції [3]. Поняття собівартості продукції базується на двох положеннях: – це затрати на виробництво продукції, здійснювані на підприємстві. Собівартість належить до вирішальних чинників, що впливають на прибуток підприємств і показники рентабельності [5]. Більш розгорнуто – собівартість продукції, робіт або послуг це грошовий вираз суми витрат, необхідних на виробництво і збут даної продукції, а точніше її одиниці. Під витратами розуміються виражені в грошовій формі витрати всіх видів ресурсів: основних засобів, природної і промислової сировини, матеріалів, палива і енергії, праці, використовуваних безпосередньо в процесі виготовлення продукції і виконання робіт, а також для збереження і поліпшення умов виробництва і його вдосконалення [4].

Склад витрат, що включаються в собівартість продукції, їх класифікація по статтях визначаються державним стандартом ПСБО 16, а методи калькуляції – самими підприємствами. Однією з основних проблем калькулювання є економічно обґрунтований розподіл витрат звітного періоду між готовою продукцією і незавершеним виробництвом, між окремими виробами і видами робіт. Від її правильного вибору залежить точність калькуляційних розрахунків. На сьогодні, під поняттям калькулювання розуміють обчислення в грошовому вимірнику результатів будь-якого господарського процесу (в широкому розумінні) та обчислення собівартості одиниці продукції, послуг, робіт (у вузькому розумінні). Скрипник М. І., досліджуючи поняття процесу калькулювання, робить висновок про те, що облік витрат і калькулювання як єдиний процес складається з двох взаємопов'язаних етапів: I етап – організація аналітичного обліку витрат і розподілу витрат на виробництво продукції між об'єктами обліку; II етап – калькулювання собівартості, що включає операції з визначення собівартості виробів та одиниць продукції [2].

Традиційно методи калькулювання розглядають як способи обчислення собівартості продукції (всього обсягу конкретного виду і калькуляційної одиниці). У вітчизняній та зарубіжній практиці фінансового та управлінського обліку утворились і використовуються більше десятка методів калькулювання і обліку витрат. Проте несистематизоване викладення сутності цих методів у науковій і спеціальній літературі не дає можливості чітко розібратися в особливостях кожного з них. Кожен з методів має цілу низку як переваг, так і недоліків, тому кожне підприємство повинно самостійно підходити до вибору методу обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, який найбільш повно задовольняв би функціонування підприємства. Деякі вчені процес калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг поділяють на три етапи. На першому етапі розраховують собівартість випущеної продукції загалом, на другому – фактичну собівартість кожного виду продукції, на третьому – собівартість одиниці продукції. Проаналізувавши погляди науковців щодо даної проблематики, ми прийшли до висновку, що способи обчислення собівартості продукції поєднуються з методами обліку витрат, чітко не виокремлюються. Використовуючи різні способи, можна отримати неоднозначну величину собівартості певного виду продукції, хоча загальна сума витрат при цьому залишається незмінною. Тому вибір конкретних методів калькулювання залежить від потреб отримання необхідної інформації для прийняття оперативних, тактичних і стратегічних рішень. Методи калькулювання, які слід застосовувати в діяльності підприємства, потрібно обов'язково відображати в наказі про облікову політику. Розрахунок собівартості виду продукції й окремої його одиниці – основна і кінцева мета виробничого обліку [6]. Собівартість об'єктів калькулювання варто визначати від специфіки організації діяльності підприємства та методів калькулювання з урахуванням різних систем виробничого обліку. Облік виробничих витрат допомагає удосконалити

управління і контроль за витратами у сировині та матеріалів на виробництво продукції, вчасно усувати відхилення від норм, що виникають, та з більшою вірогідністю калькулювати собівартість продукції і визначити її рентабельність.

Список використаних джерел:

1. Болух М.А., Бурчевський В.З., Горбатов М.І. та ін. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – К., 2010. – 556 с.
2. Бутинець Ф.Ф.: Економічний аналіз // [Навчальний посібник]: Житомир: ПП «Рута», 2003. – С. 245–315.
3. Данілов О.Д. Фінанси підприємства у запитаннях і відповідях : Навч. посіб. / Данілов О.Д., Паєнтко Т.В. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
4. Завгородний В.П.: [Навчальний посібник] Основи корпоративних фінансів. – Львів: Кальварія, 2005. – 196, [1] с. 69–6.
5. Івченко, Л.В. Економічна сутність витрат підприємства [Електронний ресурс] / Івченко Л.В. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
6. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський та фінансовий облік на підприємствах України: [підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.] / Н.М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2002. – 542 с.

УДК 658.012.7

Кубанов Р.А.
кандидат педагогічних наук, доцент
Руденко А.І.
магістрант
Чернишов Д.Ю.
магістрант
Відокремлений структурний підрозділ
«Інститут інноваційної освіти Київського національного
Університету будівництва і архітектури»

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Внутрішній контроль у ринкових умовах є одним із найважливіших елементів управління і забезпечує інформацією всі рівні керівництва. Правильна його організація на підприємствах, у першу чергу, впливає на їх розвиток та на розвиток країни в цілому. Це пов'язано з тим, що внутрішній контроль є своєрідним «фільтром», який проявляється через зворотній зв'язок, і забезпечує можливість прийняття ефективних рішень.

Проблемам розвитку внутрішнього контролю в Україні присвятили свої праці багато авторів, зокрема І. Гавришко, А. Гриліцька, В. Єгарміна, Н. Івануса, А. Сокін та інші, але деякі проблеми залишаються недостатньо розкритими.

Мета роботи – дослідження сутності та особливостей організації внутрішнього контролю на підприємствах.

Як відомо, внутрішній контроль присутній на кожному підприємстві (організації), але ефективність його забезпечується не завжди. Так, невеликі підприємства найчастіше не мають достатнього персоналу, матеріальних ресурсів та рівня знань управлінців для організації необхідної системи внутрішнього контролю. Великі підприємства, навіть володіючи достатньою базою, можуть бути погано керовані, і, як наслідок, досить великі затрати, понесені на організацію контролю, не дадуть бажаних результатів.

Аналіз наукової та економічної літератури показав, що визначення внутрішнього контролю науковцями дається по-різному, але, на нашу думку, найбільш повним є таке: внутрішній контроль – це система заходів, визначених управлінським персоналом підприємства та здійснюваних на підприємстві з метою найбільш ефективного використання усіма працівниками своїх обов'язків по забезпеченню та здійсненню господарських операцій

[1, с. 46]. Внутрішній контроль визначає закономірність цих операцій і їх економічну доцільність для даного підприємства.

На думку вітчизняних та зарубіжних вчених [3], головною метою внутрішнього аудиту є: 1) удосконалення організації й управління виробництвом, виявлення і мобілізація резервів його зростання; 2) удосконалення організації діяльності підприємства; 3) запобігання втратам ресурсів і здійснення необхідних змін у середині підприємства; 4) допомога управлінському персоналу в підвищенні ефективності виконання його функцій; 5) забезпечення задоволення потреб органів управління в частині надання контрольної інформації з різних питань та ін.; 6) завдання діагностики стану економічної безпеки підприємства.

Для більш достатнього уявлення щодо внутрішнього контролю розглянемо його три функції: контроль повноважень, контроль документального оформлення, контроль збереження. А саме: 1. Контроль повноважень – це контроль, що забезпечує виконання лише тих операцій, які дійсно сприяють розвитку організації. Такий контроль повинен запобігати зловживанням і попереджувати проведення операцій, в яких відсутня доцільність. При цьому відслідковуються зміни та виправлення облікових записів на предмет обов'язкової наявності необхідних дозволів. 2. Контроль документального оформлення – контроль, що забезпечує відображення всіх дозволених операцій в облікових регістрах. Цей вид контролю створює умови, при яких операції правильно оформляють обліковими записами і не виправляються без відповідного дозволу. 3. Контроль збереження – контроль, що сприяє тому, щоб прийняте до обліку майно не могло бути неправильно використане (наприклад, незаконно привласнене, украдене, залишене без догляду тощо). В. Максимова зауважує, що в сучасних умовах внутрішній контроль набуває дедалі більшого значення. І питання це не лише теоретичне, оскільки за ним стоїть практична діяльність із розробки законодавства у сфері контролю [4, с. 71].

Визначивши сутність внутрішнього контролю, слід розглянути порядок його організації на підприємстві, що знаходиться в конкурентних умовах функціонування. Д. Гуляєва виділяє три стадії організації внутрішнього контролю на підприємстві: початкова, дослідна та завершальна. Кожному виду внутрішньогосподарських послуг, у зв'язку з особливостями об'єктів контролю, властиві специфічні етапи, фази та процедури контролю. Початкова стадія передбачає підготовчу роботу, планування внутрішнього контролю. На стадії дослідження здійснюють перевірку господарських операцій, вивчають стан обліку, а на завершальній стадії узагальнюють результати перевірки, складають акт, а на його основі розробляють пропозиції і заходи щодо поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства. Ефективність побудови тієї чи іншої системи внутрішнього контролю залежить від багатьох чинників, в тому числі від форми організації внутрішнього контролю. Виділяють дві основні форми організації внутрішнього контролю: централізовану та децентралізовану [2, с. 35]. В централізованій формі організації функцію внутрішнього контролю виконує служба контролю, яка існує відокремлено від інших підрозділів підприємства, а у децентралізованій системі контролю проводять аудитори у кожній ланці підпорядкування.

Отже, робота системи внутрішнього контролю підприємства виконується за такою схемою: служба внутрішнього контролю отримує від інших підрозділів необхідний банк інформації, яку вона обробляє згідно із встановленими положеннями за трьома етапами (початковим, дослідним та завершальним) та робить відповідний незалежний висновок зі метою задоволення інтересів користувачів для прийняття ефективних управлінських рішень.

Таким чином, до основних проблемних аспектів внутрішнього контролю в Україні слід віднести насамперед недостатнє нормативне та методологічне забезпечення, що призводить до нерозуміння самих принципів, методів, методології та процедур внутрішнього контролю, відсутність внутрішніх розробок щодо організації та методики внутрішнього контролю на підприємстві.

З метою удосконалення процесу організації внутрішнього контролю на підприємствах, доцільним є створення спеціального незалежного підрозділу у структурі підприємства –

служби внутрішнього контролю, що дозволить проводити ефективний контроль, виявляти найбільш перспективні напрямки розвитку та надавати рекомендації стосовно покращення діяльності підприємства.

Керівники і спеціалісти структурних підрозділів підприємств іноді контролюють діяльність розрізнено, непланомірно і несистематично. Для усунення цих недоліків потрібно складати плани поточного контролю на підприємствах, щоб протягом кожного місяця систематично контролювати господарські операції та процеси. У них дуже важливо передбачати тематичні перевірки виконання прийнятих рішень та інші питання. Для підвищення ефективності контролю необхідно не тільки забезпечувати його своєчасність, але й повноту всіх операцій і процесів.

Список використаних джерел:

1. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: нав. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За ред. к.е.н., проф. М.Д. Корінька.– Фастів: Поліфаст, 2006. – 440 с.

2. Гуляєва Д.О. Організація внутрішнього аудиту на підприємстві / Д. О. Гуляєва // Управління розвитком. – 2011. – № 2(99). – С. 34–36.

3. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль в системі управління: монографія / Є.В. Калюга. – К.: Ніка-Центр, 2002. – 360 с.

4. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку: монографія / В.Ф. Максимова. – К.: АВРІО, 2005. – 264 с.

УДК 657.1

Луговська А.Ю.

магістрант

Івата В.В.

к.е.н, доцент кафедри обліку та економічного аналізу

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЗА П(С)БО ТА МСБО: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ

Постановка проблеми. В Україні ведення фінансової бухгалтерії є обов'язковим для всіх підприємств. Фінансовий облік ведеться в інтересах зовнішніх користувачів – власників та інвесторів, управлінський – внутрішніх, адміністрації, яка повинна за його даними приймати оперативні управлінські рішення. Одним з головних нормативних документів, яким керуються бухгалтери українських підприємств, є положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО). З 1 січня 2012 року внесено зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», згідно з якими «публічні акціонерні товариства, банки, страховики, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами». Світова облікова практика спирається на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) [1].

Метою є проведення порівняльного аналізу бухгалтерського обліку основних засобів за міжнародними і національними стандартами, а також розкрити концептуальні відмінності між ними.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) служили основою для створення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО), на даний час існують розбіжності між П(С)БО та МСБО. В процесі трансформування фінансової звітності українських підприємств

(насамперед – акціонерних товариств) слід врахувати існуючі відмінності між національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку.

Основою господарської діяльності підприємства є основні засоби. За їх допомоги, здійснюючи основну діяльність, суб'єкти господарювання виготовляють готову продукцію, здійснюють продаж товарів, робіт та послуг. Під основними засобами розуміють матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [2].

Згідно з МСБО 16 основні засоби – це матеріальні об'єкти, які:

а) утримуються для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей;

б) використовуватимуться протягом більше одного періоду.

І хоча визначення терміна можна вважати подібним на визначення національних стандартів, проте при порівнянні цих двох документів можна побачити суттєві відмінності.

Відповідно до П(С)БО 7 об'єкт основних засобів також може бути поділений на окремі частини, однак на практиці далеко не кожне підприємство використовує подібний спосіб покращення контролю та коригування амортизаційних відрахувань. Аналогічно МСБО 16 передбачена можливість об'єднання окремих незначних активів (наприклад, шаблонів, інструментів і штампів тощо) в один об'єкт основних засобів, національні ж стандарти таку можливість виключають [6].

Аналізуючи національні та міжнародні стандарти щодо обліку основних засобів спостерігаються відмінності в класифікації (рис. 1, 2).

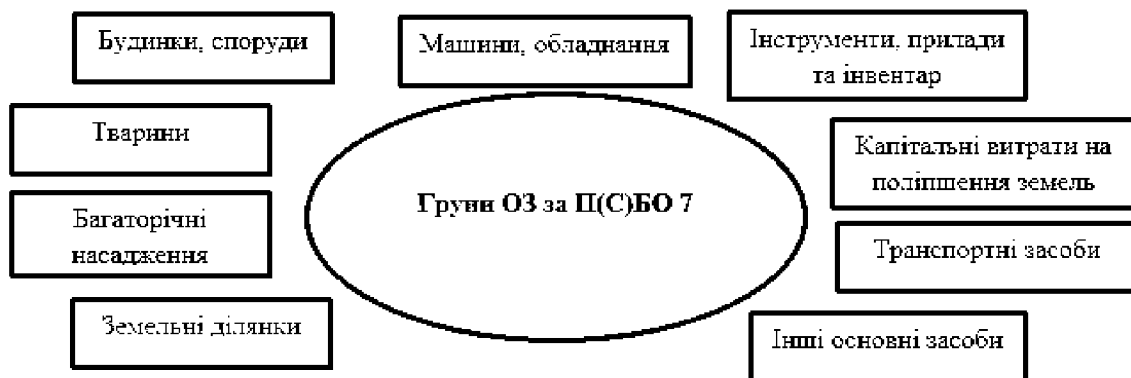

Рис.1. Групи основних засобів згідно П(С)БО 7

Рис.2. Групи основних засобів згідно МСБО 16

За МСБО 16, як і за П(С)БО 7 до первісної вартості об'єкта включається сума витрат (за попередньою оцінкою) на демонтаж, переміщення об'єкта та на відновлення довілля.

Вказана норма з'явилась у П(С)БО 7 у 2007-му році. Але оцінка суми вказаних зобов'язань щодо здійснення витрат відрізняється у МСБО 16 від П(С)БО 7. Згідно п. 18 МСБО 16 для оцінки витрат на демонтаж слід застосовувати МСБО 2 «Запаси». Зобов'язання щодо вказаних витрат визнаються та оцінюються відповідно до МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи». В свою чергу, згідно МСБО 37 суми витрат на демонтаж та відповідну суму забезпечень слід наводити за поточною вартістю, оскільки вплив вартості грошей у часі в даному випадку є суттєвим [4,5].

Висновки. Отже, на підставі порівняльної характеристики МСБО 16 та П(С)БО 7 можна сказати, що зазначені нормативні документи, поряд з тотожними, містять відмінні положення. Так, важливим критерієм різниці є початок нарахування амортизації. П(С)БО 7 визначено, що амортизація нараховується, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання. МСБО 16 передбачає, що амортизацію активу починають, коли він стає придатним для використання, тобто коли він доставлений до місця розташування та знаходиться у стані, в якому він придатний до експлуатації. При цьому кількість методів амортизації в МСБО 16 менше, ніж у вітчизняних стандартах обліку.

А також концептуальною відмінністю є те, що оцінка основних засобів проводиться трьома способами: первинна оцінка, уцінка та дооцінка. Первинна оцінка за обома положеннями має однаковий зміст щодо витрат, які до неї включаються, а також щодо обміну на подібні та неподібні основні засоби, але згідно П(С)БО 7 до первісної вартості об'єкта включається сума витрат (за попередньою оцінкою) на демонтаж, переміщення об'єкта та на відновлення довілля, що відповідає МСБО 16.

Список використаних джерел:

1. Азаровська Ю.В. Міжнародна практика та вітчизняний досвід обліку необоротних активів [Електронний ресурс] / Ю.В. Азаровська – Режим доступу: <http://www.mnau.edu.ua/studentresearchjournal/studentresearchjournal021.pdf>.

2. Марочкіна А.М. Бухгалтерський облік за національними стандартами: Навчальний посібник / А.М. Марочкіна. – Харків: Торсінг, 2002. – 296 с.

3. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014.

4. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2 «Запаси» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021.

5. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051.

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 // Все про бухгалтерський облік. – № 8 – 9. – 27 січня 2012. – С. 42 – 47.

УДК 657.4-027.44

Микульський В.С.
аспірант

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ: НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВОГО ПОШУКУ

Успішне функціонування й розвиток аграрних підприємств в умовах сьогоденних євроінтеграційних тенденцій та непередбачуваних інформаційних викликів неможливі без налагодженої автоматизованої системи управлінського обліку. Відсутність програмного середовища для синхронізації облікових даних, автоматизованої технології планування

ресурсного забезпечення та комплексної управлінської інформаційної системи для прийняття керівництвом раціональних рішень ускладнюють ведення бізнесу й стримують процес інформатизації підприємства, тим самим відводячи другорядну роль управлінському обліку. Даний вид обліку, окрім того, що не є регламентованим на законодавчому рівні, – не відповідає сучасним критеріям прогресивного суспільства в розрізі управління віртуальним середовищем даних, автоматизації взаємовідносин з клієнтами, користування перевагами хмарних технологій. Подолати відставання аграрних підприємств від потенційно можливого рівня розвитку допоможе впровадження в управлінський облік новітніх інформаційних технологій.

Поняття, функції, значення та особливості функціонування управлінського обліку в господарстві досліджували в своїх наукових працях такі вчені, як: П.Й. Атамас, І.А. Білоусова, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.М. Добровський, В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев, В.С. Лень, Л.В. Нападовська, Я.В. Соколов, М.Г. Чумаченко, І.М. Яцишин та багато інших. Проблема теоретичного обґрунтування і формулювання методичних основ даного виду обліку знайшла своє відображення і в працях таких зарубіжних науковців: К. Бермен, Р. Гаррісон, К. Друрі, Т. Едмондс, Р. Каплан, Дж. Кейс, Ч. Хорнгрен, Р. Хілтон, К. Уоррен, Дж. Циммермен. Окремо можна виділити коло науковців, які досліджували вплив інформаційних технологій на стан обліку та систему внутрішнього контролю: М. Алвес, Дж. Белл, М. Гольцман, Л. Кіллоу, А. Корделла, К. Ленгфілд-Сміт, Д. Хендерсон, Дж. Холл, О. Біляченко, В. Домбровський, С. Івахненков, А. Ніколашин, В. Осмятченко, М. Павлюковець, Л. Поливана. Важливою і водночас недостатньо висвітленою в працях вчених-економістів є проблема впровадження новітніх інформаційних технологій в практику функціонування управлінського обліку аграрних підприємств, яка і обумовила актуальність та вибір теми наукового дослідження.

У науковому плані потребує вирішення актуальне завдання, яке полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні впливу інформаційних технологій на стан та методологію управлінського обліку в аграрних підприємствах, оновлення його предмету, методу, функцій та призначення. Вимагають ґрунтовного аналізу аспекти розвитку методичних підходів в контексті розробки стратегії побудови управлінського обліку на основі впровадження ERP-технологій; формування комплексної управлінської інформаційної системи; обґрунтування організаційно-економічних напрямів державного регулювання управлінського обліку в умовах диджиталізації управління.

Новий напрям наукових досліджень в бухгалтерському обліку – це обґрунтування теоретико-методичних засад обліку в умовах диджиталізації.

Диджиталізація (з англ. digitalization, «оцифровування») це – перехід інформаційного поля на цифрові технології, тобто переведення певної інформації з аналогового у цифровий формат для полегшення її подальшого використання на сучасних електронних пристроях.

Неспинна хвиля диджиталізації, із розвитком інформаційних технологій, неупинно рухається вперед, проникаючи у різні сфери нашого життя, та акумулюється на усьому, до чого їй вдається «доторкнутися». Значна кількість оточуючого нас обладнання вже автоматизована та здатна сама виконувати масивну кількість завдань без втручання людини – збирати дані, аналізувати їх та видавати певні алгоритми, які дозволяють навіть робити точні прогнози на майбутнє.

Не дивлячись, що такі тенденції є індикатором сучасного розвитку суспільно-економічних відносин, проте у контексті автоматизації бухгалтерського та управлінського обліку питання диджиталізації недосліджене та потребує як теоретичного обґрунтування так і методичного забезпечення.

Сучасний рівень розвитку комп'ютерних технологій, які використовуються у сільському господарстві, дозволяє вести контроль за значною кількістю показників. Наприклад, сучасний комбайн оснащений спеціальними датчиками, які слідкують за кількістю палива, яке витрачається за робочу зміну, за площею обробленої землі, за зібраний врожай, за пройдений шлях за робочу зміну та надають ці показники у вигляді певної інформаційної

бази даних. Даний вид збору інформації дозволяє оптимізувати контроль за виконанням роботи механізатора, його продуктивністю та зменшити втрати часу на формування й обробку даної інформації. Зібрана інформація передається до облікового апарату господарюючого суб'єкта, та дозволяє отримати повну картину усього, чим займався механізатор у робочий час, виключивши можливість шахрайства та відображення невірних показників.

Проте існує одна проблема, а саме перенесення бази даних від комбайна до програми з ведення обліку, ймовірна несумісність або конфлікт програмного забезпечення, через які ускладнюється накопичення та обробка отриманої інформації на спеціалізованому програмному забезпеченні. А беручи до уваги те, що загалом на підприємствах спостерігається диференціація виробництва видів продукції, то виникають труднощі із об'єднанням окремих складових виробничого процесу, не завжди є можливість інтегрувати нові умови та рішення із тими, що вже існують. У світі використовується подібного роду програмне забезпечення, це Німецька інформаційна система, яка має назву система SAP (нім. Systemanalyse und Programmentwicklung - системний аналіз та розробка програм) – це спеціалізоване програмне забезпечення, за допомогою якого здійснюється автоматизація професійної діяльності представників різних спеціалізацій.

Розробниками SAP системи було запропонована спеціальна підсистема модулів ERP (англ. Enterprise Resource Planning – планування ресурсів підприємства), які контролюють, удосконалюють і спрощують роботу на всіх ділянках бізнесу: від введення інформації з первинних торговельно-облікових реєстраторів до керівництва підтримки прийняття стратегічно важливих рішень.

Спираючись на дане програмне забезпечення та зібрані ним показники, у підприємства створюється єдиний інформаційний простір, який структурно розподілений по ієрархічним рівням і по сферам роботи – продаж, закупівлі, виробниче планування, оперативна діяльність, фінансовий та складський облік тощо, який дозволяє охопити абсолютно всі області. Вся інформація накопичується і вводиться в єдину базу, звідки з легкістю може бути отримана за запитом.

Як висновок, слід зазначити, що зважаючи на різноманіття спеціалізованого програмного забезпечення та функцій, які поставлені перед ним на виконання, програмне забезпечення потребує адаптації під особливості умов ведення обліку на конкретному господарюючому суб'єкті, та не здатне у повній мірі відображати його сильні та слабкі точки. Впровадження ERP-технології дозволить полегшити ведення управлінського обліку на аграрних підприємствах, та дозволить без значних зусиль формувати для керівного персоналу комплексну управлінську інформацію. Диджиталізація, як процес оцифрування інформації обліку – це еволюційний крок у розвитку практики бухгалтерського та управлінського обліку, а відтак є надактуальним в частині наукового пошуку та теоретичного обґрунтування.

УДК 657

Михалевич О.И.
аспірант, асистент
Полоцкий государственный университет (г. Новополоцк)

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ, ПОНЯТИЕ И ЗНАЧИМОСТЬ ДОГОВОРОВ КОНЦЕССИИ, ИХ ВИДЫ

Важнейшая задача любого государства – устойчивая экономика. Основой такой экономики являются инвестиции, поэтому развитию данного направления уделяется повышенное внимание. В Республике Беларусь данному направлению уделяется повышенное внимание, поэтому развитие системы бухгалтерского учета по договору концессии является актуальным и практически значимым.

В существующей учебной и научной литературе нет единого подхода к определению понятия концессия и этапов жизненного цикла договора концессии. Закон Республики Беларусь «О концессиях» – это единственный нормативный правовой документ, который дает определение сущности понятия концессии. Законом Республики Беларусь «О концессиях» от 12 июля 2013 года установлены следующие три вида договора концессии, которые могут быть заключены на территории Республики Беларусь: полный концессионный договор; концессионный договор о разделе продукции; концессионный договор об оказании услуг (выполнении работ).

Стандартное концессионное соглашение (полный концессионный договор) в целом аналогично договору аренды: частное предприятие берет на себя все риски и затраты на разработку, строительство, обустройство и ввод в эксплуатацию объекта.

Концессионное соглашение о разделе продукции. При подписании соглашения подрядчик платит государству бонус, часто называемый подписным. В некоторых договорах предусматривается выплата относительно небольшого подписного бонуса и еще одного платежа позднее. Он называется стартовым, или бонусом за освоение.

Все соглашения о разделе продукции содержат статью о возмещении затрат. Это процедура, позволяющая подрядчику компенсировать часть расходов.

В большинстве договоров определен порядок возмещения затрат, который особенно важен для подрядчика, так как именно им устанавливается доля расходов, которую можно компенсировать. Наиболее типичный порядок возмещения затрат таков: 1) операционные расходы текущего года; 2) невозмещенные расходы на подготовку и освоение объекта; 3) невозмещенные расходы на строительство и обслуживание объекта; 4) любой инвестиционный кредит.

Концессионный договор об оказании услуг (выполнении работ) по многим условиям и особенностям схож с концессионным соглашением о разделе продукции. К примеру, здесь подрядчик тоже уплачивает подписной бонус, а государство получает роялти. Отличие состоит в том, что платежи подрядчику осуществляются в форме вознаграждения за услуги, а не в виде доли от прибыли за реализацию продукции.

Как и концессионное соглашение о разделе продукции, большинство сервисных контрактов с риском имеют фиксированные сроки действия. Зачастую договора об оказании услуг относятся к деятельности, которая направлена на восстановление территорий объекта концессии.

Тип заключаемого концессионного договора и его специфические условия в каждой стране в огромной степени зависят от владельца прав, а также от законов и налоговой политики, регулирующих вопросы собственности и использования объектов учета. Государство в концессионных договорах обычно выступает в роли владельца, но иногда оно может сохранять за собой функцию.

УДК 336

Мочалова М.О
студентка
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток будь якої (не тільки економічної) системи є неможливим без певних вкладень абсолютно різноманітного характеру, які покликані змінити її або підтримати на необхідному рівні розвитку. Формування інвестиційної привабливості підприємства необхідна умова для якісного стабільного його розвитку. Інвестиційна привабливість є важливим знаряддям у зміцненні позицій суб'єкту господарювання, оскільки забезпечує

залучення додаткових конкурентних переваг на ринках праці, капіталу, ресурсів, цінних паперів та ін.

Інвестиційна привабливість підприємства - це сукупність характеристик його виробничої, комерційної, фінансової, управлінської діяльності та особливостей інвестиційного клімату, що свідчать про доцільність здійснення інвестицій в нього [3, 35].

Визначення інвестиційної привабливості повинно базуватися на оцінці економічного потенціалу підприємства, перспектив розвитку підприємства, ринкового потенціалу, ефективності управління підприємством, перспективності галузі та оцінці умов інвестування.

На першому етапі необхідно визначитися з основними факторами та критеріями, які є визначальними при оцінці інвестиційної привабливості підприємства. Аналіз змісту та суті категорії «інвестиційна привабливість» як суб'єктивно-об'єктивної інтегральної характеристики, дає можливість зробити висновок про те, що виміряти інвестиційну привабливість можна лише опосередкованим шляхом узагальнення якісних і кількісних показників в моделі інтегральної оцінки. Тому в оцінці інвестиційної привабливості підприємства першочерговою є проблема вибору показників та подальше їх узагальнення в одному кінцевому результуючому показнику. При цьому вибір шкал узагальнення показників та подання отриманих результатів має важливе значення. Оцінка інвестиційної привабливості ускладнюється неоднозначністю інтерпретації якісних характеристик підприємства.

Враховуючи вищевикладене, необхідно обґрунтувати вибір показників-індикаторів оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Для цього необхідно здійснити дослідження факторів впливу на інвестиційну привабливість підприємства. Під фактором розуміють суттєву обставину в якому-небудь процесі. Фактори інвестиційної привабливості – це вихідні складові, які визначають рівень інвестиційної привабливості підприємства. Фактори інвестиційної привабливості пропонується розподілити на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх факторів, які здійснюють вплив на інвестиційну привабливість підприємства і не залежать від діяльності підприємства, слід віднести: інвестиційну привабливість країни в цілому (інвестиційний клімат), інвестиційну привабливість регіону та інвестиційну привабливість галузі. Інвестиційну привабливість країни в цілому характеризують: економічна та політична стабільність, бюджетно-податкова та грошово-кредитна політика, сприяння веденню бізнесу, рівень корупції в країні та ін. Інвестиційну привабливість галузі визначається: станом конкуренції в галузі, привабливістю продукції, прибутковістю галузі та ін.

Внутрішні фактори залежать від діяльності підприємства. З точки зору інвестора аналіз внутрішніх факторів є більш інформативним, так стан зовнішнього середовища є заздалегідь визначеним, інвестор знайомий і з інвестиційним кліматом у країні, і з привабливістю галузі.

Оцінка інвестиційної привабливості підприємства це перш за все достовірна оцінка внутрішніх факторів. Запропонована класифікація факторів впливу дає можливість визначитися з конкретним набором показників, які є найбільш впливовими при оцінці інвестиційної привабливості підприємства та побудувати модель оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Кожен із перерахованих факторів може бути охарактеризований певними показниками. Аналіз економічного потенціалу підприємства передбачає визначення виробничого потенціалу (виробничих потужностей підприємства, рівень техніко-технологічного оснащення та перспективи підприємства в даному напрямку, також повинна здійснюватися оцінка стану інновацій на підприємстві), фінансового потенціалу, трудового потенціалу. Важливе значення має оцінка ринкового потенціалу на підприємстві, яка повинна включати аналіз позиції підприємства на ринку, конкурентоспроможність продукції, перспективи збільшення споживчого попиту на дану продукцію.

Основним джерелом інформації для визначення інвестиційної привабливості є бухгалтерська (фінансова) звітність підприємства

Оцінка фінансового стану підприємства складається з таких етапів:

- Оцінка майнового стану підприємства та динаміка його зміни;
- Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства;
- Оцінка ліквідності;
- Аналіз ділової активності;
- Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості);
- Аналіз рентабельності.

Також пріоритетним для аналітичних цілей разом із спеціальними прийомами класифікації є дослідження структури сукупності суб'єктів методами сучасного факторного аналізу. Використання факторного аналізу дозволяє дослідити внутрішню структуру зв'язків у системі показників, знизити розмірність опису економічного явища, виявити більш інформативні показники

В сучасних умовах існує значна кількість методик оцінювання рівня інвестиційної привабливості підприємств із використанням різноманітних чинників, що впливають на наміри інвесторів. Можна виділити два основні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості – загальний, який базується на аналізі обмеженої кількості показників, що є універсальним, проте достатньо звуженим, та факторний – оснований на оцінці комплексу чинників, що впливають на інвестиційну привабливість.

Список використаних джерел:

1. Леснікова М.В. Методичні засади оцінювання інвестиційної привабливості підприємств (інноваційний аспект) – Київ, 2014. – 20 с. 200
2. Басов М.Г. Стратегічне фінансове управління реальними інвестиціями підприємств / М.Г. Басов // Часопис економічних реформ. – 2013. – № 4 (12).. – С. 80–85.
3. Мойсеєнко І.П. Інвестування: [Навчальний посібник] / І.П. Мойсеєнко – Київ: Знання, 2016. – 490 с.

УДК 657.6

Назаренко Т.П.
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Проблеми управління державними фінансами в рамках забезпечення розвитку країни постійно потребують вжиття необхідних заходів. Найбільш проблемним питанням є здійснення аудиту ефективності та доцільності використання державних коштів та майна.

Сучасні умови, значно змінюють функції державного фінансового контролю, так основна увага зосереджується не на виявленні, а на недопущенні порушення бюджетного законодавства і, як наслідок, прийняття економічно доцільних управлінських рішень на рівні держави.

На основі аудиту ефективності будь-яке підприємство спроможне здійснити дослідження оцінки власної господарської діяльності. Як наслідок, є формування думки про доцільність, ефективність, раціональність використання засобів та ресурсів не лише підприємства, а й виконання бюджетних програм.

Аудит ефективності є найбільш ефективним засобом контролю за результативністю державних витрат.

Перевірка соціальних результатів діяльності органів виконавчої влади є досить важливою складовою змісту аудиту ефективності. Так як тільки на основі визначення соціальних результатів можна зробити висновок про те, як використання державних коштів вплинуло на задоволення потреб тих, в чийх інтересах воно здійснювалося. І тим самим визначити ступінь

ефективності використання державних коштів та майна. При цьому найбільш значущим в змісті аудиту ефективності є розробка конкретних рекомендацій перевірки об'єктів по підвищенню ефективності та використання ними державних коштів та майна.

Відповідно до законодавчої бази аудит ефективності розглядається як форма державного фінансового контролю, із зосередженням уваги на визначенні ефективності використання бюджетних коштів. При чому, приділяється увага оцінці рівню виконання запланованих цілей та виокремлення факторів, які цьому перешкоджають.

Основним призначенням аудиту ефективності є розробка обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності використання коштів державного та місцевих бюджетів у процесі виконання бюджетних програм

Аудит ефективності є перевіркою діяльності органів державної влади, одержувачів державних коштів, підприємств, установ і організацій, які використовують державне і комунальне майно, з метою визначення ефективності використання державних фінансових ресурсів і майна.

Для реалізації аудиту ефективності потрібна система обліку, яка містить інформацію про доцільність витрачання коштів, а й рівні нормативно-правового, методичного забезпечення, відповідні вимоги до кваліфікаційного складу фахівців.

Основним призначенням аудиту ефективності є здійснення контролю за доцільністю, ефективністю використання бюджетних коштів та майна, вивченням та аналізом негативних напрямів нецільового використання, підвищення якості державного управління та забезпечення прозорості інформації для суспільства

Напрямами подальших досліджень є удосконалення організаційно-методичного забезпечення аудиту ефективності використання бюджетних коштів, що передбачає розробку методів та процедур забезпечення контролю якості проведення перевірки з метою підвищення рівня ефективності використання державних коштів та можуть застосовуватися в діяльності органів державного фінансового контролю.

УДК 657

Омельчук С.В.
аспірант кафедри обліку і аудиту
Науковий керівник – Чижевська Л.В.
д.е.н., проф.
Житомирський державний технологічний університет

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗВІТНОСТІ НЕПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ТОВАРИСТВА В КОНТЕКСТІ ЗМІН У ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ФІНАНСОВУ ЗВІТНІСТЬ В УКРАЇНІ»

Непідприємницькі організації, як і кожна юридична особа в Україні, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності зобов'язана вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність. Ця вимога встановлена у Законі України від 16.09.99 р. № 996-ХІV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон № 996).

З 1 січня 2018 року набули чинності зміни у Законі №996, внесені Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» від 05.10.17 р. № 2164-VII.

Попередня редакція даного Закону оперувала поняттям «неприбуткова організація». Так, стаття 11 Закону № 996 до 1 січня 2018 року дозволяла подавати скорочену за показниками фінансову звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати неприбутковим організаціям, підприємствам та установам.

В новій редакції Закону ми вже бачимо термін, який використовується в Цивільному Кодексі – «непідприємницьке товариство». Таким чином, відбулася зміна термінів, якими

оперує Закон № 996.

В літературі терміни «некомерційна», «неприбуткова» та «непідприємницька» часто використовуються як синоніми, але в законодавстві між ними існує відмінність.

Так, згідно із ст.85 Цивільного Кодексу непідприємницькими називаються товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. А поняттям «неприбуткові підприємства, установи та організації» оперує Податковий Кодекс України, який визначає це поняття у статті 14.1.121 як «неприбуткові підприємства, установи та організації, які не є платниками податку на прибуток підприємств відповідно до пункту 133.4 статті 133 цього Кодексу». В даній статті, зокрема, зазначається, що неприбутковим підприємством, установою та організацією є підприємство, установа та організація, що одночасно відповідає таким вимогам:

- утворена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

- установчі документи якої містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб;

- установчі документи якої передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення);

- внесена контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

Таким чином, всі неприбуткові організації є непідприємницькими товариствами, але не кожне непідприємницьке товариство є неприбутковою організацією. Непідприємницьке товариство отримує податковий статус неприбуткової організації лише у разі внесення останньої до Реєстру неприбуткових установ та організацій. Тому, в цілому Закон № 996 спрощує діяльність непідприємницьким товариствам, дозволяючи їм подавати скорочену за показниками фінансову звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати. Але є особливість, яка потребує уточнення.

Так, для непідприємницьких товариств, які відповідають критеріям великих підприємств, статтею 11 встановлюється обов'язок подавати фінансову звітність за МСФЗ. Товариства, які за новою класифікацією відповідають критеріям мікропідприємств або малих підприємств, подають фінансову звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати незалежно від того, здійснюють вони підприємницьку діяльність чи непідприємницьку. Непідприємницьке товариство, яке відповідає критеріям середнього підприємства, також має право подавати скорочену звітність. Проте не вирішеною залишається ситуація з такими непідприємницькими товариствами, якщо вони не мають статусу неприбуткової організації. Адже не зрозуміло, як для реалізації свого права подавати скорочену звітність середнім підприємствам потрібно буде доводити факт віднесення до непідприємницького товариства. При використанні Законом № 996 терміну «неприбуткова організація» було все просто – такою можливістю використовували непідприємницькі товариства, які були внесені в Реєстр неприбуткових організацій. А тепер це потрібно буде робити, хіба що додаючи копію статутних документів, де вказаний даний статус.

На нашу думку, для даних цілей більш доцільно було б повернутися до використання попереднього терміну – «неприбуткові організації», оскільки набуття цього статусу в кращій мірі врегульовано у вітчизняному законодавстві.

ЗМІНА ЛОГІКИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Діяльність суб'єктів господарювання у сучасних економічних умовах є предметом уваги не лише внутрішніх, а і зовнішніх користувачів. Вони на підставі доступної їм облікової інформації намагаються оцінити фінансове і майнове становище підприємства. Основним інструментом для такого пізнання виступає фінансовий аналіз. За допомогою нього можна надати оцінку внутрішнім і зовнішнім явищам, що є на підприємстві і які його оточують, охарактеризувати тенденції їх розвитку та приймати ефективні управлінські рішення.

Фінансовий аналіз є важливим елементом у системі управління. Якщо раніше йому відводилася лише функція контролю за результатами діяльності суб'єкта господарювання, та зараз він став невід'ємною частиною управлінської діяльності. Зокрема змінюється його цільова спрямованість: якщо раніше він був націлений на надання оцінки результатам діяльності, то наразі основний акцент робиться на перехід до обґрунтування управлінських рішень, визначення напрямів та доцільності вкладання інвестицій тощо.

Також розвиток економічних відносин вплинув не лише на цільову спрямованість аналізу, а на його методику. Вона удосконалюється під впливом різних факторів зовнішнього середовища: ризики та невизначеності, нестабільність економіки, інфляційні процеси, тимчасова цінність грошових коштів та ін. Так, за умов нестабільної економічної системи деякі нормативні значення показників можуть бути знівельовані, тобто не чинитимуть суттєвого впливу на думку аналітика. Наприклад, коефіцієнт абсолютної ліквідності з нормативним значенням більше 0,2 пункти. Це значить, що суб'єкт господарювання у своєму розпорядженні повинен мати як мінімум 20 % високоліквідних активів для погашення своїх зобов'язань. Але чи вигідно тримати значні суми коштів на рахунках, якщо за умов нестабільності вони значно швидко знецінюються? Можливо краще їх вкласти в господарські засоби? Звісно, що так. Як бачимо вплив такого зовнішнього фактора суттєво змінить думку фінансового аналітика про ліквідність суб'єкта господарювання. Проте не можна одночасно говорити, що взагалі не потрібно приймати до уваги даний показник, оскільки це призведе до викривлення думки суб'єкта аналізу, щодо платоспроможності підприємства. В такому разі можливим є застосування компромісного варіанту, а саме: врахування зовнішнього фактора нестабільності економіки у поєднанні з обрахунком оптимального залишку грошових коштів на рахунках підприємства.

Також вплив зовнішнього середовища на фінансовий аналіз породив його нові напрямки: для розв'язання проблеми забезпечення платоспроможності підприємства необхідним став короткостроковий та довгостроковий аналіз руху коштів; для врахування ризиків в прийнятті рішень виник аналіз оцінки ризиків; для визначення впливу інфляційних процесів – інфляційний аналіз. Сучасний фінансовий аналіз заради оцінки управлінських рішень та надання обґрунтованих прогнозів використовує не лише внутрішню інформацію, а і результати проведеного аналізу зовнішнього середовища – маркетингового аналізу, аналізу ризиків, аналізу ринку капіталу, аналізу постачання, інфляційний аналіз та ін (рис. 1).

Рис. 1. Інформаційна база для фінансового аналізу

Як відомо стандартно результати фінансового аналізу використовуються управлінцями для впливу на прибуток підприємства. Усі їх дії спрямовані на його максимізацію, яка досягається різними шляхами: максимізацією виручки, мінімізацією витрат на виробництво і збут та ін. Однак можна змінити логіку фінансового аналізу у кардинально інше русло, а саме: пожертвувати величною прибутку, заради значного зниження витрат. Такі дії реалізуються шляхом ефективного управління цінами. Так, визначивши розмір оптимальної ціни це дозволить і отримати прибутки і значно скоротити витрати. На перший погляд може здаватися, що якщо на підприємстві зменшується виручка від реалізації, то і відповідно буде менший прибуток. Однак це не так. За рахунок значного зменшення витрат суб'єкт господарювання вийде не лише на звичний для нього рівень прибутковості, а зможе його збільшити. Також зменшення ціни позитивно вплине на попит, що дозволить наростити обсяги реалізації.

Перевага такої логіки фінансового аналізу полягає в тому, що вона спонукає управлінців спочатку концентрувати свою увагу на тих витратах, яких можливо уникнути, а вже потім на витратах, які є немінучими. Тільки в такій логіці задача максимізації чистого прибутку виявляється тотожною завданню його максимізації.

Отже, під впливом сучасних умов розвитку економіки змінилося цільове спрямування фінансового аналізу. Зараз він спрямований на: прогнозування майбутніх результатів, оцінку якості управлінських рішень, інструмент обґрунтування короткострокових і довгострокових економічних рішень та доцільності інвестицій. Фінансовий аналіз на даному етапі використовує не лише внутрішні результати дослідження, а охоплює аналіз зовнішніх чинників на діяльність.

Він вибудовує нову логіку за якої можливим є пожертвування частиною валових прибутків заради скорочення витрат, які лише збільшать прибутковість.

УДК 657.2: 332.3(477)

Остапчук С.М.
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу обліку та оподаткування
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ЯКИЙ ОБЛІК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ПОТРІБЕН В УКРАЇНІ?

Тема обліку земель сільськогосподарського призначення в Україні не втрачає своєї актуальності протягом багатьох років та привертає загальносуспільну увагу. Вирішенню проблем обліку землекористування присвячені дисертації Т.А. Бінчаровської (Облік та аналіз земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, 2018), А.І. Коріненко (Облікове забезпечення включення прав користування землею до економічного обігу, 2017), А.В. Пантюхової (Облік та аналіз використання і відновлення земельних ресурсів, 2017), Т.В. Машкової (Обліково-інформаційне відображення якісних параметрів сільськогосподарських угідь, 2016), О.В. Ільчак (Бухгалтерський облік і контроль земельних ресурсів сільського господарства, 2016), Л.Р. Воляк (Обліково-аналітичне забезпечення управління природно-ресурсним потенціалом сільськогосподарських підприємств, 2015), Н.О. Голуб (Облік і контроль витрат на поліпшення земель сільськогосподарського призначення, 2011), О.Ф. Ярмолюк (Облік земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах, 2009). Тематика обліку землекористування домінує в дослідженнях Г.Г. Кірейцева, В.М. Жука, І.В. Замули, Т.Є. Кучеренко, В.М. Хомки та багатьох інших.

У будь-кого незайнятого цією темою, після огляду результатів наведених досліджень виникне запитання: чому попри таку кількість робіт питання бухгалтерського обліку земель сільськогосподарського призначення залишається і досі не вирішеним?

На наш погляд, щоб краще зрозуміти існуючу ситуацію доречно поставити питання: який облік земель сільськогосподарського призначення потрібен Україні?

Кінець 90-х років минулого століття ознаменувався в Україні масштабним роздержавленням і приватизацією земельних угідь з одного боку, та реформуванням системи бухгалтерського обліку – з іншого. Гостроти питанню обліку землекористування надала також, виписана в Земельному кодексі України, заборона на продаж особливої категорії земельних ресурсів – земель сільськогосподарського призначення. В двотисячні роки головною тезою наукових досліджень було твердження про відповідність земель сільськогосподарського призначення ознакам активу, що повинен мати балансове відображення. З 2009 року після прийняття змін до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», актуалізується питання обліку прав користування земельними ділянками. Розроблено ряд методичних рекомендації щодо методики оцінки грошової вартості земельних ділянок і прав користування ними та відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Однак, на практиці ситуація кардинально не змінилася.

З одного боку, слабкість обліку землекористування зумовлена тим, що як зазначає Г.Г. Кірейцев, «в даний час існує значний перелік природних ресурсів, що входять до економічного обороту, але їх не вимірюють прийомами економічної та бухгалтерської методології. Традиційними прийомами бухгалтерського обліку такі ресурси відображають частково. Одним із таких важливих ресурсів є земля як біологічний актив» [1, с. 65]. З іншої сторони, існують труднощі в оцінці справедливої вартості земельних ділянок, пов'язані з економічно-біологічною природою даного активу, високим рівнем спекуляції довкола його продажу, заполітизованістю земельного питання.

Проте вважаємо, що найважливішим орієнтиром розвитку бухгалтерського обліку сільськогосподарського землекористування є його ціль. Іншими словами, кому і для чого потрібен цей облік, визначає те, яким він буде.

Якщо узагальнити результати досліджень згаданих вище, то прийдемо до того, що основна проблема – це оцінка і поставка землі на баланс. Звідси випливає, що головна мета обліку сформувати і відобразити грошову вартість, а точніше кажучи ціну землі для потреб ринку.

Цікаво, що серед зарубіжних досліджень ми не знайшли робіт присвячених безпосередньо бухгалтерському обліку землі, мета якого – оцінка і поставка землі на баланс. Проведений нами огляд зарубіжних досліджень, присвячених обліку землекористування, в базі даних Web of Science Core Collection та Scopus свідчить, що облік земель, перш за все, відображає різноманітні соціальні, економічні, екологічні, аспекти процесу землекористування, а не суто фінансову складову. Згадки про землю як актив у балансі можна знайти в дослідженнях, що стосуються обліку майна суб'єктів господарювання (Accounting for Property).

З огляду на хвижацьке використання земельних ресурсів агрохолдингами, значення земель сільськогосподарського землекористування для розвитку економіки України та забезпечення її продовольчої безпеки, саме еколого-соціальні та економічні аспекти повинні бути домінуючими у формуванні вектору розвитку методології та методики бухгалтерського обліку землекористування. Це ж підтверджується і міжнародною практикою, що збагачується новими інструментами оцінки, обліку та аналізу використання земельних, водних, лісових та інших видів ресурсів.

Як справедливо зауважив професор Г.Г. Кірейцев, «земля – це особливий біологічний актив, особливе біологічне середовище. Будь-які критерії оцінки використання землі, що опираються на принципи монетаризму, є неприйнятними, а така оцінка не є нормальним явищем. Критерії повинні бути іншими» [2, с. 15]. Інтерпретуючи позицію засновника неокласичного напрямку економічної теорії А. Маршалла, професор Г.Г. Кірейцев разом з О.Д. Гудзинським та В.К. Савчуком стверджує, що біологія, безперечно, повинна стати центром діяльності економіста-аграрника. В цьому руслі потрібно змінити погляд на сутність біологічних активів, на їх структуру і динаміку, на структурно-функціональний та системно-функціональний аспект

їх буття, на проблему їх природного (в свідомості людини) та штучного (на зовнішніх матеріальних носіях інформації) відображення, розробки та використання методів їх вимірювання, бухгалтерського обліку, фінансової та нефінансової оцінки. Потреба у створенні нової методології обліку, оцінки інтегрованої екологічної та соціально-економічної результативності використання таких об'єктів людиною є актуальною [3, с. 94].

Таким чином, спроби звести облік землекористування до оцінки та відображення вартості землі в балансі підприємств є штучним обмеженням його можливостей і функціонального призначення, що суперечить потребам часу та реалія господарювання. У зв'язку з цим, науковим завданням вітчизняних дослідників має бути виявлення та розкриття такого обліково-аналітичного інструментарію, що забезпечить раціональне і бережливе використання земельних ресурсів шляхом надання достовірної, повної і доречної інформації для прийняття виважених управлінських рішень в сфері сільськогосподарського землекористування.

Список використаних джерел:

1. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія професія, міжпредметні зв'язки: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2007. 236 с.

2. Кірейцев Г.Г. Необхідність оновлення теорії обліку: виклик часу. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: збірник матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (26 лютого 2015 р.; м. Київ) / Відпов. за вип. Б.В. Мельничук. К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. С. 13-15.

3. Гудзинський О.Д., Кірейцев Г.Г., Савчук В.К. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК. Економічна теорія. 2005. № 2. С. 80-95.

УДК 347.73:336.22

Подлісник І. С.
студент

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПІДХІД В МЕТОДОЛОГІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ТНК

Аналіз сучасного розвитку глобальної економіки демонструє її подальшу концентрацію на рівні транснаціональних корпорацій (ТНК), зростання їх впливу на економічній та політичній арені внаслідок олігополізації всесвітнього ланцюжка створення доданої вартості, прагнення домогтися визнання міжнародної правосуб'єктності. Метою нашої роботи є теоретичне обґрунтування необхідності і можливості переходу до альтернативної методології податкового регулювання ТНК на основі фракційного методу, запропонувати і розкрити її основні параметри.

Значна частина транскордонних операцій, тобто операцій, що здійснюються резидентами різних країн між собою, доводиться на організації, що входять до інтегровані транснаціональні групи. У науковій літературі ми знаходимо безліч відмінних визначень поняття ТНК, в кожному з яких, в розрізі різних аспектів, охарактеризовано її основні сутності [1]. В основі визначень ТНК лежить єдине розуміння моделі ТНК як складної комплексної системи, яка виконує специфічні функції, необхідні для функціонування всієї системи в цілому.

З точки зору розуміння підстав і можливостей поширення податкової юрисдикції різних держав на кожен елемент цієї системи найбільш точно визначення ТНК, на наш погляд, дав А. І. Погорлецький, вказуючи, що транснаціональною вважається така внутрішньо фірмова структура групи, яка включає головну холдингову компанію, її дочірні компанії, представництва та філії, розташовані в країнах, відмінних від юрисдикції базування материнської компанії [2].

Податкові аспекти діяльності ТНК набувають великого значення вже на стадії побудови архітектури групи, за якої внутрішньо фірмова структура оптимізується таким чином, щоб сукупний прибуток групи, після сплати податків, досягав свого максимуму. Разом з тим особливістю ТНК є формування транснаціонального виробничого, торгового і фінансового комплексу, який функціонує відповідно до єдиних стандартів групи, з єдиним центром прийняття рішень в поєднанні з певним ступенем самостійності, при цьому останній входить до групи юридичних осіб та структурних підрозділів.

ТНК складають консолідовану глобальну фінансову звітність відповідно до міжнародних стандартів, а також трирівневу документацію по ТЦО згідно новітньому стандарту ОЕСР [3] для цілей міжнародного податкового контролю, що свідчить про намір держав глобально розглядати ТНК, відповідно до їх сутнісної природи в умовах відсутності глобального регулювання ТНК в цілому [4, с. 120-126]. Методологія оподаткування ТНК при цьому заснована на приведенні кожної особи, що входить до групи, до якоїсь гіпотетичної моделі незалежної організації, яка діяла б в умовах вільного конкурентного ринку на принципах «вितягнутої руки».

Зарубіжними і вітчизняними економістами відзначається, що проблема такої гіпотетичної моделі полягає в спробі національних податкових юрисдикцій надати точний образ поняття, якого реально не існує, а саме – істинному точному прибутку, який виникає в кожній національній податковій юрисдикції. Однак в реальних економічних умовах отримана в кожній державі прибуток ТНК зазвичай є артефактом і визначається значною мірою досвідом адвокатів і бухгалтерів [5; 6].

З плином часу в повній мірі повинен виявитися ефект масштабу аналогічно тому, що проілюстровано кривою А. Лаффера: лояльнее протиухильне законодавство принесе в перспективі більш високі податкові надходження за рахунок масовості платників податків і сталості зростання їх податкової бази. Політика помірною протиухильнистського законодавства в поєднанні з розумним рівнем податкових ставок може, в кінцевому підсумку, призвести до зростання національного доходу і збільшення податкових надходжень, що стимулюють розвиток. Так, загальновідомо, що піонерами боротьби з мінімізацією податків є США, податкове законодавство яких передбачає найбільш досконалі антиуклінні механізми.

Боротьба з міжнародним ухиленням від сплати податків і його посередниками – низькоподатковими юрисдикціями ведеться з моменту появи на світовому ринку міжнародного бізнесу. Форми останнього за цей час еволюціонували від простих методів контролю і аналізу бухгалтерської та податкової звітності до архіскладних підходів General Anti-Avoidance Rule (GAAR), Specific Anti-Avoidance Rules (SAAR), LOB, beneficial owner тощо, і знайшли, зрештою, відображення в глобальному проекті ОЕСР / G20 BEPS Action Plan.

До числа очікуваних позитивних ефектів від міжнародного введення корпоративного оподаткування ТНК слід віднести викорінення практики складного податкового планування, зменшення числа спірних ситуацій, складних погоджувальних процедур і судових розглядів, в які можуть бути залучені податкові органи зацікавлених країн через відсутність гармонізованих правил в області оподаткування ТНК. Окрім того, проблемними є низка обов'язків виконання вимог в сфері оподаткування в кожній з податкових юрисдикцій з дотриманням правил цих ра особистих юрисдикцій щодо ТЦО, тонкої капіталізації, контрольованих іноземних компаній, вигодоодержувача тощо.

Порівняно з методом «вितягнутої руки» й іншими інструментами справедливого розподілу податкової бази, передбаченими ОЕСР в межах BEPS Action Plan, пропонується фракційний метод дозволяє одноразово, системно і комплексно вирішувати ці проблеми. Діалектичний конфлікт між системною єдністю глобального функціонування ТНК і їх «країнознавчою роздробленістю» при оподаткуванні, об'єктивно запускає механізми податкової оптимізації, змушує держави вибудовувати методологію оподаткування ТНК з включенням все більш ускладнених методів боротьби з розмиванням податкової бази.

Отже, визначення податкової бази ТНК, що припадає на конкретну податкову юрисдикцію, доцільно проводити на основі результатів діяльності всіх структур ТНК в глобальному масштабі (всесвітнього доходу ТНК) пропорційно частці трьох ключових критеріїв господарської діяльності структур, що знаходяться в цій юрисдикції, [виручка, (фонд заробітної плати, число зайнятих), активи] в загальному обсязі аналогічних критеріїв всіх ТНК. Інструментом імплементації запропонованої методики в міжнародну практику може стати цілеспрямовано скоригована багатостороння Конвенція ОЕСР МЛІ.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації [Електронний ресурс] / Закон України від 13.07.1999 № 921-XIV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-14> - Назва з екрану.
2. Погорлецкий А.И. Налоговое планирование внешнеэкономической деятельности: учеб. пособие. СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2006. 320 с.
3. Guidance on Transfer Pricing Documentation and Country-by-Country Reporting, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, 2014.
4. Полежарова Л.В., Виноградова А.В. Эволюция регулирования трансфертного ценообразования в Украине: вчера, сегодня, завтра // Экономика. Налоги. Право. 2015. № 2. С. 120-126.
5. RevenuePricing 9122, 1991-1 С.В. 534, March 1, 1991.
6. Краснов И. Трансфертное ценообразование и международная практика налогообложения ТНК // Макроэкономика. 2013. № 53 UEKS (5).

УДК 657.6(476)

Порошина О.О.
старший преподаватель
Гомельский государственный университет имени Ф.Скорины

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АУДИТА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Контроль качества аудита должен быть действенным и эффективным. Это определяется тем, что в высоком качестве аудита заинтересованы все участники рынка аудиторских услуг.

Согласно закону Республики Беларусь «Об аудиторской деятельности» контроль качества аудита делится на внутренний и внешний.

Внутренний контроль качества работы аудиторов осуществляется аудиторской организацией, аудитором – индивидуальным предпринимателем в соответствии с установленными ими внутренними правилами аудиторской деятельности.

Единые требования к внутренним правилам аудиторской деятельности аудиторской организации, аудитора – индивидуального предпринимателя, в соответствии с которыми аудиторской организацией осуществляется внутренний контроль качества работы аудиторов при оказании аудиторских услуг, устанавливаются национальными правилами аудиторской деятельности Республики Беларусь «Внутренний контроль качества работы аудиторов». В соответствии с ними аудиторской организации следует определить совокупность организационных мер, методик и конкретных процедур внутреннего контроля качества (контрольные процедуры), направленных на то, чтобы обеспечить качество оказания аудиторских услуг в соответствии с нормативными правовыми актами Республики Беларусь, регулирующими аудиторскую деятельность [1].

Перспективным направлением повышения качества аудита, по нашему мнению, должно стать изменение его характера на основе расширения роли аналитических процедур, т.е. внедрение отражения в аудиторском заключении результатов аналитических процедур по оценке эффективности деятельности аудируемых организаций. Независимая оценка степени

эффективности деятельности компании аудитором поможет инвесторам сэкономить часть средств, требующихся для оценки перспективности инвестирования в те или иные организации. Информация об эффективности также представляет интерес для акционеров компании и ее кредиторов.

Контроль за соблюдением законодательства об аудиторской деятельности в банках, небанковских кредитно-финансовых организациях, банковских группах, банковских холдингах осуществляется Национальным банком Республики Беларусь, в иных организациях – Министерством финансов Республики Беларусь. Значительные полномочия в части осуществления внешнего контроля качества работы аудиторов предоставлены законодательством общественным объединениям аудиторов в отношении своих членов. В связи с этим весьма актуальным является вопрос о дальнейшем развитии самоорганизации аудиторов.

Саморегулируемые организации – некоммерческие организации, созданные в форме ассоциаций, союзов или иных некоммерческих организаций в целях саморегулирования, основанные на членстве, объединяющие субъектов предпринимательской деятельности исходя из единства отрасли производства товаров (выполнения работ, оказания услуг) или рынка произведенных товаров (выполненных работ, оказанных услуг) [2].

Саморегулируемая организация (СРО) аудиторов – это некоммерческая организация, которая создается на условиях членства в целях обеспечения условий осуществления аудиторской деятельности.

Целями деятельности СРО являются:

- объединение аудиторских организаций и индивидуальных аудиторов для осуществления контроля за их деятельностью;
- повышение качества выполняемых аудиторских услуг;
- информирование профессиональных участников аудиторской деятельности.

Для достижения этих целей перед СРО аудиторов ставятся следующие основные задачи:

- осуществление контроля за соблюдением членами СРО аудиторов требований закона «Об аудиторской деятельности», национальных правил аудиторской деятельности;
- установление в отношении аудиторских организаций, индивидуальных аудиторов, которые являются членами СРО, дополнительных требований, обеспечивающих их ответственность при осуществлении аудиторской деятельности;
- разработка и установление дополнительных мер дисциплинарного воздействия на членов СРО аудиторов за нарушение ими требований законодательства, стандартов аудиторской деятельности.

Актуальными вопросами повышения качества аудита в настоящее время являются:

- создание нескольких аудиторских объединений с определением их прав, обязанностей и ответственности;
- разработка методики проведения проверки в ходе внешнего контроля качества аудита;
- усиление мер ответственности аудиторских организаций, аудиторов – индивидуальных предпринимателей, аудиторов за нарушение законодательства об аудиторской деятельности и ненадлежащее качество оказания аудиторских услуг;
- определение порядка взаимодействия Министерства финансов и аудиторских объединений по вопросам осуществления контроля качества [3].

Аудиторские объединения способны не только повысить контроль качества аудита, но и в полной мере реализовать иные, предусмотренные законом функции.

Развитие института саморегулирования аудиторской деятельности в Республике Беларусь позволит:

- оптимизировать затраты государства на регулирование аудиторской деятельности;
- повысить качество оказываемых услуг за счет контроля над аудиторскими организациями;
- повысить ответственность аудиторских организаций за качество и результаты проведенного аудита;

- осуществлять защиту прав и законных интересов его членов;
- повысить уровень доверия к аудиту.

Еще одним вариантом может быть разработка системы контроля качества процесса аудита в соответствии стандартам МСФО и МСА, а также внедрение этих систем качества в национальную систему.

Список использованных источников:

1. Об аудиторской деятельности [Электронный ресурс]: Закон Республики Беларусь 12 июля 2013 г. № 56-З: с изм. и доп.: текст по состоянию на 4 июня 2015. – Режим доступа: <http://pravo.by>. – Дата доступа: 05.11.2018.

2. Национальные правила аудиторской деятельности «Внутренний контроль качества работы аудиторов» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.minfin.gov.by>. – Дата доступа: 05.11.2018.

3. О саморегулируемых организациях [Электронный ресурс]: Концепция проекта Закона Республики Беларусь: утв. Указом Президента Республики Беларусь от 03.01.2013 г. № 1 – Режим доступа: <http://www.pravo.by/> – Дата доступа: 05.11.2018.

4. Протокол заседания общественно-консультативного совета по вопросам аудиторской деятельности от 16.03.2018 [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.minfin.gov.by/> – Дата доступа: 05.11.2018.

УДК 657

Протасов В.В.
викладач
Науковий керівник –Маліновська К.О.
к.е.н., викладач
Житомирський торговельно-економічний коледж КНТЕУ

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Дані бухгалтерського обліку слугують інформаційним джерелом не тільки для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, потреб зовнішніх користувачів, але й для отримання даних про діяльність підприємства, його майновий стан, при проведенні аудиту на предмет достовірності облікових даних. З цією метою виникає питання щодо якості бухгалтерської інформації, тобто наскільки вона може задовольнити інформаційні потреби користувачів та відповідає основним критеріям якості.

Проблема підвищення якості бухгалтерської інформації піднімалася багатьма дослідниками, зокрема Кірейцевим Г.Г., Корягіним М.В., Безручук С.Л., Єршовою Н.Ю., Гречаником В.П., які досліджували практичну цінність бухгалтерської інформації, що реалізується через критерій корисності, а саме, придатність інформації для прийняття ефективних рішень на базі даних бухгалтерського обліку. Також розглядалися питання ролі бухгалтера у формуванні достовірної бухгалтерської інформації, етичну складову бухгалтерської професії, відповідальності бухгалтера за достовірність інформації тощо.

Питанням формування бухгалтерської інформації все більше приділяється увага і на законодавчому рівні. Так Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (щодо удосконалення деяких положень)» [2] внесено деякі зміни і доповнення щодо удосконалення принципів бухгалтерського обліку, вимоги щодо подання і оприлюднення фінансової звітності, лібералізовано вимоги щодо складання первинних документів. Таким чином, законодавчі зміни покликані спростити вимоги до організації і ведення бухгалтерського обліку на підприємствах, але при цьому розширити інформаційну складову, що міститься у звітності підприємства.

Серед користувачів бухгалтерської інформації є аудитори, інвестори та інші зовнішні користувачі, для яких якість бухгалтерської інформації має велике значення, оскільки від неї

залежить рішення щодо фінансових інвестицій та рішення щодо достовірності фінансової звітності, прийняте аудитором. При цьому коло користувачів фінансової звітності розширюється. Законодавчими змінами закріплено, що інформація, що міститься у фінансовій звітності підприємств не належить до комерційної таємниці, не є конфіденційною та не належить до інформації з обмеженим доступом. Тому право доступу до інформації звітності мають органи управління, до сфери яких вони належать. Крім того, підприємства зобов'язані забезпечувати доступність фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності для ознайомлення юридичних та фізичних осіб за місцезнаходженням цих підприємств, а також зобов'язані надавати копії фінансової звітності за запитом юридичних та фізичних осіб у порядку, передбаченому Законом про доступ до публічної інформації.

Питання щодо якості бухгалтерської інформації національними стандартами НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначається як така, що повинна бути: – дохідливою і зрозумілою її користувачам; – містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами; – достовірною; – зіставною – надавати можливість користувачам порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди, різних підприємств; – дотримуватися визначених Положенням принципів: автономності підприємства; безперервності діяльності; періодичності; історичної (фактичної) собівартості; нарахування та відповідності доходів і витрат; повного висвітлення; послідовності; обачності; превалювання сутності над формою; єдиного грошового вимірника [3].

Якість бухгалтерської інформації обумовлюється критеріями її корисності. Вітчизняні стандарти бухгалтерського обліку не визначають зміст якості бухгалтерської інформації, на відміну від міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IAS) та бухгалтерських стандартів, що закріплені у принципах бухгалтерського обліку США (GAAP), де встановлені вимоги, яким має відповідати інформація, що отримується за допомогою даних бухгалтерського обліку. При цьому законодавчі зміни розширюють перелік підприємств, що зобов'язані вести облік та складати звітність відповідно до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності також оприлюднювати її на своїх офіційних сайтах.

Зазначені вимоги передбачають перш за все цінність для користувача у вигляді своєчасності надходження, підтвердженості, прогнозовної цінності. Крім того, інформація має бути надійною з точки зору уявлення про компанію для зовнішніх користувачів і не розкривати комерційної інформації, яка б могла зашкодити бізнесу.

Для аудитора, як користувача бухгалтерської інформації, важливі і інші показники її якості, які ґрунтуються на відповідності вимогам чинного законодавства, врахування положень Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, облікової політики підприємств та професійних суджень бухгалтера.

Так, дотримання положень МСБЗ та принципів, на яких ґрунтується бухгалтерський облік, дозволяє досягнути певних якісних характеристик бухгалтерської звітності.

Облікова політика є засобом пошуку отриманого співвідношення між інтересами організації та зовнішніми користувачами бухгалтерської інформації шляхом формування методичного, технічного та організаційного аспектів ведення бухгалтерського обліку.

Професійне судження здійснює безпосередній вплив на формування якісної бухгалтерської інформації, оскільки за своїм судженням бухгалтер визначає, що таке реальне відображення господарських факторів у бухгалтерському обліку.

Забезпечення якості бухгалтерської інформації досягається впровадженням ефективної системи контролю за нею. Контроль за якістю бухгалтерської інформації має здійснюватись за такими напрямками:

- якість забезпечена кваліфікацією працівників бухгалтерської служби та їх професійні навички;
- якість інформації, що враховує потреби її користувачів;
- якість інформації, отримана внаслідок консультування із відповідними фахівцями та від компетентних інформаційних джерел.

Таким чином, бухгалтера повинні, з однієї сторони, враховувати вимоги зацікавлених сторін – користувачів бухгалтерської інформації, і з іншої – об'єктивно відображати

фінансово-господарську діяльність підприємства, дотримуючись при цьому норми законодавства, кодексу професійної етики бухгалтерів, положень по бухгалтерському обліку, методичних рекомендацій, інструкцій, положень облікової політики підприємства.

Сформовану таким чином бухгалтерську інформацію, яка відповідає принципам бухгалтерського обліку, є достовірною і повною, а також враховує вимоги користувачів при прийнятті обґрунтованих економічних рішень, можна вважати якісною.

Запровадження законодавчих змін мають забезпечити удосконалення законодавчих засад ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності відповідно до положень європейського законодавства, а також підвищення рівня прозорості та зіставності показників фінансової звітності вітчизняних компаній, що сприятиме покращенню інвестиційного клімату в Україні.

Крім того, зміни, внесені до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», сприятимуть гармонізації національного законодавства у сфері бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності із законодавством Європейського Союзу та міжнародним стандартам фінансової звітності.

Список використаних джерел:

1. «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» : Закон України : станом на 16 липня 1999 року: № 996-XIV – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

2. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень: Закон України від 5.10.2017 р. № 2164-VIII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2164-viii>

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. за N 73 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0397-99>.

4. Безручук С.Л. Якість фінансової звітності через призму професійної етики бухгалтера / С.Л. Безручук // ВІСНИК ЖДТУ. – 2017. – № 4 (82). – С. 3-8.

5. Єршова Н.Ю. Якість облікової інформації. Методичний підхід до оцінювання / Н.Ю. Єршова // Актуальні проблеми економіки. 2014.– № 8 (158). – С. 368 – 374.

УДК 334.012.64:336

Ручина А.О.
магістр
Єршова Н.Ю.
к.е.н., професор
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання аналізу, оцінки платоспроможності підприємства розглядаються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретико-методичним підґрунтям проблемних питань аналізу платоспроможності підприємства є наукові праці Є.Ф. Бріггема, В.В. Ковальова, М.М. Крейніної, М.С. Абрютіної, А.В. Грачова, А.Д. Шеремета, Е. І. Уткіна, Л. П. Кулаковської, В.О. Меца, Г.В. Савицької, Ю.С. Цал-Цалка, Є.А. Носової, Є.В. Мниха, А.М. Поддерьогіна, Б.Є. Грабовецького та ін., в яких досліджуються питання визначення сутності поняття, а також показників її оцінки. Проте, до цього часу не сформовано єдиного підходу щодо організації й методики аналізу, який би відповідав об'єктивній економічній

сутності даних явищ, забезпечував отримання об'єктивної, багатогранної, точної та достовірної інформації про рівень платоспроможності економічного суб'єкта та забезпечував розроблення й реалізацію оптимальних управлінських рішень.

Спершу під платоспроможністю розуміли здатність фізичної особи сплачувати податки. Поява теорій податкового тягаря заклала підвалини для обґрунтування концепцій платоспроможності, які будувалися з урахуванням майнового положення платника податків і джерела їх сплати. Це вплинуло на погляди учених, які розійшлися в думках відповідно до їх прихильності теоріям пропорційного або прогресивного оподаткування. Надання більш наукового змісту платоспроможності стало можливим із появою поняття чистого доходу. Від суб'єктивного розуміння платоспроможності, як пожертвування був зроблений перехід до її об'єктивного тлумачення, пов'язаного з валовим або чистим доходом.

Аналіз джерел літератури дозволив виділити основні характерні моменти, на які звертають увагу науковці при дослідженні цієї економічної категорії «платоспроможність».

1. Платоспроможність визначається наявністю власних оборотних коштів та здатністю покривати збитки (західні науковці – Й. Ворст, П. Ревентлоу, Дж. Депалленса, Дж. Джоборда).

2. Платоспроможність визначається як здатність підприємства виконувати свої зобов'язання (російські вчені – В.В. Ковальов, М.М. Крейніна, М.С. Абрютіна, А.В. Грачов, Е.І. Уткін, А.Д. Шеремет).

3. Платоспроможність представлена як важливий показник фінансової стійкості (вітчизняні вчені економісти – Н.В. Тарасенко, В.І. Іваненко, М.А. Болюх, Є.В. Мних, В.М. Мельник).

Платоспроможність підприємств є об'єктивним складним та багатогранним економічним явищем, на яке впливають багато внутрішніх і зовнішніх чинників. Цим пояснюється високий рівень залежності платоспроможності підприємства від внутрішнього й зовнішнього середовища, економіко-соціальних і фінансових ризиків, що суттєво ускладнює процес її оцінки та висуває досить високі вимоги до інформаційно-аналітичного забезпечення відповідних процедур оцінювання. Основними ознаками платоспроможності підприємства є: наявність у достатньому обсязі коштів на поточному рахунку; відсутність простроченої кредиторської заборгованості. Як правило, досліджують поточну і перспективну платоспроможність.

Для детальнішої оцінки платоспроможності визначають зміну величини чистого оборотного капіталу, тим більш платоспроможним є підприємство. Оскільки можливість конвертування різних видів оборотних активів у засоби платежу є різною, то для оцінки платоспроможності підприємства використовують коефіцієнти платоспроможності. Для оцінки коефіцієнтів платоспроможності треба визначити інформаційні зв'язки факторів їх формування за даними бухгалтерського балансу.

УДК 58.511.2

Сидорова Ю.О.,
магістр
Єршова Н.Ю.
к.е.н., професор
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Проблеми аналізу виробничих запасів в сучасних умовах набувають особливої актуальності в зв'язку з потребою швидкої і достовірної інформації. Для забезпеченості підприємства виробничими запасами та ефективного їх використання необхідно вживати

комплекс заходів, щодо виявлення, кількісного вимірювання та реалізації виявлених заходів. Для цього необхідно здійснювати систематичний облік і контроль, якісний аналіз рівня та динаміки забезпеченості, а також ефективності використання виробничих запасів.

Значний внесок в розробку теоретичних основ і методологічних підходів до проблеми аналізу виробничих запасів внесли вчені: Білуха М.Т., Завгородній В.П., Кірейцев Г.Г., Кузьмінський А.М., Савицька Г.В., Цал-Цалко Ю.С., Мних Є.В. та ін.

Вчені зазначають, що однією з обов'язкових умов підтримання виробництва продукції на певному рівні є постійна наявність частини оборотних активів в матеріальній формі (виробничих запасів). Запаси відносяться до складу оборотних активів, тому що можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або одного операційного циклу. З одного боку, сформовані виробничі запаси забезпечують постійність, безперервність та ритмічність діяльності підприємства, гарантують його економічну безпеку, з іншого – виробничі запаси на рівні виробничих підприємств потребують великих капіталовкладень. Тому від організації і ведення обліку виробничих запасів залежить точність інформації для проведення подальшого їх аналізу.

Для того, щоб визначити, якою мірою підприємство забезпечене матеріальними ресурсами, необхідно:

- вивчити порядок розрахунку й обґрунтованість договорів про поставку матеріальних ресурсів, умови поставок;
- визначити характер виробничих матеріальних запасів і зміну їх структури;
- перевірити обґрунтованість норм виробничих запасів і потребу в матеріальних ресурсах;
- виявити можливості зменшення виробничих запасів і потреби в матеріальних ресурсах;
- розробити заходи щодо зниження наднормативних і зайвих запасів матеріалів

Аналіз термінів та обсягів поставок матеріальних ресурсів за укладеними договорами пов'язаний з перевіркою запасів відповідних матеріалів на складі. Наявні запаси мають задовольняти потребу підприємства в матеріалах на період інтервалів між поставками. З метою покращення забезпеченості підприємства запасами доцільно визначити оптимальний розмір поставок, застосувавши модель «економічного обґрунтування розміру поставки». Ця модель базується на виборі розміру поставки, яка мінімізує витрати на доставку та зберігання, крім того дана модель дозволяє: прискорити оборотність запасів; забезпечити безперебійність виробництва; знизити ризик старіння та псування запасів.

Матеріаломісткість продукції є узагальнюючим вартісним показником і визначається як співвідношення суми матеріальних витрат до вартості виготовленої продукції і показує, скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню виготовленої продукції. Аналіз матеріаломісткості продукції дає можливість пошуку резервів скорочення матеріальних витрат на виробництво продукції та сприяє зниженню собівартості та проводиться у наступному порядку:

- визначається загальна оцінка матеріаломісткості продукції;
- аналізується зміна матеріаломісткості за окремими елементами витрат;
- визначається вплив зміни факторів на матеріаломісткість продукції;
- визначається вплив факторів на матеріаломісткість.

УДК 658:001.8(477)(043.5)

Соколова О.А.
магістрант, спеціальність «Менеджмент та адміністрування»
Борщ В.І.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та інновацій
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

УПРАВЛІНСЬКИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСТЬ ТА ПРИРОДА ПОНЯТТЯ

Загальне прискорення розвитку національних та зарубіжних соціо-економічних та промислових систем протягом останніх років ознаменувалося переходом економіки від

індустріального до постіндустріального етапу економічного розвитку, в основі якого лежить інноваційно-інтелектуальна модель розвитку. У період постіндустріального, тобто інноваційного та інформаційно-інтелектуального, етапу економічного зростання українська модель економіки повинна забезпечити процеси модернізації, реструктуризації і розвитку підприємств, економічних галузей та національної економіки в цілому на новій основі – активізації інтелектуального потенціалу суспільства та підвищення якості систем управління.

Це зобов'язує економістів та фахівців з менеджменту якомога ефективніше досліджувати умови, чинники та особливості розвитку держави, її соціально-економічного середовища, регіонів та національних підприємств. Безперечно, інтелектуальний, людський та управлінський капітали стають основними конкурентними перевагами будь-якого підприємства, створюючи у своїй сукупності позитивний імідж країни на міжнародному рівні, та формують конкурентоспроможність підприємства на національному ринку.

Управлінський капітал, на нашу думку, є «мета-капіталом» будь-якої організації, і представлений адекватною якістю її системи менеджменту. При чому, управлінський капітал є похідним від людського капіталу. Проте він охоплює не усю сукупність продуктивних сил організації, а долучає лише вузьку категорію людських ресурсів, діяльність якої направлена на створення та функціонування оптимальної системи менеджменту підприємства (групи підприємств) [1, с. 57].

Концепція управлінського капіталу базується на розумінні того, що управлінські знання, компетенції та професійний досвід менеджерів повинен приносити результат (прибуток), що необхідно розробляти та використовувати механізми його розширеного відтворення з використанням інноваційних чинників соціально-економічного зростання.

Отже, зважаючи на те, що управлінський капітал є специфічним проявом людського капіталу, то виходячи з цієї тези, можна визначити його основні властивості:

- 1) він є невід'ємним від самого керівника;
- 2) його формування та розвиток неможливо без додаткових зусиль індивідуума;
- 3) може бути реалізований тільки через працю свого носія та створення якісної системи управління компанії у сукупності;
- 4) забезпечує організації приріст прибутку за рахунок підвищення продуктивності праці, ефективності та результативності управління організацією, тобто він є одним з факторів підвищення економічної безпеки організації [1, с. 56-57].

Тобто проблема використання та відтворення управлінського капіталу не можлива лише на індивідуальному, організаційному, національному чи міжнародному рівні – вона має вирішуватися у комплексі, забезпечуючи нову якість системи менеджменту в цілому.

В рамках формування управлінського капіталу організації слід визначити наступні завдання, що впливають на його існування:

- 1) формування якісної системи професійного менеджменту організації;
- 2) формування ефективної управлінської команди;
- 3) забезпечення процесів лідерства та командоутворення, пошук «золотого» співвідношення лідерства із владною структурою менеджменту організації;
- 4) забезпечення ефективного процесу функціональної підготовки та професіоналізації кадрів управління;
- 5) забезпечення інноваційної підготовки та розвитку інноваційного мислення усього персоналу організації;
- 6) забезпечення безперервного розвитку персоналу організації як запорука підвищення результативності та ефективності його діяльності;
- 7) формування якісної системи прийняття управлінського рішення як основного «продукту» управлінської діяльності.

Отже, управлінський капітал – це професійна і інтелектуальна система взаємодії членів управлінської команди з метою вирішення проблеми, або комплексу проблем соціально-економічного розвитку малих і великих організаційних будов, які мають базові ресурси, систему пріоритетних цілей і зрозумілі механізми сталого соціально-економічного зростання [2, с. 163].

Хоча проблема вивчення управлінського капіталу є досить актуальною, особливо в результаті переходу економіки від індустріального типу до постіндустріального, що характеризується двома видами: економікою знань та інноваційною економікою, проте наукових розробок в цьому напрямку дуже мало. Досить часто управлінський капітал розглядається у системі наукового дослідження інтелектуального та/чи людського капіталів. Таким чином, постає завдання дослідження проблематики формування та реалізації управлінського капіталу в подальших наукових дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Борщ В.И. Управленческий капитал как особая форма человеческого капитала. Економічна політика держави в умовах трансформаційних змін: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Україна, м. Сімферополь, 15-16.02.2013 р., Ч. 1. (2). Сімферополь: НО «Economics», 2013. С. 55-57.

2. Кузнецов Е.А. Методологія професіоналізації управлінської діяльності в Україні. Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2017. 342 с.

УДК 657:336.717

Тимунь О.
студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У тезах розглянуто проблеми вдосконалення обліку і контролю доходів та витрат торгівлі, пошуку нових підходів до управління діяльністю підприємств.

Ключові слова: витрати, доходи, збиток, підприємство, прибуток, фінансовий результат.

Облік фінансових результатів операційної діяльності підприємства постійно розвивається й поліпшується у зв'язку із удосконаленням комп'ютерної техніки і комунікаційного середовища, методології й організації бухгалтерського обліку як основного інформаційного джерела про витрати та доходи підприємства [5].

Основною проблемою обліку фінансових результатів операційної діяльності підприємства в Україні є проблема повноти та своєчасності їх відображення у системі обліку. Ця проблема досить багатопланова, надзвичайно складна й стосується всього нашого суспільного ладу, особливо системи влади, системи оподаткування й тіньового сегмента економіки.

Мета і завдання удосконалення обліку та контролю фінансових результатів операційної діяльності були об'єктом дослідження багатьох науковців, таких як А.С. Алісенов, І.В. Бардіна, О.В. Борович, Ф.Ф. Бутинець, Г.Л. Вознюк, О.В. Гринавіцева, А.Г. Загородній, С.Л. Лондар, В.М. Опарін, Й.М. Петрович, Л.М. Прокопишин-Рашкевич, О.В. Тимошенко, Н.М. Ткаченко, Ж.С. Труфіна, А.Л. Цяцюк, І.Л. Цяцюк, С.Л. Червінська та інші. Дослідники щоразу знаходили нові проблеми обліку фінансових результатів операційної діяльності та шляхи їх вирішення. Метою дослідження є надання рекомендацій щодо удосконалення обліку фінансових результатів операційної діяльності [1].

Як свідчать проведені дослідження, розвиток і ефективність діяльності підприємств неможливі без вдосконалення системи управління доходами та витратами, адже витрати є основним фактором впливу на отримання доходу.

Нині переважна більшість вітчизняних підприємств відображує власні витрати і доходи неповністю. Це пов'язано з тим, що витрати важче приховати, адже їх легше проконтролювати, ніж доходи. Найбільший відсоток витрат, що залишається поза обліком, належить до витрат на оплату праці, тому немає нічого дивного, що в науковому обігу з'явився термін «тіньова зарплата». Джерелом коштів для покриття такої заробітної плати виступають «тіньові доходи».

Наступною є проблема забезпечення максимальної оперативності та достатньої аналітичності вихідної інформації про витрати підприємства. Інформація потрібна індивідуальному споживачу в певну мить для вирішення конкретного управлінського завдання. Якщо споживач інформації протягом короткого проміжку часу отримує необхідну йому інформацію у достатньому обсязі, який його цікавить, то проблеми забезпечення максимальної оперативності інформації для нього будуть вирішені. Для забезпечення достатньої аналітичності інформації її потрібно завчасно перевірити щодо відповідності сучасним вимогам: порівнянності, однозначності тлумачення, достовірності, дохідливості й доречності [2].

Третьою проблемою обліку витрат підприємства є проблема створення єдиної інформаційної загальнодержавної бази норм і нормативів для обліку та контролю за витратами й доходами підприємства. Така інформаційна база вкрай необхідна Україні, адже, матеріаломісткість вітчизняної продукції у два-три рази вища, ніж у країнах Заходу. Це може, попри всі інші чинники, означати, що в нашій державі вагома частка списаних на витрати виробництва матеріальних цінностей розкрадається чи насправді використовується на виробництво тіньової продукції.

Ще однією важливою проблемою обліку витрат і доходів підприємства є проблема встановлення оптимального співвідношення обсягів автоматизованих і неавтоматизованих обліково-контрольних робіт та визначення їхньої ролі у скороченні необґрунтованих витрат й зростанні поточних доходів підприємства. Кожному підприємству доцільно на початку року провести оцінку власних потреб і фінансово-кредитних можливостей щодо придбання або оренди комп'ютерної, організаційної техніки або відмовитися від неї, віддавши перевагу у веденні обліку залученому на договірній основі приватному професійному бухгалтеру спеціалізованій приватній фірми за гідну оплату виконаних ним обліково-звітних робіт.

Наступною проблемою обліку витрат є проблема рівня відповідності обліково-контрольної системи підприємства щодо його витрат чинному законодавству з обліку та контролю й меті та завданням самого підприємства. Йдеться про те, що цю проблему підприємство вирішує тією мірою, до якої її потенційно може й хоче вирішити головний бухгалтер підприємства, адже головний бухгалтер – саме та посадова особа, від якої залежать ефективність і якість облікової системи підприємства. На сьогоднішній день головний бухгалтер підприємства має володіти повною і вичерпною інформацією про нові нормативно правові акти України, вміти порівнювати, аналізувати, об'єктивно оцінювати, надавати пропозиції та грамотно реалізувати ці акти на практиці із урахуванням специфіки діяльності підприємства [4].

Проблема матеріально-технічного й організаційного забезпечення полягає в тому, наскільки достатньо підприємство забезпечене сучасними матеріально-технічними засобами (комп'ютерною та іншою обчислювальною технікою, засобами комунікації) і який рівень організації та ефективності ведення первинного та зведеного обліку, внутрішнього контролю.

Проведене дослідження дало змогу зробити такі пропозиції щодо удосконалення обліку фінансових результатів операційної діяльності та ефективного управління ними:

- економно використовувати сировину, матеріали, паливо, енергію;
- більш повно використовувати виробничі потужності підприємства, що сприятиме зниженню цін на продукцію, роботи, послуги;
- покращити використання основних засобів,
- зменшити норми витрат сировини [3].

В питаннях обліку фінансових результатів залишається чимало невирішених проблем, розв'язання яких забезпечить кращу роботу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік II: підручн. Київ, 2009. 435 с.
2. Лондар С.Л., Тимошенко О.В. Фінанси: навч. посібн. Вінниця, 2009. 334 с.
3. Петрович Й.М., Прокопишин-Рашкевич Л.М. Економіка і фінанси підприємства:

підручн. Львів, 2014. 341 с.

4. Ткаченко Н.М., Борович О.В., Цюцяк І.Л., Цюцяк А.Л. Фінансовий облік II: навч. посібн. Київ, 2014. 156 с.

5. Шара Є.Ю. Фінансовий облік II: навч. посібн. Київ, 2016. 169 с.

УДК 657.6

Трубович Р.О.
м.э.н., ассистент кафедры учета,
финансов, логистики и менеджмента
Полоцкий государственный университет,
г. Новополоцк, Республика Беларусь

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ АУДИТА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

На современном этапе развития экономики Республики Беларусь обозначилась потребность в активизации государственных контрольных инструментов. На практике действующий финансовый контроль использования бюджетных средств не встраивается во всеобщий переход, ориентированный на программно-целевой подход в государственном управлении.

В международной практике финансовый контроль постепенно переходит от традиционной проверки к контролю эффективного, экономичного и результативного использования бюджетных средств.

Одной из причин зарождения нового вида проверки стали западные реформы по внедрению механизмов эффективного проектного управления во второй половине 20 века. В государствах, где были приняты данные реформы утверждались ежегодные планы, регламентирующие цели и количественные целевые показатели на будущий отчетный период для каждой государственной программы и для каждой государственной организации. Со временем такой подход к экономическому развитию, ориентированному на достижение целевых показателей требовал формирования иной системы контроля использования бюджетных(государственных) ресурсов. Так зародился аудит эффективности. В 1977 г. на Конгрессе Международной организации высших органов аудита (INTOSAI) в Лиме было решено опубликовать и распространить документ под названием «Лимская декларация руководящих принципов аудита». Декларация и по сей день предполагает упорядоченное и эффективное использование государственных средств, что является одной из важнейших предпосылок для надлежащего управления государственными финансами и эффективности принимаемых решений ответственных органов власти. В положениях стандартов INTOSAI «Основные принципы аудита эффективности» аудит эффективности определяется как независимой, объективной и надежной экспертизой, оценивающей насколько государственные системы, операции, программы, мероприятия или организации действуют в соответствии с принципами экономичности, продуктивности и результативности и есть ли возможность для совершенствования.

На текущий момент аудит эффективности во многих странах, где строгое соблюдение финансовой дисциплины, становится преобладающим видом деятельности высших органов финансового контроля. Примером стран, активно применяющих тип аудита эффективности является Канада, Великобритания, Швеция. Теоретические и практические наработки зарубежных аудиторов используются активно и по сей день Счетной палатой Российской Федерации и контрольно-счетными органами субъектов Российской Федерации.

Немаловажную значимость приобретает аудит эффективности в Республике Беларусь в период освоения и совершенствования программно-целевого метода бюджетного планирования.

В Республике Беларусь внедрение аудита эффективности началось более 10 лет назад, когда распоряжением Председателя Комитета госконтроля были утверждены Методические рекомендации о порядке организации и проведения органами Комитета государственного контроля аудита эффективности. С начала 2017 проведено 37 мероприятий по аудиту эффективности, по материалам которых субъектам хозяйствования выданы рекомендации и предложения по устранению недостатков. Между тем, в Беларуси до сих пор нет ни одного нормативного правового акта, регламентирующего порядок проведения данного вида контроля. На текущий момент отечественное законодательство регулирует отдельные сферы экономики, которые содержат меры ответственности за нецелевое использование бюджетных средств. В Бюджетном кодексе Республики Беларусь говорится только о внешней проверке исполнения бюджета, об аудите эффективности освоения бюджетных средств упоминаний нет. Таким образом, в стране Методические рекомендации о порядке организации и проведения органами Комитета государственного контроля аудита эффективности носят не столько правовой, а скорее декларативный характер.

По мнению заместителя Председателя Комитета государственного контроля Республики Беларусь (Курлыпо А.М.) имеющиеся результаты проверок использования бюджетных средств свидетельствуют о необходимости внедрения методов аудита эффективности на всех этапах разработки и реализации в стране государственных, региональных и отраслевых программ, значимых инвестпроектов.

Большинство отечественных и зарубежных исследователей проблем развития аудита эффективности отмечают не столько об отсутствии методов, сколько об отсутствии методик, позволяющих дать оценку эффективности использования государственных ресурсов и деятельности организации. Актуальными остаются вопросы выбора системы целевых показателей и критериев оценки эффективности, а также формирования выводов об эффективности деятельности и использования государственных средств на основе профессионального суждения аудитора. Как показывает опыт Российской Федерации, Республики Беларусь и иных стран пространства СНГ, на сегодняшний день не существует единых общепринятых критериев оценки эффективности и самих показателей эффективности, закреплённые определёнными стандартами. Не прописаны они и в международных стандартах. Причиной тому является разностороннее понимание на практике и в теории понятия «эффективность», а также отраслевая специфика народного хозяйства не позволяет установить единые показатели расчета эффективности деятельности и критерии эффективности использования государственных средств. Немаловажным фактором в данной проблеме является прямая зависимость показателей эффективности от государственных программ, которые могут отличаться по своим целям и задачам в рамках одной отрасли народного хозяйства. Так, каждый непосредственный объект аудита эффективности обладает определенной спецификой хозяйствования, соответственно, целевые показатели и критерии эффективности не могут быть едиными и универсальными для всех организаций. Более того методика проведения аудита эффективности определяется поставленными целями перед аудитом, которые могут существенно отличаться

Таким образом, в отличие от финансового контроля аудит эффективности направлен на оценку результатов использования бюджетных средств, которые должны быть неразрывно связаны с выполнением целевых программ, направленных на эффективность решения социальных, экономических и экологических задач в устойчивом развитии государства.

Необходимость совершенствования нормативно-правовой и методической базы аудита эффективности в Республике Беларусь является актуальной и значимой для развития данного вида контроля в государственном и частном секторе. Возникает необходимость в построении методических основ аудита эффективности деятельности организаций. Разработка методики аудита требует определенного внимания и профессионального суждения при формировании системы целевых показателей для расчета результатов деятельности организации и установлении критериев эффективности использования государственных ресурсов.

Тудовші В.В.
магістр
Мехович С.А.
д.е.н., професор,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Для забезпечення та управління діловою активністю підприємства необхідна інформаційна база. Тільки наявність максимально точної і достовірної інформації дає можливість приймати рішення щодо підвищення ділової активності підприємства. При цьому необхідно поєднання зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, акумульованих в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. Фінансова звітність – важливе джерело інформації для зовнішніх аналітиків, формування якої здійснюється, виходячи із загальних правил ведення обліку. Щоб своєчасно оцінити рівень ділової активності підприємства доцільно, на нашу думку його аналізувати на основі:

- достовірної інформації в бухгалтерській звітності;
- методики аналізу потенціалу підприємства, яка передбачає виявлення неефективних активів і нереальних доходів;
- методики аналізу доходів та витрат, оцінки рівня прибутковості;
- показників «чисті активи» і «рівень якості чистих активів»;
- методик аналізу (системи збалансованих показників) по виявленню неефективних активів і пасивів з метою пошуку та обґрунтування резервів їх відновлення - вибору варіантних рішень з управління діловою активності).

Для формування достовірної обліково-аналітичної інформації при управлінні діловою активністю підприємства необхідно перевірити, чи дотриманий принцип достовірності при формуванні показників в бухгалтерській (фінансовій) звітності. В рамках оцінки ділової активності рекомендується розрахувати систему показників. За допомогою системи показників проводиться аналіз доходів, витрат, які формують фінансовий результат діяльності підприємства. Для оцінки рівня ділової активності пропонується 2-рівнева система збалансованих показників, при формуванні яких враховувалася можливість їх розрахунку за даними бухгалтерської (фінансової) звітності.

Система показників першого рівня повинна відображати величину власних оборотних коштів, ефективність їх використання через показники оборотності і рентабельності, рівень їх використання у виробничій діяльності, здатності підтримувати операційну діяльність в разі перепрофілювання виробництва. Система показників другого рівня (приватних показників) повинна багатогранно і всебічно характеризувати ділову активність організації, рентабельність і рівень їх використання.

Управлінське рішення за результатами аналізу має бути сформульовано з урахуванням якісних відмінностей. Наприклад, рішення з придбання активів може ґрунтуватися на різних джерелах фінансування. В рамках оперативних рішень можуть бути зроблені кроки щодо перегляду оптимального рівня запасів, придбання або використання запасів, вирішення поточних виробничих завдань, прискоренню оборотності активів, збільшення маржі, розробці різних схем погашення дебіторської заборгованості, використання нетрадиційних форм розрахунків з покупцями і т.д. До тактичних управлінських рішень можна віднести зміну політики розрахунків з дебіторами і кредиторами, придбання і використання необоротних активів, короткострокових фінансових вкладень і ін.

Стратегічні рішення спрямовані на довгострокові капітальні та фінансові вкладення, наукові розробки і т.д. Таким чином, постійний розвиток бізнесу породжує вдосконалення підходів до пошуку додаткових джерел прибутку, що навіть зумовлено пропозицію використання системи обліково-аналітичного забезпечення управління діловою активністю підприємства.

Харченко А.А.
студент
Примакова М.В.
канд. экон. наук, доцент
Учреждение образования
«Полоцкий государственный университет», Беларусь

РАДИОАКТИВНЫЕ ОТХОДЫ: ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ И КЛАССИФИКАЦИЯ КАК ОБЪЕКТА БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА

Рассмотрены, проанализированы и систематизированы подходы к определению экономической сущности понятий «отходы», «радиоактивные отходы», разработаны и предложены авторские понятия данных категорий, приведена их авторская классификация.

Непросто представить хозяйственную деятельность человека, которая бы не сопровождалась бы образованием отходов. И в промышленности, и в энергетике отходы являются неотъемлемой частью производственного процесса, поэтому возникает необходимость в учете и систематизации данных об образовании и движении отходов, что, в свою очередь, требует грамотного определения сущности понятия «отходы».

Для определения сущности данного понятия, нами были рассмотрены различные подходы к сути категории «отходы», предложенные в нормативных документах стран СНГ, трудах различных авторов и других источниках. На основе изученной литературы, мы дали свое определение: отходы – это вещества или отработки, которые образуются в результате бытовой или производственной деятельности человека и не используются на месте своего образования, при этом полностью или частично утрачивают свои потребительские свойства.

Отходы могут быть различными. Существуют разные подходы к классификации отходов, однако, во всех этих подходах следует выделить следующие категории отходов: отходы производства и опасные отходы.

Отходы производства – отходы, образующиеся в процессе осуществления юридическими лицами и индивидуальными предпринимателями экономической деятельности, побочные и сопутствующие продукты добычи и обогащения полезных ископаемых.

Опасные отходы – отходы, содержащие в своем составе вещества, обладающие каким-либо опасным свойством или их совокупностью, в таких количестве и виде, что эти отходы сами по себе либо при вступлении в контакт с другими веществами могут представлять непосредственную или потенциальную опасность причинения вреда окружающей среде, здоровью граждан, имуществу вследствие их вредного воздействия [1].

И одними из таких опасных отходов производства являются радиоактивные отходы.

Изучив различную литературу, посвященную радиоактивным отходам, мы выяснили, что их главными отличительными чертами являются радиоактивность и непригодность для дальнейшего использования. На основе этого мы дали своё определение радиоактивных отходов: радиоактивные отходы – это непригодные для использования вещества или отработки, которые образуются в результате хозяйственной деятельности человека, содержание и активность радионуклидов в которых превышает допустимые уровни.

Важным аспектом для бухгалтерского учета радиоактивных отходов является их классификация, так как от правильности и грамотности классификации зависит правильность отнесения радиоактивных отходов к тому или иному объекту бухгалтерского учета. Но так как радиоактивные отходы относятся к категории «отходы производства», то есть необходимость для начала провести классификацию отходов производства как объектов бухгалтерского учета.

Рассмотрев классификации, предложенные различными источниками, была разработана авторская классификация отходов. Отходы можно классифицировать по следующим признакам (собственная разработка на основе источников [2, 3]):

- по происхождению: отходы органические природного происхождения, отходы минерального происхождения, отходы химического происхождения;

- по источнику формирования: отходы различных отраслей хозяйственной деятельности;
- по классу опасности: с 1-го по 4-ый классы;
- по возможности утилизации на предприятии: утилизируемые, трудноутилизируемые, не утилизируемые;
- по возможности дальнейшего использования: возвратные, безвозвратные;
- по целевому назначению: отходы различного использования;
- по отношению к хозяйственным процессам: отходы на стадии заготовления, отходы на стадии производства, отходы на стадии реализации;
- по отношению к процессу производства: отходы основного производства, отходы вспомогательного производства, отходы обслуживающего производства;
- по отношению к технологическому процессу: отходы, возникающие на различных стадиях технологического процесса.

Изучив и проанализировав различные источники, мы выяснили, какие основные критерии к классификации радиоактивных отходов выделяет законодательство РФ и большинство авторов, и на основании этого разработали классификацию радиоактивных отходов, приведенную в таблице 1.

Таблица 1

Классификация радиоактивных отходов

Критерий классификации	Классификационные группы
По соотношению рисков, связанных с радиационным воздействием к затратам, связанным с их захоронением	Удаляемые
	Особые
По агрегатному состоянию	Жидкие
	Твердые
	Газообразные
	α-излучение
По составу излучения	β-излучение
	γ-излучение
	нейтронное излучение
	Низкоактивные
По степени активности	Среднеактивные
	Высокоактивные
	Короткоживущие
По времени жизни	Среднеживущие
	Долгоживущие

Примечание: собственная разработка на основе источников [4, 5]

В ходе работы были изучены, проанализированы и систематизированы подходы к экономической сущности и классификации категорий «отходы» и «радиоактивные отходы»; предложены авторские определения сущности отходов и радиоактивных отходов и их классификация.

Список использованных источников:

1. Закон о РБ «Об обращении с отходами» от 20 июля 2007 г. № 271-З.
2. Тумашик, Н.В. Проблемы учета затрат на качество, брак и утилизацию отходов производства / Н.В. Тумашик // Проблемы современной экономики. – 2009. – №5. – С. 184–187.
3. Е.Н. Саяпина, Возвратные отходы: организация бухгалтерского учета, оценка и налогообложение [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.audit-it.ru/articles/account/assets/a11/479341.html> – Дата доступа 10.04.2018.
4. Федеральный закон РФ «Об обращении с радиоактивными отходами и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» от 11 июля 2011 г. № 190-ФЗ.
5. Г. Родзинский, Классификация радиоактивных отходов [Электронный ресурс] – Режим доступа: webkonspect.com/?room=profile&id=8503&labelid=160707 – Дата доступа 19.04.2018.

УЧЕТ РАСЧЕТОВ С ПЕРСОНАЛОМ ПО ВОЗМЕЩЕНИЮ МАТЕРИАЛЬНОГО УЩЕРБА

Нередко на предприятиях обнаруживаются недостатки и порча товарно-материальных ценностей. Несвоевременное выявление причиненного ущерба либо его не выявление негативно сказывается на финансовом положении организации, поскольку ведет к уменьшению оборотных средств, а также к финансовым и временным потерям на установление ответственных лиц, доказательства их вины и взыскание размера причиненного ущерба.

Кроме того, выявленные недостатки и ущерб должны быть верно оценены, поскольку оценка по данным бухгалтерского учета может не соответствовать реальной рыночной стоимости утраченных либо испорченных ценностей.

Актуальными вопросами по учету расчетов с персоналом по возмещению материального ущерба являются:

- 1) своевременное выявление наличия фактов недостатков и порчи имущества;
- 2) правильная оценка выявленного материального ущерба, соответствующая реальной рыночной стоимости причиненного ущерба;
- 3) тщательный контроль за состоянием и документальным оформлением расчетов с персоналом по возмещению материального ущерба.

В связи с этим возрастает роль контроля за состоянием и документальным оформлением расчетов с персоналом по возмещению материального ущерба. Причем контроль должен осуществляться на всех уровнях.

Работник может быть привлечен к материальной ответственности при одновременном наличии следующих условий:

- 1) ущерба, причиненного нанимателю при исполнении трудовых обязанностей;
- 2) противоправности поведения (действия или бездействия) работника;
- 3) прямой причинной связи между противоправным поведением работника и возникшим у нанимателя ущербом;
- 4) вины работника в причинении ущерба.

При определении размера ущерба учитывается только прямой действительный ущерб, неполученные доходы не учитываются. Под прямым действительным ущербом понимаются утрата, ухудшение или понижение ценности имущества, влекущие необходимость для нанимателя произвести затраты на восстановление, приобретение имущества или иных ценностей либо произвести излишние выплаты.

Недопустимо возложение на работника ответственности за вред, который относится к категории нормального производственно-хозяйственного риска (экспериментальное производство, введение новых технологий и др.). Наниматель обязан создавать работникам условия, необходимые для нормальной работы и обеспечения сохранности вверенных им ценностей.

Установить точный размер ущерба можно только на основании данных инвентаризации. В ходе инвентаризации фиксируют фактическое наличие имущества, которое затем сравнивают с данными бухгалтерского учета.

Размер ущерба определяется по фактическим потерям, исчисляемым исходя из рыночных цен, но не ниже стоимости имущества по данным бухгалтерского учета.

Работник может погасить ущерб следующими путями:

- добровольно возместить стоимость утраченного по его вине имущества, внося денежные средства в кассу или на расчетный счет организации;
- с согласия нанимателя может передать другое равноценное утраченному имущество или исправить поврежденное;
- с согласия работника, ущерб может быть удержан из его заработной платы.

Работники, как правило, несут полную материальную ответственность за ущерб, причиненный по их вине нанимателю. Коллективными договорами, соглашениями может устанавливаться ограниченная материальная ответственность работников за ущерб, причиненный нанимателю по их вине.

Полная материальная ответственность предполагает, что виновник должен возместить причиненный работодателю прямой действительный ущерб в полном размере.

Основным нормативно-правовым актом, регулирующим условия и порядок привлечения работников к материальной ответственности, является Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26.07.1999 г. № 296-З (с изменениями и дополнениями от 29.11.2017 № 68-З).

В частности, Трудовым кодексом определены:

- условия привлечения работников к материальной ответственности;
- порядок добровольного возмещения работниками ущерба, причиненного нанимателю;
- размеры материальной ответственности работников;
- случаи ограниченной материальной ответственности;
- случаи полной материальной ответственности;
- порядок заключения письменных договоров о полной материальной ответственности;
- понятие коллективной (бригадной) материальной ответственности;
- порядок возмещения ущерба, причиненного нанимателю;
- учет конкретных обстоятельств при возложении материальной ответственности.

Отличительными чертами операций по учету расчетов с персоналом является то, что общая доля расчетов с персоналом по прочим операциям достаточно низка по отношению ко всем оборотам предприятия, а также их исключительная трудоемкость (т.е. расчеты должны производиться по каждому работнику), стандартность выполняемых операций (например, из заработной платы каждого работника необходимо удержать суммы материального ущерба, причиненного по его вине) и абсолютная безошибочность вычислительных операций.

Таким образом, по возмещению материального ущерба можно предложить создать фонд на пополнение собственных средств, но в том случае, если виновным лицом является работник предприятия – это позволит работнику равномерно возмещать причитающиеся к выплате суммы.

В настоящее время существует довольно большое количество универсальных комплексов ведения бухгалтерского учета, которые предназначены не только для автоматизации учета расчетов с персоналом, но и для ведения всего бухгалтерского учета, как на малых, так и на крупных предприятиях. Относительная простота освоения и эксплуатации позволяют использовать компьютеры в качестве персональной техники, оснащать ими бухгалтеров и на их основе создать автоматизированные рабочие места бухгалтеров.

Программа «1С: Бухгалтерия» является универсальной бухгалтерской программой, которая предназначена для ведения синтетического и аналитического бухгалтерского учета по различным разделам. Она значительно облегчает и ускоряет работу бухгалтера по учету расчетов с персоналом.

Список использованных источников:

1. Трудовой кодекс Республики Беларусь: Кодекс Республики Беларусь, 26.07.1999 г. № 296-З. (с изменениями и дополнениями от 29.11.2017 № 68-З)// [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.kodeksy-by.com> – Дата доступа 05.11.2018
2. Левкович О.А., Бурцева И.Н. Бухгалтерский учет: учеб. пособие. – 11-е изд., перераб. и доп. – Минск: Амалфея, 2017. – 608 с.

Шило М.Е.
старший преподаватель
УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия»
г. Горки, Республика Беларусь

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОНТРОЛЬНОЙ (НАДЗОРНОЙ) ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Президентом Республики Беларусь 16 октября 2017 года подписан Указ № 376 «О мерах по совершенствованию контрольной (надзорной) деятельности». Нормы данного Указа направлены на совершенствование контрольной (надзорной) деятельности в Республике Беларусь и минимизацию вмешательства контролеров в хозяйственную деятельность субъектов предпринимательской деятельности. Его основные положения вступили в силу с 1 января 2018 года.

Указом № 376 введены новые принципы контроля:

- незаконное вмешательство в деятельность проверяемого субъекта запрещается и влечет привлечение должностных лиц контролирующих (надзорных) органов к установленной законодательными актами ответственности;
- проверяемый субъект признается добросовестно исполняющим требования законодательства, пока не доказано иное;
- в случае неясности или нечеткости предписаний акта законодательства решения должны приниматься в пользу проверяемого субъекта;
- проверки не должны нарушать производственно-хозяйственную деятельность проверяемых субъектов.

В соответствии с Указом № 376 государственный контроль (надзор) осуществляется в формах: выборочных проверок, внеплановых проверок, мероприятий технического (технологического, поверочного) характера, а также мер профилактического и предупредительного характера. К последним, согласно Указу, относятся мониторинги, разъяснительная работа о порядке соблюдения требований законодательства, применения его положений на практике, информирование субъектов (включая использование сети Интернет, средств массовой информации) о типичных нарушениях, выявляемых в ходе проверок контролируемыми (надзорными) органами, семинары, круглые столы и так далее.

Выборочная проверка будет назначаться с учетом критериев оценки степени риска проверяемых субъектов и на основании результатов анализа имеющейся в распоряжении контролирующего (надзорного) органа информации, свидетельствующей о высокой степени риска нарушений законодательства и невозможности их выявления или устранения иными формами государственного контроля (надзора).

Как и ранее, одним из оснований для проведения внеплановой проверки будет являться поручение органа уголовного преследования. Но после вступления в силу Указа № 376 проведение такой проверки возможно только по возбужденному уголовному делу. Следует отметить, что количество оснований для назначения внеплановой проверки уменьшилось. При этом в ходе внеплановой проверки изучению будут подлежать только факты и обстоятельства, послужившие основанием для ее назначения.

С принятием Указа № 376 не допускается проводить выборочные и внеплановые проверки по вопросам, которые относятся к мероприятиям технического (технологического, поверочного) характера. В соответствии с требованием Указа данные мероприятия имеют предупредительно-профилактическую направленность. По результатам их проведения контролирующие (надзорные) органы в пределах своей компетенции в случае выявления нарушений выносят требование (предписание) об их устранении в установленный срок. А в случае выявления нарушений, создающих угрозу национальной безопасности, причинения вреда жизни и здоровью населения, окружающей среде вручают предложение о приостановлении (запрете) деятельности субъекта (его цехов, производственных участков), объекта строительства, оборудования до устранения нарушений, послуживших основанием

вручения (направления) такого предложения, выносят соответствующее требование (предписание). Если организация своевременно устранит нарушения меры ответственности в отношении субъекта и его должностных лиц не применяются.

При проведении встречной проверки будет исключена возможность применения мер ответственности в отношении контрагента проверяемого субъекта или третьих лиц, имеющих отношение к проверяемым финансово-хозяйственным операциям. То есть субъекты, деятельность которых проверена в рамках встречной проверки, не могут привлекаться к ответственности в рамках встречной проверки.

Так, к техническим новациям следует отнести изменения, связанные с сокращением перечня государственных контролирующих органов. Данный перечень сокращен на 11 государственных учреждений, таких как: государственный комитет судебных экспертов, Белорусское республиканское общество спасения на водах, Республиканский центр по оздоровлению и санитарно-курортному лечению, Государственный комитет по науке и технологиям, Национальная академия наук, Министерство внутренних дел, Министерство лесного хозяйства, Министерство связи и информатизации, Министерство спорта и туризма, Министерство энергетики, органы, осуществляющие ведомственный контроль.

К либеральным новациям, пожалуй, следует отнести придание предупредительно-профилактической направленности мероприятиям технического (технологического, поверочного) характера. Данный подход предполагает, в частности, не применение наказания, а выдачу предписания на устранение нарушения, выявленных в ходе контрольных мероприятий технического характера.

При этом в случае выполнения в установленный срок предприятием требования предписаний об устранении выявленных нарушений, ответственность за данные нарушения в отношении субъекта и (или) его должностных лиц не применяются. И лишь при неустранении выявленных нарушений меры ответственности применяются в порядке, установленном законодательством. Расширен состав лиц, имеющих право обжаловать решения проверяющих органов, требования (предписания) об устранении нарушений, действия (бездействие) их должностных лиц. Теперь не только проверяемый субъект будет вправе обжаловать указанные решения и действия, но и любое лицо, полагающее, что эти решения, требования (предписания) или действия (бездействие) нарушают его права и (или) законные интересы.

Указом № 376 также установлен список грубых нарушений, влекущих ответственность должностных лиц контролирующего (надзорного) органа. К таким нарушениям относятся:

невнесение записи о проведении проверки в книгу учета проверок (журнал производства работ) при представлении этой книги (журнала);

отсутствие оснований назначения проверки;

превышение установленных сроков проведения проверки;

проверка выполнения требований законодательства, если такие требования не относятся к компетенции контролирующего (надзорного) органа, проводящего проверку;

требование от проверяемого субъекта представления документов и (или) информации, если они не относятся к вопросам, указанным в предписании на проведение проверки;

отбор проб и образцов для проведения исследований, испытаний, технических освидетельствований, экспертиз в количестве, превышающем установленные законодательством нормы, необходимые для проведения таких исследований, испытаний, технических освидетельствований, экспертиз;

непредставление в установленном порядке и в установленные сроки проверяемому субъекту или его представителю акта (справки) проверки.

Несмотря на изменения в сфере контрольной (надзорной) деятельности, основные права и обязанности проверяемых и проверяющих, порядок проведения и оформления результатов проверок в целом останутся теми же.

В свою очередь, ожидается, что нововведения позволят выстроить более рациональную систему государственного контроля, повысить прозрачность деятельности проверяющих органов, исключить излишнее, не обоснованное объективными причинами обременение субъектов хозяйствования проверочными мероприятиями.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ

За сучасних умов ведення бізнесу організація бухгалтерського обліку є важливою для отримання правдивої і достовірної картини фінансового та майнового стану підприємства. Під час організації обліку на підприємстві слід брати до уваги специфіку діяльності компанії. Багато елементів організації обліку такі, як складання фінансових звітів, методи інвентаризації та схеми документообігу, є конвергентними у всіх галузях. Крім того, організація бухгалтерського обліку змінюється разом із технологічним прогресом, комп'ютеризацією облікової роботи, розвитком міжнародних зв'язків у бізнесі тощо. Все це вимагає пошуку нових рішень в сфері організації інформаційної системи бухгалтерського обліку.

Варто зазначити, що теперішніх умов ведення бізнесу, зокрема за сучасного економічного та політичного становища в країні, для підприємців актуальним стає посилення контролю за економічними та фінансовими показниками, а також планування майбутніх економічних подій. Всьому цьому сприятиме правильна та ефективна організація бухгалтерського обліку в умовах компютеризації.

Організація бухгалтерського обліку є важливою ланкою у попередженні негативних наслідків для діяльності підприємства, що стало надзвичайно важливим інструментом під час управління бізнесом. Це дозволяє реалізувати процес збору та накопичення інформації в обліку з метою оцінки поточного фінансового стану, виявлення майбутніх можливостей для розвитку діяльності підприємства, попередження можливих фінансових проблем у майбутньому. Саме правильна організація обліку в умовах компютеризації сприяє ідентифікації та попередженню загроз для майбутньої діяльності фірми.

Проблема отримання якісної інформації в короткі терміни залежить, насамперед, від організації бухгалтерського обліку. Практика доводить, що відносно важко створити нове підприємство, але залишатись у бізнесі та досягти успіху – це теж нелегко, оскільки потрібні ефективно управління фінансами та постійна швидка та точна оцінка ситуації на підприємстві. Тому ефективна організація бухгалтерського обліку для підприємств стає простим інструментом раннього попередження негативних наслідків та оцінки фінансової ситуації підприємства. Широке використання інформаційних технологій на сьогодні є найважливішою тенденцією з точки зору інформаційного обліку, такого необхідного для ефективного функціонування окремих суб'єктів господарювання і цілих економічних систем.

Аналіз останніх тенденцій та технологічних досягнень ринку інформаційних технологій дозволяє стверджувати, що навіть найсучасніші інтегровані системи управління бізнесом не повністю задовольняють інформаційні потреби керівництва та вимагають використання додаткових інструментів для повного автоматизації процесу отримання інформації у системі бухгалтерського обліку. Сучасні інтегровані системи управління бізнесом вимагають доповнення електронними системами документообігу та інструментами для автоматизації процесу формування фінансової та управлінської звітності. Сучасний інтегрований облік вимагає повної автоматизації, а також використання відповідних ІТ-інструментів, починаючи від процесу реєстрації документів і закінчуючи процесом формування звітності.

Таким чином, основними напрямками ефективної комп'ютеризації бухгалтерського обліку на підприємствах України є:

- 1) вибір оптимального програмного забезпечення з врахуванням специфіки та особливостей ведення обліку конкретного суб'єкта господарювання;
- 2) аналіз та оцінка ефективності використання інформаційних систем з врахуванням вимог управлінського персоналу;
- 3) подолання ризиків, пов'язаних усуненням психологічних і професійних бар'єрів персоналу шляхом підвищення кваліфікації та проведення відповідного навчання персоналу.

Наукове видання

Розвиток фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах динамічного зовнішнього середовища

тези Інтернет-конференції

Відповідальний за випуск: завідувач кафедри фінансів і кредиту,
д.е.н., проф. Виговська Н.Г.

Комп'ютерний набір та верстка: к.е.н., доц. Довгалюк В.В.,
асист. Прохорчук Н.О.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів